WALTER SCOTT

Kventinas Dervardas

WALTER Scott

Kventinas Dervardas

Romanas

Iš anglų kalbos vertė
JUOZAS
SUBATAVIČIUS

ŽALTVYKSLĖ

Vilnius 2007

UDK 820-3
Sc 82

Versta iš:
QUENTIN DURWARD,
Foreign Languages Publishing House,
Moscow, 1962

ISSN 1822-637X
ISBN 978-9986-06-278-3

© Vertimas į lietuvių kalbą, Juozas Subatavičius, 2007
© Leidykla „Žaltvykslė“, 2007

AUTORIAUS ĮŽANGA

Šio romano veiksmas plėtojasi penkioliktame šimtmetyje, kai feodalinė sistema, buvusi valstybės funkcionavimo pagrindas bei varomoji jėga, ir riterystės dvasia, gaivinusi ir palaikiusi tą sistemą, ėmė keistis, veikiama vulgarių asmenų, kurie visą dėmesį buvo sutelkę savanaudiškiems tikslams ir tik čia regėjo savo laimę. Žinoma, tokio egoizmo apraiškų būdavo ir ankstesniais amžiais, bet dabar pirmą kartą jį imta skelbti kaip pripažintą elgesio principą. Riterystės dvasia buvo pranašesnė tuo, kad nors ir kokios manieringos, fantastiškos jos doktrinos, visos jos buvo grindžiamos kilnumu ir pasiaukojimu – ypatybėmis, be kurių sunku būtų įsivaizduoti dorovės egzistavimą žmonijoje.

Tarp tų, kurie pirmieji ėmė pajuokti ir atmesti savęs atsižadėjimo principus, rūpestingu auklėjimu įskiepytus jaunam riteriui, labiausiai išsiskyrė Prancūzijos Liudvikas XI[1]. Šis monarchas buvo toks perdėm egoistiškas, nesiimąs nieko, kas nebūtų tenkinę jo tuščiagarbiškumo, godumo ir žemų pomėgių, jog, atrodo, buvęs kone įsikūnijęs šėtonas, kuriam leista niekinti net patį mūsų garbės supratimą. Taip pat negalima pamiršti, kad Liudvikas itin pasižymėjo kandžiu sąmoju, išjuokiančiu visa, ką žmogus padaro gera kitam be jokios naudos sau, ir todėl jam buvo skirtas kietaširdės, tulžingos piktosios dvasios vaidmuo.

Šiuo požiūriu Gėtės sukurtas Mefistofelio gundytojo charakteris savitoje dramoje „Faustas“ yra kur kas labiau pavykęs negu Bairono ir net Miltono šėtonas. Pastarieji rašytojai suteikė piktajai dvasiai tokių savybių, kurios išaukština ir sukilnina jos niekingumą – atkaklų ir nepalaužiamą

priešinimąsi pačiam Visagaliui, išdidžią panieką kančiai vietoj nuolankumo ir dar daugiau patrauklių bruožų, kurie paskatino Bernsą ir kitus laikyti šėtoną tikru „Prarastojo rojaus“ herojum. Didysis vokiečių poetas, priešingai, pavaizdavo savąjį gundytoją kaip visai beaistrę būtybę, kuri, regis, egzistuoja vien tam, kad pagundomis ir vilionėmis gausintų pasaulyje moralinį blogį. Savo įkalbinėjimais ji pažadina snaudžiančias aistras, kurios šiaip žmogui, neužpultam blogio dvasios, leistų ramiai nugyventi amžių. Todėl Mefistofelis, kaip ir Liudvikas XI, yra apdovanotas aštriu, sarkastišku protu, niekinančiu ir menkinančiu visus poelgius, kurie nežada tiesiogės ir tikros egoistinės naudos.

Net grynai pramoginės literatūros rašytojui gali būti leista kurį laiką surimtėti, jeigu jis nori pasmerkti valstybės ar atskiro valdovo politiką, besiremiančią Makiavelio principais ar Liudviko XI praktika.

Šio valdovo žiaurybių, žodžio nesilaikymo ir įtarinėjimų nė kiek nešvelnino, o dar labiau juodino šiurkštus ir žeminantis, kas žingsnis pasireiškiantis prietaringumas. Jo taip uoliai demonstruojamas atsidavimas dangaus šventiesiems rėmėsi pasigailėtinu įsitikinimu, derančiu nebent kokiam menkam pavaldiniui, kuris stengiasi nuslėpti ar atsipirkti už savo daromus piktnaudžiavimus dosniomis dovanomis pareigūnams, paskirtiems stebėti jo elgesį. Šitaip jis siekia ir toliau sukčiauti – papirkinėti tuos, kurie yra nepaperkami. Kaip kitaip galime žiūrėti į tai, kad Mergelę Mariją jis pakėlė į grafaites ir paskyrė ją savo gvardiečių pulkininke, arba į jo suktumą tikint, kad tik viena ar dvi priesaikos formulės turi jam saistomąją galią, o visos kitos – jokios reikšmės. Negana to, jis uoliai saugojo kaip svarbiausią valstybės paslaptį, kuri formulė yra jam galiojanti.

Neturėdamas nė kruopelės sąžiningumo, arba, kaip paaiškės vėliau, jokio moralinio pareigingumo, Liudvikas XI pasižymėjo įgimtu būdo tvirtumu ir įžvalgumu; savo politiką vykdė taip rafinuotai, turint minty jo gyvenamą epochą, jog kartais pats atsidurdavo aklavietėj, paklusęs jos reikalavimams.

Turbūt kiekviename, kad ir tamsiausiame portrete galima įžvelgti šviesesnių šešėlių. Liudvikas XI gerai suprato Prancūzijos interesus ir ištikimai juos gynė, kol jie sutapo su jo paties interesais. Jis sėkmingai

išvairavo šalį ir išvengė gresiančio pavojingo karo „šalies labui“, kaip jis buvo vadinamas, išardęs galingą stambiausių Prancūzijos Karalystės vasalų sąjungą[2], nukreiptą prieš siuzereną. Ne toks atsargus ir linkęs delsti karalius, nors ir drąsesnis, bet ne toks sumanus kaip Liudvikas XI, veikiausiai būtų sužlugęs.

Turėjo Liudvikas ir tokių būdo bruožų, kurie derėjo jam kaip karaliui: tarp žmonių jis mokėjo būti linksmas ir sąmojingas, apie savo auką glaustėsi kaip katė, besirengianti skaudžiai įdrėksti. Ir niekas nesugebėjo geriau už jį iškelti ir išaukštinti bjaurių savanaudiškų savo poelgių motyvų vietoj kilnių aspiracijų, kurias jo pirmtakams žadino tauri riteriškumo dvasia.

Iš tikrųjų riterystė tuo metu jau buvo atgyvenusi, o net ir klestėjimo laikais jos principai buvo kažkokie dirbtini, fantastiški. Todėl kai tik ji, kaip ir visos pasenusios mados, nebeteko populiarumo, pašaipų strėlės nukrypo į ją, nebekeldamos niekieno pasipiktinimo nei siaubo, o anksčiau tai būtų buvę palaikyta šventvagyste. Jau keturioliktame šimtmetyje atsirado niekintojų ir šaipūnų, kurie skelbėsi galį kitkuo pakeisti visa, kas buvo naudinga riterystėje. Jie tyčiojosi iš ekstravagantiškų garbės ir dorovės principų, laikydami juos absurdiškais, nes tie principai iš tiesų reikalavo tobulybės, nepasiekiamos klystantiems mirtingiesiems. Jeigu koks atviraširdis karšto būdo jaunuolis ketindavo gyventi pagal tėvo paveldėtą garbės supratimą, visi jį šiurkščiai išjuokdavo, tarsi jis būtų išėjęs į mūšį ginkluotas garsiojo riterio kalaviju Durindarte[3] ar dvirankiu kardu, juokingu dėl savo senumo, nors jo ašmenys būtų buvę užgrūdinti Ispanijoje prie Ebro, o papuošimas – iš gryno aukso.

Šitaip riterystės principai buvo atmesti ir vietoj jų įsigalėjo žemesnės paskatos. Vietoje narsumo, skatinusio kiekvieną veržtis į priekį ginant tėvynę, Liudvikas naudojosi visada pasirengusių samdytų kareivių paslaugomis ir įtikinėjo pavaldinius, tarp kurių ėmė gausėti pirklių luomas, kad geriau palikti samdiniams karo riziką, sunkumus ir mokėti karūnai už jų išlaikymą, negu patiems lįsti į pavojų, jei tektų ginti savo turtą. Pirkliams įtikinti šių argumentų pakako. Tiesa, tuo metu Liudvikas XI dar negalėjo taip pat lengvai pašalinti iš kariškių luomo dvarininkų ir

didikų – nebuvo pribrendęs laikas, bet klastingasis monarchas įvedė tokią tvarką, kuri vėliau, jo sekėjams valdant, sutelkė visą karinę valstybės valdžią karaliaus rankose.

Taip pat originaliai Liudvikas keitė papročius, reguliuojančius santykius tarp abiejų lyčių. Riterystės principai buvo nustatę, bent teoriškai, kad Grožis yra aukščiausia malones teikianti dievybė, o Narsumas – jos vergas, paklūstantis jos žvilgsniui, pasirengęs paaukoti gyvybę, kad padarytų nors menkiausią paslaugą. Reikia pasakyti, kad ir čia, kaip visur kitur, būdavo prieinama iki fantastiškų kraštutinumų ir neretai pasitaikydavo skandalingų atvejų. Vis dėlto jie dažniausiai panėšėjo į Berko[4] aprašytuosius – jo pamfletuose moralinis silpnumas beveik buvo pateisinamas, jei jo neteršė šiurkštumas. Visai kitaip elgėsi Liudvikas XI. Būdamas niekingas gašlūnas, jis siekdavo meilės malonumų be jokių sentimentų ir niekino moteris, iš kurių tuos malonumus patirdavo. Jo meilužės buvo iš žemiausių sluoksnių, nesulyginamos su prakilnia, nors ir ne be nuodėmės, Anjese Sorel[5], kaip ir pats Liudvikas – su savo herojišku tėvu, kuris išvadavo Prancūziją iš grėsusio Anglijos jungo.

Rinkdamasis favoritus ir ministrus iš padugnių, Liudvikas parodė, kaip mažai jam tereiškė tituluota padėtis ir aukšta kilmė. Tai galėjo būti ne tik atleistina, bet net pagirtina, jeigu monarcho įsakas bent kada būtų iškėlęs nežinomą talentą arba kuklią dorybę, tačiau buvo visai kitaip, nes karalius savo mylimais favoritais rinkosi tokius asmenis kaip Tristanas Atsiskyrėlis[6], jo policijos viršininkas. Ir buvo akivaizdu, kad toks monarchas negalėjo būti „pirmuoju didiku savo valdose“, kaip elegantiškai save titulavo jo palikuonis Pranciškus.

Liudviko poelgiai ir šnekos – privačioje aplinkoje ir viešumoje – negalėjo užtušuoti tokių šiurkščių padorumo pažeidimų. Žodžio tesėjimas, kuris paprastai laikomas pačiu švenčiausiu žmogaus charakterio bruožu, o jo sulaužymas – rimčiausiu nusižengimu garbės kodeksui, nieko nereiškė Liudvikui, ir šis laužė jį kiekviena proga be jokių skrupulų, nesibodėdamas net žiaurių nusikaltimų. Taip, kaip lengva širdimi užmiršdavo savo pažadus, taip be jokių ceremonijų jis traktavo ir valstybinius įpareigojimus. Štai, pavyzdžiui, pas Anglijos karalių Edvardą IV jis pa-

siuntė menką žmogelį, aprengtą heroldu[7], o tai buvo neregėtas įžūlumas, nes tais laikais heroldai buvo laikomi šventais valstybinių ir nacionalinių reikalų patikėtiniais.

Žodžiu, Liudviko XI manieros, jausmai ir poelgiai buvo nesuderinami su riterystės dvasia, o savo geliančiu kandumu jis buvo pernelyg linkęs išjuokti sistemą, pagrįstą pačiu absurdiškiausiu, jo nuomone, principu, kuris reikalavo, kad žmogaus triūsas, talentas ir laikas turi būti skirti pasiekti tikslams, nežadantiems jokios asmeninės naudos.

Visiškai tikėtina, kad kone atvirai atmesdamas religiją, garbę, moralę, kurių sukaustyta gyvena žmonija, Liudvikas siekė laimėti didesnį pranašumą, kai bendraudavo su tais, kurie laikė save suvaržytais dorovinių normų, o jis pats naudojosi laisve. Jam galėjo atrodyti, kad jis pradeda lenktynes kaip „papildomą svorį"[8] išmetęs raitelis, kai jo varžovai tebejoja su šiuo sunkumu, ir todėl jis, aišku, tikisi laimėti. Bet gresiant pavojui Apvaizda, atrodo, visada sukuria aplinkybes, galinčias įspėti tuos, kurie yra pavojuje. Nuolatinis įtarinėjimas, lydintis kiekvieną žymesnį asmenį, kuris pagarsėja kaip netesintis pažado, tampa jam lyg barškalas nuodingai gyvatei ant uodegos. Ir galų gale žmonės pradeda imti dėmesin ne tai, ką jų priešininkas sako, o ką veikiausiai mano padaryti. Toksai nepasitikėjimas stipresnis nei begėdiško veikėjo intrigos, jis paverčia niekais tuos pranašumus, kuriuos šis buvo įgijęs išsižadėdamas dorovinių principų.

Liudviko XI pavyzdys sukėlė kitoms Europos tautoms veikiau pasibjaurėjimą ir įtarimus nei norą juo sekti, o tai, kad jam ne vieną kartą pavyko pergudrauti savo amžininkus, tarsi įspėjo kitus būti budrius. Net pati riterystė, nors ir nebe taip išplitusi kaip anksčiau, ištvėrė šio nedorėlio monarcho karaliavimą, kad ir kaip jis stengėsi suteršti jos švytėjimą, ir dar ilgai po Liudviko XI mirties teikė stiprybės bebaimiui riteriui Pjerui du Terailiui Bajardui, taip pat galantiškajam Pranciškui I.

Ir pagaliau, nors Liudviko viešpatavimas politiniu atžvilgiu klostėsi taip sėkmingai, kaip jis to geidė, jo mirties reginys galėjo būti įspėjimas tiems, kam galbūt magėjo pasekti jo pavyzdžiu. Įtarinėdamas kiekvieną, bet labiausiai savo paties sūnų, jis užsidarė Plesi pilyje[9], visiškai pa-

tikėjęs savo asmenį abejotinos ištikimybės samdytiems škotų kariams. Jis niekad neišeidavo iš savo kambario, nieko neįsileisdavo pas save ir įkyrėdavo maldomis dangui ir visiems šventiesiems, melsdamas ne atleisti nuodėmes, o prailginti gyvenimą. Savuoju dvasios skurdumu, visai nesiderinančiu su politiniu įžvalgumu, jis kamavo gydytojus, iki tie imdavo jį įžeidinėti ir apiplėšinėti. Be galo trokšdamas prasiilginti gyvenimą, jis siuntė pavaldinius į Italiją išgarsintų relikvijų ir – dar keisčiau! – įsakė atgabenti iš ten tamsuolį pusprotį kaimietį[10], kuris veikiausiai iš tingėjimo buvo užsidaręs oloje ir atsisakęs valgyti mėsą, žuvį, kiaušinius ir pieno produktus. Šį žmogų, nemokantį net abėcėlės, Liudvikas garbino, lyg jis būtų buvęs pats popiežius, ir kad laimėtų jo palankumą, įkūrė du vienuolynus.

Keistas Liudviko XI prietaringumas buvo ir tuo, kad, atrodė, jis nieko kito nesiekė, tik kūniškos savo sveikatos ir žemiškos gerovės. Net užsiminti apie jo nuodėmes, kalbant apie sveikatos būklę, buvo griežtai uždrausta. Ir kai kartą jo liepiamas kunigas kalbėjo maldą šventajam Eutropijui, pavesdamas jam karaliaus gerovę – „kūnišką ir dvasinę“, Liudvikas įsakė praleisti paskutinius du žodžius pareikšdamas, kad neprotinga įkyrėti palaimintam šventajam pernelyg gausiais prašymais iš karto. Galbūt jis manė, kad, nutylėjęs savo nusikaltimus, ko gera, sulauks, iki jie išdils iš atminties dangiškajam globėjui, kurio pagalbos meldė, kad būtų sveikas.

Tokias didžias nusipelnytas kančias patyrė šis tironas mirties guolyje, jog Filipas de Kominas[11], smulkmeniškai sugretinęs jas su daugeliu jo įsakymu įvykdytų žiaurybių, pareiškė, kad Liudviko iškentėti kūniški skausmai ir agonija tikriausiai prilygsta jo padarytiems nusikaltimams ir kad atitinkamai atkentėjęs skaistykloje jis turėtų sulaukti pasigailėjimo ir patekti į aukštesnes pomirtinės buveinės sferas.

Fenelonas[12] taip pat paliko liudijimą apie šį monarchą, jo gyvenimo būdą ir valdymą aprašęs toliau pateikiamoje puikioje ištraukoje:

Pigmalionas, kankinamas nepasotinamo alkio turtėti, darosi vis nelaimingesnis ir labiau nekenčiamas savo pavaldinių. Turėti turto Tyro mieste tapo nusikal-

timu: iš šykštumo karalius niekuo nepasitiki, yra įtarus ir žiaurus; jis persekioja turtuolius ir bijo skurdžių.

Dar didesniu nusikaltimu tapo Tyre būti dorovingam, nes Pigmalionas įsitikinęs, kad dorovingi žmonės nepanorės kęsti jo neteisingumo ir žiaurybių; dorieji demaskuoja jį, ir jis žvelgia į juos su nepasitikėjimu ir piktumu. Viskas jį erzina, kamuoja, kelia nerimą; jis bijo savo paties šešėlio, nemiega nei dieną, nei naktį. Norėdami jį sužlugdyti, dievai dovanoja jam brangenybių, kuriomis jis nedrįsta mėgautis. Jis nori būti laimingas, bet siekia kaip tik to, kas negali suteikti laimės. Jis amžinai gailisi to, ką atidavė, amžinai bijo netekti ko nors ir neriasi iš kailio, kad dar ką nors įsigytų.

Jis beveik nebūna žmonėse: vienišas, paniuręs, apsiniaukęs slepiasi kur nors savo rūmų gilumoje; net draugai nedrįsta prie jo prisiartinti, kad neužsitrauktų įtarimo. Jo namus supa rūsti sargyba su iškeltomis ietimis ir plikais kardais. Jo slaptavietė – trisdešimt susisiekiančių kambarių, uždaromų geležinėmis durimis su šešiais dideliais skląsčiais. Niekas nežino, kuriame iš šių kambarių jis nakvoja. Žmonės tikina, kad jis nemiega tame pačiame kambaryje nė dviejų naktų iš eilės bijodamas, kad jį kas gali pasmaugti. Jis nežino, nei kas yra smagios pramogos, nei dar malonesnė draugystė. Kai jam kas pataria ieškoti džiaugsmo, jis jaučia, kad džiaugsmas bėga nuo jo, nepaliesdamas širdies. Įkritusios jo akys dega godžia ir klaikia ugnim; jis nuolat dairosi į šalis, įsiklauso į mažiausią triukšmą, krūpteli nuo kiekvieno šlamesio. Jis išblyškęs, jo plaukai ir drabužiai išdrikę, sunkus rūpestis matomas nuolat susiraukusiame veide. Jis tyli, dūsauja, iš širdies gilumos sudejuoja, negalėdamas nuslėpti kankinamo sąžinės graužimo. Skaniausi valgiai jam atrodo šlykštūs.

Jo vaikai žadina jam ne viltį, o baimę: jie pavirtę jam pavojingiausiais priešais.

Per visą gyvenimą jis nė valandėlės nebuvo dėl ko nors tikras, jis laikos vien liedamas kraują tų, kurių bijo.

Beprotis! Jis nemato, kad žiaurumas, į kurį pasinėrė, jį pražudys. Kuris nors iš jo tarnų, toks pat įtarus kaip ir jis, pasiskubins išgelbėti pasaulį nuo to siaubūno.

Pamokomas, bet atstumiantis tirono kančių reginys pagaliau baigėsi – Liudvikas XI mirė 1485 metų rugpjūčio 30 dieną[13].

Pasirinkus tokią išsiskiriančią asmenybę romano herojumi, man atsivėrė plačios galimybės, o kuklią Kventino meilės intrigą aš panaudojau kaip aiškiai suprantamą priemonę siužetui plėtoti.

Per visą penkioliktą šimtmetį Europą drebino tiek visokiausių kivirčų, kad būtų prireikę kone traktato įtikinti įžvalgios mąstysenos anglui skaitytojui, jog čia pasakojami keisti įvykiai tikrai galėjo nutikti.

Liudviko XI laikais Europos valstybes audrino ypatingi neramumai. Pilietinis karas Anglijoje baigėsi, bet tik iš pažiūros, o ne iš tikrųjų, trumpam viršų paėmus Jorko dinastijai. Šveicarija siekė laisvės ir vėliau narsiai ją gynė.

Vokietijos Imperijoje ir Prancūzijoje stambūs karūnos vasalai stengėsi išsivaduoti iš jos kontrolės, tuo tarpu Burgundijos Karolis[14], remdamasis jėga, o Liudvikas – apsukriau, aplinkiniais keliais mėgino prijungti juos ir priversti tarnauti saviems siuzerenams. Liudvikas, viena ranka apgaudinėdamas ir spausdamas maištingus savo vasalus, kita rėmė ir drąsino didelius prekybinius Flandrijos miestus sukilti prieš Burgundijos hercogą – tam juos savaime skatino ir sukaupti turtai, ir išdidi tuštybė.

Miškinguose Flandrijos rajonuose Gelderno hercogas[15] ir Gijomas de la Markas[16], dėl savo žiaurybių pramintas Laukiniu Ardėnų Šernu, pamynė riterių ir džentelmenų papročius, siautėjo, smurtavo kaip paprasti banditai.

Įvairiose Prancūzijos ir Flandrijos provincijose egzistavo šimtai slaptų sąjungų. Daugybė asmeninių Liudviko emisarų – čigonų, piligrimų, elgetų arba persirengusių agentų, vykdydami karaliaus politiką, skleidė nepasitenkinimą Burgundijos valdose.

Iš tokios gausios faktinės medžiagos buvo nelengva atrinkti suprantamiausią ir įdomiausią skaitytojui. Ir man tenka apgailestauti, kad nors ir plačiai naudojausi rašytojo privilegija nukrypti nuo istorinės tikrovės, vis dėlto toli gražu nesu tikras, jog pavyko suteikti pasakojimui patrauklią, glaustą ir ganėtinai aiškią formą.

Pagrindinį siužeto motyvą lengvai supras kiekvienas, kas nors kiek susipažinęs su feodaline sistema, nors faktai visi pramanyti. Nė viena feodalo senjoro teisė nebuvo taip visuotinai pripažįstama kaip toji, kad

jis turi galią kištis į moterų vasalių vedybas. Šitai lyg ir prieštarautų civiliniams įstatymams ir Bažnyčios kanonams, skelbiantiems, kad vedybos turi būti laisvos, tačiau kai lenas pereina moters nuosavybėn, feodalinė ir municipalinė jurisprudencija pripažįsta senjoro teisę diktuoti jai, ką rinktis į vyrus. Tatai buvo aiškinama taip: senjoras, iš dosnumo kadaise dovanojęs leną, lieka suinteresuotas, kad per vasalo vedybas jis nepatektų jo, senjoro, priešui. Kita vertus, yra pagrindo teigti, kad teisė tam tikru mastu diktuoti vasalei moteriai, ką rinktis į vyrus, priklauso tik tam senjorui, iš kurio lenas buvo gautas. Todėl nėra pernelyg neįtikėtina, kad Burgundijos vasalė ieško globos pas Prancūzijos karalių, kuris buvo paties Burgundijos hercogo siuzerenas. Taip pat nėra per daug nerealus ir tas faktas, kad Liudvikas, niekada nesivaržęs dėl priemonių, galėjo sumanyti planą, kaip įvilioti pabėgėlę į vedybinius saitus, kurie galėtų pasirodyti nepatogūs ir net pavojingi grėsmingam giminaičiui ir vasalui, Burgundijos hercogui.

Galiu pridurti, kad romanas apie Kventiną Dervardą, išgarsėjęs Anglijoje labiau už kitas mano knygas, su dideliu pasisekimu buvo sutiktas ir kontinente, kur jo istorinės aliuzijos geriau suprantamos skaitytojui.

Ebotsfordas, 1831 m. gruodžio 1 d.

I SKYRIUS

Priešingybės

Pažvelk į šį paveikslą ir į tą, –
Kokie veidai skirtingi šitų brolių!
V. Šekspyras „Hamletas“[17]

Antrojoje penkiolikto šimtmečio pusėje nutiko visa virtinė įvykių, dėl kurių Prancūzijos galia tapo grėsminga, ir šito vėliau ne kartą jai itin pavydėjo kitos Europos valstybės. Iki tolei ji turėjo kovoti tiesiog dėl savo egzistavimo, nes Anglija jau valdė geriausias jos provincijas, ir tik didžiausios karaliaus pastangos ir liaudies narsumas teįstengė apginti likusią teritoriją nuo svetimšalių jungo. Tačiau jai grėsė ne vien šis pavojus. Didžiuosius karūnos lenus valdantieji kunigaikščiai, ypač Burgundijos ir Bretanės hercogai, taip atsainiai vykdė vasalines priedermes, jog visai nesivaržė menkiausia dingstim pakelti karo vėliavą prieš savo valdovą ir siuzereną – Prancūzijos karalių. Taikos metais jie viešpatavo savo provincijose kaip absoliutūs valdovai, ir Burgundijos Hercogystė, kuriai priklausė toji provincija drauge su labiausiai klestinčia ir turtingiausia Flandrijos dalimi, buvo tokia turtinga ir tokia stipri, kad nenusileido Prancūzijos karaliui nei prašmatnumu, nei galybe.

Sekdamas didžiųjų feodalų pavyzdžiu, kiekvienas menkesnis karūnos vasalas stengėsi būti kuo labiau nepriklausomas, ir šitai jam tuo len-

gviau pavykdavo, kuo jo valdos būdavo toliau nuo siuzereno pilies, lenas didesnis ir pilis neprieinamesnė. Šie maži tironai, nepaisydami jokių įstatymų, nebaudžiami engė savo valdinius ir neapsakomai juos kankino. Vien tik Overnėje buvo žinoma daugiau kaip trys šimtai tokių nepriklausomų bajorų, kuriems kraujomaiša, plėšimas ir smurtavimas buvo kasdieniškiausi ir paprasčiausi dalykai.

Be tų blogybių, šią pakrikusią karalystę dar baisiau alino kita neganda, kilusi po ilgai trukusių karų su Anglija. Prancūziją užplūdo gausios kareivių gaujos. Išsirinkę vadus iš narsiausių bei apsukriausių avantiūristų, šie parsisamdėliai, visų kitų valstybių padugnės, parduodavo savo kardo galią laikinai tam, kas brangiau užmokėdavo, o jei niekas nepasamdydavo, jie kariaudavo savo nuožiūra ir užgrobdavo pilis ir tvirtoves, kurias naudodavo kaip priebėgos vietas. Jie ėmė žmones į nelaisvę ir reikalavo išpirkos, prievarta rinko duoklę iš beginklių miestelių ir jų apylinkių gyventojų, kaip įmanydami plėšikavo ir pagrįstai nusipelnė, kad žmonės juos pramintų *tondeurs* ir *écorcheurs*, tai yra vilnakirpiais ir kailialupiais.

Visiškai pakrikus valstybei ir dėl to įsigalėjus siaubui, skurdui, smulkesnieji bajorai, nenusileisdami aukštiesiems didikams, gyveno savo dvaruose pramuštgalviškai ir išlaidžiai, o juos mėgdžiodami vasalai taip pat ištaigiai, bet ir kvailai švaistė turtą, išspaustą iš liaudies. Nors į meilę dar buvo žiūrima romantiškai ir su riterišku galantiškumu, tačiau šią dorybę jau dažnai temdė netramdomas palaidumas. Klajojančios riterijos kalba, žinoma, dar buvo neišnykusi, ir žmonės paisė jos reikalavimų, bet tyra kilnios meilės dvasia ir taurus karžygiškumas, anksčiau teikęs jai peno, jau nebeteko savo vertės ir nebegaivino tos kalbos įmantrybių.

Dvikovos ir turnyrai, pramogos ir puotos, rengiamos net menkiausių feodalų pilyse, atviliodavo į Prancūziją kiekvieną klajojantį nuotykių ieškotoją, ir čia jie turėdavo daugybę progų pademonstruoti beatodairišką drąsą ir nutrūktgalvišką narsumą tokiuose žygiuose, kuriems laimingesnėje gimtojoje jų pačių šalyje nebuvo palankių sąlygų.

Tuo metu, tarsi gelbėdamas gražiąją karalystę nuo gresiančių įvairių negandų, į griūvantį sostą įžengė Liudvikas XI, kuris, nors ir bjauraus

būdo, narsiai stojo prieš visas blogybes ir nemažai jų įveikė, – panašiai kaip priešingo veikimo nuodai, apie kuriuos rašoma senovinėse medicinos knygose, anuliuoja vieni kitus.

Gana drąsiai siekdamas kiekvieno naudingo politinio tikslo, Liudvikas neturėjo nė kibirkštėlės romantinio narsumo ar su tuo siejamo išdidumo, kuris skatina toliau kovoti vien garbės sumetimais, kai nauda jau seniai pasiekta. Šaltakraujiškas, klastingas ir paisąs tik savo interesų, jis kaskart dėl jų aukodavo savo išdidumą ir aistras, galinčias tapti kliūtimi. Tikruosius savo jausmus ir tikslus jis stengėsi slėpti nuo visų, kurie į jį kreipdavosi, ir dažnai sakydavo: „Karalius, kuris nemoka apsimesti, nemoka ir valdyti. Jeigu nujausčiau, kad net mano paties kepurė sužinojo mano paslaptį, ją tuoj įmesčiau į ugnį." Nei ankstesnėje, nei toje epochoje nebuvo žmogaus, kuris būtų geriau mokėjęs pasinaudoti kitų silpnybėmis ir niekad per anksti neatskleisti savųjų.

Iš prigimties Liudvikas XI buvo toks kerštingas ir žiaurus, kad net gėrėdavosi dažnomis savo paties įsakymu vykdomomis mirties bausmėmis. Niekad jis nepasigailėdavo aukos, kada galėdavo žudyti nebaudžiamas, tačiau ir iš keršto niekad nesigriebė smurto, jei tai buvo nenaudinga. Jis puldavo savo auką tik tada, kai ji jau būdavo lengvai pasiekiama ir nebeturėdavo jokios vilties išsigelbėti. Jis sėlindavo iš pasalų, ir paprastai, tik jam laimėjus, žmonės sužinodavo, ko buvo tykota.

Taip pat Liudvikas XI, nors buvo labai šykštus, tapdavo akivaizdžiai išlaidus, kai reikėdavo papirkti kokį priešiško jam kunigaikščio favoritą ar ministrą, stengiantis sužlugdyti rengiamą užpuolimą arba išardyti prieš jį sudarytą sąjungą. Jis mėgo nevaržomas pramogauti, tačiau nei gražioji lytis, nei medžioklė, – dvi stipriausios jo aistros, – niekada netrukdė jam rūpestingiausiai valdyti karalystę ir tvarkyti reikalus. Jis puikiai pažinojo žmogiškąją prigimtį, nes stengėsi nuolatos maišytis tarp įvairios padėties žmonių. Nors šiaip išdidus ir pasipūtęs, jis nepaisė nepagrįsto visuomenės pasidalijimo į sluoksnius – už ką didikai skersakiavo į jį, – ir nedvejodamas pavesdavo žemiausios padėties asmenims aukštas bei svarbias pareigas, ir taip gerai mokėjo tuos žmones parinkti, jog retai tekdavo nusivilti jų sugebėjimais.

Tačiau šio klastingo ir sumanaus monarcho charakteris buvo ne be prieštaravimų, nes žmogaus prigimtis retai esti vientisa. Būdamas didžiausias apsimetėlis ir veidmainys, kai kada jis skaudžiai apsirikdavo, per greit pasitikėdamas kitų garbingumu ir padorumu. Tatai turbūt atsitikdavo todėl, kad pernelyg gudraudamas Liudvikas turėdavo apsimesti, jog visiškai pasitiki tais, kuriuos siekė apgauti; o šiaip jis buvo toks įtarus ir nepasitikįs, koks nėra buvęs joks tironas.

Pridėjus dar porą bruožų, visai atsiskleis tas grasus charakteris, per kurį Liudvikas XI iškilo tarp to meto feodalų tarsi laukinių žvėrių tramdytojas, sugebėjęs didesne išmintimi ir gudrumu, čia numesdamas kąsnį, čia sudrausdamas lazda, pagaliau pavergti tuos, kurie būtų šokę būriu ir sudraskę jį į gabalėlius, jei tik būtų galėję ištrūkti iš jo pinklių.

Pirma, Liudvikas XI buvo per daug prietaringas – šia rykšte Apvaizda dažnai baudžia atsižadančius klausyti religijos priesakų. Darydamas blogus darbus, Liudvikas niekad nesistengė nutildyti sąžinės priekaištų makiaveliškomis gudrybėmis[18], bet veltui kamuodavosi, tą kankinamą jausmą malšindamas prietaringomis apeigomis, griežta atgaila ir gausiomis dovanomis dvasininkams.

Antrasis bruožas, su kuriuo pirmasis kartais keistai siejasi, buvo polinkis į žemus smagumus ir palaidą gyvenimą. Būdamas išmintingiausias ar bent apsukriausias savo meto monarchas, jis linko į vulgarias pramogas. Nestokodamas sąmojo, pokštaudavo ir šmaikštaudavo tarp savo didikų kur kas daugiau, negu to buvo galima tikėtis, žinant jo charakterį. Nieko nesivaržydamas leisdavosi net į komiškus nuotykius ir neaiškias meilės intrigas, nors tai ir nesiderino su įprastu ir perdėtu jo įtarumu. Liudvikas taip mėgo abejotiną galantiškumą, jog dėl to atsirado daugybė linksmų ir pikantiškų anekdotų, vėliau surinktų į atskirą knygą[19], kuri yra itin vertinama tokios literatūros mėgėjų.

Taip per šį galingą ir atsargų, bet itin nepatrauklų monarchą Apvaizda, paprastai pasitelkianti savo tikslams pasiekti ne tik malonų lietutį, bet ir siautėjančią audrą, sugrąžino didžiajai Prancūzijos nacijai pilietinę valdžios tvarką, beveik visai pašlijusią Liudvikui XI įžengiant į sostą.

Prieš paveldėdamas karūną, Liudvikas parodė turįs daugiau ydų, o ne talentų. Pirmoji jo žmona Margarita Škotė[20] „žuvo nuo šmeižikiškų liežuvių“, kaip rašo istorikai, savo vyro dvare, nors jeigu to nebūtų skatinęs pats Liudvikas, niekas nebūtų drįsęs nė prasižioti prieš tą mielą ir skriaudžiamą karalienę. Jis taip pat pasirodė esąs nedėkingas ir maištingas sūnus[21], nes vieną kartą ketino pagrobti į nelaisvę savo tėvą, o kitą sykį surinko kariuomenę atviram karui su juo. Už pirmą prasižengimą buvo išsiųstas į jam paskirtą Dofinė provinciją, kur pasireiškė kaip sumanus valdovas, o už antrąjį buvo visiškai ištremtas iš valstybės ir priverstas atsiduoti Burgundijos hercogo ir jo sūnaus gailestingumui bei malonei. Čia jis naudojosi jų svetingumu iki savo tėvo mirties 1461 metais, o paskui negražiai už tai atsimokėjo.

Įžengusio į sostą Liudviko vos nenuvertė prieš jį sudaryta didžiųjų Prancūzijos vasalų sąjunga, vadovaujama Burgundijos hercogo ar, tikriau pasakius, jo sūnaus Šaralua grafo. Jie surinko galingą kariuomenę, apsupo Paryžių, beveik laimėjo mūšį prie pat jo sienų, ir Prancūzijos monarchija buvo atsidūrusi ant bedugnės krašto. Tokiais atvejais paprastai apsukresnysis iš dviejų kovojančių vadų laimi jei ir ne ginčytino karo šlovę, tai visą apčiuopiamą naudą. Liudvikas, Monleri kovos lauke pasižymėjęs dideliu narsumu, sugebėjo taip sumaniai viską pakreipti, jog po šio abejotino mūšio liko nugalėtojas – jisai palaukė, iki priešas sudėjo ginklus, ir taip apsukriai ėmė kurstyti pavydą tarp tų galingųjų kunigaikščių, kad jų sąjunga, suburta „valstybės labui“, kaip jie skelbė, o iš tikrųjų – pakeisti Prancūzijos monarchui, iširo ir niekada nebeatgavo tokios grėsmingos galios.

Nuo šio laiko Liudvikas, nebegresiant pavojui iš Anglijos, kur vyko vidaus karas tarp Jorko ir Lankasterio dinastijų, ėmėsi gydyti valstybės žaizdas. Lyg sumanus, bet negailestingas gydytojas jis keletą metų, čia naudodamas švelnesnes priemones, čia griebdamasis kardo ir ugnies, stabdė besiplečiančią mirtiną gangreną, kuri tada buvo apėmusi jo karalystę. Laisvų kareivių būrių plėšikavimą ir nebaudžiamą didiką siautėjimą stengėsi bent prislopinti, nes galutinai tam užkirsti kelio negalėjo. Taip atkakliai rūpindamasis jis pamažu sustiprino karališkąją savo valdžią arba bent susilpnino tuos, kurie jam kliudė valdyti suvereniai.

Tačiau Prancūzijos karalių tebesupo pavojai ir netikėtumai. Nors sąjungos „valstybės labui" nariai buvo iškrikę, bet vis dar gyvavo ir tarsi iki galo nesukapota angis[22] galėjo vėl susijungti ir tapti pavojingi. Užvis pavojingiausias buvo tolydžio stiprėjantis Burgundijos hercogas, tada vienas iš galingiausių Europos valdovų, kurio valdžios beveik nemažino formalus jo hercogystės priklausymas Prancūzijos karūnai.

Karolis, pramintas Drąsiuoju arba, teisingiau, Karštuoliu, nes jo drąsa buvo nutrūktgalviška ir smarkuoliška, tada nešiojo Burgundijos Hercogystės vainiką, kurį nekantravo iškeisti į karališką ir nepriklausomą Prancūzijos karūną. Šis hercogas buvo tikra priešingybė Liudvikui XI.

Pastarasis buvo ramus, apdairus ir gudrus, niekada nesileidžiantis į beprasmišką žygį ir niekada nemetąs jau pradėto, jeigu turėdavo vilties, kad jis pavyks, tegu ir tolimoje ateityje. Hercogo prigimtis buvo visai kitokia. Jis veržđavosi į pavojus, nes mėgo juos, ir į sunkumus, nes niekino juos. Kaip Liudvikas niekada neaukojo naudos dėl kokios savo aistros patenkinimo, taip Karolis, priešingai, naudos dėlei niekada neaukojo ne tik savo aistrų, bet net ir įgeidžių. Nors abudu buvo artimi giminės, nors hercogas ir jo tėvas buvo parėmę Liudviką, ištremtą į Dofinė provinciją, jie vienas kitam jautė panieką ir neapykantą.

Burgundijos hercogas smerkė atsargią karaliaus politiką ir laikė bailumu, kad tas sąjungomis, papirkimais ir kitomis netiesioginėmis priemonėmis siekė tų pergalių, kurias hercogas, juo dėtas, būtų laimėjęs ginklo jėga. Jis nekentė karaliaus ne tik dėl jo nedėkingumo už ankstesnes paslaugas ir dėl skriaudų bei šmeižtų, kuriuos Liudviko pasiuntiniai skleidė apie jį, kai dar jo tėvas buvo gyvas, bet labiausiai už tai, kad karalius slapta teikė paramą nepatenkintiems Gento, Lježo ir kitų didžiųjų Flandrijos miestų[23] gyventojams. Šie maištingi miestai, uoliai giną savo privilegijas ir besididžiuoją turtais, dažnai sukildavo prieš savo valdovus, Burgundijos hercogus, ir visuomet sulaukdavo nebylaus pritarimo iš karaliaus Liudviko, kuris, naudodamasis kiekviena proga, kurstė neramumus pernelyg sustiprėjusio vasalo valdose.

Liudvikas nekentė ir niekino hercogą nė kiek ne mažiau, nors mokėjo kur kas storesniu šydu dangstyti savo jausmus. Toks įžvalgus žmogus

kaip Liudvikas ir negalėjo neniekinti atkaklaus užsispyrimo, su kuriuo hercogas visada veržđavosi prie tikslo, kad ir kaip pražūtinga tai atrodydavo. Karalius nepritarė tai beprotiškai drąsai, kurios apsėstas žmogus pradeda žygį, nė trupučio nepagalvojęs apie galimas kliūtis. Vis dėlto Liudvikas labiau nekentė Karolio, negu kad niekino, ir jo neapykanta ir panieka buvo tuo didesnės, kad jas stiprino baimė. Mat šis monarchas žinojo, jog įsiutęs bulius – su juo jis lygino Burgundijos hercogą – visada yra pavojingas, nors tas padaras puola ir užsimerkęs. Karalių baugino ne tik turtingų Burgundijos provincijų galia, gausūs, drausmingi ir karingi jų gyventojai, bet ir jų valdovo charakterio savybės, kurios kėlė ne mažesnį pavojų. Beatodairiškai drąsus, niekam negailintis pinigų, laikąs prabangų dvarą ir svitą, visur demonstruojąs paveldėtąjį Burgundijos Hercogystės prašmatnumą, Karolis Drąsusis užverbavo į savo tarnybą beveik visus to meto karštagalvius, tokius pat kaip ir jis. Liudvikas pernelyg aiškiai matė, kam gali pasišauti ir ką iškrėsti šitokių ryžtingų smarkuolių gauja, sekdama paskui vadą, tokį pat nepažabojamą kaip ir jie.

Buvo dar kita aplinkybė, kuri didino Liudviko priešiškumą tam sustiprėjusiam vasalui, – būtent, karalius buvo patyręs iš jo paslaugų, už kurias niekad neketino atsilyginti. Todėl nuolatos turėjo taikytis prie jo, net kęsti užgaulų ir karališkąjį jo asmenį žeminantį įžūlumą, negalėdamas elgtis su juo kitaip kaip su „mieluoju broliu Burgundu".

Maždaug apie 1468 metus jų nesantaika buvo pasiekusi aukščiausią tašką, nors kaip tik tuo metu, kada ir prasideda šis pasakojimas, kaip dažnai atsitikdavo, tarp jų buvo laikinai sudarytos abejotinos ir nenuoširdžios paliaubos. Gal pagrindinis knygos personažas, kuris tuoj bus pristatytas, pasirodys ne tokios aukštos kilmės ir padėties, kad būtų reikėję taip plačiai nušviesti šių dviejų didžiųjų valdovų tarpusavio santykius; bet juk didžiūnų aistros, jų vaidai ir jų susitaikymai lemia likimus visų, kurie juos supa. Todėl toliau skaitant šį pasakojimą paaiškės, kad šis įžanginis skyrius yra būtinas, norint suprasti, kaip klostėsi dalia to žmogaus, kurio nuotykius mes ir ketiname pasekti.

II SKYRIUS

Keleivis

Pasaulis – man lyg austrė,
Aš jį kardu atsidarysiu.

V. Šekspyras
„Vindzoro šmaikštuolės“[24]

Vieną žavų vasaros rytą, kai dar saulė neplieskė žudančia kaitra, o rasa tebevėsino ir tebegaivino orą, kažkoks jaunuolis, artėdamas iš šiaurės rytų, priėjo prie brastos per mažą upę, tikriau pasakius, per platoką upokšnį, Šero intaką, netoli karališkosios Plesi le Turo pilies, kurios niaurūs kuorai stiepėsi virš didelės ją supančios girios. Ši miškinga vietovė buvo medžioklės rezervatas, arba karališkasis parkas, apjuostas tvora, viduramžių lotynų kalba vadinama *plexitium*, ir todėl daugelis miestelių Prancūzijoje vadinasi Plesi vardu. Miestelis ir pilis, apie kurią čia kalbama, buvo vadinama Plesi le Turu, norint ją atskirti nuo kitų pilių. Ji stovėjo maždaug per dvi mylias į pietus nuo puikaus Turo miesto, senosios Turenės[25] sostinės. Derlingos šios provincijos lygumos teisėtai vadinosi Prancūzijos sodu.

Kitapus minėtojo upokšnio, prie kurio artėjo keleivis, stovėjo du vyriškiai; iš tolo atrodė, kad jie įsitraukę į pašnekesį, o iš tiesų sekė kiekvieną besiartinančio žmogaus judesį – mat stovėdami ant pakilumėlės jau gana seniai buvo jį pamatę.

Jaunajam keleiviui galėjo būti devyniolika, o gal jau ir dvidešimt metų; jo veidas ir visa išorė, kuri buvo gana įspūdinga, rodė, kad jis atkeliavęs iš kokios svečios šalies. Trumpas pilkas berankovis apsiaustas ir kelnės buvo veikiau flamandiški, ne prancūziški, o dabitiška mėlyna kepuraitė su bugienio šakele ir erelio plunksna aiškiai bylojo, kad galvos apdangalas škotiškas. Apsirengęs jis buvo labai švariai ir tvarkingai, kaip jaunuolis, žinantis esąs patrauklus. Per petį turėjo persimetęs kelionmaišį, kuriame, matyt, buvo vienas kitas būtiniausias reikmuo. Ant kairės rankos mūvėjo sakalui nešioti pirštinę, nors paukščio dabar su juo nebuvo, o dešiniojoje laikė storą medžioklinę lazdą. Nuo kairio peties ant siuvinėtos šerpės kabojo nedidelis raudono aksomo kapšelis, kokius tais laikais paprastai turėdavo žymesni medžiotojai sakalo lesalui ir kitam kam, kas buvo reikalinga tai plačiai pamėgtai pramogai. Su šia šerpe kryžiavosi kitas perpetinis diržas, ant kurio kabojo medžioklinis peilis. Vietoj tada įprastų aulinių batų jis avėjo prastai išdirbtos briedžio odos kamašus.

Nors iš figūros atrodė dar nevisiškai subrendęs, buvo jau aukšto ūgio, mitrus, ir iš lengvos jo eisenos galėjai matyti, kad keliauti pėsčiomis jam veikiau malonumas, o ne kančia. Jaunuolis buvo šviesaus gymio, bet veidas nurudęs – veikiausiai nuo svečios šalies saulės, o gal kad savame krašte nuolat būdavo po atviru dangumi.

Veidas, nors ne visai taisyklingų bruožų, buvo atviras, patrauklus ir mielas. Šypsena, bylojanti apie gyvenimo džiaugsmu kunkuliuojantį vaikino būdą, protarpiais parodydavo jo dantis, lygius ir baltus it iš dramblio kaulo. Žvalios mėlynos akys, švytinčios tokiu pat linksmumu, maloniai apžvelgdavo kiekvieną pasitaikantį objektą, bylodamos apie gerą nuotaiką, nerūpestingumą ir kartu ryžtingą valią.

Jis kas kartą prisitaikydamas sveikinosi ar atsakydavo į pasveikinimus negausių keleivių, kurie drįso keliauti tais pavojingais laikais. Slampinėjantis ietininkas – pusiau kareivis, pusiau plėšikas – nužvelgdavo jaunuolį, tarsi mintyse sverdamas, kokį laimėtų iš jo grobį ir ar jis vertas numatomo atkaklaus pasipriešinimo, ir, drąsiame keleivio žvilgsnyje įžiūrėjęs akivaizdų ryžtą gintis, pakeisdavo smurtišką savo kėslą niauriu: „Labas rytas, žmogau!“ Į tai jaunasis škotas atsiliepdavo

tokiu pat grėsliu, nors mažiau priešišku tonu. Keliaujantis piligrimas ar elgetaujantis vienuolis į pagarbų jo pasveikinimą pamaldžiai atsakydavo *„Benedicite!“**, o tamsiaakė valstietė mergaitė, kai jie prasilenkdami viens kitam linksmai tardavo „Labas rytas“, atsigręžusi ilgai dar sekdavo jo žingsnius. Žodžiu, patrauklios išvaizdos jaunuolis kiekvienam krisdavo į akis: bebaimis atvirumas ir geraširdiškumas jame puikiai derėjo su žvaliu žvilgsniu, dailiu veidu ir visa figūra. Jo laikysena taip pat bylojo, kad šis jaunuolis žengia į gyvenimą, nebūgštaudamas aplink tykančių pavojų ir sunkumams nugalėti turėdamas vien žvitrią dvasią ir narsą. Kaip tik šitokiems būdo bruožams jaunimas karščiausiai simpatizuoja, o suaugę ir patyrę žmonės jaučia dažniausiai prielankų ir kartu gailingą susidomėjimą.

Mūsų aprašytąjį jaunuolį jau ilgai stebėjo du asmenys, stoviniuoją kitapus upokšnio, už kurio buvo parkas ir pilis. Kai keleivis grakščiai tarsi stirna prie šaltinio ėmė leistis nelygiu krantu prie vandens, jaunesnysis iš besikalbančiųjų tarė kitam:

– Tai mūsiškis! Tai mūsų čigonas! Jei bandys bristi per upokšnį, galas jam. Vanduo patvinęs, ir brasta neperbrendama.

– Tegu pats įsitikina, drauguži, – atsakė senesnysis. – Jis, ko gera, išvengs kilpos ir įrodys, kad priežodis: „Kam lemta būti pakartam, tas neprigers!“ yra klaidingas.

– Kad ten jis, aš spėju iš mėlynos kepuraitės, – pasakė pirmasis, – nes negaliu įžiūrėti jo veido. Klausykite, pone, jis šaukia, klausia, ar čia gilu.

– Patyrimas yra geriausias mokytojas šiame pasaulyje, – atsakė antrasis. – Tegu pamėgina.

Jaunuolis tuo tarpu, negirdėdamas jokio įspėjimo ir palaikydamas tylėjimą tų, į kuriuos kreipėsi, padrąsinimu, stabtelėjęs nusiavė batus ir žengė į vandenį. Vyresnysis vyriškis tą akimirką riktelėjo vaikinui būti atsargiam, o paskui tylesniu balsu pridūrė savo bendrui:

– *Mortdieu*[26], drauguži! Tu vėl apsirikai. Čia visai ne mūsų plepys čigonas.

* „Būkite palaimintas!“ – vienuolių ir dvasininkų pasisveikinimas (*lot.*).

Bet pastaba jaunuoliui buvo pasakyta per vėlai. Jis arba jos neišgirdo, arba negalėjo paklausyti, nes buvo jau giliai įbridęs. Ne toks mitrus ir geras plaukikas mirties būtų neišvengęs, nes upokšnis buvo ir gilus, ir labai sraunus.

– Prisiekiu šventąja Ona, jis tikras šaunuolis! – sušuko vyresnysis. – Pabėgėk, drauguži, ir ištaisyk savo klaidą: padėk jam kuo gali. Jei senosios patarlės sako tiesą, tai jis ne nuskęs, o liks tavo kilpai.

Ir tikrai jaunasis keleivis yrėsi per bangas taip energingai ir taip mitriai, jog net smarki srovė jį tenunešė tik truputį žemiau nuo tos vietos, kur buvo įbridęs.

Tuo metu jaunesnysis nepažįstamasis skubėjo prie kranto į pagalbą, o kitas sekė iš paskos oresniu žingsniu, kalbėdamas pats sau:

– Aš buvau tikras, kad srovė nenuneš vaikino. Dieve švenčiausias, jis jau išlipo ant kranto ir čiupinėja savo pagaikštį! Jei nepasiskubinsiu, jis apkuls mano draugužį už vienintelį gerą darbą, kurį – kaip mano akys regi – per visą savo gyvenimą jis padarė ar, teisingiau, ketino daryti.

Buvo pagrindo spėti, kad šitaip gali atsitikti, nes šaunusis škotas jau kreipėsi į nepažįstamą samarietį[27], kuris skubėjo į pagalbą, šiais rūsčiais žodžiais:

– Nususęs šunie! Kodėl nieko neatsakei, kai klausiau, ar čia pavojinga bristi? Tegu mane kipšai nuneša, bet aš pamokysiu tave, kad kitą kartą pagarbiau elgtumeis su pakeleiviais!

Po šių žodžių jis reikšmingai sumosavo pagaikščiu, – fokusininkai tai vadina „malūnu“, – mat paėmę lazdelę per vidurį, jie taip ja pasišvaisto, jog atrodo, tarsi malūno sparnai suktųsi. Vaikino priešininkas pamatęs, kad jam šitaip grasinama, griebėsi kardo, nes buvo iš tų žmonių, kurie visais atvejais labiau linkę veikti, negu kalbėti. Tačiau atskubėjęs apdairesnis jo draugas paliepė jam liautis ir, pasisukęs į jaunuolį, subarė jį, kad taip greitai šoko bristi per patvinusį upokšnį ir taip karštakošiškai užsipuolė žmogų, skubantį jam į pagalbą.

Jaunuolis girdėdamas, kad jam šitaip priekaištauja pagyvenusio amžiaus ir pagarbios išvaizdos žmogus, tuoj pat nuleido savo ginklą ir pa-

reiškė, jog atsiprašo, jeigu negerai pasielgęs, tačiau, šiaip ar taip, jam atrodo, kad jie leidę jam rizikuoti gyvybe, laiku netarę įspėjamo žodžio, o tai jokiu būdu nedera nei doriems žmonėms, nei geriems krikščionims, tuo labiau garbiems miestelėnams, kokie jie, matyt, esą.

– Mielas sūnaiti, – tarė vyresnysis vyriškis, – iš kalbos ir išvaizdos atrodai svetimšalis ir todėl turėtum susivokti, kad mums ne taip lengva suprasti tavo šnektą, kaip pačiam ją malti!

– Gerai, tėvuk, – atsakė jaunuolis, – aš per daug nesijaudinu, kad išsimaudžiau, ir iš dalies mielai atleisiu jūsų kaltę, jeigu man parodysite namus, kur galėčiau išsidžiovinti drabužius, nes tai vienintelė mano apranga, todėl turiu pasirūpinti, kad ji atrodytų padoriai.

– Kuo pats mus laikai, mielas sūnaiti? – pasiteiravo vyresnysis nepažįstamasis.

– Pasiturinčiais miestelėnais, be abejo, – atšovė jaunuolis. – Arba palaukite... jūs, pone, veikiausiai esate pinigų keitėjas ar grūdų pirklys, o tasai – mėsininkas ar gyvulių supirkėjas.

– Puikiai atspėjai mūsų profesijas, – tarė vyresnysis šypsodamasis. – Mano darbas tikrai susijęs su piniginiais reikalais, o draugužio šiuo tuo panašus į mėsininko. Kur apsistoti, mes pamėginsime pačiam surasti, tik pirmiau noriu sužinoti, kas esi ir kur keliauji, nes mūsų laikais pilni keliai pėsčių ir raitų bastūnų, kurių širdyse rasi visko, tik neužtiksi nei dorumo, nei Dievo baimės.

Jaunuolis dar kartą įdėmiai ir tiriamai nužvelgė kalbantįjį, o paskui tylųjį jo bendrą, lyg abejodamas, ar jie verti pasitikėjimo, kurio reikalavo iš jo, ir tai, ką išvydo, mes toliau išdėstome.

Vyresnysis, aiškiai pranašesnis už jaunesnįjį ir apsirengimu, ir išvaizda, panėšėjo į to meto vaizbūną ar krautuvininką. Jo striukė, kelnės ir apsiaustas buvo tamsios, tos pačios spalvos, bet taip nudėvėti, jog įžvalgus jaunasis škotas nusprendė, kad vilkėtojas turėtų būti arba labai turtingas, arba visiškas skurdžius, bet veikiausiai turtingas. Visi drabužiai buvo ankšti ir striuki – tokių tuometiniai bajorai, net pasiturintys miestelėnai nelaikė puošniais, jie paprastai vilkėjo palaidas mantijas iki pusės blauzdų ir net žemiau.

Šio vyriškio veidas buvo ir patrauklus, ir atstumiantis. Griežti jo bruožai, įdubę skruostai, įkritusios akys vis dėlto bylojo apie nuovokumą ir humorą, būdingą ir jaunajam mūsų nuotykių ieškotojui. Tačiau tose pačiose įkritusiose akyse, žvelgiančiose iš po tankių juodų užgriuvusių antakių, slypėjo valdingumas ir niaurumas. Galbūt šį įspūdį stiprino žema kailinė kepurė, giliai užsmaukta ant kaktos, metanti šešėlį ant akių, bet reikia pripažinti, jaunuoliui niekaip nesiderino šis valdingas žvilgsnis su skurdžia žmogaus apranga, ypač su jo kepure. Turtingesni žmonės kepures puošdavo auksine ar sidabrine sege, o šis turėjo prisisegęs prastą, švininį Dievo Motinos atvaizdėlį, kokių neturtingesni piligrimai parsineša iš Loreto[28].

Jo bendras buvo stipraus sudėjimo, vidutinio augumo vyras, jaunesnis už jį daugiau kaip dešimčia metų. Šiojo žvilgsnis buvo nudelbtas žemyn, o šypsnys kažkoks kraupus. Jis tik retkarčiais teikdavosi šyptelti, atsakydamas į kokį slaptą ženklą, kurį vyresnysis parodydavo. Šis žmogus buvo ginkluotas kardu ir durklu, o po paprastu jo apsiaustu škotas pastebėjo grandijus, arba lanksčius, iš plieno vielelių supintus marškinius. Tie marškiniai, paprastai dėvimi net ir civilių, kuriems tekdavo tuo pavojingu laikotarpiu dažnai keliauti, patvirtino jaunuolio spėjimą, kad tas žmogus – mėsininkas, gyvulių supirkėjas ar panašios profesijos ir nuolat turi būti kelionėse.

Jaunasis svetimšalis, iš pirmo žvilgsnio supratęs tai, ką mes gana ilgokai aprašinėjome, akimirką pagalvojo ir nežymiai linktelėjęs tarė:

– Aš nežinau, su kuo turiu garbę kalbėtis, bet man vis tiek, ar kas žino, ar ne, kad esu škotas, vienos šeimos jaunesnysis sūnus ir tautiečių papročiu keliauju ieškoti laimės Prancūzijoje ar kur kitur.

– *Pasques-dieu!* Šaunus paprotys! – tarė senesnysis vyriškis. – Atrodai tikras mitruolis! Pats amžius pasižymėti tarp vyrų ar moterų. Klausyk, aš esu pirklys, ir man reikia vaikino, kuris padėtų prekyboje. Kaip pačiam atrodo? Turbūt esi per didelis ponaitis imtis tokio neįdomaus darbo?

– Gerasis pone, – atsiliepė jaunuolis, – jeigu jūsų pasiūlymas rimtas – o tuo aš abejoju, – tai man dera jums padėkoti, ir aš sakau ačiū už tai, bet manau, kad netinku tarnauti pas jus.

– O, kertu lažybų, kad tu geriau išmanai, kaip įtempti lanką, negu ištempti sąskaitų balansą, – nusijuokė pirklys. – Kardu šmaikščiau švaistaisi negu plunksna, cha cha!

– Aš, pone, esu kalnietis, – atsakė jaunasis škotas, – ir todėl, kaip mes sakome, pripratęs prie ieties. Tačiau esu buvęs ir vienuolyne, kur gerieji tėvai išmokė mane skaityti, rašyti ir net skaičiuoti.

– *Pasques-dieu!* Nuostabu! – sušuko pirklys. – Prisiekiu Embreno Mergele Marija[29], tu, sūnau, esi šaunuolis.

– Juokitės, jeigu jums linksma, gerasis pone, – atsakė jaunuolis, kuriam nelabai patiko naujojo pažįstamo pokštavimas. – Man reikia išsidžiovinti, o ne varvančiam čia stovėti ir atsakinėti į klausimus.

Pirklys į šiuos jo žodžius dar garsiau nusijuokė ir atsakė:

– *Pasques-dieu!* Priežodžiai visada sako tiesą: *„Fier comme un Écossois!"** Bet užteks, jaunuoli. Tu esi iš šalies, kurią aš gerbiu, nes ten kadais turėjau reikalų. Škotai – dori, neturtingi žmonės. Jeigu eitum su mumis į miestelį, tai, atsiteisdamas už maudyklę, pavaišinčiau tave gero vyno taure ir karštais pusryčiais. Bet, *tête-bleau!***, kodėl tu su medžiokline pirštine? Ar nežinai, kad karališkajame rezervate uždrausta medžioti sakalus?

– Tatai man apreiškė, – atsakė jaunuolis, – bjauraus Burgundijos hercogo eigulys. Ties Perona[30] aš paleidau savo sakalą į gervę, buvau jį atsinešęs iš pat Škotijos ir tikėjausi, kad jis išgarsins mane, bet tas bjaurus nenaudėlis strėle pervėrė mano paukštį.

– O ką tu jam padarei? – paklausė pirklys.

– Prikūliau, – jaunuolis sumojavo lazda, – taip, kaip vienas krikščionis gali apdoroti kitą... Bet dvasios neišleidau, nenorėjau, kad jo kraujas kristų ant mano galvos.

– O ar žinai, – paklausė miestelėnas, – kad jeigu būtum patekęs į rankas Burgundijos hercogui, tas būtų pakoręs tave kaip svogūnų pynę?

– Taip, girdėjau, kad jis šitokiems darbeliams taip pat greitas, kaip Prancūzijos karalius. Bet kadangi tai atsitiko ties Perona, aš moviau per

* Išdidus kaip škotas! (*Pranc.*)

** Eufemizmas vietoj *tête de dieu!,* reiškiąs maždaug „dievaži!"

sieną ir parodžiau jam špygą. Jeigu tas eigulys nebūtų pasiskubinęs, tai, ko gera, būčiau stojęs pas Burgundijos hercogą tarnauti.

– Jeigu paliaubos nutrūks, jis bus smarkiai prašovęs, kad pražiopsojo tokį paladiną, – tarė pirklys ir dirstelėjo į savo bendrą, šis, nudelbęs akis, atsakė niauria šypsena, ši nušvietė jo veidą taip, kaip kad lekiantis meteoras akimirką nušviečia žiemos dangų.

Jaunasis škotas staiga susigriebė, užsitraukė kepuraitę ant dešinio smilkinio, tuo parodydamas, jog nenori būti išjuokiamas, ir griežtai tarė:

– Mano ponai, ir ypač tamsta, vyresnysis, kuriam derėtų būti išmintingesniam, manyčiau, turėsit įsitikinti, kad ne taip jau protinga ir saugu su manim pokštus krėsti. Man anaiptol nepatinka jūsų šnekos tonas. Aš galiu leistis traukiamas per dantį, net išbaramas, jei bara vyresnis už mane, ir pasakysiu: „Ačiū, pone!“, jeigu žinosiu, jog to nusipelniau. Tačiau nemėgstu būti tampomas už rankos kaip mažas vaikas, kada, dievaži, jaučiuosi esąs ganėtinai stiprus ir lengvai apdorosiu jus abu, jeigu išvesite mane iš kantrybės.

Atrodė, kad pirklys plyš, besijuokdamas iš vaikino elgesio. O jo bičiulio ranka siektelėjo kardo rankenos, tačiau jaunuolis, tai pamatęs, sudavė jam per riešą ir numušė ranką į šalį. Nuo to pirkliui dar linksmiau pasidarė.

– Palauk, palauk, narsuoli škote! – suriko jis. – Meldžiu vardan šauniosios tavo šalies! Ir tu, brol, sutramdyk grėsmingą savo žvilgsnį. *Pasques-dieu!* Būkime teisingi ir sutarkime, kad už maudynę atsilyginta šiuo grakščiu ir mitriu smūgiu per riešą. Taigi klausyk, jaunasis mano drauge, – kreipėsi pirklys į jaunuolį įsakmiu tonu, iškart prigesindamas jo jaunystės įkarštį ir sukeldamas pagarbą sau, – užteks smarkauti. Aš nelinkęs į pokštus, o mano draugužis, kaip pats matai, jau gavo ganėtinai. Pasakyk, kaip tu vadinies?

– Į mandagų klausimą galiu mandagiai ir atsakyti, – atsiliepė jaunuolis, – ir deramai pagerbsiu jūsų amžių, jeigu nevesite iš kantrybės savo patyčiomis. Čia, Prancūzijoj ir Flandrijoj, dėl šio mano sakalmaišio, kurį nešioju ant peties, žmonės sugalvojo sakyti, kad esu Vaikinas su aksominiu kapšeliu, bet tėvynėje visi mane vadina Kventinu Dervardu.

– Dervardu? – pakartojo senis. – Ar tai bajoriška pavardė?

– Penkiolika mano protėvių kartų buvo bajorai, – atsakė jaunuolis, – ir todėl aš laikau karo tarnybą vieninteliu man deramu pašaukimu.

– Tikras škotas! Daug kilmingų protėvių, daug puikybės, o kišenėje, kertu lažybų, vėjai švilpauja. Klausyk, drauguži, – tarė jis savo bendrui, – eik pirma mūsų ir pasakyk, kad patiektų šilkmedžių guote pusryčius, prie kurių šis jaunuolis puls kaip išbadėjusi pelė prie skanaus sūrio. O dėl čigono... duok ausį, pasakysiu...

Jo bendras niauriai, bet supratingai šyptelėjo ir spėriu žingsniu nusiskubino. Pirklys tuo tarpu kreipėsi į jaunąjį Dervardą:

– Judėkime ir mudu palengvėle. Eidami per mišką, gal užsuksim į Šventojo Huberto koplyčią[31] mišių išklausyti. Juk nedera galvoti apie kūniškus poreikius pamiršus dvasiškuosius.

Dervardas, kaip geras katalikas, negalėjo nesutikti su šiuo pasiūlymu, nors tikriausiai visų pirma būtų mieliau norėjęs išsidžiovinti drabužius ir pasistiprinti. Padilbiai žvelgiąs jų bendras greit dingo iš akių, bet jie ir toliau žengė tuo pačiu taku, kuriuo anas nusiskubino, kol atsidūrė aukštų medžių miške, kur tankiai augančius krūmus kirto ilgi ir platūs spindžiai. Pro juos buvo matyti, kaip tolumoj ramiai risnoja nedidelės bandos briedžių, čia besijaučiančių visiškai saugiai.

– Jūs klausėte, ar aš geras lankininkas, – tarė jaunasis škotas. – Duokite man lanką su pora strėlių ir kaipmat turėsite briedienos.

– *Pasques-dieu!* Būk atsargus, jaunasis bičiuli! Tas mano draugas budriai seka briedžius. Jam pavesta juos prižiūrėti, o jis – griežtas sargas.

– Jis panašesnis į mėsininką negu į linksmą eigulį, – atsakė Dervardas. – Sunku įsivaizduoti, kad toks pakaruoklio veido žmogus galėtų ką nors bendra turėti su kilnia medžioklės pramoga.

– Taip, jaunasis bičiuli, – sutiko jo bendrakeleivis, – mano draugužis iš pirmo žvilgsnio gal ir nekokį daro įspūdį, bet dar niekas, kam iš arčiau teko jį pažinti, nėra juo nusiskundęs.

Kventinui Dervardui pasirodė, kad šie žodžiai buvo pasakyti kažkokiu keistu ir nemaloniu tonu. Staiga dirstelėjęs į tą žmogų, jis pamatė, kad jo veide, vos pastebimoje šypsenoje, kuri iškreipė viršutinę lūpą, taip

pat žvitrios veriančios akies žybtelėjime slypi kažkoks grasumas, patvirtinantis tą nemalonų jam padarytą įspūdį.

„Juk žmonės man pasakojo apie plėšikus, klastingus sukčius ir galvažudžius! – pagalvojo jis. – Ko gera, anas tipelis yra žmogžudys, o šis senas nedorėlis, jo bendras, nori mane įvilioti į spąstus. Reikia nežiopsoti... Nieko daugiau jie iš manęs nepelnys, tik smagių škotiškų niuksų".

Kol jis šitaip galvojo, jie priėjo laukymę, kur aukšti girios medžiai augo atokiau vienas nuo kito ir kur žemę, neapžėlusią krūmais ir medžiokšniais, dengė vešlios, tankios žolės kilimas. Apsaugotas nuo svilinančios saulės spindulių, jis buvo toks švelnus ir gražus, koks retai pasitaiko Prancūzijoje. Šioje laukymėje augo daugiausia didžiuliai bukai ir guobos, kurios stiebėsi aukštyn lyg iškilnios šnarančių lapų kalvos. Tarp šių didingų žemės galiūnų, atviriausioje laukymės vietoje, stovėjo kukli koplyčia, šalia kurios čiurleno upelis. Koplyčios architektūra buvo visai paprasta ir gana grubi. Šalia glaudėsi mažytė sarginė atsiskyrėliui vienuoliui ar kunigui, kurie čia gyveno, kad galėtų nuolat laikyti pamaldas. Mažoje nišoje virš skliautuotų durų stovėjo akmeninė šventojo Huberto statulėlė su medžioklės ragu ant kaklo ir skalikų pora prie kojų. Visiškai suprantama, kad koplyčia vidury parko ar rezervato, kuriame knibždėjo žvėrių, buvo pastatyta medžioklės patronui šventajam Hubertui.*

Senasis vaizbūnas pasuko šio švento pastato link, sekamas iš paskos jaunojo Dervardo. Jiems artėjant lyg tyčia pasirodė apsirengęs apeiginiais drabužiais kunigas, kuris, be abejo, ėjo iš savo celės laikyti mišių. Dervardas pagarbiai nusilenkė kunigui, kaip to reikalavo pa-

* Viduramžiais kiekvienas amatas turėjo savo globėją šventąjį. Medžioklė su jos sėkmėmis ir pavojais – daugeliui kaip nuolatinis užsiėmimas, o kiekvienam kaip pramoga – buvo pavesta šventojo Huberto globai.

Šio miško šventasis buvo Akvitanijos hercogo Bertrando sūnus ir, kol priklausė pasauliečių luomui, – karaliaus Pepino[32] dvariškis. Jis nepaprastai mėgo medžioti ir dėl šios pramogos praleisdavo pamaldas. Vieną sykį šitaip pramogaujant, jam pasirodė briedis su kryžium tarp ragų, ir jis išgirdo balsą: šis pagrasino jam amžina bausme, jeigu neatgailaus už nuodėmes. Tada jis pasitraukė iš pasaulietiško gyvenimo ir priėmė šventimus. (*Čia ir toliau pastabos autoriaus.*)

protys. O jo kelionės draugas su dar didesniu pamaldumu priklaupė ant vieno kelio, priėmė kunigo palaiminimą ir įėjo iš paskos į koplyčią, žingsniu ir laikysena parodydamas kuo nuoširdžiausią nusižeminimą ir dievobaimingumą.

Koplyčios vidaus puošyba visu kuo priminė mėgstamą jos šventojo globėjo užsiėmimą, kol jis gyveno žemėje. Įvairiuose kraštuose medžiojamų žvėrių dailiausi kailiai čia atstojo kilimus ir drapiruotes ties altoriumi ir visur kitur. Sienas dabino medžioklės ragai, lankai, kilpiniai ir kitokie medžioklės simboliai. Pramainais kabojo briedžių, vilkų ir kitų medžiojamų žvėrių galvos. Žodžiu, visi papuošimai buvo iš miško gyvenimo, o pačios mišios, vadinamos „medžioklės mišiomis", būdavo gerokai trumpesnės už įprastas, – mat didikai ir kunigaikščiai nekantraudavo kuo greičiau jas išklausyti ir pradėti mėgstamą pramogą.

Tačiau Dervardo bičiulis per šias trumpas pamaldas, atrodė, visas atsidavė karštai maldai. O Dervardas, ne taip apimtas dievobaimingos dvasios, kaltino save, kad įtarinėjo tokį dorą ir pamaldų žmogų. Dabar anaiptol nebelaikydamas jo nei plėšikų talkininku, nei bendru, jis visa širdimi buvo linkęs žiūrėti į jį kaip į šventąjį.

Kai pasibaigus mišioms juodu kartu išėjo iš koplyčios, pirklys tarė Dervardui:

– Iš čia iki miestelio vos keletas žingsnių, dabar jau galėsi ramia sąžine baigt pasninkauti... Eik paskui mane!

Pasukęs į dešinę taku, kuris pamažu kilo aukštyn, pirklys patarė savo bendrakeleiviui jokiu būdu neišsukti iš kelio ir kuo labiau laikytis vidurio. Dervardas neiškentė nepaklausęs, kam tas atsargumas.

– Dabar tu esi netoli karaliaus dvaro, jaunuoli, – atsakė jo vadovas. – *Pasques-dieu*, žinok, kad ne tas pat vaikščioti čionai ar po viržiais apžėlusias Škotijos kalvas. Kiekviename žingsnyje, išskyrus taką, kuriuo mes einame, čia slypi pavojus, čia pilna žabangų[33], kurios it dalgiai nukerta neatsargaus keleivio koją taip mikliai, kaip lenktas sodininko peilis – obelies augmenis. Aštrūs geležiniai smaigai tau kiaurai pervers pėdą, o užmaskuotos vilkduobės tokios gilios, kad jose liksi palaidotas amžiams. Mat dabar mes einame per paties karaliaus valdas ir tuoj išvysim pilį.

– Jei būčiau Prancūzijos karalius, – tarė jaunasis škotas, – pernelyg nesivarginčiau su visokiais spąstais ir žabangais, o stengčiausi valdyti taip, kad joks žmogus nedrįstų artintis prie mano pilies su piktais ketinimais. O kas ateitų taikiai ir su gera valia, tai – kuo jų daugiau, tuo mums linksmiau būtų.

Jo bendrakeleivis apsidairė aplinkui neramiu žvilgsniu ir pasakė:

– Tyliau, tyliau, gerbiamasis Vaikine su aksominiu kapšeliu! Aš visai pamiršau įspėti, kad šios vietos yra didžiai pavojingos dar ir todėl, jog net šių medžių lapai turi ausis, kurios viską, ką išgirsta, praneša pačiam karaliui.

– Būta čia ko! – atsiliepė Kventinas Dervardas. – Aš esu škotas ir nebijočiau drąsiai pasakyti, ką galvoju, net pačiam karaliui Liudvikui, telaimina jį Dievas! O tas ausis, apie kurias kalbėjote, tai, išvydęs kokiam žmogui ant galvos, bematant nukapočiau medžiokliniu peiliu.

III SKYRIUS

Pilis

Iškilus ant kalvos pilis aukštoji.
Kas dristų brautis, kelią tam pastoja
Grotuoti vartai, sienos rūsčios, tylios,
Grioviai, klastingi užpuolikui, gilūs.
Sutingus upė teka palei mūrus,
Aukštai sargybos bokštai stūkso niūrūs.

Nežinomas autorius[34]

Šitaip kalbėdamiesi Dervardas ir naujasis jo pažįstamas priėjo Plesi le Turo pilį, kurios visas fasadas dabar atsivėrė jiems prieš akis. Net tais pavojingais laikais, kada didikai ir šiaip gyveno sustiprintose buveinėse, ši pilis buvo itin rūpestingai saugoma ir parengta gynybai.

Nuo miško pakraščio, kur jaunasis Dervardas su naujuoju draugu sustojo norėdami apžvelgti karališkąją rezidenciją, plytėjo ar, teisingiau, nežymiai kilo atvira aikštė, be jokių medžių ar krūmų, išskyrus vieną milžinišką apdžiūvusį seną ąžuolą. Ši vieta buvo palikta atvira, kaip visais amžiais reikalavo tvirtovių statymo taisyklės, kad priešas neturėtų kuo prisidengti ir neprisiartintų prie sienų nepastebėtas nuo kuorų. Už aikštės stūksojo pati pilis.

Ją supo trys dantytos išorinės sienos su bokštais, kurie stiebėsi kiekviename kampe. Antroji siena buvo aukštesnė už pirmąją ir išmūryta

taip, kad ją būtų galima ginti, jei priešas užimtų pirmąją. Panašiai trečioji, arba vidinė, siena taip pat sudarė patikimą užtvarą.

Aplink išorinę sieną, kaip prancūzas papasakojo jaunajam savo bičiuliui (jie stovėjo žemiau už pilies pamatus ir negalėjo matyti), ėjo maždaug dvidešimties pėdų gylio griovys, į kurį tekėjo vanduo, užtvenkus Šero upę, teisingiau pasakius, vieną jos intaką. Už pirmosios mūro sienos, kaip jis paaiškino, telkšojo antra vandens tranšėja, o trečioji, vėl tokio pat nepaprasto pločio, buvo išvesta tarp antrosios ir vidinės sienos. Visų šių trijų griovių ir išoriniai, ir vidiniai pakraščiai buvo tankiai aptverti geležiniais virbais su aštriais šakotais smaigaliais. Šitoks aptvaras to meto sustiprinimuose buvo vadinamas *chevaux-de-frise*[35], tai yra ragotinėmis, ir kiekvienas mėginimas jas perlipti buvo tolygus savižudybei.

Už vidinės mūro sienos stiebėsi jau pati pilis, sulipdyta iš įvairių laikotarpių pastatų. Jie glaudėsi apie senovišką niauriai atrodantį centrinį bokštą, kuris buvo pats seniausias iš visų statinių ir kyšojo aukštai išstypęs į dangų lyg koks juodaodis Etiopijos milžinas. Be langų, tik su šaudymo angomis, šen bei ten paliktomis gynybai, šis bokštas kėlė tokį patį nemalonų įspūdį, kokį patiri žvelgdamas į aklą žmogų. Ir kiti pastatai, atrodė, vargu ar buvo geriau pritaikyti gyventi, nes jų langai žiūrėjo į vidinį siena aptvertą kiemą. Taigi pilis iš išorės labiau panėšėjo į kalėjimą, o ne į rūmus.

Tuo metu viešpatavęs karalius dar sustiprino šį panašumą, nes norėdamas, kad priestatai, kuriuos nusprendė prilipdyti prie tvirtovės, nesiskirtų nuo ankstyvesniųjų, liepė juos statyti iš tamsiausios spalvos plytų ir akmenų, o į kalkes įmaišyti suodžių. Kaip ir daugelis nepasitikinčių žmonių, karalius nenorėjo, kad kas pastebėtų šį jo įtarumą, ir todėl pasistengė, kad visa pilis atrodytų perdėm senoviška ir primityvi.

Ši kraupi tvirtovė turėjo tik vieną įėjimą, – bent Dervardas nepastebėjo jokios kitos angos sienoje, o tik tą vietą, kur pirmutinės, išorinės, sienos viduryje stiebėsi du masyvūs bokštai – įprastinė vartų gynyba su įprastiniais priedais: grotomis (jos dabar buvo nuleistos) ir pakeliamuoju tiltu (jis buvo pakeltas). Panašūs vartų bokštai stūksojo antroje ir trečioje sienoje, tik ne vienoje linijoje su išorinio mūro bokštais, nes kelias nėjo tiesiai per visas tris sienas toje pačioje vietoje. Patekusieji pro pirmuosius

vartus turėdavo paėjėti į šalį apie trisdešimt jardų tarp pirmos ir antros sienos, apšaudomi iš abiejų pusių, jei jie būdavo priešai. O praėję antrąją sieną, turėdavo padaryti panašų zigzagą nuo tiesiosios linijos, kad pasiektų trečiosios, arba vidinės, sienos vartus. Taigi norint patekti į išorinį kiemą, kuris buvo priešais pačios pilies pastatą, reikėjo pereiti du siaurus ir pavojingus tarpeklius, kryžmiškai apšaudomus iš pabūklų, ir vienus po kitų trejus vartus, ginamus veiksmingiausiomis to meto priemonėmis.

Jaunasis Dervardas buvo atkeliavęs iš Škotijos, panašiai nusiaubtos karo su svetimtaučiais ir tarpusavio vaidų, – iš šalies, kurios nelygus ir kalnuotas paviršius, išraižytas stačiais skardžiais ir aukštakrančiais upokšniais, taip pat teikia daug galimybių tvirtovėms statyti. Todėl visai suprantama, kad jis ganėtinai išmanė visokias gudrybes, kuriomis žmonės tame rūsčiame amžiuje stengėsi savo būstus padaryti saugius. Tačiau Dervardas atvirai prisipažino savo bendrakeleiviui, kad neįsivaizduoja, jog, pasitelkus sumanumą, galima taip sustiprinti gynybą ten, kur gamtinės sąlygos tokios nepalankios, nes vietovė, kaip mes jau minėjome, buvo tik aukštumėlė su maža nuožulnuma, kylančia aukštyn nuo tos vietos, kur jie stovėjo.

Norėdamas dar labiau nustebinti jaunuolį, pirklys papasakojo, kad aplinkui pilį, išskyrus vienintelį vingiuotą taką, kuriuo galima saugiai priartėti prie vartų, kaip ir tankynėje, kurią jie ką tik perėjo, prispęsta visokiausių spąstų, žabangų, užmaskuotų duobių sučiupti nelaimingajam, kuris drįstų čia žengti be vadovo. Dar jis pridūrė, kad ant sienų įrengti tam tikri geležiniai lopšiai, vadinami „kregždžių gūžtomis“, ir iš jų reguliariai keičiami sargybiniai, saugiai pasislėpę, gali ramiai nusitaikyti į kiekvieną, kas tik pabandytų įeiti, nedavęs sutarto ženklo ar nepasakęs tos dienos slaptažodžio. Dieną ir naktį eina sargybą karališkosios gvardijos šauliai, už tai gaudami iš karaliaus Liudviko didelę algą, gerus drabužius ir daug kitų privilegijų bei išaukštinimų.

– Tad dabar pasakyk man, jaunuoli, – paklausė naujasis bičiulis, – ar yra tekę kur nors matyti tokią stiprią tvirtovę? Ir kaip manai, ar atsirastų drąsuolių, kurie išdrįstų ją pulti?

Vaikinas ilgai ir įtemptai žiūrėjo į pilį, kuri jį taip sudomino, kad jis, jaunatviško smalsumo apimtas, pamiršo, jog tebėra visas šlapias. Jo akys

sublizgėjo, o skruostai paraudo, lyg būtų pats sumąstęs atlikti kokį didį žygdarbį. Pagaliau atsakė:

– Pilis tikrai stipri ir gerai saugoma, bet narsuoliams nėra negalimų dalykų.

– Ar tavo šalyje atsirastų tokių, kurie ryžtųsi panašiam žygiui? – paklausė pirklys lyg ir su panieka.

– Tvirtinti nenoriu, – atsakė jaunuolis, – bet Škotijoje yra tūkstančiai, kurie dėl teisybės ryžtųsi tokiam drąsiam poelgiui.

– Hm! Tai gal ir pats esi toks karžygys?

– Nusidėčiau, jei girčiausi be reikalo, – atsakė jaunasis Dervardas. – Bet mano tėvas yra atlikęs tokių žygdarbių, o aš, man rodos, nesu išsigimėlis, aš jo tikras sūnus.

– Na ką gi, – pasakė bičiulis šypsodamasis, – galėsi čia išmėginti drąsą su sau lygiais, ir net su savo tautiečiais, nes karaliaus Liudviko asmeninės gvardijos šauliai yra škotai. Tai jie eina sargybą štai ant šių sienų – trys šimtai aukštakilmių tavo šalies bajorų.

– Jei aš būčiau karalius Liudvikas, – tarė jaunuolis, – patikėčiau savo saugumą vien tiems trims šimtams ištikimųjų Škotijos bajorų, išgriovęs apsaugines sienas, užverščiau griovius, sušaukčiau kilminguosius savo perus ir paladinus ir smagiai gyvenčiau, laužydamas ietis riterių turnyruose. Dieną pokyliaučiau su didikais, naktį šokčiau su damomis, o priešo bijočiau ne daugiau kaip musės.

Jo bendrakeleivis vėl nusišypsojo ir pasakęs, kad juodu per daug priartėjo prie pilies, apsigręžė ir pasuko atgal į mišką, tik jau kitu, daug platesniu ir labiau pramintu taku negu tas, kuriuo čia buvo atėję.

– Šis kelias eina į Plesi miestelį, taip jis vadinamas, kur tu, kaip pakeleivis, rasi padorią žmonišką nakvynę, – pasakė Dervardui palydovas. – Toliau, maždaug už dviejų mylių, yra gražus Turo miestas, kurio vardu vadinasi ši turtinga, klestinti grafystė. Tačiau Plesi, arba Plesi prie parko, kaip tas miestelis kartais vadinamas dėl to, kad yra prie karališkosios rezidencijos ir ją supančio medžioklės draustinio, tau bus arčiau ir patogiau apsistoti.

– Ačiū jums, mielas pone, už patarimą, – padėkojo jaunuolis, – bet aš čia trumpai teužtruksiu ir, jei tik gausiu užkąsti truputėlį mėsos ir iš-

gerti ko nors geriau už vandenį, būsiu visai patenkintas, nesvarbu, ar tas miestelis yra prie karališkojo parko, ar prie kokios balos.

– O aš maniau, kad pats turi kokį draugą šitoje pilyje aplankyti.

– Taip, turiu... Tikrą savo motinos brolį, – atsakė Dervardas. – Prieš iškeliaudamas iš gimtųjų Angaus kalvų, jis buvo šauniausias vyras, koks tik žengė mūsų šilojais.

– Kaip jo pavardė? – paklausė pirklys. – Aš galėčiau apie jį pasiteirauti, nes tau pavojinga vienam artintis prie pilies – dar gali palaikyti šnipu.

– Po šimts pypkių! – nusikeikė jaunuolis. – Aš šnipas! Dievaži, sužinos, iš kur kojos dygsta tas, kam šaus į galvą mane taip gėdingai apkaltinti! O savo dėdės pavardę galiu pasakyti. Prašau – jo pavardė Leslis, garbinga, kilni pavardė.

– Aš tuo neabejoju, – pasakė senasis žmogus, – bet karaliaus škotų gvardijoje tarnauja trys Lesliai.

– Mano dėdė – Liudovikas Leslis, – patikslino jaunuolis.

– Iš trijų Leslių, – atsakė pirklys, – du yra Liudovikai.

– Mano giminaitis pramintas Liudoviku Randuotuoju, – atsiminė Kventinas. – Mūsų giminėje yra tiek daug bendravardžių, kad neturintiems valdomų žemių, pagal kurių vietovardžius būtų galima juos vadinti, mes visada duodame pravardes.

– Duodate *nom de guerre*, tai yra karišką pavardę, nori pasakyti! – tarė Kventino palydovas. – Tą karį, apie kurį kalbi, mes turbūt vadiname Le Balafrė, jūsiškai Randuotuoju, nes jam ant veido yra didžiulis randas. Jis šaunus vyras ir puikus karys. Būtų gerai, jei galėčiau padėti tau pasimatyti! Mat gvardiečių tarnyba labai griežta, ir jiems neleidžiama išeiti iš pilies, nebent lydint karalių. O dabar, jaunuoli, atsakyk man į vieną klausimą. Dedu galvą – tu nori kartu su dėde tarnauti karaliaus škotų gvardijoje. Jei tikrai to sieki, tai labai drąsu, ypač kad esi dar labai jaunas, o tai tarnybai, į kurią taikai, reikia keleto metų patirties.

– Gal kada apie tai ir galvojau, – atsainiai tarė Dervardas, – bet dabar, jei ir turėjau tokią svajonę, ji jau išgaravo.

– Kodėl, jaunuoli? – paklausė prancūzas kažkaip griežtai. – Kodėl tu šitaip iš aukšto kalbi apie tarnybą, į kurią veržte veržiasi kilmingiausi tavo tautiečiai?

– Na ir į sveikatą, – rimtai atsakė Kventinas. – Atvirai kalbant, aš būčiau su mielu noru stojęs Prancūzijos karaliaus tarnybon, tačiau tegu rengia mane kuo puošniausiai ir valgydina kuo sočiausiai, aš kur kas labiau mėgstu judėti atviroje padangėje, negu tupėti uždarytas štai tokiame narvelyje ar kregždės lizde, kaip jūs pavadinote tas grotuotas pipirines. Be to, – pridūrė jis tylesniu balsu, – pasakysiu teisybę, man nepatinka pilis, kai ant medžio priešais auga tokios gilės, kaip antai matau.

– Nujaučiu, ką pats turi galvoje, – tarė prancūzas, – bet kalbėk aiškiau.

– Gerai, kalbėsime aiškiau, – atsakė jaunuolis. – Matote aną puikų ąžuolą per strėlės šūvį nuo pilies? Juk ant to ąžuolo šakos karo žmogus su tokiu pat pilku kaptonu, kokį dėviu aš.

– Taip, iš tikrųjų! – sušuko prancūzas. – *Pasques-dieu!* Matai, ką reiškia jaunos akys! Tikrai, ir aš kažką pastebėjau, bet pamaniau – varnas tarp šakų. Tačiau šis reginys anaiptol nėra keistas, jaunuoli. Kada vasara užleidžia vietą rudeniui, kada mėnesienos naktys darosi ilgos ir keliuose negali jaustis saugus, taikosi pamatyti visą tuziną, net porą tuzinų šitokių gilių karant ant to beviršūnio ąžuolo. Bet kas čia baisaus? Kaip tik tokio skaičiaus reikia akivaizdžiai įbauginti nenaudėliams. Kai koks šelmis ten pakabinamas, doras žmogus gali būti tikras, kad Prancūzijoje liko mažiau vienu vagimi ar plėšiku, galvažudžiu ar išdaviku, siurbėle ar žmonių engėju. Tai rodo, jaunuoli, kad mūsų valdovas yra teisingas.

– Karaliumi Liudviku dėtas, aš karčiau juos toliau nuo savo rūmų, – pasakė jaunuolis. – Mano tėvynėje negyvėliai varnai kabinami ten, kur laikosi gyvieji, tik jau ne soduose ar karvelidėse. Tas bjaurus lavono tvaikas... fu... riečia man nosį net čia, kur mes stovime.

– Jei laikui bėgant tapsi doru ir atsidavusiu savo valdovo tarnu, gerasis mano jaunuoli, – atsakė prancūzas, – tai įsitikinsi, kad joks aromatas neprilygsta kvapui, kurį skleidžia negyvas išdavikas.

– Nenorėčiau sulaukti to meto, kai nebeturėsiu uoslės ar akių šviesos, – tarė škotas. – Parodykite man gyvą išdaviką, ir štai mano ranka ir mano kalavijas, o kai žmogus nebegyvas, galas neapykantai. Bet štai, man rodos, mes pasiekėme miestelį, kur aš jums įrodysiu, kad nei maudynė, nei pasibjaurėjimas nesugadino man apetito papusryčiauti. Taigi,

mielas drauge, kuo greičiau į užeigą. Vis dėlto prieš priimant jūsų vaišingumą, leiskite pasiteirauti, kaip turiu jus vadinti.

– Žmonės vadina mane ponu Pjeru, – atsakė jo bendrakeleivis. – Aš nesivaikau jokių titulų. Esu paprastas žmogus, gyvenąs iš savo lėšų, – štai kaip.

– Puiku, pone Pjerai, – tarė Kventinas. – Džiaugiuosi, kad likimas suvedė mus draugėn, nes man reikia retsykiais protingo patarimo, už kurį būsiu dėkingas.

Kol jie šitaip ėjo kalbėdamiesi, viršum medžių išniręs bažnyčios bokštas su aukštu mediniu kryžium priminė, kad miestelis jau čia pat.

Tačiau ponas Pjeras, truputį pasukęs iš kelio, kuris dabar susijungė su plačiu grįstu vieškeliu, pasakė Kventinui, kad užeiga, į kurią ketina jį nuvesti, stovi kiek nuošaliau ir ten priimami tik padoresni keleiviai.

– Jeigu jūs turite galvoje tuos, kurie keliauja su storesnėmis piniginėmis, – atsakė škotas, – tai aš nesu toks ir verčiau rizikuosiu būti užpultas plėšikų ant kelio, o ne lupikų užeigoje.

– *Pasques-dieu!* – sušuko jo vadovas. – Kokie jūs, škotai, esate atsargūs! Anglas, žiūrėk, įgriūva akiplotu į kokią karčemą, valgo ir geria visa, kas geriausia, ir nė nepagalvoja apie užmokestį, iki prisikemša pilvą. Bet jūs užmiršote, ponaiti Kventinai, – juk vadinatės Kventinu, – jūs užmiršote, kad aš skolingas jums pusryčius už maudynę, kurią patyrėte per mano apsirikimą. Noriu atsiteisti už padarytą nuoskaudą.

– Prisipažinsiu, kad jau pamiršau maudynę, nuoskaudą, jūsų norą atsiteisti ir visa kita, – atsakė geraširdis jaunikaitis. – Einant mano drabužiai išdžiūvo, beveik išdžiūvo, bet aš neatsisakysiu malonaus jūsų pasiūlymo, nes vakar mano pietūs buvo tik menkas užkandis, o vakarieniauti visai neteko. Jūs atrodote pagyvenęs garbingas miestelėnas, ir nematau priežasties, dėl kurios turėčiau atsisakyti jūsų vaišingumo.

Prancūzas paslapčia šyptelėjo, nes aiškiai matė, kad jaunuoliui, gal ir labai išbadėjusiam, nelengva valgyti už svetimus pinigus ir kad jis stengiasi nugalėti savo išdidumą tardamas, jog susidarius šitokiai įpareigojančiai padėčiai tas, kuris sutinka priimti paslaugą, parodo ne mažesnį mandagumą už tą, kuris ją siūlo.

Tuo tarpu jie pasuko žemyn į siaurą gatvelę aukštų skirpstų pavėsy ir pro jos gale esančius vartus pateko į nepaprastai didelės užeigos kiemą. Tai buvo savotiškas viešbutis, skirtas kilmingiesiems ir pareigūnams, atvykstantiems su reikalais į pilį, kurioje tik labai retai ir tik tada, kai neišvengiamai turėdavo parodyti svetingumą, Liudvikas XI leisdavo apsistoti. Ant didžiulio netaisyklingo pastato paradinių durų kabojo herbinis skydas su karališkąja lelija, tačiau nei kieme, nei ties tarnybiniais pastatais beveik nesimatė triukšmingo judėjimo, kuris tomis dienomis, kada kilmingųjų palydovai būdavo apgyvendinami privačiuose namuose ir užeigose, bylojo, kad gyvenimas verda ir klientų netrūksta. Atrodė, jog kaimynystėje stūksą rūstūs, nesvetingi karališkieji rūmai metė iškilmingumo ir grėslumo šešėlį šiems namams, skirtiems pagal visuotinį paprotį būti meilingumo, džiugių susitikimų ir geranoriškų linksmybių šventykla.

Ponas Pjeras, nepašaukęs jokio tarno, net nepriėjęs prie paradinių durų, pakėlė vienų šoninių durų skląstį ir pirmas įžengė į didžiulį kambarį, kur židinyje liepsnojo žabų ryšuliukas, o ant stalo buvo išdėlioti rakandai gausiems pusryčiams.

– Mano bičiulis jau spėjo pasirūpinti, – paaiškino prancūzas škotui. – Juk esi sušalęs, todėl liepiau pakurti ugnį. Ir išalkęs – galėsi iškart sėsti pusryčiauti.

Jis švilptelėjo, ir įėjęs šeimininkas su pagarba atsakė į pono Pjero *bon jour,* bet anaiptol nepasirodė linksmas ir šnekus, kuo visais amžiais pasižymėjo Prancūzijos smuklininkai.

– Aš prašiau, kad vienas žmogus užsakytų pusryčius, – tarė ponas Pjeras. – Ar jis įvykdė mano paliepimą?

Užuot atsakęs šeimininkas tik nusilenkė; nešdamas ir dėliodamas ant stalo visokiausius skanius patiekalus, jis neliaupsino jų nė vienu žodeliu. O pusryčiai buvo verti didžių pagyrų, kuriomis Prancūzijos užeigų savininkai paprastai išgarbina gausias savo vaišes, kaip skaitytojas sužinos tolesniame skyriuje.

IV SKYRIUS

Pusryčiai

Dangau! Koks valgis ir koksai ėdrūnas!

„Joriko kelionės“[36]

Ankstesnio skyriaus pabaigoje mes palikome jaunąjį mūsų keleivį, Prancūzijoje atsidūrusį tokioje geroje padėtyje pirmą kartą nuo to laiko, kai jis įžengė į senovės galų žemę. Pusryčiai, kaip minėjome, buvo nuostabūs. Čia buvo perigorietiško[37] pyrago, kurį valgydamas kiekvienas smaguris būtų sutikęs mirti, kaip Homero aprašytieji lotoso valgytojai[38], nuo pirmo kąsnio užmiršę savo gimtinę, tėvynę ir visas priedermes savo kraštui. Puikiai apkepusi jo pluta raitėsi kaip tvirtovės sienos aplink turtingą sostinės miestą, simbolizuojantį visuotinę gerovę, kurią saugoti buvo jų paskirtis. Buvo ir skanaus ragu su *petit point de l'ail,* tai yra su skiltelėmis česnako, kurį taip mėgsta gaskonai ir kuriuo nesibodi škotai. Dar buvo ir skanaus kumpio, neseniai priklausiusio šernui, laisvai laksčiusiam kaimyninėse Monrišaro giriose. Buvo nuostabiausios baltos duonos, iškeptos mažais apvaliais kepaliukais, kurie vadinami *boules*, tai yra rutuliais (Prancūzijoje kepėjai vadinami *boulangers*), ir kurių pluta buvo tokia viliojanti, kad, net vien su vandeniu valgant, duona būtų atrodžiusi skanėstas. Bet čia buvo ne tik vandens. Ant stalo stovėjo odinis ąsotis, vadinamas *bottrine*, tai yra butelis, kuriame tilpo kvorta puikiausio prancūziško vyno.

Šitokia gausybė gerų valgių būtų sužadinusi apetitą net pačiai giltinei. Tad kokį įspūdį tai galėjo padaryti dar nė dvidešimt metų neturinčiam jaunuoliui, kuris, teisybę sakant, per pastarąsias dvi dienas beveik nieko neturėjo burnoj, gal tik kokį neprinokusį vaisių, kurį pasitaikė nusiskinti, ir kąsnelį miežinės duonos? Dabar jis iškart užgulė ragu, ir lėkštė bematant ištuštėjo. Paskui ėmė atakuoti didįjį pyragą, įsiveržė į pačias jo teritorijos gelmes ir, užgerdamas milžinišką patiekalą vyno taure, vis iš naujo jį puolė. Užeigos šeimininkas tuo didžiai stebėjosi, o ponas Pjeras linksmai šypsojosi.

Ponas Pjeras turbūt todėl, kad pamatė padaręs kur kas didesnę paslaugą, negu tikėjosi, tikrai džiaugėsi jaunojo škoto apetitu. Pagaliau pastebėjęs, kad valgančiojo rajumas ėmė silpti, pasistengė vėl jį sužadinti, užsakydamas saldumynų, *darioles*, tai yra grietininių pyragaičių, ir kitokių lengvų skanėstų, kurie jam atėjo į galvą, kad jaunuolis ilgiau valgytų. Visą tą laiką pono Pjero veide slypėjo savotiškas palankus linksmumas, o gal net geraširdiškumas, kuris, regis, visai nesiderino su jo paprastai griežtu, sarkastišku ir rūsčiu charakteriu. Pagyvenę žmonės beveik visada gėrisi jaunimo džiaugsmais ir visokiais polėkiais, jeigu stebinčiojo savijauta yra natūrali ir jos nedrumsčia nei slepiamas pavydas, nei beprasmiškas noras konkuruoti.

Kventinas Dervardas, šitaip smagiai stiprindamasis, taip pat negalėjo nepastebėti, kad jo vaišintojo veidas, kuris iš pradžių atrodė itin nepatrauklus, pasikeitė išgėrus puikiojo prancūziško vyno. Ir jis geraširdiškai papriekaištavo ponui Pjerui, ko tas linksmai juokėsi iš jo apetito, pats neparagaudamas nė kąsnelio.

– Aš atlieku atgailą, – paaiškino ponas Pjeras, – ir man negalima valgyti prieš vidudienį nieko daugiau, tik truputį vaisių ir išgerti puodelį vandens. Pasakyk tai moteriškei, – kreipėsi jis į užeigos savininką, – tegu man atneša ir viena, ir kita.

Šeimininkui išėjus, ponas Pjeras paklausė:

– Na, ar aš neištesėjau savo pažado dėl pusryčių?

– Niekad taip gardžiai nesu valgęs nuo to laiko, kai palikau savo gimtąjį Glen-hulakiną, – atsakė jaunuolis.

– Glen..? Kaip toliau? – paklausė ponas Pjeras. – Gal tu ruošiesi velnią prisišaukti tokiais ilgauodegiais burtažodžiais?

– Glen-hulakinas yra senojo mūsų dvaro pavadinimas, mielas pone, – geraširdiškai tarė Kventinas. – Išvertus reiškia Uodų klonis. Galite juoktis, jei tas žodis jums skamba juokingai – nusipirkote tam teisę.

– Aš visai neketinu tavęs užgaulioti, – paprieštaravo senasis prancūzas, – bet kadangi tau taip patiko valgiai, noriu pasakyti, kad karališkosios gvardijos šauliai škotai valgo šitaip arba dar geriau kiekvieną dieną.

– Nieko nuostabaus, – atsakė Dervardas. – Kiaurą naktį ištupėjus „kregždės gūžtoje", aišku, rytą turi būti velniškas apetitas.

– Ir esti kuo jį patenkinti, – pridūrė ponas Pjeras. – Jiems nereikia kaip burgundams vaikščioti plikiems, jei nori sočiai pilvą prisikimšti. Gvardiečiai vilki kaip grafai, o lėbauja kaip abatai.

– Gerai jiems, – sutiko Dervardas.

– Tai kodėl nenori tapti gvardiečiu, jaunikaiti? Man rodos, tavo dėdė galėtų tave priimti į savo gretas, kada atsiras laisva vieta. Ir paklausyk – aš pats šiek tiek susijęs su tais reikalais ir galėčiau tau padėti. Manau, kad moki joti ne blogiau, kaip lanką tempti.

– Mūsų giminės vyrai pralenkia visus, kas yra kada šarvuotą batą įkėlęs į balno kilpą. Nežinau, gal ir galėčiau priimti malonų jūsų pasiūlymą. Bet pasvarstykite: maistas ir drabužiai yra reikalingi dalykai, tačiau tokie kaip aš galvoja apie išgarsėjimą, apie iškilimą ir narsius kovų žygius, o jūsiškis karalius Liudvikas – telaimina jį Dievas, nes jis Škotijos draugas ir sąjungininkas, – tūno sau šioje pilyje arba pajojėja iš vieno sustiprinto miesto į kitą ir laimi provincijas ne atviromis kautynėmis, o politinėmis machinacijomis. O aš galvoju kaip visi Duglai[39], kurie visada mylėjo plačiuosius laukus, nes jiems labiau patiko vieversio giesmė, o ne pelės cypimas.

– Jaunikaiti, – nutraukė jį ponas Pjeras, – nespręsk paskubomis apie valdovų veiksmus. Karalius Liudvikas stengiasi tausoti savo pavaldinių kraują ir negalvoja apie savąjį. Juk jis pasirodė didžiai narsus Monleri mūšyje!

– Taip, bet tai buvo prieš dvylika ar daugiau metų, – atsakė jaunuolis. – Aš norėčiau tarnauti valdovui, kurio šlovė būtų tokia pat žėrinti kaip ir jo skydas ir kuris nebijotų šokti į patį mūšio sūkurį.

– Tai kodėl nepasilikai Briuselyje, pas Burgundijos hercogą? Jisai tave galėtų pasiųsti ten, kur tau kasdien kas nors aplamdytų kaulus, o jeigu tokios progos nebūtų, ir pats tatai padarytų – ypač jei išgirstų, kad tu apkūlei jo eigulį.

– Tikrai, tas nelemtas atsitikimas man uždarė jo duris, – sutiko Kventinas.

– O, pasaulyje netrūksta patrakėlių valdovų, su kuriais jauni nutrūktgalviai visada ras ką veikti, – tarė jaunuolio patarėjas. – Ką, pavyzdžiui, pats galvoji apie Viljamą de la Marką?

– Apie de la Marką?! – sušuko Dervardas. – Tarnauti tam Barzdočiui? Tam Laukiniam Ardėnų Šernui? Plėšikų ir galvažudžių vadeivai, kuris nudobia žmogų, kad galėtų atimti iš jo apsiaustą, ir kuris žudo beginklius kunigus ir piligrimus, lyg jie būtų landsknechtai ar kariškiai? Aš amžiams užtraukčiau dėmę savo tėvo herbui.

– Gerai, mano karštakoši, – atsiliepė ponas Pjeras, – jeigu tas Šernas tau atrodo per didelis smarkuolis, tai stok pas Gelderno hercogą.

– Tai tas pat, kas tarnauti pačiam kipšui, – atkirto Kventinas. – Paklausykit, juk jis nevertas, kad jį žemė nešiotų – pragaras išsižiojęs jo laukia. Žmonės kalba, kad jis laiko kalėjime savo tėvą ir kad net sumušė jį. Ar galite patikėti?

Ponas Pjeras, atrodė, lyg ir sumišo išgirdęs, su kokiu nuoširdžiu pasibaisėjimu jaunasis škotas kalba apie sūnaus nedėkingumą tėvui.

– Tu, jaunikaiti, nežinai, kaip menkai tesieja kraujo giminystė kilmingus didžiūnus, – apgailestaudamas tarė prancūzas. Paskui jau linksmai pridūrė: – Kita vertus, jei sūnus ir sušėrė savo tėvui, tai, dedu galvą, tėvas ne kartą jį mušė vaikystėje. Taigi jie tik suvedė sąskaitas.

– Stebiuosi girdėdamas jus šitaip šnekant, – pasakė škotas, rausdamas iš piktumo. – Tokia žila galva kaip jūsų turėtų sugalvoti tinkamesnių dalykų pajuokauti. Jeigu senasis hercogas mušė sūnų vaikystėje, vadinasi, per mažai mušė. Verčiau tas būtų miręs nuo rykščių, negu

dabar visam krikščioniškajam pasauliui gėdą daro, kad toks nenaudėlis buvo pakrikštytas.

– Jei šitaip vertini kunigaikščius ir karo vadus, tai, man rodos, verčiau juo taptum pats, – atkirto ponas Pjeras. – Nes kur toks gudročius ras vadą, kuris tiktų jam vadovauti!

– Jūs šaipotės iš manęs, pone Pjerai, – atsiliepė jaunuolis geraširdiškai, – ir gal ne be priežasties. Bet juk nepaminėjote nė vieno valdovo, kuris būtų kilnus vadas, turėtų narsią kariuomenę ir kurio vadovaujamam būtų galima garbingai eiti tarnybą.

– Nenumanau, ką pats turi galvoje.

– Nagi tą, kuris kaip Mahometo karstas – tebūnie tas Mahometas prakeiktas! – kabo tarp dviejų magnetų[40], tą, kurio niekas negali pavadinti nei prancūzu, nei burgundu, tačiau kuris moka laviruoti tarp juodviejų ir pasiekė, kad tie du didūs valdovai jo bijo ir jam tarnauja.

– Aš vis tiek negaliu įspėti, ką pats turi galvoje, – susimąstęs tarė ponas Pjeras.

– Ką gi kitą galėčiau turėti galvoje, jei ne kilnųjį Liudviką Liuksemburgietį, grafą de Sen Polį *, didįjį Prancūzijos konetablį[41]? Su maža narsia savo kariuomene jis valdo nepriklausomas ir galvą laiko išdidžiai iškėlęs kaip karalius Liudvikas ar Burgundijos hercogas. Jis balansuoja tarp jų lyg žaidžiantis berniukas, stovįs vidury lentos, ant kurios galų kiti du paeiliui tai iškyla, tai nusileidžia.

– Pavojus sužlugti jam gresia kur kas labiau negu dviem pirmiesiems, – tarė ponas Pjeras. – Paklausyk, jaunasis mano bičiuli! Ar žinai, kad gudrusis tavo politikas grafas de Sen Polis pirmas pradėjo per karą deginti šalį, tuo parodydamas pavyzdį kitiems? O tu juk plėšimą laikai

* Tuo laikotarpiu konetablis de Sen Polis darė Liudvikui XI daug nemalonumų savo intrigomis. Siekdamas nepriklausomumo, jis rezgė intrigas ir su Anglija, ir su Prancūzija, ir su Burgundija. Kaip paprastai atsitinka šitokiems nepastoviems politikams, konetablis galų gale nuteikė prieš save visus galinguosius kaimynus, prieš tai visus iš eilės apgaudinėjęs ir niekinęs. Burgundijos hercogas jį išdavė Prancūzijos karaliui, šis surengė jam teismą ir paskubomis 1475 metais nubaudė mirties bausme kaip išdaviką.

sunkiu nusikaltimu! Tad žinok, kol jis gėdingai nenusiaubė šalies, abi kariaujančios šalys visada pasigailėdavo tų miestų ir kaimų, kurie nesipriešindavo.

– Ne, dievaži, – atsiliepė Dervardas, – jeigu taip, tai aš imsiu manyti, kad tie didžiūnai nė vienas ne geresnis už kitą ir kad pasirinkti, pas kurį tarnauti, yra tas pat, kas nuspręsti, ant kurio medžio geriau būti pakartam. Bet grafas de Sen Polis, tas konetablis, doru keliu yra gavęs valdyti miestą, kuris vadinasi mano šventojo ir patrono Kventino vardu* (čia škotas persižegnojo), ir, man rodos, jeigu aš gyvenčiau ten, mano patronas pasirūpintų manimi – juk jis turi ne taip jau daug savo vardu krikštytųjų kaip kiti kur kas garsesni jūsų šventieji. Dabar jis veikiausiai pamiršo mane, vargšą Kventiną Dervardą, dvasinį savo krikštasūnį, jeigu leidžia vieną dieną keliauti nieko nevalgiusiam, o kitą – palieka šventojo Julijono, keleivių patrono, globai ir svetimtaučio paslaugai, nusipirktai už maudynę garsiojo Šero upėje ar jos intake.

– Nepiktžodžiauk prieš šventuosius, jaunasis mano drauge, – tarė ponas Pjeras. – Šventasis Julijonas yra ištikimas pakeleivingųjų patronas, o šventasis Kventinas gal tau yra kur kas daugiau gero padaręs, negu manai.

Sulig tais žodžiais atsivėrė durys, ir į kambarį įėjo gal kiek daugiau nei penkiolikos metų mergaitė su padėklu, uždengtu raštuota damastine skepeta. Ant jo buvo lėkštutė su džiovintomis slyvomis, kuriomis visada garsėjo Turo apylinkės, ir įmantriai išgraviruota sidabrinė taurė, padaryta šio miesto auksakalių, kurie nuo seno pasižymėjo kruopščiu meistriškumu, išsiskirdami tuo iš kitų Prancūzijos miestų ir net pralenkdami sostinės meną. Taurė buvo tokia grakšti, jog Dervardui nė į galvą neatėjo atidžiau patyrinėti, ar ji buvo iš sidabro, ar, kaip ir tas bokalas, iš kurio gėrė, prastesnio metalo, bet taip puikiai nudailinto, kad atrodė esanti iš tauresnės naugės.

Tačiau patarnauti atėjusi mergaitė patraukė Dervardo dėmesį kur kas labiau negu tos smulkmenos, kurias atnešti jai buvo pavesta.

* Valdydamas Sen Kventiną, konetablis pynė visokias politines intrigas, kol šios galop jam brangiai atsiėjo.

Jis greitai pastebėjo, kad storos juodos kasos, sudėtos pagal jo šalies mergaičių paprotį, be jokių papuošalų, tik su laisvai supintu gebenės šakelių vainikėliu, buvo tarsi savotiškas šydas aplink jos veidą, kurio taisyklingi bruožai, tamsios akys ir mąslumas darė ją panašią į Melpomenę. Vis dėlto skruostuose švietė silpnas raudonis, o lūpose ir akyse žaidė šypsena, rodanti, kad linksmumas nėra svetimas šiai išraiškingai fizionomijai, nors gal ir ne visai įprastas. Dervardui pasirodė, jog dėl kažkokio slegiančio rūpesčio jaunas ir mielas jos veidas buvo kur kas rimtesnis, negu dera ką tik prasiskleidusiam grožiui. Kadangi romantiška jaunystės vaizduotė yra greita daryti išvadas iš nereikšmingų prielaidų, Dervardas apsidžiaugė, nusprendęs iš to, ką pastebėjo, kad šios gražios būtybės likimą gaubia mįslinga paslaptis.

– Ką tai reiškia, Žaklina? – paklausė ponas Pjeras, kai mergaitė įėjo į kambarį. – Kodėl atėjote jūs? Juk prašiau, kad ponia Peretė atneštų man tai, ko norėjau! *Pasques-dieu!* O gal ji mano esanti pernelyg ori asmenybė man patarnauti!

– Mano giminaitė truputį negaluoja, – atsakė Žaklina skubiai, tačiau nuolankiai. – Ji truputį negaluoja ir neišeina iš savo kambario.

– Tikiuosi, ji kambary viena? – paklausė ponas Pjeras, šiek tiek pabrėždamas paskutinį žodį. – Aš esu *vieux routier**, ir manęs neapgausi apsimetinėjimais.

Žaklina išbalo ir net suvirpėjo nuo pono Pjero žodžių, nes reikia pasakyti, kad jo balsas ir žvilgsnis, visą laiką ir taip jau griežtas, kandus ir nemalonus, pykčio ar įtarumo akimirką tapdavo šiurpus ir keliąs nerimą.

Bematant nubudo kalnietiškas Kventino Dervardo riteriškumas, ir jis, prišokęs prie Žaklinos, paėmė iš jos nešamą padėklą – jinai klusniai jį atidavė, bailiai ir neramiai stebėdama piktojo miestelėno veidą.

Sunku buvo atlaikyti tų veriamų ir pasigailėti prašančių jos akių žvilgsnį, ir ponas Pjeras, ne tik sutramdęs savo nepasitenkinimą, bet ir suteikęs veidui kuo švelnesnę išraišką, maloniai tarė:

* Senas vilkas (*pranc.*).

– Aš tau nepriekaištauju, Žaklina, nes tu dar per jauna meluoti ir apgaudinėti, bet ateis diena, kai tapsi tokia kaip ir visos lengvabūdės moterys... Nerasi vyro, šiek tiek pagyvenusio pasauly, kad jis nebūtų turėjęs progos pažinti jus visas*. Šis Škotijos riteris tatai patvirtins.

Žaklina dirstelėjo į jauną nepažįstamąjį, lyg paklusdama ponui Pjerui, bet Dervardui pasirodė, kad tas skubus žvilgsnis graudžiai maldavo ją paremti ir užjausti. Auklėjimo įdiegtas įprotis romantiškai garbinti moteriškąją lytį ir jauna širdis kaipmat jam skubiai padiktavo šiuos žodžius:

– Aš mesčiau pirštinę kiekvienam savo amžiaus ir savo padėties priešininkui, kuris išdrįstų pasakyti, kad šiame veide, kurį dabar regiu priešais save, atsispindi kas nors kita, o ne tyriausia ir kilniausia siela.

Mergaitė visa išbalo ir bailiai dirstelėjo į poną Pjerą, kuriam jaunojo riterio narsavimas, rodos, sukėlė tik juoką, veikiau sarkastišką negu geraširdišką. Kventinas, kuris paprastai greit griebdavo už uodegos netaktiškas savo mintis, nors kartais tik po to, kai jos jau būdavo pasakytos, visas nuraudo, kad jam išsprūdo žodžiai, galėję būti palaikyti tuščiu pasigyrimu, ištartu seno taikios profesijos žmogaus akivaizdoje. Tai supratęs Kventinas ryžosi kaip pelnytą ir teisingą bausmę kantriai iškęsti užsitrauktą pajuoką. Jis davė ponui Pjerui taurę su padėklu, paraudęs it žarija ir kankinamas sumišimo, kurį mėgino paslėpti, nenatūraliai šypsodamasis.

– Tu esi paikas jaunuolis, – tarė ponas Pjeras, – ir apie moteris išmanai taip pat mažai, kaip ir apie valdovus, kurių širdis Dievas laiko savo dešinėje, – sakydamas pastaruosius žodžius, jis pamaldžiai persižegnojo.

– O kas tada laiko moterų širdis? – paklausė Kventinas pasiryžęs, jei pavyks, nesiduoti žeminamas šio keistuolio senio, kurio rodomas pranašumas ir išdidi, atsaini laikysena jį kažkaip varžė ir vertė gėdytis.

– Šito turi pasiteirauti kur nors kitur, – taip pat ramiai atsakė ponas Pjeras.

Kventinas vėl gavo atkirtį, bet per daug dėl to nesutriko.

* Vienas karaliaus Liudviko bruožų, gana atgrasus, buvo tas, kad jis su panieka atsiliepdavo ir apie dvasinį, ir apie išorinį moterų grožį.

„Juk šią pagarbą, – tarė jis sau, – aš rodau šitam Turo miestelėnui ne dėl tos menkutės paslaugos, kad jis užsakė pusryčius, nors jie buvo tikrai puikūs ir sotūs. Šunes ir sakalai prisijaukinami vien numestu kąsniu, o žmogui prisirišti meilės, pareigos saitais reikia turėti dar ir gerą širdį. Šis senis, po galais, kažkoks ypatingas žmogus. Ir kas šitoji mergaitė, pasirodžiusi lyg nuostabi vizija? Juk tokia meili būtybė negali būti užeigos tarnaitė ar priklausyti šiam pinigus medžiojančiam vaizbūnui, nors jis, atrodo, ir turi galią įsakinėti jai, kaip, be abejo, įsakinėja visiems, kurie atsitiktinai patenka į siaurą jo akiratį. Tiesiog nuostabu, kokią didžią reikšmę flamandai ir prancūzai teikia turtui – kur kas didesnę, negu tas turtas yra vertas. Man net rodosi, šis senas vaizbūnas mano, jog aš mandagiai elgiuosi su juo ne dėl jo amžiaus, o dėl jo pinigų... Aš, Škotijos bajoras, turįs ilgą genealogiją ir giminės herbą, o jis – paprastas Turo pirklys".

Kol šitokios mintys viena po kitos skriejo jaunojo Dervardo galvoje, ponas Pjeras, šypsodamasis ir kartu tapšnodamas Žaklinai per galvą, nuo kurios sviro ilgos kasos, kalbėjo:

– Tu gali eiti sau, Žaklina. Man patarnaus šis jaunuolis. Aš pasakysiu tavo aplaidžiai giminaitei, kad ji negerai elgiasi, liepdama tau be reikalo rodytis žmonėms.

– Ji mane siuntė tik jums patarnauti, – atsakė mergaitė. – Tikiuosi, neužsirūstinsite ant mano tetos dėl to, kad...

– *Pasques-dieu!* – nutraukė ją pirklys, bet nepiktai. – Dar mėgini ginčytis su manim, mergiščia! O gal nori ilgiau paspoksoti į šį jaunikaitį? Dink greičiau! Jis yra bajoras, ir man ne gėda priimti jo patarnavimą.

Žaklina išėjo, ir staigus jos dingimas taip paveikė Kventiną Dervardą, kad nutrūko jo minčių siūlas, ir jis mechaniškai įvykdė pono Pjero paliepimą, kai šis, laisvai atsilošęs krėsle, įsakinėti pratusiu balsu tarė: „Pastatyk padėklą šalia manęs!"

Dabar pirklys sėdėjo taip suraukęs tamsius antakius virš žvitrių akių, kad jų beveik nebuvo matyti. Tik retkarčiais žybtelėdavo skvarbus, veriamas jų žvilgsnis – tarsi akimirksniu švystelėjęs besileidžiančios saulės spindulys pro tamsų debesį.

– Graži mergaičiukė, ar ne? – paklausė pagaliau senis, pakėlęs galvą ir įdėmiai žiūrėdamas į Kventiną. – Ji per daug daili būti užeigos tarnaite! Galėtų tapti papuošalu padoraus miestelėno namuose, tik blogai išauklėta ir žemos kilmės.

Kartais pasitaiko, kad atsitiktinai mestas žodis išsklaido gražiausias mūsų iliuzijas, ir tada mes nebe taip palankiai žiūrime į neapdairuolį, nors tai jis padaro ir be blogos valios. Kventinas sutriko ir buvo besupykstąs – pats nežinodamas kodėl – ant šio senio, kuris davė jam suprasti, kad gražioji mergina yra ne kas kita, kaip kad rodė jos pareigos, – užeigos tarnaitė; žinoma, vyresnioji tarnaitė ir veikiausiai šeimininko dukterėčia ar šiaip kokia giminaitė, bet vis vien tarnaitė, priversta pataikauti klientų kaprizams, ypač ponui Pjerui, kuris turbūt mėgo rodyti savo užgaidas ir buvo ganėtinai turtingas, kad kiti jo klausytų.

Jau nebe pirmą kartą įkyri mintis Dervardą skatino atskleisti senajam pirkliui jų kilmės skirtumą ir priversti jį įsidėmėti, kad nors ir kokie būtų jo turtai, jie vis vien neprilygs bajoriškai Dervardo genealogijai. Tačiau kas kartą, kai šitaip galvodamas pažvelgdavo į poną Pjerą, nudelbtą jo žvilgsnį, liesą veidą ir menkus, skurdžius drabužius, kažkas jaunuolį sulaikydavo, ir jis nebedrįsdavo pareikšti įsivaizduojamo savo pranašumo prieš šį vaizbūną. Priešingai, kuo dažniau ir atidžiau Kventinas į jį pažiūrėdavo, tuo labiau augo jo smalsumas sužinoti, kas iš tikrųjų yra tas žmogus. Dervardas pats sau nusprendė, kad jis mažiausia sindikas[42] arba aukštas Turo miesto magistrato pareigūnas, o gal vienas iš tų, kurie šiaip ar taip yra pratę reikalauti pagarbos ir būti gerbiami.

O garbusis pirklys, atrodė, vėl nugrimzdo į susimąstymą. Paskui, nieko nesakydamas, pakėlė galvą, pamaldžiai persižegnojo, suvalgė keletą džiovintų slyvų ir nurijo kąsnelį sausainio. Ženklu paliepęs Kventinui paduoti taurę, jis paklausė, kai tas ją atkišo:

– Rodos, sakeisi esąs bajoras?

– Žinoma, – atsakė škotas, – jeigu tam užtenka penkiolikos kartų kilmingų protėvių, kaip jau minėjau. Bet dėl to nesivaržykite, pone Pjerai; aš visą laiką buvau mokomas, kad jaunesnio pareiga yra patarnauti vyresniam.

– Puiki taisyklė, – pasakė pirklys, pasinaudodamas jaunuolio patarnavimu ir paimdamas taurę. Iš ąsočio, kuris buvo to paties metalo kaip ir taurė, jis prisipylė vandens nesijaudindamas, kad pažeidė etiketą, kaip gal atrodė Kventinui.

„Tetraukia velnias tokį senojo pirklio laisvumą ir familiarumą, – vėl pats sau tarė Dervardas. – Naudojasi škoto bajoro patarnavimais taip nesivaržydamas, lyg aš būčiau koks dvaro tarnas savo tėviškėje!"

Pirklys, tuo metu baigęs gerti iš taurės vandenį, tarė:

– Išvydęs, su kokiu apetitu pats gėrei prancūzišką vyną, pagalvojau, kad nelabai norėtum išgerti į mano sveikatą šio paprasto vandenėlio. Bet aš čia turiu eliksyro, kuris gali net šaltinio vandenį paversti puikiausiu vynu visoje Prancūzijoje.

Tai sakydamas jis išsitraukė iš užančio didžiulę piniginę, pasiūtą iš jūros ūdros kailio, ir iš jos ėmė berti smulkias sidabrines monetas, kol taurė prisipildė iki pusės.

– Tu, jaunikaiti, privalai būti kur kas dėkingesnis, – tarė ponas Pjeras, – ir savo patronui šventajam Kventinui, ir šventajam Julijonui, negu, regis, buvai ligi šiolei. Aš patarčiau jų intencija padalyti išmaldos. Pasilik ir sėdėk šitoje užeigoje, iki pamatysi savo dėdę Liudoviką Leslį, kuris baigs sargybą popiet. Aš jam duosiu žinią, kad ieškotų tavęs čia, nes pilyje turiu reikalų.

Kventinas Dervardas buvo beatsisakąs tokių dosnių naujojo savo bičiulio dovanų, bet ponas Pjeras suraukė antakius ir atsitiesęs oriai, kaip koks valdovas, ir tuo pirmą kartą nustebinęs Kventiną įsakė:

– Jokių atsikalbinėjimų, jaunikaiti! Daryk, kas tau paliepta.

Su šiais žodžiais jis išėjo iš kambario, ženklu parodydamas, kad Kventinas nesektų jam iš paskos.

Jaunasis škotas liko stovėti nustebęs, nežinodamas, ką ir galvoti. Pirmiausia jam šovė į galvą visai suprantama, nors gal ir ne visai tauri mintis – pasižiūrėti į sidabrinę taurę. Ji aiškiausiai buvo artipilnė sidabro monetų – gal kelios dešimtys, o juk Kventinas per visą savo gyvenimą nebuvo turėjęs kišenėje vienu metu nė dvidešimties. Bet ar galėjo jis, nepažeisdamas bajoriškos savo garbės, priimti šio turtingo plebėjo

pinigus? Tai buvo nelengvas klausimas. Mat nors ir skaniai papusryčiavo, to nebūtų užtekę keliauti nei atgal į Dižoną, jeigu surizikuos sutikti Burgundijos hercogo rūstybę ir prašytis priimamas į jo tarnybą, nei į Sen Kventino miestą, jeigu apsispręs pasirinkti konetablį de Sen Polį, nes vienam iš šių dviejų valdovų, jei ne Prancūzijos karaliui, Kventinas buvo nusprendęs pasisiūlyti tarnauti. Jis pasirinko gal protingiausią išeitį iš padėties – pasiryžo išklausyti savo dėdės patarimą. Daug nesvarstydamas susipylė pinigus į aksominį sakalo lesalo maišelį ir pasišaukė užeigos šeimininką, norėdamas grąžinti jam sidabrinę taurę ir paklausti keleto klausimų apie šį dosnų ir valdingą vaizbūną.

Šeimininkas tuojau įėjo. Nors kaip ir pirma neatrodė linkęs bendrauti, kalbėjo daugiau, tačiau griežtai atsisakė priimti atgal sidabrinę taurę.

– Ji ne mano, – pareiškė jis, – o pono Pjero. Jis, aišku, jums ją padovanojo. Aš turiu keturias sidabrines taures, kurias man paliko, amžiną jai atilsį, geroji mano senelė. Bet jos tiek tepanašios į šią dailiai išgraviruotąją, kurią laikote rankose, kiek ropė į persiką. Šitoji yra viena iš garsiųjų Turo miesto taurių, inkrustuota garsaus menininko Martino Dominiko, kuriam lygaus nėra visame Paryžiuje.

– Sakykit, susimildamas, kas yra tas ponas Pjeras, – pertarė jį Dervardas, – kad dalija tokias brangias dovanas nepažįstamiems?

– Kas yra ponas Pjeras? – pakartojo šeimininkas, iš lėto tardamas žodžius, lyg juos košdamas.

– Taip, kas yra tas ponas Pjeras ir kodėl jis šitaip švaistosi turtu? – skubiai ir įsakmiai pakartojo klausimą Dervardas. – Ir kas yra tas į mėsininką panašus tipas, kurį jis pasiuntė užsakyti pusryčių?

– O, kilnusis pone, reikėjo pačiam paklausti poną Pjerą, kas jis toks. O su tuo žmogum, kuris užsakė pusryčius, tai tegu Dievas saugo mus nuo artesnės pažinties!

– Čia slypi kažkokia paslaptis! – pasakė jaunasis škotas. – Tas ponas Pjeras sakėsi esąs pirklys.

– Jeigu jis taip sakė, – tarė šeimininkas, – vadinasi, ir yra pirklys.

– Kuo jis prekiauja?

– O, visokiausiais gerais dalykais, – paaiškino šeimininkas. – Bet svarbiausia, jis čia turi įrengęs šilko manufaktūras, kurių gaminiai prilygsta puikiausiems rietimams, venecijiečių atgabenamiems iš Indijos ir Kinijos. Šičia eidamas turbūt matėte eiles šilkmedžių, pasodintų pono Pjero įsakymu. Jie maitina šilko vikšrus.

– O ta jauna mergaitė, kuri jam atnešė džiovintų vaisių, kas yra ji, drauguži? – paklausė svečias.

– Mano gyventoja, pone. Ji apsistojusi drauge su savo globėja, gal teta, o gal šiaip giminaite, – atsakė šeimininkas.

– O ar pas jus įprasta, kad svečiai patarnautų vieni kitiems? – pasiteiravo Dervardas. – Aš pastebėjau, kad ponas Pjeras nenorėjo nieko priimti nei iš jūsų, nei iš jūsų tarnų rankų.

– Turtuoliai gali turėti savo užgaidų, nes jie turi iš ko už jas mokėti, – atsakė šeimininkas. – Jau nebe pirmas kartas ponas Pjeras randa, kaip priversti bajoriškos kilmės asmenis jam patarnauti.

Jaunasis škotas pasijuto lyg ir įžeistas šios užuominos, tačiau nerodydamas pasipiktinimo paklausė, ar galėtų gauti užeigoje kambarį vienai dienai, o gal ir ilgesniam laikui.

– Žinoma, – atsakė šeimininkas. – Tokiam laikui, kokiam teiksitės įsakyti.

– Ar aš galėčiau, – paklausė škotas, – pareikšti savo pagarbą damoms, su kuriomis man teks kaimynystėje gyventi?

Šeimininkas kiek dvejojo.

– Jos niekur neišeina, – pasakė pagaliau, – ir nieko nepriima.

– Išimtis, manau, padaroma ponui Pjerui? – tarė Dervardas.

– Man neleista nurodyti jokių išimčių, – atsakė šeimininkas griežtai, bet pagarbiai.

Kventinas didžiai vertino bajoriškąjį savo orumą ir dabar supratęs, jog neturi brangių dovanų paremti savo garbei, be to, įskaudintas šeimininko žodžių, netruko pasinaudoti tais laikais plačiai praktikuotu papročiu.

– Nuneškite damoms šitą ąsotį vyno kartu su mano pagarbos pareiškimu, – paprašė jis. – Ir pasakykite joms, kad Kventinas Dervardas

iš Glen-hulakino, garbingas Škotijos riteris ir dabar jų kaimynas, geidžia leidimo asmeniškai pareikšti savo nuolankią pagarbą.

Šeimininkas išėjo ir beveik tuoj pat grįžo su ąsočiu, nes damos atsisakė pasiūlyto gėrimo, tačiau, priimdamos Škotijos riterio pagarbą, pareiškė apgailestaujančios, jog negali leistis jo aplankomos, nes gyvena visai užsidariusios nuo žmonių.

Kventinas prikando lūpą ir išgėrė taurę damų atmesto vyno, kurį šeimininkas atnešęs pastatė ant stalo.

– Po šimts, keista šalis! – tarė jis pats sau. – Čia vaizbūnai ir amatininkai savo manieromis ir dovanų švaistymu prilygsta didikams, o keliaujančios panaitės, apsistojusios smuklėje, elgiasi lyg persirengusios karaliaus dvaro princesės. Ne aš būsiu, jei dar kartą nepamatysiu tos tamsiaplaukės mergužėlės!

Šitaip ryžtingai apsisprendęs, paprašė šeimininką nuvesti jį į kambarį, skirtą jam apsigyventi.

Šeimininkas tuoj pat nuvedė jį aukštyn spiraliniais laiptais, o paskui per ilgą galeriją su daugybe durų, kokios esti panašios į celes vienuolynuose. Šis panašumas anaiptol nenudžiugino jaunojo mūsų herojaus, kuris su koktumu prisiminė savo paties praleistą laiką vienuolyne. Šeimininkas sustojo pačiame galerijos gale, parinko raktą iš didelio ryšulio, parišto ant juostos, atidarė duris ir parodė svečiui kambarį nedideliame bokštelyje. Nors ir mažas, tačiau švarus ir nuošalus, su paklota lova ir dar keletu baldų, sustatytų itin tvarkingai, jis atrodė lyg nedidelis rūmų apartamentas.

– Tikiuosi, šiame kambaryje jausitės neblogai, mielasis pone, – tarė šeimininkas. – Mano pareiga įtikti kiekvienam pono Pjero bičiuliui.

– O, laimingoji mano maudynė! – sušuko Kventinas Dervardas ir pašoko iš džiaugsmo, vos tik šeimininkas spėjo išeiti. – Niekad dar manęs nebuvo aplankiusi tokia sėkmė, nors ir pasirodė šlapiu apdaru. Fortūna tiesiog apipylė mane savo malonėmis.

Tai sakydamas jis priėjo prie nedidelio lango. Kadangi bokštelis buvo gerokai išsikišęs iš namo sienos, Kventinas matė ne tik gana didelį gražų užeigos sodą, bet ir toliau už jo esantį mielą sąvašyną tų pačių šilkme-

džių, kuriuos, kaip dabar žinojo, ponas Pjeras buvo pasodinęs šilkverpiams maitinti. Be to, atitraukus akis nuo tolesnių objektų ir pažiūrėjus išilgai sienos, prieš pat Kventino bokštelį kitame gale, tokiame pat mūro iškyšulyje, buvo matyti kitas bokštelis su tokiu pat langu.

Žmogui, dvidešimčia metų vyresniam už Dervardą, sunku būtų buvę pasakyti, kodėl antrasis langas sudomino jį labiau negu gražus sodas ir šilkmedžių guotas. Kur jau ten! Akys, kurios keturiasdešimt ar daugiau metų abejingai žvelgdavo į bokštų langus, nors rombiniai jų rėmeliai būdavo pradari, kad įeitų gaivaus oro, o langinės privertos, kad apsaugotų nuo saulės ar nuo pernelyg smalsių žvilgsnių... Deja! Tokios akys abejingai spokso net ir tada, kai ant vienos lango staktos kabo lyra, pridengta permatoma šilkine jūros žalumo skraiste! Tačiau laimingame Dervardo amžiuje šitokių anturažo detalių, kaip jas pavadintų dailininkas, pakanka sužadinti šimtams nuostabių vizijų ir paslaptingų spėlionių, kurias prisiminęs subrendęs žmogus šypsosi dūsaudamas ir dūsauja šypsodamasis.

Kadangi galima spėti, jog mūsų bičiulis Kventinas norėjo patirti truputį daugiau apie gražiąją savo kaimynę, kuriai priklausė lyra ir skraistė... kadangi siūlosi prielaida, jog jam buvo bent įdomu sužinoti, ar kartais nepaaiškės, kad ji yra ta pati, kuri taip kukliai patarnavo ponui Pjerui, tai, savaime suprantama, jis neišlindo visas pro langą ir nepasirodė žiopsąs iš smalsumo. Dervardas puikiai išmanė paukščių gaudymo meną. Gudriai užsiglaudęs kambaryje už lango staktos ir žvelgdamas pro rombinius pinučius, jis su džiaugsmu išvydo, kaip balta, apvali, daili rankutė paėmė muzikos instrumentą, ir jo ausys bematant taip pat gavo atlygį už sumanytą gudrybę.

Bokšto Mergelė, toji, kuriai priklausė skraistė ir lyra, ėmė dainuoti kaip tik tokią melodiją, kokiomis, mūsų manymu, svaigindavo aukštakilmės damos dūsaujančius riterius ir trubadūrus. Žodžiai nebuvo nei labai prasmingi, nei sąmojingi, nepasižymėjo ir lakia vaizduote, kad būtų nukreipę dėmesį nuo melodijos, ir melodija nebuvo tokia pagauli, kad būtų nustelbusi žodžiais išsakomą jausmą. Viena su kitu, atrodė, puikiai derinosi, nes ir muzika be žodžių, ir žodžiai be muzikos būtų buvę nieko neverti. Todėl vargu ar tinka čia pateikti eiles, skirtas nei skaityti, nei

deklamuoti, o tik dainuoti. Tačiau šitokie senovinės poezijos fragmentai visada mus savotiškai žavėjo, o kadangi melodija yra amžinai žuvusi – nebent Bišopas[43] atsitiktinai surastų gaidas ar koks vyturys išmokytų Stivens[44] čiauškėti tą melodiją – mes užfiksuojame čia eiles, paprastas ir net šiurkščias, tokias, kokios jos buvo, rizikuodami nusidėti sau patiems ir Lyros Mergelės skoniui.

Ak, mano mielas,
Neskaudink sielos,
Šįvakar aplankyk mane!
Nusėdo saulė,
Visą pasaulį
Tuoj gaubs naktis vėsa kvapnia.

Medžiuose šilo
Paukštis nutilo,
Jis jau lizde su paukštyte.
Miškai ir kloniai –
Sapnų glamonėj,
Kodėl aš mielo palikta?

Skuba sodietė
Sutarton vieton
Pas mielą, ganantį bandas.
Pily ties langu
Mylimai brangiai
Riteris gieda serenadas.

Dangui ir žemei
Palaimą lemia
Meilės žvaigždė šviesi, –
Ak, mano mielas,
Paguoda sielos,
Kodėl, kodėl ateit delsi?

Kad ir ką galvos skaitytojas apie šią paprastą dainelę, Kventinui ji padarė stiprų įspūdį, nuskambėjusi lyg dangiška melodija. Dainuojama mielo ir jausmingo balso, ji sklido drauge su švelniu vėjelio dvelkimu, nešančiu iš sodo gėlių aromatą, o dainininkės figūra, neaiški, vos matoma lange, viską apgaubė paslaptingo žavesio šydu.

Melodija ėmė tilti. Kventinas nebeiškentė drąsiau nepažiūrėjęs ir staigiai žvilgtelėjo, kad išvystų daugiau, negu lig tol buvo matęs. Muzika iškart liovėsi... langas užsidarė, ir tamsi užuolaida, nuleista iš vidaus, paslėpė nuo Dervardo akių gretimo bokšto kaimynę.

Kventinas skaudžiai nusistebėjo, kad taip atsitiko dėl jo neatsargumo, bet pasiguodė viltimi, jog Lyros Mergelė ilgam nepaliks instrumento, kuriuo, atrodė, meistriškai grojo, nepasirodys žiauri ir amžinai neatsisakys malonumo atidaryti langą ir pakvėpuoti gaiviu oru vien iš egoizmo, kad tik savo pačios ausį galėtų džiuginti tais maloniais garsais, kuriuos jos pirštai sukūrė. Gal net truputį asmeniškos tuštybės įsipynė į šias paguodą teikiančias mintis. Dervardas įžvalgiai įtarė, kad jeigu viename bokšte gyvena graži tamsiaplaukė bajoraitė, tai ji negali nenujausti, kad kitame yra apsistojęs dailus, jaunas, šviesiagarbanis klajūnas riteris, drąsus nuotykių ieškotojas. O iš romanų – tų išmintingų mokytojų – jaunasis Kventinas žinojo, kad nors bajoraitės yra drovios, joms anaiptol netrūksta noro nei smalsumo sužinoti, ką veikia jų kaimynas.

Kol Kventinas įsigilinęs svarstė šias mintis, užeigos tarnas ar kambarinis jam pranešė, kad apačioje su juo nori pasikalbėti kažkoks riteris.

V SKYRIUS

Gvardietis

Keiksmais besišvaistąs, barzdotas it ožys,
Vien muilo burbulo vertos garbės
Ieškąs netgi patrankos angoje.
V. Šekspyras „Kaip jums tai patinka“[45]

Riteris, laukiantis Kventino Dervardo kambaryje, kur jis ką tik pusryčiavo, buvo vienas iš tų, apie kuriuos karalius Liudvikas XI mėgdavo sakyti, kad jie laiko savo rankose Prancūzijos likimą, nes jiems buvo patikėta tiesiogiai saugoti ir ginti patį karalių.

Karolis Šeštasis[5346] įsteigė šį garsųjį gvardijos škotų šaulių būrį, kaip jis buvo vadinamas, norėdamas apsupti savo sostą iš samdomų svetimtaučių karių sudaryta sargyba. Kadangi šalis buvo susiskaldžiusi ir per tai netekusi daugiau nei pusės savo teritorijos, svyravo net tie feodalai, kurie dar palaikė karaliaus pusę, šis suprato, jog būtų neprotinga ir nesaugu savo asmens sargybą pavesti kaip tik jiems.

Škotų tauta nuo seno buvo Anglijos priešė ir, kaip rodės, amžina ir natūrali Prancūzijos sąjungininkė. Neturtingi, bet drąsūs, ištikimi škotai nuolatos galėjo papildyti savo gretas iš gausios tėvynainių kariaunos, todėl jokia kita Europos tauta nedavė tiek daug ryžtingų nuotykiautojų.

Žinodami esą kilmingos praeities, jie jautėsi turį teisę būti prie monarcho asmens arčiau negu kiti kariai, o kadangi būrys buvo palyginti

ne itin didelis, negrėsė pavojus, kad jie galėtų sukilti ir tapti šeimininkais ten, kur turėjo būti tarnai.

Kita vertus, patys Prancūzijos monarchai stengėsi laimėti šio rinktinio svetimšalių būrio prielankumą, teikdami jiems garbingas privilegijas ir mokėdami svarią algą, o šią daugumas jų švaistė su kariūnams įprastu išlaidumu, palaikydami tariamą savo rangą. Visi škotų šauliai naudojosi dvariškių privilegijomis, o kadangi buvo arti prie monarcho asmens, aukštino savo vertę savo pačių ir prancūzų akyse.

Jie buvo puikiai ginkluoti, viskuo aprūpinti ir turėjo po žirgą. Kiekvienam buvo skiriamos lėšos laikyti ginklanešį, tarną, pažą ir du sargybinius. Vienas iš sargybinių vadinosi *coutelier**, nes nešiojosi didelį peilį pribaigti tiems, kuriuos jo riteris kovos sūkuryje parmesdavo ant žemės. Su tokia palyda ir atitinkama ginkluote škotų gvardijos šaulys buvo reikšmingas aukštuomenės asmuo. Atsiradusias laisvas vietas paprastai užimdavo tie, kurie tam pasirengdavo kaip pažai ar tarnai, todėl kilmingos škotų šeimos dažnai siųsdavo jaunesniuosius savo sūnus asistuoti šiose žemesnėse pareigose kokiam bičiuliui ar giminaičiui, iki pasitaikys proga būti pakeltam į gvardiečius.

„Peilius" ir jo bendrai buvo verbuojami iš žemesnio luomo asmenų ir todėl, nebūdami bajorai, jie negalėjo vėliau tapti gvardiečiais, bet jiems buvo skiriama puikiausia alga ir ginkluotė, tad riteriai šioms pareigoms eiti galėjo pasirinkti pačius stipriausius ir drąsiausius savo tautiečius, kurie tuo metu buvo užplūdę Prancūziją.

Liudovikas Leslis, arba, kaip mes dažniau vadinsime, Le Balafrė (Randuotasis), nes šiuo vardu visi jį daugiausia ir pažinojo Prancūzijoje, buvo daugiau kaip šešių pėdų ūgio, sveikata trykštantis, tvirto sudėjimo vyras. Rūstų jo veidą darė dar atšiauresnį platus, baisus randas, kuris nuo kaktos ėjo pro pat dešiniąją akį, įsirėžęs iki pat skruostikaulio, ir siekė net ausies galiuką. Tas gilus randas kartais atrodydavo raudonas, kartais purpurinis, kartais mėlynas, o kartais beveik juodas, tačiau visada bjaurus, nes baisiai krito į akis, nesvarbu, koks būdavo veidas: sunerimęs

* *Couteau* – peilis (*pranc.*).

ar šaltas, įraudęs nuo ypatingo susijaudinimo ar kaip paprastai tamsus, nugairintas saulės ir žvarbaus vėjo.

Liudovikas Leslis buvo puikiai apsirengęs ir ginkluotas. Dėvėjo tautinę škotų kepuraitę, papuoštą kuokštu plunksnų, kurios buvo prisegtos masyvia sidabrine sege su Mergelės Marijos atvaizdėliu. Škotus gvardiečius šiomis segėmis buvo aprūpinęs pats karalius. Mat kartą apimtas prietaringo dievobaimingumo, jis pašventė savo gvardiečių kardus tarnauti Mergelei Marijai, o kai kurie istorikai mano, kad net paskelbė Dievo Motiną savo šaulių globėja.

Liudovikas Randuotasis turėjo šarvų apykaklę, rankovės ir pirštinės buvo iš puikiausio, meniškai sidabru inkrustuoto plieno, o marškiniai, arba grandijai, švitėjo ir žvilgėjo kaip žiemos rytą šerkšnuotas papartis ar erškėtis. Ant šarvų jis vilkėjo palaidą puošnaus mėlyno aksomo apsiaustą, arba peleriną, prakirptą šonuose, panašiai kaip heroldo, ir su dideliu baltu šventojo Andriejaus kryžiumi[47], išsiuvinėtu sidabro siūlais ant krūtinės ir nugaros. Jo kelius ir blauzdas dengė grandinės kelnės, avėjo plieniniais batais. Platus masyvus durklas (vadinamas „Dievo malone“)[48] kabojo prie dešiniojo šono, o per kairįjį petį ėjo dailiai siuvinėta juosta, skirta dvirankiam kalavijui, tačiau dabar patogumo dėlei jis laikė tą gremėzdišką ginklą rankoje, nes tarnybos taisyklės draudė jį padėti į šalį.

Kventinas Dervardas, kaip visi to meto Škotijos jaunuoliai, jau nuo ankstyvo amžiaus buvo pripratęs prie ginklų ir karo, tačiau dar niekada jis neregėjo taip kariškai atrodančio ir labiau apsiginklavusio riterio už savo motinos brolį Liudoviką Leslį Randuotąjį, arba Le Balafrė, kuris dabar jį pasveikino. Kventinas nejučiomis krūptelėjo, išvydęs tokį rūstų veidą, nors dėdė, šiurkščiais ūsais brūkštelėjęs sūnėnui per vieną skruostą, paskui per kitą, pasveikino jį su atvykimu į Prancūziją ir iš karto paklausė, kas girdėti Škotijoje.

– Mažai kas gero, mielas dėde, – atsakė jaunasis Dervardas. – Bet aš džiaugiuosi, kad mane iškart pažinote.

– Pažinčiau tave, berneli, net jei Bordo smiltynuose sutikčiau žingsniuojantį ant kojūkų lyg gervę. Na, bet sėskis, sėskis. Ir jeigu pasakosi

tik liūdnas naujienas, mes jas užgersime vynu, kad lengviau būtų klausyti. Ei senas kneže, garbusis šeimininke, atnešk, ką turi geriausio, ir, žiūrėk, gyviau!

Škotiška prancūzų kalbos tarsena tais laikais netoli Plesi esančiose užeigose buvo taip pat gerai pažįstama, kaip mūsų dienomis šveicariškoji Paryžiaus smuklėse[49], ir šeimininkas greitai – taip greitai, kaip skuba tas, kurį gena baimė, – užsakymą išgirdo ir įvykdė. Priešais juos kaipmat atsirado šampano butelis, ir dėdė išmaukė pilną taurę, o sūnėnas iš mandagumo vyresniojo giminės akivaizdoje tiktai gurkštelėjo pasiteisindamas, kad tą rytą jau gėręs vyno.

– Šitoks išsisukinėjimas tiktų tavo sesers lūpoms, mielas sūnėne, – tarė Liudovikas Leslis. – Tau nedera taip baidytis ąsočio, jeigu ketini auginti barzdą ir tapti kareiviu. Bet drožk, drožk... atsek savo škotišką pašto krepšį... porink naujienas iš Glen-hulakino... Kaip laikosi mano sesuo?

– Ji mirė, mielas dėde, – atsakė Kventinas su liūdesiu.

– Mirė! – pakartojo dėdė, veikiau lyg nustebęs negu užjausdamas. – Nejau! Juk ji buvo penkeriais metais jaunesnė už mane, o aš niekad gyvenime nesijaučiau stipresnis kaip dabar. Mirė! Tiesiog neįtikėtina! Aš niekada net nesu sirgęs – nebent galva suskauda, kai dvi ar tris dienas linksmai paūžiame su draugužiais... O mano vargšė sesuo pasimirė! Na, o tavo tėvas, mielas sūnėne, juk vedė kitą žmoną?

Jaunuoliui nespėjus atsakyti, dėdė nustebusiame jo veide įskaitė atsakymą į savo klausimą ir tęsė toliau:

– Ką? Nevedė? Galėčiau prisiekti, kad Alanas Dervardas ne iš tų vyrų, kurie gyventų be žmonos. Jis mėgo, kad namuose būtų tvarka... nors nebijodavo ir į dailią moteriškaitę žvilgtelėti; tačiau buvo griežtas šiuo atžvilgiu gyvenime – moterystė jam teikė ir viena, ir kita. O aš mažai suku galvą dėl tokių patogumų ir į dailią moteriškaitę galiu spoksoti visai negalvodamas apie moterystės sakramentą... Man toli iki tokio šventumo.

– Deja, mielas dėde, motina tapo našle dar metai prieš savo mirtį, kada Glen-hulakiną nusiaubė Ogilviai[50]. Mano tėvas, du dėdės, du vyres-

nieji broliai, septyni pusbroliai, liutnininkas, prievaizdas ir dar šešetas iš mūsų giminės žuvo gindami pilį. Visas Glen-hulakinas buvo sulygintas su žeme, neliko nė vieno židinio, nė vieno nepaliesto akmens.

– O šventasis Andriejaus kryžiau, tai tikras sutriuškinimas! – sušuko Randuotasis. – Tie Ogilviai visada buvo kaip rakštis Glen-hulakino kaimynystėje... Kokia nelaimė! Bet karas yra karas, mielas sūnėne. Kada ta neganda nutiko?

Paklausęs šito Liudovikas Leslis nugėrė gerą gurkšnį vyno ir oriai palingavo galvą, kai giminaitis pasakė, kad jo šeima buvo iššudyta pernai per Šventojo Judo atlaidus[51].

– Tiktai pamanyk! Ne veltui aš visada sakau – kam kokia laimė! – sušuko senasis karys. – Juk kaip tik tą pačią dieną su dvylika draugų šturmu atakavau Roš Nuar, Juodosios uolos pilį, kuri priklausė Geležinei Rankai, laisvųjų šaulių vadui[52], apie kurį turėjai girdėti. Nukirtau jį ant jo namų slenksčio ir laimėjau tiek aukso, kad iš jo išėjo štai ši daili grandinė, kuri anksčiau buvo dukart ilgesnė... Ir dabar man šovė mintis, kad jos dalį reikia paaukoti dievobaimingiems tikslams. Ei, Endrau! Endrau!

Į kambarį įėjo Endrus, jo „peilius“, apsirengęs panašiai kaip ir pats gvardietis, tik jo rankų ir kojų nedengė šarvai, grandijai buvo prastesnio darbo, kepurė be plunksnų ir pelerina ne iš puošnaus aksomo, o iš saržos ar paprastos gelumbės. Nusiėmęs auksinę grandinę nuo kaklo, Randuotasis tvirtais dantimis atplėšė kokius keturis jos colius ir tarė savo „peiliui“:

– Štai, Endrau, nunešk mano bičiuliui, linksmajam tėvui Bonifacijui, į Šventojo Martyno vienuolyną. Pasveikink jį nuo manęs žodžiais: „Tesaugo tave Dievas!“ – tais pačiais, kurių jis niekaip negalėjo ištarti, kai mes paskutinį kartą išsiskyrėme vidurnaktį. Pasakyk, kad mirė mano brolis ir sesuo, taip pat kiti mano namiškiai, kad jų nebėra gyvų. Paprašyk jį atlaikyti tiek mišių už jų sielas, kiek vertas tas grandinės gabaliukas, o paskui, jeigu jo bus maža, tegu skolon meldžiasi tiek, kiek reikės joms išplėšti iš skaistyklos. Dar pasakyk, kad visi jie buvo dori žmonės, ne kokie eretikai, tai galimas daiktas, jiems nedaug tereikia visiškai išsivaduoti iš šėtono letenų. Jei taip, tai, supranti, pasakyk jam, kad aš noriu,

jog likusį grandinės auksą jis skirtų prakeikti visai Ogilvių iš Anguširo giminei, ir tegu tai padaro, kaip patogiau pačiai Bažnyčiai. Tu viską supratai, Endrau?

„Peilius“ linktelėjo.

– Ir žiūrėk, kad nė vienas grandinės narelis neatsidurtų smuklėje, o ne vienuolio rankose. Jeigu taip atsitiktų, taip apšventinsiu balnajuoste ir kilpasaičiu, kad odos liks ne daugiau kaip ant šventojo Baltramiejaus[53]. Bet palauk, matau, akių neatitrauki nuo vyno ąsočio ir nepasijudinsi iš vietos, iki negurkštelėsi.

Tai sakydamas jis pripylė sklidiną taurę; „peilius“ ją godžiai išmaukė ir išėjo vykdyti savo patrono pavedimo.

– O dabar, mielas sūnėne, papasakok, kaip tau pasisekė išsigelbėti iš tos nelaimės.

– Aš grūmiausi neatsilikdamas nuo tų, kurie buvo vyresni ir stipresni už mane, iki visi buvo iškloti, – atsakė Dervardas. – Kritau nuo baisios žaizdos.

– Ji nebuvo baisesnė už tą kirtį, kurį aš gavau prieš dešimtį metų, – tarė dėdė, rodydamas tamsiai raudoną randą ant veido. – Pažiūrėk, mielasis. Jokio ogilviečio kardas nėra niekam išaręs gilesnės vagos.

– Mano šeimą jie išrausė labai giliai, – liūdnai atsakė Kventinas. – Tačiau galų gale jie pavargo, ir motinos ašaros išmeldė man pasigailėjimą, kai aš buvau rastas su vos rusenančia gyvybe. Vienam mokytam vienuoliui iš Aberbrotiko, tuo nelemtu metu kaip tik besisvečiavusiam pas mus ir žudynėse vos nepalydėjusiam galvos kartu su kitais, buvo leista aprišti mano žaizdas ir paskui nugabenti į saugią vietą. Bet šis leidimas buvo gautas tik jam ir motinai davus pažadą, jog aš tapsiu vienuoliu.

– Vienuoliu! – sušuko dėdė. – O šventasis Andriejau! Šitokia lemtis man niekada negrėsė. Niekam nuo pat mano vaikystės į galvą nešovė padaryti mane vienuoliu. Aš net stebiuosi, kai geriau apie tai pagalvoju. Nes juk jei ne tas skaitymas ir rašymas, kurių aš taip ir neišmokau, jeigu ne giesmės, kurių visad negalėjau pakęsti, ne drabužiai, panašūs į puspročio elgetos – teatleidžia man Dievo Motina! (čia jis persižegnojo) – ir

tie jų pasninkai, su kuriais negalėjo taikytis mano apetitas, iš manęs būtų išėjęs ne ką blogesnis vienuolis už manąjį bičiulį iš Šventojo Martyno vienuolyno. Bet aš nežinau, kodėl niekas man nepasiūlė pasirinkti to kelio. Vadinasi, taip, mielas sūnėne, iš tavęs vos nepadarė vienuolio... Ir kuriam galui, meldžiamasis?

– Kad mano tėvo giminė baigtųsi arba vienuolyne, arba kapuose, – atsakė su didžiu liūdesiu Kventinas.

– Aišku... Suprantu, – atsiliepė dėdė. – Gudrūs žalčiai, velniškai gudrūs! Bet juk jie galėjo ir prakišti, nes, žinai, brolau, aš prisimenu vienuolį Robersartą, kuris priėmė šventimus, o paskui pabėgo iš vienuolyno ir tapo vadinamųjų laisvųjų kareivių vadu. Jis turėjo numylėtinę, gražuolę, kokios nesu matęs, ir tris tokius pat dailius vaikučius. Ne, sūnėne, vienuoliais nereikia pasikliauti niekada. Jie gali tapti kareiviais, tėvais, kada iš jų mažiausiai to tikimasi... Bet pasakok, pasakok toliau...

– Maža ką beturiu pridėti, – pasakė Dervardas. – Nebent tik tai, kad, mano motinai laidavus už mane, turėjau apsivilkti novicijaus abitą ir paklusti vienuolyno regulai. Ten aš išmokau skaityti ir rašyti.

– Skaityti ir rašyti! – sušuko Randuotasis, kuriam kiekvienas, išmanantis bent kiek daugiau už jį patį, atrodė tikras stebuklas. – Rašyti, sakai, ir skaityti! Negaliu tuo patikėti... Nesu girdėjęs, kad kas nors iš Dervardų, taip pat ir Leslių, būtų mokėjęs pasirašyti. Bent už vieną iš jų galiu garantuoti – aš tiek moku rašyti, kiek skraidyti. Na, dėl šventojo Liudviko sakyk, kaip jie tave to išmokė?

– Iš pradžių buvo sunku, – pasakojo Dervardas, – bet įpratus ėjosi lengviau. Be to, aš buvau nusilpęs nuo žaizdų, netekęs daug kraujo, nelabai kam ir tikau, troškau įtikti savo gelbėtojui vienuoliui Petrui, todėl ir prisiverčiau pasispausti. Tačiau, liūdesio nukankinta, po keleto mėnesių mirė geroji mano motina, o kadangi aš tada buvau jau visai pasveikęs, pareiškiau savo geradariui, kuris buvo taip pat ir vienuolyno prioro padėjėjas, jog nenoriu priimti šventimų. Pasakiau, kad mano pašaukimas ne vienuolynas, ir mudu sutarėme, jog aš būsiu išleistas į pasaulį laimės ieškoti, o kad prioro padėjėjas išvengtų Ogilvių rūstybės, mano pasitraukimas turįs atrodyti kaip pabėgimas. Maskuotei aš ir pasiėmiau abato

sakalą. Tačiau buvau atleistas pagal visus reikalavimus, kaip tai liudija paties abato parašas ir antspaudas.

– Tai gerai! Tai puiku! – tarė dėdė. – Mūsų karaliui maža terūpi, kur kas ką pavogė, bet jis tiesiog siaubingai neapkenčia pabėgėlių vienuolių. Ir, kertu lažybų, tavo kišenėje nelabai dideli lobiai. Ar turi kuo išlaidoms apsimokėti?

– Tik keletą sidabrinių monetų, – atsakė jaunuolis. – Jums, brangus dėde, galiu atvirai prisipažinti.

– Blogai! – nusprendė Randuotasis. – Žinai, aš niekada nekraunu pinigų, nes šiais pavojingais laikais visai nepatartina jų tampytis, tačiau visada turiu (ir tau patarčiau mano pavyzdžiu sekti) kokią aukso grandinėlę ar vėrinį – kas tinka ir kaip papuošalas, ir nuo ko galima prireikus atnerti vieną ar dvi atliekamas grandis arba išlupti kokį brangakmenį skubiai išlaidoms padengti. Bet tu, mielas giminaiti, turbūt paklausi, kur randami tokie žaisliukai kaip šis?.. – jis pakratė savo grandinėlę su pasitenkinimu. – Jie nekaro ant kiekvieno krūmo... Jie neauga laukuose kaip narcizai, iš kurių stiebelių vaikai darosi riteriškas apykakles. Tai kur tada, paklausi. Ogi gali jų prisirinkti ten, kur aš šitąją gavau, – tarnaudamas gerajam Prancūzijos karaliui. Štai kur visada galima nučiupti brangų laimikį, jeigu tik turi drąsos jo paieškoti ir nebijai truputėlį gyvybe rizikuoti.

– Bet aš girdėjau, – tarė Kventinas, vengdamas tiesiai atsakyti, nes dar per mažai buvo susipažinęs su aplinkybėmis, – kad Burgundijos hercogo dvaras šaunesnis negu Prancūzijos karaliaus ir kad galima labiau išgarsėti, kovojant po jo vėliavomis – šauniai jie moka smūgius kirsti ir žygdarbius atlikti. O šis krikščioniškiausiasis karalius, žmonės kalba, laimi pergales tik savo ambasadorių liežuviais.

– Kalbi kaip paikas berniūkštis, mielas sūnėne, – atsakė randuotasis gvardietis. – Beje, ir aš toks pat neišmanėlis buvau, kai čia pradėjau tarnauti. Karalių įsivaizdavau tik sėdintį po aukštu sosto baldakimu su didžiule aukso karūna ant galvos ir puotaujantį su žymiaisiais savo vasalais ir paladinais, valgantį rinktinius prancūziškus valgius arba šuoliuojantį kariuomenės priešaky tarsi Karolis Didysis romanuose[54], Robertas

Brusas[55] ar Viljamas Volesas[56] tikroviškose mūsų istorijose, surašytose Barburo ir Minstrelio. Bet aš tau, vyruti, pasakysiu į ausį – visa tai tik vaikiški paistalai. Politika... Politika viską nulemia. Tu tikriausiai paklausi, o kas yra ta politika? Tai menas, kurį mūsų karalius sukūrė, menas kovoti kitų žmonių kardais ir savo kareiviams algas mokėti iš svetimų piniginių. O, tai išmintingiausias valdovas, kuris kada nešiojo ant pečių purpurinę mantiją... Ir vis dėlto jis ją retai tevilki... Dažnai matau jį vaikščiojantį apsirengus prasčiau, negu, mano galva, net man derėtų.

– Bet jūs, mielas dėde, neatsakėte į mano klausimą, – tarė jaunasis Dervardas. – Kadangi man reikia tarnauti kur nors svetimoje šalyje, tai norėčiau stoti ten, kur koks narsus žygis, jeigu jį man pavyktų atlikti, išgarsintų mano vardą.

– Aš suprantu tave, mielas sūnėne, – atsakė karališkasis gvardietis, – labai gerai suprantu, bet tu esi nepritręs šiuose dalykuose. Burgundijos hercogas yra karštakošis patrakėlis, skystaprotis ir nutrūktagalvis su geležiniais šonkauliais. Jis puola pirmas, iš paskos vesdamas savo krašto didikus ir riterius, savuosius Artua ir Eno[57] vasalus. Nejau manai, jei tu ar aš būtumėm tenai, mums pavyktų pralenkti hercogą ir visus narsiuosius jo krašto didikus? O jeigu bent truputėlį atsiliktume nuo jų, mus, ko gera, perduotų į rankas vyriausiajam profosui[58] už lėtumą. Jeigu pultume petys petin su jais, pasakytų: tiktai gerai, kad mes ne veltui algą gaunam. O jeigu, tarkime, aš bent per ieties ilgį atsiduriu priešaky jų visų – tai labai sunku ir pavojinga tokiame kovos sūkuryje, kur kiekvienas grumiasi iš paskutiniųjų, – na, tada maloningasis hercogas, išvydęs šauniai kirstą smūgį, tartų savąja flamandų kalba: „Oho! *Gut getroffen!** Na ir šaunuolis... Narsuolis škotas!.. Duokit jam vieną floriną, tegu išgeria į mūsų sveikatą!“ Bet jokio paaukštinimo, jokių dovanų, jokio turto negaus svetimšalis tokioje tarnyboje – viskas atitenka saviesiems, to krašto kariams.

– O kam kitam, dėl Dievo meilės, galėtų atitekti? – paklausė jaunasis Dervardas.

* Gerai pataikyta!

– Tam, kas gina to krašto karius, – tarė Randuotasis, išsitiesdamas visu milžinišku ūgiu. – Štai kaip sako karalius Liudvikas: „Gerasis mano prancūze valstieti... dorasis mano prasčioke... drožk sau prie savo padargų, prie plūgo ir akėčių, imk peilį vaismedžiams genėti, kauptuką daržams purenti... Aure šis narsusis mano škotas kariaus už tave, o tau teks tik pavargti, kad jam algą sumokėtum. O tu, kilniausias mano hercoge, šviesiausias grafe ir galingiausias markize, pažabokite ugningą savo drąsą, iki jos prireiks, nes ji gali nukreipti jus netikusia linkme ir pridaryti valdovui žalos. Štai mano reguliarioji kariuomenė... Štai mano gvardija... Štai mano karių kariai – škotai šauliai ir dorasis Liudovikas Randuotasis. Jie kausis ne blogiau, o gal net geriau už jus su nepažabojama jūsų narsa, per kurią jūsų tėvai pralaimėjo Kresi ir Azenkūro mūšius[59]“. Na, ar dabar supranti, kurioje iš šių valstybių laimės ieškąs riteris aukščiausiai vertinamas ir pelno didžiausią garbę?

– Suprantu, suprantu, mielas dėde, – atsakė sūnėnas, – bet, mano manymu, garbės negalima laimėti ten, kur nėra jokios rizikos. Prašau nesupykti, bet tai yra beveik dykaduoniškas tinginio gyvenimas – stovėti sargyboj prie senyvo žmogaus, kuriam niekas nė nemano ką nors bloga daryti, leisti vasaros dienas ir žiemos naktis tuose kuoruose ir dar visą laiką uždarytiems geležiniuose narvuose, kad nepabėgtum iš posto... Dėde, dėde, juk tai tas pat, kaip tapti ant laktos tupinčiu sakalu, kuris niekad neleidžiamas į medžioklę!

– Prisiekiu šventuoju Turo miesto Martynu, šis vaikinas nepėsčias! Turi Leslių kibirkštėlę!.. Toks kaip ir aš, tik gal truputėlį vėjavaikiškesnis! Klausyk gerai, jaunikaiti, – ir tegyvuoja Prancūzijos karalius! Beveik kiekvieną dieną jo žmonėms tenka atlikti kokį pavedimą, kur galima laimėti ir pinigų, ir garbę. Nemanyk, kad narsiausi ir pavojingiausi žygdarbiai atliekami dienos šviesoje! Galėčiau tau priminti ne vieną pavyzdį, kaip, sakysim, lipimas pilies sienomis, karių į nelaisvę ėmimas ir panašiai, kai tas, kurio vardas liks paslaptyje, daugiau rizikavo ir didesnes malones pelnė negu koks nutrūktagalvis iš patrakėlio Burgundijos hercogo palydos. Ir jeigu jo didenybė linkęs likti nematomas šešėlyje, kada atliekami tokie žygiai, jis tuo daugiau turi laiko jais žavėtis, ir jo ranka tuo dos-

nesnė drąsuoliams, kurių patirtus pavojus ir galbūt kovos žygius jis gali įvertinti daug geriau negu pats juose dalyvaudamas. O, mūsų karalius yra išmintingas ir politiką išmanąs monarchas!

Dervardas patylėjo, o paskui tarė negarsiu, bet išraiškingu balsu:

– Gerasis vienuolis Petras mane dažnai mokydavo, kad kartais žygiai, net ir labai pavojingi, maža garbės teatneša. Man juk nepatogu klausti jūsų, mielas dėde, ar tie slapti pavedimai visada esti garbingi?

– Kuo tu mane laikai, mielas sūnėne? – tarė Randuotasis gana griežtai. – Aš juk netupėjau vienuolyne ir nemoku nei skaityti, nei rašyti. Bet esu tavo motinos brolis! Esu doras Leslis. Nejau manai, kad tau patarčiau ką nors negarbinga? Geriausias Prancūzijos riteris, pats Diu Geklenas[60], jei prisikeltų iš kapo, didžiuodamasis išvardytų mano žygius tarp savo laimėjimų.

– Aš tikiu jūsų žodžiais, mielas dėde, – pasakė jaunuolis. – Esate vienintelis patarėjas, kurį aš, našlaitis, beturiu. Bet ar tiesa, ką žmonės kalba, kad karalius šioje Plesi pilyje turi labai menką dvarą? Kad čia nepasirodo nei didikai, nei dvariškiai? Kad su juo nebūna nei didieji vasalai, nei aukštieji karūnos pareigūnai? Kad jis pramogauja beveik vienas, tik su namų tarnais? O į slaptus pasitarimus kviečiasi tik žemus ir nekilmingus asmenis. Aukštos padėties kilmingieji esą prispausti, o žemiausios kilmės asmenys apdovanoti karaliaus malonėmis. Kur tai girdėta? Jis nė iš tolo nepanašus į savo tėvą, kilnųjį Karolį[61], kuris išplėšė iš ilčių Anglijos liūtui[62] daugiau kaip pusę jo užkariautos Prancūzijos.

– Tu kalbi kaip koks paikas vaikiščias, – tarė Randuotasis. – Ir vis giedi tą pačią melodiją, tik kitais žodžiais. Tik pagalvok: jeigu karalius ir pasiunčia Olivjė Deną[63], savo barzdaskutį, atlikti kokio uždavinio, kurį Olivjė išmano geriau už bet kurį perą, tai ar karalystė iš to nelaimi? Jeigu jis įsako savo visagaliui vyriausiajam profosui Tristanui areštuoti kokį riaušininką miestelėną, suimti tokį ir tokį nerimstantį didiką, įsakymas įvykdomas, ir šventa ramybė. O jeigu toks pavedimas būtų duotas kokiam Prancūzijos hercogui ar perui, ko gera, tas pareikštų karaliui viešą protestą. Arba jeigu karalius teikiasi duoti pavedimą ištikimajam Liudovikui Randuotajam, ir šis jį tiksliai įvykdo, o nesikreipia į didįjį konetablį,

kuris gali jį išduoti, tai nejau tat nerodo, jog elgiamasi išmintingai? O svarbiausia, ar ne toks karalius pats tinkamiausias mums, laimės ieškantiems riteriams, kurie turi eiti ten, kur jų tarnyba aukščiausiai vertinama ir kur jie dažniausiai reikalingi? Tai štai, berneli... Aš sakau tau, kad karalius moka pasirinkti patikėtinius ir žino, ką jiems pavesti, pritaikydamas, kaip sakoma, naštą kiekvieno pečiams. Jis ne toks kaip Kastilijos karalius, kuris mirė nuo troškulio, nes šalia nebuvo didžiojo taurininko bokalui paduoti. Bet kas tai? Skamba varpas Šventojo Martyno vienuolyne! Man reikia skubėti į pilį. Sudie! Žiūrėk, gerai viską apsvarstyk, o rytoj rytą aštuntą valandą ateik prie pakeliamojo pilies tilto ir paprašyk, kad sargybinis pakviestų mane. Žiūrėk, eidamas prie vartų, nepasuk iš praminto tako į šalį! Ten yra tokių žabangų ir slaptų čiuptuvų, kad gali kojos netekti. Paskui dejuok nedejavęs – per vėlu bus. Kai pamatysi karalių, pats galėsi apie jį spręsti... Sudie!

Tai taręs Randuotasis tuoj pat išėjo, pamiršęs per skubotumą sumokėti už vyną, kurį buvo išgėręs – įprastas tokių žmonių užmaršumas, – o šeimininkas, tikriausiai pabūgęs plunksnėtos kepuraitės ar sunkaus dvirankio kalavijo, net nemėgino to priminti.

Skaitytojas turbūt tikėjosi, kad likęs vienas Dervardas nuskubės į savo bokštelį vėl pasiklausyti tos nuostabios melodijos, kuri paryčiui užbūrė jį ir pažadino tokias gražias svajones. Bet tai buvo tik skyrelis romantiškos istorijos, o dėdės žodžiai atskleidė jam tikrojo gyvenimo knygą. Ji toli gražu nebuvo maloni, ir dėdės sužadinti prisiminimai ir apmąstymai dabar, atrodė, nustelbė visas kitas mintis, o ką jau kalbėti apie žavias svajones.

Kventinas nusprendė pasivaikščioti vienas srauniojo Šero pakrantėmis, prieš tai pasiteiravęs užeigos šeimininką, kaip nueiti prie upės, kad išvengtų nemalonių netikėtumų ir neįkliūtų į spąstus ar vilkduobę, ir ten pabandė sutelkti padrikas savo mintis ir apsvarstyti, kaip jam rytoj pasielgti, nes susitikimas su dėde sukėlė nemaža abejonių.

VI SKYRIUS

Čigonai

Juokaudamas, pokštaudamas
Į kartuves jis ėjo,
Dainelę linksmą traukdamas,
Prieš mirtį nedrebėjo.

Sena škotų dainelė[64]

Auklėjimas, kurį Kventinas Dervardas gavo namuose, negalėjo nei sušvelninti jo širdies, nei įskiepyti kilnesnių jausmų. Kaip ir visi jo šeimoje, jis buvo įpratintas žiūrėti į medžioklę kaip į pramogą, o karą laikė vieninteliu rimtu užsiėmimu. Pagrindinė gyvenimo pareiga, jiems buvo teigiama, atkakliai iškęsti skriaudas ir žiauriai atkeršyti feodaliniams savo priešams, kurie beveik visai išnaikino jų giminę. Ir vis dėlto šita nuožmi Dervardų neapykanta buvo sušvelninta šiurkštoko riteriškumo ir net galantiškumo, ir todėl jų kerštas, vienintelis teisingumo įrodymas, nebuvo visai aklas ir nežmoniškas.

Garbingojo vienuolio pamokymai, kurių jaunasis Dervardas per ilgą savo ligą prislėgtas nelaimės klausėsi kur kas atidžiau, negu kad būtų buvęs sveikas ir lydimas sėkmės, labiau jam įstrigo, todėl jis geriau suprato žmoniškumo priedermes kitų atžvilgiu. Turint mintyje to meto žmonių tamsumą ir visuotinį kariško gyvenimo aukštinimą, taip pat prisimenant Dervardo auklėjimą, mums pasidarys aišku, kad šis jaunuolis moralines

savo priedermes, kurias jam uždėjo padėtis, jautė kur kas aiškiau negu kiti jo bendraamžiai.

Jis mąstė apie savo pokalbį su dėde sutrikęs ir nusivylęs. Juk jis tiek daug tikėjosi! Nors apie susirašinėjimą tais laikais negalėjo būti nė kalbos, vis dėlto tai koks maldininkas, tai keliaujantis prekijas ar luošas kareivis atnešdavo į Glen-hulakiną žinių apie Leslį ir visi kaip vienas girdavo jo beatodairišką drąsą ir laimėjimus, pasiektus daugelyje nedidelių žygių, kuriuos jam pavesdavo jo valdovas. Kventino vaizduotė saviškai papildė šį nebaigtą paveikslą ir tapatino šaunų ir bebaimį dėdę (kurio žygiai veikiausiai nebuvo pagražinami atpasakojant) su tais klajojančiais riteriais ir karžygiais, apie kuriuos dainuodavo minestreliai ir kurie kalaviju ir ietim laimėdavo karūnas ir karalių dukteris.

O štai dabar Kventinas buvo priverstas pastatyti dėdę ant daug žemesnės riterystės pakopos. Tačiau, didžiai gerbdamas savo tėvus ir artimus giminaičius, veikiamas ankstesnio susižavėjimo dėde, be to, būdamas nepatyręs ir karštai dievindamas motinos atminimą, jaunuolis neįžvelgė, kad iš tikrųjų tas vienintelis gyvas likęs brangiosios jo gimdytojos brolis buvo paprastas samdytas karys, nei blogesnis, nei geresnis už daugelį tos pačios profesijos žmonių, kurie blogino ir taip pakrikusią Prancūzijos būklę.

Randuotasis nebuvo žiaurus iš prigimties, bet įprato abejingai žiūrėti į žmogaus gyvybę ir kančias. Jis buvo visiškas tamsuolis, godus grobio, nesivaržąs dėl priemonių jam pasiglemžti ir išlaidžiai jį švaistąs savo aistroms patenkinti. Įprotis paisyti vien savo paties norų ir poreikių padarė jį egoistiškiausia būtybe pasaulyje. Todėl jis retai tegalėdavo, kaip skaitytojas turbūt jau pastebėjo, kiek ilgiau apie ką nors kalbėti nepasvarstęs, kaip jis pats pasielgtų tuo atveju, arba, kaip sakoma, nepastatęs savęs kito vieton ir viską remdamas ne tais jausmais, kurių reikalauja auksinė taisyklė[65], o visiškai priešingais.

Čia reikia pridurti, jog siauras jo pareigų ir pramogų ratas pamažu apribojo jo mintis, viltis, norus ir gerokai prigesino veržlų garbės siekimą ir troškimą pasižymėti kovoje, kas jį įkvėpdavo jaunystėje. Žodžiu, Randuotasis buvo uolus karys, užkietėjęs savanaudis ir bemokslis, drąsiai ir ryžtingai atliekąs pareigą ir beveik nieko daugiau nepripažįstąs, ne-

bent formalų bažnytinių apeigų atlikimą, kurį retkarčiais paįvairindavo išgėrimas su vienuoliu Bonifacu, jo bičiuliu ir nuodėmklausiu.

Jeigu jis būtų buvęs ne tokios ribotos prigimties, karalius veikiausiai būtų jį iškėlęs į kokias svarbesnes pareigas, nes asmeniškai pažinodamas kiekvieną savo gvardijos kareivį jis didžiai vertino Randuotojo drąsą ir ištikimybę. Šiaip ar taip, škotui pakako proto ir gudrumo puikiai perprasti savo monarcho charakterį ir prie jo prisitaikyti. Vis dėlto jo sugebėjimai buvo pernelyg riboti, kad būtų galėjęs pakilti į aukštesnę vietą, ir, nors daugeliu progų apdovanotas karaliaus šypsena bei malonėmis, jis taip ir liko eilinis škotų šaulių gvardijos karys.

Nors Kventinas nespėjo iki galo įžvelgti dėdės būdo, vis dėlto buvo apstulbintas, kad šis taip abejingai sutiko žinią apie šiurpų visos svainio šeimos iššudymą, be to, negalėjo nesistebėti, kad toks artimas giminaitis nepasisiūlė paremti jo pinigais, nes jeigu ne pono Pjero dosnumas, Kventinas būtų turėjęs tiesiog paprašyti pagalbos. Tačiau jis apsiriko manydamas, kad dėdė iš šykštumo pasirodė toks neatidus ir nepasidomėjo, ar jis turi pinigų. Randuotajam paprasčiausiai tuosyk jų nereikėjo, todėl jam nė nedingtelėjo, kad Kventino padėtis galėtų būti sunki; kitaip, laikydamas save artimu giminaičiu, būtų tikrai pasirūpinęs likusiu gyvu sūnėnu, kaip kad pasirūpino mirusios sesers ir jos vyro vėlėmis. Bet kad ir kokios buvo to neatidumo priežastys, dėdės aplaidumas nepalankiai nuteikė Dervardą, ir jis jau ne kartą apgailėjo, kad nestojo tarnauti pas Burgundijos hercogą, prieš susivaidydamas su jo eiguliu.

„Kad ir kas dar būtų atsitikę, – galvojo Kventinas, – visada būčiau galėjęs gyventi viltimis, kad turiu ištikimą draugą, dėdę, kuris bėdoje parems. Dabar aš jį pamačiau, ir, tetraukia jį kipšas, man daugiau padėjo nepažįstamas pirklys negu tikras motinos brolis, mano tautietis ir riteris! Tarytum randas, sudarkęs jam veidą ir nutrynęs visą patrauklumą, išliejo iki paskutinio lašo taurų kraują iš kūno“.

Dervardas gailėjosi, kad nepasitaikė progos užsiminti dėdei apie poną Pjerą, – gal būtų ką daugiau išgirdęs apie tą asmenį. Tačiau dėdė pilte užpylė jį klausimais, ir didysis Turo miesto varpas Šventojo Martyno vienuolyne taip netikėtai nutraukė jų pašnekesį.

„Tasai senis, – galvojo jaunuolis, – buvo atkarus ir atstumiantis iš pažiūros, kandaus pikto liežuvio, bet kilnus ir dosnus veiksmais. O ką sako sena škotų patarlė? „Geriau giminiškai nusiteikęs svetimas negu svetimas giminė.“ Aš būtinai susirasiu tą žmogų, ir tai, man rodos, bus nesunku, nes jis toks turtingas, kaip sakė užeigos šeimininkas. Jis bent duos gerą patarimą, kaip man pasielgti. O jeigu ketina keliauti į tolimas šalis, kaip daugelis vaizbūnų, tai dedu galvą, kad jam tarnaujant galima bus patirti daugiau nuotykių, negu būnant karaliaus gvardiečiu“.

Kai tokios mintys sukosi jaunuolio galvoje, šnibždesys, pasigirdęs iš slapčiausių širdies kertelių, kuriose dažnai slypi tai, ko pats žmogus nė nenujaučia arba apsimeta nenujaučiąs, priminė Kventinui, kad, ko gera, Bokšto Mergelė, toji su skraiste ir lyra, galėtų taip pat dalyvauti šioje nuotykingoje kelionėje.

Šitokias mintis mintydamas jaunasis škotas sutiko du oriai atrodančius žmones, veikiausiai Turo piliečius, ir, nukėlęs kepurę su pagarba, kurią jaunystė privalo rodyti pagyvenusiam amžiui, mandagiai paprašė parodyti kelią į pono Pjero namus.

– Į kieno namus, mielas sūnau? – perklausė vienas iš praeivių.

– Į pono Pjero, garsaus šilkų pirklio, kuris pasodino visus tuos šilkmedžius aure aname parke, – paaiškino Dervardas.

– Jaunikaiti, – tarė arčiau stovintis vyras, – ar ne per anksti kvailysčių ėmeisi?

– Ir pasirinkai netinkamą taikinį paikiems savo juokams, – dar šiurkščiau pridūrė antrasis žmogus. – Turo sindikas nemėgsta, kad apie jį pliaukštų besibastą svetimšaliai juokdariai.

Kventinas taip apstulbo, visai nekaltai užsipultas šių dviejų padoriai atrodančių asmenų už paprasčiausią ir mandagiausią klausimą, jog net supyko dėl tokio šiurkštaus atsakymo ir liko stovėti bespoksąs, kaip abu vyrai skubiu žingsniu nueina šalin ir vis grįžčioja, lyg norėdami kuo greičiausiai nuo jo atsitolinti.

Paskui jis sutiko būrelį vynuogių augintojų ir kreipėsi į juos su tuo pačiu klausimu. Prieš atsakydami tie pasiteiravo, kokio pono Pjero jam reikia: ar mokytojo, ar dailidės, ar antstolio, ar dar viso tuzino ponų Pje-

rų. Kai nė vienas iš šių Pjerų savo išvaizda nebuvo panašus į tą žmogų, apie kurį Dervardas teiravosi, valstiečiai išplūdo jį už akiplėšišką juokų krėtimą ir pagrasino apkulsią ir padarysią galą jo pokštams, ir juos šiaip taip sulaikyti pavyko tik tam, kuris buvo amžiumi vyresnis už kitus ir, matyt, jiems turėjo šiek tiek įtakos.

– Nejau iš jo šnekos ir juokdariškos kepurės nematote, – kalbėjo jis, – kad tai – sukčius ir bastūnas, kurių daugybė prigužėjo į mūsų šalį ir kurie vadinami tai fokusininkais, tai kerėtojais, tai pranašautojais ar dar kokiais, ir nežinia, kokią šunybę jie mums gali iškrėsti. Girdėjau, kaip vienas iš tokių sumokėjo neturtingam valstiečiui senovišką pinigioką, kad tas jam leistų sočiai prisivalgyti vynuogių, ir suvalgė tiek, kiek būtų tilpę dideliausiame vežime, o jam net liemenės sagos neatsisegė... Todėl tegu jis nešdinasi ir ramiai keliauja savo keliu, o mes – savo. Ir tu, drauguži, jeigu nenori, kad tau blogiau baigtųsi, drožk sau sveikas! Tesaugo tave Dievas, Marmutjė vienuolyno Mergelė Marija ir Turo miesto šventasis Martynas! Nebesuk mums galvos su tuo savo ponu Pjeru... Ką mes žinom – gal tuo vardu tu vadini patį velnią!

Škotas matydamas, kad vienas prieš visus neatsilaikys, nusprendė būsiant protingiausia pasišalinti nieko nesakius. Tačiau valstiečiai, kurie iš pradžių atsitraukė išgąsdinti įsivaizduojamos jo burtininkystės ir vynuogių rijimo, dabar įsidrąsino ir, kai jis kiek nutolo, palydėjo šūksniais ir keiksmais, o galų gale juos dar sustiprino akmenų kruša, bet iš tokio nuotolio jie nepadarė žalos vaikinui.

Žingsniuodamas toliau Kventinas ėmė galvoti, kad arba jis pats yra apkerėtas, arba Turo apylinkių gyventojai yra kvailiausi, storžieviškiausi ir nesvetingiausi iš visų Prancūzijos valstiečių. Kitas įvykis, kuris netrukus nutiko, rodės, tik sustiprino šį įsitikinimą.

Nedidelėje iškilumoje, stūksančioje sraunios ir gražios Šero upės pakrantėje, pagal pat jos vagą, augo augalotų kaštonų guotas. Šalia jų tiesiog sustingę stovėjo kokie trys ar keturi valstiečiai, pakėlę akis aukštyn, matyt, į kažkokį daiktą, esantį vieno medžio šakose. Jaunas žmogus paprastai nieko daug nesvarsto, o paklūsta menkiausiam smalsumo impulsui, panašiai kaip mažytis akmenukas, atsitiktinai mestas į tvenkinį,

suribina vaiskaus vandens paviršių. Kventinas paspartino žingsnį ir, lengvai užbėgęs ant aukštumėlės, išvydo šiurpų reginį, kuris buvo patraukęs tų valstiečių žvilgsnius. Pasirodo, jie žiūrėjo ne į ką kita, o į žmogų, kuris, pakartas ant šakos, dar tebetrūkčiojo paskutinėje agonijoje.

– Kodėl nenupjaunate virvės? – sušuko jaunasis škotas, kurio ranka buvo taip pat greita padėti kiekvienam nelaimingajam, kaip ir ginti savo garbę, kada, jo manymu, jai grėsė pavojus.

Vienas persigandęs valstietis, visas išbalęs lyg kreida, pažvelgė į jį stiklinėmis akimis ir parodė į ženklą, išpjautą medžio žievėje, primenantį *fleur-de-lys**. Grubiai išskaptuota ji buvo panaši į plačiąją strėlę[66], gerai pažįstamą mūsų mokesčių rinkėjams. Nesuprasdamas ir nepaisydamas šio simbolio, jaunasis Dervardas lengvai it lūšis užšoko ant medžio, išsitraukė iš kelionmaišio tą būtiniausią kalniečio ar medžiotojo įrankį, patikimą *skene dhu***, ir, šūktelėjęs apačioje stovintiesiems, kad sugautų kūną, nedelsdamas nė minutės nupjovė virvę.

Tačiau valstiečiai anaiptol neprisidėjo prie šio humaniško žygio. Jie ne tik kad niekuo nepagelbėjo Dervardui, bet, lyg pasibaisėję jo drąsa, visi kaip susitarę pasileido bėgti, tarytum būtų bijoję, jog vien už tai, kad žiūri, gali būti apkaltinti prisidėję prie šitokio akiplėšiško poelgio. Kūnas, nepalaikomas iš apačios, sunkiai dunkstelėjo ant žemės paslikas, ir Kventinas, bematant iššokęs iš medžio, persigando, nes jam pasirodė, jog užgeso paskutinė gyvybės kibirkštėlė. Tačiau jis neatsižadėjo kilnių savo pastangų. Nutraukęs nelaimingajam nuo kaklo nelemtą kilpą, jis atsegė jo palaidinę, apšlakstė veidą vandeniu ir darė viską, kas paprastai daroma gaivinant netekusį sąmonės.

Taip darbuodamasis Dervardas staiga išgirdo klaikų balsų klegesį svetima kalba, kurios nesuprato. O kai pakėlė galvą, pastebėjo, kad yra apsuptas keistų, nematytų vyrų ir moterų, ir pasijuto esąs šiurkščiai sučiuptas už abiejų rankų. Tą pat akimirką jam ties gerkle sublizgo peilis.

* Lelija (*pranc.*).

** Juodas peilis, kurį senovėje nešiojosi kalniečiai. Jis buvo nesulenkiamas ir gana nepatogus.

– Blyškiaveidi šėtone! – sušuko vienas užpuolikų laužyta prancūzų kalba. – Nužudei ir dar nori apiplėšti? Bet mes sučiupome tave... Ir turėsi atsakyti už šią piktadarybę.

Sulig šiais žodžiais iš visų pusių į jį nukrypo ištraukti peiliai, o nuožmūs iškreipti veidai aplinkui panėšėjo į grobį puolančių vilkų snukius.

Vis dėlto drąsa ir šaltakraujiškumas išgelbėjo jaunąjį škotą iš padėties.

– Ką jūs darote, žmonės? – suriko jis. – Jeigu čia jūsų draugas, tai juk aš ką tik nupjoviau jam virvę vien iš gailestingumo. Verčiau pamėginkite jį atgaivinti, o ne pulkite be reikalo žmogų, kuriam jis turi būti dėkingas už išgelbėjimą.

Dabar moterys, paėmusios negyvėlį, taip pat bandė jį gaivinti, kaip pirma buvo pradėjęs Dervardas, tačiau jų pastangos nieko nepadėjo. Tada jos liovėsi gaivinusios ir pagal rytiečių papročius visi ėmė reikšti savo sielvartą: moterys pradėjo beviltiškai klykti ir rautis ilgus juodus plaukus, o vyrai tampydami neva plėšė savo drabužius ir barstėsi galvas smėliu. Pamažu jie taip įsitraukė į tas gedulingas apeigas, jog visai nebekreipė dėmesio į Dervardą, kurio nekaltumu turbūt patikėjo matydami nupjautą virvę. Žinoma, dabar Dervardui išmintingiausia būtų buvę palikti tuos paklaikusius žmones jų pačių valiai, bet jis nuo vaikystės buvo išauklėtas beatodairiškai niekinti pavojų, be to, jį apėmė jaunatviškas smalsumas.

Tie keisti žmonės, vyrai ir moterys, dėvėjo turbanus ir kepures, iš pažiūros kur kas panašesnes į jo paties kepuraitę negu į skrybėles, kokios tuo metu buvo nešiojamos Prancūzijoje. Keli vyrai buvo su garbanotomis juodomis barzdomis, ir visų veidai beveik tokio tamsumo kaip afrikiečių. Vienas ar du, matyt, vadai, ant kaklų ir ausyse turėjo sidabrinius papuošalus ir ryšėjo ryškiaspalvius šalikus – geltonus, skaisčiai raudonus ar šviesiai žalius; bet kojos ir rankos visų buvo plikos, ir atrodė jie bjaurūs ir nešvarūs. Dervardas nepastebėjo, kad kas būtų turėjęs kokį ginklą, be tų ilgų peilių, kuriais ką tik grasino jam, ir vieno trumpo lenkto kardo, arba maurų kalavijo. Kalaviją turėjo žvitrus jaunuolis ir vis graibstėsi jo rankenos, už visus kitus labiau rodydamas savo sielvartą ir grasiai rėkalodamas.

Ta padrika, šūkalojanti gauja iš pažiūros atrodė tokia nepanaši į tuos žmones, kuriuos Kventinui lig šiol teko sutikti, kad jis buvo bepalaikąs tą būrį saracėnais[67], tais „pagonimis šunimis“, kurie visuose jo skaitytuose ar girdėtuose romanuose atvaizduoti kaip kilniųjų riterių ir krikščioniškųjų monarchų priešai. Jis jau ketino pasišalinti nuo pavojaus kuo toliau, bet ūmiai pasigirdo šuoliuojančių arklių kanopų bildesys, ir žmones, – jo palaikytus saracėnais, kurie dabar jau buvo užsikėlę savo bičiulio kūną ant pečių, staiga užpuolė būrys prancūzų kareivių.

Netikėtai jiems pasirodžius, ritmingi gedulo šūksniai virto tikrais baimės klyksmais. Lavonas kaipmat atsidūrė ant žemės, ir tie, kurie jį buvo benešą, dabar gelbėjosi, vikriai landžiodami arkliams pro papilves ir sprausdamiesi pro nukreiptas į juos ietis, nepaisydami šauksmų:

– Velniop tuos prakeiktus vagis pagonis!.. Gaudykit, muškit juos!.. Supančiokit kaip galvijus!.. Persmeikit kaip vilkus!..

Šiuos raginimus lydėjo atitinkami smurto veiksmai, tačiau bėgliai buvo tokie vikrūs, o krūmais ir brūzgynais apaugusi vieta tokia nepatogi raiteliams, kad tiktai du buvo parmesti ant žemės ir paimti į nelaisvę, ir vienas jų pasirodė esąs jaunuolis su kardu, iš paskutiniųjų priešinęsis, kol jį paėmė. Kventinas, kurį Fortūna pastaruoju metu, rodės, pasirinko taikiniu savo strėlėms, taip pat buvo kareivių sučiuptas, ir rankos, nors jis ir gynėsi, surištos virve. Įgudę kareiviai veikė mikliai, ir Kventinas nusprendė, kad jie anaiptol ne naujokai, o žandarų pareigos jiems ne pirmiena.

Kventinas neramiai žvilgtelėjo į raitelių vadą, iš kurio tikėjosi atgauti laisvę, nes nebuvo tikras, ar jam džiaugtis, ar nusigąsti, kad vadas pasirodė esąs tas pats niūrusis, nekalbusis pono Pjero bendras. Kad ir kokiais nusikaltimais šie apskurėliai galėjo būti apkaltinti, raitelių vadas, prisiminęs, kas nutiko rytą, aišku, privalėjo suprasti, kad jis, Dervardas, nieko bendra su jais neturi. Bet sunkiau buvo atsakyti į klausimą, ar šis iš padilbų žvelgiąs žmogus bus palankus teisėjas, ar norus liudytojas jo naudai, ir Dervardas abejojo, ar palengvins savo padėtį, kreipdamasis į jį kaip į pažįstamą.

Tačiau svarstymams nebuvo laiko.

– Ei, Truazešeli ir Mažiau Andrė[68], – kreipėsi niūrusis pareigūnas į du iš savo būrio, – šie trys medžiai bus kaip tik tinkami. Aš pamokysiu tuos netikius, vagiliaujančius kerėtojus, kaip kištis į karaliaus veiksmus, kai nubaudžiamas kas nors iš prakeiktosios jų giminės. Nuo arklių, mano vaikai, ir mikliai darykite, kas įsakyta.

Truazešelis ir Mažius Andrė bematant nušoko ant žemės, ir Kventinas pastebėjo, kad visi jie turėjo prie balno gugos po vieną ar dvi mastis virvių, kurias dabar paskubomis ėmė atrišinėti. Ant kiekvienos buvo po kilpą, gatavai paruoštą korimui. Kraujas sustingo Kventinui gyslose, kai jis pamatė tris virves ir suprato, kad viena iš jų skirta užmesti jam ant kaklo. Tada jis garsiai kreipėsi į raitelių vadą, primindamas jam apie susitikimą tą rytą, apie savo, kaip laisvo škoto, teises draugiškoje sąjunginių valstybių šalyje, ir pasakė nieko nežinąs, nei kas tie asmenys, su kuriais yra sučiuptas, nei kokios jų piktadarybės.

Vadas, į kurį Dervardas šitaip kreipėsi, beveik nesiteikė pažiūrėti, kol šis kalbėjo, ir visiškai nereagavo, išgirdęs apie primintą ankstesnę jų pažintį. Jis tik pasisuko į kelis valstiečius, kurie dabar čia atsirado nežinia, ar norėdami paliudyti prieš suimtuosius, ar vien patenkinti savo smalsumą, ir šiurkščiai paklausė:

– Ar buvo šis bernėkas su tais valkatomis?

– O kaipgi, buvo, jeigu leisite pasakyti, jūsų kilnybe, pone profosai! – atsiliepė vienas kaimietis. – Jis pirmasis šoko ir šventvagiškai nupjovė virvę tam niekšui, kuris jo didenybės karaliaus įsakymu visai pelnytai buvo pakartas, kaip mes jau sakėme jūsų kilnybei.

– Prisiekiu Dievu ir šventuoju Turo Martynu, – įsiterpė antrasis, – kai gauja plėšė mūsų viensėdį, jį mačiau kartu.

– O ne, tėveli, – įsikišo berniukas, jo sūnus, – tas pagonis buvo juodas, o šis jaunuolis yra šviesbruvis. Tasai buvo su trumpais, raitytais plaukais, o šis – su ilgomis, šviesiomis garbanomis.

– Ei, vaikuti, – tarė kaimietis, – gal dar pasakysi, kad tas buvo su žaliu švarku, o šis vilki pilką kaptoną? Juk jo kilnybė profosas žino, kad jie gali keisti savo veido spalvą taip pat, kaip kaptonus. Aš nė kiek neabejoju, kad jis yra tas pats.

– Užtenka jau vien to, kad jūs matėte, kaip jis kišosi į karaliaus teisingumo vykdymą, mėgindamas atgaivinti mirties bausme nubaustą išdaviką, – tarė vadas. – Truazešeli ir Mažiau Andrė, vykdykite!

– Palaukite, sinjore vade! – suriko jaunuolis, mirtinai persigandęs. – Išklausykite mane!.. Nežudykite nekaltai!.. Už mano gyvybę jums atkeršys mano tautiečiai šiame pasaulyje, o teisingasis Dievas – aname.

– Aš atsakysiu už savo veiksmus ir čia, ir ten, – šaltai atkirto vyriausiasis profosas ir kaire ranka davė ženklą budeliams. Paskui, piktdžiugiškai nusišypsojęs, palietė smiliumi dešinę savo ranką, kuri karojo parišta veikiausiai dėl to, kad rytą ją buvo pamušęs Dervardas.

– Šlykštus ir kerštingas šunie! – sušuko Kventinas, iš šito judesio supratęs, kad troškimas atkeršyti – vienintelė šio žmogaus žiaurumo priežastis ir kad nėra ko tikėtis jokio pasigailėjimo.

– Vargšas jaunuolis paklaiko, – tarė pareigūnas. – Truazešeli, tark jam paguodos žodį prieš atsiskiriant jo sielai. Tu juk visada moki paguosti, kai nėra nuodėmklausio. Paskirk minutę dvasiniams pamokymams ir siųsk į aną pasaulį. Man reikia toliau tikrinti postus. Paskui mane, vyrai!

Vyriausiasis profosas nujojo, lydimas savo sargybos, išskyrus du ar tris raitelius, kurie buvo palikti, kad padėtų įvykdyti mirties bausmę. Nelaimingasis jaunuolis pažvelgė jam iš paskos kone aptemusiomis iš nevilties akimis ir pagalvojo, kad su nutolstančių arklio kanopų bildesiu dingo paskutinė viltis išsigelbėti. Jis persigandęs apsidairė ir – net šitokios būklės – nustebo išvydęs stoiškai šaltakraujiškus savo nelaimės bendrus, kitus du belaisvius. Prieš tai jie buvo tiesiog paklaikę iš baimės, stengėsi žūtbūt išsigelbėti, bet dabar, surišti ir aiškiai pasmerkti neišvengiamai mirčiai, laukė jos ateinant su nesudrumsčiama ramybe. Akivaizdžiai matant savo lemtį, tamsūs jų skruostai gal kiek pablyško, tačiau veidai buvo ramūs, akyse – išdidus atkaklumas. Jie atrodė tarsi sugautos lapės, kai jos, bandydamos išsigelbėti, pabaigia visas klastas ir gudrybes ir sutinka mirtį su ramia ir niūria savitvarda, kurios neparodo vilkai ir lokiai – daug nuožmesni medžiotojo priešai.

Jie nesuvirpėjo net tada, kai šiurpieji budeliai ėmėsi darbo, ir kur kas vikriau, negu vadas buvo nurodęs, nes, matyt, visada jautė savotišką

malonumą, vykdydami šias kraupias pareigas. Čia mes sustosime aprašyti juos, nes valdant tironui, despotiškam ar ne, budelio asmuo tampa didžios svarbos dalyku.

Šiuodu pareigūnai griežtai skyrėsi ir išvaizda, ir elgesiu. Karalius vadindavo juos Demokritu ir Heraklitu[69], o jų tiesioginis viršininkas, vyriausiasis profosas, vieną praminė Žanu Verksniu, kitą – Žanu Linksmuoju.

Truazešelis buvo aukštas, lieknas, atkarus žmogus keistai rimtu veidu su stambiu rožiniu ant kaklo ir juo pasinaudoti visada dievobaimingai siūlydavo tiems nelaimingiesiems, kuriuos kardamas vykdydavo savo pareigą. Jis visada turėjo pasiruošęs kelis lotyniškus pamokymus apie žmogaus gyvenimo niekingumą ir tuštybę ir, jei įstatymas būtų leidęs eiti dvejas tokias pareigas, būtų galėjęs kuo puikiausiai užimti kalinių nuodėmklausio ir *in commendam** budelio vietas.

Mažius Andrė, priešingai, buvo linksmas, apvalainas, judrus, nedidelis žmogutis, kuris sukosi kaip vijurkas, atlikdamas savo pareigas, tarsi tai būtų buvęs pats linksmiausias užsiėmimas pasauly. Atrodė, jis jausdavo savotišką simpatiją savo aukoms ir visuomet kalbėdavo su jomis švelniai ir su meile. Pasmerktuosius vadindavo „vargšais dorais vaikinais", „mielais balandėliais", „broliukais", „gerais tėvukais", nelygu kokio amžiaus ir lyties jie būdavo. Kai Truazešelis stengdavosi įteigti jiems filosofines ar religines mintis apie ateitį, Mažius Andrė būtinai pralinksmindavo kokiu nors pokštu, lyg norėdamas įtikinti, kad kuo ramiau pasitrauktų iš gyvenimo, kuriame viskas kvailai juokinga, niekinga ir apie kurį neverta rimtai galvoti.

Negaliu pasakyti, kaip ir kodėl, bet šie du spalvingi asmenys, – kad ir kokią daugybę turėjo talentų, taip retai pasitaikančių tarp šios profesijos žmonių, – buvo nekenčiami, ko gera, kur kas labiau negu panašūs pareigūnai, dirbę ankstesniais ar vėlesniais laikais. Tie, kurie juos šiek tiek pažinojo, abejojo tik, katras iš jų – ar rimtasis ir graudusis Truazešelis, ar vingrusis, juokingasis ir šnekusis Mažius Andrė – žadino didesnį siaubą ir buvo pikčiau keikiamas. Yra tikra, kad ir vienas, ir kitas buvo verti

* Papildomai (*lot.*).

pirmenybės palmės, palyginti su kitais Prancūzijos budeliais, išskyrus nebent jų viršininką Tristaną Atsiskyrėlį, pagarsėjusį vyriausiąjį profosą, ir dar jo valdovą Liudviką XI.

Nėra ko manyti, kad Kventinas Dervardas galėjo apie visa tai galvoti. Gyvenimas, mirtis, laikas ir amžinybė – štai kas plaukė jam prieš akis. Ši baisi, gniuždanti perspektyva kėlė siaubą silpnai žmogiškai jo prigimčiai, nors išdidumas stengėsi tam atsispirti.

Kventinas mintimis kreipėsi į savo protėvių Dievą, ir jo atmintyje staiga iškilo mažutė, prasta, apgriuvusi koplytėlė, kurioje gulėjo visi jo šeimos nariai, išskyrus jį vienintelį.

„Mirtini mūsų priešai paliko giminaičiams bent kapus nuosavoje žemėje, – pagalvojo Kventinas, – o aš turėsiu maitinti svetimos šalies varnus ir vanagus tarsi koks ekskomunikuotas nusikaltėlis!“

Ašaros pilte pasipylė jam iš akių. Truazešelis, palietęs jam petį, iškilmingai pagyrė dėl tokio nuolankumo prieš mirtį ir jausmingai sušuko:

– *Beati qui in Domino moriuntur!**

Jis pareiškė, kad laiminga ta siela, kuri palieka kūną su ašara akyse.

Mažius Andrė, patapšnojęs per kitą petį, šūktelėjo:

– Drąsos, mielas brolau! Kadangi tau tenka pradėti šokį, tai tegu pokylis prasideda linksmai, nes visi smuikai jau suderinti, – ir jis mostelėjo virvę, tarsi pabrėždamas savo pokštą.

Kai jaunuolis, apimtas siaubo, pažvelgė pirma į vieną budelį, paskui į kitą, šie manydami, kad jis jų nesuprato, lengvai stumtelėjo nelaimingąjį prie medžio, linkėdami drąsos, nes viskas pasibaigsią per vieną akimirką.

Šį lemtingą momentą jaunuolis dar kartą paklaikusiom akim apsidairė aplinkui.

– Ar čia yra koks doras krikščionis, kuris girdi mane, – paklausė jis, – ir kuris praneštų Liudovikui Lesliui, šioje šalyje pramintam Randuotuoju ir tarnaujančiam škotų gvardijoje, kad jo sūnėnas buvo niekšingai nužudytas?

* Palaiminti, kurie miršta Dievuje! (*Lot.*)

Šie žodžiai buvo ištarti pačiu laiku, nes vienas škotų gvardijos šaulys, susidomėjęs pasirengimu egzekucijai, priėjo kartu su keliais atsitiktiniais prašaliečiais pasižiūrėti, kas čia dedasi.

– Sustokite, ką darote! – sušuko jis budeliams. – Jeigu šis jaunuolis yra škotas, aš neleisiu su juo taip niekingai elgtis.

– Apsaugok, Viešpatie, pone riteri! Juk mes turime klausyti įsakymo, – atsakė Truazešelis, už rankos patempdamas Dervardą į priekį.

– Kuo trumpesnis žaidimas, tuo žmoniškesnis, – pridūrė Mažius Andrė, patraukdamas jį iš kitos pusės.

Tačiau Kventinas, išgirdęs viltingus žodžius, sukaupė jėgas, nubloškė nuo savęs abu įstatymo vykdytojus ir dar surištomis rankomis pribėgo prie škotų gvardijos šaulio.

– Apgink mane, tautieti, – kreipėsi jis škotiškai, – Škotijos ir šventojo Andriejaus vardu maldauju tave! Aš esu nekaltas... Mūsų abiejų viena tėvynė. Užtark mane, nes tau teks atsakyti Paskutinio teismo dieną.

– Prisiekiu šventuoju Andriejum, jie pirma turės peržengti per mano lavoną! – sušuko šaulys ir išsitraukė kardą.

– Perkirsk virves, tautieti, ir aš pats mokėsiu apsiginti, – tarė Kventinas.

Šaulys užsimojo kardu, ir išvaduotas belaisvis, staiga šokęs prie vieno iš profoso paliktų sargybinių, ištraukė jam alebardą, kuria tas buvo ginkluotas.

– Dabar, – sušuko jis, – prisiartinkite, jei išdrįsite!

Budeliai ėmė šnibždėtis.

– Tu greičiau vykis profosą, – šūktelėjo Truazešelis, – o aš čia bandysiu juos sulaikyti. Sargyba, už ginklų!

Mažius Andrė užšoko ant arklio ir nujojo. Likusieji profoso sargybos kareiviai taip vikriai susispietė krūvon, paklusdami Truazešeliui, kad per skubumą leido pasprukti kitiems dviem suimtiesiems. O gal jie ir nelabai stengėsi juos sulaikyti, nes pastaruoju metu buvo prisisotinę tokių nelaimingųjų kraujo, kaip kartais plėšrieji gyvūnai, per ilgą žudymą pavargę nuo žiaurybių. Tačiau jie apsimetė, jog nedelsdami šoko ginti Truazešelio, nes gvardijos šauliai škotai ir profoso sargybos kareiviai, eidami savo pareigas, jautė vieni kitiems neapykantą, kuri neretai virsdavo atvirais kivirčais.

– Jeigu leisite, mes iš tų škotų šlapią vietą padarysim, – tarė vienas kareivis Truazešeliui.

Tačiau atsargus pareigūnas parodė kareiviui nusiraminti ir labai mandagiai kreipėsi į gvardijos šaulį:

– Ar suprantate, sere, jog labai įžeidėte didįjį vyriausiąjį profosą, išdrįsdamas įsikišti į karaliaus teisingumo vykdymą, kuris deramai ir pagrįstai pavestas mūsų vado kompetencijai. Neteisėtai pasielgėte ir mano atžvilgiu, nes nusikaltėlis buvo atiduotas į mano rankas. Ir pačiam jaunuoliui taip pat jokios paslaugos nepadarėte, nes iš penkiasdešimt progų būti pakartam, kurios jam gyvenime gal pasitaikys, jis daugiau nebus taip gerai parengtas mirčiai, kaip kad buvo prieš nelemtą jūsų įsikišimą.

– Jeigu mano tėvynainis, – gvardietis škotas nusišypsojo, – mano, kad jam padariau skriaudą, aš grąžinsiu jį jums, daugiau nė žodžio nepasakęs.

– O ne, ne!.. Dėl Dievo meilės, ne! – sušuko Kventinas. – Verčiau nukirskite man galvą ilgu savo kardu... Mano kilmei tatai tiks kur kas labiau, negu mirti nuo tokio bjauraus storžievio rankos.

– Ar girdite, kaip jis burnoja? – tarė įstatymo vykdytojas. – Ak, kaip greitai dingsta geri mūsų pasiryžimai! Tik prieš kelias minutes jis buvo taip palaimingai nusiteikęs atsisveikinti su šiuo pasauliu, o dabar plūsta valdžios pareigūnus.

– Pasakykite man tučtuojau, – paliepė gvardietis, – ką šis jaunuolis padarė?

– Jis išdrįso nuimti pakartą nusikaltėlį, nors aš pats savo ranka buvau išpjovęs lelijos ženklą ant medžio, kur jis kabėjo.

– Ar tai tiesa, jaunikaiti? – paklausė gvardietis. – Kaip atsitiko, kad tu padarei tokį prasižengimą?

– Kadangi tik jūs galite mane išgelbėti, tai pasakysiu visą tiesą kaip per išpažintį, – atsakė Dervardas. – Aš pamačiau žmogų, besitampantį ant medžio, ir nupjoviau virvę vien iš pasigailėjimo. Visai nepagalvojau apie jokias lelijas ar leukonijas ir tiek pat tenorėjau įžeisti Prancūzijos karalių, kiek ir šventąjį popiežių.

– Kuriam velniui tau reikėjo kišti nagus prie to lavono? – paklausė gvardietis. – Greitai pats pamatysi, kad ten, kur praeina profosas, pa-

karuokliai kabo ant medžių it vynuogės. Turėtum gerai paplušėti mūsų šalyje, jei sumanytum nukabinėti šio budelio aukas. Na, bet tiek to, pabandysiu padėti savo tautiečiui, jeigu pasiseks. Klausyk, pone įstatymų vykdytojau! Juk matai, kad čia aiški klaida. Nejau tau nė kiek negaila tokio jauno vaikino, dar svetimšalio? Savo tėvynėje, Škotijoje, jam neteko susidurti su tokia greita procedūra kaip jūsų ir pono profoso.

– Bet ne dėl to, kad ten ji būtų nereikalinga, sinjore šauly, – atkirto Mažius Andrė, kuris sugrįžo kaip tik tą akimirką. – Nebūgštauk, Truazešeli! Čia tuoj atjos pats vyriausiasis profosas. Pažiūrėsiu, ar jis apsidžiaugs, kad jam iš rankų atimtas darbas, kurio pats neužbaigė iki galo!

– Kaip tik laiku, – tarė šaulys. – Štai ir keletas mano draugų pasirodė.

Ir tikrai, vos profosas Tristanas su savo sargyba užlėkė ant kalvelės iš vienos pusės, keturi ar penki škotų gvardiečiai, vedami paties Randuotojo, taip pat skubėdami priartėjo iš kitos.

Šį kartą pamatęs sūnėną pavojuje, Leslis anaiptol neparodė abejingumo, kuriuo Kventinas jį buvo apkaltinęs. Vos išvydęs savo draugą gvardietį ir Dervardą pasirengusius gintis, jis sušuko:

– Kaningemai, dėkui tau. Kilnieji mano bičiuliai, į pagalbą! Čia Škotijos bajoraitis, mano sūnėnas... Lindsėjau, Gatri, Tairi, kardus iš makščių! Pirmyn!

Dabar tarp priešininkų aiškiai galėjo prasidėti kruvinos kautynės, ir, nors škotų buvo truputį mažiau, nežinia, katrie būtų laimėję, nes škotai buvo geriau apsiginklavę. Bet vyriausiasis profosas, gal abejodamas susidūrimo sėkme, o gal žinodamas, jog tai nepatiks karaliui, davė ženklą savo kareiviams susilaikyti nuo veiksmų ir, atsisukęs į Randuotąjį, kuris dabar stovėjo škotų priešaky, paklausė:

– Kodėl jūs, asmeninės karaliaus gvardijos šaulys, trukdote nubausti mirtim prasižengėlį?

– Aš atmetu jūsų kaltinimą, – atkirto Randuotasis. – Šventasis Martynai! Ką bendra turi mano sūnėnas, kurį norėjote nužudyti, su tuo prasižengėliu?

– Jūsų sūnėnas taip pat gali būti prasižengėlis, kaip ir bet kas kitas, sinjore, – tarė vyriausiasis profosas. – Ir kiekvienas svetimšalis Prancūzijoje teisiamas pagal mūsų įstatymus.

– Taip, bet mes, gvardiečiai škotai, turime privilegijų, – atsakė Randuotasis. – Juk taip, draugai?

– Taip, turime! Turime privilegijų! – sušuko jie visi kartu.

– Tegyvuoja karalius Liudvikas! Tegyvuoja drąsusis Leslis! Tegyvuoja škotų gvardija! Mirtis visiems, kurie kėsinsis į mūsų privilegijas!

– Nepraraskite proto, ponai riteriai! – šūktelėjo vyriausiasis profosas. – Pagalvokite apie mano įgaliojimus.

– Ne jums mus mokyti, – atsakė Kaningemas. – Mūsų pačių vadai išspręs ginčą. O mus teisti gali arba karalius, arba mūsų pačių vadas, kai šiuo metu nėra aukščiausiojo konetablio.

– O pakarti turi teisę tik Sendis Vilsonas, mūsų gvardijos budelis, – atsakė Lindsėjus.

– Leisdamiesi kam kitam pakarti, mes didžiai įžeistume Sendį, nes jis pats padoriausias iš visų, kurie užneria kanapines kilpas, – tarė Randuotasis. – Jeigu man būtų lemta tokia mirtis, niekam kitam nesileisčiau užveržti šio kaklaraiščio.

– Bet paklausykite! – sušuko vyriausiasis profosas. – Šis vyrukas nėra gvardietis ir negali naudotis jūsų privilegijomis.

– Tai, ką mes vadiname savo privilegijomis, kiekvienas privalo pripažinti, – tarė Kaningemas.

– Mes neleisime jų užginčyti! – vienas per kitą sušuko šauliai.

– Jūs patrakote, mano ponai, – pareiškė Tristanas Atsiskyrėlis. – Niekas neginčija jūsų privilegijų, bet šis jaunuolis nėra gvardietis.

– Jis yra *mano sūnėnas,* – atsakė Randuotasis pasididžiuodamas.

– Bet jis nepriklauso gvardijai, – pakartojo Tristanas Atsiskyrėlis.

Šauliai susižvalgė sumišę.

– Nenusileisk, drauge, – Kaningemas pašnibždėjo Randuotajam. – Pasakyk, kad jis jau pasižadėjo įstoti.

– Prisiekiu šventuoju Martynu, tu, bičiuli, gerai patarei, – atsakė Leslis ir, pakėlęs balsą, prisiekė, kad jis tą dieną įrašė sūnėną į savo palydą.

Šis pareiškimas galutinai išsprendė ginčą.

– Gerai, ponai, – tarė profosas Tristanas, kuris žinojo, kaip karalius liguistai baiminasi, kad tarp gvardiečių nebūtų nepasitenkinimo. – Jūs sakotės gerai žinąs savo privilegijas, o mano pareiga nesivaidyti su karaliaus gvardija, jeigu to galima išvengti. Vis dėlto aš pranešiu apie šį reikalą karaliui, tegul jis pats sprendžia. Ir leiskite pasakyti, jog taip darydamas elgiuosi daug švelniau, negu galbūt leidžia mano pareigos.

Tai išdėstęs jis nujojo su savo būriu, o šauliai likę ėmė skubiai tartis, ką toliau daryti.

– Pirmiausia mes privalome apie šį atsitikimą pranešti lordui Krofordui, mūsų vyriausiajam, ir įtraukti šio vyruko pavardę į sąrašus.

– Ponai, gerieji mano bičiuliai ir išgelbėtojai, – kreipėsi Kventinas truputį nedrąsiai, – bet juk aš dar neapsisprendžiau, ar stoti į jūsų tarnybą, ar ne.

– Tada spręsk pats, ar geriau stoti pas mus, ar būti pakartam, – tarė jo dėdė. – Nors tu ir mano sūnėnas, kaip kitaip tave išgelbėti nuo kartuvių, nežinau.

Argumentas buvo nenuginčijamas, ir Kventinas iš karto nusileido, nors kitomis aplinkybėmis tas pasiūlymas gal ir nebūtų buvęs toks jau malonus. Ką tik išsigelbėjęs nuo kilpos, kuri jau buvo beveik užnerta ant kaklo, jis, ko gera, būtų sutikęs su dar blogesne išeitim negu pasiūlytoji.

– Jis privalo tuojau pat eiti kartu su mumis į kareivines, – patarė Kaningemas. – Tik ten galės jaustis saugus, kol šie žmonių medžiotojai tykoja aplinkui.

– Ar negalėčiau naktį praleisti užeigoje, kur pusryčiavau, mielasis dėde? – paklausė jaunuolis, galbūt manydamas, kaip ir daugelis naujų rekrūtų, kad net viena laisva naktis yra nemažas laimėjimas.

– Gali, mielasis sūnėne, – pašaipiai atsakė dėdė, – jei nori, jog mes rytoj turėtume malonumą sužvejoti tave kokiame kanale ar griovyje, o gal ir Luaros atšakoje, užrištą maiše, kad tau būtų patogiau plaukti, – kitokio galo nesitikėk. Ne be reikalo nujodamas vyriausiasis profosas mums nusišypsojo, – pridūrė dėdė, kreipdamasis į Kaningemą, – savo kėslų jis neatsisakys.

– Nusispjaut į jo grasinimus, – tarė Kaningemas. – Mes esame per stambūs žvėrys jo paukštinėms strėlėms. Bet aš patarčiau tau viską papasakoti tam velniui Olivjė, kuris yra palankus gvardiečiams škotams ir galės pasikalbėti su tėvuku Liudviku anksčiau už profosą, kai rytoj jam skus barzdą.

– Gal ir taip, – atsakė Randuotasis, – bet nėra ko eiti pas Olivjė tuščiomis rankomis, o aš dabar plikas kaip tilvikas.

– Mes visi tokie, – tarė Kaningemas. – Bet nejau Olivjė nepatikėtų bent kartą mūsų, škotų, garbės žodžiu? Mes jam gerai atlygintume per kitą algų dieną. O jeigu jis ko nors tikėsis iš mūsų, užtikrinu jus, algų dienos nereikės ilgai laukti!

– O dabar į pilį! – sušuko Randuotasis. – Jojant mano sūnėnas mums papasakos, kuo jis užsitraukė vyriausiojo profoso rūstybę, kad žinotume, kaip viską pranešti Krofordui ir Olivjė.

VII SKYRIUS

Priėmimas į gvardiją

T a i k o s t e i s ė j a s
Statutą šen, ir priesaiką bylokit!
Bučiuokit knygą ir pasirašykit.
Už žygdarbius, kuriuos atlikti teks,
Jūs gausit viską iš valstybės iždo –
Išlaikymą, šešis pensus ir kitką...

„Rekrūtų karininkas“[70]

Vienam šaulių tarnui buvo liepta nulipti nuo arklio, ir Kventinas Dervardas drauge su karingaisiais savo tautiečiais smagia risčia nujojo Plesi pilies link, kad ir nenoromis susitaikęs su mintim, jog turės likti įnamiu toje niūrioje tvirtovėje, kuri rytą jį taip nustebino.

Pakeliui, atsakinėdamas į pakartotinius dėdės klausimus, jis tiksliai papasakojo savo nuotykį, per kurį įkliuvo į tokią bėdą, ir, nors jam pačiam pasakojimas atrodė šiurpus, palydovai klausydamiesi garsiai kvatojo.

– Vis dėlto juokai čia menki, – tarė Kventino dėdė. – Ir kurių velnių reikėjo kvailam berniūkščiui kišti nagus prie to lavono, dar prakeikto stabmeldžio čigono?

– Tegu būtų susivaidijęs su profoso kareiviais dėl kokios dailios mergos, kaip Maiklas Mofatas, tada dar bent būtų buvusi kokia prasmė, – tarė Kaningemas.

– O man rodos, čia įžeista mūsų garbė, – sušuko Lindsėjus. – Kaip drįsta Tristanas ir jo bendrai painioti škotų kepures su kažkokių vagiliaujančių valkatų kepurėmis ar turbanais. Jeigu jie neturi akių ir neatskiria, tai juos reikia pamokyti kieta ranka. Bet aš manau, jog Tristanas tik dedasi apsirikęs, kad galėtų pričiupti dorus škotus, kurie atvyksta aplankyti savo giminaičių.

– Ar galiu aš paklausti, dėde, kas per žmonės yra tie stabmeldžiai, apie kuriuos jūs kalbėjote? – paklausė Kventinas.

– Aišku, gali, sūnėne, – atsakė dėdė, – tik nežinau, mielasis, kas tau atsakytų. Bent aš tai ne, nors išmanau turbūt ne mažiau už kitus. Jie pasirodė šiame krašte gal prieš porą metų. Užplūdo lyg skėriai.

– Taip, – tarė Lindsėjus, – ir mūsų Žakas (taip mes vadiname kaimiečius, jaunuoli, ir tu greitai išmoksi kalbėti mūsiškai), taigi mūsų Žakas, sakau aš, nesuka galvos, kokia vėtra atpučia juos ar skėrius, kad tik žinotų, koks viesulas juos išdangins.

– Ar jie tiek blogo pridaro? – paklausė jaunuolis.

– Blogo? – perklausė Kaningemas. – Juk jie yra nekrikštai, vaikine, kaip saracėnai ar mahometonai, nepripažįsta nei Dievo Motinos, nei šventųjų (čia jis persižegnojo) ir vagia, kas tik po ranka pakliūva, ir dainuoja, ir dar buria.

– Sako, tarp jų moterų pasitaiko nebjaurių mergužėlių, – įsiterpė Gatris. – Bet Kaningemas tai geriau išmano.

– Ei, ei, tu nori patraukti mane per dantį? – užsigavo Kaningemas.

– Aš juk nieko bloga nepasakiau, – pasiteisino Gatris.

– Tegu visas būrys paliudija, – tarė Kaningemas. – Tu pasakei, kad aš, Škotijos bajoras, gyvendamas pagal Šventosios Bažnyčios priesakus, turiu draugužę iš tų pagonijos padugnių!

– Gana, gana! – sušuko Randuotasis. – Jis tik pajuokavo. Kad nebūtų jokių kivirčų tarp draugų!

– Tada tegul draugai taip nejuokauja! – sumurmėjo Kaningemas sau į barzdą.

– Ar šitokių valkatų yra ir kitose šalyse, ne tik Prancūzijoj? – paklausė Lindsėjus.

– Žinoma, yra, – atsakė Randuotasis. – Jų gentys klaidžioja po Vokietiją, Ispaniją ir Angliją. Ir tik gerasis šventasis Andriejus saugo mūsų Škotiją nuo jų.

– Škotija, – tarė Kaningemas, – per šalta šalis skėriams ir per skurdi vagims.

– O gal todėl, kad mūsų kalniečiai nepakęstų, jeigu iš jų imtų pelnytis svetimi, o ne savi vagys, – pridūrė Gatris.

– Ei, jūs, žinokite visi, – pasakė Randuotasis, – kad aš esu kilęs iš Kalnuotojo Angaus ir kad kilmingosios Glen-islos kalniečių šeimos man yra giminės, todėl neleisiu šmeižti kalniečių.

– Bet juk jie vagia galvijus, gal ne? – paklausė Gatris.

– Nusivaryti būrį avių ar kitų smulkesnių gyvulių nėra jokia vagystė, – atkirto Randuotasis. – Aš galiu tai tvirtinti, kur ir kada tik norit.

– Gėdykitės, bičiuliai! – tarė Kaningemas. – Kas čia dabar pradeda ginčą? Šitam jaunuoliui nederėtų klausytis tokių neprotingų kalbų. Aure ir pilis! Aš užsakysiu statinaitę vyno dėl mūsų draugystės, ir mes išgersime už Škotiją, už jos kalnus ir žemumas, jeigu apsilankysite pas mane pietų.

– Sutinkame, sutinkame! – atsakė Randuotasis. – O aš užsakysiu antrą statinaitę nuplauti nesantaikai ir išgerti už mano sūnėno sveikatą jo įstojimo į mūsų gvardiją proga.

Jiems prisiartinus grotiniai vartai atsidarė, nusileido pakeliamasis tiltas, ir šauliai po vieną vorele sujojo vidun, bet prieš Kventiną sargybiniai sukryžiavo ietis ir liepė sustoti, o nuo sienų tą pat minutę į jį buvo nutaikytos arkebuzos ir įtempti lankai. Toks budrumas buvo parodytas, nors svetimšalis atvyko drauge su įgula, kuriai priklausė ir jį sulaikę posto sargybiniai.

Randuotasis, kuris tyčia liko šalia sūnėno, viską paaiškino, ir pagaliau, ilgai dvejoję ir delsę, sargybiniai nulydėjo jaunuolį į lordo Krofordo būstinę.

Šis Škotijos bajoras buvo vienas iš paskutinių to narsaus škotų lordų ir riterių būrio, ilgai ir ištikimai tarnavusio Karoliui VI kruvinuose karuose, kurie nulėmė Prancūzijos karūnos nepriklausomybę ir išvarė anglus iš šalies. Dar jaunuolis būdamas, jis kovėsi petys į petį su Duglu ir

Bakenu, jojo po Orleano Mergelės vėliava[71] ir buvo gal vienas iš paskutinių Škotijos riterijos karių, kurie taip noriai išsitraukdavo kardus ginti leliją nuo „senųjų jos priešų – anglų".

Škotijos Karalystėje įvykusios permainos, o gal ir pripratimas prie Prancūzijos klimato ir gyvenimo būdo paskatino senąjį baroną atsisakyti minties grįžti į gimtąją šalį, tuo labiau kad aukštas postas, užimamas Liudviko dvare, atviras ir lojalus būdas padarė jį dominuojančia figūra karaliui, kuris, apskritai nelabai linkęs tikėti žmonių dorumu bei garbingumu, visiškai pasikliovė lordu Krofordu ir pasidavė jo įtakai, nes lordas niekada nesikišo į jokius kitus reikalus, jei jie tiesiogiai nebuvo susiję su jo pareigomis.

Randuotasis ir Kaningemas nusekė paskui Dervardą ir sargybą į savo viršininko būstinę. Ori lordo povyza ir pagarba, kurią jam rodė šie išdidūs kariai, tarsi daugiau nieko kito negerbią, jaunuoliui paliko stiprų įspūdį.

Lordas Krofordas buvo aukšto ūgio, nuo senatvės išdžiūvęs, laibas, tačiau jo raumenyse tebebuvo išlikęs jei ne jaunystės vinklumas, tai bent jėga, ir jis galėjo pakelti ginkluotės svorį žygyje ne blogiau už jauniausią savo būrio raitelį. Rūstus, vėjo nugairintas veidas buvo išraižytas randų, o akyse, kurios trisdešimtyje kruvinų mūšių žvelgė į mirtį tarsi į savo žaidimų draugę, atsispindėjo veikiau rami panieka pavojams nei umari samdomojo kareivio drąsa.

Aukštas ir tiesus, dabar jis vilkėjo palaidu chalatu, kurį juosė geltonos odos diržas, prilaikąs kartu ir durklą su dailiai išpuošta rankena. Ant kaklo jam kabėjo Šventojo Mykolo ordino kaspinas[72]. Jis sėdėjo ant sofos, užklotos briedžio kailiu, su akiniais ant nosies (tada dar didele naujiena) ir įtemptai skaitė didžiulį rankraštį *Rosier de la Guerre**, savotišką karinės ir civilinės politikos kodeksą, kurį Liudvikas buvo parengęs savo sūnui dofinui[73] ir apie kurį jis norėjo išgirsti patyrusio škotų kariūno nuomonę.

Lordas Krofordas, pasirodžius nelauktiems svečiams, piktokai atidėjo knygą į šalį ir gimtąja škotų tarme paklausė:

– Kurių velnių vėl jums manęs prireikė?

* „Karo rožynas" (*pranc.*).

Randuotasis gal net su didesne pagarba, negu kad būtų kalbėjęs pačiam Liudvikui, smulkiai išdėstė, kokioje padėtyje atsidūręs jo sūnėnas, ir nuolankiai paprašė jo šviesybę apginti.

Lordas Krofordas išklausė labai atidžiai. Jis negalėjo susilaikyti nenusišypsojęs iš jaunuolio naivumo, kad šis šoko gelbėti pakarto nusikaltėlio, bet susirūpinęs palingavo galvą, kai išgirdo apie škotų šaulių susikirtimą su vyriausiojo profoso sargyba*.

– Ar ilgai dar, – paklausė lordas Krofordas, – nešiosite man painioti tokius sunarpliotus siūlų kamuolius? Kiek turiu kartoti jums ir ypač judviem, Liudovikai Lesli ir Arči Kaningemai, kad svetimšalis karys turi laikytis kukliai ir pavyzdingai elgtis su šio krašto žmonėmis, jeigu nenorite, kad į kulnus kibtų viso miesto šunes? Bet jeigu jau nieżti nagai, tai geriau susikibti su tuo nenaudėliu profosu negu su kuo kitu. Ir todėl aš nebarsiu jūsų už šį išsišokimą taip, kaip už kitas peštynes, į kurias tu, Liudovikai, amžinai įsiveli, nes visai suprantama, kad šokai gelbėti jaunojo savo giminaičio. Šio naivaus bernaičio mes neleisime skriausti. Paduokite man kuopos sąrašą anava nuo lentynos, ir tuojau pat įtrauksime jo pavardę į kareivių kuopą, kad jis galėtų naudotis mūsų privilegijomis.

– Gal teiksitės jūsų šviesybė leisti... – buvo beprabyląs Dervardas.

– Patrako berniokas! – nutraukė jį dėdė. – Kaip tu drįsti kreiptis į jo šviesybę, kol jis tavęs nepakalbino?

– Nesikarščiuok, Liudovikai, – tarė lordas Krofordas. – Paklausykim, ką bernaitis nori pasakyti.

– Tik tai, jei jūsų šviesybė teiksitės leisti, – atsiliepė Dervardas, – kad aš anksčiau minėjau savo dėdei, jog šiek tiek abejojau, ar stoti į šią tar-

* Panašių škotų gvardiečių susikirtimų su kitais karaliaus kariuomenės dalinių vadais pasitaikydavo gana dažnai. Pavyzdžiui, 1474 metais du škotai buvo apkaltinti, kad iš žuvų pirklio Džono Pensarto pavogę didelę sumą pinigų. Juos, pasirėmęs įrodymais, suėmė profosas Filipas diu Furas su savo palyda. Tačiau kai jie vieną nusikaltėlį, vardu Mortimeras, vedė į Šatelė kalėjimą, juos užpuolė du karaliaus škotų gvardijos šauliai ir suimtąjį išlaisvino. *Žiūrėk 1474 metų Žano de Trua „Kroniką“.*

nybą. Dabar noriu pasakyti, kad visos abejonės išsisklaidė, kai išvydau kilnų ir patyrusį vadą, kurio žinioje turėsiu tarnauti. Jūsų žvilgsnyje slypi galia įsakinėti.

– Gražiai byloji, bernaiti, – atsakė senasis lordas, ne visai abejingas meilikavimui. – Per Dievo malonę man teko įsigyti šiokią tokią patirtį ir moku ja naudotis, pats tarnaudamas kitiems ir vadovaudamas. Na štai, Kventinai, tu esi įrašytas į garbingą mūsų karaliaus škotų gvardiją. Tu paskirtas savo dėdės ginklanešiu ir klausysi jo nurodymų. Tikiuosi, viskas eisis gerai, nes turėtum tapti šauniu kariu, jei galima spręsti iš išvaizdos. Be to, esi kilęs iš bajorų. O tu, Liudovikai, privalai žiūrėti, kad giminaitis stropiai atlikinėtų pratybas, nes vieną dieną mums gali tekti sukryžiuoti ietis su priešu.

– Prisiekiu savo kardu, būčiau laimingas, milorde! Ilga taika iš mūsų padarys bailius. Aš pats jaučiu, jog apkiautau, tupėdamas šiame prakeiktame pilies kalėjime.

– Tai va, paukštytė man į ausį pagiedojo, – toliau kalbėjo lordas Krofordas, – kad „mūsų vėliava šaunioji mūšyje netrukus plevėsuos!"

– Už šią jos giesmę aš šįvakar išgersiu viena taure daugiau, – tarė Randuotasis.

– Man rodos, tu neatsisakai išgerti už bet kokią giesmę, – pasakė lordas Krofordas. – Žiūrėk, Liudovikai, kad vieną dieną netektų išmaukti kaušą savo paties prisivirtos putros.

Leslis kiek sumišęs atsakė, kad jis jau kelios dienos nebegeriąs, bet juk jo šviesybė žinąs, jog kuopa visada aplaisto naujoko priėmimą.

– Teisybė, – sutiko senasis vadas. – Visai buvau užmiršęs. Aš pats pasiųsiu kelis vyno ąsočius jūsų išgertuvėms. Bet baikite iki saulei nusileidžiant. Ir klausykite: rūpestingai išrinkite sargybinius į postus, ir kad nė vienas jų nebūtų su jumis gėręs.

– Jūsų šviesybės įsakymas bus įvykdytas, – atsakė Liudovikas. – Neužmiršime išgerti ir į jūsų sveikatą.

– Gal aš ir pats pas jus užsuksiu... pažiūrėti, kad viskas vyktų kaip reikiant, – pasakė lordas Krofordas.

– Jūsų šviesybė bus mieliausias mūsų svečias, – atsakė Liudovikas.

Ir visi būriu išgužėjo gerai nusiteikę ruoštis kareiviškai puotai, o Les-

lis į ją pakvietė dar apie dvidešimt savo draugų, su kuriais paprastai pietaudavo prie vieno stalo.

Kareiviškai puotai iškelti daug laiko nereikia: svarbu, kad būtų ik valiai užkąsti ir išgerti. Bet šia proga Liudovikas pasistengė gauti geresnio vyno negu paprastai.

– Senasis lordas, – pareiškė jis, – garantuotai bus po mūsų stogu. Nors jis gražiai šneka apie blaivybę, bet iš tiesų, išgėręs prie karaliaus skobnių tiek vyno, kiek padorumas leidžia, niekada neatsisako progos vakare pasėdėt prie vyno statinaitės. Taigi, bičiuliai, – paragino jis, – ruoškitės dar sykį paklausyti istorijų apie Vernoilio ir Božė mūšius*.

Gotikinė menė, kur škotai paprastai susiburdavo, greit buvo kruopščiai sutvarkyta – grumai pasiųsti pririnkti žalių meldų grindims iškloti, vėliavos, su kuriomis gvardija žygiavo į mūšius ir kurias jie buvo išplėšę iš priešo gretų, iškarstytos kaip drapiruotės virš skobnių ir aplinkui ant menės sienų.

Toliau reikėjo kuo greičiau aprūpinti jaunąjį rekrūtą gvardiečio uniforma ir reikiamais ginklais, kad jis puotoje dalyvautų kaip tikras škotų šaulys, vertas naudotis jiems duotomis privilegijomis ir, remiamas savo tautiečių, galėtų nepaisyti vyriausiojo profoso, nors jo galybė buvo baisi, o rūstybė nepermaldaujama.

Puota buvo linksma kaip niekad, ir jos dalyviai iš visos širdies demonstravo škotų patriotizmą, priimdami pas save naujoką iš tolimos mylimos tėviškės. Jie dainavo senas škotų dainas, porino praeities sakmes apie Škotijos didvyrius, apie savo protėvių žygius ir tas vietas, kur jie buvo atlikti, ir kuriam laikui turtingosios Turenės lygumos virto kalnuotomis ir nederlingomis Kaledonijos apylinkėmis[74].

Kada kariūnai kaip reikiant įsilinksmino ir kiekvienas stengėsi papasakoti kokių brangių prisiminimų apie Škotiją, šurmulį dar labiau pagyvino pasirodęs lordas Krofordas, kuris, kaip Randuotasis buvo teisingai

* Šiuose abiejuose mūšiuose Prancūzijos sąjungininkai škotai pasižymėjo, vadovaujami grafo Bakeno. Prie Božė jie laimėjo pergalę: nukovė hercogą Klarensą, Henriko V brolį, ir išvaikė jo kariuomenę. Ties Vernoiliu buvo sumušti ir beveik visi iššudyti.

įspėjęs, sėdėjo lyg ant adatų prie karaliaus skobnių, iki pasitaikė proga pabėgti pas savo tautiečius. Iškilmingas krėslas jam buvo paliktas garbingajame stalų gale, – pagal to meto papročius ir škotų gvardijos sudėtį vadas sėdėdavo su visais kartu, nelaikydamas tai esant netinkama. Nors jis buvo aukštas jų viršininkas, gaunąs įsakymus iš paties karaliaus arba iš didžiojo konetablio, tačiau gvardijos kariai (kaip mes dabar pasakytume, eiliniai) visi buvo bajoriškos kilmės, todėl jis galėjo kada užsigeidęs apsilankyti jų vaišėse, nė kiek tuo nepažemindamas vado autoriteto.

Tačiau šį kartą lordas Krofordas atsisakė sėsti į jam paruoštą krėslą ir, taręs: „Linksminkitės, linksminkitės“, liko stovėti, didžiai patenkintu veidu žvelgdamas į besivaišinančius.

– Duok jam ramybę! – pašnibždėjo Kaningemas Lindsėjui, kai šis pasiūlė vyno kilniajam savo kapitonui. – Duok jam ramybę!.. Neragink svetimo jaučio... Tegu jis veža, kaip jam patinka.

Tikrai, nors senasis lordas iš pradžių šyptelėjo, papurtė galvą ir pastatė į šalį neparagautą taurę, bet pamažu, tarsi nejučiomis, ėmė siurbčioti vyną ir tada, ačiū Dievui, prisiminė, kad bus blogas ženklas, jeigu jis neišgers gurkšnio į vaikino sveikatą, jauno riterio, kuris šiandien įstojo į jų gretas. Aišku, prie jo tosto, linksmai šūkalodami, pritapo visi.

Tada senasis vadas ėmė pasakoti jiems, kaip išdėstė patarėjui Olivjė, kas atsitiko tą dieną.

– Kadangi smakrų gramdytojas ne taip jau mėgsta tą galvažudį, jis padėjo išrūpinti man karaliaus nurodymą, įsakantį vyriausiajam profosui liautis persekiojus Kventiną Dervardą ir visada gerbti škotų gvardijos privilegijas.

Vėl nuaidėjo džiaugsmingi šūksmai, vėl buvo pripiltos taurės, sublizgo vynas, liedamasis per kraštus, ir visi pakėlė jas už lordą Krofordą, narsų savo tautiečių privilegijų ir teisių gynėją. Malonusis lordas, savaime suprantama, iš mandagumo turėjo atsakyti į šį tostą, o paskui, atsisėdęs į jam paruoštą krėslą, laisvai atsilošė, pasišaukė Kventiną prie savęs ir pilte užpylė jį klausimais apie gyvenimą Škotijoje, apie įžymiausias jos bajorų šeimas, kad Kventinas dažnai nesumesdavo, net ką atsakyti. Klausinėdamas mielasis lordas vis siurbteldavo vyno, o paskui pareiškė,

kad škotui bajorui dera linksma kompanija, tačiau tokie jaunuoliai kaip Kventinas privalą būti atsargūs ir žinoti saiką. Ta proga jis pripasakojo daug nuostabių istorijų, iki jo paties liežuvis, nors ir liaupsindamas blaivumą, ėmė tarti žodžius nebe taip aiškiai, kaip paprastai. Pagaliau, po kiekvieno ištuštinto ąsočio vis labiau kylant karingai gvardiečių dvasiai, Kaningemas pasiūlė išgerti už greitą Oriflamos iškėlimą[75] karo lauke.

– Ir už Burgundijos vėją, kad ją plaikstytų, – pritarė Lindsėjus.

– Su visa savo siela, kuri dar delsia susidėvėjusiame kūne, pritariu šiam tostui, mano vaikai, – iš karto atsiliepė lordas Krofordas. – Nors aš jau senas, tikiuosi išvysiąs ją plevėsuojant. Paklausykite, bičiuliai, – pridūrė jis, nuo vyno pasidaręs itin šnekus, – jūs visi esate ištikimi Prancūzijos karūnos tarnai, tai kodėl negalėčiau jums pasakyti, kad pas mus yra atvykęs Burgundijos hercogo Karolio pasiuntinys su gana karinga misija?

– Prie užeigos, netoli šilkmedžių, aš mačiau grafo Krevkero karietą[76], žirgus ir visą palydą, – tarė vienas iš svečių. – Sako, karalius atsisakė priimti jį pilyje.

– O kad dangus jam pasiųstų per karalių nedraugišką atsaką! – sušuko Gatris. – Bet kuo hercogas nepatenkintas?

– Daugybė susikirtimų dėl sienos pažeidimo, – atsakė lordas Krofordas. – Bet svarbiausia priežastis – kad karalius suteikė prieglobstį jo krašto damai, jaunai grafaitei, kuri pabėgo iš Dižono. Mat hercogas ją, kaip globotinę, norėjo ištekinti už savo favorito Kampo-Baso[77].

– Ar ji čia atvyko viena, milorde? – paklausė Lindsėjus.

– Ne, ne visai viena, su vyresne kilminga dama, savo giminaite, kuri prašoma sutiko grafaitę palydėti.

– O ar panorės karalius, – paklausė Kaningemas, – būdamas hercogo siuzerenas, kištis į hercogo ir jo globotinės reikalus? Juk į ją Karolis turi tokias pat teises, kokias turėtų pats karalius į Burgundijos Hercogystės įpėdinę, jei hercogas mirtų.

– Karalius paisys, kaip ir paprastai, politikos įstatymų, tai yra žiūrės savo naudos, – paaiškino Krofordas. – Jūs juk žinote, kad jis viešai nepriėmė tų damų ir nepavedė jų globoti savo dukterims – madam Božė ir princesei Joanai[78]. Todėl, be abejo, jis atsižvelgs į aplinkybes. Jis yra

mūsų valdovas... bet, manau, nebus jokia išdavystė, jei pasakysiu, jog karalius visada pasirengęs lošti su kiekvienu kunigaikščiu krikščioniu, kaip sakoma – persekioti su skaliku ir sprukti su kiškiu.

– Bet Burgundijos hercogas nepripažįsta tokios dvilypės politikos, – tarė Kaningemas.

– Taip, – atsakė senasis lordas, – ir todėl nemanau, kad derybos baigtųsi taikiai.

– Na, tepadeda šventasis Andriejus jiems susipešti! – sušuko Randuotasis. – Prieš dešimt... ne, prieš dvidešimt metų man išpranašavo, kad mūsų giminė patirs sėkmę per vedybas. O ką gali žinoti, kas laukia, jeigu pradėsime kariauti dėl garbės ir damų meilės, kaip rašoma senovės romanuose.

– Tu kalbi apie damų meilę, turėdamas tokį griovį ant veido! – tarė Gatris.

– Verčiau nieko nemylėti, negu tampytis su nekrikšte čigone, – atsikirto Randuotasis.

– Liaukitės, ponai, – įsiterpė lordas Krofordas. – Nesišvaistykite aštriais ginklais. Kandžios patyčios netinka juokams. Juk mes visi draugai! O ta dama pernelyg turtinga, kad atitektų beturčiui škotui bajorui. Kitaip aš pats pasipirščiau, nors jau devintą dešimtį tuoj pradėsiu. O dabar kviečiu išgerti į jos sveikatą! Sako, ji tikras grožio žiburėlis.

– Man rodos, aš ją mačiau, – tarė kitas kareivis, – kai šį rytą stovėjau sargyboje prie vidinių vartų. Bet ji buvo panašesnė į paslėptą žibintą, o ne į šviesų žiburėlį, nes su kita dama buvo įnešta į pilį dengtuose neštuvuose.

– Kaip tau ne gėda, Arno! – subarė lordas Krofordas. – Sargybiniui nevalia kalbėti apie tai, ką mato stovėdamas poste. Beje, – pridūrė jis patylėjęs, kai paties smalsumas įveikė drausmę, kurią jam atrodė būtina priminti, – kodėl tu manai, kad neštuvuose būtinai turėjo sėdėti grafaitė Izabelė de Krua?

– Aš nemanau, milorde, – pasiteisino Arno. – Tik mano tarnas Sondersas Stidas, prajodinėdamas žirgus ant kelio į kaimą, susitiko Doginą, mulų varovą, kuris nešė atgal į užeigą neštuvus, nes jie buvo paskolinti iš žmogaus, gyvenančio už šilkmedžių giraitės, tos užeigos su lelijomis

šeimininko. Doginas ir pasiūlė Sondersui Stidui, kaip pažįstamam, išgerti taurę vyno, o šis, žinoma, mielai sutiko...

– Žinoma, žinoma, – pakartojo senasis lordas. – Seniai norėjau pasakyti, kad šitaip per dažnai jums pasitaiko, džentelmenai. Visi tie jūsų grumai, arklininkai ar žokėjai, kaip mes juos vadintume Škotijoje, pernelyg jau linkę sugerti su kiekvienu pasitaikiusiu. Blogas paprotys kare, ir jo reikia atsikratyti. Bet, Endrau Arno, tu savo istorijos, atrodo, greit nebaigsi, tad mes išgersim per vidurį, *skeoch doch nan skial**, kaip sako mūsų škotai kalniečiai. Gerai sako galai. Į grafaitės Izabelės de Krua sveikatą! Linkiu jai geresnio vyro negu tas niekingas italas Kampo-Basas. O dabar porink, Endrau Arno, ką mulų varovas papasakojo tavo arklininkui.

– Na, jei jūsų šviesybė leisite, jis pasakė jam kaip paslaptį, kad tos dvi damos, – toliau dėstė Arno, – kurias jis ką tik nugabeno į pilį uždaruose neštuvuose, esančios aukštos kilmės. Jos keletą dienų slapta gyveno užeigoje pas jo šeimininką, ir karalius jas aplankė kelis kartus taip pat labai slapta, tuo parodydamas didelę pagarbą. O dabar jos esą pabėgusios į pilį, nes išsigando grafo de Krevkero, Burgundijos hercogo pasiuntinio, apie kurio greitą atvykimą ką tik pranešė atjojęs žygūnas.

– Ką tu sakai, Endrau! – sušuko Gatris. – Tada aš galiu prisiekti, kad girdėjau grafaitę dainuojant ir skambinant lyra, kai šiandien ėjau per vidinį kiemą. Daina sklido pro langelį iš Dofino bokšto. O melodija buvo tokia, kokios niekas nėra girdėjęs mūsiškėje Plesi pilyje. Dievaži, pagalvojau, kad dainuoja pati fėja Meliuzina[79]. Stovėjau kaip užkerėtas, nors žinojau, kad pietų stalas padengtas ir kad manęs laukiate... stovėjau, kaip...

– Kaip asilas, Džonai Gatri, – pasakė vadas. – Ilga tavo nosis uodė pietus, ilgos ausys klausėsi muzikos, o trumpas protas negalėjo nuspręsti, kas mieliau. Klausykit! Ar tik ne katedros varpas skambina vakarinėms pamaldoms? Negali būti jau toks vėlus metas! Tas patrakėlis senas zakristijonas paskambino vakarinį palaiminimą viena valanda anksčiau.

* „Nukirskim pasaką taure!“ (*Škot.*) Šitaip škotai nutildo nuobodžiai postringaujantį sugėrovą.

– Ne, varpas skamba gal net per tiksliai, – tarė Kaningemas. – Aure saulė vakaruose leidžiasi virš gražiosios lygumos.

– Nejau iš tikrųjų? – nusistebėjo lordas Krofordas. – Ką gi, vyručiai, niekur nevalia peržengti ribų. Palengva eisi – toliau nueisi... Ant lėtos ugnies salyklas saldesnis... Linksmas būti mokėk, bet ir protą turėk!.. Vis tai išmintingi priežodžiai. Dar vieną tostą už mieląją Škotiją, ir kiekvienas prie savo pareigų!

Atsisveikinimo taurės ištuštėjo, ir svečiai išsiskirstė. Orusis lordas paėmė Randuotąjį už rankos, tarsi ketindamas duoti vieną kitą nurodymą dėl jo sūnėno, bet iš tikrųjų turbūt nenorėdamas, kad iškilni eisena pasirodytų pašaliniams ne tokia jau tvirta, kaip derėjo jo rangui ir aukštam postui. Nutaisęs rimtą veidą, impozantiškas lyg didžiulė vyno statinė, jis perėjo per abu kiemus, skiriančius jo būstą nuo menės, iškilmingai mokydamas Liudoviką, kad tas stebėtų sūnėną, ypač reikaluose su vynu ir merginomis.

Per visą pašnekesį kiekvieną žodį, ištartą apie gražiąją grafaitę Izabelę, gerai įsidėmėjo jaunasis Dervardas. Nuvestas į mažą kambarėlį, naują kuklią savo buveinę, kur jam teko apsigyventi drauge su dėdės pažu, jis nugrimzdo į gilią svajonių gelmę.

O jeigu Bokšto Mergelė, kurios dainos jis klausėsi taip susižavėjęs, ir gražioji pono Pjero patarnautoja – ta pati pabėgusi grafaitė, turtinga ir aukštakilmė, besislepianti nuo nekenčiamo jaunikio ir tironiško jo globėjo, piktnaudžiaujančio savo valdžia? Skaitytojas nesunkiai įsivaizduos, kokį nuostabų romaną susikūrė svajonėse jaunasis kariūnas po visos dienos išgyvenimų. Jo mintys vis užkliūdavo ir už pono Pjero – kas jis, kad taip įsakmiai elgėsi net su siaubinguoju profosu, iš kurio rankų jis vargais negalais ištrūko.

Pagaliau jaunuolio apmąstymus, kurių nedrįso drumsti mažasis Vilis Harperis, jo kambarėlio draugas, nutraukė sugrįžęs dėdė. Jis įsakė Kventinui tuojau gulti, kad galėtų laiku atsikelti ir palydėti dėdę pas jo didenybę, kur jam reikės eiti sargybą sykiu su penkiais draugais.

VIII SKYRIUS

Pasiuntinys

Lyg žaibas kraupiai plykstelk Prancūzijoj,
Nes, vos praneši tu, kad aš artėju,
Patrankų mano griausmą jie išgirs...
Tad būk rūstybės mūsų trimitu.

V. Šekspyras „Karalius Jonas"[80]

Tingulys būtų nesunkiai sugundęs Dervardą ir palikęs toliau mėgautis žaviu sapnu, tačiau triukšmas, kilęs gvardiečių kareivinėse po varpo ankstyvosioms mišioms, kaipmat šią pagundą nuvijo šalin. Drausmė tėvo pilaitėje ir Aberbrotiko vienuolyne buvo pripratinusi jį keltis su aušra, tad jis žvaliai apsirengė, aidint trimitams ir žvangant ginklams – mat keitėsi sargybos. Vieni grįžo į barakus po naktinio budėjimo, kiti žygiavo į rytinę pamainą, o tretieji, tarp kurių buvo ir jo dėdė, rengėsi sargybai prie paties karaliaus Liudviko.

Kventinas Dervardas džiaugdamasis, kaip šitokia proga ir dera jo metų jaunuoliui, užsivilko puošnius drabužius ir prisisegė ginklus pagal naujas savo pareigas. Ir jo dėdė, atidžiai stebintis, kad sūnėnas visais atžvilgiais pavyzdingai atrodytų, negalėjo nuslėpti pasitenkinimo matydamas, kaip šis pasikeitė.

– Jeigu tu pasirodysi toks pat ištikimas ir drąsus, koks esi apveidus, būsi vienas gražiausių ir geriausių gvardijos ginklanešių ir padarysi dide-

lę garbę savo motinos giminei. Lydėk mane į audiencijų menę ir, žiūrėk, neatsitrauk nė per žingsnį!

Tai taręs Leslis paėmė didžiulę, sunkią, gražiai išgraviruotą bei išdailintą alebardą ir, liepęs sūnėnui pasirinkti lengvesnį panašios paskirties ginklą, žengė į kiemą, kur draugai, išrinkti eiti sargybą karaliaus rūmuose, jau laukė išsirikiavę su ginklais rankose. Už kiekvieno jų stovėjo ginklanešiai, sudarydami antrą eilę.

Čia pat laukė išsirikiavę varovai, raiti ant dailių arklių, su grynaveisliais šunimis ant pasaitų. Kventinas taip smalsiai į juos žiūrėjo, jog dėdei teko ne vieną kartą jam priminti, kad tie gyvuliai ten stovi ne jo pasigrožėjimui, o karaliaus medžioklei. Ši pramoga buvo vienas iš nedaugelio malonumų, kurį karalius sau leisdavo net tada, kai tat trukdydavo valstybės reikalams. Jis taip griežtai saugojo žvėris savo giriose, jog net buvo prigijęs posakis: „Jei žmogų užmuši – pusė bėdos, briedį nudėsi – neteksi galvos!“

Davus ženklą gvardiečiai pajudėjo, vadovaujami Randuotojo, kuris dabar ėjo karininko pareigas. Po kelių minučių, pedantiškai įvykdę daugybę komandų ir tuo parodę nepaprastą savo uolumą, gvardiečiai įžygiavo į audiencijų menę, kur netrukus turėjo pasirodyti karalius.

Nors Kventinas iš viso nebuvo matęs puošnių apartamentų, tai, ką dabar išvydo, jį kiek apvylė, nes įsivaizdavo karaliaus dvarą būsiant daug prašmatnesnį. Tiesa, dvaro pareigūnai buvo puošniai apsirengę, žvilgėjo gvardiečių šarvai, matėsi daug įvairaus rango tarnų, bet jis neišvydo nė vieno iš ilgaamžių karalystės patarėjų, nė vieno iš aukštųjų karūnos didikų, neišgirdo nė vieno vardo, kuris anomis dienomis savaime visus pakeldavo žygiui. Nebuvo čia nė vieno karvedžio nei generolo, nuo kurio būtų sklidęs vyriškumas ir jėga, kurie buvo Prancūzijos galybė. Nebuvo ir tų ugningų šlovės ir žygdarbių trokštančių jaunuolių, laikomų šalies pasididžiavimu. Įtarumas, šaltumas, klastinga ir nesuprantama karaliaus politika buvo atbaidžiusi šį prašmatnų elitą nuo sosto. Jie būdavo sukviečiami tik tam tikromis iškilmingomis, oficialiomis progomis, rinkdavosi nenorom ir kuo greičiau vėl išsiskirstydavo kaip tie pasakėčios žvėrys nuo liūto irštvos.

Keli asmenys, kurie čia buvo, matyt, valstybės patarėjai, iš pažiūros atrodė menkystos. Kai kurių veiduose, tiesa, galėjai įžvelgt bent kiek nuovokos, tačiau manieros rodė, kad jie pateko į tą sritį ne iki galo parengti.

Beje, du ar trys iš jų pasirodė Dervardui šiek tiek kilnesni, ir kadangi dabartinės dėdės pareigos nereikalavo ypatingo griežtumo, tai jis galėjo pasakyti, kas tie žmonės.

Kventinas, kaip ir mūsų skaitytojas, jau pažino lordą Krofordą, kuris čia dalyvavo, apsirengęs puošnia paradine uniforma, laikydamas rankoje sidabrinę krivūlę. Iš kitų, patraukusių dėmesį, žymiausias buvo grafas Diunua[81], kurio tėvas, pagarsėjęs kaip Pavainikis iš Orleano, kovėsi po Žanos d'Ark vėliava ir suvaidino žymų vaidmenį, išvaduojant Prancūziją iš Anglijos jungo. Jo sūnus deramai pateisino jo garbę, paveldėtą iš tokio tėvo. Nors susigiminiavęs su karališkąja dinastija ir tėvo dėka mėgstamas bajorijos ir liaudies, Diunua buvo tokio atviro, nuoširdaus ir lojalaus būdo, kad, rodos, išvengė bet kokių įtarimų – jam nieko negalėjo prikišti net įtarusis Liudvikas, mėgęs matyti jį šalia savęs, o kartais kviesdavęsis net į savo pasitarimus.

Bet nors ir puikiai išmanė apie to meto ginklus ir pasižymėjo visomis ypatybėmis, būtinomis tikram riteriui, grafas Diunua anaiptol neatrodė romantiško grožio idealas. Buvo jis plačiapetis, stipraus sudėjimo, bet gana mažo ūgio, o kojos taip išlinkusios, jog, atrodė, jam patogiau joti, o ne elegantiškai vaikščioti. Juodaplaukis, tamsaus gymio, rankos pernelyg ilgos ir raumeningos. Veido bruožai netaisyklingi, net atstumiantys, tačiau, kad ir kaip ten būtų, iš grafo Diunua išvaizdos dvelkė savo vertės ir kilmingumo pajautimas, kuris iš pirmo žvilgsnio leido spręsti jį esant aukštą didiką ir bebaimį riterį. Laikėsi jis drąsiai, tiesiai, žingsnis buvo laisvas ir vyriškas, o veido griežtumą kilnino ereliškas žvilgsnis ir piktai kaip liūto suraukti antakiai. Vilkėjo jis medžiokliniais drabužiais, veikiau prabangiais negu puošniais, nes dažnai būdavo vyriausias medžioklis, nors mes nemanome, kad šias pareigas jis ėjo oficialiai.

Už parankės su Diunua, tarsi reikalingas giminaičio paramos, lėtai ir melancholiškai ėjo Orleano hercogas Liudvikas[82], pirmasis karališkojo kraujo princas (vėliau jis tapo karalium Liudviku XII), kuriam gvar-

diečiai ir visi esantieji atidavė atitinkamą pagarbą. Karalius pavydžiai ir įtariai stebėjo šį princą, kuris turėjo paveldėti karalystės sostą po karaliaus mirties, jeigu šis nepaliks įpėdinio. Jam nebuvo leista pasišalinti iš rūmų, nors čia gyvendamas jis neturėjo jokių pareigų ir nesinaudojo ypatingu palankumu. Tokia žeminanti, kone belaisvio padėtis, aiškiai matėsi, slėgė princą, o šiuo metu nelaimingą jo dalią dar labiau temdė žinia, kad karalius buvo sumanęs prieš jį žiauriausią neteisybę, kokia tik yra tirono galioje, versdamas jį imti į žmonas princesę Joaną, jaunesniąją savo dukterį, su kuria jis buvo sužadėtas dar vaikystėje, o kadangi princesė buvo labai bjaurios išvaizdos, karaliaus reikalavimas atrodė pasibaisėtinai griežtas.

Pažiūrėti šis nelaimingasis princas niekuo nesiskyrė nuo kitų, tačiau būdo jis buvo malonaus, švelnaus ir gero, ir tie bruožai ryškėjo net pro sielvarto šydą, šiuosyk dengiantį jo veidą.

Kventinas pastebėjo, kad hercogas tyčia vengia net dirstelėti į karališkuosius gvardiečius ir, net atsakydamas į jų pasveikinimą, stovėjo akis nudelbęs į žemę, lyg bijodamas, kad šis paprastas mandagumo gestas pavydžiajam karaliui nepasirodytų kaip noras sužadinti ypatingą gvardiečių palankumą sau.

Visai kitaip laikėsi išdidusis kardinolas ir Bažnyčios dignitorius Johanas Baliu[83], tuo metu Liudviko patikėtinis ministras, kuris savo greitu iškilimu ir visa veikla labai panėšėjo į kardinolą Volsį, kiek tokį panašumą galima įsivaizduoti, turint galvoje, kaip klastingas, atsargus Liudvikas skyrėsi nuo nutrūktgalvio ir ūmaus Anglijos valdovo Henriko VIII. Liudvikas iškėlė savo ministrą iš žemiausiojo luomo į aukščiausią rangą ar bent jau į pelningiausią didžiojo karalystės malonių dalytojo postą, apipylė beneficijomis ir išrūpino jam kardinolo skrybėlę; ir nors Liudvikas iš savo didelio atsargumo nesuteikė garbėtroškai Baliu neribotos valdžios ir pasitikėjimo, kaip Henrikas VIII buvo suteikęs Volsiui[84], tačiau kardinolas jam darė didesnę įtaką negu bet kuris iš pripažintų jo patarėjų.

Kardinolas, suprantama, neišvengė klaidos, kurią padaro visi, staiga iškilę į valdžią iš žemos padėties. Apakintas staigaus išaukštinimo, jis iš-

kart įtikėjo, kad dabar gali kištis į įvairius reikalus, net ir tuos, kurie visai nesiderino su jo pašaukimu ir veikla.

Aukštas, labai nerangus, jis stengėsi būti galantiškas ir patikti gražiajai lyčiai, bet jo manieros buvo stačiai juokingos, o kadangi taip elgėsi kardinolas – net nepadorios. Kažkoks pataikūnas, gal vyras, o gal ir moteris, nelemtą valandą pasakė jam, kad itin gražios jo stambios mėsingos kojos, kurias jis paveldėjęs iš tėvo. Vieni kalbėjo, kad pastarasis buvęs vežėjas Limožo mieste, kiti tvirtino, kad turėjęs malūną Verdene. Ši mintis taip apkerėjo kardinolą, kad jis visuomet pasijuosdavo sutaną iš vienos pusės, kad būtų matyti stambios kojos.

Žengdamas per iškilmingą audiencijų menę su purpurine sutana ir puošnia pelerina, kardinolas kelis kartus stabtelėjo pasižiūrėti į sargyboje stovinčių riterių ginklus ir mundiruotę, išdidžiu tonu paklausė juos kažko, netgi leido sau kai kuriuos pabarti už tai, kas buvo vadinama nusižengimais drausmei, ir viską darė tokiu aukštu stiliumi, jog patyrę kariai, nors ir nedrįso atsikirsti, klausėsi jo su aiškia nekantra ir apmaudu.

– Ar karalius žino, – paklausė Diunua kardinolą, – kad Burgundijos pasiuntinys primygtinai reikalauja audiencijos?

– Taip, – atsakė kardinolas. – Štai čia, rodos, ateina visa žinantis Olivjė Denas* pranešti mums karaliaus valios.

Sulig šiais žodžiais įžymioji asmenybė, kuriai karalius buvo taip pat palankus, kaip ir išdidžiajam kardinolui, pasirodė iš vidinės menės, tačiau be jokios puikybės ir pasipūtimo, taip būdingo pompastiškam ir oriam Bažnyčios dignitoriui. Priešingai, šis buvo išblyškęs, liesas, su juoda šilkine liemene ir kelnėmis, be jokio švarko, apsiausto ar sutanos, ir tokia apranga toli gražu nepuošė šio neišvaizdaus žmogelio. Rankoje jis nešėsi sidabrinį dubenį, o per petį turėjo persimetęs rankšluostėlį – kuklaus savo amato atributus.

Olivjė akys buvo skvarbios ir žvitrios, bet jis stengėsi jų neparodyti ir žvelgdamas žemyn tyliai kaip katė veikiau persėlino, o ne perėjo per

* Neapkęsdama Olivjė Deno, liaudis jį praminė Olivjė Velniu. Pradžioje jis buvo karaliaus kirpėjas, vėliau tapo jo patarėju.

menę. Tačiau jei kuklumas gali užtemdyti tikrą žmogaus vertę, karaliaus patikėtinio jame nepaslėps. Tad veltui būtų mėginęs praslinkti nepastebėtas per audiencijų menę tasai, kuris, kaip visi žinojo, buvo įgijęs tokį karaliaus pasitikėjimą – garsusis barzdaskutys ir kamerdineris Olivjė Denas, kartais pravardžiuojamas Olivjė Niekšu, o kartais net Olivjė Velniu už savo begėdišką klastingumą, kurio griebdavosi, vykdydamas suktą šeimininko politiką.

Sustojęs barzdaskutys valandėlę rimtai sušneko su grafu Diunua, ir šis tuoj išėjo iš menės. Tada Olivjė apsisuko ir vėl tyliai nusėlino karaliaus kambario link, iš kur ką tik buvo pasirodęs, o visi jam traukėsi iš kelio. Į šį mandagumą jis atsakė nuolankiausiai linktelėdamas, o vienam ar dviem asmenims tyliai pašnibždėjo į ausį ir tuo sužadino visų kitų dvariškių pavydą; sumurmėjęs kažką apie savo pareigų svarbą, jis nesiteikė išklausyti jų atsakymų, taip pat išvengė pokalbio ir su tais, kurie atkakliai stengėsi patraukti į save jo dėmesį. Liudovikas Leslis turėjo laimę būti vienas iš tų, kuriuos šį kartą Olivjė apdovanojo keletu žodžių, – pranešė, kad jo prašymas sėkmingai sutvarkytas.

Netrukus ši maloni žinia dar kartą buvo patvirtinta. Į menę įžengė senas jo pažįstamas Tristanas Atsiskyrėlis, karališkojo dvaro vyriausiasis profosas, ir pasuko tiesiai ten, kur poste stovėjo Randuotasis. Šio kraupaus pareigūno uniforma, kuri buvo labai puošni, jo veidą darė dar grėslesnį, žvilgsnį – dar piktesnį, o tonas, kuriam jis norėjo suteikti taikumo, panėšėjo į tikrą lokio urzgimą. Tačiau jo žodžių turinys buvo kur kas draugiškesnis negu balsas, kuriuo jie buvo ištarti. Jis apgailestavo dėl vakarykščiai įvykusio nesusipratimo ir pasiteisino, jog taip atsitiko todėl, kad pono Liudoviko Leslio sūnėnas nevilkėjo uniformos ir nepasisakė priklausąs karališkajai gvardijai. Kaip tik dėl šios aplinkybės profosas ir padaręs klaidą, už kurią prašąs atleisti.

Liudovikas Leslis atsakė, kaip jam derėjo, ir vos tik Tristanas pasitraukė, pašnibždėjo sūnėnui, kad nuo dabar jie įgijo mirtiną priešą šio siaubūno asmenyje.

– Bet mes esame jam nepasiekiami paukščiai, – pridūrė jis. – Gvardietis, atliekantis pareigą, gali juoktis net iš vyriausiojo profoso.

Kventinas nelabai pritarė dėdės nuomonei, nes Tristanas, atsitraukdamas nuo jų, sviedė tokį piktą ir tulžingą žvilgsnį, kokiu lokys perveria medžiotoją, kurio ietis ką tik jį sužeidė. Tikrai, net ir paprastomis aplinkybėmis rūstus šio pareigūno dėbtelėjimas būdavo kupinas tokios neapykantos, kad žmonės suvirpėdavo, pamatę į save nukreiptas jo akis, tad dabar jaunasis škotas juo labiau pasibaisėjo ir persigando, nes, rodės, dar tebejautė, kaip laiko už pečių sustvėrę tuodu budeliai, šio nelabo pareigūno pakalikai.

Tuo tarpu Olivjė, vėl persėlinęs menę kaip kad buvo aprašyta, pasuko į vidinius apartamentus. Visi, net aukščiausi pareigūnai traukėsi jam iš kelio ir ceremoningai rodė dėmesį, nors jis iš kuklumo lyg ir stengėsi to nepastebėti. Durys, už kurių jis dingo, netrukus plačiai atsivėrė, ir karalius Liudvikas įžengė į audiencijų menę.

Kventinas, kaip ir visi kiti, nukreipė į jį akis ir taip krūptelėjo, jog vos neišmetė ginklo, pamatęs, kad Prancūzijos karalius yra tas pats šilko pirklys, ponas Pjeras, su kuriuo jis buvo susitikęs vakar rytą. Keisti įtarimai dėl šio asmens tikro rango šmėkščiojo Kventinui visą laiką, bet atsiskleidusi tikrovė savo netikėtumu prašoko net drąsiausias spėliones.

Griežtas dėdės žvilgsnis, pasipiktinus dėl šio tarnybinio etiketo pažeidimo, privertė Kventiną atsitokėti, tačiau kaip jis nustebo, kai karalius, kurio žvitri akis iš karto jį pastebėjo, priėjo tiesiai prie tos vietos, kur jis stovėjo, nekreipdamas dėmesio į nieką kitą.

– Ką gi, jaunuoli, – tarė jis, – girdėjau, prisivirei košės jau pirmą dieną atvykęs į Turenę. Bet aš tau atleidžiu, nes dėl to daugiausia kaltas tas kvailas senas vaizbūnas, kuriam šovė į galvą tavo kaledonišką kraują iš ryto pakaitinti prancūzišku vynu. Jei man pavyks jį surasti, taip nubausiu, kad galėtų pasimokyti visi, kurie veda iš kelio mano gvardiečius. Liudovikai Lesli, – pridūrė jis, kreipdamasis į Randuotąjį, – jūsų giminaitis šaunus jaunuolis, nors ir karštokas. Mes mokame vertinti tokius drąsuolius, o nuo šiol labiau nei bet kada branginsiu jų narsą. Įsakyk užrašyti savo sūnėno gimimo metus, dieną, valandą, minutę ir perduok raštelį Olivjė Denui.

Randuotasis nusilenkė iki žemės ir vėl atsitiesęs kariškai sustingo parodydamas, jog yra pasirengęs vykdyti kiekvieną karaliaus įsakymą ar puolant, ar ginantis.

Kventinas, per tą laiką atsipeikėjęs iš nuostabos, atidžiau įsižiūrėjo į karalių ir vėl sutriko pastebėjęs, koks visai kitoniškas dabar buvo karaliaus elgesys ir jo veido bruožai negu per pirmąjį jų pokalbį.

Karaliaus išvaizda atrodė beveik nepasikeitusi, nes jis, visada niekinąs paradiškumą, šiuosyk vilkėjo panešiotą tamsiai mėlyną medžioklės apdarą, maža ką geresnį už paprastą miestelėno drabužį vakar dieną. Ant krūtinės kabojo didelis juodmedžio rožinis, kurį jam buvo atsiuntusi ne kokia menka asmenybė, o pats Turkijos sultonas, pridėjęs liudijantį raštą, kad juo naudojęsis vienas koptų atsiskyrėlis Libano kalne, didžio šventumo krikščionis. Vietoj kepurės tik su vienu atvaizdėliu dabar jis dėvėjo skrybėlę, ant kurios kaspino buvo prisegta bent koks tuzinas menkaverčių iš švino prištampuotų šventųjų. Tačiau akys, kuriose, kaip vakar pasirodė Kventinui, teatsispindėjo pelno godulys, dabar žvelgė skvarbiai ir didingai, nes tai buvo sumanaus ir galingo monarcho žvilgsnis. O raukšlės kaktoje, vaikino manymu susiklosčiusios per daugelį smulkių prekybinių machinacijų, dabar atrodė it gilios vagos, įspaustos varginančio mąstymo besirūpinant tautų likimu.

Pasirodžius karaliui į menę tuoj pat įėjo ir Prancūzijos princesės su lydinčiomis damomis. Vyresnioji, kuri vėliau ištekėjo už Pjero de Burbono[85] ir kuri yra žinoma Prancūzijos istorijoje kaip madam de Božė, maža ką turi bendra su mūsų pasakojimu. Ji buvo aukšta ir gana daili, pasižymėjo iškalba, protu ir turėjo paveldėjusi nemaža sumanumo iš tėvo, kuris didžiai ja pasitikėjo ir ją mylėjo, kiek iš viso galėjo mylėti.

Jaunesnioji sesuo, nelaimingoji Joana, nuskirta Orleano hercogo nuotaka, žengė bailiai šalia sesers žinodama, kad neturi tų išorinių bruožų, kuriuos moterys taip trokšta turėti ar bent sudaryti įspūdį juos turinčios. Ji atrodė išblyškusi, liesa, liguistos išvaizdos, aiškiai pakrypusi į šoną, o eisena buvo tokia nelygi, kad galėjai palaikyti ją esant šluba. Gražūs dantys, išraiškingas, melancholiškas ir švelnus žvilgsnis, vešlūs rusvi plaukai buvo vieninteliai atributai, kuriuos tik pataikūnas būtų pa-

stebėjęs ir drįsęs išvardyti, norėdamas atpirkti jos negražumą. Kad princesės paveikslas būtų suvis baigtas, dar reikia pridurti, jog aplaidus jos apsirengimas ir bugšti laikysena liudijo, kad ji itin skausmingai išgyvena savo negražumą ir nemėgina nei manieromis, nei kokiomis dirbtinėmis priemonėmis kompensuoti tai, ko nedavė prigimtis, arba kaip kitaip įgyti patrauklumo.

Karalius (jis tos dukters nemylėjo) skubiai priėjo prie Joanos, vos tik ji pasirodė.

– O, pasaulį niekinanti mano duktė! – tarė jai. – Kur taip išsipustei šį rytą: į medžioklę ar į vienuolyną? Na, atsakyk!

– Kur liepsite, jūsų šviesybe, – atsakė princesė vos girdimu balsu.

– Aš žinau, Joana, tu nori įtikinti mane, kad trokšti palikti rūmus ir atsižadėti pasaulio ir jo tuštybių. Mergaite, nejau manai, kad mes – vyresnysis Šventosios Bažnyčios sūnus – atsakytume savo dukterį Viešpačiui Dievui? Teapsaugo mus Šventoji Dievo Motina ir šventasis Martynas, kad mes atsižadėtume duoti tokią auką, jei tik ji būtų verta altoriaus arba jei toks būtų tikrasis tavo pašaukimas!

Tai pasakęs karalius dievobaimingai persižegnojo. Kventinui pasirodė, kad tuo metu jis labai panėšėjo į gudrų vasalą, kuris, norėdamas pasilikti sau brangų dalyką, tyčia jį peikė, kad taip pasiteisintų prieš valdovą ar siuzereną, kodėl jam neperleidžiąs.

„Kaip jis drįsta šitaip veidmainiauti su pačiu dangumi! – pagalvojo Kventinas. – Apgaudinėti Dievą ir šventuosius, kaip nebaudžiamas apgaudinėja žmones, kurie nedrįsta giliau pažvelgti į jo sielą!“

Valandėlę mintyse pasimeldęs, karalius vėl prabilo:

– Ne, mieloji dukterie, man ir dar kai kam geriau žinomos tikros tavo mintys. Ar ne tiesa, hercoge? Prieikite arčiau, gerasis brolau, ir veskitės šią vestalę prie medžioklinio žirgo.

Orleano hercogas krūptelėjo, išgirdęs šiuos karaliaus žodžius, ir ėmėsi tuoj pat vykdyti įsakymą, bet taip skubriai ir sutrikęs, jog Liudvikas sušuko:

– Ramiau, brolau! Pažabokite savo galantiškumą, žiūrėkite, kaip jūs elgiatės! Ech, koks neapgalvotas kartais esti įsimylėjėlio skubėjimas! Kad

kiek, būtumėt paėmęs Anos, o ne jos sesers ranką. Sere, gal man pačiam paduoti jums Joanos ranką?

Nelaimingasis princas pažvelgė į karalių ir sudrebėjo tarsi vaikas, liepiamas paliesti daiktą, kurio jis iš tolo bijo... Paskui prisivertęs paėmė ranką, kurios princesė nė trupučio nekilstelėjo, tačiau ir neatitraukė atgal. Kai jie abu stovėjo nudelbę akis ir drebančioje rankoje jis laikė šaltus, drėgnus jos pirštus, būtų buvę sunku pasakyti, katra iš šių dviejų jaunų būtybių buvo giliau nugrimzdusi į nevilties bedugnę: ar hercogas, pririštas prie pasibjaurėjimą keliančios princesės tokiais saitais, kurių nedrįso sutraukyti, ar nelaimingoji mergina, pernelyg aiškiai matanti, kokį pasišlykštėjimą ji kelia tam, kurio palankumui laimėti būtų negailėjusi gyvybės.

– O dabar, ponai ir ponios, ant žirgų! Mes patys lydėsime mūsų dukterį de Božė, – tarė karalius. – Tegu Dievas ir šventasis Hubertas laimina šią rytinę mūsų medžioklę.

– Bijau, kad man bus lemta ją sutrukdyti, valdove! – prabilo grafas de Diunua. – Burgundijos pasiuntinys laukia prie pilies vartų, reikalaudamas audiencijos.

– Reikalaudamas audiencijos? – pakartojo karalius. – O ar nepranešei jam, kaip mes per Olivjė tau buvome sakę, kad neturime laisvo laiko šiandien jį priimti ir kad rytoj bus šventojo Martyno atlaidai, kurių, tepadeda mums Dievas, mes neleisime trukdyti jokiais žemiškais reikalais? Ir kad poryt mes suplanavome vykti į Ambuazą, o sugrįžę būtinai paskirsime jam audienciją, kai tik leis neatidėliotini mūsų reikalai?

– Visa tai aš pranešiau, – atsakė Diunua, – bet jis, kilnusis valdove...

– *Pasques-dieu!* Žmogau, kas tau įstrigo gerklėje? – sušuko karalius. – Matyt, to burgundo žodžius buvo nelengva praryti!

– Jeigu manęs būtų nesulaikiusios mano pareigos, jūsų didenybės įsakymai ir jo, kaip pasiuntinio, neliečiamybė, – atsiliepė Diunua, – jam būtų tekę pačiam juos praryti. Prisiekiu Šventąja Dievo Motina Orleaniete, man būtų buvę kur kas maloniau sugrūsti jo žodžius jam atgal į gerklę, užuot juos persakius jūsų didenybei.

– O, Diunua, – prabilo karalius, – keista, kad tu, toks nutrūktgalvis karštuolis, neatjauti tokio pat papaikėlio mūsų brolio Karolio Burgundo.

Aš, vyruti, primygtinių jo ultimatumų taip pat paisau – ne daugiau kaip šios pilies bokštai švilpiančio šiaurės vėjo, kuris atlekia iš Flandrijos ir atneša mums tokius triukšmadarius pasiuntinius.

– Tad žinokite, kilnusis valdove, – atsakė Diunua, – jog grafas de Krevkeras laukia apačioje prie pilies su visais savo palydovais ir trimitininkais. Jis pareiškė, kad jeigu jūsų didenybė nesuteikiate jam audiencijos, kurios reikalauti įsakė jo valdovas neatidėliotinos svarbos reikalais, jis lauksiąs ten iki vidurnakčio ir kreipsis į jūsų didenybę bet kurią valandą, kada tik malonėsite išeiti iš pilies, – nesvarbu, ar su reikalais, ar pramogai, ar maldai. Ir niekas daugiau, nebent ginklo jėga priversianti jį pakeisti savo sprendimą.

– Kvailys, – tarė karalius kuo šalčiausiai. – Nejau tas paikas flamandas mano, kad protingam žmogui yra bausmė ramiai pasėdėti dvidešimt keturias valandas savo pilyje, kai jis gali tvarkyti karalystės reikalus? Tie karštakošiai pasipūtėliai įsitikinę, kad visi žmonės kaip jie jaučiasi nelaimingi, jeigu nesėdi balne ir neįkišę kojos į kilpą. Įsakyk paleisti ir gerai pašerti šunis, mielasis Diunua. Užuot medžioję šiandien mes turėsime pasitarimą.

– Mano valdove, – papriešta ravo Diunua, – šitaip jūs nenusikratysite Krevkeru, nes jam jo valdovo įsakyta, jeigu negaus reikalaujamos audiencijos, prikalti savo pirštinę prie tvoros mieto priešais pilį kaip ženklą, kad jo hercogas meta mirtiną iššūkį, atsiima vasalinę lojalumo priesaiką ir taip skelbia Prancūzijai karą.

– Oho, net šitaip? – pratarė Liudvikas beveik tokiu pačiu tonu, tačiau taip susiraukdamas, kad veriančios tamsios jo akys kone pasislėpė po gauruotais antakiais. – Nejau hercogas, tiek metų buvęs mūsų vasalu, pasirodys toks savavališkas?! Nejau brangusis mūsų brolis šitaip pasielgs su mumis? Na ką gi, Diunua, tada mums teks iškelti Oriflamą ir sušukti: „*Denis Montjoye!*[86]“

– Tegu taip įvyksta ir tepadeda mums Dievas! – sušuko karingasis Diunua.

O menėje esantieji gvardiečiai, negalėdami atsispirti tam pačiam impulsui, sukruto savo postuose, ir nors tyliai, bet aiškiai sužvangėjo jų

ginklai. Karalius išdidžiai apsidairė ir valandėlę patylėjo susikaupęs – tą akimirką jis buvo visai panašus į karžygį savo tėvą.

Tačiau po tokio staigaus sujudimo staiga prasidėjo politiniai svarstymai. Buvo aišku, kad esamomis aplinkybėmis atviras santykių nutraukimas su Burgundija būtų labai pavojingas: Edvardas IV, drąsus, karingas karalius, pats dalyvavęs net trisdešimtyje mūšių, dabar įsitvirtino Anglijos soste. Jis buvo Burgundijos hercogienės brolis, ir visi galėjo pagrįstai spėti, jog Edvardas IV tik ir laukia, kada prasidės jo giminaičio kivirčas su karalium Liudviku, kad galėtų įsibrauti į Prancūziją per visą laiką atdarus Kalė vartus. Su savo kariuomene jis buvo laimėjęs daug pergalių pilietiniuose Anglijos karuose ir dabar populiariausiu tarp anglų karu – invazija į Prancūziją – norėjo išdildyti iš žmonių atminties vidinių vaidų prisiminimus.

Šią aplinkybę dar sunkino abejonė dėl Bretanės hercogo ištikimybės[87] ir kiti svarūs argumentai. Todėl šį kartą, kai ilgai tylėjęs Liudvikas prakalbo, nors balso tonas nepakito, mintys jau buvo kitokios.

– Teapsaugo Dievas, – tarė jis, – kad mes, krikščioniškiausias karalius, lietume krikščionių kraują, jeigu tai nėra būtina, jeigu tos nelaimės galima išvengti, neužsitraukiant negarbės. Mes didžiai branginame savo pavaldinių gyvybes, tad nesvarbu, kad mūsų orumą įžeidžia kažkoks įžūlus akiplėša pasiuntinys, kuris veikiausiai viršijo duotus jam įgaliojimus. Kviesk Burgundijos pasiuntinį mūsų akivaizdon!

– *Beati pacifici!** – pasakė kardinolas Baliu.

– Teisingai! Ir jūsų eminencija žino, kad tas, kas nusižemina, bus išaukštintas, – pridūrė karalius.

– Amen! – užbaigė kardinolas.

Tačiau jam tik nedaugelis tepritarė. Net blyškūs Orleano hercogo skruostai, ir tie užsiplieskė nuo gėdos, o Randuotasis nebesusivaldė, pasipiktinęs stuktelėjo alebardos galu į grindis ir už tokį nekantrumą sulaukė aštraus kardinolo priekaišto ir pamokslo, kaip elgtis su ginklais valdovo akivaizdoje.

* Palaiminti taiką nešantieji! (*Lot.*)

Patį karalių aiškiai sutrikdė staiga stojusi tyla.

– Kažko susimąstei, Diunua? – paklausė karalius. – Tu nepritari, kad mes nusileidžiame tam įžūliam pasiuntiniui?

– Anaiptol, – atsakė Diunua. – Aš nesikišu į ne savo reikalus. Tenorėjau paprašyti jūsų didenybę vienos malonės.

– Malonės, Diunua? Kokios malonės? Tu labai retai ko prašai ir todėl gali pasikliauti mūsų palankumu.

– Tada aš norėčiau, kad jūsų didenybė nusiųstumėte mane į Evrė[88] sudrausminti tenykščių dvasininkų, – atsakė Diunua su karišku atvirumu.

– Tai iš tikrųjų būtų kišimasis į ne savo reikalus, – nusišypsojo karalius.

– Aš galėčiau įsakinėti kunigams ne blogiau, – atsikirto grafas, – kaip jo eminencija Evrė vyskupas, arba jo eminencija kardinolas, jeigu jam labiau patinka šis titulas, moka muštruoti jūsų didenybės gvardiečius.

Karalius vėl nusišypsojo, tik šį kartą paslaptingiau, ir jau pašnibždomis tarė Diunua:

– Gal ateis laikas, kai mudu kartu imsimės drausminti kunigus. Bet kol kas šis vyskupas mums pravartus, nors ir kvailas kaip asilas. Ak Diunua! Tai Roma, vis Roma užkrovė jį kaip ir kitas sunkenybes mums ant pečių! Bet kantrybės, drauguži, maišyk kortas, kol į mūsų rankas suplauks koziriai.

Kieme pasigirdę trimitų garsai paskelbė atvykus Burgundijos didiką. Visi esantieji audiencijų menėje pasiskubino išsirikiuoti pagal titulus, o karalius ir jo duktė liko viso sambūrio viduryje.

Į salę įžengė grafas de Krevkeras, garsus ir bebaimis karys. Priešingai papročiams, įsigalėjusiems tarp draugiškų valstybių, jis pasirodė visas šarvuotas, tik neapgobta galva. Jį dengė prašmatniausi milaniški šarvai, nukalti iš plieno, papuošti iškiliais ir įspaustais aukso raštais – įmantriais ornamentais, vadinamosiomis arabeskomis. Jam nuo kaklo, virš nublizgintos šarvo plokštės, karojo burgundiškasis Aukso Vilnos ordinas[89] – tuo metu garbingiausias ordinas krikščionių pasaulyje. Dailus pažas nešė iš paskos jo šalmą, o priešaky einąs šauklys priklaupė ant kelio ir įteikė karaliui kredencialus.

Pats pasiuntinys liko stovėti vidury menės, lyg visiems duodamas laiko pasistebėti iškilnia išvaizda, didingu stotu, ramia veido išraiška ir manieromis. Kiti jo palydovai laukė pilyje arba kieme.

– Prieikite, kilniausiasis grafe de Krevkerai, – prabilo Liudvikas, dirstelėjęs į paduotą raštą. – Mums nereikia kredencialų, kurie pristatytų tokį garsų kariūną. Mes neabejojame, kad jūsų valdovas rodo didžiai pelnytą pasitikėjimą jumis. Mes tikime, kad malonioji jūsų žmona, kurios gyslomis teka mūsų protėvių kraujas, džiaugiasi puikia sveikata. Jeigu jūs būtumėt atsivedęs ją čia už parankės, prakilnusis grafe, mes būtume galėję pagalvoti, kad esate pasiryžęs ginti pranašų jos grožį nuo meilės besiilginčių Prancūzijos riterių ir dėl to užsidėjote šarvus. Bet jūs esate vienas, ir mes nenumanome, kodėl šitokia karinga jūsų apranga.

– Didysis monarche, – atsiliepė pasiuntinys, – grafas de Krevkeras apgailestauja dėl nepavydėtinos savo padėties ir meldžia atleisti, kad negali šiuo atveju atsakyti su tokia nuolankia pagarba, kokia dera karališkajam galantiškumui, kuriuo jūsų didenybė jį pagerbėte. Jūs girdite tik Filipo Krevkero de Kordė balsą, bet žodžiai, kuriuos jis byloja, yra maloningojo ir suvereniojo valdovo, Burgundijos hercogo.

– Na tai kokius Burgundijos hercogo žodžius bylos mums Krevkeras? – paklausė Liudvikas, apsimesdamas deramai orus. – Tik palaukite – neužmirškite, kad šioje menėje Filipas Krevkeras de Kordė kalba su tuo, kuris yra jo valdovo valdovas.

Krevkeras nusilenkė ir garsiai prabilo:

– Prancūzijos karaliau! Galingasis Burgundijos hercogas dar kartą siunčia jums sąrašą neteisybių ir smurto veiksmų, kuriuos pasienyje įvykdė jūsų didenybės įgulų kariai, ir pirmasis klausimas yra toks: ar jūsų didenybė ketinate atiteisti jam padarytas skriaudas?

Karalius, dirstelėjęs į išvardytų skundų raštą, kurį šauklys buvo padėjęs jam ant kelių, tarė:

– Šiuos dalykus jau seniai svarstė mūsų Taryba. Kai kurios šiame rašte paminėtos skriaudos yra atsiteisimas už mano žmonėms padarytas nuoskaudas, kitos – tušti prasimanymai be jokio pagrindo, už trečias jau atkeršijo hercogo įgulos ir paskiri kareiviai. Jeigu dar lieka tokių, kurių

nė prie vienų negalima priskirti, tai mes, kaip dera krikščioniui valdovui, neatsisakome duoti satisfakciją už nuoskaudas, kurias patyrė mūsų pasienio kaimynai, nors jos buvo padarytos ne tik be mūsų žinios, bet ir nepaisant griežtų mūsų nurodymų.

– Aš perduosiu jūsų didenybės atsakymą, – tarė pasiuntinys, – maloningajam savo valdovui. Bet leiskite man pareikšti štai ką: kadangi šis jūsų pareiškimas nė kiek nesiskiria nuo ankstesnių išsisukinėjimų, atsakant į teisingus manojo hercogo skundus, aš negaliu tikėtis, kad tai padėtų grąžinti taiką ir draugystę tarp Prancūzijos ir Burgundijos.

– Tebūnie taip, kaip lems Visagalis Viešpats, – pasakė karalius. – Ne todėl, kad bijočiau jūsų valdovo ginklų, o tik dėl taikos aš duodu tokį santūrų atsaką į neteisingus jo priekaištus. Bylokite toliau, kas jums pavesta.

– Antrasis mano valdovo reikalavimas, – toliau kalbėjo pasiuntinys, – kad jūsų didenybė nutrauktų slaptus ir įtartinus ryšius su Gento, Lježo ir Malino miestais. Jis prašo, kad jūsų didenybė atšauktų slaptus agentus, kurie kursto dorų Flandrijos piliečių nepasitenkinimą, ir ištremtų iš jūsų didenybės valdų arba perduotų siuzereniniam jų valdovui deramai nubausti išdavikus, pasprukusius iš nusikaltimo vietos ir susiradusius pernelyg saugų prieglobstį Paryžiuje, Orleane, Ture ir kituose Prancūzijos miestuose.

– Pasakykite Burgundijos hercogui, – atkirto karalius, – kad aš nieko nežinau apie tokias slaptas machinacijas, kuriomis jis mane kaltina. Man priklausantys pavaldiniai prancūzai iš tikrųjų nuolatos palaiko ryšius su stipriais Flandrijos miestais laisvai prekiaudami, ir tai duoda naudos tiek vieniems, tiek kitiems, todėl būtų žalinga ir hercogo, ir mano interesams tai trukdyti. Su tuo pačiu tikslu daug flamandų yra apsigyvenę mano karalystėje ir yra saugomi mano įstatymų, tačiau, kiek man žinoma, nė vienas jų nėra nei maišto prieš hercogą rengėjas, nei jo išdavikas. Dėstykite toliau savo misiją. Jūs girdėjote mano atsaką.

– Kaip ir pirma pasakysiu skaudama širdimi, kilnusis valdove, – vėl tęsė grafas Krevkeras, – kad šis jūsų atsakymas nėra nei tiesus, nei aiškus, ir hercogas, mano valdovas, nemanys, kad jis deramai paaiškina daugybę slaptų machinacijų, kurios nėra mažiau tikros dėl to, kad jūsų didenybė atsisako jas pripažinti. Bet aš kalbėsiu, kas man pavesta. Toliau Burgun-

dijos hercogas reikalauja, kad Prancūzijos karalius nedelsdamas ir su patikima sargyba parsiųstų atgal į jo valdas grafaitę Izabelę de Krua ir jos giminaitę bei globėją grafaitę Ameliną, kilusią iš tos pat šeimos. Tai jūsų didenybė privalo padaryti tuo pagrindu, kad minėtoji grafaitė Izabelė, būdama pagal šalies įstatymus ir pagal feodalines leno teises minėtojo Burgundijos hercogo globotinė, pabėgo iš jo valdų ir jo priežiūros, kuria jis, kaip rūpestingas užtarėjas, norėjo ją apglobti. Prancūzijos karalius slapta ją laiko šičia ir kursto prieš hercogą, teisėtą jos valdovą bei globėją, tuo pažeisdamas dieviškuosius bei žmogiškuosius įstatymus, kuriuos ligi šiol pripažįsta civilizuotoji Europa.

– Gerai pasielgėte, grafe Krevkerai, – su panieka pasakė Liudvikas, – paprašęs audiencijos nuo pat ankstaus ryto. Mat jeigu jūsų misija – patraukti mane atsakomybėn už kiekvieną pabėgusį vasalą, kurį ūmi jūsų valdovo rūstybė galėjo išginti iš jo valdų, tai ji užtruks ligi saulės laidos. Kas gali patvirtinti, kad tos damos yra mano valdose? O jeigu ir taip, kas drįstų pasakyti, kad aš skatinau jas čia pabėgti ar paėmiau savo globon? Taip, jeigu jos ir būtų Prancūzijoje, kas patvirtins, kad man žinoma jų slapstymosi vieta?

– Kilnusis valdove, – tarė Krevkeras, – leiskite man pareikšti, kad aš *turėjau* liudytoją tam patvirtinti – žmogų, kuris matė dvi pabėgėles damas užeigoje su iškaba „Lelija“, netoli nuo pilies, žmogų, kuris matė jūsų didenybę drauge su jomis, nors jūs ir buvote negarbingai persirengęs Turo miestelėnu, žmogų, kuris karališkoje jūsų akivaizdoje priėmė žodinius pavedimus ir laiškus jų draugams Flandrijoje. Visa tai tas žmogus įteikė į rankas Burgundijos hercogui ir persakė jo ausiai.

– Parodykite man tą liudytoją, – paprašė karalius. – Atveskite mano akivaizdon žmogų, kuris drįsta tvirtinti tokį įžūlų melą!

– Jūs džiūgaujate, kilnusis valdove, nes gerai žinote, kad šio liudytojo nebėra gyvo. Gyvas būdamas jis vadinosi Zametas Mograbinas, vienas iš klajojančių čigonų. Kaip sužinojau, vakar jį pakorė jūsų didenybės vyriausiojo profoso budeliai, be abejo, dėl to, kad jis negalėtų čia pasirodyti ir paliudyti, ką išpasakojo Burgundijos hercogui, girdint jo Tarybai ir man, Filipui Krevkerui de Kordė.

– O Embreno madona! – sušuko karalius. – Šis kaltinimas yra toks absurdiškas, o mano sąžinė tokia švari, kad, duodu karaliaus garbės žodį, mane dėl to veikiau ima juokas, o ne rūstybė. Mano profoso būrys kas dieną baudžia mirtimi vagis ir valkatas, nes tokia yra jo pareiga, bet nejau ant mano karūnos gali kristi šešėlis už tai, ką tie vagys ar valkatos priplepa ūmiajam Burgundijos hercogui ir išmintingiems jo patarėjams? Meldžiu jus, pasakykite mielam mano pusbroliui, kad jei jis mėgsta tokią kompaniją, verčiau tegu laiko juos savo valdose, nes čia jų laukia tik trumpa išpažintis ir stipri virvė.

– Mano valdovui nereikalingi tokie pavaldiniai, pone karaliau, – atsakė grafas jau nebe taip pagarbiai, kaip lig šiol. – Kilmingasis hercogas nereikalauja, kad raganos ar klajojantys čigonai jam išburtų jo kaimynų ar sąjungininkų likimą ir ateitį.

– Mes kantriai klausėme jūsų, gal net ir per kantriai, – nutraukė jį karalius, – bet kadangi jūs, atrodo, teturite tikslą vien įžeidinėti, tai mes savo vardu pasiųsime ką nors pas Burgundijos hercogą. Mes esame įsitikinę, jog šitokiu žemu elgesiu jūs peržengėte savo įgaliojimus, kad ir kokie jie būtų buvę.

– Priešingai, – atsiliepė Krevkeras, – aš dar toli gražu nepasakiau, kas man buvo pavesta. Klausykite, Liudvikai Valua, Prancūzijos karaliau!.. Klausykite, kilnieji bajorai ir ponai, kurie čia esate!.. Klausykite, visi geri ir dori žmonės!.. O tu, Tuasonai de Orai, – kreipėsi jis į savo heroldą, – kartok balsiai paskui mane. Aš, Filipas Krevkeras de Kordė, Šventosios Romos Imperijos grafas, garbingo ir didingo Aukso Vilnos ordino riteris, pavestas galingojo savo valdovo ir kunigaikščio Karolio, kuris per Dievo malonę yra Burgundijos ir Lotaringijos, Brabanto ir Limburgo, Liuksemburgo ir Gelderno hercogas, Flandrijos ir Artua grafas, Olandijos ir Namiūro, Zelando, Eno bei Zutfeno kurfiurstas, Šventosios Romos Imperijos markizas ir Frizijos, Salino bei Malino valdytojas, jo vardu viešai pareiškiu jums, Liudvikai, Prancūzijos karaliau: kadangi jūs atsisakėte atiteisti įvairias nuoskaudas, neteisybes ir skriaudas, padarytas ar įvykdytas jūsų paties arba jums padedant, patariant ar paskatinant, mano valdovui hercogui ir ištikimiems jo pavaldiniams, tai

jis mano lūpomis atšaukia vasalinius savo įsipareigojimus ir pavaldinybę jūsų karūnai ir didenybei, apgarsina jus esant melagį ir veidmainį ir meta jums iššūkį į kovą kaip valdovui ir kaip žmogui. Štai jums mano laidas ir patvirtinimas to, ką pasakiau.

Sulig šiais žodžiais jis nusimovė šarvų pirštinę nuo dešiniosios rankos ir sviedė ją ant menės grindų.

Iki šio neapsakomai įžūlaus poelgio karališkojoje menėje tvyrojo gūdi tyla. Tačiau vos tik tarkštelėjo numetama geležinė pirštinė ir pasigirdo Burgundijos heroldo Tuasono de Oro šūksmas: „Tegyvuoja Burgundija!“, iškart kilo sąmyšis. Kol Diunua, Orleano hercogas, senasis lordas Krofordas ir dar keletas, kurių rangas leido įsikišti, ginčijosi, kuriam dera pakelti pirštinę, kiti menėje šaukė: „Muškite jį! Sukapokit į gabalus! Jis čia atvyko įžeisti Prancūzijos karaliaus jo paties rūmuose!“

Bet karalius nutildė sąmyšį, sugriaudėdamas galingu balsu, nustelbdamas ir priversdamas nuščiūti visus kitus garsus:

– Tylos, mano vasalai! Nekelkite rankos prieš šį žmogų, nė pirštu nepalieskite pirštinės! O jūs, pone grafe, sakykite, kuo esate ypatingas, ar manote esąs nepažeidžiamas, kad taip pavojingai rizikuojate gyvybe? O gal jūsų hercogas yra iš kitokio metalo kaip kiti kunigaikščiai, jeigu taip neįprastai nori įrodyti įsivaizduojamas nuoskaudas?

– Jis iš tikrųjų yra iš kitokio, daug tauresnio metalo kaip kiti Europos valdovai, – atsakė bebaimis grafas de Krevkeras. – Prisiminkite, kad nė vienas nedrįso suteikti jums prieglobsčio, – *jums*, aš pabrėžiu, Prancūzijos karaliui, – kai buvote tiktai dofinas, ištremtas iš Prancūzijos ir persekiojamas didžiai kerštingo savo tėvo su visa karališkąja galia. Jus tada priėmė ir apgynė, sakytum tikras brolis, kilnusis mano valdovas, kurio geraširdišką palankumą taip nedėkingai sutrypėte. Sudie, jūsų didenybe, mano misija baigta.

Tai išrėžęs grafas de Krevkeras staiga išėjo iš menės, be jokių atsisveikinimo ceremonijų.

– Paskui jį!.. Paskui jį! Paimkite pirštinę ir paskui jį! – sušuko karalius. – Aš sakau ne jums, Diunua, ir ne jums, milorde Krofordai, kuris, man rodos, esate per senas tokiems susirėmimams, taip pat ne jums,

brolau Orleano hercoge, nes esate per jaunas... Jūs, pone kardinole, pone Oksero vyskupe, juk švenčiausia jūsų pareiga yra palaikyti taiką tarp valdovų! Pakelkite pirštinę ir išklokite grafui de Krevkerui, kaip jis nusidėjo, šitaip įžeisdamas didį monarchą jo paties rūmuose ir skatindamas mus užtraukti karo kančias ir vienai, ir kitai šaliai.

Išklausęs šį tiesioginį, jam skirtą įsakymą, kardinolas Baliu žengė pakelti pirštinės taip atsargiai, lyg jam būtų reikėję paliesti gyvatę (toks koktus, matyt, jam buvo šis karo simbolis), ir bematant išėjo iš karališkosios menės vytis karo kurstytojo.

Liudvikas tylomis apžvelgė savo dvariškius, kurių daugumas, išskyrus jau mūsų išvardytuosius, būdami žemos kilmės ir iškelti į aukštus rangus karaliaus dvare už kitus sugebėjimus, o ne už drąsą ar ginkluotus žygius, žiūrėjo vienas į kitą išbalę, aiškiai sujaudinti ką tik įvykusios scenos. Liudvikas stebėjo juos kurį laiką su panieka, o paskui tarė:

– Nors grafas de Krevkeras buvo įžūlus ir išpuikęs, bet reikia pripažinti, kad Burgundijos hercogas turi tokį drąsų pavaldinį, kokių retai pasitaiko diplomatinėms misijoms atlikti. Kažin, kur man rasti tokį ištikimą pasiuntinį, kuris nuneštų mūsų atsaką?

– Jūsų nuomonė apie Prancūzijos bajoriją neteisinga, valdove, – tarė Diunua. – Nė vienas iš mūsų neatsisakytų nunešti iššūkio Burgundijos hercogui ant savo kardo smaigalio.

– Valdove, jūs užgaunate ir Škotijos bajorus, kurie jums tarnauja, – įsiterpė senasis Krofordas. – Aš ar kuris kitas iš mano valdinių, būdami deramo rango, nedvejodami nė valandėlės, galėtume išdidųjį grafą atvesti į protą. Mano paties ranka dar gana stipri tokiam reikalui, jei tiktai gaučiau jūsų didenybės leidimą.

– Bet jūsų didenybė, – toliau kalbėjo Diunua, – nesiunčia mūsų į žygius, kuriais galėtume pelnyti garbę sau, savo valdovui ir Prancūzijai.

– Verčiau sakyk, Diunua, – pertarė jį karalius, – kad aš nenoriu duoti valios beatodairiškam jūsų smarkumui, kuris dėl kokios nors riteriško etiketo smulkmenos pražudytų jus pačius, Prancūzijos sostą ir šalį. Visi gerai suprantate, kokia brangi dabar yra kiekviena taikos valanda, tokia būtina užgydyti nuniokotos šalies žaizdoms, o vis tiek pasiryžę pulti į

kovą dėl kažkokio prasimanymo, išgirsto iš besibastančio čigono ar benamės panelės, kurios reputacija galbūt maža ką tegeresnė... Štai grįžta kardinolas, ir mes tikimės, su taikingesnėmis žiniomis... Na, mano pone, ar pavyko jums bent kiek paprotinti ir aptramdyti tą grafą?

– Karaliau, – prašneko Baliu, – mano uždavinys buvo sunkus. Aš paaiškinau išdidžiajam grafui, kaip jis įžeidė jūsų didenybę, mesdamas tokį įžūlų priekaištą ir nutraukdamas audienciją. Aš pareiškiau, kad jis šitaip pasielgė ne valdovo įgaliotas, o iš savo paties akiplėšiškumo, ir kad duoda teisę jūsų didenybei nubausti jį savo nuožiūra derama bausme.

– Teisingai pareiškėte, – patvirtino karalius. – Ir ką jis į tai atsakė?

– Grafas tą akimirką, kai aš priėjau, jau buvo įkėlęs kojį į kilpą, ketindamas šokti ant žirgo, – toliau kalbėjo kardinolas. – Išklausęs mano priekaištus, jis pasisuko į mane ir nė kiek nepakeitęs pozos tarė: „Jei aš net už šimto mylių būčiau sužinojęs, kad Prancūzijos karalius įžeidžiai atsiliepė apie mano hercogą, tai nepaisydamas nuotolio būčiau tuoj pat šokęs ant žirgo ir grįžęs išlieti širdies – pasakyti tų žodžių, kuriuos jūs ką tik girdėjote".

– Aš juk sakiau jums, ponai, – tarė karalius, pasisukęs į dvariškius, ir be jokio piktumo, – kad mūsų pusbrolis hercogas, turėdamas grafą Filipą de Krevkerą, gali didžiuotis juo, nes toks pavaldinys iš tiesų vertas joti valdovo dešinėje. Ar įkalbėjote jį pasilikti?

– Įkalbėjau pasilikti dvidešimt keturioms valandoms ir per tą laiką atsiimti geležinę pirštinę, iššūkio ženklą, – atsakė kardinolas. – Jis apsistojo „Lelijos" užeigoje.

– Žiūrėkite, kad grafas būtų deramai priimtas už mūsų lėšas, – įsakė karalius. – Toks pavaldinys yra deimantas valdovo karūnoje. Dvidešimt keturios valandos? – sumurmėjo jis pats sau, žiūrėdamas taip, lyg būtų stengęsis įžvelgti ateitį. – Dvidešimt keturios valandos?.. Labai maža laiko. Tačiau dvidešimt keturios valandos, sumaniai ir išradingai panaudotos, gali būti vertingesnės už ištisus metus tingių ir negabių valdinių rankose. Na ką gi... Į girią!.. Į girią, šaunieji mano ponai! Orleano hercoge, garbusis giminaiti, meskite savo nedrąsą, nors ji jums ir tinka, nekreipkite dėmesio į princesės Joanos drovumą! Greičiau Luara atsiskirs nuo

savo intako Šero, negu ji praras jūsų palankumą, o jūs – jos, – pridūrė jis, kai nelaimingasis princas lėtai žengė paskui pažadėtąją nuotaką. – Ponai, čiupkite šernines ietis, nes mano medžioklis Alegrė aptiko tokį šerną, su kuriuo teks pasidarbuoti ir šunims, ir žmonėms. Diunua, paskolink man savo ietį... Pats paimk manąją, man ji per sunki. Bet argi tau ietis kada yra buvusi per sunki! Ant arklių, ponai! Ant arklių!

Ir medžiotojai išjojo.

IX SKYRIUS

Šerno medžioklė

Bendrausiu su nepagarbiais bernėkais,
Su kietakakčiais puspročiais. Nereikia
Man tų, kurie sekioja iš paskos
Mane vis šnipinėjančia akim.

V. Šekspyras „Ričardas III“[90]

Visa patirtis, kurią kardinolas sukaupė stebėdamas karaliaus charakterį, šį kartą nepadėjo jam išvengti didelės politinės klaidos. Iš savo begalinės tuštybės jis įsivaizdavo, kad, prikalbinęs grafą Krevkerą likti Ture, patyrė tokią sėkmę, kokios joks kitas karaliaus tarpininkas tikriausiai nebūtų patyręs. O kadangi gerai žinojo, kaip svarbu buvo Liudvikui atidėti karą su Burgundijos hercogu, tai negalėjo neparodyti, jog supranta padaręs karaliui didžiulę, vertingą paslaugą ir vis spraudėsi prie jo arčiau negu kitais kartais, stengdamasis dar sykį pakalbėti apie to ryto įvykius.

Tatai buvo neprotinga keliais atžvilgiais: valdovai nemėgsta, kad pavaldiniai rodytų esą pasitarnavę ir tarsi stengtųsi išgauti pripažinimą bei įvertinimą už paslaugą. O Liudvikas, būdamas pats pavydžiausias iš visų žinomų monarchų, stačiai negalėjo pakęsti tokių, kurie pernelyg didžiavosi dėl padarytos paslaugos arba stengėsi sužinoti jo paslaptis.

Tačiau nešamas apėmusios savimylos, kaip kartais būna ir patiems atsargiausiems, kardinolas ir toliau jojo dešinėje, kiekvienu patogiu momentu užvesdamas kalbą apie Krevkerą ir jo pasiuntinystę, bet karalius, nors ši tema dabar jam gal ir labiausiai rūpėjo, apie tai kalbėti anaiptol negeidė. Ir galų gale, ilgai ir dėmesingai klausęs kardinolo, bet nė vienu žodžiu neįsiterpęs į šneką, jis davė ženklą ne per toliausiai jojančiam Diunua prisiartinti iš kitos žirgo pusės.

– Mes išjojome medžioti ir pramogauti, – tarė jis, – bet jo eminencija norėtų, kad mes tęstume pasitarimą valstybės reikalais.

– Tikiuosi, jūsų didenybė leis man jame nedalyvauti, – atsiliepė Diunua. – Aš esu gimęs kautis už Prancūziją mūšiuose, mano širdis ir ranka – jos paslaugoms, bet galva netinka pasitarimams.

– O milordo kardinolo galva lyg tyčia kaip tik tam sukurta, Diunua, – pasakė Liudvikas. – Jis išklausė Krevkerą išpažinties prie pilies vartų ir išpasakojo mums visas jo nuodėmes. O gal pasakėte dar ne viską? – paklausė jis, pabrėždamas paskutinį žodį, ir pažvelgė į kardinolą žvilgsniu, kuris blykstelėjo iš po ilgų tamsių blakstienų lyg durklas, traukiamas iš makščių.

Kardinolas suvirpėjo ir, stengdamasis atsikirsti į karaliaus sąmojį, tarė:

– Teisybė, mano luomas reikalauja saugoti per išpažintį išgirstas paslaptis, tačiau nėra tokio *sigillum confessionis*[110]*, kuris neištirptų jo didenybei kvėptelėjus!

– O kadangi jo eminencija, – toliau kalbėjo karalius, – taip noriai mums atskleidžia kitų paslaptis, tai, suprantama, tikisi, kad ir mes taip pat pasipasakosime savąsias, ir, be abejo, labai trokšta sužinoti, ar tos dvi damos iš Krua giminės tikrai yra mūsų teritorijoje. Gaila, kad mes negalime patenkinti jo smalsumo, patys nežinodami, kur būtent slapstosi pabėgėlės, persirengusios princesės, tos vargšės grafaitės, jeigu jos apsistojusios mūsų valdose, kurios, ačiū Dievui ir Švenčiausiajai Embreno Dievo Motinai, yra pernelyg plačios, kad mes galėtume lengvai atsakyti į tokį protingą jo eminencijos klausimą. Bet, tarkim, jos yra

* Išpažinties antspaudas (*lot.*).

mūsų šalyje, Diunua, – ką tu tada galėtum atsakyti į kategorišką mūsų hercogo reikalavimą?

– Aš atsakysiu jums, mano valdove, jeigu nuoširdžiai prisipažinsite, ko jūs norite: karo ar taikos? – pasakė Diunua su atvirumu, kurį skatino įgimtas jo nuoširdumas, taip pat charakterio tvirtumas ir kuris kartkartėmis padėdavo jam laimėti palankumą Liudviko, trokštančio, kaip ir visi klastingi žmonės, juo daugiau įžvelgti kitų širdyse ir juo giliau paslėpti savo mintis.

– Prisiekiu savo išganymu, – atsiliepė karalius, – mielai prisipažinčiau tau, Diunua, ko noriu, jei pats žinočiau. Bet, tarkime, aš stoju už karą. Ką tada turėčiau daryti su ta gražia ir turtinga jauna įpėdine, jeigu ji būtų mano valdose?

– Ištekinkite ją už kurio nors šaunaus savo kariūno, kuris turi širdį mylėti ir ranką jai apginti, – atsakė Diunua.

– Cha cha! Už tavęs, ar ne? – tarė karalius. – *Pasques-dieu!* Tu didesnis politikas, negu aš maniau, nors ir labai stačiokiškas.

– O ne, valdove, – paprieštaravo Diunua. – Bet kas – tik ne politikas. Prisiekiu Orleano Dievo Motina, aš iš karto suku prie tikslo, kaip jodamas ant žirgo per turnyrą. Jūsų didenybė Orleano giminei yra skolingas bent vienerias laimingas vedybas.

– Ir atiteisiu tą skolą, grafe. *Pasques-dieu!* Atiteisiu! Matai, kokia ten graži porelė?

Karalius mostelėjo į nelaimingąjį Orleano hercogą ir princesę, kuri, nedrįsdama nei atsilikti per daug toli nuo karaliaus, nei jam matant pasirodyti atsiskyrusi nuo hercogo, jojo šalia sužadėtinio, tačiau per du ar tris jardus šone, ir šio nuotolio sumažinti neleido jos nedrąsumas ir jo pasibjaurėjimas, o padidinti – abiejų baimė.

Diunua pažvelgė į tą pusę, kur buvo mostelėjęs karalius, ir šis nelaimingas giminaitis su pažadėtąja nuotaka labiausiai jam priminė du šunis, kurie, prievarta surišti draugėn, kiek leidžia saitas, traukiasi į priešingas puses, bet atitrūkti negali. Diunua nenoromis papurtė galvą, bet nedrįso prieštarauti veidmainiškam valdovui. Tačiau Liudvikas tarsi įspėjo jo mintis.

– Jie sukurs tylų, ramų šeimos židinį, kurio nedrums vaikai... Aš linkęs tai pranašauti. Vaikai juk ne visuomet yra palaima.*

Čia karalius galbūt prisiminė savo paties, kaip sūnaus, nedėkingumą ir dėl to valandėlę patylėjo, o ironiškai iškreiptos jo lūpos suvirpėjo tarsi iš atgailos. Tačiau bematant jis prabilo kitokiu tonu.

– Atvirai kalbant, mielasis Diunua, nors aš ir labai gerbiu šventąjį moterystės sakramentą, – tarė jis persižegnodamas, – geriau norėčiau, kad Orleano giminė išaugintų tokius narsius karius kaip tavo tėvas ir tu, kurie krauju susiję su sostu, bet nepretenduoja į jį, negu kad šalis būtų sudraskyta į gabalus kaip Anglija dėl karų, teisėtiems kandidatams besivaržant dėl karūnos. Liūtui visuomet reikėtų turėti tik vieną liūtuką.

Diunua atsiduso ir nieko nepasakė, nes jautė, kad, prieštaraudamas savavališkam valdovui, ne tik nepadarytų paslaugos savo giminaičiui, bet net pakenktų. Tačiau jis negalėjo susilaikyti nepridūręs:

– Kadangi jūsų didenybė užsiminėte apie mano tėvo gimimą, drįsiu pareikšti, kad, atmetus jo gimdytojų silpnybę, reikia pripažinti, jog jis buvo laimingesnis ir gausiau prigimties apdovanotas, būdamas neteisėtos meilės, o ne vedybinės neapykantos sūnus.

– Koks tu nepraustaburnis, Diunua, jei šitaip kalbi apie šventąją moterystę, – atsiliepė Liudvikas juokaudamas. – Bet velniop šitas kalbas, aure šernas pakeltas iš guolio... Paleiskite šunis šventojo medžioklės patrono Huberto vardu! Tūtū-ū-ū-tū-ū!..

Ir karaliaus ragas linksmai nuaidėjo per girią, o jis pats pasileido į priekį, lydimas iš paskos kelių savo gvardiečių, tarp kurių buvo mūsų draugas Kventinas Dervardas. Ir tikrai nuostabu, kad, net visas įsitrau-

* Čia karalius mini kaip tik tą motyvą, dėl kurio jis su tokiu tironišku griežtumu reikalavo šių vedybų. Mat dėl fizinių trūkumų princesė vargu ar galėjo turėti vaikų, todėl Orleano giminės šaka – teisėčiausia Prancūzijos sosto paveldėtoja – nesant įpėdinių turėjo susilpnėti arba visai išnykti. Viename laiške grafui Damartenui[91] Liudvikas, užsimindamas apie dukters vedybas, rašo: „Jie neturės ypatingų rūpesčių maitinti vaikus, kurie galėtų gimti iš jų vedybų, tačiau, kad ir ką žmonės kalbėtų, tos vedybos įvyks."

kęs į mėgstamą pramogą, karalius pasidavė piktdžiugai ir sumanė pasilinksminti, kankindamas kardinolą Baliu.

Viena šio sumanaus valstybės pareigūno silpnybių, kaip mes jau anksčiau minėjome, buvo įsitikinimas, kad, nepaisydamas savo žemos kilmės bei riboto išauklėjimo, jis galįs vaidinti dvariškį ir galantišką kavalierių. Tiesa, jis nejodavo į riterių kovų turnyrus kaip Beketas[92], nemuštravo surinktų rekrūtų kaip Volsis, bet riteriškas galantiškumas, kuriuo pastarieji taip pasižymėjo, buvo silpnoji Baliu vieta. Jis taip pat dėjosi didžiai mėgstąs šią karišką pramogą – medžioklę. Nors kardinolas ir turėjo pasisekimą tarp kai kurių moterų, kurioms jo galia, turtas ir valstybės veikėjo įtakingumas galėjo atsverti išvaizdos ir manierų trūkumą, bet kilnieji žirgai, kuriuos jis pirkdavo kad ir brangiausia kaina, nė iš tolo nelaikė garbe nešioti kardinolą ir rodė jam pagarbos ne daugiau, kaip būtų rodę jo tėvui – vežėjui, malūnininkui ar siuvėjui, – kuris būtų galėjęs varžytis su sūnumi balne.

Karalius tatai žinojo ir, čia paragindamas, čia pristabdydamas žirgą, taip įnirtino šalimais jojančio kardinolo ristūną, kad pasidarė aišku, jog raiteliui netrukus teks su juo išsiskirti. Ir tuo metu, kai kardinolo eidininkas čia šokčiojo ir stojo piestu, čia traukėsi atatupstas ir puldinėjo priekin, karalius be pasigailėjimo kankino kardinolą, teiraudamasis apie svarbius reikalus ir dėdamasis, jog ketina atskleisti ne vieną valstybės paslaptį, kurias šis vos prieš valandėlę, atrodė, taip nekantravo sužinoti.*

* Vienas man palankus asmuo, kurio pavardės nežinau, nurodė, kad aš apsirikau teigdamas, jog kardinolas buvo blogas raitelis. Jei taip, tai man tenka atsiprašyti jo atminimą, nes nedaug tėra žmonių, kurie labiau mėgtų jodinėti už mane, nors jau esu nugyvenęs nemaža metų. Tačiau greičiausiai kardinolas buvo nekoks jojikas, nors medžioklės pavojuose dėjosi toks pat drąsus kaip kiti. Jis buvo nemažas garbėtroška ir stengėsi atkreipti į save kitų dėmesį. Taip buvo per Paryžiaus apsuptį 1465 metais, kur, priešingai karo įstatymams, jis naktį ėjo sargybą skardendamas trimitais, ragais ir kitais instrumentais. Rašydamas, kad kardinolas buvo nekoks kavaleristas, aš prisiminiau, kas jam nutiko Paryžiuje. Kai jį užpuolė galvažudžiai, mulas, išsigandęs būrio žmonių, ėmė jį nešti į vienuolyną, kurio abatui jis anksčiau priklausė, ir taip išgelbėjo kardinolą. *Žano de Trua „Kronika“.*

Sunku įsivaizduoti keblesnę padėtį už tą, kurioje atsidūrė asmeninis karaliaus patarėjas, priverstas klausytis ir atsakinėti savo valdovui, kai piestu stojantis nesuvaldomas žirgas darė tą padėtį kaskart vis pavojingesnę ir pavojingesnę. Violetinis apsiaustas plaikstėsi į visas puses, ir tik gilus balnas su aukštomis gugomis iš priešakio ir iš užpakalio prilaikė jį, kad nenukristų.

Diunua kvatojo nesusilaikydamas, o karalius, kuris mėgo slapta gėrėtis savo pokštais, nesijuokė, tik švelniai papriekaištavo savajam ministrui, kad tas esąs itin aistringas medžiotojas ir negalįs skirti keleto minučių reikalams.

– Aš nebekliudysiu jums vytis šerno, – pridūrė jis persigandusiam kardinolui ir atleido savo žirgo pavadžius.

Kardinolui nespėjus nieko atsakyti ar atsiprašyti, jo arklys, sukandęs žąslus, pasileido pašėlusiai šuoliuoti, bematant palikęs už savęs karalių ir Diunua, kurie sekė iš paskos santūresne risčia, džiaugdamiesi apgailėtina šio valstybės veikėjo padėtimi. Jeigu kam iš mūsų skaitytojų teko kada būti nešamam arklio (kaip ir man kadaise), tai jis iš karto puikiai supras, kad kardinolo būklė buvo juokinga, pavojinga ir pasibaisėtina.

Tokiais atvejais keturios arklio kojos, kurių anaiptol nebesuvaldo ne tiktai raitelis, bet ir pats keturkojis, lekia tokiu greičiu, kad sakytum užpakalinės nori aplenkti priekines. Dvi mėšlungiškai suriestos raitelio kojos, kuriomis jam taip norėtųsi atsistoti ant žalios vejos, dabar tik blogina keblią jo padėtį, spausdamos arklio šonus. Rankos, paleidusios pavadžius, įsitveria į karčius, o liemuo, užuot laikęsis tiesiai, neprarasdamas svorio centro, kaip mėgo mums patarti senasis Andželas[93], arba palinkęs į priekį, kaip joja Niumarketo žokėjai[94], bejėgiškai gula arkliui ant sprando ir kiekvieną minutę gali nudribti kaip miltų maišas. Visa tai žiūrovams atrodė gana juokinga, bet toli gražu nebuvo malonu pačiam raiteliui. Tačiau pridėkite prie šio vaizdo dar kokį nors vargšo raitelio ar drabužių atributą – pareigūno mantiją, švytintį mundurą arba kokį kitą ypatingą apdarą – ir įsivaizduokite, kad veiksmas vyksta kur nors lenktynėse, parade, procesijoje arba kurioje kitoje viešo sambūrio vietoje, tai tada, jeigu nelaimingasis nenori būti triukšmingai apjuok-

tas, jam telieka imti ir susilaužyti ranką ar dar ir koją arba, kad būtų efektingiau, mirtinai užsimušti, nes tik tokia kaina jo kritimas gali sukelti nuoširdžią užuojautą.

Šį kartą trumpas violetinis apsiaustas, kuris kardinolui atstojo jojimo kostiumą (ilgą sutaną jis buvo nusivilkęs prieš išjodamas iš pilies), purpurinės kojinės ir purpurinė skrybėlė su ilgais plevėsuojančiais raiščiais, pridėjus visišką kardinolo bejėgiškumą, dar juokingesnes darė jo pastangas pademonstruoti kavaleristo sugebėjimus.

Žirgas, pajutęs visišką laisvę, veikiau skriete skriejo, o ne šuoliavo, aplenkė ilgu žaliu spindžiu pavymui šerną bėgančius šunis ir, parvertęs vieną ar du varovus, kurie visai nesitikėjo būti užklupti iš užpakalio, o paskui, sumindęs kelis šunis ir visai sumaišęs medžioklę, dar labiau pabaidytas rėksmingai besiplūstančių, grasinančių medžiotojų, pranešė persigandusį kardinolą pro pat siaubingąjį šerną, kuris greitai nėrė į priekį įsiutęs, nuo ilčių drimbančiomis putomis. Raitelis pamatęs, jog atsidūrė prie pat šerno, klaikiai suriko pagalbos. Šis jo šauksmas, o galbūt prieš akis šmėstelėjęs šernas vėl nugąsdino žirgą ir jis, užuot strimagalviais veržęsis į priekį, staiga puolė į šalį. Baliu, kuris lig šiol išsilaikė balne tik dėl to, kad lėkė tiesiai priekin, dabar akimoju sunkiai dribtelėjo ant žemės. Medžioklė kardinolui baigėsi taip arti šerno, kad jeigu žvėris tuo momentu nebūtų buvęs pernelyg išsigandęs, ši kaimynystė Baliu galėjo tapti tokia pat pragaištinga, kaip, sakoma, atsitiko Ispanijos Favilai[95], tuometiniam vestgotų karaliui. O dabar galingasis Bažnyčios šulas vien išsigando ir, skubiai nuropojęs iš kelio skalikams ir medžiotojams, pamatė, kaip pro šalį pralėkė visas jų būrys ir nė vienas nesuteikė jam pagalbos, nes medžiotojai anais laikais nerodydavo užuojautos dėl šitokių nelaimių taip pat, kaip ir mūsų dienomis.

Karalius prajodamas tarė Diunua:

– Aure guli žemai puolęs jo aukštybė. Medžiotojas iš jo nekoks, užtat kaip žvejas, kai reikia sumeškerioti svetimą paslaptį, galėtų prilygti pačiam šventajam Petrui[96]. Tačiau šį kartą, man rodos, jis prisvilo uodegą.

Kardinolas negirdėjo šių žodžių, bet niekinamas žvilgsnis, kuris juos palydėjo, leido jam nuspėti prasmę. Sakoma, velnias visada gaudo silp-

numo minutes sugundyti žmogui, o tokią progą jam ir pakišo Baliu pyktis, sukeltas karaliaus paniekos. Kardinolui iškart dingo baimė, vos tik jis įsitikino, kad nesusižeidė, tačiau užgauta tuštybė ir piktumas ant valdovo kur kas ilgiau veikė jausmus.

Kai visa joja pralėkė pro šalį, prie jo su keliais palydovais prisiartino vienas riteris, beje, atrodantis veikiau žiūrovas, o ne medžioklės dalyvis. Jis didžiai nustebo radęs kardinolą ant žemės, be žirgo ir palydovų ir tokioje padėtyje, kuri aiškiai bylojo, kas yra atsitikę. Nušokti nuo žirgo ir pasiūlyti pagalbą šioje bėdoje, įsakyti, kad tarnas užleistų savąjį kardinolui, pareikšti nusistebėjimą Prancūzijos karaliaus rūmų papročiais, kad šitaip medžioklės pavojams paliktas ir nelaimėje užmirštas išmintingiausias valstybės vyras – visam tam Krevkerui tereikėjo akimirksnio, nes riteris, pagelbėjęs nukritusiam kardinolui, buvo ne kas kitas, o Burgundijos pasiuntinys.

Laikas ir karaliaus ministro nuotaika atrodė kaip tik tinkama išbandyti jo ištikimybei, nes buvo gerai žinoma, kad Baliu turėjo nusikaltėlišką silpnybę pasiduoti pagundoms. Jau rytą, kaip įtarusis Liudvikas buvo spėjęs, tarp kardinolo ir Krevkero įvyko šis tas daugiau, negu kardinolas pranešė savo valdovui. Nors Baliu mielai klausėsi Krevkero įtikinėjimų, kad Burgundijos hercogas didžiai vertina jo asmenį ir gabumus, ir pajuto aiškią pagundą, kai pasiuntinys užsiminė apie savo valdovo dosnų būdą bei turtingas Flandrijos valdas, tačiau tik dabar, kai atsitikimas, kurį papasakojome, smarkiai jį suerzino ir užgavo tuštybę, jis ryžosi lemtingą valandą parodyti Liudvikui XI, kad joks priešas nėra toks pavojingas kaip įžeistas draugas ir patikėtinis.

Tąsyk jis tik skubiai paprašė Krevkerą pasišalinti, kad jų kas nepamatytų sykiu, tačiau paskyrė jam susitikimą vakare Šventojo Martyno Turiečio vienuolyne po mišparų. Iš Baliu tono Burgundijos pasiuntinys suprato, kad jo valdovas laimėjo kozirį, kurio vargiai galėjai tikėtis, jeigu nebūtų pasitaikiusi šitokia kartėlio akimirka.

Tuo tarpu karalius Liudvikas, nors buvo gudriausias to meto valdovas, kartais leisdavo aistroms užtemdyti protą ir toliau patenkintas dalyvavo šerno medžioklėje, kuri dabar priartėjo prie paties įdomumo. Atsiti-

ko taip, kad dveigys (to meto kalboje jaunas dvejų metų šernas) perkirto medžiojamo žvėries kelią ir patraukė paskui save visus persekiojančius šunis (išskyrus dvi ar tris senų, prityrusių skalikų poras) bei didžiumą medžiotojų. Karalius žiūrėjo su pasitenkinimu, kaip Diunua kartu su kitais pasileido netikromis pėdomis, ir slapta džiūgavo manydamas pralenksiąs šį prityrusį medžiotoją, nes medžioklė tada buvo laikoma beveik tokiu pat šlovingu užsiėmimu kaip ir karas. Liudvikas ant eiklaus žirgo neatsilikdamas sekė skalikus, todėl kai didysis šernas, atsidūręs pelkėtoj vietoj, atsisuko į šunis, prieš jį nebuvo nieko daugiau, tik karalius.

Liudvikas pasirodė esąs drąsus ir prityręs medžiotojas. Nepabūgęs pavojaus, jis prijojo prie baisaus žvėries, kuris įniršęs gynėsi nuo šunų, ir smogė jam ietimi. Tačiau tą akimirką žirgas pasibaidė, ir smūgis nebuvo toks stiprus, kad būtų nudėjęs šerną ar bent rimtai jį sužeidęs. Antrą kartą pulti karalius žirgo niekaip neprivertė. Tada, nušokęs žemėn, ėmė artintis prie įsiutusio žvėries, laikydamas rankoje iš makščių ištrauktą trumpą, aštrų, tiesų ir labai smailų kardą, kurį medžiotojai vartodavo tokiais atvejais. Šernas bemat nusisuko nuo šunų ir pasirengė pulti naują priešą, o karalius patogiai ir tvirtai atsistojo, nutaikęs kardą šernui į kaklą arba, veikiau, į krūtinę tarp menčių. Tiesiai pataikius puolantis žvėris savo svoriu turėjo pagreitinti savo galą. Tačiau kaip tik tą akimirką, kai turėjo būti smogtas šis tikslus pražūtingas smūgis, karaliaus koja slystelėjo ant šlapios žemės, ir kardo smaigalys, tiktai užkliudęs šerno kuprą, nuslydo kietais šeriais, net nesužalojęs, o Liudvikas parkrito ant žemės. Tai išgelbėjo karalių, nes žvėris taip pat nepataikė į jį ir tik iltimis užkliudė trumpą medžioklinį apsiaustą, užuot perplėšęs šlaunį. Tačiau kai iš įniršio kiek pabėgėjęs šernas vėl atsigręžė ketindamas pulti antrą kartą, karaliaus gyvybė atsidūrė didžiame pavojuje. Šiuo kritišku momentu ir pasirodė Kventinas Dervardas, nes jodamas nelabai eikliu žirgu buvo atsilikęs nuo kitų medžiotojų, tačiau, laimė, išgirdęs karaliaus ragą, sekė paskui jį ir dabar priartėjęs persmeigė šerną savo ietimi.

Karalius, į tą metą jau spėjęs atsistoti ant kojų, savo ruožtu atėjo vaikinui į pagalbą ir kardu pervėrė žvėries kaklą. Netardamas nė žodžio Kventinui, jis pirma išmatavo didžiulį šerną ne tik žingsniais, bet

ir pėdomis, paskui nusišluostė prakaitą nuo kaktos ir kraują nuo rankų, nusiėmė medžioklinę kepurę, pakabino ant krūmo ir kuo širdingiausiai pasimeldė ant jos prisegtoms švininėms figūrėlėms. Tik tada, pažvelgęs į Dervardą, tarė:

– Tai čia tu, jaunasis mano škote?.. Šauniai pradėjai savo karjerą ir ponas Pjeras skolingas tau vaišes, ne prastesnes kaip vakar „Lelijos“ užeigoje. Kodėl tu nieko nesakai? Ar praradai smarkumą ir karštumą karaliaus rūmuose, kur, man rodos, kiti tatai atranda?

Kventinas, vienas sumaniausių jaunuolių, kuriam pats Škotijos vėjas buvo įkvėpęs atsargumą, jautė grėsliam savo valdovui veikiau baimę negu pasitikėjimą ir buvo ganėtinai išmintingas nesielgti su karaliumi laisvai, nors šis pats tai skatino. Jis atsakė keliais gerai apgalvotais žodžiais, kad jeigu iš viso drįstų prabilti, tai turėtų maldauti atleidimo už stačiokišką drąsą, kurią aną dieną sau leido, nežinodamas aukšto jo didenybės titulo.

– Gerai, drauguži, – tarė karalius. – Atleidžiu tavo įžūlumą už drąsą ir sumanumą. Aš buvau sužavėtas, kad tu beveik atspėjai mano bičiulio Tristano profesiją. O paskui ko tik ant savo kailio nepatyrei jo meistriškumo, kiek girdėjau. Patariu tau – saugokis jo. Su tuo pirkliu menki juokai – jo apyrankės šiurkščios, o apykaklės – labai ankštos. Padėk užlipti ant arklio. Man tu patinki, ir aš tau atsimokėsiu. Pasikliauk ne kieno kito, o mano palankumu. Net ir ne savo dėdės ar lordo Krofordo. Ir niekam neplepėk, kad man padėjai nudobti tą šerną, nes jeigu imsi girtis, jog išgelbėjai karalių iš bėdos, tai galėsi ir tenkintis tokiu atlyginimu.

Ir karalius papūtė ragą. Jį išgirdę atjojo Diunua su keletu palydovų, jų pagyrimus dėl šitokio tauraus žvėries nugalabijimo Liudvikas priėmė nesidrovėdamas ir be jokių skrupulų prisiskirdamas kur kas didesnę dalį nuopelnų, negu buvo vertas. Apie Dervardo pagalbą užsiminė tik tarp kitko, kaip paprastai daro žymus medžiotojas, kuris, girdamasis nušautų paukščių skaičiumi, ne visuomet teikiasi užsiminti, kad jam padėjo eigulys. Paskui karalius įsakė Diunua pasirūpinti, kad šerno skerdiena būtų nusiųsta į Šventojo Martyno Turiečio vienuolyną pagerinti šventadieniniam vienuolių daviniui, kad jie prisimintų karalių savo maldose.

– O kas iš jūsų matė jo eminenciją kardinolą? – paklausė Liudvikas. – Manyčiau, mes būtume gana nemandagūs ir pasirodytume negerbią Šventosios Bažnyčios, palikdami jį be žirgo girioje.

– Leiskite jums pasakyti, valdove, – atsiliepė Kventinas matydamas, kad visi kiti tyli, – aš mačiau, kaip jo eminencijai kardinolui buvo paduotas žirgas, ir ant jo jis išjojo iš miško.

– Dangus pasirūpina saviškiais, – tarė karalius. – O dabar į pilį, mano ponai. Šį rytą daugiau nemedžiosime. Jūs, pone ginklanešy, – kreipėsi jis į Kventiną, – paduokite mano medžioklinį peilį, kuris iškrito iš makščių netoli grumtynių vietos. Jokite, Diunua, aš tuoj jus pavysiu.

Taigi Liudvikas, kurio mažiausias judesys dažnai būdavo apgalvotas lyg sumanaus stratego, dabar turėjo progą paklausinėti Kventiną vieną.

– Mielasis mano škote, matau, kad turi žvitrią akį. Gal gali man pasakyti, kas parūpino kardinolui žirgą? Veikiausiai koks pašalietis, nes aš prajojau nesustodamas, tad ir dvariškiai vargu ar būtų spėję jam į pagalbą.

– Aš mačiau tuos, kurie padėjo jo eminencijai, bet tik akimirką, valdove, – tarė Kventinas. – Tik probėgšmais težvilgtelėjau, nes, deja, buvau atsilikęs nuo medžiotojų ir greitai jojau, norėdamas pasivyti jūsų didenybę. Tačiau, man rodos, tai buvo Burgundijos pasiuntinys su savo žmonėmis.

– Aha! – ištarė Liudvikas. – Gerai, tebūnie taip. Prancūzija atsilaikys prieš juos abu.

Daugiau nieko ypatinga neatsitiko, ir karalius su savo palyda grįžo į pilį.

X SKYRIUS

Sargybinis

Iš kur ši muzika? Ar aidi ji
Čia žemėj kur? Ar iš padangių sklinda?
V. Šekspyras „Audra"

Aš visa būtybe
Klausiaus melodijos, kuri galėjo
Ir griaučiams giltinės įkvėpti sielą.
Dž. Miltonas „Komus"[97]

Vos Kventinas pasiekė savo kambarėlį, kur jam reikėjo persirengti, garbusis jo dėdė panoro išgirsti smulkiai apie viską, kas nutiko medžioklėje.

Jaunuolis, kuris iš karto suprato, kad dėdės ranka kur kas pranašesnė už protą, atsakinėdamas pasistengė visą pergalę priskirti karaliui, kuriam aiškiai to norėjosi.

Randuotasis išklausęs pasigyrė, kaip daug sumaniau jis pats būtų pasielgęs panašiomis aplinkybėmis, ir kartu švelniai papriekaištavo sūnėnui už lėtumą, kad jis neatėjo karaliui į pagalbą, kai šiam veikiausiai grėsė pavojus. Bet jaunuolis buvo ganėtinai nuovokus ir neaiškino, kaip toliau elgėsi, tepridūręs, jog pagal medžioklės taisykles jam atrodė nederą pulti žvėrį, jau atakuojamą kito medžiotojo, jeigu tasai pats

nesišaukia pagalbos. Vos juodu baigė savo šneką, Kventinas vėl gavo progą pasveikinti save, kad buvo santūrus su dėde. Tylus beldimasis į duris pranešė, kad dar kažkas atsilankė. Durys bematant atsidarė, ir Olivjė Denas, vadinamas Niekšu arba Velniu, nes visais šiais vardais jis buvo žinomas, įėjo į kambarį.

Šį apsukrų, bet itin neprincipingą žmogų mes jau aprašėme, tiksliau, jo išvaizdą. Savo judesiais ir manieromis jis labiausiai panėšėjo galbūt į naminę katę, kuri, nors, atrodo, kiūto snausdama arba lėtai sėlina vogčiomis per kambarį, iš tiesų stebi kokios nelaimingos pelės urvelį arba, žiūrėk, stengiasi glaustydamasi įsiteikti ir prisigerinti prie tų, kurių paglostymo tikisi, ir čia pat puola grobį, o kartais dreskia tam pačiam žmogui, kuriam ką tik meilinosi.

Olivjė įžengė palinkusiais pečiais, kukliai, nuolankiai žvelgdamas, ir su tokiu didžiu mandagumu kreipėsi į poną Liudoviką Leslį, kad kiekvienas, matydamas tą pasikalbėjimą, būtų, be abejo, pamanęs, jog Olivjė atėjo prašyti škotą gvardietį kokios malonės. Įėjusysis pasveikino Leslį su puikiu jaunojo sūnėno poelgiu tos dienos medžioklėje, nes tai, kaip jis prasitarė, atkreipė ypatingą karaliaus dėmesį. Čia jis nudelbęs akis palaukė atsakymo, o paskui, sykį ar du paslapčia žvilgtelėjęs į Kventiną, klausėsi Randuotojo samprotavimo:

– Gaila, jo didenybė neturėjo laimės mane išvysti šalia savęs. Ką tas sūnėnas! Aš, be abejo, pats būčiau pervėręs ietimi šerną, o Kventinas tai paliko jo didenybės rankoms, kaip supratau iš jo pasakojimo. Bet tatai bus pamoka jo didenybei, – porino jis, – tegu kol gyvas žinos, kad negalima šitokio stambaus kario kaip aš sodinti ant tokio nepaslankaus arklio. Kaip galėjo manasis mėsos kalnas, tas flamandiškasis krovininis kuinas, neatsilikti nuo jo didenybės normandiškojo ristūno! Man rodos, aš jį taip subadžiau pentinais, kad visi šonai liko išvagoti lyg suartas laukas. Taip negalima elgtis, pone Olivjė, ir jūs turite tai pranešti jo didenybei.

Olivjė nieko į šias pastabas neatsakė, tik lėtai nužvelgė drąsų ir atžarų kalbėtoją paslaptingu žvilgsniu, kuris, palydėtas rankos mostelėjimo ar nežymaus galvos kryptelėjimo į šalį, galėjo būti suprastas arba kaip nebylus pritarimas tam, kas buvo pasakyta, arba kaip atsargus meldimas

nekalbėti ta tema. Kur kas akylesniu, labiau tiriančiu žvilgsniu jis nudelbė jaunuolį, prašnekdamas su dviprasmiška šypsena:

– Vadinasi, jaunikaiti, Škotijoje taip įprasta palikti savo valdovą pavojuje, kaip buvo šiandien?

– Mes esame pratę, – atsakė Kventinas, pasiryžęs nieko daugiau nepasakoti ta tema, – neapsunkinti jų savo pagalba garbingose pramogose, kada ji visai nereikalinga. Mes manome, kad valdovas medžioklėje turi patirti pavojų lygiai su kitais ir kad kaip tik to jis ten ir vyksta. Kas būtų iš medžioklės, jeigu ne jos pavojai ir nuovargis?

– Na ir kvailos bernioko šnekos, – įsiterpė dėdė. – Visada jis taip! Kiekvienam turi parengtą atsakymą arba paaiškinimą. Stebiuosi, iš kur toks sugebėjimas! Aš niekada negaliu niekam pasakyti, kodėl taip, o ne kitaip padariau gyvenime, nebent kad valgau todėl, jog esu alkanas, atlieku sargybos patikrinimą ar panašius tarnybos dalykus.

– Sakykite, garbusis pone, – paklausė karališkasis kirpėjas, žvelgdamas į jį iš po primerktų blakstienų, – o kodėl jūs atliekate patikrinimą?

– Todėl, kad taip man įsakė viršininkas, – atkirto Randuotasis. – Prisiekiu šventuoju Egidijum, aš nežinau jokių kitų priežasčių! Jeigu įsakytų Tairiui arba Kaningemui, jie darytų tą patį.

– Išsamiausias paaiškinimas kariniu požiūriu! – atsakė Olivjė. – Tačiau, pone Lesli, jums tikriausiai bus džiugu išgirsti, kad jo didenybė anaiptol nėra nepatenkintas jūsų sūnėno elgesiu. Jisai parinko jį šiandien popiete atlikti vieną pareigą.

– Parinko *jį?* – didžiai nustebo Randuotasis. – Jūs turbūt norite pasakyti – parinko *mane?*

– Aš norėjau pasakyti kaip tik tai, ką pasakiau, – atrėžė kirpėjas romiu, bet tvirtu balsu. – Karalius turi vieną pavedimą, kurį nori patikėti jūsų sūnėnui.

– Kaip? Kodėl? Kuriems galams? – pašoko Randuotasis. – Kodėl jis pasirinko bernėką, o ne mane?

– Aš nieko negaliu pasakyti, tik tą karišką jūsų paties paaiškinimą, pone Lesli, kad toks yra jo didenybės įsakymas. Tačiau, – pridūrė jis, – jeigu drįsčiau spėlioti, tai sakyčiau, gal jo didenybė turi uždavinį, kurį atlikti

labiau tinka jaunuoliui, tokiam kaip jūsų sūnėnas, negu prityrusiam kariui, koks jus esate, pone Lesli. Todėl, jaunasis bajoraiti, pasiimkite ginklus ir sekite paskui mane. Nepamirškite arkebuzos, nes teks eiti sargybą.

– Sargybą! – nusistebėjo dėdė. – Ar jūs neklystate, pone Olivjė? Sargybą rūmų viduje visą laiką ėjo tik tie, kurie kaip aš yra ištarnavę dvylika metų garbingojoje mūsų gvardijoje.

– Tikrai toks yra jo didenybės įsakymas, – atkirto Olivjė, – ir aš negaišdamas privalau jį vykdyti.

– Bet mano sūnėnas dar ne visai tikras gvardietis, – pareiškė Randuotasis. – Jis tik ginklanešys, tarnaująs mano žinioje.

– Atleiskite, – šyptelėjo Olivjė. – Karalius prieš pusvalandį liepė atnešti sąrašą ir jį įtraukė į gvardiečius. Malonėkite padėti savo sūnėnui pasirengti tarnybai.

Randuotasis, iš prigimties nei piktavalis, nei pavydus, skubiai ėmėsi tvarkyti sūnėno aprangą ir duoti jam nurodymus, kaip elgtis su ginklais, tačiau negalėjo susilaikyti nešūkčiojęs iš nuostabos, kad jaunuoliui taip anksti teko šitokia laimė.

– Niekada dar šitaip nėra buvę škotų gvardijoje, – kalbėjo jis. – Bent jau aš neatmenu. Bet veikiausiai tau teks saugoti papūgas ir Indijos povus, kuriuos Venecijos pasiuntinys neseniai atsiuntė dovanų karaliui. Ką gi daugiau! O šitokia tarnyba kaip tik bebarzdžiui bernėkui! – čia jis suktelėjo rūsčius savo ūsus. – Džiaugiuosi, kad buvai parinktas kaip tik tu, mielas sūnėne.

Kventinas, būdamas mitraus ir guvaus proto, taip pat karštos vaizduotės, kur kas didesnę reikšmę teikė tam, kad taip anksti buvo pašauktas karaliaus akivaizdon, ir jo širdis plastėjo nujausdama, jog netrukus laukia sėkmė. Jis nusprendė atidžiai stebėti kiekvieną Olivjė gestą ir žodį, nes įtarė, kad daugelį šio žmogaus veiksmų reikia suprasti priešingai, kaip kad būrėjai aiškina sapnus. Dabar jis slapta džiaugėsi, jog niekam neprasitarė apie medžioklės įvykius, ir tvirtai pasiryžo, – tuo pasirodydamas esąs gana protingas, nors dar buvo labai jaunas, – kol alsuoja šių uždarų ir paslaptingų rūmų oru, mintis laikyti užrakintas krūtinėje, o liežuvį sukąstą tarp dantų.

Kventinas greitai susiruošė ir su arkebuza ant pečių išsekė paskui poną Olivjė iš kareivinių. Čia reikia paminėti, kad nors škotai gvardiečiai buvo vadinami šauliais lankininkais, didžiojo lanko niekada nebuvo įvaldę, ir labai anksti jis buvo pakeistas šaunamuoju ginklu.

Randuotasis ilgai žiūrėjo jam iš paskos, ir jo veide buvo matyti ir nuostaba, ir smalsumas. Nors nei pavydas, nei pikta valia, kuri jį sukelia, nedrumstė dorų jo minčių, vis dėlto jis jautė, kad savimeilė yra pažeista ar bent užgauta, ir tatai temdė džiaugsmą dėl sūnėno, taip sėkmingai pradėjusio tarnybą.

Jis niūriai palingavo galvą, atsidarė slaptą indaują, išsiėmė didelį butelį stipraus seno vyno, pateliūskavo jį tikrindamas, kiek dar yra gėrimo, prisipylė sklidiną taurę ir išlenkė vienu mauku. Paskui atsisėdo pusiau gulom į didžiulį ąžuolinį krėslą, dar kartą lėtai palingavo galvą ir, matyt, nuo to pajuto tokį palengvėjimą, kad kaip tas žaislas mandarinas tol mataravo galvą, kol užsnūdo, ir miegojo, iki pakėlė trimitas pietums.

Kventinas Dervardas, palikęs dėdę šiems kilniems apmąstymams, nusekė paskui savo vadovą poną Olivjė, kuris, aplenkęs pagrindinius kiemus, nuvedė jį ne visiems žinomais stogu neuždengtais praėjimais, laiptų labirintais, skliautuotais koridoriais ir galerijomis, susijungiančiomis pačiose netikėčiausiose vietose slaptomis durimis. Pagaliau jie išėjo į didžiulę erdvią grotuotą galeriją, tokią plačią, kad galėjo būti beveik pavadinta mene, kur visos sienos buvo nukabinėtos gobelenais, įspūdingais veikiau senoviškumu negu gražumu, ir rūsčiais, šaltais šmėkliškais portretais iš ankstyvosios meno aušros epochos, po kurios prasidėjo nuostabus jos saulėtekis. Jie vaizdavo Karolio Didžiojo* riterius, kurie buvo tokie reikšmingi romantiškoje Prancūzijos istorijoje. Kadangi milžiniška garsiojo riterio Rolando figūra[98] čia buvo pati didžiausia, tai ir menė pagal jį buvo pavadinta Rolando mene, arba Rolando galerija.

* Karolis Didysis, man rodos, dėl neregėto savo žiaurumo su saksais ir kitais pagonimis tais tamsybės laikais buvo pakeltas į šventuosius, ir Liudvikas XI, kaip vienas iš jo sekėjų, garbino jo šventovę su ypatingu uolumu.

– Tu čia eisi sargybą, – pasakė Olivjė pašnibždomis, tarsi rūstūs monarchai ir riteriai aplinkui būtų galėję įsižeisti dėl garsesnio jo balso arba jis būtų bijojęs pažadinti aidą, pasislėpusį tarp susikryžiuojančių skliautų ir gotikinių ažūrinių ornamentų šios didžiulės kraupios menės lubose.

– Kokie bus įsakymai ir koks slaptažodis? – paklausė Kventinas tokiu pat tyliu balsu.

– Ar tavo arkebuza užtaisyta? – pasiteiravo Olivjė, neatsakydamas į Kventino klausimą.

– Tatai aš greitai padarysiu, – atsakė Kventinas ir ėmė užtaisinėti ginklą, įdegdamas pintį (ji turėjo būti kiekvienu momentu paruošta) žarijose, kurios ruseno didžiuliame menės židinyje – tokiame erdviame, jog jį buvo galima pavadinti gotikine karaliaus maldykla ar koplytėle, priklausančia menei.

Užtaisius arkebuzą Olivjė pasakė, jog Kventinas dar nežino apie vieną aukščiausią škotų gvardijos privilegiją – kartais jie gauna įsakymus tiesiog iš paties karaliaus arba iš didžiojo Prancūzijos konetablio, aplenkiant tiesioginius vadus.

– Tave, jaunikaiti, čia pastatė jo didenybė savo įsakymu, – pridūrė Olivjė, – ir neilgai trukus sužinosi kam. Kol kas gali vaikščioti per visą galeriją. Gali ramiai stovėti, jeigu nori, bet jokiu būdu nevalia atsisėsti ar padėti ginklą. Jokiu būdu negalima garsiai dainuoti ar švilpti, bet gali, jeigu patinka, tylomis kalbėti kokias bažnytines maldas ar ką nors kita, kas miela širdžiai ir kuo niekam nenusidėsi. Sudie! Pavyzdingai eik sargybą!

„Pavyzdingai eik sargybą! – pagalvojo jaunasis kareivis, kai jį atvedęs žmogus nusėlino savo tyliu žingsniu ir dingo pro šonines duris, paslėptas už gobeleno. – Pavyzdingai! O ką gi man saugoti ir nuo kokių priešų? Su kuo čia kautis? Su šikšnosparniais ir žiurkėmis? Nebent šie rūstūs senieji žmonijos atstovai sumanytų grįžti į gyvenimą ir sudrumstų mano sargybą. Na, bet tokia mano užduotis, ir aš turiu ją vykdyti".

Karštai, su didžiu uolumu pasiryžęs atlikti savo pareigą, jis pamėgino, kad nebūtų taip nuobodu, sugiedoti keletą giesmių, kurias buvo išmokęs vienuolyne, kur rado prieglobstį po tėvo mirties, pats sau galvodamas, kad nors ir pakeitė novicijaus abitą puošniais kariškais drabužiais, tačiau

kareiviškų žingsnių aidas karališkojoje Prancūzijos galerijoje labai priminė įkyrėjusias dienas uždarame Aberbrotiko vienuolyne.

Paskui, tarsi norėdamas įsitikinti, kad priklauso ne celei, o pasauliui, Kventinas tyliai, kaip buvo liepta, ėmė dainuoti senoviškas balades, kurių jį buvo išmokęs senasis šeimos liutnininkas, apie danų pralaimėjimą ties Aberlemnu ir Foresu[99], apie karaliaus Dufo nužudymą Forfare[100] ir kitas jaudinančias sakmes ir legendas, pasakojančias apie tolimos jo gimtinės istoriją ir ypač tą kraštą, iš kurio Dervardas buvo kilęs.

Dainuojant Kventinui greičiau bėgo laikas. Buvo jau gerokai po pietų, ir apetitas jam priminė, kad nors Aberbrotiko vienuoliai griežtai reikalaudavo laiku atlikti bažnytines priedermes, jie taip pat punktualiai laikėsi ir valgio valandų, o čia, karaliaus rūmuose, matyt, niekam nė į galvą neateina, kad, rytą praleidus medžioklėje ir pusę dienos išvargus sargyboje, Kventinas nekantriai laukia pietų.

Tačiau būna tokių švelnių kerų, kurie gali užliūliuoti net tokią nekantrą, kokia dabar kamavo Kventiną – tai buvo skambantys muzikos garsai. Viename ir kitame ilgos menės, arba galerijos, gale buvo didžiulės durys, papuoštos sunkiais architravais ir veikiausiai atsidarančios į vidinius apartamentus, kuriuos galerija tarsi jungė. Kai vienišas sargybinis vaikščiojo tarp šių dvejų durų, kurios ir žymėjo jo posto ribas, staiga jį nustebino muzika, sklindanti iš už vieno gobeleno, ir jam pasirodė, kad skamba lyra ir tas pats aną dieną jį sužavėjęs balsas. Visos vakarykščio ryto svajonės, nustelbtos vėliau patirtų jaudinančių išgyvenimų, vėl atgijo. Sustojęs tokioje vietoje, iš kur geriausiai girdėjosi muzikos garsai, Kventinas sustingo su arkebuza ant pečių pusiau pražiota burna, visa siela pasikreipęs ton pusėn, tapęs veikiau sargybinio statula negu gyvu žmogum, nieko daugiau negalvodamas, tik kaip išgirsti kiekvieną šios žavios melodijos garsą.

O tie švelnūs garsai girdėjosi gana neaiškiai – jie tai aptildavo, nusilpdavo, tai visiškai liaudavosi, paskui vėl pasigirsdavo. Tačiau muzika, kaip ir grožis, dažnai esti nuostabiausia ir labiausiai patraukia tada, kai melodijos žavesys tik pusiau atsiskleidžia ir vaizduotei paliekama prikurti tai, kas iš nuotolio nebuvo išgirsta, o lakiai Kventino vaizduotei

netrūko peno tomis akimirkomis, kai nutildavo melodija. Girdėjęs savo dėdės draugų pasakojimą ir matęs sceną, kuri tą rytą įvyko audiencijų menėje, jis negalėjo abejoti, kad jo klausą žavinti gražuolė sirena anaiptol ne apšiurusio užeigininko duktė ar giminaitė, kaip jis neišmanėliškai tada spėjo, o toji pati persirengusi ir persekiojama grafaitė, dėl kurios karaliai ir kunigaikščiai dabar ketino užsidėti šarvus ir išmėginti ietis. Šimtai nuostabiausių svajonių, kilusių romantiško, nuotykių trokštančio jaunuolio galvoje tame romantiškame nuotykių amžiuje, tarsi šydas uždengė apčiuopiamą tikrovę.

Bet staiga jo svajones nutraukė kažkieno ranka, šiurkščiai stvėrusi už ginklo, ir rūstus balsas, sududenęs prie pat ausies:

– Cha! *Pasques-dieu!* Pone ginklanešy, man rodos, jūs miegate eidamas sargybą.

Tai buvo tas pats duslus, bet įspūdingas ir kiek ironiškas pono Pjero balsas, ir Kventinas iškart atitokęs išvydo, kartu susigėsdamas ir nusigąsdamas, kad užsisvajojęs leido pačiam Liudvikui, įėjusiam turbūt per kokias slaptas duris ir atsėlinusiam palei sieną ar už gobelenų, prislinkti taip arti, jog šis kone atėmė iš jo ginklą.

Sutrikęs Kventinas impulsyviai taip trūktelėjo arkebuzą, jog karalius šastelėjo atatupstas. Ir čia pat vaikinas dar baisiau išsigando, kad, pakluses primityviam instinktui, kuris narsų žmogų skatina nesiduoti nuginkluojamam, jis dar labiau įnirtino karalių, nes jau ir taip buvo supykdęs savo aplaidumu sargyboje. Visai sumišęs jis vėl paėmė arkebuzą, beveik nejausdamas, ką daro, ir užsidėjęs ją ant peties sustingo priešais monarchą, kurį, kaip turėjo pagrindo manyti, buvo mirtinai įžeidęs.

Liudvikas buvo tironas ne tiek iš įgimto žiaurumo ar charakterio baisumo, kiek iš šaltakraujiško gudrumo ir pavydaus įtarumo, bet vis dėlto turėjo nemaža kandaus nuožmumo, kuris padarydavo jį despotu net paprasčiausiai kalbantis su žmogumi, ir visuomet džiaugėsi galįs įskaudinti, kaip kad buvo dabar. Tačiau šį kartą jis ilgai nedžiūgavo ir pasitenkino tardamas:

– Tavo paslauga šį rytą išpirko su kaupu mažą jauno kario aplaidumą. Ar jau pietavai?

Kventinas, kuris veikiau tikėjosi būsiąs pasiųstas pas vyriausiąjį profosą, negu taip lipšniai pasveikintas, nuolankiai atsakė, jog nepietavo.

– Vargšas bernaitis! – tarė Liudvikas švelniau nei įprastai. – Iš alkio jis apsnūdo. Juk žinau, kad tavo apetitas kaip vilko, ir aš išgelbėsiu tave nuo šio žvėries, kaip tu išgelbėjai mane nuo ano, o kad elgeisi taip protingai, kaip prašiau, dėkoju tau už tai. Ar negalėtum ištverti dar valandą nevalgęs?

– Dvidešimt keturias valandas, valdove, – išdrožė Dervardas. – Juk esu tikras škotas!

– Nors ir gaučiau dar vieną karalystę, nenorėčiau būti tuo pyragu, kuris pateks tau po šitokio pasninkavimo, – tarė karalius. – Tačiau dabar turim pašnekėti ne apie tavo pietus, o apie manuosius. Šiandien aš pakviečiau į savo menę, ir visiškai slaptai, kardinolą Baliu ir tą burgundą grafą de Krevkerą. Sunku numanyti, kas gali atsitikti – velnias niekad nesnaudžia, kai priešai susitinka prisidengę draugyste.

Valandėlę jis tylėjo, žvelgdamas įdėmiai ir niauriai. Matydamas, kad daugiau karalius nieko neketina sakyti, Kventinas pagaliau ryžosi paklausti, ką jam tokiomis aplinkybėmis teks daryti.

– Eiti sargybą už bufeto su užtaisytu ginklu, – atsakė Liudvikas, – ir jei pamatysi, kad įvyko išdavystė, nudėti išdaviką vietoje.

– Išdavystė, valdove! Šitaip saugomoje pilyje! – sušuko Dervardas.

– Tu įsivaizduoji, kad tatai negalima, – tarė karalius, matyt, neužgautas jo atvirumo. – Bet mūsų istorija rodo, kad išdavystė gali įšliaužti ir pro pragręžtą skylutę. Argi sargyba apsaugo nuo išdavystės? O, paikas bernaiti! *Quis custodiat ipsos custodes*[101] – kas apsaugos pačius sargybinius?

– Jų škotiškoji garbė! – drąsiai atkirto Dervardas.

– Taip. Teisingai šneki, jaunikaiti. Tu man patinki, – tarė karalius linksmai. – Škoto garbe visada galima buvo pasitikėti, todėl aš ja pasikliauju ir dabar. Bet išdavystė! – čia jis vėl niūriai susimąstė ir perėjo per menę nelygiais žingsniais. – Išdavystė sėdi kartu su mumis per šventes, ji žaižaruoja mūsų taurėse, ji nešioja mūsų patarėjų barzdą, ji prisidengia mūsų dvariškių šypsenomis, kvailu mūsų juokdarių juoku – žodžiu, ji slepiasi draugu apsimetusio priešo asmenyje. Liudvikas Orleanietis pasi-

tikėjo Johanu Burgundu[102] ir buvo nužudytas Barbetės gatvėje; Johanas Burgundas pasitikėjo Orleaniečio partija ir buvo nužudytas ant Montero tilto. Aš nepasitikiu niekuo... Niekuo. Klausyk: aš nenuleisiu akių nuo to įžūlaus grafo ir nuo kardinolo taip pat – jo aš taip pat nelaikau patikimu. Kai šūktelsiu: *„Ecosse, en avant!"**, vietoj nušauk Krevkerą.

– Tai mano pareiga, – atsakė Kventinas, – jeigu jūsų didenybės gyvybė bus pavojuje.

– Žinoma. Tik tą aš norėjau pasakyti, – tarė karalius. – Šiaip kam man žudyti tą įžūlų karį? Jeigu dar būtų pats konetablis Sen Polis... – čia jis nutilo, lyg apsigalvojęs, kad per daug pasakė, bet nusijuokęs vėl kalbėjo toliau: – Mūsiškis svainis Škotijos Jokūbas, jūsiškis Jokūbas, Kventinai, nusmeigė Duglą[103], pasikvietęs jį į svečius, pačioje savo karališkoje pilyje, Skirlinge.

– Stirlinge, – pataisė Kventinas, – jeigu leisite pažymėti, jūsų didenybe. Maža gero buvo iš tos žmogžudystės.

– Tu vadini tą pilį Stirlingu? – pasiteiravo karalius, paskutinius Kventino žodžius nuleidęs negirdomis. – Na, tebūna Stirlingas – pavadinimas čia nesvarbu. Bet nors aš nieko pikto nelinkiu tiems dviem valstybės vyrams... man iš to nebūtų jokios naudos... jie, galimas daiktas, negalvoja taip dorai. Žodžiu, aš pasikliauju tavo arkebuza.

– Aš tiktai lauksiu ženklo, – atsakė Kventinas, – bet vis dėlto...

– Tu dvejoji? – paklausė karalius. – Kalbėk... Aš tau leidžiu viską sakyti. Iš tokių kaip tu galima išgirsti tikrai vertingą patarimą.

– Jums leidus aš tik norėčiau paklausti, – įsidrąsino Kventinas, – kodėl jūsų didenybė, jei turite pagrindo nepasitikėti tuo burgundu, prisileidžiate jį taip arti, ir dar slaptai.

– O nesibaimink, pone ginklanešy, – tarė karalius. – Kai kada pavojai, kuriuos drąsiai pasitinki, patys išnyksta, o kai parodai, kad jų bijai, pasidaro realūs ir neišvengiami. Kada aš drąsiai prieinu prie pikto šuns ir imu jį glostyti, tai devyniais atvejais iš dešimties jis ramiai tupi. Jeigu parodau, kad jo bijau, puola ir apdrasko. Būsiu atviras su tavim. Man la-

* Škotija, pirmyn! (*Pranc.*)

bai svarbu, kad šis žmogus negrįžtų pas karštakošį savo valdovą nusiteikęs kerštingai. Todėl rizikuoju. Aš niekad nevengiau statyti savo gyvybės į pavojų dėl karalystės... Eik paskui mane.

Liudvikas išsivedė jaunąjį savo sargybinį, kurį, matyt, labai pamėgo, pro šonines duris, pro kurias pats buvo įėjęs, ir jas parodęs tarė Kventinui:

– Tas, kas nori gerai gyvuoti rūmuose, privalo žinoti visas slaptas dureles ir užmaskuotus laiptus, visas rūmų žabangas ir vilkduobes taip, kaip ir pagrindinius įėjimus, paradines duris ir vartus.

Pasukęs į vieną, paskui į kitą pusę, perėjęs keliais koridoriais, karalius atvedė Dervardą į mažą skliautuotą kambarį, kur trims žmonėms buvo padengtas stalas. Visas kambario apstatymas buvo prastas, kone bjaurus. Tik indauja, arba sustumiamas važinėjantis bufetas su keliais auksiniais ir sidabriniais indais, buvo vienintelis kambario rakandas, šiek tiek panašus į karališkų rūmų baldą. Už šio bufeto Liudvikas ir pastatė Dervardą, o paskui, pažiūrėjęs iš vieno ir iš kito kambario galo ir įsitikinęs, kad sargybinio nematyti, davė jam paskutinį nurodymą:

– Žiūrėk, atsimink žodžius: *„Ecosse, en avant"*. Ir jei tik juos ištarsiu, stumk bufetą – negailėk nei taurių, nei bokalų – ir taikyk tiesiai į Krevkerą. Jeigu ginklas apviltų, pulk prie jo su peiliu. Mudu su Olivjė sutvarkysime kardinolą.

Tai pasakęs jis garsiai švilptelėjo ir pakvietė į kambarį Olivjė, kuris buvo ir asmeninis jo kamerdineris, ne tik kirpėjas, ir kuris apskritai vykdydavo visas asmenines paslaugas, kokių tik prireikdavo karaliui. Dabar jis pasirodė kartu su dviem pagyvenusiais tarnais, kurie vieninteliai turėjo patarnauti karaliui prie stalo. Vos tik karalius atsisėdo į savo krėslą, svečiai buvo pakviesti, ir Kventinas įsitikino, kad, nors pats buvo nematomas, galėjo sekti viską, kas dėjosi kambaryje.

Karalius pasveikino savo svečius taip nuoširdžiai, jog Kventinui tai niekaip nesiderino su nurodymais, kuriuos ką tik buvo gavęs, ir tikslu, kuriam jis buvo pastatytas už bufeto su paruoštu mirtinu ginklu rankose. Liudvikas, atrodė, dabar ne tik nieko nebijojo – buvo net galima pamanyti, kad svečiai, kuriems jis suteikė aukštą garbę pietauti prie savo stalo,

buvo kaip tik tie asmenys, kuriais jis neabejodamas pasitiki ir kuriuos labiausiai trokšta pagerbti. Jo elgesys buvo be galo orus ir sykiu mandagus. Nors viskas aplinkui, net ir paties Liudviko drabužiai, toli gražu neprilygo net smulkiausių jo vasalų turtams ir spindesiui, jo kalba ir manieros buvo kaip galingo monarcho, iš aukšto žiūrinčio į žemesniuosius.

Kventinas ėmė galvoti, kad ankstesnis jo pašnekesys su Liudviku buvo sapnas arba kad paslaugus kardinolo elgesys ir paprasta, atvira ir riteriška Burgundijos aristokrato laikysena visiškai išsklaidė karaliaus įtarimus.

Tačiau kolei svečiai, pakviesti karaliaus, sėdosi į savo vietas prie stalo, jo didenybė nužvelgė juos greitu skvarbiu žvilgsniu ir iškart nukreipė akis Kventino pusėn. Visa tai truko tiktai akimirką, bet karaliaus žvilgsnyje buvo tiek nepasitikėjimo ir neapykantos svečiams, toks įsakmus paliepimas Kventinui budriai saugoti ir esant reikalui mitriai veikti, jog abejonės neliko, – Liudviko nusiteikimas nepasikeitė ir būgštavimai nė kiek nesumažėjo. Tad Kventinas buvo dar labiau nustebintas, kaip monarchas moka slėpti savo įtarimus ir spėliones po nepermatoma skraiste.

Tarsi pamiršęs viską, ką Krevkeras jam iškalbėjo dvariškių akivaizdoje, karalius šnekučiavosi su juo apie senus laikus, apie įvykius, kurie nutiko, kai jis gyveno Burgundijoje kaip tremtinys, teiravosi apie visus didikus, kuriuos tada artimai pažinojo, tarsi anas laikotarpis jam iš tikrųjų būtų buvęs laimingiausias gyvenime ir visiems, kas tuomet sušvelnino jo dalią, jis būtų jautęs nuoširdžiausią ir dėkingiausią prielankumą.

– Kitos tautos pasiuntiniui, – kalbėjo jis, – būčiau surengęs iškilmingą priėmimą, bet senam bičiuliui, kuris buvo mano dažniausias svečias Ženapė pilyje*, norėjau pasirodyti tuo, kuo esu – senuoju Liudviku Valua, tokiu pat paprastu ir kukliu kaip kiekvienas jo Paryžiaus miestietis. Tačiau vaišes, pone grafe, liepiau paruošti kur kas geresnes nei paprastai, nes neužmiršau jūsiškės burgundų patarlės: *Mieux vault bon repas que bel habit***. Ir todėl įsakiau pasirūpinti stalu. Juk mūsų, Prancūzijos, vynas, kaip jūs

* Tėvo ištremtas į Burgundiją, Liudvikas daugiausia gyveno Ženapė. Ištremties laikotarpis dažnai minimas šiame romane.

** Verčiau geras valgis negu puikus drabužis. (*Pranc.*)

gerai žinote, nuo seno lenktyniauja su Burgundijos, tačiau šį ginčą mes dabar išspręsime: aš išgersiu už jus burgundiškojo, o jūs, pone grafe, į mano sveikatą – šampano. Olivjė, pripilk man okseriškojo taurę!

Ir karalius linksmai uždainavo tada gerai žinomą dainelę:

Oksero vynas – karalių gėrimas.

– Pone grafe, geriu į kilniojo Burgundijos hercogo sveikatą, mūsų numylėto brolužio sveikatą! – sušuko karalius. – Olivjė, pripilk aną auksinę taurę Reimso vyno ir priklaupęs paduok ją grafui – jis atstovauja mylimajam mūsų brolužiui. O jūsų taurę, mielas kardinole, pripilsiu aš pats.

– Jūs, valdove, ją ir taip pripildėte savo malonių jau net su kaupu, – atsakė kardinolas įsiteikiamai kaip globojamas favoritas dosniam valdovui.

– Nes žinau, kad jūsų eminencija taurę laiko tvirta ranka, – tarė Liudvikas. – Tačiau katrą pusę jūs palaikysite šiame didžiajame ginče – Šilerį ar Okserą, Prancūziją ar Burgundiją?

– Aš liksiu neutralus, valdove, – atsakė kardinolas, – ir prisipilsiu taurę Overnės vyno.

– Neutraliam likti pavojinga, – tarė karalius, tačiau pastebėjęs, kad kardinolas nuraudo, nukreipė kalbą: – žinau, jūs teikiatės gerti Overnės vyną, nes jis toks taurus, jog nesileidžia maišomas su vandeniu... Bet kodėl jūs, pone grafe, delsiate ištuštinti savo taurę? Tikiuosi, nemanote, kad dugne galėtų būti nacionalinio kartėlio?

– Norėčiau, valdove, – atsakė grafas de Krevkeras, – kad visi nacionaliniai ginčai galėtų būti taip maloniai baigiami kaip varžybos tarp mūsų vynuogininkų.

– Viskam reikia laiko, pone grafe, – atkirto karalius, – viskam reikia laiko, net tam, kad jūs išgertumėte šampano taurę. O dabar, kai išgėrėte, padarykite man malonę – priimkite šią taurę kaip brangią mūsų dovaną ir kaip mūsų pagarbos laidą. Ne kiekvienam aš ją dovanočiau. Kadaise ši taurė priklausė Prancūzijos siaubui, Anglijos valdovui Henrikui V[104], ir buvo gauta, išvadavus Ruaną, kada anglus iš Normandijos vieningai išvarė Prancūzijos ir Burgundijos pajėgos. Ir kam labiau tiktų ją pado-

vanoti kaip kilniajam ir narsiajam Burgundijos hercogui, kuris puikiai žino, kad tik šių dviejų tautų vienybė gali užtikrinti mūsų šalies laisvę nuo anglų jungo.

Grafas, kaip derėjo, atsakė į šiuos žodžius, ir Liudvikas nesivaržydamas pasidavė linksmumui, kuris retkarčiais pagyvindavo jo niaurų charakterį. Žinoma, jis pats vadovavo šnekai, jo pastabos, visada pašaipios ir kandžios, o dažnai iš tikrųjų sąmojingos, tik retkarčiais buvo geraširdiškos, o anekdotai, kuriais jas perpindavo, gal ir buvo juokingi, bet nepadorūs. Tačiau nė vienu žodžiu, skiemeniu ar raide jis neišsidavė, jog bijodamas dėl savo gyvybės kambaryje paslėpė kareivį, kuris stovi su užtaisytu ginklu, kad galėtų jį apginti, jei kas pasikėsintų į jo asmenį.

Grafas de Krevkeras nuoširdžiai pasidavė karaliaus nuotaikai, o patikūnas kardinolas juokėsi iš kiekvieno pokšto ir dar pasodrindavo kiekvieną dviprasmybę, nesidrovėdamas posakių, nuo kurių kaime užaugęs jaunasis škotas raudo net savo slaptavietėje.

Maždaug po pusantros valandos visi pakilo nuo stalo, ir karalius, mandagiai atsisveikinęs su svečiais, davė ženklą, jog nori likti vienas.

Kai tik visi, net ir Olivjė, pasišalino, jis tuoj pasišaukė Kventiną iš už bufeto, bet tokiu tyliu balsu, kad vaikinas vos galėjo patikėti, jog tai tas pats balsas, kuris ką tik krėtė juokus ir kėlė tokį gyvumą. Priėjęs prie karaliaus, jis išvydo, kad ir veidas jo visiškai kitoks. Apsimesto žvalumo ugnelė išblėsusi iš akių, šypsena dingusi nuo veido, o likęs tik nuovargis, kokį jaučia garsus aktorius, baigęs vaidinti savo mėgstamą rolę, kuriai scenoje reikėjo sutelkti visas jėgas.

– Tavo sargyba dar nebaigta, – tarė jis Kventinui. – Sėsk, pasistiprink – aure ant stalo yra visko – paskui aš nurodysiu, ką turėsi daryti toliau. O dabar kokia čia gali būti šneka – sotus alkano nesupras.

Ir Liudvikas, atsisėdęs į krėslą, užsidengė akis ranka ir taip sėdėjo tylėdamas.

XI SKYRIUS

Rolando menė

Piešėjai tapo Kupidoną aklą,
Bet argi neregys vedybų dievas?
Gal jam iškraipo vaizdą tie akiniai,
Kuriuos dėvėt tėvai, globėjai verčia,
Kad jis per juos matytų auksą, kraitį,
Valdas bei rūmus, garsią aukštą kilmę
Ir viską vertintų dešimteriopai?
Tatai, man regis, reikia apsvarstyti.

„Prievartinių vedybų vargai"[105]

Nors Prancūzijos karalius Liudvikas XI buvo iš tų Europos monarchų, kurie godžiausiai troško valdžios, iš tiesų jis geidė tik apčiuopiamų jos teikiamų smagumų ir nors puikiai išmanė savo rangui derantį etiketą ir kartais griežtai reikalavo jo laikytis, apskritai buvo kaip reta abejingas paradiškumui.

Jei šis valdovas būtų buvęs aukštesnės moralės, tai dėl familiarumo, su kokiu kviesdavosi pavaldinius prie savo stalo, o kartais netgi pats prie jų atsisėsdavo, jis būtų buvęs itin populiarus. Bet, nepaisant charakterio trūkumų, Liudviko paprastumas atpirkdavo daugelį jo ydų, ypač akyse tų pavaldinių, kuriems beveik netekdavo patirti jo įtarumo ir pavydumo. Vadinamasis *le tiers état,* trečiasis Prancūzijos luomas, kuris vis turtėjo ir

darėsi galingesnis, valdant šiam sumaniam karaliui, gerbė savo monarchą, nors ir nemylėjo. Ir tiktai remdamasis šiuo luomu Liudvikas galėjo atsilaikyti prieš didikų neapykantą, o šie kaltino karalių, jog, nepaisydamas nusistovėjusių etiketo reikalavimų, jis žemina Prancūzijos karūnos garbę ir niekina puikias jų privilegijas. Tačiau kaip tik tatai jam padėjo laimėti trečiojo luomo palankumą.

Kantriai – nors šitai daugeliui kitų valdovų būtų pasirodę pernelyg žema, – ir ne be pasigėrėjimo Prancūzijos monarchas laukė, iki jo gvardietis numalšino jaunatvišką apetitą. Tačiau galima spėti, kad Kventinas buvo pernelyg taktiškas ir protingas, kad būtų ilgai ir nuobodžiai bandęs karaliaus kantrybę: ir tikrai jis ne kartą jau norėjo mesti valgęs, bet Liudvikas vis neleisdavo.

– Matau iš tavo akių, – sakė jis geraširdiškai, – kad dar nė perpus nepasistiprinai. Kirsk toliau! Sotinkis, Dievo ir šventojo Dionizijaus padedamas. Žinok, kad valgis ir malda (čia jis persižegnojo) geram krikščioniui niekad netrukdė darbuotis. Išgerk taurę vyno, tiktai žiūrėk – ne ąsotį. Tuo nusideda tavo tėvynainiai, taip pat, kaip ir anglai, kurie, jei nepasiduoda šiai silpnybei, esti tokie kareiviai, kokių pasaulis nėra matęs. O dabar greit nusiplauk rankas, neužmiršk sukalbėti *bénédicité** ir sek paskui mane.

Kventinas iškart paklausė ir, vedamas jau kitais, bet tokiais pat labirintais kaip ir čia ateinant, atsekė paskui Liudviką į tą pačią Rolando menę.

– Įsidėmėk, – įsakmiai tarė karalius, – tu nebuvai pasitraukęs iš šio posto... Šitaip pasiaiškink savo dėdei ir draugams! Ir klausyk, kad iš atminties niekas neišsprūstų, suveržk ją šia aukso grandine, – ir jis užmetė Kventinui ant peties gana didelės vertės grandinėlę. – Pats aš gal ir nelabai didelis puošeiva, bet tie, kurie man ištikimi, turi kuo palenktyniauti su prašmatniausiais dabišiais. Bet jeigu šitokios grandinės neužtenka pririšti liežuviui, kad per daug nemaskatuotų, tai mano draugužis Tristanas uždeda ant kaklo tokį amuletą, kuris visiems padeda. O dabar įsidėmėk! Joks žmogus, išskyrus Olivjė ir mane, neturi teisės čia įeiti šį vakarą.

* Padėkos malda po valgio.

Čia ateis tik damos iš šios menės pusės, o gal ir iš kitos, arba, galimas daiktas, iš abiejų. Tu gali joms atsakyti, jei jos užkalbins tave, bet kadangi eisi sargybą, atsakas turi būti trumpas. Pats negali nei užkalbinti jų, nei įsitraukti į ilgesnes šnekas. Tačiau klausyk, ką jos kalbės. Tavo ausys, kaip ir rankos, priklauso man – aš nupirkau tave su kūnu ir siela. Todėl viską, ką išgirsi, privalai atsiminti, iki pasakysi man, o paskui užmiršti. Arba ne, aš apsigalvojau: bus geriausia, jeigu tu būsi naujokas škotų kareivis, kuris ką tik atsidangino iš kalnų ir dar neišmoko krikščioniškos mūsų kalbos. Puiku! Taigi, jei jos užkalbins, neatsakyk – tatai išgelbės iš keblios padėties tave, ir jos laisvai kalbėsis, nekreipdamos į tave dėmesio. Supratai? Sudie! Būk budrus, ir tu turėsi draugą.

Taręs šiuos žodžius, karalius kaipmat dingo už gobelenų, palikęs Kventiną apsvarstyti, ką jis matė ir girdėjo. Dabar jaunuolis buvo tokioje padėtyje, iš kurios maloniau žvelgti į priekį, negu dirsčioti atgal. Mintis, kad jis, tarsi medžiotojas, tankynėje stebintis briedį, buvo pastatytas atimti gyvybę kilniajam grafui Krevkerui, anaiptol neatrodė jam tauri. Žinoma, šių priemonių karalius, matyt, imasi tik atsargai ir apsigynimui, bet kas galėjo jaunuoliui garantuoti, kad vėl nebus greitai įsakyta atlikti panašią užduotį ir jau pulti? Jo padėtis būtų tikrai nemaloni, nes pažinus valdovo charakterį Kventinui pasidarė aišku, jog atsisakius grėstų pražūtis, o paklusti – reikštų paminti po kojomis savo garbės jausmą. Jis stengėsi nuvyti šias mintis, sumaniai guosdamasis, – kaip dažnai daro jauni žmonės, užklupti gresiančio pavojaus, – jog dar bus ganėtinai laiko apmąstyti, kaip elgtis, kai bėda iš tikrųjų ateis, ir jog šiai dienai ir taip užtenka rūpesčių[106].

Kventinas tuo lengviau nusitvėrė šios minties, kad pastarieji karaliaus paliepimai davė jam progą pagalvoti apie kur kas malonesnius dalykus negu jo paties padėtis. Aišku, viena iš tų damų, kurias jam buvo įsakyta stebėti, buvo Lyros Mergelė. Ir mintyse Kventinas nusprendė uoliai vykdyti vieną karaliaus įsakymo dalį – nepraleisti nenugirdus nė vieno jos pasakyto žodžio, kad galėtų įsitikinti, ar gražiosios damos kalbos kerai prilygsta muzikos žavesiui. Tačiau su tokiu pat nuoširdumu jis sau prisiekė, kad nė žodelio iš jos kalbos nepasakys karaliui, jeigu tatai galėtų kuo nors jai pakenkti.

Dabar jau Kventinui nebebuvo grėsmės užsnūsti poste. Kiekvienas vėjo gūsis, dvelktelėjęs pro atvirą grotuotą langą ir subangavęs senus gobelenus, tarsi sakė, kad ateina laukiama gražuolė. Žodžiu, jį buvo apėmęs tas paslaptingas nerimas ir nekantrus laukimas, kuris visuomet lydi meilę, o kartais net ją uždega.

Pagaliau vienos durys iš tikrųjų sugirgždėjo ir žvangtelėjo (nes penkioliktame šimtmetyje net rūmų durys neatsiverdavo ant vyrių taip tyliai, kaip mūsų dienomis), bet, deja, ne tame menės gale, kur jis buvo girdėjęs skambant lyrą. Jos atsidarė, ir pro jas įžengė dama, lydima dviejų palydovių; ženklu paliepusi joms likti už durų, dama įėjo. Iš nelygios, krypuojančios eisenos, dar aiškiau krentančios į akis ilgoje tuščioje menėje, Kventinas iš karto pažino, jog tai princesė Joana, ir su pagarba, priderama jam, kaip sargybiniui, išsitempė nebylus, o jai praeinant nuleido ginklą, pasisukęs į jos pusę. Ji atsakė gracingai linkteldama galvą, ir dabar Kventinas išvydo jos veidą kur kas aiškiau negu ryto metą.

Nelaimingosios princesės bruožai nedaug tegalėjo atpirkti figūros ir eisenos nepatrauklumą. Jos veidas anaiptol nebuvo nemalonus, nors jam stigo grožio. Didelėse mėlynose akyse, kurios dažniausiai žvelgdavo į žemę, slypėjo romus skausmas. Princesė atrodė numirėliškai išbalusi, jos oda buvo gelsvai pilko atspalvio, kuris paprastai esti blogos sveikatos ženklas. O lūpos tokios blyškios ir plonos, jog burnai neteikė grožio net balti lygūs dantys. Princesę puošė purūs lininiai plaukai, bet jie buvo labai šviesūs, kone melsvi, ir kameristė, kuri, be abejo, plaukų vešlumą laikė ypatingu princesės grožiu, ne per daug tepadailino jos išvaizdą, sudėjusi juos garbanomis aplink išbalusį veidą – dėl to jis tapo visai negyvas, tarsi lavono. Sakytum tyčia norėdama kuo negražiau atrodyti, ji vilkėjo plačią blyškaus žalio šilko suknią, su kuria panėšėjo tiesiog į pamėklę.

Kol Kventinas sekė šią keistą šmėklą akimis, kuriose smalsumas buvo sumišęs su užuojauta, nes kiekvienas princesės žvilgsnis ir judesys lyg šaukte šaukėsi ją užjausti, dvi damos įėjo į menę iš kito galo.

Viena jų buvo ta mergina, kuri Liudvikui pareikalavus atnešė jam džiovintų vaisių, kai Kventinas valgė atmintinus pusryčius „Lelijos“ už-

eigoje. Paslaptinga nuostabi nimfa su šydu ir lyra, ir dar aukštakilmė turtingos grafystės paveldėtoja (taip bent nusprendė Dervardas), dabar ši mergaitė savo grožiu jam padarė dešimt kartų stipresnį įspūdį negu tada, kai manė ją esant smulkaus užeigininko dukterimi, patarnaujančia turtingam ir užgaidžiam seniui vaizbūnui. Jis stebėjosi, kokie burtai tuomet galėjo jį taip suklaidinti. Tačiau jos drabužiai ir dabar buvo beveik tokie pat paprasti kaip ir pirma, – ji vilkėjo gedulingą juodą suknelę be jokių papuošalų, o ant galvos turėjo tik krepo vualį, kuris šįsyk buvo atmestas atgal, ir todėl merginos veidas liko neuždengtas. Bet dabar, kai Kventinas žinojo, kas ji iš tikrųjų yra, daili jos figūra jam regėjosi kur kas elegantiškesnė, eisena, į kurią jis tada nekreipė dėmesio, – didingesnė, o taisyklingi bruožai, skaistus veidas ir kerinčios akys įgavo kilnumo ir dėl to atrodė dar gražesni.

Nors Dervardui būtų grėsusi mirties bausmė, jis negalėjo šiai gražuolei ir jos palydovei neatiduoti tos pačios pagarbos, kurią ką tik parodė karališkajai princesei. Jos priėmė jo pasveikinimą kaip damos, pratusios būti godojamos žemesniųjų, ir mandagiai atsakė į jį. Bet Kventinui pasirodė, – o gal tai buvo tik vaikino vizija, – kad jaunoji dama truputėlį nuraudo, nudelbė akis ir lyg sumišo, nors ir labai nežymiai, atsakydama į karišką jo pasveikinimą. Tikriausiai ji prisiminė drąsų nepažįstamąjį kaimyniniame „Lelijos“ užeigos bokšte. Bet ar tas sumišimas reiškė nepasitenkinimą? Į šį klausimą jis nieko negalėjo atsakyti.

Jaunosios grafaitės palydovė, apsirengusi taip pat paprastai ir gedulingai, buvo to amžiaus, kada moteris kaip įmanydama stengiasi išlaikyti grožį, kuris jau sparčiai blėsta. Beje, ir dabar dar daug kas liudijo, kokia gražuolė ji buvusi kadaise, o iš manierų galėjai spręsti, kad, prisimindama praeities pergales, ji dar neišsižadėjo vilčių laimėti naujas. Ši dama buvo aukšta ir grakšti, nors šiek tiek išdidžios laikysenos, ir atsakė į Kventino pasveikinimą maloningai globėjiška šypsena. Čia pat ji kažką pašnibždėjo į ausį jaunajai damai, ši grįžtelėjo į kareivį, lyg norėdama patikrinti, ar tosios žodžiai teisingi, bet atsakė jai, nepakėlusi akių. Kventinas negalėjo neįtarti, kad vyresnioji dama atkreipė jaunosios dėmesį į dailią jo išvaizdą, ir buvo patenkintas (pats nežinau kodėl), kai užkalbintoji nesiteikė

pakelti į jį akių ir patikrinti, ar pastaba teisinga. Veikiausiai pamanė, kad tarp jų jau ėmė megztis savotiškas paslaptingas saitas, kuris darė reikšmingą ir mažiausią smulkmeną.

Bet jis neturėjo kada apie tai galvoti, nes dėmesį bematant užvaldė princesės Joanos susitikimas su nepažįstamomis damomis. Joms įėjus šioji sustojo ir laukė, kol jos prieis, galbūt suprasdama, jog protingiau jai stovėti vietoje, o kadangi priimdama jų sveikinimus ir į juos atsakydama ji buvo kažkaip sumišusi, tai vyresnioji dama, nežinodama, kas toji moteris, su kuria susitiko, kreipėsi nuolankiu tonu, rodančiu, kad veikiau ji suteikia garbę, o ne pati yra pagerbiama šio susitikimo.

– Aš džiaugiuosi, madam, – tarė ji su šypsena, kuria norėjo išreikšti savo nusižeminimą, o kartu ir padrąsinimą, – kad mums pagaliau leista bendrauti su tokia garbia mūsų lyties persona, kokia jūs, atrodo, esate. Turiu pasakyti, kad mudvi su dukterėčia ne per daug galime dėkoti karaliui Liudvikui už svetingumą. Ką tu, dukterėčia! Netimpčiok manęs už rankovės! Iš šitos damos akių matau, kad ji mus užjaučia dėl mūsų padėties. Nuo to laiko, kai čia atvykome, mieloji madam, su mumis elgiamasi maža ką geriau kaip su kalinėmis. Po daugybės kvietimų patikėti save ir teisėtas mūsų pretenzijas Prancūzijos globai krikščioniškasis karalius mums parūpino gyventi iš pradžių tik bjaurią užeigą, o dabar kampą šiuose priplėkusiuose rūmuose, iš kurių mums teleidžiama išsėlinti prieš temstant, lyg mes būtume šikšnosparniai ar pelėdos ir mūsų pasirodymas saulės šviesoje būtų nelemtas ženklas.

– Man gaila, – atsiliepė princesė, mikčiodama ir sumišusi dėl to, ką išgirdo, – kad mes negalėjome lig šiol deramai jus priimti. Jūsų dukterėčia, tikiuosi, jaučiasi laimingesnė?

– Daug... daug... laimingesnė, negu galėčiau apsakyti, – atsiliepė jaunoji grafaitė. – Aš teieškojau saugios vietos, o radau dar ir vienatvę. Tokia nuošali mums skirta pirmesnė buveinė ir tokia rami vienatvė dabar... o tai ir parodo tą itin didžią malonę, kurią karalius suteikė mums, nelaimingoms pabėgėlėms...

– Nutilk, kvailute mano, – pertarė ją vyresnioji, – ir kalbėkime, ką galvojame, nes pagaliau esame vienos su šia dama. Aš sakau vienos, nes

tas gražus jaunas kareivis yra tik statula: jis, atrodo, negali nė pakrutėti ir, kaip suprantu, nemoka kalbėti, bent mūsų kultūringa kalba. Taigi kadangi tik ši dama gali mus suprasti, aš turiu jai pasakyti, jog nieko taip nesigailiu, kaip to, kad leidausi į Prancūziją. Aš tikėjausi prašmatnaus priėmimo, turnyrų, puotų, iškilmių ir švenčių. O dabar sėdžiu uždaryta, nuo visų atskirta! Rinktinė draugija, kurią karalius mums pristatė, buvo vienas valkata čigonas, priskirtas mums kaip ryšininkas su mūsų draugais Flandrijoje. Galbūt, – toliau kalbėjo dama, – jis nori politiniais sumetimais laikyti mus čia it narve ligi gyvos galvos, kad kai su mumis baigsis senoji Krua giminė, galėtų pasigrobti mūsų dvarus. Burgundijos hercogas nebuvo toks žiaurus. Jis bent pasiūlė mano dukterėčiai vyrą, nors ir blogą.

– Geriau vienuolynas negu blogas vyras, – įsiterpė princesė, sulaukusi progos.

– Kiekvienai norėtųsi bent jau turėti teisę pasirinkti, madam, – atsakė šnekioji dama. – Dievas mato, aš sielojuosi dėl savo dukterėčios. Pati jau seniai atsižadėjau minties ištekėti. Matau, jūs šypsotės, bet, prisiekiu savo išganymu, tai tiesa. Šiaip ar taip, tai nė kiek nepateisina karaliaus, kurio elgesys, kaip ir jo išvaizda, panašesnis į senojo Mišo, Gento pinigų keitiko, negu Karolio Didžiojo sekėjo.

– Liaukitės! – ištarė princesė gana šiurkščiai. – Atminkite, kad jūs taip kalbate apie mano tėvą.

– Apie jūsų tėvą? – nustebo Burgundijos dama.

– Apie mano tėvą, – oriai pakartojo princesė. – Aš esu Prancūzijos karalaitė Joana. Bet nenuogąstaukite, madam, – vėl prabilo ji įprastu švelniu balsu, – jūs nenorėjote manęs užgauti, ir aš nesupykau. Pasinaudokite manim ir mano įtaka, kad jūsų, taip pat ir šios įdomios jaunos mergaitės ištremties dienos būtų lengvesnės. Gaila, nedaug ką aš galiu, bet nuoširdžiai jums siūlau savo paslaugas.

Žemai ir pagarbiai nusilenkdama, grafaitė Amelina de'Krua, nes taip vadinosi vyresnioji dama, padėkojo už princesės pasiūlytą globą. Jai daug metų buvo tekę gyventi valdovų dvaruose, ji puikiai žinojo visus papročius, kurių ten laikomasi, ir pripažino kaip tvirtą visais amžiais ga-

liojančią dvariškiams taisyklę – šnekėk kiek tinkamas apie patronų ydas bei silpnybes, apie skriaudas bei nemalones, kurias nuo jų patiri, savame rate, tačiau žiūrėk, kad šitokios užuominos neišsprūstų iš lūpų valdovo ar jo šeimos narių akivaizdoje. Todėl grafaitė de Krua didžiausiai pasibaisėjo savo apsirikimu, nes tik dėl to taip nepagarbiai prabilo Liudviko dukters akyse. Ji buvo bepuolanti atsiprašinėti ir apgailestauti, bet ją nutildė ir nuramino pati princesė, kuo švelniausiai paprašiusi, – o kaip Prancūzijos karalaitės, jos prašymas prilygo įsakymui, – kad viešnia daugiau nieko nesiteisintų ir nesiaiškintų.

Paskui princesė Joana atsisėdo į krėslą su jai derančiu orumu ir paprašė abi damas atsisėsti jai iš vienos ir iš kitos pusės. Jaunoji grafaitė tatai padarė nuoširdžiai ir nedrąsiai, kupina pagarbos princesei, o vyresnioji su apsimestu didžiu nusižeminimu ir nuolankumu, tatai aiškiai pabrėždama.

Jos kalbėjosi toliau, bet taip tyliai, kad sargybinis nieko negirdėjo, tiktai pastebėjo, kad princesė daugiau skyrė dėmesio jaunesniajai pašnekovei ir nepaisydama grafaitės Amelinos gražbylysčių – šioji kalbėjo daugiausia iš visų – labiau domėjosi trumpais ir kukliais jaunosios mergaitės atsakymais į tai, kas buvo klausiama.

Kai damos jau buvo kalbėjusios kokį ketvirtį valandos, staiga atsidarė durys kitame menės gale, ir įėjo jojimo apsiaustu apsigaubęs vyriškis. Prisiminęs karaliaus įsakymą ir tvirtai pasiryžęs antrą kartą nebūti sugautas snaudžiant, Kventinas bematant žengtelėjo įėjusiojo link ir, pastojęs jam kelią, paprašė tuoj pat pasišalinti.

– Kieno tai įsakymas? – nustebęs ir su panieka paklausė nepažįstamasis.

– Karaliaus, kuris mane pastatė čia eiti sargybą, – tvirtai atsakė Kventinas.

– Tas įsakymas negalioja Liudvikui Orleaniečiui, – tarė Orleano hercogas, nusimesdamas apsiaustą.

Jaunasis sargybinis valandėlę abejojo. Kaip jis gali pastoti kelią pirmajam karališkojo kraujo princui, kuris, kaip visi dabar plačiai šneka, gal susigiminiuos su pačia karaliaus šeima?

– Jūsų aukštybė, – tarė Kventinas, – esate per didelis asmuo, kad galėčiau jums prieštarauti. Tikiuosi, jūsų aukštybė teiksitės, jei reikės, paliudyti, kad aš vykdžiau savo, kaip sargybinio, pareigą, kiek tai priklausė nuo manęs.

– Būk ramus – tavęs niekas nekaltins, jaunasis kareivi, – pažadėjo Orleanietis ir, priėjęs prie princesės, nusilenkė su prisiverstu mandagumu, kaip jis visada elgdavosi su ja.

– Aš pietavau su Diunua, – tarė jis, – ir, išgirdęs, kad Rolando menėje esama aukštos kilmės damų, drįsau leisti sau prisidėti prie jų.

Nuoraudis, kuris nutvieskė išblyškusius nelaimingosios Joanos skruostus ir valandėlę tarsi papuošė jos veidą, aiškiai parodė, kad hercogo atsilankymui ji anaiptol nebuvo abejinga. Princesė pasiskubino jį supažindinti su abiem damom de Krua, o šios sutiko svečią su derama pagarba, ir, parodžiusi krėslą, paprašė jį įsitraukti į jų pašnekesį.

Hercogas pareiškė nedrįstąs sėsti į krėslą tokių damų akivaizdoje. Paėmęs pagalvėlę nuo sofos, pasidėjo ją prie gražiosios jaunosios grafaitės de Krua kojų ir atsisėdo taip, kad, neišsiduodamas, jog nepaiso princesės, galėtų kur kas daugiau dėmesio skirti maloniajai kaimynei.

Iš pradžių atrodė, kad šitokia jo poza veikiau patiko, negu užgavo jam skirtąją nuotaką. Princesė pritarė hercogo galantiškumui, o jo komplimentus gražiajai damai tarsi pasiskyrė sau. Tačiau Orleano hercogas, nors pratęs būti klusnus griežto savo dėdės karaliaus akivaizdoj, mokėjo jaustis laisvai kaip valdovas ir leido sau elgtis kaip patinka, kai likdavo vienas. Kadangi aukštas jo rangas davė jam teisę peržengti įprastas ceremonijas ir iš karto pereiti prie familiarumo, tai hercogo pagyrimai, skirti grafaitės Izabelės grožiui, tapo tokie karšti ir plaukė su tokia nevaržoma laisve, – tikriausiai todėl, kad buvo truputį per daug išgėręs vyno, nes Diunua niekad nesibaidė pagarbinti Bakchą, – kad pagaliau jis įsiaudrinęs beveik visai pamiršo princesę.

Aistringai jo beriami komplimentai buvo mieli tik vienam šio ratelio asmeniui, grafaitei Amelinai, kuri jau iš anksto galvojo apie garbingą vedybinę jaunosios grafaitės sąjungą su pirmuoju karališkojo kraujo princu, nes jos kilmė, grožis ir plačios valdos darė šią toli siekiančią svajonę

visai įmanomą, netgi žiūrint į tai ir ne tokios entuziastės akimis, jeigu tik būtų buvę galima atmesti Liudviko XI išskaičiavimus.

Jaunoji grafaitė klausėsi hercogo komplimentų nerimaudama, sumišusi ir ne kartą maldaujamai pažvelgė į princesę, lyg prašydama ateiti jai į pagalbą. Tačiau įžeisti karalaitės Joanos jausmai ir įgimta nedrąsa neleido jai nukreipti šnekos į bendresnius dalykus, ir galų gale, be vienos kitos pastabos, kurią mandagumo dėlei įterpdavo grafaitė Amelina, beveik ištisai kalbėjo hercogas, įkvėptas gražbylystei jaunosios grafaitės de Krua grožio.

Negalima pamiršti, kad čia pat buvo trečiasis asmuo, niekieno nestebimas sargybinis, kuris regėjo gražias savo vizijas tirpstant lyg vašką saulėje, kai hercogo kalba su kiekvienu žodžiu darėsi vis aistringesnė. Galų gale grafaitė Izabelė ryžosi nutraukti tą nepakenčiamai nemalonią šneką, nes ji ypač užjautė princesę, kurią kavalieriaus elgesys aiškiai skaudino.

Atsisukusi į princesę, ji kukliai, bet ryžtingai pasakė:

– Pirmoji malonė, kurios norėčiau prašyti iš pažadėtos jūsų pagalbos, – kad jūsų aukštybė įtikintų Orleano hercogą, jog Burgundijos damos, nors protu ir manieromis neprilygstančios prancūzėms, nėra visiškos neišmanėlės, kad žavėtųsi pokalbiu, kuriame girdėti vien nepelnyti komplimentai.

– Aš apgailestauju, grafaite, – hercogas neleido princesei atsakyti, – kad savo nuosprendžiu jūs išjuokiate Burgundijos damų grožį ir Prancūzijos riterių nuoširdumą. Jeigu mes pernelyg skubiai ir karštai reiškiame savo susižavėjimą, tai tik todėl, kad kaip meilėje, taip ir kautynėse, neleisdami šaltiems svarstymams įsibrauti į mūsų širdis, pasiduodame gražiajai lyčiai taip pat greitai, kaip ir nugalime svetimšalius narsuolius.

– Mūsų tautos damų grožis, – tarė jaunoji grafaitė kur kas priekaištingiau, negu kad lig šiol buvo išdrįsusi pasakyti aukštakilmiui garbintojui, – nepretenduoja į tokias pergales, o Burgundijos karių narsumas nenusileidžia jūsiškių riterių drąsai.

– Aš gerbiu jūsų patriotizmą, grafaite, – tarė hercogas, – ir neneigsiu paskutinių jūsų žodžių, iki koks nors Burgundijos riteris pasisiūlys tai įrodyti sukryžiuodamas ietis. Tačiau kad savo žodžiais padarėte skriaudą

Burgundijos moterų žavesiui, patvirtinate jūs pati. Pažvelkite, – tarė jis, rodydamas į didžiulį veidrodį, Venecijos respublikos dovaną, rečiausią brangenybę tais laikais, – ir pasakykite man, kokia širdis galėtų atsispirti žavesiui, kurį ten matote?

Princesė, nebegalėdama ilgiau ištverti, kad jos mylimasis visai ją pamiršo, atsilošė į krėslą su tokiu atodūsiu, kad tai kaipmat sugrąžino hercogą iš romantiškų svajų, o grafaitę Ameliną paragino pasiteirauti, ar jos aukštybei nepasidarė bloga.

– Staiga kaktą pervėrė skausmas, – atsakė princesė, mėgindama nusišypsoti. – Bet tuoj praeis.

Vargu ar ji sakė tiesą, nes vis labiau blyško, ir grafaitė Amelina nusprendė šauktis pagalbos matydama, kad princesė gali nualpti.

Hercogas, prikandęs lūpą ir keikdamas save, kad taip kvailai nevaldė liežuvio, išbėgo šaukti princesės palydovių, kurios buvo likusios gretimame kambaryje. Kai jos skubiai įėjo su įprastiniais vaistais, jis, kaip kavalierius ir riteris, negalėjo nepadėti jos atgaivinti. Jo balsas, tapęs beveik švelnus dėl gailesio ir savo kaltės supratimo, bene labiausiai padėjo princesei atsipeikėti, o tuo metu, kai ji jau buvo beveik atsigavusi, į menę įėjo karalius.

XII SKYRIUS

Politikas

Tai toks gudrus politikos žinovas,
Kad (nors mes laikom velnią ir klastingu)
Jis paskaita sudomintų šėtoną,
Naujų klastų pamokytų tą sukčių.

Sena pjesė

Įėjęs į galeriją Liudvikas suraukė kaktą, kaip anksčiau jau esame aprašę tą jo įprotį, ir iš po niauriai sutrauktų antakių veriamai peržvelgė visus aplinkui. Kaip vėliau Kventinas pasakojo, jo akys tapo tokios mažytės, tokios nuožmios ir tokios skvarbios, kad panėšėjo į pažadintos angies akis, kai ji žiūri pro viržių krūmus, gulėdama juose susiraičiusi.

Karalius, permetęs visus aštriu žvilgsniu ir supratęs, dėl ko menėje kilo toks sąmyšis, iš karto kreipėsi į Orleano hercogą.

– Ir jūs čia, mielasis brolau? – paklausė jis. Paskui, pasisukęs į Kventiną, rūsčiai šūktelėjo: – Kas tau buvo įsakyta?

– Atleiskite jaunuoliui, valdove, – tarė hercogas. – Jis vykdė savo pareigą, bet aš sužinojau, kad princesė yra šioje menėje ir...

– Ir, žinoma, jums nebuvo galima pasipriešinti, kada atėjote šičia pareikšti savo meilės, – užbaigė karalius, kuris visada su šlykščiu veidmainiškumu kalbėdavo apie hercogą kaip apie įsimylėjėlį, nors iš tikrųjų

įsimylėjusi buvo tik nelaimingoji jo duktė. – Šitaip tu tvirkini mano gvardijos sargybinius, jaunuoli? Ak, bet juk viskas atleidžiama riteriui, kuris gyvena vien *par amours!* Iš tikrųjų – vien meile!

Orleano hercogas pakėlė galvą, lyg norėdamas paprieštarauti karaliaus žodžiams, tačiau instinktyvi pagarba Liudvikui, o gal baimė, įteigta jam nuo vaikystės, atėmė žadą.

– O Joanai bloga pasidarė? – paklausė karalius. – Nieko, nesielvartaukite, hercoge. Jai greit praeis. Paduokite ranką ir veskitės į jos apartamentus, o aš tuo tarpu palydėsiu šias svetimšales damas į jų kambarius.

Pasakyta buvo tokiu tonu, kuris prilygo įsakymui, ir hercogas, kaip jam buvo liepta, išėjo su princese pro vienas galerijos duris, o karalius, nuo dešinės nusimovęs pirštinę, mandagiai pasiūlė ranką grafaitei Izabelei ir kartu su jos giminaite abi nuvedė į jų buveinę kitame menės gale. Kai jiedvi dingo už durų, Liudvikas žemai nusilenkė ir valandėlę pastovėjo ant slenksčio. Paskui kuo ramiausiai uždarė duris, pasuko didžiulį raktą ir, išėmęs jį iš spynos, pasikabino sau ant juostos. Šią akimirką jis atrodė kaip niekada panašus į seną šykštuolį, kuris tik tada gali būti ramus, kai turi savosios lobių kamarėlės raktą.

Lėtais žingsniais, susimąstęs, nudelbęs akis, Liudvikas pasuko Kventino Dervardo link, kuris, laukdamas ir jam teksiančios pylos nuo karaliaus, žiūrėjo į jį, didžiai sunerimęs.

– Tu blogai pasielgei, – sustojęs per jardą, tarė karalius ir, pakėlęs akis, įdėmiai nužvelgė Kventiną. – Tu labai blogai pasielgei ir nusipelnei mirties. Nė nebandyk teisintis! Kas tau hercogai ir princesės? Tu privalai klausyti tik mano įsakymų.

– Teleidžia jūsų didenybė man paklausti, ką aš turėjau daryti? – prabilo jaunasis kareivis.

– Ką tu turėjai daryti, kada braunamasi pro tavo postą? – paniekinamai atkartojo karalius. – O kuriems galams laikai ant pečių ginklą? Tu privalėjai nutaikyti savo arkebuzą, ir jeigu įžūlusis neklaužada iš karto nenorėjo atsitraukti, jis turėjo mirti šitoje pačioje menėje. Eik! Aname kambaryje pamatysi didžiulius laiptus, jais nusileisi į vidinį kiemą, ten rasi Deną Olivjė. Atsiųsk jį pas mane... Paskui nešdinkis į savo būstą. Jei

nors kiek brangini gyvybę, žiūrėk, nepaleisk taip liežuvio, kaip šiandien palaidai ėjai tarnybą.

Nudžiugęs, kad taip lengvai išsisuko, tačiau širdyje piktindamasis šaltakraujišku žiaurumu, kurio karalius, matyt, reikalavo iš jo einant pareigas, Dervardas pasuko nurodyta kryptim, nuskubėjo laiptais ir pranešė karaliaus įsakymą Olivjė, laukiančiam apačioje kieme. Klastingasis kirpėjas nusilenkė, atsiduso ir nusišypsojo, palinkėdamas jaunuoliui labos nakties dar švelnesniu negu paprastai balsu. Kventinas grįžo į savo kambarėlį, o Olivjė nuskubėjo pas karalių.

Šioje vietoje memuarai, kuriais mes daugiausia naudojomės, ruošdami šią tikrą istoriją, deja, nutrūksta. Mat kadangi jų pagrindas – Kventino papasakoti dalykai, juose nėra nieko apie pašnekesį, kuris įvyko tarp karaliaus ir jo slaptojo patarėjo, nes jame, savaime suprantama, Kventinas nedalyvavo. Laimė, kad Oljė pilies bibliotekoje yra Žano de Trua „Skandalingosios kronikos“[107] ranka padarytas nuorašas, kur kas išsamesnis už spausdintą originalą. Gale yra prirašyta keletas įdomių pastabų, kurias, mes esame linkę manyti, padarė pats Olivjė po savo valdovo mirties ir prieš pats gaudamas pelnytą atlyginimą – kartuvių kilpą. Iš šių pastabų galėjome susidaryti visą vaizdą, ką slapta kalbėjosi šia proga klastingasis Liudviko patikėtinis su savo valdovu, ir tas pašnekesys ryškiai atskleidžia valdovo politiką, kuriai nušviesti duomenų veltui būtume ieškoję kur kitur.

Kai patikėtinis patarėjas įžengė į Rolando menę, jis rado karalių susimąsčiusį sėdintį krėsle, iš kurio jo duktė buvo pakilusi vos prieš keletą minučių. Gerai pažinodamas valdovo būdą, Olivjė slinko artyn tyliais žingsniais, kol atsidūrė karaliaus regėjimo lauke, paskui nuolankiai pasitraukė atgal ir laukė, kas bus įsakyta: kalbėti ar klausyti.

Pirmieji monarcho žodžiai buvo gana nemalonūs.

– Matai, Olivjė, tavo gražūs planai tirpsta kaip sniegas, papūtus pietų vėjui! – tarė jis. – Aš tik meldžiuosi Šventajai Dievo Motinai Embrenietei, kad jie neužgriūtų mums ant galvų kaip lavina, apie kurią tiek visko pripasakoja šveicarų atkilėliai.

– Aš su širdgėla išklausiau žinią, kad ne viskas gerai klojasi, valdove, – atsakė Olivjė.

– Ne viskas gerai?! – sušuko karalius, atsistojo ir ėmė skubiai žingsniuoti po menę. – Viskas blogai, žmogau... Taip blogai, kad blogiau beveik būti negali. Štai kas išėjo iš tavo romantiško patarimo, kad aš, o ne kas kitas taptų persekiojamų panelių gynėju! Žinok, Burgundija ginkluojasi ir rengiasi sudaryti sąjungą su Anglija. Ir Eduardas[108], pas kurį dabar nėra jokių neramumų, atvarys prieš mus tūkstančius savo kareivių pro tuos nelaimingus Kalė vartus. Atskirai abiem būčiau galėjęs apdumti akis arba įveikti ginklu... bet jeigu – jeigu susijungs... O dar tas išdavikas, niekšas Sen Polis!.. Dėl visko kaltas tu, Olivjė, kad patarei man priimti tas moteris ir pasinaudoti tuo prakeiktu čigonu, pasiųsti jį pas jų vasalus.

– Mano valdove, – tarė Olivjė, – juk jūs žinote, kodėl aš taip patariau. Grafaitės Izabelės valdos yra tarp Burgundijos ir Flandrijos, jos pilis – beveik nepaimama, o dar teisės į kaimynines teritorijas! Protingai jomis pasinaudojus, galima pridaryti Burgundijai daug bėdos, jeigu tik grafaitė ištekėtų už žmogaus, kuris būtų draugiškas Prancūzijai.

– Taip, taip, gundantis kąsnis! – tarė karalius. – Ir jei būtų pavykę nuslėpti, kad ji čia, būtume galėję surengti šiai turtingai paveldėtojai vestuves, didžiai naudingas Prancūzijai. Bet tas prakeiktas čigonas! Kaip tu galėjai rekomenduoti tą šunį pagonį tokiai atsakingai užduočiai?

– Teikitės prisiminti, jūsų didenybe, – atsakė Olivjė, – kad pats per daug juo pasitikėjote – daug labiau, negu aš patariau. Jis tikrai būtų nunešęs grafaitės giminaičiui laišką, kuriame prašė saugoti jos pilį ir žadėjo greitą pagalbą. Bet jūsų aukštybė užsigeidė būtinai išbandyti pranašiškus jo sugebėjimus, ir taip jis sužinojo paslaptis, kurių negalėjo neišduoti Burgundijos hercogui.

– Gėda man pačiam prisiminti, gėda prisiminti, – atsiduso Liudvikas. – Ir vis dėlto, Olivjė, žmonės sako, kad tie pagonys paeina iš išmintingųjų chaldėjų, kurie kadaise skaitė žvaigždžių paslaptis Šinaro lygumose[109].

Gerai žinodamas, kad jo valdovas, nors ir gana įžvalgus bei sumanus, lengvai duodavosi apgaunamas pranašautojų, astrologų, burtininkų ir visų apsišaukėlių, pretenduojančių į slaptingąjį mokslą, ir kad net pats tarėsi šiek tiek išmanąs šiuos dalykus, Olivjė nedrįso daugiau apie tai kalbėti. Jis

tik pridūrė, kad čigonas pasirodė blogas pranašas sau, kitaip būtų pasistengęs negrįžti į Turą ir išsigelbėjęs nuo kartuvių, kurių tikrai nusipelnė.

– Dažnai taip būna, kad tie, kurie turi pranašystės dovaną, – pareiškė Liudvikas labai rimtai, – neturi galios numatyti įvykių, liečiančių juos pačius.

– Jūsų didenybei leidus, – atsakė karaliaus patikėtinis, – atrodytų, kad žmogus, laikydamas rankoje žvakę, mato visus daiktus, kuriuos ji apšviečia, bet nemato savo rankos.

– Jis negali matyti savo paties veido, nors šviesa apšviečia kitų, – pridūrė Liudvikas. – Šis palyginimas geriau paaiškina mano mintį. Tačiau tatai dabar nesvarbu. Čigonas gavo atpildą, ir baigtas kriukis. Bet tos damos... Ne tik Burgundijos pasiuntinys grasina mums karu už jų slėpimą – jei jos ilgiau čia bus, gali apsiversti aukštyn kojom mano sumanymai mano paties šeimoje. Naivusis hercogas Orleanietis jau spėjo įsižiūrėti tą panaitę, ir aš drįstu pranašauti, kad ims atkakliau spirtis vedyboms su Joana.

– Jūsų didenybė, – įsiterpė patarėjas, – gali sugrąžinti grafaites de Krua atgal į Burgundiją ir taip susitaikyti su Burgundijos hercogu. Žinoma, daug kas gal murmės, jog tai negarbinga, bet jeigu tokia auka būtina...

– Jeigu ta auka būtų naudinga, Olivjė, aš ją nedvejodamas paaukočiau, – atsakė karalius. – Esu senas vilkas ir neketinu kišti kojos į žabangus dėl to, kad prie jų pakabintas masalas, vadinamas garbe. Bet blogiau ir už garbės praradimą yra tai, kad, grąžinę damas į Burgundiją, mes netektume naudos, kurią galėtumėm turėti, laikydami jas savo rūmuose. Širdis plyštų, jei turėtume atsisakyti progos įkurdinti savo draugą ir Burgundijos priešą pačiame hercogo valdų viduryje ir taip arti maištingųjų Flandrijos miestų. Ne, Olivjė, aš negaliu atsižadėti vilčių, kurias mums teikia planas ištekinti grafaitę už mūsų karalystės bičiulio.

– Jūsų didenybė, – tarė Olivjė, pagalvojęs valandėlę, – galėtų atiduoti jos ranką kokiam tikrai patikimam bičiuliui, kuris prisiimtų visą kaltę sau ir tarnautų jūsų didenybei slapčia, o viešai jūs galėtute jo išsižadėti.

– O kur aš rasiu tokį draugą? – paklausė Liudvikas. – Jeigu ją atiduočiau kokiam maištingam ir nepaklusniam mūsų didikui, tai ar paskui jis netaps nepriklausomas? O juk visa mano ilgų metų politika ir buvo kaip

tik tatai jiems sutrukdyti. Nebent Diunua? Juo, tik juo aš gal pasitikėčiau. Jis kovotų už Prancūzijos karūną, kad ir kokią padėtį užimtų. Nors garbė ir turtas keičia žmones... Ne... Net Diunua negalėčiau pasitikėti.

– Jūsų didenybė gali rasti ir kitų, – tarė Olivjė kuo mieliausiai ir kur kas labiau įsiteikiamu tonu, negu paprastai kalbėdavo su karalium, kuris leisdavo jam nemaža laisvių. – Tokį, kuris priklausytų vien nuo jūsų malonės ir palankumo ir kuris negali gyventi be jūsų palaikymo kaip be saulės ir oro... Žmogų, kuris geriau geba mąstyti, negu veikti... Žmogų, kuris...

– Kuris būtų panašus į tave!.. Tiesa?.. – nusijuokė karalius Liudvikas. – Ne, Olivjė, susimildamas, per daug neapgalvotai iššovei šią strėlę! Nieko sau! Dėl to, kad aš tau rodau pasitikėjimą ir retkarčiais leidžiu kaip atlyginimą už paslaugas apkirpti mano vasalus, tu manai, jog gali tapti tos gražuolės vyru ir dar aukščiausio rango grafu? Tu!.. Tu... tokios žemos kilmės ir dar žemesnio išauklėjimo! Visa tavo išmintis – savotiškas gudravimas, o tavo drąsa iš viso tenka abejoti!

– Jūsų didenybė primeta man siekimus, apie kokius aš nė galvot negalvoju. Nejau manote, aš drįstu svajot apie tokias aukštumas? – nusistebėjo Olivjė.

– Džiaugiuosi tatai girdėdamas, drauguži, – atsakė karalius. – Pasirodo, tu iš tikrųjų kur kas sumanesnis, jeigu nepuoselėji tokių svajonių. Bet tavo žodžiai man kažkaip keistai nuskambėjo... Na, grįžkime prie reikalo. Taigi aš negaliu ištekinti šios gražuolės nė už vieno savo pavaldinio. Negaliu grąžinti jos į Burgundiją. Negaliu persiųsti į Angliją ar į Vokietiją, nes ji veikiausiai atitektų tokiam, kuris bus linkęs mieliau susijungti su Burgundija negu su Prancūzija ir kuris pasistengs sutramdyti doruosius Gento ir Lježo maištininkus, užuot suteikęs jiems protingą paramą, – tada tegul Karolis Kovingasis rodo narsą, nereiks nė kojos iškelti iš namų. O juk tų miestų gyventojai jau visai pasirengę sukilimui, ypač Lježo, jie vieni, kaip reikiant pakurstyti ir paremti, pridarytų bėdos mielajam brolužiui daugiau nei metams laiko. O jeigu juos paremtų dar koks karingas grafas de Krua!.. Ak Olivjė!.. Planas pernelyg masinantis, kad mes jo atsižadėtume be kovos. Nejau išradingos tavo smegenys negali ko nors sugalvoti?

Olivjė ilgai tylėjo, paskui galų gale prabilo:

– O jeigu Izabelę de Krua apvesdintume su jaunuoju Adolfu, Gelderno hercogu? Kaip manote, jūsų didenybe?

– Ką? – sušuko karalius nustebęs. – Paaukoti tokį mielą padarėlį tam nuožmiam siaubūnui, kuris atėmė valdžią iš savo tėvo, įmetė jį į kalėjimą ir ne kartą grasino nužudyti! Ne, Olivjė, ne... Tatai būtų neapsakomai žiauru net tokiems kaip tu ir aš, nors mes ir nelabai paisome priemonių, siekdami kilnaus tikslo – Prancūzijos ramybės ir gerovės. Be to, jo valdos toli nuo mūsų, ir jo nekenčia Gento ir Lježo liaudis. Ne, ne! Nereikia Adolfo de Gelderno. Pagalvok apie ką nors kitą.

– Daugiau nieko nesugalvoju, valdove, – atsakė patarėjas. – Nežinau žmogaus, kuris, kaip grafaitės de Krua vyras, atitiktų jūsų didenybės sumanymus. Jame turi derintis tokie priešingi bruožai: jis turi būti jūsų didenybės draugas ir Burgundijos priešas, gana gudrus politikas, kad palenktų savo pusėn Gento ir Lježo piliečius, ir ganėtinai narsus, kad galėtų apginti mažas savo valdas nuo Burgundijos hercogo kariuomenės. Be to, privalo būti bajoriškos kilmės, kaip jūsų aukštybė griežtai reikalaujate, ir dar pavyzdingo charakterio bei dorumo.

– O ne, Olivjė, – tarė karalius, – aš nereikalauju, tai yra nelabai reikalauju, kad jis būtų itin dorovingas. Bet man rodos, Izabelės jaunikiu neturėtų būti taip atvirai ir visuotinai bjaurimasi, kaip Adolfu de Geldernu. Jeigu jau pačiam reikia pasiūlyti ką nors, tai kodėl, pavyzdžiui, netiktų Viljamas de la Markas?

– Prisiekiu savo išganymu, valdove, – sušuko Olivjė, – negalėčiau skųstis, kad tam laimingajam jaunikiui jūs keliate pernelyg aukštus moralės reikalavimus, jeigu Ardėnų Šernas gali jus patenkinti. De la Markas?! Nagi jis visame pasienyje labiausiai pagarsėjęs plėšikas ir žudikas, popiežiaus ekskomunikuotas už tūkstančius nusikaltimų.

– Mes pasirūpinsime, kad ekskomunika jam būtų atšaukta, drauguži Olivjė! Šventoji Bažnyčia yra gailestinga.

– Juk jis, galima sakyti, yra už įstatymo ribų, – nenusileido Olivjė. – Jį pasmerkė Ratisbono Rūmai[110] imperiškuoju savo įsaku.

– O mes pasmerkimą panaikinsime, Olivjė, – tęsė karalius tuo pačiu tonu. – Imperijos Rūmai atsižvelgs į protingus argumentus.

– Tegu jis ir bajoriškos kilmės, – tarė Olivjė, – bet jo manieros, veidas ir išvaizda, taip pat ir širdis kaip tikro Flandrijos mėsininko. Grafaitė niekada nesutiks tekėti už jo.

– Jis taip piršis, jeigu aš neapsirinku, – įrodinėjo Liudvikas, – kad ji negalės atsisakyti.

– Aš tikrai smarkiai klydau, laikydamas jūsų didenybę pernelyg skrupulingu, – pareiškė patarėjas. – Tegu skradžiai prasmegsiu, Adolfo nusikaltimai yra tik dorybės prieš de la Marko piktadarystes! Bet kaip jis susitiks su savo nuotaka? Jūsų didenybė juk žinote, kad jis nedrįsta išeiti iš savųjų Ardėnų girių?

– Apie tai reikės pagalvoti, – nusprendė karalius. – Pirmiausia abiem damoms turi būti slaptai pranešta, kad jos nebegali ilgiau pasilikti šiuose rūmuose, kitaip kils karas tarp Prancūzijos ir Burgundijos, ir kad aš, nenorėdamas išduoti jų mielajam Burgundijos hercogui, geidžiu, jog jos slaptai išvyktų iš mano valdų.

– Jos pareikalaus, kad jas nugabentume į Angliją, – tarė Olivjė, – o iš ten kaip matai grįš į Flandriją su kokiu lordu apvaliu skaisčiu veidu, ilgais rudais plaukais ir dar trimis tūkstančiais šaulių.

– O ne, ne, – atsakė karalius. – Mes nedrįsime (tu supranti mane) taip didžiai įžeisti gerąjį Burgundijos hercogą, leisdami joms pasiekti Angliją. Jis būtų taip pat nepatenkintas, kaip ir dabar, kai jos slepiasi pas mus. Ne, ne! Mes išdrįsime jas patikėti tik Bažnyčios apsaugai. Daugiausia, ką galime padaryti, tai apsimesti, jog paskatinome grafaites Ameliną ir Izabelę de Krua išvykti persirengusias ir su maža palyda ieškoti prieglobsčio pas Lježo vyskupą, jis atiduos gražiąją Izabelę laikinai saugoti kokiam nors vienuolynui.

– Ir jeigu tas vienuolynas galės apginti ją nuo Viljamo de la Marko, kai jis sužinos apie palankius jūsų didenybės ketinimus, vadinasi, aš labai apsirinku dėl to žmogaus.

– Aišku, neapsirinki, – atsakė karalius. – Slaptai mūsų finansuojamas de la Markas turi surinkęs gražų būrį tokių galvažudžių, kokių dar nėra buvę už tarp įstatymo paskelbtųjų, ir dabar gali ne tik saugiai laikytis savo miškuose, bet ir pagrasinti Burgundijos hercogui ir Lježo vysku-

pui. Jam trūksta tik valdų, kurias galėtų vadinti savomis, o kadangi per šias vedybas būtų puiki proga jų įsigyti, man rodos, *pasques-dieu!*, mums nereikės per daug jo mokyti, ką daryti. Burgundijos hercogas tada turės šone tokią rakštį, kad joks mūsų laikų lancetas jos lengvai neišims. Kada Ardėnų Šernas, kurį jis jau paskelbė už įstatymo ribų, sustiprės, pasigrobęs gražiosios damos žemes, pilis ir vasališkas teises, o dar ir maištaujančius Lježo gyventojus, kurie, dievaži, nesvyruos pasirinkdami jį savo vadu bei valdovu, tada pažiūrėsim, ar Karolis galvos apie karą su Prancūzija ir ar neteks dėkoti savo likimo žvaigždei, jeigu Prancūzija nepaskelbs jam karo pati. Kaip tau atrodo šis planas, Olivjė, a?

– Stulbinamas, – atsakė Olivjė, – išskyrus, žinoma, tą baisų nuosprendį, kuriuo grafaitė atiduodama Ardėnų Šernui. Dėl mano išganymo, pridėjus truputį pabrėžto išorinio galantiškumo, Tristanas, mūsiškis profosas, būtų tinkamesnis jaunikis už aną.

– Tu ką tik siūlei kirpėją, poną Olivjė, – tarė Liudvikas, – bet bičiuliai Olivjė ir Tristanas, nors ir puikūs vyrai, kai reikia patarti ir įvykdyti mirties bausmę, yra ne to molio, iš kurio lipdomi grafai. Ar tu nežinai, kad Flandrijos miestelėnai vertina bajorišką kitų kilmę kaip tik todėl, kad patys negali tuo pasigirti? Plebėjiška minia visuomet trokšta aristokratiško vado. Antai Anglijoje Kedas, ar Keidas“[111], ar kaip ten jis vadinamas, norėdamas patraukti paskui save tamsuolių gaujas, buvo priverstas apsimesti, jog yra iš Mortimerų giminės. Viljamas de la Markas yra kilęs iš Sedano kunigaikščių giminės, tokios pat kilmingos kaip ir manoji. Bet kalbėkim apie reikalą. Aš privalau įkalbėti grafaites de Krua greitai ir slapta pabėgti su patikima palyda. Tatai nebus sunku – tereiks užsiminti, kad priešingu atveju jos atsidurs Burgundijos hercogo rankose. Tu privalai sugalvoti, kaip pranešti Viljamui de la Markui apie mūsų veiksmus, o jis jau pats tegu pasirenka laiką ir vietą piršlyboms. Aš jau žinau tinkamą žmogų joms už palydovą.

– Ar galiu paklausti, kam jūsų didenybė paveda tokį svarbų uždavinį? – paklausė kirpėjas.

– Žinoma, svetimšaliui, – atsakė karalius. – Žmogui, kuris Prancūzijoje neturi nei giminių, nei turto, ir todėl niekas jam netrukdys įvykdyti mano

valią. Be to, tas žmogus pernelyg maža žino apie šią šalį ir jos grupuotes, kad įtartų ką nors daugiau, negu man atrodys reikalinga jam pasakyti. Žodžiu, aš manau siųsti jaunąjį škotą, kuris ką tik tave šičia pakvietė.

Olivjė susimąstė, tuo lyg parodydamas, kad abejoja, ar parinkta protingai, o paskui pridūrė:

– Jūsų didenybė parodėte pasitikėjimą šiuo svetimšaliu vaikinu daug greičiau negu paprastai.

– Tam turiu priežasčių, – atsakė karalius. – Tu žinai, kaip aš garbinu palaimintąjį šventąjį Julijoną. (Čia jis persižegnojo.) Užvakar vėlai vakare aš meldžiausi jam ir nuolankiai prašiau, kad šis pakeleivių globėjas pasiųstų man kuo daugiau tokių klajojančių svetimšalių, kurie padėtų mano karalystėje sustiprinti neribotą atsidavimą mano valiai. Ir aš daviau apžadą šiam gerajam šventajam jo vardu priimti, paremti ir palaikyti jo siųstuosius.

– Ir šventasis Julijonas atsiuntė jūsų didenybei šį ilgakojį vaikiną iš Škotijos, išklausęs jūsų maldos? – paklausė Olivjė.

Nors kirpėjas gerai žinojo, jog valdovas tiki prietarais labiausiai dėl to, kad stokoja tikro religingumo ir kad tuo buvo lengviausia jį užgauti, nors, kartoju, jis žinojo šią karaliaus silpnybę ir todėl pasistengė ištarti minėtą klausimą kuo švelniausiu ir nekalčiausiu tonu, Liudvikas pajuto paslėptą užuominą ir nužvelgė Olivjė didžiai nepatenkintas.

– Klausyk, – tarė jis, – tu ne veltui esi vadinamas Olivjė Velniu, jei drįsti šitaip tyčiotis ir iš savo valdovo, ir iš šventųjų. Jeigu bent truputėlį būtum mažiau man reikalingas, pakarčiau aure ant ano ąžuolo priešais rūmus pamokyti kitiems, kurie šaiposi iš šventų dalykų! Žinok, bedieviškas verge, kad vos mano akys užsimerkė, staiga palaimintasis šventasis Julijonas pasirodė man sapne vedąs jaunuolį; pristatė jį sakydamas, jog jam lemta išvengti kardo, kilpos ir upės ir jog jis atneš didelę laimę tam, kam tarnaus, ir tiems žygiams, kuriuose dalyvaus. Kitą rytą, išėjęs pasivaikščioti, sutikau šį jaunuolį, kurį buvau regėjęs sapne. Savo tėvynėje jis išvengė kardo, kai visa jo šeima buvo iššudyta, o čia per dvi dienas tiesiog stebuklingai išsigelbėjo nuo kartuvių ir nuskendimo ir, kaip tau sakiau, suteikė man vertingiausią paslaugą. Dabar supranti, kodėl aš tikiu,

kad jis yra šventojo Julijono pasiųstas suteikti man pagalbą sunkiausiais, pavojingiausiais ir net beviltiškiausiais momentais.

Karalius tai sakydamas nusiėmė skrybėlę ir iš daugelio švininių figūrėlių, kuriomis buvo papuoštas jos kaspinas, išrinkęs vieną, šventąjį Julijoną, padėjo ant stalo, kaip paprastai darydavo, ko nors ypatingai vildamasis ar gal kankinamas sąžinės graužimo, paskui atsiklaupė prieš ją ir ėmė murmėti, rodės, su didžiausiu dievobaimingumu:

– *Sancte Juliane, adsis precibus nostris! Ora, ora pro nobis!**

Šitokie liguisti dievobaimingumo priepuoliai dažnai užeidavo Liudvikui tokiu netinkamu laiku ir tokiose netinkamose vietose, jog tasai vienas protingiausių pasaulio monarchų darydavosi panašus į pusprotį ar į žmogų, graužiamą sąžinės dėl kažkada padaryto nusikaltimo.

Jam besimeldžiant jo patikėtinis žvelgė į jį su sarkastiška panieka, kurios beveik nė nebandė nuslėpti. Iš tikrųjų tai buvo viena iš šio žmogaus ypatybių, kad, bendraudamas su savo valdovu, jis visada nusimesdavo įsiteikiamą murkiantį paslaugumą bei nuolankumą, nors tiktai taip kalbėdavo su kitais. Ir jeigu tada dar šiek tiek panėšėdavo į katę, tai tik tuo, kad buvo budrus, įsitempęs, kaip tas žvėrelis, pasirengęs staigiam puolimui. Šitaip jis elgdavosi gal dėl to, kad puikiai suvokė, jog valdovas pats buvo pernelyg didelis veidmainys, kad kiaurai nematytų kitų veidmainingumo.

– Vadinasi, šis jaunuolis, jeigu man leisite paklausti, tikrai panašus į tą, kurį regėjote sapne? – pasiteiravo Olivjė.

– Kaip du vandens lašai, – atsakė karalius, kuris, kaip ir visi prietaringi žmonės, lengvai pasiduodavo apgaulingai vaizduotei. – Aš, be to, paprašiau Galeotį Martivalį sudaryti jo horoskopą[112] ir per jo mokslą ir savo paties sugebėjimą aiškiau patyriau, kad daugeliu atžvilgių šio našlaičio jaunuolio likimas priklauso nuo tų pačių žvaigždynų kaip ir mano.

Kad ir ką būtų Olivjė galvojęs apie priežastis, kuriomis karalius taip drąsiai rėmėsi nepritYrusiam jaunikliui iškelti, daugiau nedrįso prieštarauti, gerai žinodamas, kad Liudvikas, ištrėmime labai domėjęsis taria-

* Šventasis Julijonai, išklausyk mūsų maldų! Melskis, melskis už mus! (*Lot.*)

muoju tiksliosios astrologijos mokslu, nepakęs menkiausios pašaipos, metančios dėmę jo mokslingumui. Todėl teatsakė, jog tikisi, kad jaunuolis pasirodys ištikimas ir atliks tokį subtilų uždavinį.

– Mes pasirūpinsime, kad kitaip pasielgti jis negalėtų, – tarė Liudvikas. – Juk jis nieko daugiau nežinos, tik tai, kad yra siųstas lydėti grafaites de Krua į Ležo vyskupo rezidenciją[113]. Apie galimą Viljamo de la Marko įsikišimą jis tenutuoks tiek, kiek ir jos pačios. Niekas nežinos tos paslapties, tik vadovas. Tristanas arba tu privalote rasti tam tinkamą žmogų.

– Bet tokiu atveju, – pasakė Olivjė, – turint galvoje, iš kur jaunuolis kilęs, ir sprendžiant iš išvaizdos, jis veikiausiai griebsis ginklo, vos tik Šernas prisiartins prie grafaičių, ir tada taip lengvai neišvengs ilčių, kaip šį rytą.

– Jeigu jos persmeigs vargšelio širdį, – ramiai tarė Liudvikas, – tai jo vieton man kitą pasiųs šventasis Julijonas, tebūna palaimintas jo vardas! Jei pasiuntinys nužudomas, kai pareigą jau atlikęs, tai tokia pat bėda, kaip sudaužyti ąsotį, kai vynas išgertas. Dabar mes turime padėti damoms išvykti, o paskui įtikinsime grafą de Krevkerą, kad tai jos padarė be mūsų žinios, – mes labai norėjome grąžinti jas mielojo mūsų brolio globai, bet, deja, jos taip staiga netikėtai dingo.

– Grafas, ko gera, pasirodys kur kas įžvalgesnis, o jo valdovas – per daug įtarus, kad tuo patikėtų.

– Šventoji Dievo Motina! – sušuko Liudvikas. – Juk šitoks netikėjimas nedera krikščionims! Ne, Olivjė, jie privalės mumis patikėti. Visu savo elgesiu mes įrodysim mielam mūsų broliui, hercogui Karoliui, kad nuolankiausiai juo tikim, ir jeigu jis suabejos mūsų nuoširdumu, tai pasirodys blogesnis už bet kokį bedievį. Sakau tau, esu tvirtai įsitikinęs, kad galiu priversti Burgundijos Karolį galvoti apie mane taip, kaip noriu aš, ir jeigu reikėtų išsklaidyti jo abejones, visai beginklis sėsčiau ant žirgo ir nujočiau į jo palapinę, neturėdamas didesnės apsaugos, tik tave, kuklusis mano drauge Olivjė.

– O aš, – atsiliepė Olivjė, – nors tegaliu pasigirti mokąs darbuotis tik vienu plieniniu ginklu – skustuvu, geriau sutikčiau pulti visą šveicarų

ietininkų batalioną, negu lydėti jūsų aukštybę su tokiu draugystės vizitu pas Burgundijos Karolį: per daug jis turi pagrindo tikėti, jog jūsų didenybė esate didžiausias jo priešas.

– Tu esi kvailas, Olivjė, – tarė karalius. – Nors ir dediesi išmintingas, nežinai, kad gudri politika dažnai turi prisidengti didžiausio nuoširdumo drabužiais, kaip drąsa prireikus apsisiaučia nuolankaus drovumo skraiste. Jeigu reikėtų, aš nė kiek nedvejodamas padaryčiau taip, kaip ką tik sakiau, kad tik šventieji laimintų mūsų tikslą ir dangaus žvaigždynai sukdamiesi reikiamai išsidėstytų savo takuose.

Šiais žodžiais karalius Liudvikas XI pirmą kartą užsiminė apie tą drąsų sprendimą, kurį vėliau ėmė vykdyti: jis norėjo apgauti didįjį savo konkurentą, bet per tai vos pats nepražuvo.

Atleidęs patarėją Liudvikas tuoj pat nuėjo į damų de Krua kambarį. Įkalbinėti, kad jos išvyktų iš Prancūzijos karaliaus dvaro, ilgai jų nereikėjo – užteko tik paminėti, kad čia jas, ko gera, gali būti sunku apginti nuo Burgundijos hercogo. Tik ne taip lengva buvo įtikinti, kad kaip prieglobsčio vietą pasirinktų Ležą. Jos maldavo ir prašė būti išsiųstos į Bretanę arba Kalė, kur, globojamos Bretanės hercogo arba Anglijos karaliaus, galėtų saugiai prabūti, iki Burgundijos valdovas atsisakys griežto ketinimo jų atžvilgiu. Bet nė viena iš šių prieglobsčio vietų anaiptol neatitiko Liudviko planų, ir jam pagaliau pavyko prikalbinti jas sutikti su ta vieta, kuri sutapo su jom skirtąja.

Kad Ležo vyskupas įstengs jas apginti, tuo nereikėjo abejoti, nes bažnytinis autoritetas garantavo galimybę apsaugoti pabėgėles nuo visų krikščioniškųjų valdovų. Kita vertus, ginkluotos jo pajėgos, kad ir negausios, atrodė pakankamos apginti jį patį ir visus jo globojamuosius nuo netikėto smurto. Visas sunkumas buvo – kaip saugiai pasiekti mažą vyskupo dvarą. Bet šiai aplinkybei palengvinti Liudvikas pažadėjo paskleisti žinią, kad damos de Krua pabėgo iš Turo nakčia, bijodamos būti perduotos Burgundijos pasiuntiniui, ir pasuko Bretanės link. Taip pat pažadėjo joms duoti nedidelę, bet ištikimą palydą ir rekomendacinius laiškus komendantams tų miestų ir tvirtovių, pro kurias jos keliaus, su nurodymais, kaip damoms padėti ir jas ginti kelionėje.

Damos de Krua, nors širdyje piktinosi nekilniu ir nemandagiu Liudviko elgesiu, kad jis atsakė joms žadėtą prieglobstį savo dvare, anaiptol nesipriešino skubiai išvykti – net pasiprašė leisti iškeliauti tą pačią naktį.

Grafaitei Amelinai jau seniai įgriso ta vieta, kur nebuvo nei žavių dvariškių, nei jokių linksmybių. O grafaitė Izabelė, ganėtinai pažinusi Liudviką, padarė išvadą, kad jeigu pagunda būtų bent kiek stipresnė, jis ne tik ištremtų jas iš dvaro, bet nedvejodamas išduotų užrūstintam siuzerenui, Burgundijos hercogui.

Galop ir pats Liudvikas mielai sutiko, kad jos skubiai išvyktų, trokšdamas išsaugoti taiką su hercogu Karoliu ir bijodamas, kad Izabelės grožis nesutrukdytų ir nesustabdytų jo puoselėjamo plano atiduoti savo dukters Joanos ranką Orleano hercogui.

XIII SKYRIUS

Kelionė

Kas man karaliai! Niekinu jų valdžią!
Išminčius aš... Ir stichijos man lenkias, –
Bent žmonės mano taip... Ir šia mintim
Karalija beribė mano remias.

„Albumazaras“[114]

Pareigos ir nuotykiai, galima sakyti, plūste užplūdo jaunąjį škotą kaip galingas pavasario potvynis. Dabar štai jis buvo skubiai pašauktas į savo viršininko lordo Krofordo būstinę, kur, savo nuostabai, vėl išvydo karalių. Išgirdęs žodžius apie garbę ir pasitikėjimą, kurį ruošiamasi jam parodyti, Kventinas širdyje ėmė nuogąstauti, kad vėl bus pastatytas eiti tokią sargybą kaip prie grafo Krevkero, o gal paskirtas dar nemalonesnėms pareigoms. Todėl jaunasis gvardietis ne tik lengviau atsiduso, bet ir apsidžiaugė, kad yra išrinktas kartu su keturiais jo žinion paskirtais žmonėmis, kurių vienas buvo vadovas, lydėti damas de Krua į mažą jų giminaičio, Lježo vyskupo, dvarą. Jų kelionė turinti būti kuo saugiausia bei patogiausia ir sykiu kuo slapčiausia.

Jis gavo raštą su reikalingais kelionei nurodymais: kur sustoti poilsiui (buvo parinkti prasti kaimeliai, nuošalūs vienuolynai ir kitos vietovės, kuo tolesnės nuo miestų), kokių imtis atsargumo priemonių, ypač priartėjus prie Burgundijos sienos. Jam buvo gana smulkiai paaiškinta, ką

kalbėti ir kaip elgtis, kad panėšėtų į mažordomą, lydintį dvi kilmingas Anglijos damas, kurios, kaip maldininkės, grįžta iš kelionės, aplankiusios šventojo Martyno Turiečio palaikus, ir dabar traukia į šventąjį Kelno miestą[115] pasimelsti relikvijoms išminčių Rytų karalių, kurie kadaise buvo atėję į Betliejų pagarbinti Kristaus, – atseit toks buvęs damų de Krua kelionės tikslas.

Nė pats nesuprasdamas, kodėl jį apėmė džiaugsmas, Kventinas Dervardas pajuto, kaip širdis suplakė iš laimės pagalvojus, jog taip jis priartės prie Bokšto Gražuolės ir aplinkybės bus tokios, kad turės teisę įgyti net jos pasitikėjimą, nes damų saugumas didele dalimi priklausys nuo jo vadovavimo ir drąsos. Jis nė kiek neabejojo, jog sėkmingai nulydės jas į vietą, įveikęs visas kelionės kliūtis. Jaunystė retai galvoja apie pavojus, tuo labiau Kventinas, bebaimis, išaugęs laisvėje ir pratęs pasitikėti savimi – jis tik ir laukė jų, kad nugalėtų. Dabar jis norėjo kuo greičiau ištrūkti iš varžančios karaliaus akivaizdos, kad galėtų pasimėgauti netikėtos žinios sužadintu slaptu džiaugsmu, kurio parodyti tokioje draugijoje nederėjo, ir jau nebesitvėrė savyje.

Tačiau Liudvikas dar neketino jo paleisti. Šis atsargus monarchas norėjo pasikonsultuoti su kitu patarėju, kuris išmintį ne taip, kaip Olivjė Velnias, žmonių manymu, sėmėsi iš aukštesnių dangiškųjų jėgų, o pastarasis, sprendžiant iš jo veiklos rezultatų, patarimus gaudavo iš paties velnio.

Todėl Liudvikas, liepęs nekantraujančiam Kventinui eiti iš paskos, užkopė į atskirą Plesi pilies bokštą, kuriame gana prašmatniai ir prabangiai buvo įsikūręs garsusis astrologas, poetas ir filosofas Galeotis Martis, kitaip Marcijus, arba Martivalis, gimęs Narnio mieste Italijoje, parašęs garsųjį traktatą *De Vulgo Incognitis**, žmogus, kuriuo stebėjosi to amžiaus pasaulis ir kurį liaupsino Paulius Jovijus[116]. Jis gana ilgą laiką puikiai gyveno garsiojo Matiašo Korvino, Vengrijos karaliaus, dvare[117]. Iš ten jį atsiviliojo Liudvikas, pavydėdamas Vengrijos monarchui, kad tas naudojasi bičiulyste ir patarimais išminčiaus, kuris, buvo manoma, gebėjo skaityti dangaus ištarmes.

* Apie dalykus, nesuprantamus paprastiems žmonėms. (*Lot.*)

Martivalis nebuvo iš tų asketiškų, suvytusių, išblyškusių anuometinių mistinio mokslo tarnų, kurie gadino akis vidurnakčiais ties metalo tirpymo žaizdrais ir alino save, stebėdami Grigo Ratų žvaigždyną. Jis mėgo visus dvaro malonumus ir, kol dar nebuvo nutukęs, pasižymėjo visuose karališkuose žaidimuose bei gimnastikoje taip pat, kaip ir mokėjimu vartoti ginklą. Apie jį mes žinome iš Jano Panonijaus[118] paliktos lotynų kalba parašytos epigramos, skirtos Galeočio imtynėms su garsiu tos srities čempionu, kurios įvyko Vengrijos karaliui bei jo dvariškiams dalyvaujant ir kuriose astrologas laimėjo visišką pergalę.

Šio karališkojo ir karingojo išminčiaus kambariai buvo kur kas prašmatniau apstatyti, nei Kventinas buvo regėjęs karaliaus pilyje. Medžio drožiniai ir ornamentai bibliotekoje, taip pat didingi gobelenų raštai bylojo apie elegantišką mokyto italo skonį. Vienos durys iš kabineto ėjo į miegamąjį, o kitos – į bokštą, kur buvo jo observatorija.

Didelis ąžuolinis stalas kambario viduryje buvo apdengtas puošniu turkišku kilimu, kuris buvo paimtas kaip trofėjas iš pašos palapinės po didžiojo Jajco mūšio[119], kur astrologas grūmėsi petys į petį su Matiašu Korvinu, narsiuoju kovotoju už krikščionybę. Ant stalo gulėjo daugybė įvairių matematikos ir astrologijos instrumentų, padarytų iš brangiausios medžiagos ir itin meniškai išdailintų. Sidabrinė astroliabija buvo Vokietijos imperatoriaus dovana, o matuoklinį Jokūbo ramentą, padarytą iš juodmedžio, su aukso sunėrimais ir įdomia inkrustacija jam atsiuntė viešpataujantis popiežius kaip didžios pagarbos ženklą.

Buvo ir daugiau įvairiausių dalykų, išdėliotų ant stalo ar kabančių ant sienų. Tarp jų dveji šarvai – vieni iš grandijų, kiti iš plokštelių, – abeji, sprendžiant pagal didumą, priklausantys gigantiškajam astrologui. Čia taip pat buvo ispaniškas Toledo durklas, škotiškas kalavijas, turkiškas kardas, lankai ir kitokie ginklai, įvairūs muzikos instrumentai, sidabrinis krucifiksas, antikinė laidojimo urna, keletas mažyčių varinių penatų[120] iš senųjų pagonijos laikų ir dar daug keistų, sunkiai nuspėjamų daiktų, kurie tais prietaringais laikais atrodė esą skirti magiškiems tikslams.

Tokia pat įvairi buvo ir šio nepaprasto žmogaus biblioteka, atskleidžianti kitas jo savybes. Įdomūs antikinės klasikos rankraščiai gulėjo su-

mišai su storais krikščionybės teologų veikalais. Čia pat šliejosi ir raštai tų uoliųjų mokslinčių, kurie, atsidavę alchemijos mokslui, žadėjo atskleisti savo mokiniams didžiausias gamtos paslaptis, gilindamiesi į okultinę filosofiją. Vienos tų knygų buvo parašytos rytietiškais rašmenimis, kitos slėpė prasmingus ar beprasmiškus savo teiginius po hieroglifų arba kabalistinių ženklų priedanga[121].

Visas kambarys ir daiktai jame stipriai veikė vaizduotę, nes tais laikais buvo visuotinai ir neginčijamai tikima okultinių mokslų tiesomis, įspūdį dar labiau stiprino paties astrologo laikysena bei išvaizda – sėdėdamas dideliame krėsle, jis dabar susidomėjęs žiūrinėjo knygelę, ką tik išleistą Frankfurte[122], išspausdintą tada dar naujai išrasta technika.

Galeotis Martivalis buvo aukštas, stambus, bet stotingas vyriškis, jau senyvo amžiaus. Nors iš jaunumės pratęs sportuoti ir dabar dar to visai nepamiršęs, negalėjo atsispirti tukimui, kurį skatino sėdimas darbas ir pomėgis pasilepinti prie stalo. Veide, jau gerokai suapvalėjusiame, galėjai įžiūrėti kilnius, didingus bruožus, o tamsios, iki krūtinės nuaugusios barzdos jam būtų pavydėjęs net mahometonų vienuolis. Galeotis vilkėjo puošniausią Genujos aksomo chalatą su plačiomis rankovėmis, susegtą auksinėmis kabėmis ir pamuštą sabalo kailiais. Per liemenį jį juosė platus balto pergamento diržas, ant kurio raudonais rašmenimis buvo išpiešti Zodiako ženklai.

Astrologas atsikėlė ir nusilenkė karaliui, bet jo laikysena rodė, kad jis pratęs susitikinėti su tokiais aukštais asmenimis ir kad net karaliaus akivaizdoje anaiptol nelinkęs nusimesti orumo, kuriuo tais laikais apsigaubdavo visi mokslo atstovai.

– Jūs esate užsiėmęs, tėve, – tarė karalius, – ir, man rodos, studijuojate tą naujovišką mokslą, kaip dauginti rankraščius, panaudojant mašinas. Ar gali šitokie žemiški ir niekingi dalykai dominti žmogų, kuriam dieviškos aukštybės atskleidė savo dangiškuosius tomus?

– Mano broli, – atsakė Martivalis, nes šitaip šios celės gyventojas turėjo vadinti net Prancūzijos karalių, kada jis teikdavosi apsilankyti kaip mokytinis, – tikėkite manim, kad, žiūrėdamas į šį išradimą, aš, taip pat, kaip ir skaitydamas kiekvieną dangaus kūnų konsteliaciją, aiškiai regiu

didingiausius ir nuostabiausius pasikeitimus, kuriuos jis turės atnešti. Kai pagalvoju, kokiomis lėtomis ir ribotomis priemonėmis mokslo srovė iki šiol mus pasiekdavo, kaip sunkiai mokslas buvo prieinamas tiems, kurie karščiausiai jo ieškojo, kaip aiškiai niekino jį tie, kurie rūpinosi tik savo patogumais, ir kaip lengvai jo srovė buvo nukreipiama klaidinga vaga arba ir visai išdžiovinama per barbarizmo antpuolius, – tai aš negaliu žvelgti į ateitį, nesistebėdamas ir nesižavėdamas būsimų kartų laime! Mokslas liesis joms kaip gaivinantis lietus, nesiliaudamas, neišsekdamas, be jokių ribų! Jis apvaisins vienas žemes ir užtvindys kitas, pakeisdamas visą visuomeninio gyvenimo struktūrą, skelbdamas naujas ir šalindamas senas religijas, iškeldamas ir naikindamas ištisas karalystes...

– Palaukite, Galeoti! – sušuko Liudvikas. – Ar tie pasikeitimai įvyks dar mūsų laikais?

– Ne, karališkasis mano broli, – atsakė Martivalis. – Šis išradimas gali būti palygintas su jaunu medeliu, kuris dabar tik pasodintas, bet būsimosioms kartoms duos vaisių, tokių pat lemtingų kaip ir neįkainojamų tarsi rojaus sodo medis, – būtent gėrio ir blogio pažinimą.

Liudvikas atsakė, valandėlę patylėjęs:

– Tegu ateities kartos rūpinasi tuo, kas joms lemta. Mes esame šio šimtmečio žmonės ir apsiribosime savo šimtmečio rūpesčiais. Kiekvienai dienai užtenka savo vargų. Pasakykite, ar toliau tyrėte horoskopą, kurį aš jums atsiunčiau ir apie kurį jūs man šį tą pranešėte? Aš čia atsivedžiau tą, kurio likimą jis turi nusakyti, kad jūs galėtumėt pažiūrėti į jo delną arba, jei jums labiau patinka, – pasinaudoti chiromantija. Reikalas skubus.

Stambusis išminčius pakilo iš krėslo ir, priėjęs prie jauno kareivio, įsmeigė į jį skvarbias, dideles, tamsias akis, tarsi mintyse būtų nagrinėjęs ir analizavęs kiekvieną jo veido bruožą ir liniją. Nuraudęs, susidrovėjęs, kad jį taip įdėmiai tyrinėja žmogus, kuris atrodo toks garbus ir valdingas, Kventinas stovėjo nudelbęs akis ir tik tada pakėlė jas, paklusdamas skambiam astrologo balsui, kai tas įsakė:

– Žvilgtelėk į mane! Nebijok! Duok man ranką.

Martivalis, ištyrinėjęs Kventino delną pagal savo praktikuojamo paslaptingo mokslo taisykles, pasivedė karalių keletą žingsnių į šalį.

– Karališkasis mano broli, – tarė jis, – šio jaunuolio fizionomija ir delno linijos tiesiog nuostabiai patvirtina mano išvadą, kurią aš padariau remdamasis jo horoskopu, ir paremia jūsų paties sprendimą, kurį jums padiktavo jūsų nusimanymas kilniame mūsų moksle. Viskas sako, kad šis jaunuolis bus narsus ir kad jį lydės sėkmė.

– Ir bus ištikimas? – paklausė karalius. – Juk narsa ir sėkmė dar nereiškia ištikimybės.

– Ir ištikimas taip pat, – atsakė astrologas. – Jo išvaizdoje ir žvilgsnyje matyti vyriškas tvirtumas, o jo *linea vitae** yra gili ir ryški. Tatai reiškia ištikimą, nuolatinį prisirišimą prie tų, kurie jį globoja ar rodo jam pasitikėjimą. Bet vis dėlto...

– Kas vis dėlto? – paklausė karalius. – Tėve Galeoti, kodėl jūs nutilote?

– Karalių ausys, – atsakė išminčius, – yra panašios į gomurius išlepusių pacientų, kurie negali pakęsti kartaus vaisto, nors jis jiems būtinas.

– Mano ausys ir mano gomurys nėra tokie išlepinti, – atrėžė Liudvikas, – todėl noriu išgirsti naudingą jūsų patarimą ir praryti jį kaip reikalingą vaistą. Nesvarbu, jei pirmasis žeis man ausį, o antrasis bus aitrus skoniui. Aš nesu išpaikintas lengvabūdis, ieškantis malonumų. Jaunystę praleidau ištrėmime, kentėdamas. Mano ausys pratusios prie karčios tiesos ir dėl to neįsižeidžia.

– Tada štai kas, valdove, – atsakė Galeotis. – Jeigu jūsų numatytame pavedime yra kas nors, kas... kas, žodžiu, galėtų išgąsdinti jautrią sielą, nepatikėkite to jaunuoliui... keletą metų, kol... kol pabus pas jus ir bent kiek atbuks jo sąžinė kaip kitų.

– Ar jūs dėl šito dvejojate, gerasis mano Galeoti? Nejau pamanėte, kad šitokie žodžiai gali užgauti mane? – nusistebėjo karalius. – Deja, aš žinau, jūs puikiai suprantate, jog karaliaus politikos takas negali būti visuomet ištiesinamas pagal abstrakčias religijos ir moralės aksiomas, kaip tai privalo būti asmeniniame gyvenime. Kodėl gi mes, žemės kunigaikščiai, statome bažnyčias ir vienuolynus, keliaujame po šventas vietas, prisiimame atgailą,

* Gyvenimo linija delne (*lot.*).

duodame įžadus, kurių gali atsisakyti kiti? Juk tik dėl visuotinės mūsų karalysčių gerovės ir klestėjimo mes priversti griebtis tokių priemonių, kurios gula ant krikščioniškos mūsų sąžinės! Bet dangus gailestingas... Bažnyčia – neišsenkantis gerumo šaltinis... Embrenietės Dievo Motinos ir palaimintų šventųjų užtarimas – viską išprašantis, amžinas ir visagalis.

Karalius padėjo skrybėlę ant stalo ir, dievobaimingai atsiklaupęs prieš figūrėles ant skrybėlės kaspino, ėmė kartoti rimtu tonu:

– *Sancte Huberte, Sancte Juliane, Sancte Martine, Sancta Rosalia, Sancti quotquot adestis, orate pro me peccatore!* *

Paskui ėmė muštis į krūtinę, atsistojo, užsidėjo skrybėlę ir pridūrė:

– Būkite tikras, gerasis tėve, jei ir būtų mūsų pavedime kas nors tokio, apie ką užsiminėte, tatai įvykdyti nebus patikėta šiam jaunuoliui, ir to jis net neįtars.

– Tada, karališkasis mano broli, pasielgsite išmintingai, – tarė astrologas. – Dar norėčiau jums pasakyti, kad aš nuogąstauju ir dėl beatodairiškos jaunojo jūsų pasiuntinio drąsos – šis trūkumas būdingas tokiems sangvinikams. Tačiau remdamasis savo mokslu, galiu pasakyti, kad tasai trūkumas nublanksta prieš tas jo ypatybes, kurias atskleidėme per jo horoskopą ir kitus stebėjimus.

– Ar šiąnakt vidurnaktis bus tinkama valanda pradėti šiai pavojingai kelionei? – paklausė karalius. – Pažiūrėkite, čia guli astronominis jūsų kalendorius. Matote mėnulio padėtį Saturno ir kylančio Jupiterio atžvilgiu? Tatai turėtų reikšti, man rodos, pripažįstant geresnį jūsų išmanymą, sėkmę tam, kuris siunčia kitus į kelią šitokią valandą.

– Tam, kuris siunčia žmones į kelią, – tarė astrologas patylėjęs, – ši konsteliacija tikrai žada sėkmę. Bet man rodos, kad raudonas Saturno atspalvis reiškia pavojų ir nelaimę siunčiamiesiems. Iš to darau išvadą, kad kelionė gali būti grėsminga ir net pragaištinga keliaujantiems. Drįstu manyti, tokia nepalanki konsteliacija lemia smurtą ir nelaisvę.

– Smurtą ir nelaisvę tiems, kurie siunčiami, – pakartojo karalius, – bet pasisekimą tam, kuris siunčia... Juk šitokia lemtis, išmintingasis tėve?

* Visi šventieji, kiek tik jūsų yra, melskitės už mane, nusidėjėlį! (*Lot.*)

– Taip, tokia! – atsakė astrologas.

Karalius susimąstė, daugiau niekuo neparodydamas, kaip nuostabiai ši pranašystė, galbūt tyčia taip suformuluota astrologo, nuspėjusio, jog pavedimas susijęs su kažkokiu pavojumi, atitiko tikrą jo sumanymą, kuriuo, kaip skaitytojas žino, buvo siekiama išduoti grafaitę Izabelę de Krua į rankas Viljamui de la Markui, tikrai aukštos kilmės bajorui, bet per piktadarystes nusiritusiam iki banditų vadeivos, plačiai pagarsėjusio savo siautėjimais ir žvėriškumu.

Tada karalius ištraukė iš kišenės kažkokį raštelį ir, dar jo nepadavęs Martivaliui, tarė tokiu tonu, kuris panėšėjo į atsiprašymą:

– Išmintingasis Galeoti, nenustebkite, jog, turėdamas jus kaip orakulišką lobį, pranokstantį visus kitus gyvus pranašautojus, neišskiriant net ir didžiojo Nostradamaus[123], aš dažnai geidžiu pasinaudoti jūsų mokslu, kad išsklaidyčiau tas abejones ir neaiškumus, kurie užklumpa kiekvieną valdovą, turintį kovoti su maištininkais šalies viduje ir su išoriniais priešais, galingais ir atkakliais.

– Kai jūs savo prašymu suteikėte man garbę, valdove, – tarė filosofas, – aš, palikęs Vengrijos karaliaus dvarą, atvykau į Plesi pilį pasiryžęs skirti karališkajam savo patronui visus sugebėjimus, kokie tik galėtų jam duoti naudos.

– Taigi, gerasis Martivali, meldžiu, išklausykite štai šį svarbų mano prašymą.

Ir karalius ėmė skaityti raštelį, kurį laikė rankoj:

– „Vienas asmuo, susidūręs su ypatingu ginčytinu klausimu, kuris gali būti išspręstas arba teismo keliu, arba ginklo jėga, geidžia pamėginti, bene pavyktų nors laikinai susitarti, asmeniškai susitikus su priešininku. Jis norėtų žinoti, kokia diena būtų palanki tokiam sumanymui vykdyti, taip pat – kokios sėkmės galima tikėtis iš šitokių derybų, ir ar tas priešininkas į parodytą juo pasitikėjimą atsakys dėkingumu ir gerumu, ar veikiau bus linkęs piktam panaudoti palankią sau padėtį ir pranašumą, kurį toks susitikimas gali jam suteikti?“

– Tai svarbus klausimas, – tarė Martivalis, kai karalius baigė skaityti. – Man reikia nustatyti planetų konfigūraciją ir atidžiai ją išnagrinėti.

– Pasistenkit, gerasis išmintingasis tėve, ir jūs patirsite, ką reiškia padaryti paslaugą Prancūzijos karaliui. Mes esame pasiryžę, jeigu žvaigždžių konsteliacijos nedraus – o kuklus mūsų išmanymas leidžia galvoti, kad jos mums palankios – rizikuoti, gal net mūsų pačių asmeniu, siekdami sustabdyti šiuos antikrikščioniškus karus.

– Tegu šventieji laimina dievobaimingą jūsų didenybės sumanymą, – palinkėjo astrologas, – ir saugo šventą jūsų asmenį!

– Ačiū, išmintingasis tėve. Štai šis tas padidinti nuostabiajai jūsų bibliotekai.

Ir jis padėjo po vienu tomu mažytę piniginę su keliomis auksinėmis monetomis. Taupus net tais atvejais, kai būdavo paliestas jo prietaringumas, Liudvikas nusprendė, kad astrologas privalo jam tarnauti už mokamą algą, ir manė turįs teisę naudotis jo išmintimi už kuklų atlyginimą net ir itin svarbiais atvejais.

Šitaip įteikęs – kalbant teismo terminais – papildomą honorarą savo advokatui, Liudvikas nusigręžė nuo jo ir kreipėsi į Dervardą:

– Eik paskui mane, gerasis škote, nes likimas ir monarchas tave parinko įvykdyti drąsiam žygiui. Žiūrėk, kad viskas būtų parengta ir galėtum įkelti kojį į balnakilpę tą patį akimirksnį, kai Šventojo Martyno varpas išmuš dvyliktą. Minutę paankstinsi ar pavėluosi, ir bus prarasta palanki žvaigždžių padėtis, kuri šypsosi tavo žygiui.

Tai taręs karalius išėjo iš kambario, lydimas jaunojo gvardiečio. Vos tik jis pasišalino, astrologas davė valią jausmams, deja, visai kitokiems nei tie, kurie, rodės, įkvėpė jį karaliaus akivaizdoje.

– Užkietėjęs šykštuolis! – šūktelėjo jis, sverdamas rankoje piniginę, nes, būdamas išlaidus, beveik nuolatos stigo pinigų. – Niekingas, nususęs skarmalius! Bocmano žmona, ir ta būtų daugiau davusi, kad sužinotų, ar sėkmingai jos vyras pasiekė kontinentą. Ir jis mat dar sakosi išmanąs apie mūsų kilnų mokslą! Išmanys, kai grobuonės lapės ir urzgiantys vilkai taps muzikantais! Jis supras didžiąsias dangaus paslaptis! Supras, kai niekingi kurmiai taps lūšimis! *Post tot promissa* – ir tai po tiek pažadų, duotų, siekiant mane išvilioti iš didžiojo karaliaus Matiašo dvaro, kur hunai ir turkai, krikščionys ir pagonys, Maskvos caras ir totorių chanas

vienas per kitą žadėjo apipilti mane dovanomis. Nejau jis mano, kad aš gyvensiu šitoje senoje pilyje kaip sniegena narvelyje ir čiulbėsiu vos tik jis teiksis švilptelti, ir vien už kelis grūdelius ir vandens lašelį? Ne, ne... *Aut inveniam viam, aut faciam!..** Kardinolas Baliu – gudrus ir dosnus žmogus... Tegu jis sužinos šį karaliaus prašymą, ir pats jo eminencija bus kaltas, jeigu žvaigždės bylos ne taip, kaip jis norėtų.

Astrologas vėl paėmė niekingą piniginę ir pasvėrė rankoje.

– Gal kartais, – tarė jis, – šitoj niekingoj piniginėj paslėptas koks brangakmenis, koks vertingas perlas?.. Man teko girdėti, kad kartais jis moka būti dosnus, net išlaidus, jeigu tai derinasi su jo užgaidomis ar tikisi iš to naudos.

Astrologas išbėrė piniginę – joje buvo nei daugiau, nei mažiau kaip dešimt aukso monetų. Astrologo pasipiktinimas buvo begalinis.

– Ir jis mano, kad už šitokį niekingą samdos mokestį aš jam aiškinsiu dangaus mokslą, mano studijuotą pas Armėnijos išminčių Istrahofą, kuris keturiasdešimt metų nematė saulės, pas graiką Dubravijų[124], kuris, kaip žmonės sako, prikeldavęs mirusiuosius? Juk aš net aplankiau šeichą Ebn Halį jo urve Tebaidos dykumoje[125]! Ne, dievaži, ne! Tas, kas niekina mokslą, žus per savo paties nemokšiškumą. Dešimt monetų!.. Tokią išmaldą aš beveik gėdyčiausi pasiūlyti Tuanetei naujiems korsažo raišteliams.

Taip kalbėdamas įširdęs išminčius vis tiek įsimetė niekingas aukso monetas į didelį kapšį prie juostos, kurį Tuanetė ir kiti išlaidautojai paprastai padėdavo jam ištuštinti greičiau, negu filosofas su visais savo mokslais spėdavo jį pripildyti.

* Arba surasiu būdą, arba pats sukursiu! (*Lot.*)

XIV SKYRIUS

Kelionė

Regiu tave, gražioji Prancūzija,
Šalis, gamtos ir meno numylėta,
Sūnums taviesiems darbas – tarsi žaismas,
Nes tavo dirvos moka gausią duoklę.
Regiu dukras juodaplaukes tavąsias,
Jų veidus įdegtus, linksmas akis,
Bet, ak gražioji mano Prancūzija,
Kiek skausmo pasakų pasekt galėtum
Apie senus ir dabarties laikus.

Nežinomas autorius

Su niekuo nekalbėdamas (nes taip jam buvo įsakyta), Kventinas Dervardas nuskubėjo rengtis: užsivilko paprastus, bet stiprius šarvus su plokštėmis ant rankų ir šlaunų, ant galvos užsidėjo gerą plieninį šalmą be antveidžio. Ant pečių užsimetė gražų apsiaustą iš zomšos, dailiai išpuoštą ir apvedžiotą išsiuvinėtomis juostelėmis palei siūles, – žodžiu, tokį, koks galėjo tikti aukštesniam didiko namų tarnui.

Šią aprangą į jo kambarį atnešė Olivjė; ramiai nusišypsodamas ir paslaugiai jam patarnaudamas, jis pasakė, jog jo dėdė buvo pašauktas eiti sargybą, kad nieko neklausinėtų apie šiuos paslaptingus pasirengimus.

– Mes pasistengsime už jus atsiprašyti dėdę, – tarė Olivjė, vėl nusišypsodamas. – Brangusis mano sūnau, kai grįšite, sėkmingai įvykdęs šį malonų uždavinį, aš neabejoju, kad būsite vertai iškeltas į tokią aukštą vietą, jog niekam nebereikės aiškintis, kur buvote ir ką veikėte. Tada jūs imsite vadovauti, o kiti jums turės pasiaiškinti.

Taip kalbėjo Olivjė Velnias, turbūt mintyse tikėdamasis, kad vargšas jaunuolis, kurio ranką jis taip meilingai spaudė, vykdydamas patikėtą uždavinį, sutiks mirtį ar atsidurs nelaisvėje. Prie gražių savo žodžių jis kaip karaliaus dovaną pridėjo mažą piniginę su auksinėmis monetomis kelionės išlaidoms.

Keletą minučių prieš vidurnaktį Kventinas, kaip buvo nurodyta, nuėjo į antrąjį kiemą ir sustojo ties Dofino bokštu, kur, kaip skaitytojas žino, laikinai gyveno grafaitės de Krua. Šioje susitikimo vietoje jis rado savo palydai paskirtus žmones su arkliais. Raiteliai laikė už pavadžių porą mulų, jau apkrautų nešuliais, tris romius arklius – abiem grafaitėms ir ištikimai kambarinei, – ir jam pačiam eiklų karo žirgą su plienu kaustytu balnu, žibančiu blyškioje mėnesienoje. Niekas nepratarė nė žodžio. Vyrai ramiai, tarsi sustingę, sėdėjo balnuose. Toje neaiškioje šviesoje Kventinas su pasitenkinimu išvydo, kad jie visi buvo ginkluoti ir rankose turėjo ilgas ietis. Jų buvo tik trys, bet vienas aiškia gaskoniška tarsena pašnibždėjo Kventinui, kad jų vadovas prisijungs anapus Turo.

Tuo metu grotuotuose bokšto languose sumirgo žiburiai, rodantys, kad ir ten sujudimas, rengiamasi išvykti. Pagaliau mažos durelės bokšto apačioje atsidarė, ir pasirodė trys moterys, lydimos apsiaustu susisupusio vyriškio. Jos tylomis užsėdo ant romių arklių, kurie stovėjo paruošti, o pėsčiasis jų palydovas žengė priešaky, atsakinėdamas slaptažodžiais ir rodydamas sutartus ženklus budriems sargams, pro kurių postus jos jojo. Prasigavus pro vartus, pėsčiasis vyriškis, kuris lig šiol buvo tarsi jų vadovas, sustojo ir tyliai, rimtai ėmė kažką kalbėti dviem priešaky jojančioms moterims.

– Te Dievas laimina jus, valdove, – pasigirdo iš toli balsas, sujaudindamas Kventino Dervardo klausą, – ir teatleidžia jums, net jeigu jūsų tikslai ne tokie kilnūs kaip jūsų žodžiai! Karščiausias mano noras – atsidurti pas gerąjį Lježo vyskupą ir atsiduoti jo globai.

Žmogus, kuriam buvo tarti šie žodžiai, kažką negirdimai sumurmėjo ir sugrįžo atgal pro vartus. Kventinui pasirodė, kad švystelėjus mėnesienai jis atpažino patį karalių. Matyt, susirūpinęs viešnių išvykimu, Liudvikas pats ryžosi jas išlydėti, kad kartais jos neapsigalvotų grįžti ar pilies sargyba dėl ko nors neprikibtų.

Kai raiteliai atsidūrė už pilies vartų, kiek laiko reikėjo joti labai atsargiai, norint išvengti duobių, žabangų ir kitokių pinklių, kurios buvo įrengtos pašaliečiams įkliūti. Tačiau gaskonas gerai žinojo šiuos labirintus, ir po ketvirčio valandos visa joja buvo už karališkojo Plesi parko ribų, nebetoli Turo miesto.

Mėnulis, lig tol visą laiką bridęs per debesis, dabar iš jų išsipainiojo ir liejo savo žavią šviesą ant tokio pat žavaus gamtovaizdžio.

Jojantieji regėjo gražuolę Luarą, išdidžiai sruvenančią per turtingiausias Prancūzijos lygumas, plaukiančią tarp krantų, kuriuos puošė bokštai ir terasos, alyvmedžiai ir vynuogynų plotai. Jie regėjo Turo miesto sienas, senąją Turenės sostinę, besistiebiančius didingus jos bokštus ir kuorus, kurie mėnesienoje atrodė balti. Už jų stūksojo didžiulė gotikinė Šventojo Gasjeno bažnyčia[126], kurią dievobaimingasis vyskupas Perpetuus, vėliau paskelbtas šventuoju, pastatė dar penktame šimtmetyje ir kurią Karolis Didysis bei jo įpėdiniai taip išplėtė ir padarė tokią architektūros puošmeną, jog ji tapo pati gražiausia Prancūzijoje. Ten matėsi ir niūri masyvi pilis, kuri, kaip žmonės sakė, senais laikais buvusi Romos imperatoriaus Valentiniano rezidencija[127].

Nors nauja padėtis, kurioje Kventinas atsidūrė, užvaldė visas jo mintis, tai netrukdė jaunajam škotui, pripratusiam prie nykių, nors ir įspūdingų savo gimtųjų kalnų ir skurdaus net gražiausio tėviškės gamtovaizdžio, žavėtis šiuo reginiu, kurį prašmatniausiai puošdami menas ir gamta, rodės, varžėsi tarpusavy. Bet tuojau pat jį grąžino prie dabartinių pareigų vyresniosios damos balsas, visa oktava aukštesnis už tą švelnų toną, kuriuo ištarė sudie karaliui. Išgirdęs, jog dama nori pasikalbėti su grupės vyresniuoju, vaikinas paragino arklį ir pagarbiai prisistatė. Grafaitė Amelina ėmė jį kvosti.

– Kuo jūs vardu ir koks jūsų laipsnis?

Jis pasakė.

– Ar jūs gerai susipažinęs su maršrutu?

– Aš negaliu, – atsakė jis, – tvirtinti daug žinąs apie kelią, bet esu gavęs išsamius nurodymus. Pirmoje postovio vietoje mums bus duotas vadovas, visais atžvilgiais smulkiai susipažinęs su tolesnės mūsų kelionės maršrutu. Kolei kas raitelis, kuris neseniai prisijungė prie mūsų kaip ketvirtasis palydos asmuo, vadovaus iki pirmojo sustojimo.

– O kodėl jūs buvote parinktas šiam uždaviniui, jaunasis sinjore? – paklausė dama. – Aš girdėjau, esate tas pats jaunuolis, kuris neseniai ėjote sargybą galerijoje, kur mes susitikome su Prancūzijos princese. Jūs atrodote jaunas ir nepritinęs tokiam uždaviniui... Be to, esate neseniai Prancūzijoje ir kalbate kaip svetimšalis.

– Aš privalau klausyti karaliaus įsakymų, madam, ir neturiu teisės jų svarstyti, – atsakė jaunasis karys.

– Ar jūs bajoras? – pasigirdo naujas klausimas.

– Galiu drąsiai tatai patvirtinti, madam, – buvo Kventino žodžiai.

– O ar jūs nesate tas pats, kurį aš mačiau, kai buvau pakviesta patarnauti karaliui toje užeigoje? – pasiteiravo ir jaunesnioji dama, bet droviu balsu.

Tyliau, gal taip pat iš drovumo, Kventinas atsakė teigiamai.

– Tada, man rodos, – pasakė grafaitė Izabelė savo giminaitei Amelinai, – mes galime jaustis saugios šio jauno bajoraičio priežiūroje. Jis bent neatrodo panašus į žmogų, kuriam galima būtų patikėti išdavikišką, žiaurų uždavinį prieš dvi beginkles moteris.

– Prisiekiu savo garbe, madam, – patikino Dervardas, – prisiekiu nesuteršti savo giminės vardu ir savo protėvių kaulais, kad negalėčiau, net jeigu kas man siūlytų visą Prancūziją ir Škotiją, nusikalsti išdavyste ar žiaurumu prieš jus.

– Jūs kalbate gražiai, jaunikaiti, – tarė grafaitė Amelina, – bet mes įpratome girdėti gražias Prancūzijos karaliaus ir jo patikėtinių šnekas. Kaip tik tokios saldžios kalbos ir paskatino mus ieškoti prieglobsčio Prancūzijoje, nors Lježo vyskupo priebėga galėjo būti pasiekta su mažesne rizika negu dabar, arba mes galėjome atsiduoti Vokietijos imperatoriaus Vaclovo ar Anglijos Eduardo globai[128]. O ko verti pasirodė karaliaus pažadai? Jis gėdingai slėpė mus uždarytas, liepė vadintis plebėjiškais

vardais, laikė kaip kokias uždraustas prekes toje skurdžioje užeigoje. O mes juk, kaip tu žinai, Martona, – čia ji kreipėsi į savo tarnaitę, – niekad neužsidėdavom savųjų galvos papuošalų kitaip, kaip tik po baldakimu, ant trijų pakopų pakylos, o dabar buvome priverstos apsirenginėti pačios, stovėdamos ant paprastų grindų, lyg kokios dvi melžėjos.

Martona patvirtino, kad jos ponia sakė tikrai liūdną tiesą.

– Gerai, jei tai būtų buvusi pati didžiausia blogybė, brangioji giminaite, – atsiliepė grafaitė Izabelė. – Man nesunku buvo atsisakyti iškilmingumo ir ceremonijų.

– Bet ne kilmingos draugijos, – nesutiko vyresnioji grafaitė. – Tatai, mieloji mano dukterėčia, buvo neįmanoma.

– Man nesunku buvo visko atsisakyti, brangioji teta, – atsakė Izabelė tokiu balsu, kuris įsmigo jaunajam jų vadovui ir sargybiniui į pačią širdį, – atsisakyti visko, kad tik turėčiau saugų ir deramą prieglobstį. Aš negeidžiu, – ir, Dievas mato, niekada negeidžiau – duoti dingstį karui tarp Prancūzijos ir gimtosios mano Burgundijos, ar kad dėl manęs, mergaitės, žūtų žmonės! Aš tik meldžiau leidimo pasitraukti į Marmutjė vienuolyną ar į kurią kitą šventą buveinę.

– Tu kalbi kaip kvailiukė, dukterėčia, – supeikė vyresnioji dama, – o ne kaip kilmingo mano brolio duktė. Gerai, kad dar yra nors vienas gyvas žmogus, turintis bent truputį kilmingos Krua giminės dvasios. Juk aukštos kilmės dama gali būti atskirta nuo saulėje įdegusios melžėjos tik tuo, kad dėl vienos laužomos ietys, o dėl antrosios – tik lazdynų lazdos! Ar žinai, mergužėle, kad kai aš buvau visai jauna, vos šiek tiek vyresnė už tave, mano garbei įvyko garsusis Haflingemo turnyras. Iššaukėjų buvo keturi riteriai, o puolėjų atsirado net dvylika. Kova truko tris dienas ir kainavo dviem drąsiems riteriams gyvybę, vienas susilaužė nugarkaulį, vienas – raktikaulį, trys – kojas ir du – rankas, o kiek žaizdų ir guzų, net heroldai negalėjo suskaičiuoti. Ir šitaip Krua giminės damos visą laiką buvo pagerbiamos. Ak brangioji, jei turėtum nors pusę kilmingų savo protėvių išdidumo, būtum pasistengus kokiame nors dvare, kur damos meilė ir ginklo šlovė dar tebėra vertinami, surengti turnyrą, kuriame tavo ranka būtų atpildas nugalėtojui, kaip buvo su palaiminto atminimo tavo prosenele per iečių kautynes Strasbūre. Tada tu turėtum drąsiausią

Europos riterį, kuris gintų Krua giminės teises ir nuo Burgundijos priespaudos, ir nuo Prancūzijos klastos.

– Mieloji teta, – atsiliepė jaunoji grafaitė, – bet senoji auklė man pasakojo, kad nors reingrafas[129] ginklu laimėjo garsiajame Strasbūro turnyre garbiosios mano prosenelės ranką, tačiau vedybos nebuvo laimingos, nes jis dažnai barė, o kartais net ir mušė tą palaiminto atminimo mano prosenelę.

– O kas čia tokio? – atkirto vyresnioji grafaitė, apimta romantiško susižavėjimo riterija. – Kodėl ta karinga ranka, pripratusi kirsti smūgius turnyruose, turėtų varžyti savo jėgą namie? Tūkstantį kartų verčiau leisčiausi būti mušama du sykius per dieną vyro, kurio rankos bijo kiti kaip ir aš, negu būti žmona bailio, kuris neišdrįsta pakelti rankos nei prieš savo žmoną, nei prieš ką nors kitą!

– O aš linkėčiau jums džiaugtis šitokiu smarkuoliu vyru, mieloji teta, visiškai nepavydėdama, – atsakė Izabelė. – Jeigu malonu žiūrėti, kaip laužomi kaulai turnyruose, tatai anaiptol nedera damų buduaruose.

– O, juk ne kiekvienas garsus riteris būtinai turi mušti savo žmoną, – tarė grafaitė Amelina. – Tiesa, palaiminto atminimo mūsų protėvis reingrafas Gotfrydas buvo šiek tiek šiurkštokas ir pratęs per daug gurkšnoti vyną... Tikras riteris tas, kuris moka būti avinėlis su damomis ir liūtas turnyruose. Štai kad ir Tibo de Montinji – telaimina jį Dievas! Pasaulis nėra matęs švelnesnio žmogaus! Niekada jis nebūtų ryžęsis pakelti rankos prieš savo žmoną, bet – o Šventoji Dievo Motina! – lengvai sumušęs bet kokį priešininką, jis namuose, miegamajame, leisdavosi apkuliamas gražiosios savo priešės – žmonos. Ką gi, pats kaltas... Jis taip pat buvo vienas iš Haflingemo turnyro dalyvių ir taip šauniai kovėsi, kad jeigu taip būtų patikę dangui ir jūsų proseneliui, jis būtų galėjęs turėti tokią madam Montinji, kuri būtų mokėjusi meiliai elgtis su švelniu jo charakteriu.

Grafaitė Izabelė, dėl tam tikrų priežasčių vengianti šnekų apie Haflingemo turnyrą, kuris kaskart leisdavo pasilieti tetos gražbylystėms, patylėjo, ir pašnekesys nutrūko. Kventinas, būdamas mandagus ir gerai išauklėtas, pagalvojo, gal grafaitės jo varžosi, taigi nujojo pirmyn prie vadovo neva pasiteirauti dėl kelionės.

Abidvi damos keliavo tylėdamos ir kalbėdamosi apie tai, kas neverta čia pasakoti, iki pradėjo aušti. Jie buvo joję jau keletą valandų, tad Kventinas susirūpinęs, kad jos nepavargtų, nekantravo sužinoti, ar dar toli arčiausio postovio vieta.

– Aš jums ją parodysiu po pusvalandžio, – atsakė vadovas.

– Ir tada paliksite mus kitam vadovui? – paklausė Kventinas.

– Taip, sinjore šauly, – atitarė tas žmogus. – Mano kelionės visada trumpos ir tiesios. Jūs ir kiti, sinjore šauly, keliaujate lanku, o aš – visada tiesiu keliu kaip styga.

Mėnulis dabar jau seniai buvo dingęs, rytuose vis ryškiau ėmė brėkšti aušra, ir pirmieji jos spinduliai švytėjo plyname mažo ežerėlio paviršiuje, kurio pakrante jie jau kuris laikas jojo. Ežerėlis tyvuliavo vidur plačios lygumos, kur ne kur apaugusios vienišais medžiais ar mažais guotais ir krūmynais, bet šiaip vietovė buvo gana atvira, ir netrukus kiekvieną daiktą galėjai gana aiškiai įžiūrėti.

Kventinas dirstelėjo į žmogų, šalia kurio jojo, ir iš po užsmauktos, šešėlį metančios plačiakraštės skrybėlės, kuri panėšėjo į Ispanijos valstiečio sombrerą, atpažino linksmą fizionomiją to paties Mažiaus Andrė, kurio pirštai sykiu su paniurėlio brolio Truazešelio visai neseniai taip bjauriai darbavosi apie jo kaklą. Apimtas pasibjaurėjimo, bet kartu ir baimės (nes jo tėvynėje į budelį žiūrima kone su prietaringu pasibaisėjimu), kurios nė kiek nesumažino laimingas išsigelbėjimas, Dervardas instinktyviai suktelėjo savo žirgo galvą į dešinę ir paspaudęs pentinu padarė šuolį į šalį, atsiskirdamas nuo nekenčiamo bendro per kokias aštuonias pėdas.

– Ohoho! – sušuko Mažius Andrė. – Prisiekiu šventąja Grevo Marija, jaunasis mūsų kareivis prisimena seną pažįstamą! Tikiuosi, tu nepyksti ant manęs, drauguži? Šioje šalyje kiekvienas pelnosi duoną kaip kas gali. Kol kas dar niekam nereikėjo gėdytis, kad buvo patekęs į mano rankas, nes aš ne blogiau už bet ką kitą moku pakabinti gyvą vaisių ant negyvo medžio. Be to, dar Viešpats man davė tokį linksmą būdą! Cha cha cha! Galėčiau tau papasakoti, kokius juokus krėsdavau, kol pasmerktasis nuo kopėčių apačios pasiekdavo kartuvių viršų; dievaži, turėdavau skubiai daryti savo darbą, kad vyrukai nemirtų besijuokdami ir tuo nepadarytų gėdos mano amatui.

Taip kalbėdamas jis pasuko savo arklį arčiau, kad sumažintų tarpą, kurį škotas buvo palikęs.

– Klausykite, sinjore šauly! – kalbėjo jis, negalvodamas nutilti. – Nešnairuokime vienas į kitą! Aš visada atlieku savo pareigą be piktumo, lengva širdimi ir niekad nemyliu žmogaus labiau kaip tada, kai jam uždedu ant kaklo apykaklę, įšvęsdamas jį į Šventojo Patibularijaus ordino riterius[130], kaip profoso kapelionas, garbusis vienuolis Vakoneldiablas*, mėgsta vadinti šventąjį profoso patroną.

– Atsitrauk, niekingas padare! – sušuko Kventinas, kai įstatymo vykdytojas vėl mėgino priartėti. – Atsitrauk, arba aš būsiu priverstas pamokyti tave, kad laikytumeis atstumo, deramo tarp garbingų žmonių ir tokių išgamų.

– Ėhė! Štai koks jūs karštuolis! – atsiliepė Mažius Andrė. – Jeigu būtumėt pasakęs tarp dorų žmonių, tai būtų buvę šiek tiek panašu į tiesą, bet tie garbingi žmonės – tai tfu, brolyti! Man tenka darbuotis su jais kiekvieną dieną maždaug taip, kaip buvau besiimąs tamstelės. Bet nedrumsiu jums ramybės, draugaukit pats su savim. Norėjau pasiūlyti gertuvę Overnės vyno nuplauti visiems nesusipratimams, bet tamstelė atmetate mano mandagumą. Gerai. Būkite toks netašytas stuobrys, jeigu norite. Aš niekada nesiginčiju su savo klientais... su savo kabalduokliais, linksmaisiais straipakojais, su mielaisiais savo žaidimų draugužiais, kaip Žakas Mėsininkas vadina savo avinėlius, tuos, kuriems, kaip ir jūsų didenybei, ant kaktos užrašyta: „KILPA“. Ne, ne, tegu jie elgias su manim kaip patinka, vis tiek galų gale prireiks mano paslaugos. Ir tamstelė pamatysite, kai kitą kartą pateksite į Mažiaus Andrė rankas, kad jis moka atleisti įžeidimą.

Viską susakęs, įžūliai mirktelėjęs ir dar garsiai čiaukštelėjęs liežuviu, kaip kad žmonės ragina rambų arklį, Mažius Andrė pasuko į kitą kelio pusę, palikęs išdidųjį škotą gromuliuoti patyčias, kuriomis jį dosniai pavaišino.

Kventinui baisiai knietėjo paleisti prieš jį į darbą ietį ir kulti tol, kol ji sulūš, tačiau suvaldė pyktį pagalvojęs, kad vaidas su tokiu tipu jam

* *Vai con el diablo*! – Eik po velnių! (*Isp.*)

nepelnytų garbės niekur ir niekada ir kad bet koks ginčas šiomis aplinkybėmis reikštų pareigos pažeidimą ir galėtų turėti labai pavojingų padarinių. Todėl jis susilaikė neišgiežęs apmaudo dėl taip ne laiku iškrėstų profesionalių monsinjoro pokštų ir su didžiausia viltim pagalvojo, gal jie nebus pasiekę gražiosios jo globotinės ausų, nes, reikia manyti, jai nebūtų sudarę palankaus įspūdžio apie jį tai, kad jis buvo užpiltas tokiomis sarkastiškomis patyčiomis.

Tačiau iš šių minčių jį greit pažadino abi damos, sykiu sušukdamos:

– Pažvelkite atgal! Pažvelkite atgal! Dieve gailestingas, gelbėkite save ir mus... Mus vejasi!

Kventinas tuojau pat atsigręžė ir pamatė, kad du ginkluoti kariai iš tikrųjų jojo iš paskos tokiu greičiu, jog netrukus turėjo juos pasivyti.

– Tatai gali būti tik kas nors iš vyriausiojo profoso karių, patruliuojančių miške, – tarė jis. – Pažiūrėk, gal pažinsi, kas jie galėtų būti, – įsakė jis Mažiui Andrė.

Mažius Andrė paklausė įsakymo. Paskui, atidžiai įsižiūrėjęs, persikreipė balne ir atsakė:

– Šie žmonės, mielas pone, nėra nei jūsų, nei mano draugai. Jie – nei šauliai, nei profoso žmonės. Man rodos, jie dėvi šalmus su nuleistais antveidžiais ir antkakliais. Kad juos kur skradžiai, tuos antkaklius, negaliu jų pakęsti! Visą valandą turi vargti su jais, iki atkrapštai kniedes.

– Maloningosios damos, – kreipėsi Dervardas, nesiklausydamas Mažiaus Andrė, – jokite pirmyn, tik ne taip greitai, kad pasirodytų, jog bėgate, bet vis dėlto greitai, kad turėtumėt laiko išvengti susitikimo, kuris tuoj įvyks tarp manęs ir šių mus sekančių žmonių.

Grafaitė Izabelė pažvelgė į joms duotą vadovą ir kažką pašnibždėjo savo tetai. Šioji kreipėsi į Kventiną:

– Mes pasitikime jumis, mielasis šauly, tad verčiau sutinkame rizikuoti, kad ir kas atsitiktų, ir likti su jumis, bet nejosime priekin su šiuo žmogum, kuris mums rodos toks įtartinas.

– Darykite, kaip patinka, mielosios damos, – atsakė jaunuolis. – Mus vejasi tiktai du, ir nors jie būtų riteriai, kaip galima spėti iš ginklų, bet jeigu ketina užpulti, patirs, kaip škotas bajoras atlieka savo pareigą aki-

vaizdoje tų, kurias turi apginti. Kuris, – paklausė jis, kreipdamasis į sargybinius, priskirtus jo palydai, – nori stoti šalia manęs ir sukryžiuoti ietis su šiais riteriais?

Du kariai aiškiai svyravo nesiryždami, bet trečiasis, Bertranas Giujo, nusikeikė:

– Po velnių, tebūnie jie ir karaliaus Artūro Apvaliojo stalo riteriai, aš išmėginsiu jų drąsą Gaskonijos garbės vardu[131].

Jam tai tariant du riteriai – o jie atrodė tikrai tokie esą – priartėjo prie jojančiųjų ariergardo – prie Kventino su drąsiuoju gaskonu, jau sustojusių jų pasitikti. Riteriai buvo aklinai apsidengę puikiais nužvilginto plieno šarvais, bet neturėjo jokių ženklų, iš kurių būtų buvę galima juos atpažinti. Vienas artindamasis sušuko Kventinui:

– Pone šauly, iš kelio! Mes atvykome iš jūsų perimti uždavinio, kuris nedera nei jūsų rangui, nei padėčiai. Verčiau leiskite šiomis damomis pasirūpinti mums, kuriems labiau tinka jas lydėti, ypač kai žinome, kad jūsų rankose jos yra mažne belaisvės.

– Atsakydamas į jūsų reikalavimą, ponai, – atkirto Dervardas – pareiškiu, kad, pirma, aš vykdau pareigą, patikėtą man dabartinio mano valdovo, ir, antra, kad ir koks nevertas galėčiau būti, damos pageidauja likti mano globoje.

– Šalin, nenaudėli! – suriko vienas užpuolikas. – Nejau tu, benamis elgeta, išdrįsi priešintis aukštos kilmės riteriams?

– Aš jums iš tikrųjų priešinuosi, – sušuko Kventinas, – nes esate įžūlus ir neteisėtas užpuolikas. O jeigu ir būtų koks kilmės skirtumas tarp mūsų, nors kol kas to nežinau, jūsų nemandagumas tai jau pašalino. Išsitraukite kardą, o jei norite kautis ietimi, pajojėkite atgal įsibėgėjimui.

Kol riteriai gręžė arklius ir jojo atgal apie pusantro šimto jardų, Kventinas, dirstelėjęs į damas, prigludo prie balno gugos, lyg melsdamas padrąsinti jį žvilgsniu, o tuo momentu, kai jos pamojavo jam skepetaitėmis, abu užpuolikai jau buvo atsitraukę reikiamą nuotolį.

Šūktelėjęs gaskonui laikytis kaip vyrui, Dervardas paragino savo žirgą, ir keturi raiteliai, jodami visu greičiu, susitiko juos skiriančio ploto

viduryje. Susidūrimas pasirodė lemiamas vargšui gaskonui, nes jo priešininkas, nutaikęs ietį į veidą, neuždengtą antveidžio, pervėrė akį, smegenis, ir šis nukrito negyvas nuo arklio.

Užtat Kventinas, nors jam grėsė ta pati nesėkmė, linktelėjo balne taip mikliai, kad priešininko ietis, vos brūkštelėjusi per skruostą, pralėkė virš dešiniojo peties, o jo ietis, įsmigusi priešininkui į pačią krūtinę, nutrenkė jį žemėn. Kventinas nušoko, norėdamas pakelti nukritusiajam priešininkui šalmą, bet kitas riteris, kuris dar nebuvo prabilęs, matydamas savo draugo nesėkmę, stryktelėjo nuo arklio dar greičiau už Dervardą ir, apžergęs savo bičiulį, kuris gulėjo be sąmonės, sušuko Dervardui:

– Dėl Viešpaties Dievo ir šventojo Martyno, lipk ant žirgo, drauguži, ir keliauk sau su savo moterų sijonais. Teišstimpa visi velniai, jos pridarė užtektinai bėdos šiam rytui.

– Susimildamas, pone riteri, – tarė Kventinas, užgautas grasinamo tono, kuriuo buvo pasakytas šis patarimas, – pirma aš noriu pažiūrėti, su kuo turėjau reikalą, ir patirti, kas atsakingas už mano draugo mirtį.

– Tu kol gyvas to nesužinosi ir niekam kitam nepasakysi, – atkirto riteris. – Keliauk sau ramiai, drauguži. Buvome neprotingi, kad trukdėme tau kelionę, ir už tai skaudžiausiai nukentėjome, nes tu padarei daugiau bėdos, negu tavo ir visos tavo gaujos gyvybės gali išpirkti.

Išvydęs, kad Kventinas išsitraukė kardą ir artinasi, jis sušuko:

– Na, jeigu spiriesi, tai še!

Tai taręs jis kirto škotui į šalmą tokį smūgį, apie kokius, nors išaugęs šalyje, kur stiprūs smūgiai buvo dažnas dalykas, Kventinas buvo skaitęs tik romanuose. Priešininko kardas lyg žaibo blyksnys numušė pakeltą jaunojo kario ginklą ir, pasiekęs plieninį šalmą, perkirto jį perpus, bet palietė tik plaukus, daugiau žalos nepadarydamas. Kventinas, apsvaigęs, apdujęs ir parkritęs ant vieno kelio, valandėlę priklausė tik nuo riterio malonės, jeigu šis būtų panorėjęs kirsti antrą sykį. Bet ar pasigailėjęs vaikino jaunystės, ar susižavėjęs jo drąsa, o gal paskatintas kilnumo kautis garbingai, jis nepasinaudojo šiuo pranašumu. Per tą laiką Dervardas sutelkęs jėgas pašoko ir užpuolė priešininką visu smarkumu, pasiryžęs

nugalėti ar mirti, bet nepametė ir proto, kad sėkmingai laimėtų šią dvikovą. Nutaręs antrą kartą išvengti tokio baisaus smūgio, kokį buvo gavęs, Kventinas parodė visą savo vikrumą, o kadangi buvo palyginti lengviau apsišarvavęs, tai puolė priešininką, smogdamas jam iš visų pusių, nepaprastai staigiai, mikliai ir netikėtai. Riteriui su sunkiais šarvais sunku buvo gintis, ir jis greit nusikamavo.

Veltui kilnusis Kventino priešininkas šaukė jam garsiai, kad „jiems nebeliko jokios priežasties kautis ir kad jis nenori būti priverstas jį sužaloti".

Apimtas vien karšto noro išpirkti laikino savo pralaimėjimo gėdą, Dervardas ir toliau puolė jį žaibiškais smūgiais, čia grasindamas kardo ašmenimis, čia smaigaliu ir atidžiai stebėdamas priešininką, kurio pranašumą jis ką tik taip baisiai patyrė, kad dabar galėtų atšokti atgal arba į šalį nuo siaubingo jo ginklo smūgių.

– Na, tetraukia tave velnias, atkaklus ir įžūlus kvaily, – sumurmėjo riteris, – jei negali nusiraminti, kol dar nepraskelta galva!

Sulig tais žodžiais jis pakeitė kovos taktiką: atsistojo, tarsi ketindamas gintis, ir, atrodė, pasitenkino ne kirsdamas, o atmušinėdamas smūgius, kuriuos Kventinas be paliovos bėrė. Taip elgdamasis riteris slapčia laukė momento, kada jaunasis kareivis, netekęs kvapo arba padaręs klaidingą ar neatsargų judesį, duos jam progą užbaigti dvikovą vienu smūgiu. Veikiausiai jam būtų pavykęs šis klastingas ketinimas, jei likimas nebūtų lėmęs kitaip.

Dvikovai dar tebesant pačiame įkarštyje, būrys raitelių, prijodami artyn, ėmė šaukti:

– Liaukitės, karaliaus vardu!

Abu kovotojai žengtelėjo atgal, ir Kventinas nustebęs išvydo, kad jo viršininkas lordas Krofordas jojo priešaky raitelių, kurie šitaip nutraukė jų grumtynes. Čia taip pat buvo Tristanas Atsiskyrėlis su keliais savo žmonėmis. Iš viso gal dvidešimt raitelių.

XV SKYRIUS

Vadovas

Jis sakėsi esąs sūnus Egipto žemės;
Jo protėviai garsieji žyniai buvę,
Kariavę nuožmiai jie prieš Izraelį
Ir jojo pranašą, suremdami
Ginklus su Levio sūnumis ir burtais
Sutikdami Jehovos stebuklus,
Kol keršto angelas aplankė šalį
Ir iššudytų pirmgimių raudojo
Išminčius draug su vargšu prastuoliu.

Nežinomas autorius

Atvykus lordui Krofordui su sargyba, iš karto baigėsi susirėmimas, kurį mes mėginome aprašyti pastarajame skyriuje.

Riteris, nusimetęs šalmą, skubiai padavė senajam lordui savo kardą tardamas:

– Krofordai, aš pasiduodu. Bet čia... leiskite jums pašnibždėti į ausį... Susimildami, tik žodelį... Gelbėkite Orleano hercogą!

– Kaip?.. Ką?.. Orleano hercogą! – sušuko škotų gvardijos viršininkas. – Kaip jis čia atsidūrė, tetraukia jį šėtonas? Tatai pražudys riterį karaliaus akyse visiems amžiams.

– Neklausinėkite, – atsakė Diunua, nes čia buvo ne kas kitas, o jis. – Tai tik mano kaltė. Žiūrėkite, jis juda. Aš norėjau pasigrobti štai tą

mergužėlę, padaryti ją savo žmona ir įsigyti plačias valdas, o matote, kas išėjo. Neleiskite arčiau savo gaujos, kad niekas čia jo nepamatytų.

Tai taręs jis pakėlė Orleano hercogo antveidį ir šliūkštelėjo jam vandens, pasemto iš čia pat esančio ežero.

Kventinas Dervardas stovėjo tuo tarpu lyg griaustinio trenktas: tiek daug įvykių per tokį trumpą laiką! Išblyškęs jo priešo veidas patvirtino, jog jis nutrenkė ant žemės pirmąjį karališkąjį Prancūzijos princą ir buvo susikirtęs kardais su geriausiu jos kovotoju, garsiuoju Diunua. Ir viena, ir kita galėjo jam teikti tik garbę, tačiau ar tuo jis pasitarnavo karaliui ir kaip karalius į tai pažiūrės, buvo visai kitoks klausimas.

Hercogas dabar atgavo sąmonę ir atsisėdęs galėjo girdėti, apie ką kalbasi Diunua su Krofordu. Diunua karštai įrodinėjo, kad pranešant šį atsitikimą karaliui nėra reikalo minėti kilniausiojo Orleano hercogo vardo, nes jis pats pasiryžęs prisiimti visą kaltę ir tikinti, kad hercogas dalyvavęs tik kaip jo draugas.

Lordas Krofordas klausėsi įsmeigęs akis į žemę ir prorečiais atsidusdamas kraipė galvą.

Pagaliau pakėlęs akis tarė:

– Tu žinai, Diunua, kad dėlei tavo tėvo ir dėlei tavęs paties mielai norėčiau padaryti tau paslaugą.

– Sau aš nieko neprašau, – atsakė Diunua. – Tu turi mano kardą, ir aš esu tavo belaisvis, tai ko daugiau reikia? Aš meldžiu dėl kilniojo princo, Prancūzijos vienintelės vilties, jeigu Dievas pasišauktų pas save dofiną. Jis atjojo čia, tik norėdamas pasitarnauti man... padėti man laimėti... Ir šiam žygiui iš dalies mane paskatino pats karalius.

– Diunua, – tarė Krofordas, – jeigu kas kitas man pasakytų, kad tu atsitempei kilnųjį princą į šį pavojų dėl savų interesų, aš stačiai pasakyčiau, kad tai melas. Ir dabar, nors pats tatai tvirtini, aš taip pat beveik negaliu patikėti, kad sakai tiesą.

– Kilnusis Krofordai, – kreipėsi Orleano hercogas, dabar jau visiškai atsipeikėjęs, – jūs esate per daug panašus į savo draugą Diunua, kad galėtumėte dėl jo apsirikti. Iš tikrųjų ne jis, o aš, pasidavęs beprotiškai aistrai, atsitempiau jį prievarta į žygį, kurio mes ėmėmės staiga ir neapgalvotai.

Pažvelkite į mane visi, kas tik norite, – pridūrė jis atsistodamas ir kreipdamasis į kareivius. – Aš esu Liudvikas Orleanietis, pasiryžęs prisiimti bausmę už savo paikystę. Tikiuosi, karaliaus rūstybė kris tik ant manęs vieno, ir tai bus visai teisinga. O dabar, kadangi Prancūzijos karalaitis neprivalo atiduoti savo kardo niekam – net jums, narsusis Krofordai, – tai sudie, šaunusis pliene!

Tai sakydamas jis išsitraukė kardą iš makščių ir sviedė į ežerą. Kardas švystelėjo ore kaip žaibas, tykštelėjo į vandenį, ir šis kaipmat jį prarijo.

Visi liko stovėti nustebę ir nežinodami, ką daryti – tokios aukštos padėties ir toks garbingas asmuo buvo prasikaltėlis. Žinodami, kokias viltis į jį buvo sudėjęs karalius, visi suprato, koks pražūtingas gali būti princui šis žygis.

Pirmasis prabilo Diunua. Priekaištingu įžeisto ir apvilto draugo tonu jis tarė:

– Tai šit kaip! Jūsų didenybė nusprendėte, jog dar šį rytą jums dera išmesti geriausią savo kardą, paniekinti karaliaus malonę ir sykiu Diunua draugystę?

– Mielas mano bičiuli, – tarė hercogas, – nejau pasakyti tiesą, kurios reikėjo jūsų saugumui ir mano garbei apginti, reiškia paniekinti jūsų draugystę?

– Kodėl jums turėjo rūpėti mano saugumas, kilmingasis broli, aš norėčiau žinoti? – šiurkščiai atsiliepė Diunua. – Susimildamas, kas jums darbo, ar aš užsimaniau būti pakartas, pasmaugtas, įmestas į Luarą, nudurtas, sulaužytas ant rato, pakabintas geležiniame narve, gyvas palaidotas pilies požemyje ar kaip kitaip sunaikintas, kaip sumanytų karalius Liudvikas, norėdamas atsikratyti ištikimu pavaldiniu? Nėra ko jums mirkčioti, raukytis ir rodyti galva į Tristaną Atsiskyrėlį – aš matau tą niekšą ne blogiau už jus. Bet lengvai jis nebūtų manęs paėmęs... Tačiau užteks apie mano saugumą. O kai dėl jūsų paties garbės, tai, prisiekiu šventosios Magdalenos drovumu, man rodos, kur kas geriau buvo nepradėti šios dienos žygio ar bent ištrinti pėdsakus. Dabar jūsų didenybė leidotės numetamas nuo arklio kažkokiam padūkusiam Škotijos pusberniui.

– Cit, cit! – įsiterpė lordas Krofordas. – Negėdinkite jo aukštybės dėl to. Nebe pirmą kartą Škotijos vaikinai įveikia narsius riterius – džiaugiuosi, kad jaunuolis parodė narsą.

– Tam aš neprieštarauju, – atsakė Diunua. – Bet jeigu jūs būtumėte pasirodę bent truputį vėliau, jūsiškėje šaulių gvardijoje galėjo atsirasti laisva vieta.

– Taip, taip, – pritarė lordas Krofordas, – atpažįstu jūsų ranką ant šio perskelto šalmo. Kas nors numaukite jį nuo vaikino ir uždėkite jam mūsiškį gaubtą: plieninis jo pamušalas geriau apsaugos galvą negu tas sukiužęs puodas. Ir leiskite pasakyti jūsų šviesybei, kad patikimieji jūsų šarvai taip pat neliko be šaunių škotiškų smūgių žymių... Bet, Diunua, dabar aš turiu prašyti Orleano hercogą ir jus sėsti ant arklių ir joti paskui mane, nes man įsakyta ir pavesta pristatyti jus vienur, nors mano gera širdis būtų linkusi nulydėti visai kitur.

– Ar galiu aš tarti vieną žodį, milorde Krofordai, toms gražiosioms damoms? – paklausė Orleano hercogas.

– Nė vieno skiemens, – atsakė lordas Krofordas. – Aš esu per daug geras bičiulis jūsų didenybei, kad leisčiau šitokią paikybę.

Paskui, kreipdamasis į Kventiną, pridūrė:

– Jūs, jaunuoli, atlikote savo pareigą. Vykdykite toliau uždavinį, kuris jums patikėtas.

– Atsiprašau, milorde, – tarė Tristanas įprastu šiurkščiu tonu, – tegul jaunuolis susiranda kitą vadovą. Aš negaliu apsieiti be Mažiaus Andrė, kai jam, iš viso ko atrodo, bus gerokai darbo.

– Vaikinui tereikia visą laiką nenukrypti nuo vingiuojančio kelio, – tarė Mažius Andrė, dabar išjojęs priekin, – ir pasieks tą vietą, kur jo lauks žmogus, skirtas būti jam vadovu. Aš nė už tūkstantį dukatų neatsitrauksiu šiandien nuo savo viršininko. Esu pakoręs daugybę riterių ir skvairų, turtingų oldermenų ir burmistrų... Net grafų ir markizų esu lytėjęs savo rankomis... Bet, hm... – jis dirstelėjo į Orleano hercogą, lyg duodamas suprasti, kad labai norėtų papildyti sąrašą karališkuoju princu. – Cha cha, Mažiau Andrė, apie tave žmonės skaitys istorinėse kronikose!

– Kaip jūs leidžiate savo storžieviams šitaip kalbėti, girdint tokiems asmenims? – paklausė Krofordas, rūsčiai pažvelgdamas į Tristaną.

– Kodėl jo nesudraudžiate jūs pats, milorde? – niūriai atkirto Tristanas.

– Nes iš čia esančiųjų tik jūsų ranka gali sušerti jam, tuo nepažemindama savęs.

– Tada ir tvarkykite savo žmones, milorde, o aš atsakysiu už savus, – atrėžė vyriausias profosas.

Lordas Krofordas, rodės, buvo kažką piktai beatsakąs, tačiau, matyt, apsigalvojo, staiga atsuko nugarą Tristanui ir, paprašęs Orleano hercogą ir Diunua joti jam iš šalių, mostu atsisveikino su damomis. Paskui dar kreipėsi į Kventiną:

– Telaimina tave Dievas, bernaiti, – pasakė jis. – Tu pradėjai tarnybą narsiai, nors nelaimingame žygyje.

Kai jie buvo benujoją, Kventinas išgirdo, kaip Diunua šnabždomis paklausė Krofordą:

– Ar jūs mus vesite į Plesi pilį?

– Ne, nelaimingasai, papaikėli mano drauge, – atsakė Krofordas atsidusdamas. – Į Lošą.

Į Lošą[132]! Lyg pakasynų varpas sugaudė šis žodis jaunojo škoto širdyje.

Taip vadinosi pilis ar, veikiau, kalėjimas, dar siaubingesnis už pačią Plesi. Jaunuoliui buvo tekę girdėti pasakojant, kad ten slapčia vykdavo tokios žiaurybės, kokiomis net Liudvikas gėdijosi suteršti vidines savo paties rezidencijos patalpas. Šioje siaubo vietoje buvo keli aukštai požemių, kurių ne visus žinojo net patys sargai. Tai buvo gyvųjų kapai, kur patekęs žmogus nieko daugiau negalėjo tikėtis, tik iki gyvenimo galo kvėpuoti užterštą orą ir maitintis duona su vandeniu. Šioje kraupioje pilyje taip pat buvo tos klaikiosios kameros, vadinamos narvais, kuriuose nelaimingas kalinys negalėdavo nei stačias atsistoti, nei išsitiesęs atsigulti. Sakoma, kad tai buvęs kardinolo Baliu* išradimas.

* Jis pats kalėjo viename iš tokių urvų daugiau kaip vienuolika metų.

Nenuostabu, kad, išgirdęs šios siaubingos vietos vardą ir pagalvojęs, jog iš dalies per jį ten pateko dvi tokios kilmingos aukos, jaunasis škotas didžiai nuliūdo ir jojo kurį laiką nuleidęs galvą, akis įsmeigęs į žemę, kankinamas skaudžių apmąstymų.

Kadangi dabar jis vėl atsidūrė būrio priešakyje ir jojo nurodytu keliu, tai grafaitė Amelina, pasinaudodama proga, jam tarė:

– Man rodos, mielasis pone, jūs gailitės, kad, riteriškai kaudamasis už mus, laimėjote kovą?

Jos klausimas nuskambėjo gana ironiškai, bet Kventinas buvo taktiškas ir atsakė paprastai ir nuoširdžiai:

– Aš nesigailiu nieko, kas padaryta tarnaujant tokioms damoms kaip jūs. Bet jeigu nebūtų reikėję apsaugoti jūsų, būčiau labiau linkęs kristi nuo tokio narsaus kario kaip Diunua kardo, negu kad per mane toks žymus riteris ir nelaimingas jo giminaitis Orleano hercogas pateks į tuos kraupius požemius.

– Vadinasi, tai buvo Orleano hercogas, – tarė vyresnioji dama, grįžteldama į savo dukterėčią. – Man taip pasirodė net iš tolo, kai stebėjome susidūrimą. Matai, mergužėle, kuo mudvi galėjome tapti, jeigu tas klastingas ir godus monarchas būtų leidęs mums rodytis savo dvare. Pirmasis karališkasis Prancūzijos princas ir narsusis Diunua, kurio vardas žinomas taip plačiai, kaip ir didvyrio jo tėvo... Šis jaunas bajoraitis atliko savo pareigą šauniai ir puikiai, bet, sakyčiau, gaila, kad jis nekrito garbingai, nes ne vietoj parodytas jo narsumas sutrukdė tiems riteriams tapti mūsų išgelbėtojais.

Grafaitė Izabelė atsakė griežtai ir beveik piktai – taip energingai kalbant Kventinas dar nebuvo jos girdėjęs.

– Madam, – tarė ji, – jei nežinočiau, kad jūs juokaujate, pasakyčiau, kad atsiliepiate nedėkingai apie narsų mūsų gynėją, kuriam esame skolingos gal daugiau, negu įsivaizduojate. Tegu tik šiems riteriams būtų pasisekęs neapgalvotas jų žygis ir jie būtų įveikę mūsų palydą, tai ar neaišku, kad atvykus karališkajai gvardijai mes būtume tapusios belaisvėmis kartu su jais? O aš lieju ašaras ir netrukus užsakysiu mišias už tą narsų karį, kuris krito, ir tikiuosi, – pridūrė ji kiek droviau, – kad tas, kuris liko gyvas, priims didžią mano padėką.

Kai Kventinas grįžtelėjo į ją, ketindamas deramai atsakyti į jos žodžius, ji išvydo kraują, tekantį jo skruostu.

– Šventoji Dievo Motina, jūs sužeistas! – sušuko ji, didžiai susijaudinusi. – Jis kruvinas! Nulipkite nuo žirgo, sere, ir leiskite aprišti žaizdą.

Nors Dervardas ir mėgino aiškinti, kad sužeidimas visai menkas, jam vis vien teko nulipti, atsisėsti ant kauburio ir nusiimti šalmą, o damos de Krua, kurios, kaip ir mūsų laikų moterys, tarėsi išmanančios šį tą apie gydymą, nuplovė jam tuo tarpu žaizdą, sustabdė kraują ir aprišo jaunesniosios grafaitės skepetaite, kad neprieitų oras, kaip reikėjo pagal joms žinomą gydymo būdą.

Mūsų laikais kavalieriai retai arba niekad nesti sužeidžiami dėl damų, o damoms beveik netenka aprišinėti žaizdų. Tuo mažiau pavojaus ir vieniems, ir kitoms! Kokie pavojai gresia kavalieriams – čia savaime suprantama, tačiau ir aprišti žaizdą, net tokią menką kaip Kventino, buvo gal net pavojingiau, negu ją gauti.

Mes jau minėjome, kad sužeistasis buvo itin dailus jaunikaitis. Kai jis nusiėmė šalmą ar, teisingiau sakant, plieninį gaubtą, gražios ir vešlios jo garbanos užkrito ant linksmo jauno veido, paraudusio iš susidrovėjimo ir džiaugsmo.

Ir jaunesnioji grafaitė, laikydama skepetą prie žaizdos, kol teta rankinuke kuitėsi vaistų, buvo sykiu ir sutrikusi, ir susižavėjusi – ją apėmė gailesys sužeistajam ir dėkingumas už jo paslaugas, o dėl to malonus jo veidas ir gražūs bruožai jai atrodė dar patrauklesni. Žodžiu, likimas, rodės, tyčia sumanė šį įvykį, norėdamas galutinai sutvirtinti tą paslaptingą ryšį, užmegztą daugybės smulkių ir iš pažiūros atsitiktinių aplinkybių tarp šių dviejų žmonių, kurie, nors labai skirtingi padėtimi ir turtu, didžiai panėšėjo jaunyste, grožiu ir romantiškai žaviu linkimu vienas į kitą.

Todėl nenuostabu, kad nuo šios akimirkos mintys apie grafaitę Izabelę, jau ir taip įsikerojusios vaizduotėje, turėjo galutinai užvaldyti Kventino širdį. O ir mergina, nors jos jausmai nebuvo tokie aiškūs, – bent ji pati to nenuvokė, – taip pat ėmė galvoti apie jaunąjį savo gynėją, kuriam ką tik buvo padariusi tokią įdomią paslaugą, su didesniu susižavėjimu negu apie kurį kitą iš to viso tunto aukštų didikų, kurie

pastaruosius porą metų ją persekiojo ir garbino. Jeigu ji dabar kada ir prisimindavo tą niekam tikusį hercogo Karolio favoritą Kampo-Basą, jo veidmainišką fizionomiją, žemą, išdavikišką sielą, kreivą kaklą, žvairas akis, tai jo išvaizda jai tapdavo dar šlykštesnė, ir širdies gilumoje ji tvirtai nutarė, kad joks smurtas neprivers jos sutikti su tokiomis nekenčiamomis vedybomis.

O geroji grafaitė Amelina de Krua, – gal todėl, kad vertino vyrišką grožį ir juo žavėjosi taip, kaip kadaise, prieš penkiolika metų (jai dabar buvo mažiausiai trisdešimt penkeri, jeigu tos kilmingosios giminės metrikaciniai įrašai bylojo tiesą), o gal todėl, kad pagalvojo, jog iš pradžių neįvertinusi tinkamai jaunojo gynėjo paslaugų ir buvusi ne tokia dėkinga, kaip privalėjo, – ėmė, šiaip ar taip, palankiau žiūrėti į Dervardą.

– Mano dukterėčia, – tarė ji, – padovanojo jums skepetaitę žaizdai aprišti. O aš jums duosiu kitą – pagerbti jūsų narsai ir padrąsinti tolesniems riteriškiems žygiams.

Tai sakydama ji padavė jam mėlyną, puošniais sidabriniais siūlais išsiuvinėtą skarelę ir parodė į savo arklio gūnią, į plunksnas ant jojimo kepuraitės, kad jis įsidėmėtų, jog skarelė tos pačios spalvos.

Tų laikų mada reikalavo priimti šitokią malonę pagal tam tikras taisykles, ir Kventinas deramai tai atliko: jis užsirišo skarelę virš alkūnės. Tačiau atliko šią pagarbumo ceremoniją ne taip noriai ir ne taip galantiškai, kaip būtų padaręs kitu metu ir kitomis aplinkybėmis. Ir nors paprotys ryšėti šitokią damos dovaną buvo tik paprastas mandagumas, Dervardas mieliau būtų geidęs gašuotis ant rankos ta skepetaite, kuria buvo aprišta Diunua kardo padaryta žaizda.

Visa joja keliavo toliau. Kventinas jojo greta damų, į kurių draugiją, atrodė, dabar buvo be žodžių priimtas. Tačiau jis daug nekalbėjo, tylomis džiaugdamasis laiminga savo būsena, kurią išgyvendamas žmogus paprastai vengia parodyti tikrus jausmus. Grafaitė Izabelė kalbėjo dar mažiau, tad šnekiausia buvo grafaitė Amelina, kuri nė neketino nutraukti pokalbio. Norėdama supažindinti jaunąjį šaulį, kaip ji pasakė, su riterystės principais ir papročiais, ji smulkiai, išsamiai papasakojo jam apie Haflingemo turnyrą, kur jinai kadaise dalijo prizus nugalėtojams.

Nelabai domėdamasis, nors man skaudu tai pasakyti, puikiai nupasakotais turnyro vaizdais ar heraldiniais įvairių Flandrijos ir Vokietijos riterių ženklais, kuriuos toji dama išskaičiavo su negailestingu tikslumu, Kventinas ėmė lyg ir nerimauti, ar kartais jie neprajojo tos vietos, kur turėjo laukti vadovas. Tai būtų buvusi baisiausia nesėkmė, grasanti jam didžiausiais nemalonumais.

Kol Kventinas dvejojo, ar nevertėtų pasiųsti atgal vieno iš savo palydovų patikrinti, staiga pasigirdo rago garsai, ir, dirstelėjęs į tą pusę, iš kur jie sklido, jis išvydo atšuoliuojantį raitelį. Mažas, gauruotas, baikštus ir neišdresuotas jo arkliukas priminė Kventinui kalnietišką tėvynės arklių veislę. Tik šis buvo lieknesnių kojų ir, nors atrodė ne eiklesnis už škotiškuosius, iš tikrųjų lėkė kur kas mitriau. Ypač skyrėsi galva – Škotijos arkliukų galva dažnai esti stambi ir sunki, o šito buvo mažytė, taisyklinga, dailiu snukiu, didelėmis žiburiuojančiomis akimis ir išplėstomis šnervėmis.

Raitelis atrodė dar keistesnis už arklį, kuriuo jojo, nors ir arklys baisiausiai skyrėsi nuo prancūziškų. Raitelis valdė arkliuką gana mikliai, nors jo kojos buvo plačiose balnakilpėse, panašiose į semtuves ir taip aukštai paištose, kad keliai siekė kone balno gugą. Ant galvos jis ryšėjo mažą raudoną turbaną, ant kurio, sidabrine sagtim pritvirtinta, laikėsi purvina plunksna. Jo liemenė, panaši į palaidines, nešiojamas stradiotų[133] (tų kariuomenės dalinių, kuriuos venecijiečiai tuo metu surinkdavo provincijose, esančiose į rytus nuo jų įlankos), buvo žalios spalvos ir išgražinta auksiniais apsiuvais. Baltos labai plačios kelnės, anaiptol ne per švariausios, buvo paištos žemiau kelių, ir tamsios raitelio kojos karojo basos, tik apraizgytos raiščiais, laikančiais prie pėdų sandalus. Raitelis neturėjo pentinų, tačiau didelių balnakilpių briaunos buvo tokios aštrios, kad jomis jis galėjo priversti paklusti bet kokį arklį. Ant raudonos plačios juostos šiam keistuoliui dešinėje kabojo durklas, o kairėje trumpas lenktas maurų kardas. Ant nušiurusio diržo per petį kabaldžiavo ragas, kuriuo jis sutrimitavo pranešdamas, jog artinasi. Jo rudą, įdegusį veidą su skysta barzdele ir veriančiomis tamsiomis akimis, dailiomis lūpomis ir nosimi būtum galėjęs palaikyti gražiu, jei ne juodos susivėlusios gar-

banos, kurios krito ant to veido, ir kraupus liesumas, rodantis jį esant veikiau laukinį, o ne civilizuotą žmogų.

– Jis taip pat čigonas! – tarė damos viena kitai. – Šventoji Marija, nejau karalius vėl pasitikės tais valkatomis?

– Jums leidus aš apklausiu tą žmogų, – pasakė Kventinas, – ir pasistengsiu išsiaiškinti, ar galima juo pasitikėti.

Dervardas, kaip ir grafaitės de Krua, iš šio žmogaus drabužių ir išvaizdos pažino, kad tai buvo vienas iš tų bastūnų, su kuriais jį kad kiek būtų sumaišę greitai besidarbuodami Truazešelis ir Mažius Andrė. Todėl jis taip pat visai pagrįstai susirūpino pagalvojęs, jog tikrai pavojinga pasitikėti tokiu bastūnu.

– Ar pats atvykai čia mūsų sutikti? – pradėjo klausinėti Dervardas.

Nepažįstamasis linktelėjo.

– Ir kokiu tikslu?

– Nuvesti jus į Lježą, pas tą...

– Į vyskupo rezidenciją?

Čigonas vėl linktelėjo.

– Kuo gali įrodyti, kad mes tavimi galime pasitikėti?

– Niekuo kitu, tik sena dainele, – atsakė čigonas ir uždainavo:

Kovoj nudėjo pažas šerną,
Garbė – karaliui, o ne tarnui.

– Gerai, – tarė Kventinas. – Tai vesk, drauguži. O mudu tuojau pasikalbėsime.

Prijojęs tuo tarpu prie damų, jis pasakė:

– Dabar neabejoju, kad šis žmogus yra tas, kurio laukėme, nes pasakė slaptažodį, žinomą tik man ir karaliui. Bet aš dar pašnekėsiu su juo ir pasistengsiu įsitikinti, kiek jis patikimas.

XVI SKYRIUS

Bastūnas

Aš laisvas kaip ir žmonės pirmutiniai,
Kada įstatymais pavergt laukinių
Miškuos dar nieks nedrįso, nemėgino.

„Granados užkariavimas“[134]

Kol Kventinas ramino damas aiškindamas, kad šis didžiai keistas žmogus yra jų vadovas, kurį buvo žadėta atsiųsti, jis pastebėjo (nes akylai sekė čigoną, kaip ir šis jį), jog čigonas visą laiką atsigręžęs jų pusėn ir balne sėdi persisukęs, išsilenkęs kaip beždžionė, kad būtų patogiau atidžiai juos stebėti.

Nelabai patenkintas tokia jo poza, Kventinas prijojo artyn ir, kai šis staiga žmoniškai atsisėdo ant arklio, tarė:

– Man rodos, drauguži, pats būsi aklas vadovas, jeigu daugiau žiūrėsi į arklio uodegą, o ne į ausis.

– Net būdamas iš tikrųjų aklas, – atsiliepė čigonas, – aš nė kiek ne blogiau pervesčiau jus per šį kraštą ar per kurią kitą provinciją šioje Prancūzijos dalyje.

– Bet juk tu ne prancūzas? – pasiteiravo škotas.

– Ne, – atsakė vadovas.

– Tai kur tada yra tavo tėvynė? – vėl paklausė Kventinas.

– Niekur, – atsakė vadovas.

– Kaip – niekur? – pakartojo škotas.

– Niekur, – tarė čigonas. – Aš esu zingaras, čigonas, egiptietis ar dar koks kitas, kaip europiečiams patinka vadinti mano tautiečius skirtingomis savo kalbomis, bet tėvynės neturiu.

– Ar tu krikščionis? – toliau teiravosi škotas.

Čigonas papurtė galvą.

– Šunie! – sušuko Kventinas, nes tomis katalikybės klestėjimo dienomis maža buvo tolerancijos. – Tai tu garbini Mahometą?

– Ne, – abejingai ir trumpai atsakė vadovas, kuris neatrodė nei užgautas, nei nustebintas jaunuolio šiurkštumo.

– Vadinasi, esi pagonis ar koks kitoks nekrikštas?

– Aš neišpažįstu jokios religijos, – paaiškino čigonas.

Dervardas krūptelėjo. Nors jis buvo girdėjęs apie saracėnus ir stabmeldžius, jam nė karto nebuvo atėję į galvą, kad galėtų būti genčių, kurios iš viso neturi tikėjimo. Atitokęs iš nuostabos, jis paklausė vadovą, kur šis paprastai gyvenąs.

– Kur pasitaiko, – atsakė čigonas. – Aš neturiu namų.

– Tai kur tu laikai savo gerą?

– Išskyrus drabužius, kuriuos dėviu, ir arklį, ant kurio joju, aš nieko daugiau neturiu.

– Bet tu gražiai apsirengęs ir šauniai jodinėji, – tarė Dervardas, – tai iš ko gyveni?

– Aš valgau, kada esu alkanas, geriu, kada ištrokštu, ir neturiu jokių kitų pragyvenimo lėšų, tik tas, kurios atsitiktinai patenka po ranka.

– Kokius įstatymus tu pripažįsti?

– Jokių. Klausau tik to, kas man patinka, arba kai būnu priverstas, – atsakė čigonas.

– Kas tavo vadas ir kas tau įsakinėja?

– Mūsų giminės vyresnysis... Jeigu aš jį pripažįstu, – atšovė vadovas. – Šiaip niekas man neįsakinėja.

– Vadinasi, – tarė nustebęs Kventinas, – jūs neturite viso to, kas sieja kitus žmones... Jūsų giminė neturi nei įstatymų, nei vado, nei pastovių pragyvenimo lėšų, nei namų. Jūs neturite, tepasigaili jūsų dangus, nė

tėvynės... Ir teapšviečia ir teatleidžia jums dangus, jūs netikite Dievo! Tai kas jums lieka, jeigu neturite religijos, namų židinio, jokios vyresnybės?

– Aš turiu laisvę, – atkirto čigonas. – Prieš nieką nešliaužioju, nieko neklausau, nieko negerbiu. Einu, kur noriu, gyvenu, kaip galiu, ir mirštu, kada ateina mano valanda.

– Bet tu gali iškart būti nubaustas mirtim, jeigu to užsigeis bet kuris teisėjas?

– Tebūnie taip, – sutiko čigonas. – Anksčiau ar vėliau – vis tiek teks numirti.

– O jeigu būsi pasodintas į kalėjimą? – klausinėjo škotas. – Tai kur tada toji tavo laisvė, kuria gyreisi?

– Mano mintys bus laisvos, – atsakė čigonas. – Jų niekas nesupančios, o jūsiškės, net kai rankos ir kojos laisvos, yra sukaustytos jūsų įstatymų ir prietarų, jūsų prisirišimo prie kurios nors vietos ir keisčiausių prasimanytų papročių. Tokie kaip aš yra laisvi dvasia, nors mūsų rankos grandinėse. O jūsų protas įkalintas net tada, kai rankos visiškai laisvos.

– Bet juk tavo proto laisvė, – tarė škotas, – nepalengvina skausmo, kurį kenčia sukaustytos rankos.

– Jei nelabai ilgai, tatai galima pakęsti. Jeigu nepasiseka ištrūkti į laisvę pačiam ir nesulaukiu pagalbos iš draugų, visada galiu numirti, o mirtis yra pati didžiausia laisvė.

Ilgokai jie abu tylėjo, paskui Kventinas vėl paklausė:

– Vadinasi, jūs – klajokliai, nežinomi europiečiams. Iš kur esate kilę?

– Aš pats to nežinau, – atsakė čigonas.

– Kada pagaliau paliksite šią karalystę ir išsidanginsite į tą žemę, iš kur atėjote? – paklausė škotas.

– Kada išmuš paskutinė mūsų klajonių valanda, – toks buvo vadovo atsakas.

– Ar jūs nesate kilę iš tų Izraelio giminių, kurios buvo išvarytos nelaisvėn[135] anapus didžiosios Eufrato upės? – paklausė Kventinas, prisiminęs mokslus, kurių buvo mokytas Aberbrotiko vienuolyne.

– Tada mes būtume turėję jų tikėjimą ir laikęsi jų papročių, – atsakė čigonas.

– Kuo tu vardu? – pasiteiravo Dervardas.

– Mano tikrą vardą žino tik mano gentainiai. Žmonės, negyvenantys mūsų palapinėse, vadina mane Heiradinu Mograbinu, – tai yra Heiradinu Afrikos Mauru.

– Tu kur kas geriau šneki negu tie, kurie nuolatos gyvena su jūsų laukine gauja, – tarė škotas.

– Aš šio to išmokau šiame krašte, – paaiškino Heiradinas. – Kai dar buvau vaikas, mūsų gentį persekiojo žmonių medžiotojai.* Mano motinos galvą pervėrė strėlė, ir ji mirė. Aš tūnojau susuktas į skarą jai ant pečių, ir mane paėmė persekiotojai. Kažkoks kunigas išsiprašė mane iš profoso šaulių ir keletą metų mokė prancūziškų mokslų.

– Kodėl tu atsiskyrei nuo jo? – teiravosi Dervardas.

– Pavogiau iš jo pinigus... ir Dievą, kurį jis garbino, – atsakė Heiradinas kuo ramiausiai. – Aptikęs jis primušė mane. Tada aš jį nudūriau peiliu, pabėgau į mišką ir vėl susiradau saviškius.

– Niekšas! – sušuko Dervardas. – Kaip galėjai nužudyti savo geradarį?

– O ar aš prašiau jo geradarystės? Čigoniukas – tai ne kambarinis šunytis, kuris už maisto trupinį laižo kojas šeimininkui ir šliaužioja mušamas. Čigoniukas – tai mažas vilkiukas, kuris pirma proga nutraukė grandinę, sudraskė savo šeimininką ir grįžo į girios tankynę.

Vėl stojo tyla, ir vėl prabilo jaunasis škotas, stengdamasis kuo daugiau sužinoti apie įtartino savo vadovo būdą ir tikslus.

– Ar tiesa, – paklausė jis Heiradiną, – kad tavo gentainiai, nors ir bemoksliai, gali numatyti žmogaus ateitį? Juk to nesugeba net labiau išprususios visuomenės išminčiai, filosofai ir teologai?

– Mes galime, – patvirtino Heiradinas, – ir tai teisybė.

– Kaip gali būti, kad tokia didelė dvasinė dovana suteikta tokiai niekingai genčiai? – paklausė Kventinas.

– Kaip man tatai paaiškinti?.. – valandėlę mąstė Heiradinas. – Gerai, paaiškinsiu, bet tik tada, kai jūs man paaiškinsite, kodėl šuo gali susekti

* Heiradinas turi galvoje karaliaus kareivius, kurie pagal įsakymą naikindavo čigonų taborus. (*Vertėjo pastaba.*)

žmogų pagal pėdsakus, nors žmogus, kur kas kilnesnis gyvūnas, neturi galios susekti šuns pagal pėdsakus. Šie sugebėjimai, kurie atrodo jums tokie įstabūs, mums yra įgimti. Iš veido ir delno linijų mes galime pasakyti ateitį tiems, kurie teiraujasi, su tokiu pat tikrumu, kaip jūs pavasarį iš medžio žiedų nustatote, kokį vaisių derlių tas medis išaugins.

– Aš netikiu tais jūsų sugebėjimais ir juokiuosi iš jų.

– Nesijuokite, pone riteri, – tarė Heiradinas Mograbinas. – Aš galiu jums pasakyti, kad ir kokią išpažintumėt religiją, jog dievaitė, kurią garbinate, joja kartu su mumis.

– Nutilk! – sušuko nustebęs Kventinas. – Nė žodžio daugiau, jei nori gyventi! Atsakinėk tik tai, ko klausiu. Ar tu gali būti ištikimas?

– Galiu... Visi žmonės gali, – atkirto čigonas.

– Bet ar būsi ištikimas?

– Ar jūs labiau patikėsite, jeigu aš prisieksiu? – pašaipiai atrėžė Mograbinas.

– Atsimink – tavo gyvybė mano rankose, – pagrasino jaunasis škotas.

– Smokite ir pamatysite, ar aš bijau mirti, – pareiškė čigonas.

– Ar pinigai užtikrintų tavo ištikimybę? – paklausė Dervardas.

– Ne, jeigu ir be jų aš nenorėsiu būti ištikimas, – atitarė pagonis.

– Tad kuo galėčiau tave palenkti? – teiravosi škotas.

– Gerumu, – atsakė čigonas.

– Ar nori, jog prisiekčiau būti tau geras, kad ištikimai vadovautum mums šioje kelionėje?

– Ne, – atsakė Heiradinas. – Be reikalo švaistytumėt tokią retą prekę. Jums aš jau esu įsipareigojęs.

– Kaip? – sušuko gerokai nustebęs Dervardas.

– Prisimink kaštonus Šero pakrantėje! Pakartasis, kurio kūną tu nuleidai žemėn, buvo mano brolis Zametas Mograbinas.

– Ir tu vis tiek palaikai ryšius su tais budeliais, kurie pakorė tavo brolį? – paklausė Kventinas. – Juk vienas iš jų nurodė man, kur tave sutikti, – tas pats, be abejo, kuris šioms damoms įpiršo tave vadovu.

– O ką mes galime daryti? – niūriai atsiliepė Heiradinas. – Tie žmonės elgiasi su mumis kaip aviganiai šunes su kaimene. Iš pradžių jie sau-

goja mus, gainioja iš vienos pusės į kitą savo malonumui, o galop visada atvaro į skerdyklą.

Vėliau Kventinui pasitaikė proga įsitikinti, kad čigonas čia kalbėjo tikrą tiesą: vyriausiojo profoso sargyba, samdoma sutramdyti klajoklių gaujas, užplūdusias karalystę, bendraudavo su jais, kurį laiką delsdavo atlikti pareigą, bet galų gale vis tiek atvesdavo į kartuves. Toks savotiškas politinis vagies ir valdžios pareigūno bendravimas, naudingas profesiniams abiejų tikslams, egzistavo visose šalyse ir anaiptol nebuvo nežinomas pas mus.

Dervardas, palikęs vadovą, vėl grįžo prie kitų savo palydovų, labai nepatenkintas tuo, ką sužinojo apie Heiradiną, ir visai nepasikliaudamas jo ištikimybe, pasiūlyta kaip padėka. Jis užkalbino tuodu žmones, kurie jam buvo priskirti, bet nuliūdo pamatęs, jog jie kvaili ir ne daugiau tegali jam padėti patarimu, kiek ir ginklu, kaip kad buvo per susidūrimą, kai jie neparodė nė mažiausio noro susikauti.

„Tuo geriau, – nusprendė pats sau Kventinas, kurio drąsa didėjo, vis aiškiau suvokiant sunkią padėtį. – Tada ta miela jaunoji dama už viską turės būti dėkinga tik man. Tiek, kiek gali padaryti viena ranka, na ir viena galva, aš, manau, drąsiai padarysiu. Aš juk mačiau degant savo tėvo namus, mačiau nužudytą tėvą ir brolius liepsnojančiuose griuvėsiuose, tačiau nė per pėdą nepasitraukiau ir kovojau iki paskutiniųjų. Dabar aš vyresnis pora metų, ir mane įkvepia toks didis ir kilnus tikslas, koks tik kada nors yra žadinęs drąsą narsuolio krūtinėj".

Taip nusprendęs Kventinas visą kelią buvo toks atidus ir veiklus, jog, atrodė, jo visur buvo pilna. Žinoma, dažniausiai laikėsi mieliausios vietos – šalia damų, kurios, matydamos nepaprastą jo rūpinimąsi jų likimu, ėmė su juo kalbėtis beveik draugiškai ir, regis, didžiai džiaugėsi jo šnekų naivumu, bet kartu ir sąmojingumu. Tačiau susižavėjimas tokiu bendravimu Kventinui anaiptol netrukdė budriai eiti savo pareigas.

Jis dažnai atsidurdavo šalia grafaičių ir stengdavosi kuo vaizdingiau papasakoti toms lygumų dukterims apie Grampiano kalnus ir Glen-hulakino grožybes, bet nė kiek ne rečiau jodavo ir šalia Heiradino, kavalkados priešakyje, klausinėdamas apie kelią, postovio vietas ir įsidėmėdamas

jo atsakymus, kad galėtų patikrinti, ar, antrą kartą paklausęs, nepastebės, jog čigonas ketina juos apgauti. Taip pat dažnai jis jodavo ir užpakaly, stengdamasis palenkti savo pusėn abudu raitelius meiliais žodžiais, dovanomis ir žadėdamas papildomą atlyginimą, kai jie atjosią į vietą.

Šitaip jie keliavo daugiau kaip savaitę per retai apgyventas vietoves takais ir aplinkiniais keliais, kad išvengtų didesnių miestų. Nieko ypatinga neatsitiko, nors kartais sutikdavo būrius besibastančių čigonų; tie žiūrėdavo į juos su pagarba, nes jie turėjo jų genties vadovą. Pasitaikydavo dezertyravusių kareivių ar gal ir banditų, bet ir jiems jų kavalkada atrodydavo per stipri užpulti. Sutiko ne vieną raitosios žandarmerijos būrį (kaip jie dabar būtų pavadinti), kuriuos Liudvikas, gydydamas šalies žaizdas ugnimi ir kalaviju, samdydavo naikinti palaidoms gaujoms, drumsčiančioms šalies rimtį. Pastarieji netrukdydami leisdavo jiems toliau keliauti, išgirdę slaptažodį, Kventinui pasakytą karaliaus.

Apsistodavo jie dažniausiai vienuolynuose, kurių dauguma savo regulomis buvo įsipareigoję priimti maldininkus (damos juk ir keliavo apsimetusios maldininkėmis) vaišingai ir nevarginant klausinėjimais apie jų titulus bei padėtį, nes daugybė žymių žmonių, atlikdami įžadus, norėdavo tai nuslėpti. Grafaitės de Krua paprastai pasakydavo esančios pavargusios ir iš karto nueidavo ilsėtis, o Kventinas, kaip jų mažordomas, sutvarkydavo visus reikalus su šeimininkais ir su tokiu dėmesiu ir apsukrumu rūpinosi visomis smulkmenomis, jog pelnė karštą palankumą tų, kurios šitaip uoliai buvo aptarnaujamos.

Viena aplinkybė sudarė Kventinui ypač daug vargo – tai jo vadovo tautybė ir būdas. Kaip pagonis, nekrikštas bastūnas, be to, dar ir burtininkas (kaip ir visi čigonai), jis buvo negeidaujamas svečias šventose poilsio vietose, kur damos paprastai apsistodavo, ir dėl to būdavo praleidžiamas tik pro išorines vienuolynus supančias sienas, ir tai su didžiausiu nenoru. Tatai buvo labai nepatogu, nes Kventinas suprato, jog jokiu būdu negalima susipykti su žmogumi, kuris žino jų kelionės paslaptį; kita vertus, jam atrodė būtina budriai slapčia stebėti Heiradiną, kad tas – juk visko galėjo būti – nebendrautų su niekuo iš šalies. O šitai, aišku, būdavo neįmanoma, jeigu čigonas, jiems apsistojus kur vie-

nuolyne, nakvodavo už jo sienų, ir Dervardą atkakliai persekiojo mintis, kad Heiradinas tyčia to siekia. Užuot laikęsis ramiai ir tyliai jam skirtose patalpose, jis, priešingai, imdavo linksminti novicijus ir jaunesniuosius brolius tokiomis šnekomis, pokštais ir dainomis, kad vyresniesiems vienuoliams tie išdaigavimai atrodydavo tvirkinantys. Ne kartą, norėdamas sutramdyti nepagarbų ir nederantį jo linksmumą, Kventinas turėjo parodyti visą savo galią, net ir pagrasinti. Be to, tekdavo iš paskutiniųjų įtikinėti vyresniuosius, kad jie neišmestų pagonio šuns už durų. Jam tatai vis pavykdavo, gudriai įkalbėjus vienuolius – esą reikia turėti vilties, jog jį privers susiprasti ir geriau elgtis šventų relikvijų artumas, šventų pastatų sienos ir, svarbiausia, žmonės, savo gyvenimą paskyrę religijai.

Tačiau dešimtą ar dvyliktą kelionės dieną, kai jie jau keliavo per Flandriją ir artėjo prie Namiūro miesto, Kventinas niekaip nebepajėgė nuslopinti skandalo, kurį sukėlė pagonio vadovo elgesys. Tai įvyko Pranciškonų vienuolyne, griežtos ir patobulintos regulos ordine, kurio prioras vėliau mirė pagarsėjęs kaip šventasis. Po ilgų ir labai griežtų atsikalbinėjimų (jų, aišku, ir reikėjo tikėtis tokioje vietoje) nenuorama čigonas pagaliau gavo nakvynę atskirame namelyje, kuriame gyveno vienuolis, dirbantis sodininku. Damos kaip paprastai pasitraukė į savo kambarį, ir prioras, kuris lyg tyčia turėjo tolimų giminių ir pažįstamų Škotijoje ir šiaip mėgo pasiklausyti, ką svetimšaliai pasakoja apie gimtąsias savo šalis, pasikvietė Kventiną, kurio išvaizda ir elgesys jam labai patiko, kuklios vienuoliškos vakarienės į savo celę. Pamatęs, kad vienuolis yra išsilavinęs žmogus, Kventinas pasinaudojo proga šį tą sužinoti apie padėtį Lježo provincijoje. Apie šį miestą per pastarąsias dvi kelionės dienas jam buvo tekę girdėti visokių šnekų, ir jis būgštavo, ar jiems pavyks saugiai pasiekti vyskupiją ir ar vyskupas įstengs apsaugoti jo globotines, kai jos pateks į jo rezidenciją. Prioro atsakymai buvo anaiptol ne guodžiantys.

– Lježo gyventojai, – pasakojo jis, – yra turtingi miestelėnai, kurie kaip Biblijoje minimi izraelitai „apaugo taukais ir tapo kietasprandžiai...“ Jie pasikėlė į puikybę dėl savo turtų ir privilegijų... Jie nuolat vaidijasi su Burgundijos hercogu, savo siuzerenu, dėl mokesčių, dėl lengvatų ir nebe pirmas kartas susibaudžia į atvirą maištą, dėl ko hercogas, būda-

mas karšto ir staigaus būdo, taip įsiuto, jog prisiekė šventuoju Jurgiu, vos tik vėl kils maištas, nusiaubti Lježo miestą kaip Babiloną ir sulyginti su žeme kaip Tyrą[136], kad visa Flandrija būtų įbauginta.

– Sprendžiant iš šnekų, – tarė Kventinas, – hercogas yra toks valdovas, kuris gali ištesėti pažadą, todėl Lježo gyventojai turbūt stengsis neduoti tam progos.

– Reikia tikėtis, – atsakė prioras. – To prašo maldose visi dievobaimingi šalies piliečiai, kurie nenorėtų, kad žmonių kraujas lietųsi kaip vanduo ir jie turėtų žūti kaip užkietėję nusidėjėliai, nespėję susitaikyti su Dievu. Taigi gerasis vyskupas dieną ir naktį stengiasi išsaugoti taiką, kaip ir dera altoriaus tarnui, nes Šventajame Rašte yra parašyta: *Beati pacifici**. Bet... – čia gerasis prioras nutilo atsidusęs.

Kventinas kukliai paaiškino, kaip svarbu jo lydimoms damoms viską žinoti apie šalies vidaus padėtį ir kokį gerą krikščionišką darbą padarytų garbingasis ir taurusis vienuolis, jei viską joms apsakytų.

– Apie tai, – atsiliepė prioras, – niekas nenori kalbėti, nes viskas, kas blogo pasakoma apie šio pasaulio galinguosius *etiam in cubiculo***, tarsi ant sparnų nuskries jiems į ausis. Tačiau norėdamas padaryti nors menką paslaugą jums, nes atrodote esąs supratingas jaunuolis, ir jūsų damoms, kurios yra pamaldžios piligrimės, atliekančios šventą kelionę, aš būsiu atviras.

Čia jis atsargiai apsidairė ir prašneko tyliau, lyg bijodamas, kad kas nenugirstų.

– Lježo gyventojus, – tarė jis, – slapta kursto maištams Belialo sūnūs[137], kurie sakosi, – bet aš tikiuosi, meluoja, – kad juos tam įgaliojęs krikščioniškiausiasis mūsų karalius. Aš manau, kad jis tikrai vertas šitokio garbingo vardo, ir negaliu nė pagalvoti, jog drįstų drumsti kaimyninės valstybės ramybę. Bet tiesa ir tai, kad jo vardą nesivaržydami kartoja tie, kurie Lježe sėja nesantaiką. Be to, čia gyvena aukštos kilmės ir karo žygiais pagarsėjęs didikas, tačiau, kita vertus, jis yra *lapis offensionis et petra*

* Palaiminti taikingieji (*lot.*).

** Net miegamajame (*lot.*).

scandali – krislas akyje Burgundijos ir Flandrijos šalims. Jo vardas Viljamas de la Markas.

– Paprastai vadinamas Viljamu Barzdočium, – įsiterpė jaunasis škotas, – dar kitaip Laukiniu Ardėnų Šernu.

– Ir teisingai taip vadinamas, mano sūnau, – patvirtino prioras, – nes jis iš tikrųjų kaip laukinis girių šernas trypia kanopomis ir drasko iltimis viską, kas pasitaiko. Jis subūrė gaują, didesnę nei tūkstančio žmonių, tokių pat kaip jis, pamynusių civilinę ir Bažnyčios valdžią, ir yra nepriklausomas nuo Burgundijos hercogo. Jis ir jo bendrai smurtauja ir apiplėšinėja tiek Bažnyčios tarnus, tiek pasauliečius, be jokios išimties. *Imposuit manus in Christos Domini* – jis pakėlė ranką prieš Viešpaties pateptuosius, nepaisydamas, kad Biblijoje yra parašyta: „Neliesk mano pateptojo ir neskriausk mano pranašų." Net iš neturtingo mūsų vienuolyno jis pareikalavo nemažo kiekio aukso ir sidabro kaip išpirkos už mano ir mūsų brolių gyvybes. Į tai mes nusiuntėme lotynišką maldavimą aiškindami, jog negalime įvykdyti jo reikalavimo, ir šaukėmės į jį Biblijos Ekleziasto žodžiais: *Ne moliaris amico tuo malum, cum habet in te fiduciam.** Tačiau šis Gulielmus Barbatus**, šis Viljamas de la Markas, visiškai nemokėdamas žmonių rašto, kaip ir nežinodamas, kas yra žmoniškumas, atsakė juokingu žargonu: *Si non mokėjatis, ugniabo monasterium vestrum.****

– Tačiau vis dėlto šią darkytą lotynų kalbą jūs, gerasis vienuoli, lengvai supratote? – paklausė jaunuolis.

– Taigi, mano sūnau, – atsakė prioras, – baimė ir būtinybė yra geri vertėjai. Ir mes buvome priversti sulydyti sidabrinius mūsų altoriaus indus, kad galėtume patenkinti šio žiauraus plėšiko godumą. Tegu dangus atlygina jam septyneriopai! *Pereat improbus! Amen, amen, anathema esto!*****

* Nedaryk blogo savo draugui, kuris tavimi pasitiki. (*Lot.*)

** Viljamas Barzdočius (*lot.*).

*** „Jei nesumokėsite, sudeginsiu jūsų vienuolyną." Beveik tokia pat istorija pasakojama apie Vandomo hercogą, kuris panašia darkyta lotynų kalba atsakė į klasikine kalba parašytą vieno Vokietijos vienuolyno maldavimą dėl uždėtos kontribucijos.

**** Težūsta nedorasis! Tebūna prakeiktas! (*Lot.*)

– Aš stebiuosi, – tarė Kventinas, – kad Burgundijos hercogas, toks stiprus ir galingas, nesutramdo šio šerno, apie kurio siautėjimą aš jau tiek girdėjau.

– Deja, mano sūnau! – atsiduso prioras. – Hercogas Karolis dabar Peronoje renka savo kariuomenės vadus, rengdamasis karui su Prancūzija. Taigi, kol Viešpaties valia klesti nesantaika tarp didžiųjų valdovų, šalį niokoja smulkesni engėjai. Bet hercogas gailėsis, kad negydo šių vidinių krašto žaizdų, nes Viljamas de la Markas pastaruoju metu atvirai ėmė bendrauti su Rusleru ir Pavijonu, maištingų Lježo gyventojų vadais, ir dabar kiekvienu momentu gali sukurstyti juos kokiam beprotiškam žygiui.

– Bet juk Lježo vyskupas, – paprieštaravo Kventinas, – dar turi ganėtinai galios sutramdyti šį neramų ir siautėjantį maištininką. Nejau ne, gerasis tėve? Jūsų atsakymas į šį klausimą man labai svarbus.

– Vyskupas, mano vaikeli, – atsakė prioras, – turi šventojo Petro kardą ir jo raktus. Jis turi karinę galią kaip pasaulietis valdovas ir yra globojamas galingosios Burgundijos. Jis turi dvasišką valdžią kaip Bažnyčios dignitorius ir ją gali ginti remiamas gana gausių kareivių ir riterių pajėgų. Tasai Viljamas de la Markas jaunystėje augo jo namuose ir patyrė iš jo daug geradarysčių. Tačiau net vyskupo dvare gyvendamas jis jau parodė savo nuožmų kraugerišką būdą ir buvo išvytas iš ten už žmogžudystę – nužudė vieną vyresnįjį vyskupo patarnautoją. Išvarytas iš gerojo vyskupo namų, Viljamas de la Markas tapo nuolatiniu ir nenumaldomu jo priešu. O dabar, man skaudu tai sakyti, jis atvirai galanda dantį prieš jį.

– Vadinasi, jūsų manymu, garbingojo dignitoriaus padėtis yra pavojinga? – paklausė Kventinas, labai sunerimęs.

– Ak, mano sūnau, – vėl atsiduso gerasis pranciškonas, – kas, gyvendamas šioje ašarų pakalnėje, gali tartis esąs apsaugotas nuo pavojaus? Bet, Dieve, gink, kad aš kada pasakyčiau, jog garbingajam vyskupui gresia pražūtis! Jis didžiai turtingas, turi ištikimų patarėjų, narsių karių. Be to, vakar pro mus rytų link nukeliavęs žygūnas pranešė, kad Burgundijos hercogas, vyskupo prašomas, pasiuntė šimtą riterių jam į

pagalbą. Šio pastiprinimo su palyda, priklausančia kiekvienam ietininkui, visai pakanka pasipriešinti Viljamui de la Markui, tebūna prakeiktas jo vardas! Amen!

Šitoje vietoje jų pašnekesį nutraukė įėjęs zakristijonas. Iš piktumo vos beištardamas žodžius, jis pasakė, jog čigonas skleidžia baisingą sąmyšį tarp jaunųjų brolių. Jis esą per vakarienę į jų puodelius įpylęs galvon mušančio ir svaiginančio eliksyro, dešimt kartų stipresnio už stipriausią vyną, ir keletas brolių neatsilaikė. Ir nors zakristijonas stengėsi parodyti, jog jis pats atsispyrė pagundai, iš raudono jo veido ir neaiškios kalbos buvo aišku, kad ir jis, kaltintojas, buvo gerokai paveiktas nešventinto gėrimo. Be to, čigonas dainavęs nepadorias pasaulietiškas dainas apie nešvankius malonumus. Jis išjuokęs šventojo Pranciškaus virvelę, tyčiojęsis iš jo stebuklų ir vadinęs jo sekėjus kvailiais ir veltėdžiais. Pagaliau ėmęs burti iš delnų ir išpranašavęs jaunajam vienuoliui Kerubinui, jog jį mylinti graži dama, per kurią jis tapsiąs rubuilio berniuko tėvu.

Garbingasis prioras klausėsi šių skundų kurį laiką tylomis, tarsi iš baimės būtų netekęs žado dėl šitokio siaubingo elgesio. Kai zakristijonas baigė, jis atsistojo, nuėjo į vienuolyno kiemą ir, prigąsdinęs baisiausiomis bausmėmis už dvasinį nepaklusnumą, įsakė broliams mušte išmušti Heiradiną iš šventosios buveinės su šluotkočiais ir botagais.

Kventinas Dervardas stebėjo, kaip vykdomas nurodymas, ir nors labai sielojosi, kad taip atsitiko, aiškiai matė, jog įsikišęs vis tiek nieko nebūtų padėjęs.

Nusikaltėliui tekusi bausmė, nors prioras ir smarkiai prigrasino, buvo veikiau juokinga negu baisi. Čigonas blaškėsi po kiemą, visiems garsiai šūkaujant ir pliaukšint botagais, bet tik retas jų kirtis tekdavo čigonui, nes tyčia buvo taikoma pro šalį. Daugelio kirčių jam pavyko išvengti per savo mitrumą, o jei kelissyk ir gavo per nugarą ar pečius, tai nukentė, nė neaiktelėjo. Triukšmas ir sąmyšis buvo tuo didesnis, kad neprityrę plakėjai, tarp kurių Heiradinas lakstė, dažniau pataikydavo vienas kitam negu jam. Pagaliau, norėdamas baigti tą sceną, kuri buvo greičiau piktinanti, o ne pamokoma, prioras paliepė atidaryti vartus, ir čigonas, išnėręs pro juos žaibo greičiu, spruko į mėnesienos nušviestus laukus.

Kol vyko visas šis sąmyšis, anksčiau Dervardui kilęs įtarimas dabar dar sustiprėjo. Heiradinas tą patį rytą buvo jam pažadėjęs elgtis ramiau ir atsargiau negu kitus kartus, kada jie ilsėdavosi apsistoję kokiame nors vienuolyne. Bet jis sulaužė pažadą ir elgėsi dar nepadoriau ir triukšmingiau nei paprastai. Matyt, kažkas jo buvo sumanyta, nes kad ir daug čigonas turėjo ydų, jam netrūko nei sveiko proto, nei, kai jis norėdavo, savitvardos. Veikiausiai jis geidė susitikti arba ką nors iš savo gaujos, arba šiaip kokį žmogų, o kadangi visą dieną to negalėjo padaryti, budriai stebimas Kventino, tai, matyt, griebėsi šios taktikos, kad būtų išmestas iš vienuolyno.

Vos šis įtarimas toptelėjo Kventinui, jis greitai kaip visada apsisprendė – pasiryžo pasekti apkultą savo vadovą ir pasižiūrėti (jei pavyks, slapčia), ką jis darys. Todėl kai čigonas, kaip mes minėjome, paspruko pro vienuolyno vartus, Kventinas, skubiai paaiškinęs priorui, jog negali išleisti iš akių vadovo, puolė jam iš paskos.

XVII SKYRIUS

Susektas šnipas

Tu, šnipe įžūlus! Šalin rankas!..
Nereikia man tavęs!

B. Džonsonas „Apysaka
apie Robiną Hudą“ [138]

Išbėgęs iš vienuolyno, Kventinas pastebėjo, kad čigonas labai skuba pasišalinti, – tamsus jo pavidalas tyliai lyg primuštas šuo nubėgo mėnesienoje mažo kaimelio gatve, o paskui pasileido per lygią už jo esančią lanką.

„Mitriai leki, drauguži, – tarė sau Kventinas, – bet gali lėkti dar greičiau, nepaspruksi nuo eikliausio bėgiko, koks kada yra vaikščiojęs Glenhulakino šilojais“.

Laimė, būdamas be apsiausto ir šarvų, Škotijos kalnietis lengvai dūmė tokiu greičiu, kokiu būtų galėjęs bėgti tėvynės tarpukalnėse, ir nors čigonas taip pat greitai bėgo, kaipmat būtų jį pavijęs. Tačiau ne toks buvo Kventino tikslas. Jis nusprendė, kad kur kas svarbiau stebėti, ką darys Heiradinas, negu jam sutrukdyti. Tam jį veikiau paskatino ta aplinkybė, kad Heiradinas nenukrypdamas lėkė vis ton pačion pusėn. Kad čigonas, taip žiauriai išguitas, atitoko ir bėgo nė kiek nelėtindamas žingsnio, rodė, jog jis turėjo labai aiškų tikslą, taip nebūtų elgęsis žmogus, kuris artėjant vidurnakčiui netikėtai išmetamas iš gero būsto ir

kuriam reikia susirasti naują poilsio vietą. Jis nė karto nedirstelėjo atgal, ir todėl Dervardas nematomas galėjo jį sekti. Pagaliau, kai čigonas perlėkęs pievą pasiekė upokšnį, kurio pakrantėse augo alksniai ir gluosniai, Kventinas pastebėjo, jog čia jis sustojo ir negarsiai papūtė savo ragą, o jam atsakė netoliese pasigirdęs švilptelėjimas.

„Tai sutartas pasimatymas, – pagalvojo Kventinas. – Bet kaip man prieiti tiek, kad galėčiau girdėti, kas bus kalbama? Mano žingsniai ir traškančios šakos, pro kurias reiks prasiskverbti, išduos mane, jeigu nebūsiu atsargus. Prisiekiu šventuoju Andriejum, patykosiu jų, kaip tykodavau Glen-islos elnių. Įrodysiu jiems, kad ne veltui mokiausi medžioklės meno. Aure jie susitinka, du šešėliai!.. Jie yra du ir, galimas daiktas, mano priešai, tad, jei mane pastebėtų, nesibaigtų geruoju. Ir tada grafaitė Izabelė netektų vargšo savo bičiulio! Bet aš ir nebūčiau vertas vadintis bičiuliu, jeigu dėl jos nesiryžčiau susitikti su visu tuzinu priešų. Nejau nesukryžiavau kardo su Diunua, šauniausiu Prancūzijos riteriu? Tai ar dabar išsigąsiu šių bastūnų padermės? Tfu! Tepadeda man Dievas ir šventasis Andriejus, ir juodu įsitikins, kad aš esu ne skystablauzdis ir budrus".

Taip taręs Kventinas Dervardas atsargiai, kaip buvo išmokiusi medžiotojo patirtis, nusileido į upokšnio vagą, kur vandens gylis buvo nevienodas, – vietom vos sėmė batus, vietom siekė kelius. Taip jis sėlino, glaustydamasis už šakų, kurios buvo užgulusios krantą, o jo žingsnių garsą nustelbė vandens čiurlenimas. (Kadaise, seniai pamirštomis dienomis, ir mes patys panašiai sėlindavom prie budraus varno lizdo.) Taip škotas nepastebėtas prislinko taip arti, jog aiškiai girdėjo balsus tų, kuriuos sekė, nors žodžių neįstengė suprasti. Dabar jis stovėjo po didingo svyruoklio gluosnio šakomis, kurios beveik lietė vandens paviršių, tad ilgai negalvodamas stvėrė už vienos storos šakos ir, pasitelkęs visą savo miklumą, sumanumą, rankų jėgą, įsliuogė į medį ir atsisėdo tankioje lapijoje, kur jo niekas nebūtų įžiūrėjęs.

Iš čia Kventinas pamatė, kad žmogus, su kuriuo Heiradinas dabar kalbėjo, buvo taip pat čigonas, ir didžiai nusivylė suvokęs, jog, kad ir kaip prie jų priartėtų, vis tiek nesupras kalbos, kurios visai nemokėjo.

Čigonai ilgai juokėsi, ir iš Heiradino judesių – jis šokčiojo, sukinėjosi, o galų gale pasitrynė ranka pečius – Kventinas nusprendė, kad tas pasakojo, kokią pirtį jam buvo užkūrę vienuoliai.

Staiga tolumoje kažkas sušvilpė, ir Heiradinas atsakydamas porą kartų tyliai pūstelėjo į ragą. Netrukus pasirodė aukštas, stambus, kariškai atrodąs žmogus, kuris kūno sudėjimu ir išvaizda visiškai skyrėsi nuo dviejų mažų ir smulkių čigonų.

Nepažįstamajam ant plačios perpetės kabojo kone žemę siekiantis kalavijas. Jo kelnėse buvo daugybė įpjovų su įsiūtomis įvairiaspalvėmis šilkinėmis ir muslininėmis juostelėmis, kuriomis lyg šimtais raištelių jos buvo pritvirtintos prie siauros striukės iš buivolo odos. Ant dešinės rankovės blizgėjo sidabrinė šerno galva – karinis jo vado herbas. Iš po mažos, padaužiškai ant šono pakreiptos kepuraitės abipus plataus veido krito vešlūs garbiniuoti plaukai, susipynę su tokia pat plačia, kone keturių colių ilgumo barzda. Rankoje jis laikė ilgą ietį, o iš visos ginkluotės buvo galima spręsti jį esant vokietį, vieną iš tų nuotykių ieškotojų, kurie paprastai buvo vadinami landsknechtais (mūsiškai – ietininkais) ir kurie tuo metu buvo grėsmingiausia pėstijos dalis. Šie samdiniai iš tikrųjų pasižymėjo žiaurumu ir plėšrumu. Tarp jų sklido anekdotas, jog vienas landsknechtas nebuvo įleistas į dangų dėl nuodėmių, o į pragarą – dėl maištingo, nesutramdomo ir nepaklusnaus būdo, ir jie taip akiplėšiškai elgėsi, lyg jiems visai nebūtų rūpėję patekti į dangų ir nė kiek nebūtų bijoję atsidurti pragare.

– *Donner and blitz!** – pirmiausia atėjusysis pasisveikino savotiška vokiškai angliška šneka, kurią mes tik apytikriai galime pamėgdžioti. – Kodėl mane vedžiojai už nosies šias tris naktis?

– Aš negalėjau anksčiau tavęs sutikti, *Meinherr*** – atsakė Heiradinas labai nuolankiai. – Su manim joja jaunas škotas, akylus kaip laukinė katė. Jisai seka mažiausią mano judesį ir jau įtaria mane, o jeigu pamatytų, kad

* *Donner and blitz! Hagel und sturmwetter!* ir kt. maždaug atitinka lietuvišką „Po velnių!"

** Pone (*vok.*).

jo įtarimas pasitvirtino, iš manęs liktų tik šlapia vieta, ir tas moteris jis nusitemptų atgal į Prancūziją.

– *Was Henker!* – sušuko landsknechtas. – Juk mes esame trise! Užpulsime juos rytoj ir pasigrobsime gražuoles be ilgų kalbų. Sakei, kiti du jūsų tarnai yra bailiai. Tai tu su savo draugužiu sudorosite juodu, o aš, tenuneša mane kipšas, pačiupinėsiu tą laukinę Škotijos katę.

– Ir kaipmat nudegsi pirštus, – tarė Heiradinas. – Atsimink, kad mudu ne kažin kokie kariai, o tas šaunuolis buvo susikirtęs su geriausiu Prancūzijos riteriu ir garbingai jį paklojo. Aš girdėjau iš tų, kurie matė, kaip jis buvo prirėmęs patį Diunua.

– *Hagel und sturmwetter!* Čia tik tavo bailumas taip kalba, – atkirto vokiečių kariūnas.

– Aš nė kiek ne didesnis bailys už tave, – tarė Heiradinas. – Bet kautynės – ne mano darbas. Jeigu laikysiesi to, kas buvo sutarta, – gerai. Jeigu ne – aš saugiai nuvesiu juos į vyskupo rezidenciją, ir tada tegu Viljamas de la Markas pats iš ten jas pasiima, jeigu yra nors perpus toks stiprus, koks dėjosi prieš savaitę.

– *Poz tausend!* – sušuko kariūnas. – Žinoma, mes esame stiprūs, dar stipresni, negu buvom. Bet girdėjome apie tą šimtinę Burgundijos iečių. O prie kiekvienos ieties pridėk po penkis vyrus – bus penki šimtai... Tetraukia mane kipšas, jeigu jie neieškos mūsų patys, o ne mes jų, juk ir vyskupas turi gerą pėstininkų būrį... Tai tokie dalykėliai...

– Tada pulkit iš pasalos ties Trijų Karalių kryžium arba atsižadėkit savo sumanymo, – patarė čigonas.

– Atsižadėti? Atsižadėti sumanymo gauti mūsų vadui turtingą nuotaką? Po velnių! Aš išplėšiu ją nors ir iš pragaro! Prisiekiu savo siela, mes visi tada tapsime princais ir kunigaikščiais, arba hercogais, kaip jie save vadina. Mums bus atidari visi vyno rūsiai, prisižersime kišenes auksinių Prancūzijos kronų ir dar turėsime gražuolių, kai jos atsibos mūsų Barzdočiui.

– Vadinasi, pasala ties Trijų Karalių kryžium? – pasitikslino čigonas.

– *Mein Gott, ja!* Prisiek, kad nuvesi juos ten. Ir kai jie nusėdę nuo arklių parpuls ant kelių priešais kryžių, kaip daro toje vietoje visi keliau-

ninkai, išskyrus tokius pagonis šunis kaip tu, mes užpulsime, ir merguželės bus mūsų.

– Gerai, bet žinokite – aš sutikau atlikti šią neišvengiamą niekšybę tik su viena sąlyga, – tarė Heiradinas. – Reikalauju, kad nė plaukas nenukristų nuo galvos tam vaikinui. Jeigu tu man tai prisieki savaisiais Trimis Kelno Karaliais, tai aš prisiekiu Septyniais Nakties Vaiduokliais, kad ir toliau tau ištikimai tarnausiu. O jeigu tu sulaužysi savo priesaiką, Nakties Vaiduokliai septynias naktis tave žadins prieš aušrą iš miego, o aštuntąją pasmaugs ir suės.

– Bet, *donner and hagel,* kuriems galams tu taip rūpiniesi to vaikpalaikio gyvybe? Juk jis tau nei giminė, nei pažįstamas? – paklausė vokietis.

– Ne tavo reikalas, dorasis Henrikai. Vieniems žmonėms malonu perpjauti gerklę savo artimui, kitiems – palikti jį sveiką. Todėl prisiek man, kad paliksi vaikiną gyvą ir sveiką, arba – tegu išgirsta mane šviesioji Aldeborano žvaigždė[139] – jums niekas neišdegs. Prisiek Trimis Kelno Karaliais, kaip jūs juos vadinate, – juk žinau, jokios kitos priesaikos jūs nepripažįstate.

– *Du bist ein comische man**, – tarė landsknechtas. – Prisiekiu...

– Ne taip, – pertarė čigonas. – Pasisuk, narsusis landsknechtai, į rytus, kitaip Trys Karaliai, ko gera, neišgirs tavęs.

Karys prisiekė kaip buvo liepta, paskui pareiškė, kad laiku bus sutartoje vietoje, čia pat pridurdamas, jog vieta labai patogi, nes yra vos už penkių mylių nuo dabartinės jų stovyklos.

– Bet ar nevertėtų paslėpti būrelį raitelių prie kito kelio, į kairę nuo užeigos, kad galėtume užklupti, jeigu jie pasuktų tuo keliu?

Čigonas valandėlę pagalvojo, paskui atsakė:

– Ne. Jei jūsų kariai pasirodys toje pusėje, Namiūro įgulai gali kilti įtarimų, ir tada vietoj garantuotos sėkmės jiems, ko gera, teks įsivelti į rizikingas kautynes. Be to, mes keliausime dešiniuoju Maso krantu: juk aš galiu vesti tuo keliu, kuriuo man patinka. Nors Škotijos kalnietis ir labai įžvalgus, bet patarimo, kuriuo keliu keliauti, klausia tik mane vieną.

* Tu esi juokingas žmogus (*netaisykl. vok.*).

Ir nėra ko stebėtis – mane jam paskyrė patikimas bičiulis, kurio žodžiu niekas neabejoja, kol šiek tiek daugiau jį pažįsta.

– Klausyk, drauguži Heiradinai, – kreipėsi karys. – Aš norėčiau tave šio to paklausti. Tu ir tavo brolis, kaip patys tvirtinate, buvote tokie dideli žvaigždžių aiškintojai, tai yra pagal žvaigždes mokėjote atspėti likimą. Tai sakyk, koks kipšas tau sutrukdė, kaip tu nenumatei, kad brolis Zametas bus pakartas?

– Aš tau pasakysiu, Henrikai, – tarė Heiradinas. – Jei būčiau žinojęs, jog brolis bus toks kvailys ir išduos karaliaus Liudviko paslaptį Burgundijos hercogui Karoliui, būčiau išpranašavęs jo mirtį taip pat neklysdamas, kaip galiu išpranašauti giedrą orą liepos mėnesį. Liudvikas juk turi papirktų ausų ir rankų Burgundijos dvare, nes Karolio patarėjai mėgsta Prancūzijos aukso žvangesį taip pat, kaip tu bokalų skambesį... Bet lik sveikas ir nepamiršk, ką susitarėm. O aš vos praaušus jau turiu laukti škoto per paleistos strėlės atstumą nuo tų tingių kiaulių gardo, kitaip jis iškart sumes, kad buvau išėjęs pasivaikščioti ir kad tai nieko gero nežada jo kelionei.

– Pirma maktelk bent gurkšnį, pasistiprink, – tarė landsknechtas, atkišdamas jam butelį vyno. – Tfu, užmiršau, juk tu galvijas ir geri tiktai vandenį kaip niekingi Mahundo ir Termagundo vergai[140].

– Pats tu esi vyno gorčiaus ir ąsočio vergas, – atkirto čigonas. – Nesistebiu, kad tau patikėta atlikti kruviniausią ir žiauriausią darbą žygyje, kurį sugalvojo geresnės galvos. Kas nori žinoti kitų mintis ir nuslėpti savąsias, tas visai neprivalo ragauti vyno. Bet ar pamokysi tave, kuris esi amžinai ištroškęs kaip Arabijos smėlynai! Lik sveikas! Pasiimk kartu ir mano draugužį Tuiską, nes pasirodęs prie vienuolyno jis gali sukelti įtarimą.

Du ištikimi bičiuliai išsiskyrė, dar kartą vienas kitam pažadėję susitikti prie Trijų Karalių kryžiaus.

Kventinas Dervardas palaukęs, iki jie dingo iš akių, nusileido iš savo slėpynės. Jam smarkiai plakė širdis pagalvojus, kad jis vos vos išsigelbėjo pats ir išgelbėjo gražiąją savo globotinę nuo klastingos niekšybės, nors, tiesą sakant, dar buvo visai neaišku, ar tai pavyks. Bijodamas, kad

pakeliui į vienuolyną nesusidurtų su Heiradinu, jis padarė didelį lanką, sunkiai įveikdamas nelygią vietovę, ir sugrįžo visai iš kitos pusės.

Pakeliui susirūpinęs svarstė, kaip geriausia išvengti pavojaus. Iš pradžių, išgirdęs Heiradino išdavystę, Dervardas buvo beketinąs jį nudėti, vos tik bendrai baigs pasitarimą ir bus ganėtinai toli, tačiau kai išgirdo, kaip atkakliai čigonas reikalavo, kad jis, škotas, būtų paliktas gyvas, pagalvojo, jog pasielgtų nedėkingai, taip griežtai nubausdamas išdaviką. Todėl nusprendė pasigailėti čigono gyvybės ir net, jeigu pavyks, pasinaudoti jo, kaip vadovo, paslaugomis, ėmusis visų atsargumo priemonių, kad būtų apsaugota brangioji jo globotinė, kuriai išgelbėti širdyje buvo nusprendęs paaukoti gyvybę.

Bet kur jiems keliauti? Grafaitės de Krua negalėjo ieškoti prieglobsčio nei Burgundijoje, iš kur pabėgo, nei Prancūzijoje, iš kur buvo savotiškai ištremtos. Hercogo Karolio smurtas vienoje šalyje buvo ne mažiau grėsmingas kaip šaltas ir tironiškas karaliaus Liudviko klastingumas kitoje. Rūpestingai viską apsvarstęs, Dervardas nusprendė, kad bus geriausia ir saugiausia, išvengus pasalos, pasukti į Ležą kairiuoju Maso krantu ir atsiduoti, kaip damos iš pradžių geidė, šauniojo vyskupo apgynai. Kad Bažnyčios dignitorius imsis jas ginti, nereikėjo abejoti, o gavęs pastiprinimui Burgundijos riterių būrį, jis bus ir ganėtinai galingas. Šiaip ar taip, tegu ir dideli pavojai grės iš priešiškai nusiteikusio Viljamo de la Marko ir dėl neramumų Ležo mieste, vyskupas galės apginti nelaimingąsias damas, iki jos bus išsiųstos į Vokietiją su tinkama palyda.

Viską apsvarstęs – o kas iš mūsų, ką nors svarstydamas, nėra veikiamas egoistinių sumetimų? – Kventinas padarė išvadą, kad mirtis ar nelaisvė, kuriai karalius Liudvikas šaltakraujiškai buvo jį pasmerkęs, išvadavo nuo įsipareigojimų Prancūzijos karūnai, ir dabar jis ryžtingai nutarė daugiau karaliui netarnauti. Ležo vyskupui veikiausiai reikia kareivių, ir vaikinas pamanė sau, kad tarpininkaujamas gražiųjų bičiulių, kurios dabar, ypač vyresnioji, elgėsi su juo gana familiariai, jis galėtų stoti pas vyskupą į karo tarnybą ir tada gal jam būtų pavesta nugabenti damas de Krua į kokią nors vietą, kuri būtų saugesnė už Ležo provinciją. Be to, damos ne kartą buvo užsiminusios, nors lyg ir juokais, kad reikėtų su-

kelti grafaitės vasalus ir, kaip daug kas darė tais audringais laikais, sutvirtinti stiprią jos pilį, kad ji galėtų atsilaikyti prieš bet kokius užpuolėjus. Jos juokaudamos paklausė Kventiną, ar jis nesutiktų imtis pavojingų jų senešalo pareigų[141], o kai jis su džiaugsmu pareiškė sutinkąs, jos taip pat juokaudamos leido jam pabučiuoti rankas tam konfidencialiam ir garbingam paskyrimui patvirtinti. Jam netgi pasirodė, kad grafaitės Izabelės ranka – pati dailiausia ir gražiausia, kokią kada nors teko bučiuoti ištikimam vasalui – suvirpėjo, kai jis priglaudė lūpas ir palaikė valandėlę ilgiau, negu reikalavo ceremonija, ir kad sumišimas pasirodė veide ir akyse, kai ji ranką atitraukė. O koks narsuolis Kventino Dervardo metuose nebūtų su džiaugsmu atsidavęs viltims ir priėmęs atitinkamą sprendimą?

Šį klausimą apmąstęs, Kventinas ėmė svarstyti, kaip toliau naudotis klastingojo čigono paslaugomis. Atsisakęs pirmosios minties nudėti jį miške, dabar nebegalėjo pasiimti kito vadovo, o šį paleisti gyvą, nes tai būtų reiškę nusiųsti į Viljamo de la Marko stovyklą išdaviką, žinantį kiekvieną jų žingsnį. Paskui buvo beketinąs pasitarti su prioru ir prašyti, kad prievarta sulaikytų čigoną, iki jie pasieks vyskupo pilį, bet geriau pagalvojęs nebesiryžo šito siūlyti senam ir bailiam žmogui – juk vienuoliui apsaugoti vienuolyną buvo svarbiausia priedermė, ir jis drebėjo, vien užsiminus apie Laukinį Ardėnų Šerną.

Pagaliau Dervardas sugalvojo tokį planą, iš kurio galėjo daugiausia tikėtis, nes pagal jį visus veiksmus turėjo atlikti pats ir jautėsi galįs pats viską padaryti. Gerai suprasdamas, koks gresia pavojus, Kventinas nenuleido galvos ir nenusiminė. Jis panėšėjo į žmogų, einantį su didžiai sunkia našta, kurią vis dėlto įstengia panešti. Kai baigė svarstyti savo planą, jaunuolis buvo jau prie vienuolyno.

Jis tyliai pabeldė į vartus, prioro tyčia pastatytas vienuolis juos atidarė ir paaiškino, kad vienuoliai bažnyčioje iki aušros giedodami mels dangų atleisti jų bendruomenei už visus papiktinimus, kuriuos tą vakarą jie padarė.

Garbingasis vienuolis pasiūlė svečiui dalyvauti jų maldose, tačiau Kventino drabužiai buvo tokie šlapi, kad jis turėjo atsisakyti, tik pasiprašė leidžiamas pasėdėti prie virtuvės židinio ir iki ryto išsidžiovinti, – mat

jam rūpėjo, kad čigonas, kai jie susitiks, nepastebėtų jokių pėdsakų, išduodančių, jog naktį jis buvo kur išėjęs. Vienuolis ne tik patenkino šį jo prašymą, bet ir pats kartu nuėjo prie židinio. Tatai laimingai sutapo su Kventino ketinimu sužinoti, kokie tie du keliai, apie kuriuos girdėjo kalbant čigoną su landsknechtu. Šis vienuolis geriau už visus galėjo atsakyti į Kventino klausimus, nes dažnai keliaudavo vienuolyno reikalais. Jis dar pridūrė, kad, kaip tikroms maldininkėms, Kventino lydimoms damoms geriau būtų joti dešiniąja Maso pakrante pro Trijų Karalių kryžių. Mat šioje vietoje pakeliui į Kelną buvo sustota gabenant palaimingąsias Kasparo, Melchijoro ir Baltazaro relikvijas (Katalikų bažnyčia taip vadino Rytų išminčius, kurie atkeliavo į Betliejų su dovanomis), ir čia jos buvo padariusios daug stebuklų.

Kventinas atsakė, kad damos yra tvirtai pasiryžusios pakeliui aplankyti visas aliai vienos šventas vietas ir būtinai sustoti prie Trijų Karalių kryžiaus, keliaujant į Kelną ar atgal, bet jos girdėjusios gandus, jog dešiniąja pakrante šiuo metu joti nesaugu dėl nuožmiojo Viljamo de la Marko kareivių.

– Viešpatie, apsaugok! – sušuko pranciškonas. – Nejau Laukinis Ardėnų Šernas vėl taip arti išsikniso savo irštvą! Beje, jeigu tatai ir tiesa, plačioji Maso upė bus mums gera užtvara nuo jo.

– Bet mano damų jokia užtvara nesaugos nuo galvažudžių, jeigu mes persikelsime per upę ir keliausime dešiniuoju krantu, – atsakė škotas.

– Dievas saugos savo globojamuosius, jaunuoli, – tarė vienuolis. – Skaudu būtų net pagalvoti, kad palaimintojo Kelno miesto Karaliai, kurie nepakenčia, kad koks žydas ar nekrikštas koją įkeltų į jų miesto žemę, galėtų leisti, jog jų garbintojas, kurios keliauja prie relikvijų kaip nuoširdžios maldininkės, užpultų ir apiplėštų toks išgama šuo kaip Ardėnų Šernas, nes jis yra baisesnis už visą pagonių saracėnų knibždynę ir dar visą dešimtį Izraelio genčių.

Nors Kventinas, kaip nuoširdus katalikas, tikėjo ypatinga Melchijoro, Kasparo ir Baltazaro globa, vis dėlto šį sykį ne per daug pasikliovė jų pagalba, nes žinojo, kad damos dėjosi maldininkėmis vien žemiškais sumetimais. Tad nusprendė, kiek bus įmanoma, vengti tokių pavojų, kur

damas galėtų išgelbėti tik stebuklas. Naiviai tikėdamas relikvijų galia, jis padarė apžadą pats aplankyti Tris Kelno Karalius, jeigu tos išmintingosios, karališkosios didžio šventumo personos leis pasiekti tikslą apsimetusioms maldininkėms, kurių saugumu jis rūpinosi.

Norėdamas padaryti apžadus kuo iškilmingiausiai, Kventinas pasiprašė vienuolį, kad tas parodytų, kaip patekti į kurią nors koplyčią iš vienuolyno bažnyčios, ir čia atsiklaupęs su nuoširdžiu pamaldumu karštai patvirtino mintyse padarytą apžadą. Tolimas giesmių aidesys, gili ir iškilminga tyla, kurią jis pasirinko šiam šventam aktui, mirksinti lemputė, apšviečianti mažytį gotikinį pastatą – visa tai sukūrė tokią būseną, kai žmogus aiškiai pajunta savo silpnumą ir ieško dangaus pagalbos ir apgynos, ir tai visada būna sykiu su padarytų nuodėmių gailėjimu ir pasiryžimu ateityje pasitaisyti. Kad vaikino maldos buvo ne visai tam skirtos, tatai ne Kventino kaltė, bet kadangi jis meldėsi nuoširdžiai, mes beveik neabejojame, kad jo prašymą išklausė vienintelė tikroji dievybė, kuriai svarbu maldos paskata, o ne jos forma, ir kurios akyse nuoširdus pagonio dievobaimingumas yra vertesnis negu fariziejaus veidmainystė.

Šitaip pavedęs save ir bejėgės savo bendrakeleives šventiesiems ir Apvaizdos malonei, Kventinas pagaliau nuėjo ilsėtis, nustebinęs vienuolį dideliu ir nuoširdžiu savo dievobaimingumu.

XVIII SKYRIUS

Būrimas iš delno

Kai sakmės saldino kelionę sunkią,
Nejutome, kiek ji dienų jau trunka.
Mums pasaka žingsnius kerėjo,
Keliavom lyg per puikią šalį fėjų.

S. Džonsonas[142]

Vos ėmus brėkšti Kventinas Dervardas paliko mažytę savo celę, pažadino mieguistus grumus ir rūpestingiau negu paprastai ėmėsi žiūrėti, kad viskas būtų parengta tos dienos kelionei. Diržus ir kamanas, visą arklių išrangą ir net pasagas pats rūpestingai patikrino, kad išvengtų tegu ir mažiausių netikėtumų, kurie dažnai sutrukdo ar sugaišina keliavimą. Arkliai buvo taip pat rūpestingai pašerti jam prižiūrint, kad atlaikytų ilgą kelią, o jeigu prireiktų – galėtų greitai bėgti.

Paskui Kventinas sugrįžo į savo kambarį, itin rūpestingai užsidėjo šarvus ir prisirišo kardą, žinodamas artėjant pavojų ir kartu rūsčiai pasiryžęs kovoti iš paskutiniųjų.

Šie taurūs jausmai teikė jo žingsniams iškilnumo, o judesiams orumo, kurio damos de Krua lig šiol nebuvo pastebėjusios, nors joms labai patiko jo grakštumas, elgesio ir kalbėsenos natūralumas, o kartu ir įžvalgus, iš prigimties būdingas sumanumas, kuris buvo susipynęs draugėn su paprastumu dėl uždaro auklėjimo ir gyvenimo nuošaliame

krašte. Kventinas pasakė, kad jos pasirengtų šio ryto kelionei anksčiau negu paprastai, ir todėl jie išvyko iš vienuolyno tuoj po pusryčių, už kuriuos, taip pat ir už visą vienuolyno vaišingumą damos atsidėkojo palikdamos dovaną altoriui, atitinkančią veikiau jų tikrąjį rangą, o ne prasimanytą padėtį. Bet tatai nesukėlė jokio įtarimo, nes visi manė, kad jos anglės, o tais laikais, kaip ir mūsų dienomis, anglai buvo laikomi pačiais turtingiausiais.

Prioras palaimino juos, kai jie sėdo ant arklių, ir pagyrė Kventiną, kad tasai atsikratė savo vadovo pagonio.

– Geriau suklupti keliaujant, – pridūrė garbusis vienuolis, – negu remtis į plėšiko ar vagies ranką.

Kventinas ne visai sutiko su juo. Nors, kaip žinojo, čigonas buvo pavojingas, vis dėlto jam atrodė, jog galės pasinaudoti jo paslaugomis ir sykiu sužlugdyti išdavikiškus jo ketinimus, nes dabar aiškiai matė, ko tas siekė. Tačiau dėl čigono ilgai nerimauti nereikėjo, nes vos joja nutolo kokį šimtą jardų nuo vienuolyno ir kaimo, juos pasivijo Mograbinas, kaip paprastai jodamas ant savo eiklaus ir iš pažiūros laukinio arklėko. Jų kelias ėjo palei tą patį upokšnį, kur iš vakaro Kventinas girdėjo slaptą pasitarimą, o po kiek laiko, kai pasirodė Heiradinas, jie prajojo pro tą patį gluosnį, kur Dervardas buvo pasislėpęs ir saugiai klausėsi, ką kalbėjo klastingas jo vadovas su landsknechtu.

Šios vietos sužadinti prisiminimai paskatino Kventiną iškart užkalbinti vadovą, kuriam ligi tol tebuvo tarstelėjęs vos kelis žodžius.

– Kur tu nakvojai, bedieviškas nenaudėli? – paklausė škotas.

– Jūsų išmintis tai lengvai įspės, jeigu dirstelsit į mano rudinę, – atsakė čigonas, rodydamas į savo apdarą, apkibusį šienu.

– Gera šieno kupeta, – tarė Kventinas, – visai tinkamas guolis žvaigždžių aiškintojui, bet jos anaiptol nėra vertas pagonis, kuris tyčiojasi iš šventos mūsų religijos ir jos tarnų.

– Ji labiau tiko mano arklėkui negu man, – Heiradinas patapšnojo savo kuiną per sprandą, – nes jis turėjo sykiu ir pašaro, ir pastogę. Tie seni nuskustagalviai kvailiai atrišę išvijo jį, matyt, bijodami, kad išmintingo žmogaus arklys neužkrėstų protu ar sumanumu viso asilų vienuo-

lyno. Laimė, arklėkas pažįsta mano švilpimą ir seka paskui mane kaip ištikimas šuo – kitaip mes nebūtume susitikę, ir jums būtų tekę šauktis kito vadovo.

– Kiek kartų aš tau jau liepiau, – griežtai tarė Dervardas, – prikąsti nešvankų savo liežuvį, kai kalbi su garbingais žmonėmis, nors, man rodos, lig šiol tau tatai retokai pasitaikydavo. Ir štai ką dar pasakysiu: jeigu būčiau laikęs tave tokiu pat nepatikimu vadovu, koks esi blevyzga ir nenaudėlis, škotiškas mano durklas jau seniai būtų palytėjęs pagonišką tavo širdį, nors šitoks darbas man būtų toks pat niekingas kaip nusmeigti kiaulę.

– Laukinis šernas juk giminė kiaulei, – atkirto čigonas, nė nekrūptelėjęs nuo skvarbaus žvilgsnio, kuriuo Kventinas jį pervėrė, ir nė kiek nesušvelninęs kandaus ir abejingo tono, kuriuo pradėjo. – O daugelis iš to turi malonumą, naudą ir net didžiuojasi juos žudydami.

Nustebęs dėl tokios šio žmogaus savikliovos ir įtardamas, kad jis gali kažką žinoti iš jo praeities, apie ką visai nejautė noro kalbėti, Kventinas baigė šneką, nieko nelaimėjęs iš Mograbino, ir nujojo į įprastą savo vietą prie damų.

Mes jau minėjome, kad tarp Kventino ir damų buvo užsimezgę draugiški santykiai. Vyresnioji grafaitė, galutinai įsitikinusi bajoriška jo kilme, elgėsi su juo kaip su sau lygiu asmeniu, kuriam jautė palankumą. Ir nors josios dukterėčia su globėju buvo kur kas santūresnė, tačiau pastebėjęs, kaip ji sutrinka ar droviai nuleidžia akis, jam pažvelgus, Kventinas spėjo, kad ji anaiptol nėra abejinga jo draugystei ir šnekoms.

Niekas taip nesužadina jaunatviško linksmumo, kaip suvokimas, kad jis patinka kitiems, todėl Kventinas iki šiol visą kelionę linksmino gražiąsias savo globotines smagiomis kalbomis, škotiškomis dainomis ir pasakomis. Dainas dainavo savo gimtąja kalba, o pasakas sekė prancūziškai, bet kadangi blogai mokėjo tą kalbą, tai darė šimtus klaidų klaidelių, kurios juokino damas ne mažiau kaip pats pasakojimas. Tačiau šį nejaukų rytą jis jojo šalia damų de Krua, net nebandydamas kaip paprastai jų išblaškyti, ir jo tylėjimas joms pasirodė įtartinas.

– Jaunasis mūsų draugas turbūt pamatė vilką, – tarė grafaitė Amelina, užmindama seną prietarą, – ir todėl tapo nebylus.*

Aiškindami šią vietą, komentatoriai nurodo, jog romėnų rašytojas Plinijus[143] mini, kad jo laikais Italijoje buvo laikoma pragaištinga būti pamatytam vilko. Jei susitikus vilkas pirma pamato žmogų nei šis vilką, tada žmogus tampąs nebyliu.

„Tiksliau būtų pasakyti, kad susekiau lapę“, – pagalvojo Kventinas, bet nutylėjo.

– Gal jūs sergate, sinjore Kventinai? – paklausė susirūpinusi grafaitė Izabelė ir nuraudo pajutusi, kad peržengė leistiną ribą.

– Jaunikaitis turbūt gerai palėbavo su linksmaisiais vienuoliais, – pasakė grafaitė Amelina. – Škotai, kaip ir vokiečiai, visą linksmumą iššvaisto gerdami vyną ir vakare į šokius ateina šlitiniuodami, o rytą į damų buduarą – su skaudamomis galvomis.

– Ne, mielosios damos, – atsakė Kventinas, – aš nenusipelniau jūsų priekaišto. Gerieji vienuoliai meldėsi beveik kiaurą naktį, o aš išgėriau tik vieną taurę silpniausio, paprasčiausio jų vyno.

– Tada gal pasninkiškas vienuolių valgis sugadino jam nuotaiką, – pajuokavo grafaitė Izabelė. – Na, būkite linksmesnis, sinjore Kventinai. Jeigu mes kada nors kartu aplankysime manąją senovišką Brakemono pilį, aš jums pasiūlysiu, net pati pripilsiu sklidiną taurę tokio vyno, kokio niekas nėra turėjęs Hochheimo ar Johanisbergo vynuogynuose.

– Vandens stiklinė, kilnioji madam, iš *jūsų* rankos... – pradėjo Kventinas, bet balsas suvirpo, ir Izabelė kalbėjo toliau, lyg nepajutusi, kaip švelniai jis ištarė žodį „jūsų“.

*...Vox quoque Moerim
Jam fugit ipsa; lupi Moerim videre priores.
Virgilii, IX ecloga.

(... Merimas taip pat
Balsą prarado. Vilkai Merimą pirmiau pastebėjo.
Vergilijus, IX ekloga.)

– Tą vyną giliuose Brakemono pilies rūsiuose sukrovė dar mano prosenelis reingrafas Gotfrydas, – paaiškino grafaitė Izabelė.

– Kuris laimėjo jos prosenelės ranką, – pertarė dukterėčią grafaitė Amelina, – nes pasirodė geriausias riteris didžiajame Strasbūro turnyre. – Dešimt riterių ten buvo arenoje negyvai nudėta. Bet tos dienos jau seniai praeityje, ir dabar niekas nestoja į kovą nei dėl šlovės, nei išvaduoti kokios nelaimingos gražuolės.

Į šiuos žodžius, pasakytus tokiu pat tonu, kokiu ir mūsų dienų gražuolės, kai jų žavesys pradeda vysti, paprastai smerkia mūsų laikų šiurkštumą, Kventinas ryžosi atsakyti:

– Aš manau, kad ir šiandien dar gyva ta riteriška dvasia, kuri grafaitei Amelinai atrodo išblėsusi, ir jeigu gal ir aptemo kitur, tai dar gyva Škotijos bajorų krūtinėse.

– Tik paklausyk, ką jis sako! – sušuko grafaitė Amelina. – Jis nori mus įtikinti, kad šaltoje ir niaurioje jo tėvynėje dar liepsnoja kilnumo ugnis, kuri užgeso Prancūzijoje ir Vokietijoje! Vargšas jaunuolis panašus į Šveicarijos kalnietį, patrakusį iš meilės savo tėvynei. Jis tuoj ims kalbėti apie Škotijos vynuogynus ir alyvmedžių guotus.

– Ne, madam, – tarė Dervardas, – apie mūsų kalnų vynuogynus ir alyvmedžių guotus aš maža galiu pasakyti, tik tiek, kad mes savo kardais priverčiame turtingus kaimynus gausiai tiekti mums šias gėrybes kaip duoklę. O kad galite pasitikėti nepriekaištinga škotų ištikimybe ir nesuteršta jų garbe, man kaip tik dabar teks įrodyt, nes menkas jūsų tarnas tik tai ir galės pasiūlyt, gindamas jus.

– Jūs kalbate mįslingai... Gal nujaučiate mums gresiantį artimą pavojų? – paklausė grafaitė Amelina.

– Aš tai jau prieš valandą pamačiau iš jo akių! – sušuko grafaitė Izabelė, sunerdama rankas. – Šventoji Mergele Marija, kas mums nutiks?

– Tikiuosi, tik tai, ko pačios panorėsite, – atsakė Dervardas. – O dabar leiskite paklausti, mielosios damos, ar jūs manim pasitikite?

– Ar jumis pasitikime? – atsiliepė grafaitė Amelina. – Žinoma. Bet kam šis klausimas? Kokio pasitikėjimo jūs prašote?

– Aš pasitikiu jumis nuoširdžiai ir besąlygiškai, – tarė grafaitė Izabelė. – Jeigu apvilsite mus, Kventinai, žinosiu, kad tiesos jau nerasi niekur, tik danguje.

– O madam, – atsiliepė Dervardas, didžiai nudžiugęs, – tai man didelis įvertinimas. Mat aš noriu pakeisti mūsų maršrutą ir toliau keliauti kairiuoju Maso krantu iki Lježo, o nesikelti ties Namiūru. Karaliaus Liudviko įsakymas, taip pat vadovui duoti nurodymai ne visai tokie. Bet vienuolyne aš girdėjau, kad dešiniajame Maso krante siaučia plėšikai ir kad jų gaudyti atžygiuoja Burgundijos kareiviai. Ir viena, ir kita man kelia nerimą dėl jūsų saugumo. Ar sutiksite šitaip pakeisti mūsų kelionės maršrutą?

– Darykit, kaip tik norit, – atsakė jaunoji dama.

– Dukterėčia, – tarė grafaitė Amelina, – ir man rodos, kad jaunuolis mums linki gero. Bet pagalvok... mes nusižengiame karaliaus Liudviko nurodymams, kuriuos jis taip primygtinai pakartojo.

– O kodėl turėtume paisyti jo nurodymų? – paklausė grafaitė Izabelė. – Ačiū Dievui, aš nesu jo pavaldinė, o kai meldžiau prieglobsčio, jisai piktam panaudojo mano pasitikėjimą, kurį, jo įkalbinta, parodžiau. Aš nepažeminsiu šio jauno bajoro ir nė valandėlės nesvarstydama darysiu taip, kaip jis patars, kad ir kokie bus ano klastingo ir savanaudiško tirono nurodymai.

– Telaimina jus Dievas už šiuos žodžius, grafaite, – džiugiai palinkėjo Kventinas. – Jeigu aš nepateisinsiu jūsų pasitikėjimo, tegu mane suplėšo nešdami laukiniai arkliai šiame pasaulyje ir tegu būsiu pasmerktas amžinoms kančioms aname, ir tai dar būtų per maža bausmė.

Tai taręs jis pentinais suragino arklį ir pasivijo čigoną. Šis vyrukas atrodė itin taikaus ir atlaidaus būdo. Nuoskaudų ar grasinimų niekada neprisimindavo, – ar bent atrodė, kad neprisimindavo, – ir jis vėl ėmė šnekėti su Dervardu, lyg jie nebūtų tarę viens kitam jokio nemalonaus žodžio visą šį rytmetį.

„Šuo, – pagalvojo Kventinas, – nebeurzgia dabar, nes tikisi iš karto suvesti su manim sąskaitas, kai galės pagriebti už gerklės. Bet mes pirma pamėginsime – gal mums pavyks įveikti išdaviką jo paties ginklais".

– Heiradinai, drauguži, – kreipėsi jis, – tu keliavai su mumis dešimt dienų, bet nė karto neparodei, kaip moki išpranašauti ateitį. O juk taip tuo didžiuojiesi, kad būtinai demonstruoji savo sugebėjimus kiekviename vienuolyne, kur tik mes apsistojame, nors už tai tenka nakvoti šieno kupetoje.

– Jūs niekada manęs neprašėte išburti, – atsakė čigonas. – Jūs, kaip ir kiti šiame pasaulyje, šaipotės iš tų paslapčių, kurios nesuvokiamos jūsų protui.

– Tai dabar įrodyk man savo sugebėjimus, – paprašė Kventinas ir nusimovęs pirštinę atkišo delną čigonui.

Heiradinas atidžiai apžvelgė visas linijas, kurios kryžiavosi škoto delne, taip pat skrupulingai įsižiūrėdamas į mažus iškilimus ir kauburiukus pirštų pašaknėse. Anuo metu buvo manoma, kad tos linijos turi ryšį su žmogaus polinkiais, įpročiais ir likimu, kaip mūsų dienomis teigiama apie kaukolės nelygumus[144].

– Šitoji ranka, – tarė Heiradinas, – byloja apie patirtus vargus ir sutiktus pavojus. Aš išskaitau joje, kad ji anksti pažino kardo rankeną, be to, teko pažinti ir mišiolo sąsagas.

– Apie mano praeitį tu galėjai išgirsti bet kur, – nukirto jį Kventinas. – Pasakyk ką nors apie ateitį.

– Šitoji linija nuo Veneros kalvos, – ėmė dėstyti čigonas, – ne nutrūkstanti staiga, o einanti greta su gyvenimo linija, rodo, jog žmogus patirs didelę laimę per vedybas. Jis įeis į turtingųjų ir kilmingųjų tarpą per sėkmingą meilę.

– Šitokią ateitį tu pažadi visiems, kas tik klausia patarimo, – atšovė Kventinas. – Tatai paprasčiausias tavo amato triukas.

– Ką aš jums sakau, yra tikra tiesa, – atsakė Heiradinas, – kaip ir tai, kad netrukus jus ištiks didelis pavojus, kurį matau iš šios raudonos lyg kraujas linijos, kertančios skersai plaštakos liniją. Ji byloja apie kardo smūgį ar kokį kitą smurtą, nuo kurio jus išgelbės tik ištikimas draugas.

– Tu, ar ne? – paklausė Kventinas, pasipiktinęs chiromantu, kad tas tikisi jį apgauti ir susidaryti reputaciją išpranašaudamas, kuo baigsis jo paties išdavystė.

– Mano menas, – atsakė čigonas, – man pačiam nieko nepranašauja.

– Na, tada mano šalies pranašautojai, – tarė Kventinas, – pranoksta jūsų mokslą, kuriuo taip giriatės, nes jų menas leidžia atskleisti pavojus, gresiančius jiems patiems. Savo tėviškės kalvose ir aš įgijau šiek tiek pranašavimo galios, kuria tos šalies gyventojai yra apdovanoti, ir tuojau pat tau įrodysiu, atsilygindamas už tavo būrimą. Heiradinai, pavojus, apie kurį pasakei, gresia man dešiniajame upės krante, ir aš išvengsiu jo, keliaudamas iki Lježo kairiąja pakrante.

Vadovas tatai išklausė taip abejingai, kad Kventinas, net žinodamas jo planus, nieko nesuprato.

– Jeigu padarysite, kaip sakote, – tarė čigonas, – pavojus, kuris gresia jums, kris ant manęs.

– Man rodos, – atsiliepė Kventinas, – tu ką tik sakeisi negalįs numatyti savo paties ateities.

– Taip, negaliu, – atsakė Heiradinas. – Taip, kaip išpranašavau jums – negaliu. Tačiau bent kiek pažįstant Liudviką Valua, nereikia būti dideliu pranašu, kad pasakytum, jog jis pakars vadovą už tai, kad jūs malonėjote nukrypti nuo nurodyto kelio.

– Jei mes saugiai pasieksime kelionės tikslą ir laimingai ją baigsime, – paprieštaravo Kventinas, – tatai išpirks kaltę dėl nukrypimo nuo nurodyto maršruto.

– Taip, jeigu esate tikras, kad karalius turėjo galvoje tokią maldininkių kelionės pabaigą, kokią jums minėjo, – pridūrė čigonas.

– O apie kokią kitokią kelionės pabaigą jis galėjo galvoti? Ir kodėl tu manai, kad jis turėjo kitą tikslą, ne tą, apie kurį kalbėjo? – pasiteiravo Kventinas.

– O paprasčiausiai todėl, – atsakė čigonas, – kad tie, kurie šiek tiek daugiau pažįsta tą krikščioniškiausiąjį karalių, niekada neabejoja, kad apie tikslą, kuris jam labiausiai rūpi, jis mažiausiai nori kalbėti. Tegu jo didenybė pasiunčia dvylika pasiuntinių, galiu įkišti savo galvą į kilpą metais anksčiau, negu skirta, jeigu vienuolika iš jų neturės paslėpę rašalinių dugne ko nors daugiau, nei bus parašyta įgaliojimuose.

– Man nerūpi niekingi tavo įtarinėjimai, – atrėžė Kventinas. – Mano uždavinys yra paprastas ir aiškus – saugiai pristatyti šias damas į Ležą,

ir aš drįstu manyti, kad geriausiai atliksiu savo pareigą, pakeisdamas nurodytą maršrutą ir laikydamasis kairiojo Maso kranto. Be to, čia ir yra tiesiausias kelias į Ležą. Keldamiesi per upę, mes sugaištume daug laiko ir be reikalo nuvargtume. Tai kam visa tai?

– Ogi vien tam, – tarė Heiradinas, – kad visi keliaujantys į Kelną maldininkai, kaip pasivadino ir jūsų damos, paprastai pasiekia Ležą ne tuo Maso krantu, todėl jei mes pakeisime maršrutą, tai prieštaraus jų pasiskelbtam tikslui.

– Jeigu mus kas nors dėl šito apkaltins, – tarė Kventinas, – pasiaiškinsime, kad bijodami bedieviškojo Gelderno hercogo, ar Viljamo de la Marko, ar plėšikų ir landsknechtų, siaučiančių dešiniajame krante, mes laikomės kairiojo kranto, o ne anksčiau pasirinkto maršruto.

– Kaip išmanote, gerasis mano sinjore, – nusileido čigonas. – Man tas pats, ar vesti jus kairiuoju, ar dešiniuoju krantu. Jums pačiam teks pasiaiškinti savo valdovui.

Kventinas, nors dideliai nustebo, bet sykiu ir apsidžiaugė, kad Heiradinas noriai ar bent nesipriešindamas sutiko pakeisti maršrutą, nes jam reikėjo čigono pagalbos, tačiau bijojo, kad, sužlugdęs išdavikiškus čigono planus, iš jo gali sulaukti kokio netikėto išpuolio. Be to, jei dabar atsikratytų Heiradino, šis, be abejo, praneštų, kad damos pakeitė maršrutą, Viljamui de la Markui, su kuriuo, aišku, palaikė ryšius. O pasilikęs su jais, Heiradinas bus visą laiką Kventino sekamas ir negalės susisiekti su jokiais svetimais žmonėmis.

Taigi daugiau visai negalvodama apie pradžioje numatytą kelią, mažoji kavalkada pasuko kairiuoju plačios Maso upės krantu ir šį tarpą nujojo taip sėkmingai ir sparčiai, kad anksti rytojaus rytą pasiekė kelionės tikslą. Jie sužinojo, kad Ležo vyskupas dėl sveikatos, kaip pats sakėsi, bet veikiau bijodamas, kad netikėtai neužkluptų maištingi didelio miesto gyventojai, buvo įsikūręs gražioje Šonvaldo pilyje maždaug už mylios nuo Ležo.

Keliauninkai, artėdami prie pilies, kaip tik išvydo garbingąjį dignitorių grįžtantį su ilga procesija iš kaimyninio miesto, kuriame buvo atlaikęs iškilmingas mišias. Jis žengė įstabios dvasininkų, civilių ir karių palydos priešakyje, kaip senoje baladėje dainuojama:

Su daugel kryžių priešaky
Ir daugel iečių iš paskos.

Procesija atrodė didingai: vieni dar ėjo palei žaliuojančius plačios vingiuotos Maso upės krantus, o kiti jau suko į didžiulį gotikinės vyskupo rezidencijos portalą.

Bet labiau priartėję atvykėliai suvokė, kad pilies gyvenimas nebuvo ramus ir saugus, o procesija, kurią jie ką tik matė, buvo ne kas kita, kaip pompastiškas karinės galios demonstravimas. Stipri vyskupo kareivių sargyba matėsi apdairiai išstatyta palei rūmus ir aplink juos. Visa rezidencijos aplinka aiškiai bylojo, jog garbingasis dignitorius jaučia pavojų, jeigu jam atrodo būtina imtis tokių gynybinių priemonių.

Grafaitės de Krua, kai Kventinas apie jas pranešė, buvo pagarbiai atlydėtos į didžiąją menę, kur jas kuo nuoširdžiausiai priėmė vyskupas nedaugelio savo dvariškių akivaizdoje. Jis neleido joms bučiuoti jam rankos, o pats pasveikino jas, pabučiuodamas į kaktą, – taip parodė savo galantiškumą dailioms moterims ir kartu šventą ganytojo meilę savo avinijos seserims.

Liudvikas Burbonas, Lježo vyskupijos valdytojas, iš tikrųjų buvo dosnus ir geraširdis valdovas. Nors gyvenime jis anaiptol ne itin griežtai laikėsi dvasininko priedermių, tačiau visada liko ištikimas garbingų ir kilmingų Burbonų giminės tradicijoms, nes buvo jos palikuonis.

Vėliau, artėjant senatvei, dignitorius atsižadėjo jaunystės įpročių ir ėmė gyventi taip, kaip dera aukštam dvasininkui. Aplinkiniai kunigaikščiai jį mylėjo kaip kilnų ganytoją, dosnų ir geraširdį, dėl jo paprasto gyvenimo būdo, už nesilaikymą itin griežto asketiškumo ir valdymą su nemažu atlaidumu, nors tarp turtingų ir neramių pavaldinių tai veikiau skatino, o ne tramdė maištingas nuotaikas.

Vyskupas buvo toks ištikimas Burgundijos hercogo sąjungininkas, jog šis tarėsi kone bendrai valdąs su juo vyskupiją, ir už tai, kad dignitorius geraširdiškai nusileisdavo ten, kur galėdavo pasipriešinti, hercogas atsilygindavo, palaikydamas jo pusę visais atvejais su ryžtingu ir nirtingu uolumu, kuris buvo vienas ryškiausių jo charakterio bruožų. Hercogas

Karolis mėgdavo sakyti, jog laiko Ležą savo nuosavybe, o vyskupą savo broliu (tikrai jie galėjo būti tokiais laikomi, nes hercogo pirmoji žmona buvo vyskupo sesuo), ir jog tas, kas skriaus Liudviką Burboną, turės reikalų su Burgundijos Karoliu. Toks grasinimas, atsižvelgiant į šio valdovo galią ir būdą, galėjo būti baisus visiems, tik ne turtingiems ir maištingiems Ležo miestelėnams, kuriems dideli turtai, pasak senos patarlės, buvo susukę galvas.

Dignitorius, kaip mes minėjome, mielai priėmė grafaites de Krua ir prižadėjo kiek galėdamas užtarti jas Burgundijos dvare. Jis tikėjosi, jog žodis bus daug veiksmingesnis, nes peršamasis Kampo-Basas, kaip pastaruoju metu paaiškėjo, buvo gerokai praradęs hercogo malonę. Vyskupas taip pat pažadėjo joms tokią apsaugą, kokią galės garantuoti karinė jo galia, tačiau atodūsis, su kuriuo jis tatai pasakė, tarsi bylojo, kad toji galia kur kas mažesnė, negu jam norėjosi parodyti.

– Brangios mano dukros, – tarė vyskupas tokiu pat tonu kaip ir pasisveikindamas, globėjiškai ir su Burbonams deramu galantiškumu, – Dieve, sergėk, kad aš kada atiduočiau ėriuką piktam vilkui ar kilnias damas kokiems nenaudėliams. Esu taikus žmogus, nors mano buveinėj dabar žvanga ginklai. Prižadu saugoti ir globoti jus kiek tik galėsiu. Jeigu aplinkybės pasidarytų dar grėsmingesnės, nors per Dievo Motinos malonę mes tikimės, kad viskas susiklostys taikiai ir aistros neįsiliepsnos, tai mes pasirūpinsime, kad jūs saugiai galėtumėte nukeliauti į Vokietiją, nes net ir paties mūsų brolio ir gynėjo Burgundijos Karolio valia neprivers mūsų pasielgti su jumis prieš jūsų norą. Mes negalime sutikti su jūsų prašymu nusiųsti jus į kokį vienuolyną, nes, deja, Belialo sūnų įtaka Ležo gyventojams tokia didelė, kad mūsų valdžia turi galios tik mūsų pilyje, saugomoje kareivių, toliau ne. Bet čia jus mielai priimame, ir jūsų palyda ras garbingą viešnagę, ypač šis jaunuolis, kurį jūs taip karštai mums rekomenduojate ir kuriam mes suteikiame ypatingą mūsų palaiminimą.

Kventinas atsiklaupė, kaip derėjo gaunant vyskupo palaiminimą.

– O jūs, – kalbėjo toliau gerasis dignitorius, – gyvensite čia su mano seseria Izabele, Triro abate. Su ja leidžiant laiką, ant jūsų nekris joks šešėlis net tokio linksmo viengungio, kaip Ležo vyskupas, pastogėje.

Baigęs sveikinimo kalbą, jis galantiškai nuvedė damas į savo sesers buveinę, o jo mažordomas, pareigūnas, kuris, gavęs diakono šventimus, buvo pusiau pasaulietis, pusiau dvasininkas, pakvietė Kventiną prie vaišių, prie jų vėliau prisidėjo ir pats vyskupas; o kiti grafaičių de Krua palydos asmenys buvo nuvesti į tarnų būstus.

Kol vyko visi patvarkymai, Kventinas aiškiai pastebėjo, kad čigonas, kurio buvo taip bijomasi provincijos vienuolynuose, šio turtingo ir, galėtume pasakyti, pasaulietiško dignitoriaus rezidencijoje, atrodė, nesulaukė nei pasmerkimo, nei dėmesio.

XIX SKYRIUS

Miestas

Mieli draugai, bičiuliai, aš netrokštu
Jus įgramzdinti maišto sūkurin!
V. Šekspyras „Julius Cezaris"[145]

Atskirtas nuo grafaitės Izabelės, kurios žvilgsniai tiek daug dienų jam buvo kelrodė žvaigždė, Kventinas širdyje pajuto keistą tuštumą ir vėsą, kokios nebuvo patyręs per visą savo gyvenimą, pilną negandų. Aišku, kad artimas ir kelionėje neišvengiamas jų bendravimas ir intymumas turėjo baigtis, nes grafaitė rado pastovią vietą gyventi, o kokiu pretekstu, tegu ir būtų pagalvojusi apie tokį nederamą elgesį, ji būtų galėjusi laikyti prie savęs galantišką jauną riterį – tokį kaip Kventinas?

Bet atsiskyrimas neatrodė lengvesnis dėl to, kad buvo neišvengiamas, ir išdidžią Kventino širdį suspaudė skausmas supratus, kad jis pašalinamas kaip paprastas žygūnas ar palydovas, atlikęs savo uždavinį. Jis susigraudino ir slapta praliejo ne vieną ašarą ant sugriuvusių oro pilių, kurių tiek daug pastatė per tokią įdomią kelionę. Iš pradžių jis vyriškai, bet nesėkmingai bandė įveikti šį sielos liūdesį, o paskui, nepajėgdamas nuslopinti slegiančių jausmų, atsisėdo gilioje nišoje prie lango, kuris apšvietė didžiulę gotikinę Šonvaldo menę, ir čia susimąstė apie skaudžią savo dalią, nelemiančią jam nei aukšto titulo, nei turtų, kurie suteiktų drąsos pasipiršti.

Kventinas pamėgino išsklaidyti slogų liūdesį, pasiuntęs Šarletą, vieną iš tarnų, atgal į Liudviko dvarą su laišku apie grafaičių de Krua atvykimą į Lježą. Pagaliau atgavo savo įprastą gyvumą, pamatęs ant lango ką tik Strasbūre atspausdintą senovinę riterių poemą su tokia antrašte:

Kaip žemakilmis bajoraitis
Ilgėjos vengrų karalaitės.

Kol Kventinas stebėjo gotiškosiomis raidėmis užrašytą dainelę, taip atitinkančią dabartinę jo būklę, kažkas, palietęs petį, pažadino jį iš susimąstymo. Žvilgtelėjęs jis pamatė šalia stovintį čigoną.

Kventinui nuo pat pradžių nepatiko čigonas, o sužinojęs apie išdavystę jo tiesiog nekentė, todėl rūsčiai paklausė, kaip tas išdrįso prisiliesti prie krikščionio ir bajoro.

– Aš norėjau sužinoti, – atsakė čigonas, – ar krikščionis bajoras prarado lytėjimo pojūtį, kaip regėjimo ir girdėjimo. Jau kokias penkias minutes aš jus kalbinu, o jūs spoksote į šį geltoną popiergalį, lyg jame slypėtų kerai, galintys jus paversti statula ir jau perpus padarę savo.

– Na, ko nori? Sakyk ir nešdinkis!

– Aš noriu, ko ir visi žmonės, nors maža kas tuo pasitenkina, – atsakė Heiradinas. – Noriu, kas man priklauso – dešimt auksinių kronų už tai, kad čia atvedžiau damas.

– Kaip tu drįsti prašyti atlyginimo po to, kai aš pasigailėjau niekingos tavo gyvybės? – paklausė įniršęs Dervardas. – Juk žinai, kad pakeliui norėjai jas išduoti.

– Bet neišdaviau, – atkirto Heiradinas. – Jei būčiau išdavęs, neprašyčiau atlyginimo nei iš tavęs, nei iš jų, o iš to, kuriam jų kelionė dešiniuoju upės krantu būtų buvusi naudinga. Ta pusė, kuriai pasitarnavau, privalo man sumokėti.

– Jei taip, teprasmenga tavo atlyginimas kartu su tavimi, išdavike! – tarė Kventinas, atskaičiuodamas pinigus. – Nešdinkis pas Ardėnų Šerną ar pas patį velnią! Ir žiūrėk, nesirodyk man akyse, kad aš nepasiųsčiau tavęs į pragarą pirm skirto laiko.

– Pas Ardėnų Šerną! – pakartojo čigonas, ir visada abejingas jo veidas šį kartą pasirodė nustebęs. – Vadinasi, ne apytikriai spėliodamas... ne šiaip sau įtardamas... jūs užsispyrėte pakeisti maršrutą? Ar gali būti?.. Ar iš tikrųjų kitose šalyse esama burtininkų, kurie pranašauja daug tikriau negu mūsų klajokliai? Tas gluosnis, po kuriuo mes kalbėjomės, juk negalėjo kam nors išplepėti. Bet ne... ne... ne... Koks asilas aš buvau!.. Suprantu... Suprantu!.. Tas gluosnis prie upelio netoli vienuolyno... Mačiau, kaip jūs praeidamas žiūrėjote į jį. Gluosnis, už kokio pusmylio nuo tranų avilio... Gluosnis, aišku, negalėjo pasakyti, bet galėjo slėpti žmogų, kuris girdėjo! Nuo šiol aš susitikinėsiu tik atviroje vietoje. Nė dagių kuokšto nebus netoliese, kur galėtų pasislėpti škotas. Cha cha cha! Škotas nugalėjo čigoną šmaikščiuoju jo ginklu. Bet žinokite, Kventinai Dervardai, kad įveikęs mane praradote savo laimę. Taip! Tą laimę, kurią išpranašavau iš jūsų rankos linijų. Mano pranašavimas tikrai būtų išsipildęs, jeigu ne jūsų užsispyrimas.

– O šventasis Andriejau, – tarė Kventinas, – tavo įžūlumas man kelia juoką, nors aš visai tam nenusiteikęs. Kaip, kokiu būdu pasisekusi tavo niekšybė būtų galėjusi man pasitarnauti? Aš, tiesa, girdėjau, jog tu išsiderėjai, kad jie paliktų mane gyvą, bet šaunieji tavo sąjungininkai kaipmat tatai būtų pamiršę, vos mes būtume susirėmę. Kuo kitu, išdavęs damas, tu man būtum pasitarnavęs – pasiuntęs į mirtį ar užtraukęs nelaisvę?.. Šito negalės suvokti jokio žmogaus smegenys.

– Tada nėra ko apie tai ir galvoti, – atsakė Heiradinas, – nes aš vis tiek noriu jus nustebinti savo dėkingumu. Jeigu būtumėt nesumokėjęs man atlyginimo, būčiau taręsis, jog mes atsiskaitę, ir palikęs jus paikajai jūsų paties gudragalvystei. O dabar dar lieku skolingas už paslaugą Šero pakrantėje.

– Man rodos, aš atsiėmiau skolą, plūsdamas ir niekindamas tave, – tarė Kventinas.

– Pikti ar malonūs žodžiai, – pasakė čigonas, – tėra tik vėjas, ir jų nepasversi. Jeigu jūs, tarkim, būtumėt man sušėręs, užuot grasinęs...

– Jeigu dar ilgiau erzinsi, tai šitaip su tavim ir atsiteisiu.

– Aš to nepatarčiau, – tarė čigonas. – Toks atsiteisimas netvardoma ranka gali prašokti mano skolą ir tada, ko gera, pats tapsite skolingas, o

aš skolos neužmiršiu ir nedovanosiu. Dabar sudie, bet neilgam... Aš einu atsisveikinti su grafaitėmis de Krua.

– Tu! – sušuko Kventinas nustebęs. – Nejau tau bus leista pasimatyti su damomis čia, kur jos yra lyg vienuolės saugomos vyskupo sesers, kilniosios abatės? Tatai neįmanoma...

– Martona jau laukia, ir ji mane nuves pas jas, – pašaipiai atsakė čigonas. – Ir man tenka prašyti jūsų atleidimo, kad palieku jus taip netikėtai.

Jis pasisuko eiti, tačiau bematant sugrįžo ir itin reikšmingai tarė:

– Aš suprantu jūsų viltis... Jos gana drąsios, bet gali išsipildyti, jeigu aš talkininkausiu. Suprantu jūsų nuogąstavimus... Jie turėtų išmokyti jus apdairumo, o ne bailumo. Kiekvieną moterį galima laimėti. Grafas tėra tik titulas, kuris gali taip pat tikti Kventinui, kaip hercogo titulas tinka Karoliui ar karaliaus titulas – Liudvikui.

Dervardui nespėjus nė žodžio atsakyti, čigonas dingo iš menės. Kventinas tuoj pat leidosi jam iš paskos, tačiau Heiradiną, geriau pažįstantį vyskupo rezidencijos koridorius, buvo sunku pavyti, ir jis, nusileidęs mažais šoniniais laipteliais, visai pametė jį iš akių. Tačiau Dervardas vis vien bėgo toliau, nors pats gerai nežinojo kodėl. Laipteliai baigėsi prie durų į sodo alėją po suskliaustomis medžių šakomis – joje Kventinas ir pamatė skubantį čigoną.

Iš dviejų sodo pusių stūksojo pilies pastatai – didžiuliai senoviški rūmai, lyg tvirtovės, lyg bažnyčios tipo. Kituose dviejuose galuose kilo aukšta dantyta siena. Eidamas sodo alėjomis į kitą pilies rūmų pusę, kur už didelio masyvaus vijokliais apaugusio kontraforso buvo mažyčiai varteliai, Heiradinas grįžtelėjo atgal ir pamojavo ranka, linksmai atsisveikindamas su savo persekiotoju, kuris pamatė, kad vartelius iš tikrųjų atidarė Martona, ir, aišku, suprato, jog niekingasis čigonas buvo įleistas į vidinius grafaičių de Krua apartamentus. Kventinas pasipiktinęs prikando lūpą, griežtai kaltindamas save, kad nepapasakojo damoms apie Heiradino niekšingumą ir nepaaiškino, jog jis ketino jas išduoti. Dar didesnį pyktį ir pasišlykštėjimą Kventinui sukėlė įžūlus čigono pažadas palenkti jo pusėn Izabelę. Jam atrodė, kad net grafaitės ranka būtų šventvagiškai išniekinta, jeigu ją laimėtų per šitokį pagalbininką. „Bet visa tai tik akių

dūmimas, – kalbėjo Kventinas pats sau, – tik niekingos jo amato apgavystės. Jis išgavo teisę pasimatyti su damomis kokia melaginga dingstim, turėdamas kokį nors kėslą. Gerai, kad sužinojau, kur jos gyvena. Aš paseksiu Martoną ir išsiprašysiu pasimatymą su jomis, tegu vien tam, kad jas įspėčiau. Skaudu, kad man reikia griebtis gudrybės ir gaišti, kai toks kaip jis gali matytis atvirai ir nesivaržydamas. Ką gi, nors aš atskirtas nuo jų, jos įsitikins, kad mano didžiausias rūpestis – apsaugoti Izabelę".

Kol jaunasis įsimylėjėlis šitaip svarstė, prie jo prisiartino pagyvenęs orus vyskupo dvariškis, įėjęs pro tas duris, pro kurias buvo patekęs į sodą jis pats, ir pasakė kuo mandagiausiai, kad sodas yra privatus ir į jį leidžiama užeiti tik vyskupui ir labai aukšto rango svečiams.

Senasis dvariškis turėjo tatai pakartoti porą sykių, iki Kventinas pagaliau suprato, ko iš jo norima. Tada, lyg pabudęs iš sapno, jis nusilenkė ir skubiai išėjo iš sodo, o dvariškis visą laiką sekė iš paskos ir įkyriai atsiprašinėjo, kad turėjęs atlikti savo pareigą. Bijodamas, kad baisiai įžeidė Kventiną, jis ne tik atsiprašinėjo, bet dar pasisiūlė jam į pašnekovus. Dervardas, mintyse keikdamas senį už įkyrumą, sugalvojo juo nusikratyti sakydamas, kad nori aplankyti miestą, ir ėmė žengti tokiu spėriu žingsniu, jog mandagusis tarnas, palydėjęs Kventiną iki pakeliamojo tilto, nebenorėjo toliau eiti. Po kelių minučių Kventinas atsidūrė Lježo mieste, kuris tada buvo turtingiausias Flandrijoje ir, aišku, visame pasaulyje.

Liūdesys, net meilės liūdesys, negali visiškai užvaldyti žmogaus, ypač tvirto ir energingo būdo, kaip mano silpnadvasiai melancholikai, kurie jam pasiduoda. Tas liūdesys išblėsta, veikiant jausmus netikėtiems ir stipriems įspūdžiams, pasikeitus vietai ir vaizdams, kurie sukelia naujų asociacijų, o ypač atsidūrus judriame žmonių sūkuryje. Po keleto minučių Kventinas taip susidomėjęs stebėjo greitai besikeičiančius reginius Lježo gatvėse, tarytum pasaulyje iš viso nebūtų buvę nei grafaitės Izabelės, nei įkyriojo čigono.

Aukšti namai, įspūdingos, nors siauros ir niūrios gatvės, dailiai išdėstytos puikios prekės ir prašmatniausi šarvai krautuvėse ir krautuvėlėse aplinkui, šaligatviai, pilni zujančių įvairiausios išvaizdos piliečių, skubančių į vieną ir į kitą pusę oriais ar nekantriais veidais, didžiuliai vežimai,

kurie gabeno eksportuojamas ir importuojamas prekes, – į užsienį gelumbę ir šilko rietimus, visokių rūšių ginklus, vinis ir geležies dirbinius, o iš užsienio įvairiausius namų apyvokos ar prabangos dalykus, skirtus vartoti turtingame mieste ar gautus mainais ir numatytus gabenti toliau. Visa tai drauge sudarė įspūdingą turto, bruzdesio ir prašmatnumo reginį, kokį Kventinas matė pirmą kartą gyvenime. Jis taip pat susižavėjęs apžiūrinėjo su Maso upe susijungiančius perkasus ir kanalus, kurie, išsišakoję į visas puses, buvo patogūs prekybiniai vandens keliai kiekvienai miesto daliai. Paskui Kventinas išklausė mišias garsioje senoviškoje Šventojo Lamberto bažnyčioje, kuri, sakoma, buvusi pastatyta dar aštuntame šimtmetyje.

Išėjęs iš šių maldos namų ir dairydamasis su godžiu smalsumu, Kventinas pastebėjo, kad ir į jį žiūri būreliai oriai atrodančių miestelėnų, kurie tikriausiai laukė jo išeinant. Pamatę jį, vieni kažką ėmė patylom sakyti kitiems, ir aplinkui kilo gana garsus šnabždesys. Žmonių vis daugėjo, kiekvieno priėjusiojo akys vis buvo smalsiai įsmeigtos į Kventiną, ir jose galėjai aiškiai matyti ne tik didelį susidomėjimą ir smalsumą, bet ir pagarbą.

Pagaliau jis atsidūrė vidury nemažos minios žmonių, kurie vis skyrėsi priešais, duodami jam kelią, o tie, kurie žengė iš paskos ar šalia jo, stengėsi neprisiliesti, kad jam nesukliudytų. Tačiau tokia padėtis per daug jį varžė, ir jis negalėjo ilgiau kęsti, tad nusprendė kaip nors išsipainioti ar bent išsiaiškinti, ką visa tai reiškia.

Taigi Kventinas apsidairė aplinkui ir, nukreipęs žvilgsnį į linksmą, pagarbų, stambaus sudėjimo vyriškį, kurį iš aksominio apsiausto ir auksinės grandinėlės nusprendė būsiant aukštos padėties miestelėną, o gal net ir miesto pareigūną, paklausė:

– Nejau mano išvaizda tokia nepaprasta, kad taip traukiu visų dėmesį? Ar čia, Lježe, toks paprotys spiestis apie keliauninkus, kuriems pasitaiko aplankyti jūsų miestą?

– Nieko panašaus, mielasis pone, – atsakė miestelėnas. – Lježiečiai ne smalsuoliai, ir tokio papročio čia nėra. O ir jūsų drabužiai ar išvaizda niekuo nesiskiria. Tačiau jumyse yra tai, kas pas mus visada sutinkama su džiaugsmu ir pagarba.

– Tat man labai malonu girdėti, garbingasis pone, – tarė Kventinas, – bet, prisiekiu šventojo Andriejaus kryžiumi, vis tiek nesuprantu, ką norite pasakyti.

– Jūsų dievagojimasis, – atsiliepė Lježo pirklys, – taip pat jūsų tartis patvirtina, kad mes neapsirikome.

– Prisiekiu savo patronu šventuoju Kventinu, dabar dar labiau nesuprantu! – šūktelėjo Dervardas.

– Štai ir vėl! – lježietis žvelgė su provokuojama šypsena, bet sykiu diplomatiškai ir mandagiai. – Aišku, ne mums spręsti, ką jūs, garbingasis pone, manote esant reikalinga nutylėti. Bet kam prisiekinėjate šventuoju Kventinu, jeigu nenorite, kad suprasčiau paslėptą jūsų mintį? Mes žinome, kad šaunusis grafas Sen Polis, kuris šiuo metu yra ten, kovoja dėl mūsų pergalės.

– Prisiekiu savo gyvybe, – tarė Kventinas, – jūs kažką painiojate. Aš nieko nežinau apie Sen Polį.

– O ne, mes jūsų nekamantinėjame, – atsakė miestelėnas. – Nors, paklausykite... Noriu tarstelėti jums į ausį... Aš vadinuosi Pavijonas.

– Ir kas man iš to, pone Pavijonai? – paklausė Kventinas.

– Žinoma, nieko. Tik, manding, jūs galėtumėte būti patenkintas, jog manimi galima pasitikėti. O čia mano kolega Rusleras.

Rusleras, apkūnus, orus ponas, žengtelėjo į priekį. Dailus apskritas jo pilvukas tarsi taranas „skyrė minią priešais jį“. Pasilenkęs jis priekaištingu tonu įspėjo savo kaimyną:

– Jūs, mielasis kolega, pamirštate, kad aplinkui žmonės. Aš esu tikras, šis ponas užsuks į jūsų ar mano namus ir išgers stiklą reinvynio su cukrum, o tada mes ir išgirsime daugiau apie gerąjį mūsų bičiulį ir sąjungininką, kurį mylime visa dora flamandiška savo širdimi.

– Aš neturiu jokių naujienų, kurias galėčiau kam nors papasakoti, – nekantriai tarė Kventinas. – Ir negersiu jokio reinvynio. Tenoriu, kad jūs, kaip geros reputacijos ir didžios pagarbos žmonės, išsklaidytumėte šią dykaduonių minią ir leistumėte pašalaičiui palikti jūsų miestą taip pat ramiai, kaip jis į jį atėjo.

– Na, jeigu jūs, pone, taip inkognito laikotės ir su mumis, kuriais galima pasitikėti, – pradėjo Rusleras, – tai leiskite man stačiai paklausti,

kodėl nešiojate savo karinės gvardijos ženklelį. Juk tam, kad norite būti Lježe atpažintas?

– Kokį ženklelį? Kokios gvardijos? – nustebo Kventinas. – Atrodote garbingi žmonės ir rimti piliečiai, tačiau prisiekiu savo siela, arba jūs išprotėjote, arba norite mane išvaryti iš proto.

– Po šimts paibelių! – sušuko antrasis miestelėnas. – Šis jaunuolis priverstų nusikeikti ir patį šventąjį Lambertą! Na, sakykite, kas gi daugiau dėvi gaubtus su šventojo Andriejaus kryžiumi ir lelijos žiedais, jei ne karaliaus Liudviko gvardijos šauliai škotai?

– Na gerai, aš esu škotų gvardijos šaulys. Ir ko čia stebėtis, jei nešioju savo gvardijos ženklelį? – nekantriai paklausė Kventinas.

– Jis prisipažino, prisipažino! – riktelėjo Rusleras ir Pavijonas, atsigręžę į susirinkusius miestelėnus, kurie jau sveikino jį mojuodami, tiesdami rankas ir žvelgdami apvaliais, iš džiaugsmo spinduliuojančiais veidais. – Jis prisipažino esąs Liudviko gvardijos šaulys, Liudviko, kuris yra Lježo laisvių patronas!

Dabar visa minia ėmė plyšoti ir rėkauti. Aplinkui tiktai skambėjo:

– Tegyvuoja Prancūzijos karalius! Tegyvuoja škotų gvardija! Tegyvuoja šaunusis šaulys! Mūsų laisvės, mūsų privilegijos – arba mirtis! Jokių duoklių! Tegyvuoja narsusis Ardėnų Šernas! Šalin Burgundijos Karolį! Teprasmenga Burbonų giminės vyskupas su savo vyskupija!

Apstulbintas šauksmų, sklindančių pakaitomis iš visų pusių, kuriuos kartojo tūkstančiai balsų ir kurie lyg jūros bangos ritosi per tolimas gatves ir turgavietes, Kventinas vis dėlto turėjo laiko pagalvoti, ką galėtų reikšti šis triukšmas, ir nuspręsti, kaip jam elgtis.

Jis buvo pamiršęs, kad po susidūrimo su Orleano hercogu ir Diunua vienas iš šaulių, lordui Krofordui įsakius, nuėmė jam šalmą, perskeltą Diunua kardo, ir uždėjo gaubtą su plieno pamušalu – visiems gerai žinomą škotų gvardijos karių aprangos atributą. Ir kai karys iš šios gvardijos, visą laiką saugančios monarchą, pasirodė mieste, kurio nepasitenkinimą kurstė karaliaus agentai, Lježo miestelėnai visai logiškai nusprendė, jog Liudvikas ryžosi atvirai juos paremti. Taigi vieno šaulio pasirodymas buvo palaikytas garantija, kad Liudvikas netrukus aktyviai ateis į pagalbą. Negana to, visi

patikėjo, jog paramai siunčiama jo kariuomenė jau žengia į miestą pro kuriuos nors vartus, nors niekas negalėjo tiksliai pasakyti, pro kuriuos.

Kventinas matė, jog išaiškinti žmonėms, kad jie apsiriko, dabar neįmanoma. Pamėginęs sugriauti atkaklios minios įsitikinimą, jis atsidurtų pavojuje, o šito visai nenorėjo. Tad greitai sumetė, jog reikia kiek padelsti ir ištrūkti, kai tik pasitaikys proga. Šitaip jis apsisprendė tuo metu, kada minia jį vedė į rotušę, kur turėjo greitai susirinkti miesto atstovai, nekantraudami išklausyti naujienų, kurias jis neva atnešęs, ir iškelti jam prašmatniausias vaišes.

Nepaisydami visų Kventino protestų, kurie buvo palaikyti jo kuklumu, jį iš visų pusių apsupo Prancūzijos šalininkai, atkreipdami minios dėmesį, ir jis jautė gręslią jos pagarbą. Du jo nauji draugai, kaip pasirodė, miesto tarybos nariai, tvirtai paėmė jį už rankų. Nikelis Blokas, mėsininkų gildijos seniūnas, skubiai atkviestas iš savosios skerdyklų kontoros, mosuodamas mirtį nešančiu kirviu, dar kruvinu ir aplipusiu smegenimis, žengė priešais Kventiną su tokia gracija ir narsa, kuri galėjo būti sužadinta tiktai degtinės. Už jo ėjo aukštas, liesas, prakaulus, visai girtutėlis ir labai patriotiškai nusiteikęs Klausas Hemerleinas, geležies dirbinių cecho pirmininkas, lydimas mažiausia tūkstančio paišinų kalvių. Audėjai, vinių dirbėjai, virvių sukėjai, įvairiausi amatininkai brovėsi pirmyn iš kiekvienos niūrios ir siauros gatvelės, stengdamiesi prisidėti prie eisenos. Mėginimas bėgti Kventinui atrodė beviltiškas ir pražūtingas.

Atsidūręs šitokioje keblioje padėtyje, Kventinas kreipėsi į Ruslerą, kuris laikė vieną jo ranką, ir į Pavijoną, kuris spaudė kitą, vesdami jį tolyn priešaky eisenos, kurios centre jis taip netikėtai atsidūrė. Paskubomis ėmė jiems aiškinti:

– Aš visai negalvodamas užsidėjau škotų gvardijos gaubtą, per susidūrimą nukentėjus mano šalmui, su kuriuo buvau iškeliavęs. Man labai gaila, kad dėl šios aplinkybės ir įžvalgių lježiečių, įspėjusių tikrąjį mano apsilankymo tikslą, taip viskas iškilo aikštėn. Supraskite, jeigu dabar būsiu nuvestas į rotušę, aš, deja, turėsiu pranešti susirinkusiems atstovams tokius dalykus, kuriuos karalius man nurodė patikėti tik atskirai šauniesiems jo bičiuliams, ponams Ruslerui ir Pavijonui.

Pastaroji užuomina lyg burtai paveikė tuos du piliečius, kurie buvo žymiausi maištingų miestiečių vadai ir kurie, kaip visi panašūs politikieriai, norėjo laikyti sąmokslo gijas tik savo rankose. Todėl jie bematant sutiko, kad Kventinas laikinai pasišalintų iš miesto, o nakčia grįžtų į Lježą, į privatų pasitarimą su jais Ruslero namuose, netoli vartų priešais Šonvaldo pilį. Kventinas nedelsdamas jiems pasisakė, jog apsistojo vyskupo rūmuose, nes atvykęs atseit įteikti Prancūzijos karaliaus laiško, o tikroji jo užduotis esanti, kaip jie neklysdami įspėjo, svarbios žinios Lježo piliečiams. Šis gudrus manevras ir rangas asmens, kuriam, kaip jie manė, buvo patikėta slapta informacija, taip atitiko karaliaus Liudviko būdą, kad niekam nekėlė nei nuostabos, nei įtarimo.

Kai Kventinas baigė savo *eclaircissement**, jie su minia buvo priešais Pavijono namus, kurie stovėjo vienoje iš pagrindinių gatvių, o iš kitos pusės siekėsi su Maso upe per sodą ir plačias odos rauginimo manufaktūras bei kitus kailių dirbimo įrenginius, nes šis patriotas lježietis buvo kailiadirbys, arba odžius.

Suprantama, kad Pavijonas geidė pagerbti savo būstą, pasikviesdamas tariamąjį Liudviko pasiuntinį, ir todėl sustojimas priešais jo namus miniai nesukėlė nuostabos. Priešingai, ji net pasveikino poną Pavijoną garsiu *vivat*, kai jis įsivedė vidun įžymųjį svečią. Kventinas bematant nusiėmė tą visiems į akis krintusį gaubtą, užsidėjo kailiadirbio beretę ir užsimetė ant savo apdaro apsiaustą. Paskui Pavijonas parūpino jam pasą, kad jis galėtų pereiti miesto vartus ir grįžti nakčia ar dieną, kaip bus patogiau. Ir pagaliau, nurodęs ką daryti, perdavė Kventiną globoti savo dukteriai, šviesiaplaukei besišypsančiai Flandrijos mergužėlei, ir nuskubėjo atgal pas savo bičiulį, norėdamas kartu su juo nuraminti žmones rotušėje, sugalvojęs kuo įtikinamiausius pateisinimus dėl karaliaus Liudviko pasiuntinio dingimo. Mes negalime, kaip sako tarnas vienoje komedijoje, prisiminti, kokį melą pasakė avinai vadovai savo kaimenei, tačiau nieko nėra lengvesnio, kaip apgauti minią, kuri nekantraudama spėjo prigalvoti daugybę paaiškinimų, apsimetėliams dar nepratarus nė žodžio.

* Paaiškinimas (*pranc.*).

Vos garbingasis biurgeris spėjo pasišalinti, putnioji jo duktė Gertrūda, išraudusi ir su šypsena, kuri nepaprastai derėjo prie jos vyšninių lūpų, linksmų žydrų akių ir vaiskiai skaisčios odos, palydėjo gražųjį jaunikaitį per šešėliuotas pono Pavijono sodo alėjas į pačią pakrantę ir ten įsodino į dailią valtį, kurią du stambūs flamandai su trumpomis kelnėmis, kailinėmis kepurėmis ir daugiasagėmis striukėmis buvo paruošę taip skubiai, kaip leido jų nyderlandiškas lėtumas.

Kadangi dailioji Gertrūda kalbėjo tik vokiškai, tad Kventinas – tai jokia nuodėmė ištikimam jo prisirišimui prie grafaitės de Krua – galėjo atsidėkoti ne kitaip, kaip tik galantiškai pabučiuodamas tas vyšnines lūpas, ir toji priėmė bučinį su derama kuklia padėka, nes tokie dailios išvaizdos ir žavaus veido jaunuoliai kaip mūsų škotas ne kasdien pasitaikydavo tarp Lježo miestelėnų*.

Kol valtis yrėsi tingiai tekančiais Maso vandenimis ir plaukė pro miesto sutvirtinimus, Kventinas turėjo ganėtinai laiko pagalvoti, kaip jam pasiaiškinti dėl savo nuotykių Lježe, kai grįš pas vyskupą į Šonvaldo rūmus. Jis nenorėjo išduoti tų, kurie jam rodė pasitikėjimą, tegu ir per klaidą, bet jam labai rūpėjo pranešti svetingam Bažnyčios dignitoriui teisybę apie neramumus jo sostinėje, todėl Kventinas nusprendė viską papasakoti tik bendrais bruožais ir taip įspėti vyskupą, nenurodydamas konkretaus asmens kerštui.

Jis buvo išsodintas iš valties už pusės mylios nuo pilies ir atsidėkodamas davė yrėjams guldeną, tuo didžiai juos pradžiugindamas. Tuo metu varpas išmušė pietums; negana to, nors Kventinas buvo netoli pilies, pamatė, kad atsidūrė prie jos iš priešingos pusės, ir suprato, kad eidamas aplink gerokai pavėluotų. Todėl pasuko tiesiai prie arčiausio pilies kampo pastebėjęs, kad šioje pusėje ėjo sustiprinta siena, veikiausiai supanti

* Šie Kventino nuotykiai Lježe gali pasirodyti pernelyg nenatūralūs, bet negalima užmiršti, kad ir mažiausios smulkmenos paveikia viešąją nuomonę netikrumo ir abejonių momentais. Daugelis skaitytojų turi prisiminti, kad kai Nyderlandai buvo besukylą prieš prancūzų jungą, jų karštą veržimąsi išsivaduoti dar labiau paskatino išsikėlęs vienas uniformuotas Anglijos savanoris, kuris, nors atvykęs asmeniškais reikalais, buvo sutiktas kaip garantija, jog iš Anglijos artėja parama.

tą mažą jau matytą sodą. Prie vartelių, atsidarančių nuo griovio į pilį, plūduriavo pririštas luotas, kuris, pagalvojo, šūktelėjus galėtų jį perkelti.

Kai jis priartėjo, tikėdamasis per čia kaip nors patekti į pilį, varteliai staiga atsidarė, pro juos išėjo žmogus ir, įšokęs į luotą, ėmė greitai irtis į kitą griovio pusę, o paskui su ilga kartimi nustūmė luotą atgal į tą pačią vietą, kur jis prieš tai plūduriavo. Priėjęs arčiau Kventinas pažino, kad tas žmogus buvo čigonas, kuris, lengvai jį aplenkęs, kitu keliu pasuko į Ležą ir kaipmat dingo jam iš akių.

Tatai Kventinui sukėlė naują spėlionių audrą. Nejau šis klajojantis pagonis visą tą laiką buvo su grafaitėmis de Krua? Ir kokiais sumetimais jos taip ilgai jį užlaikė? Ši mintis taip kankino Kventiną, jog jis su dvigubu ryžtu nusprendė būtinai su jomis pasimatyti ir atskleisti joms Heiradino išdavystę, o kartu pranešti apie tą pavojingą padėtį, kurioje yra atsidūręs jų globėjas vyskupas dėl maištingai nusiteikusių Ležo miestelėnų.

Šitaip mintydamas Kventinas įėjo į pilį pro pagrindinius vartus. Tie vyskupo šeimynykščiai, kurie rinkdavosi pietauti didžiojoje menėje, įskaitant dvasininkus, rūmų tarnautojus, taip pat žemesnės kilmės svetimšalius, jau sėdėjo prie skobnių. Tuščias krėslas Kventinui buvo paliktas aukštesniajame stalo gale šalia vyskupo asmeninio kapeliono; šis pasveikino atėjusįjį senu mokykliniu priežodžiu: *Sero venientibus ossa**, tačiau skubiai ėmė krauti į jo lėkštę skanumynus, kad ištrintų bet kokį šmaikštaus priežodžio panašumą į tikrovę, nes, kaip Kventino tėviškėje sakoma, šmaikštybė, tapusi tikra, nebėra šmaikštybė arba pasidaro tiesiog neįkandama**.

Bijodamas, kad nekiltų įtarimų dėl jo išsiauklėjimo, Kventinas trumpai papasakojo apie sąmyšį, kuris savaime kilo mieste, kai žmonės pastebėjo, jog jis priklauso karaliaus Liudviko škotų gvardijai. Papasakoti pasistengė kuo juokingiau, ypač apie tai, kaip buvo išpainiotas iš tos bjaurios bėdos kažkokio druckio lježiečio ir dailios jo dukters. Tačiau sėdintieji prie skobnių labai susidomėjo jo pasakojimu – jis visai neat-

* Pavėlavusiems – kaulai (*lot.*).

** „Tikras pokštas – nebe pokštas“, – sako škotai.

rodė jiems juokingas. Net liovėsi valgę, kol Kventinas kalbėjo apie save, ir kai jis nutilo, stojo gūdi tyla. Ją nutraukė mažordomas, tyliu ir liūdnu balsu tardamas:

– Duok, Dieve, kad greičiau sulauktume iš Burgundijos to šimto iečių!

– O kodėl jūs taip susirūpinote? – pasiteiravo Kventinas. – Juk čia turite daug karių, kurie moka puikiai darbuotis ginklu, o jūsų priešininkai – tik palaidų miestelėnų minia, kuri ims bėgti, išvydusi plevėsuojančią vėliavą ir išsirikiavusius riterius.

– Jūs nepažįstate Lježo žmonių, – atsakė kapelionas. – Juk jie, ir dar Gento miestiečiai, be abejonės, yra nirčiausi ir didžiausi nenuoramos visoje Europoje. Burgundijos hercogas du sykius juos nubaudė už pakartotinius sukilimus prieš savo vyskupą, du sykius numalšino juos kuo žiauriausiai, apkarpė privilegijas, atėmė vėliavas, uždėjo prievoles, o sau leido tokias teises, kurių jie anksčiau galėjo nepripažinti kaip laisvas imperijos miestas. Negana to, paskutinį kartą sumušė juos, daug iššudė ties Sen Tronu[146], kur lježiečiai neteko beveik šešių tūkstančių vyrų – vieni žuvo nuo kardo, kiti prigėrė bėgdami. O tada, norėdamas jų maištams užkirsti kelią ateityje, hercogas Karolis atsisakė įeiti į miestą pro vartus, kurie jam buvo atverti, ir, liepęs išgriauti iki pat žemės keturiasdešimt uolekčių miesto sienos, kaip nugalėtojas su nuleistu antveidžiu ir persverta ietimi įjojo į Lježą riterių priešakyje pro tą spragą, kurią buvo padaręs. Ir patys lježiečiai juk puikiai žinojo, kad jeigu jų būtų neužstojęs jo tėvas, hercogas Pilypas Gerasis, Karolis, tada vadinamas grafu Šaralua, būtų atidavęs jų miestą plėšti kareiviams. Ir vis tiek, dar neišblėsus tiems prisiminimams, dar neužmūrijus pralaužtos spragos miesto sienoje ir nespėjus įsigyti ginklų, jie ir vėl ima šiaušti, vos tik išvydo gvardiečio gaubtą. Tebūnie Viešpaties valia! Bet aš bijau, kad viskas baigsis kraujo praliejimu tarp nenuoramų gyventojų ir tokio karšto valdovo. O, kaip norėčiau, kad šauniojo ir gerojo mūsų vyskupo postas būtų ne toks aukštas, bet saugesnis, nes čia jo mitra yra pamušta ne šermuonėliais, o erškėčiais. Tatai aš kalbu jums, pone svetimšali, nes noriu įspėti: jeigu neturite dėl ko ilgiau užtrukti

Šonvalde, tai žinokite, kad iš šios pilies kiekvienas protingas žmogus turėtų išvykti kuo greičiau. Atrodo, kad ir jūsų damos taip pat mano, nes per vieną iš grumų, lydinčių jas kelyje, nusiuntė į Prancūzijos rūmus laiškus, kuriuose, be abejo, pranešė, jog ketina ieškoti saugesnio prieglobsčio.

XX SKYRIUS

Laiškelis

Ryžkis... Tu esi sutvertas, jei panorėsi, būti išaukštintas...
Jei ne, lik ir toliau vienas iš mano tarnų, nevertas prisiliesti
Fortūnos pirštų.

V. Šekspyras „Dvyliktoji naktis"[147]

Kada skobniai buvo nukraustyti, kapelionas, ar todėl, kad jam patiko Kventinas Dervardas, ar gal tik norėdamas šį tą daugiau sužinoti apie rytinį jo nuotykį mieste, nusivedė jį į svetainę, kurios langai iš vienos pusės buvo į sodą, ir pamatęs bičiulį gana smalsiai pro juos žvelgiant pasiūlė nusileisti apačion ir apžiūrėti retus užsienietiškus sodinukus, kuriais vyskupas buvo praturtinęs savo gėlynus.

Kventinas atsiprašė, girdi, nenorįs kapeliono trukdyti, ir čia pat priminė, kad rytą jam buvo uždrausta vaikščioti po sodą.

Kapelionas nusišypsojo ir tarė:

– Tikrai, kažkada seniau buvo uždrausta įeiti į šį privatų vyskupo sodą, bet tik tais laikais, – pridūrė jis su šypsena, – kai garbingasis mūsų dignitorius buvo jaunas, kokių trisdešimties metų amžiaus, ir kai daug gražių damų dažnai užsukdavo į pilį, ieškodamos dvasinės paguodos. Juk reikėjo, – kalbėjo jis, nuleidęs akis, bet kartu ir nekaltai, gudriai šypsodamasis, – kad sąžinės graužimą jaučiančios damos, apgyvendintos tuose kambariuose, kuriuos dabar užima prakilnioji aba-

tė, galėtų pakvėpuoti šviežiu oru, nesutikdamos pašalinių nedorų akių. Bet pastaraisiais metais, – pridūrė jis, – šio draudimo, nors oficialiai jis nepanaikintas, mes nebepaisome. Jis išliko tik kaip prietaras ir dar tebesilaiko pasenusio ceremonmeisterio galvoje. Jeigu norite, – pasiūlė kapelionas, – mes tuoj pat nusileisime ir įsitikinsime, ar ta vieta kieno nors lankoma, ar ne.

Kventinui nieko negalėjo būti malonesnio kaip galimybė laisvai patekti į sodą, nes iš ten jis vylėsi, jeigu laimė ir toliau jam talkininkaus, pasikalbėti ar bent išvysti savo mylimąją pro kokį bokšto ar balkono langą ar kokiame panašiame „pasakiškame kampelyje", kaip „Lelijos" užeigoje prie Plesi pilies ar Dofino bokšte pačioje pilyje. Kur tik Izabelė apsistodavo, jai, matyt, vis dar būdavo lemta tapti Bokšto Mergele.

Kada Dervardas nusileido į sodą su naujuoju savo draugu, pastarasis pasirodė esąs tikras šio pasaulio filosofas, užsiėmęs vien žemiškaisiais dalykais, o Kventinas, jei ir netyrinėjo dangaus kaip astrologas, tai stengdamasis atrasti savo svajonių žvaigždę žvilgsniu varstė langus, balkonus ir ypač bokštelius, kuriais buvo nusagstytas visas vidinis senų rūmų frontonas.

Šitaip užsigalvojęs jaunasis įsimylėjėlis klausėsi visiškai atsainiai, – jeigu iš viso klausėsi, – kaip garbingasis jo vadovas rodė ir vardijo augalus, žoles ir krūmus. Vieni jų esą ypatingi, nes plačiai vartojami medicinoje, kiti dar svarbesni, nes suteikia retą skonį sriuboms, o treti – patys vertingiausi, nes labai reti, nors šiaip niekuo neypatingi. Tačiau reikėjo bent dėtis atidžiai klausantis, ir jaunuoliui tatai buvo taip sunku, kad jis nuoširdžiai siuntė velniop paslaugųjį botaniką ir visą jo augalijos karalystę. Pagaliau jį išgelbėjo laikrodžio dūžiai, pašaukdami kapelioną prie tarnybinių pareigų.

Garbusis dvasininkas be reikalo daug ir ilgai atsiprašinėjo, kad palieka naująjį savo bičiulį, ir baigdamas maloniai užtikrino, kad Kventinas galįs vaikščioti po sodą iki vakarienės ir niekas jam nesutrukdys.

– Čia kaip tik ta vieta, – pasakė jis, – kur aš visuomet rengiu savo pamokslus, nes čionai niekada nesimaišo pašaliniai. Dabar štai man vėl reikia pasakyti vieną tokį pamokslą koplyčioje, tai gal malonėtumėte pa-

gerbti mane ir parodyti savo dėmesį?.. Žmonės sako, kad aš turiu šiokį tokį talentą... Bet garbė tebūnie tam, kas jį man davė.

Kventinas pasiteisino, kad šį vakarą jam labai skauda galvą ir grynas oras gal būsiąs geriausias vaistas, todėl geraširdis dvasininkas pagaliau paliko jį vieną.

Galima neklystant pasakyti, kad likęs vienas ir smalsiai žiūrėdamas į kiekvieną langą ar angą iš kiemo pusės, jis nepraleido ir mažų vartelių, pro kuriuos, kaip matė, Martona įvedė Heiradiną, pasak jo, į grafaičių apartamentus. Tačiau jau pradėjo temti, o niekas vartelių neatidarė ir niekas nepasirodė, kas būtų paneigęs ar patvirtinęs čigono žodžius, ir Kventinas ėmė nuogąstauti, – pats nežinodamas kodėl, – kad toks ilgas jo slampinėjimas po kiemą gali pasirodyti įtartinas ar kam nors nepageidautinas.

Kaip tik tada, kai Kventinas nutarė pasišalinti ir tik ketino paskutinį kartą praeiti pro langus, kurie taip jį traukė, staiga virš savęs išgirdo, kaip kažkas tyliai ir atsargiai kostelėjo, tarsi stengdamasis kitiems nematant atkreipti jo dėmesį. Kai Kventinas džiugiai nustebęs pakėlė aukštyn akis, atsidarė langelis... ir moters ranka paleido popierėlį, šis nukrito į rozenarijos krūmą, augantį palei sieną. Atsargiai numestas laiškutis savaime reikalavo, kad taip pat atsargiai ir slaptai būtų perskaitytas. Sodas, kaip minėjome, buvo tarp dviejų pilies pastatų ir, žinoma, matomas pro daugelio kambarių langus. Tačiau netoliese stūksojo savotiška iš akmenų sukrauta grota, kurią kapelionas itin paslaugiai aprodė Dervardui. Pačiupti laiškutį, įsikišti jį užantin ir nuskubėti į šią slaptą vietą tereikėjo vienos minutės. Čia Kventinas atskleidė brangų popierėlį ir tuo pat metu su dėkingumu prisiminė Aberbrotiko vienuolius – jei ne jie, dabar jis nebūtų mokėjęs perskaityti, kas rašoma laiškelyje.

Pirmoje eilutėje buvo parašyta: „Perskaitykite slapta“. Toliau ėjo šitoks turinys:

Ką jūsų akys pernelyg drąsiai bylojo, manosios gal pernelyg greitai suprato. Bet neteisingas persekiojimas suteikia aukai drąsos, ir geriau yra atsiduoti vieno asmens dėkingumui, negu likti siekiamai daugelio. Fortūnos sostas yra ant uolos, bet

narsuoliai nebijo kopti į ją. Jeigu jūs išdrįsite šį tą padaryti dėl tos, kuri daug kuo rizikuoja, ateikite į šį sodą rytoj ankstyvųjų pamaldų valandą, papuošęs savo kepurę mėlyna ir balta plunksna. Daugiau jokių nurodymų nelaukite. Jūsų žvaigždės, kaip girdėjau, lėmė jums didžią ateitį ir suteikė jums kilnią sielą. Sudie!.. Būkite ištikimas, veiklus, ryžtingas ir neabejokite savo laime.

Laiškelyje buvo įvyniotas žiedas su plokščiu deimantu, ant kurio pasirodė esąs išraižytas senoviškas rombo pavidalo de Krua giminės herbas.

Kventiną pirmiausia užplūdo neapsakomas džiaugsmas, pasididžiavimas ir laimė, kuri, atrodė, pakels iki pat žvaigždžių, ir jis tvirtai pasiryžo pasiekti tikslą arba mirti. Tūkstančiai kliūčių, kurios skyrė jį nuo svajonių idealo, dabar regėjosi visai niekingos.

Netverdamas džiugesiu ir bijodamas, kad kas nors nenukreiptų minčių, tegu ir trumpą valandėlę, neišblaškytų pakilaus susikaupimo, Dervardas, grįžęs į pilį, iškart pasisakė, kaip ir anąsyk, jog jam skauda galvą, kad nereikėtų kartu vakarieniauti su vyskupo šeimynykščiais, ir, įžiebęs lempą, užsidarė jam skirtame kambaryje, trokšdamas vis iš naujo skaityti brangųjį laiškelį ir tūkstantį kartų bučiuoti ne mažiau brangų žiedą.

Bet tokia džiaugsminga būsena negalėjo tverti be galo. Kventinui dingtelėjo mintis – nors jis nuvijo ją kaip nedėkingą, net šventvagišką, – kad taip atvirai prisipažinti nederėjo subtiliai damai, kokią lig šiol Dervardas regėjo grafaitę Izabelę savo romantiškų svajų pasaulyje. Vos tik ši nemaloni mintis smilktelėjo jam į sąmonę, jis tuoj skubiai ją pasmaugė lyg šnypščiančią šlykščią gyvatę, atsėlinusią į jo patalą. Nejau jis, laimingasis, dėl kurio jinai nusileido iš savo aukštybių, gali ją smerkti už tą nusižeminimą, juk kitaip jis nebūtų išdrįsęs net pakelti į ją akių? Pagaliau – ar pati jos padėtis ir kilmingumas nepaneigia įprastų taisyklių, kad dama turi laukti, kol pirmas prabils jos mylimasis? Prie šių drąsių kategoriškų išvadų jo tuštybė galėjo pašnibždėti dar tai, ko jis nedrįso net mintyse atvirai prisipažinti – kad dėl mylimojo nuopelnų dama galėjo truputėlį nusižengti įprastoms taisyklėms. Beje, tokį pavyzdį jis žino ir iš literatūros – tai Malvolijus[148]. Žemakilnis ginklanešys, apie kurį jis

buvo neseniai skaitęs, buvo toks pat neturtingas bežemis kaip ir jis, ir vis dėlto kilmingoji Vengrijos karalaitė nesidrovėdama parodė jam didesnių meilės ženklų negu šitas laiškutis. Jinai pasakė:

Bekilmi bajoraiti mielas,
Tu laimė begalinė sielos.
Tave aš triskart pabučiuosiu,
Daug guldenų dar priedo duosiu.

Ir toliau toje pačioje teisingoje istorijoje Vengrijos karaliaus lūpomis tvirtinama:

Dažnai lemtis taip pažui klostos,
Kad per vedybas tenka sostas.

Taigi viską susumavęs, Kventinas kilniai ir didžiadvasiškai pateisino grafaitės poelgį, žadantį jam begalinę laimę.

Tačiau vos kiek apsiramino, jam kilo tokia abejonė, kurią išspręsti pasirodė sunkiau. Kventinas aiškiai žinojo, kad išdavikas Heiradinas užtruko damų kambariuose kokias keturias valandas, todėl prisiminęs čigono užuominas, jog tas gali turėti įtakos jo likimui, jis suabejojo, ar tik šis laiškas nėra čigono sugalvota gudrybė. O jeigu taip, visai galimas daiktas, kad tas veidmainys niekšas tatai sumanė, norėdamas užmaskuoti kokią naują išdavystę – galbūt pasiryžo išvilioti Izabelę iš garbiojo vyskupo prieglobsčio? Reikėjo atsidėjus viską ištirti, nes nuo tos akimirkos, kai čigonas įžūliai prisipažino ketinęs damas išduoti, Kventinas bjaurėjosi šiuo žmogumi ir tvirtai tikėjo, kad joks reikalas, kur čigonas įsipainios, niekada nesibaigs garbingai ir laimingai.

Tokios mintys vertėsi viena per kitą Kventino galvoje lyg audros debesys, sujaukdami ir užtemdydami giedrą gamtovaizdį, kurį jo vaizduotė iš pradžių buvo nupiešusi, ir visą naktį jis praleido be miego. Rytmetinių pamaldų valandą – kur ten, dar gerokai anksčiau – jis jau buvo pilies sode, kur dabar niekas nedraudė jam įeiti ir vaikščioti, prisiseges nurody-

tos spalvos plunksnas, kurias paskubomis vargais negalais surado. Praėjo beveik dvi valandos, bet niekas tarsi nė nematė, kad jis laukia. Pagaliau išgirdo, kaip keletą kartų skambtelėjo lyra, ir netrukus atsidarė grotuotas langutis, kaip tik virš vartelių, pro kuriuos Martona buvo įleidusi Heiradiną. Izabelė visa savo jaunatviška grožybe pasirodė lange, pasveikino jį maloniai, bet kartu droviai, o kai jis žemai ir reikšmingai nusilenkė, jai atsakydamas, nuraudo, uždarė langutį ir dingo.

Pati ryškiausia dienos šviesa nebūtų aiškiau atskleidusi tiesos! Laiškelis buvo tikrai jos – beliko laukti, kas bus toliau, bet apie tai gražioji autorė jam nieko nebuvo užsiminusi. Tačiau tuo tarpu negrėsė joks pavojus. Grafaitė gyveno stiprioje pilyje, globojama valdovo, kuris buvo gerbiamas dėl pasaulietiškos ir godojamas dėl bažnytinės savo valdžios. Džiūgaujančiam riteriui nebuvo nei reikalo, nei dingsties rodyti savo drąsą. Kol kas, matyt, užteko to, kad jis būtų pasirengęs vykdyti jos paliepimus, kai jie bus duoti. Tačiau likimas paragino jį veikti greičiau, negu tikėjosi.

Buvo ketvirtas vakaras, kai jie viešėjo Šonvalde, ir Kventinas ketino rytojaus dieną paleisti į Liudviko dvarą paskutinį kareivį, lydintį juos kelionėje, su laiškais dėdei ir lordui Krofordui, kuriuose pranešė atsisakąs tarnauti Prancūzijos karūnai, nes dėl slaptų karaliaus nurodymų Heiradinui jis vos netapęs išdavystės auka, – taigi to reikalavo jo garbė ir saugumas. Kventinas atsigulė, svaiginamas maloniausių minčių, kurios plazdena ties jaunuolio guoliu, kai jis karštai myli ir tiki, jog į jo meilę nuoširdžiai atsakoma.

Tačiau Kventino sapnai, iš pradžių tarsi atspindintys tą laimingą vakaro būseną, tolydžio darėsi vis baisesni.

Jis sapnavo vaikštąs su grafaite Izabele palei ramų klonio ežerą, tokį kaip jo gimtinėje. Kalbėjo apie savo meilę, tarsi jai nebūtų buvę jokių kliūčių, o ji klausėsi rausdama ir šypsodamasi, taip, kaip jis galėjo tikėtis iš to, kas buvo parašyta jos laiškelyje, kurį dieną naktį laikė prie širdies. Bet staiga paveikslas pasikeitė: vasara virto žiema, ramybė – audra. Vėjai ir bangos taip sūkuriavo, ūžė, tarsi jūrų ir dangaus demonai būtų grūmęsi dėl savo karalijų. Patvinę vandenys pastojo kelią mylimiesiems, jie

negalėjo nei eiti priekin, nei atsitraukti atgal. Vis labiau įsisiautėjanti audra bloškė juos vieną prieš kitą, ir atrodė bangos nešte nuneš... Kventiną apėmė pražūties siaubas, ir jis pakirdo iš sapno.

Sapno vaizdai dingo, jis išvydo tikrovę, bet triukšmas, kuris veikiausiai sukėlė sapną, tebeūžė ausyse.

Kventinas pašoko lovoje ir nustėręs įsiklausė. Ūžesys, kurį girdėjo, iš tiesų panėšėjo į audrą, tačiau jei tai buvo audra, ji šėlo baisiau negu stichija gimtuosiuose Grampiano kalnuose. Bet po minutės jis įtikino, kad triukšmą sukėlė ne siautėjanti gamta, o žmonių minia.

Pašokęs iš lovos, puolė prie kambario lango, tačiau langas atsidarė į sodą, o čia buvo ramu, nors atvėręs jį Kventinas iš šauksmų, pasiekiančių ausis, dar aiškiau įsitikino, kad pilis apgulta ir puolama nuo išorinio fasado pusės, kad priešų daug ir jie nuožmūs. Skubiai rinkdamas drabužius ir ginklus ir vilkdamasis taip greitai, kaip leido tamsa ir jaudulys, jis išgirdo kažką beldžiant į kambario duris. Iš karto Kventinas neatsiliepė, todėl silpnutės durys buvo smarkiai stumtelėtos, ir į kambarį įsibrovė čigonas Heiradinas Mograbinas – tai buvo nesunku suprasti iš jo savotiškos tarties. Rankoje jis turėjo stiklinį indelį, prie kurio prilietė dagtį, ir tuoj sušmėžavo rusva liepsna. Nuo jos čigonas uždegė mažą žibintą, išsiimtą iš užančio.

– Jūsų likimas, – griežtai tarė jis Dervardui net nepasisveikinęs, – dabar priklausys nuo to, kaip šią akimirką apsispręsite.

– Niekše! – atkirto atsakydamas Kventinas. – Aplink mus išdavystė, o kur išdavystė, ten būtinai ir tu.

– Jūs patrakote, – atsakė Mograbinas. – Aš griebiuosi išdavystės tik tada, kai man naudinga, tai kodėl turėčiau jus išduoti, jeigu išsaugoti jūsų gyvybę man kur kas naudingiau? Jei galite, paklausykite valandėlę proto balso, kol nesugriaudėjo į ausį pražūtį skelbiantis varpas. Lježiečiai sukilo... Juos veda Viljamas de la Markas su savo gauja. Jeigu ir būtų kam ginti pilį, jų skaičius ir įniršis viską įveiks. Bet gynėjų beveik kaip ir nėra. Jeigu norite išgelbėti grafaitę ir savo viltis, sekite paskui mane dėl tos, kuri atsiuntė jums žiedą su deimantu, papuoštą trimis išgraviruotais leopardais!

– Rodyk, kur eiti, – skubiai paliepė Kventinas. – Dėl jos aš nebijau jokių pavojų!

– Aš pasistengsiu, – tarė čigonas, – kad nebūtų jokio pavojaus, jei tik jūs susilaikysite ir neįsivelsite į kautynes, kurios jūsų neliečia. Kas jums darbo, ar vyskupas, kaip jis vadinamas, išskers savo kaimenę, ar kaimenė pribaigs savo piemenį? Cha cha cha! Sekite paskui mane, bet būkite atsargus ir turėkite kantrybės. Pažabokite savo narsą ir pasikliaukite mano apdairumu – tada aš atsiteisiu savo skolą, ir jūs turėsite grafaitę už žmoną. Sekite!

– Einu, – atsakė Kventinas, išsitraukdamas kardą, – bet tą akimirką, kai pastebėsiu menkiausią išdavystės ženklą, tavo galva nuriedės nuo pečių!

Pamatęs, kad Kventinas jau spėjo apsiginkluoti, čigonas daugiau nekalbėdamas nubėgo laiptais žemyn ir painiais šoniniais koridoriais greitai išvedė jaunąjį riterį į sodą. Šioje pusėje buvo tamsu, beveik nesigirdėjo bruzdesio. Bet triukšmas iš priešingos pilies pusės dabar, atsidūrus lauke, atrodė dešimt kartų garsesnis, ir Kventinas net suprato atskirus šūksnius. „Pirmyn, lježiečiai! Tegyvuoja Ardėnų Šernas!“ – rėkė užpuolikai, o Bažnyčios dignitoriaus kariai, kurie atskubėjo ginti sienų, netikėtai užklupti ir nepasirengę, vangiais, silpnais balsais negarsiai šūkčiojo: „Šventoji Mergele, gink mūsų valdovą vyskupą!“

Bet Kventinas Dervardas, nors buvo karingo būdo, šį sykį nesidomėjo kautynėmis ir galvojo tik apie Izabelę de Krua, nes jos likimas, kaip Kventinas žinojo, būtų baisingas, jei niekas neišgelbėtų iš šio nežaboto žiauraus galvažudžio nagų, kuris dabar, atrodė, jau laužė pilies vartus. Jis susitaikė su čigono pagalba, kaip beviltiškai sergantys žmonės sutinka gerti šundaktarių ir šarlatanų vaistus, ir nusekė paskui čigoną per sodą, nutaręs tol jo klausyti, kol pastebės mažiausią apgaulę, o tada pervers jam širdį ar nukirs galvą. Ir Heiradinas, atrodė, suprato, kad jo gyvybė kabo ant plauko, nes vos atsidūrė po atviru dangumi, liovėsi maivęsis ir juokavęs, tarsi būtų davęs įžadą veikti kukliai, drąsiai ir ryžtingai.

Prie vartelių, už kurių buvo damų apartamentai, Heiradinui tyliai davus ženklą, pasirodė dvi moterys, apsimuturiavusios tamsiais šilkiniais šydais, kokius tada, kaip ir vėliau, nešiojo Nyderlandų moterys. Kven-

tinas vienai pasiūlė savo ranką, ir ji drebėdama taip pakibo ant jos, jog būtų trukdžiusi jiems bėgti, jeigu būtų buvusi kiek sunkesnė.

Čigonas, vesdamas antrą moteriškę, pasuko tiesiai prie vartelių sodo sienoje, atsiveriančių į griovį, – čia dabar buvo pritrauktas mažas luotelis, kuriuo Kventinas prieš tai matė Heiradiną nuplaukiant nuo pilies.

Jiems keliantis per griovį, audringi ir pergalingi kautynių šūksmai aiškiai skelbė, kad pilis jau imama. Kventino ausyse tatai skambėjo taip kraupiai, kad jis nesusilaikė, garsiai nesušukęs:

– Jeigu visą savo gyvastį nebūčiau paskyręs dabartinei pareigai, tuč-tuojau grįžčiau prie pilies sienų, ištikimai prisidėčiau prie svetingojo vyskupo kareivių ir nutildyčiau bent keletą tų niekšų, kurie nieko kito nežino, kaip tik maištauti ir plėšti!

Dama, kurios ranką Kventinas tebelaikė, spustelėjo jo plaštaką, lyg duodama suprasti, kad čia jam svarbiau parodyti riteriškumą, negu ginti Šonvaldą.

Čigonas tą akimirką sušuko garsiai, kad jį girdėtų:

– Tai būtų tikra krikščioniška beprotybė! Grįžti atgal kautis, kai meilė ir laimė reikalauja bėgti?! Pirmyn! Pirmyn!.. Skubėkite kiek galite! Arkliai laukia aure aname karklyne.

– Ten tik pora arklių, – atsiliepė Kventinas, pamatęs juos mėnesienoje.

– Daugiau negalėjau parūpinti, būčiau sukėlęs įtarimą... Dviejų ir užteks, – atsakė čigonas. – Judu turite joti Tongro link, kol dar kelias neatkirstas... Martona pasiliks su mūsų moterimis – mes juk seni pažįstami! Žinokite, jinai yra mūsų genties duktė ir tik gyveno tarp jūsų, kol mums tai buvo naudinga.

– Martona! – sukliko nustebusi grafaitė, žvelgdama į moterį su šydu. – Tai ne mano giminaitė?

– Ji tik Martona, – tarė Heiradinas. – Atleiskite man už šią mažą apgavystę. Aš nedrįsau pagrobti abiejų grafaičių de Krua iš Laukinio Ardėnų Šerno.

– Šunie! – nirtingai sušuko Kventinas. – Bet dar nevėlu... Negali būti vėlu... aš bėgu gelbėti grafaitės Amelinos.

– Amelinos... – sušnibždėjo dama sutrikusiu balsu. – Jinai įsikibusi į tavo ranką ir dėkoja tau už išgelbėjimą.

– Kas? Kaip tatai atsitiko? – sušuko Kventinas, išsivaduodamas iš jos rankų toli gražu ne taip mandagiai, kaip būtų elgęsis kitu metu su kilminga dama. – Vadinasi, grafaitė Izabelė tebėra pilyje? Likit sveiki... Sudie...

Kai jis apsisuko bėgti atgal į pilį, jį čiupo Heiradinas.

– Sustokite!.. Klausykite!.. Jūs lendate stačiai į mirtį. Koks prakeiktas velnias liepė jums įsismeigti vyresniosios grafaitės spalvos plunksnas?! Aš niekad gyvenime nebepasitikėsiu mėlyna ir balta spalva. Bet ir ši grafaitė turi didelį kraitį... Daug brangakmenių ir aukso... Ji taip pat turi teisių į grafystę.

Kalbėdamas trūkčiojančiu iš susijaudinimo balsu, čigonas stengėsi sulaikyti Kventiną, bet šis galų gale griebėsi durklo, pasiryžęs ištrūkti.

– Na, jeigu jau taip, – tarė Heiradinas, paleisdamas jį, – tai nešdinkitės!.. Nešdinkitės po velnių!

Ir škotas, vos išsivadavęs iš jo rankų, kaip vėjas nudūmė atgal į pilį.

Heiradinas tada pasisuko į grafaitę Ameliną, kuri iš gėdos, išgąsčio ir nevilties buvo susmukusi ant žemės.

– Įvyko klaida, – pareiškė jis. – Stokite, madam, ir eikite su manim. Dar prieš auštant aš jums parūpinsiu šaunesnį vyrą negu šis paneliškas bernėkas. O jeigu vieno bus maža, gausite dvidešimt.

Grafaitė Amelina buvo tokių audringų jausmų, kaip kad menko ir silpno protelio. Kaip ir daugelis, ji šiaip taip tvarkė savo kasdienį gyvenimą, tačiau tokiu kritišku momentu nesugebėjo nieko daugiau, tik tuščiai aimanuoti ir koneveikti Heiradiną – ji išvadino jį vagim, niekingu vergu, apgaviku, žudiku.

– Vadinkite mane čigonu, – atkirto jis ramiai, – ir jūs viską pasakysite vienu žodžiu.

– Siaubūne! Tu sakei, kad žvaigždės lėmė mūsų vedybas, ir privertei mane parašyti... O, kokia akla aš buvau! – verkavo nelaimingoji dama.

– Jos tikrai būtų nulėmusios jūsų vedybas, – atsakė Heiradinas, – jeigu abi pusės būtų norėjusios. Bet nejau manote, kad padangių žvaigždynai gali priversti ką nors vesti prieš jo valią? Mane suklaidino tas idiotiškas

krikščioniškas jūsų maivymasis – visokie kaspinėliai, plunksnelės... O tas pienburnis, pasirodo, nori veršienos, o ne jautienos, štai ir viskas. Stokite ir eikite paskui mane. Žiūrėkite, aš nepakenčiu ašarų ir alpimų.

– Nė žingsnio nežengsiu, – atkakliai pasipriešino grafaitė.

– Galiu prisiekti skaisčiausiu dangum – žengsite, norite ar nenorite! – sušuko Heiradinas. – Galiu prisiekti viskuo, kuo gyvenime tikėjo kvailiai, kad man nieko nereiškia išrengti jus nuogą, pririšti prie medžio ir palikti likimo valiai!

– Ne, šitaip tu nepadarysi, – įsiterpė Martona. – Aš taip pat turiu peilį, kaip ir tu, ir žinau, ką su juo daryti. Ji gera moteris, nors ir kvailė. O jūs, madam, kelkitės ir eikite paskui mus. Įvyko klaida, bet jūs išlikote gyva ir sveika. Aure toje pilyje yra daug tokių, kurie paaukotų visus pasaulio turtus, kad galėtų atsidurti čia, kur mes esame.

Sulig Martonos žodžiais nuo Šonvaldo pilies atsklido klyksmas; pergalingi šūksmai buvo sumišę draugėn su siaubo ir nevilties riksmais.

– Pasiklausykite, madam, – tarė Heiradinas, – ir būkite dėkinga, kad jūsų virpantis balsiukas nedalyvauja aname koncerte. Patikėkite manim, aš dorai jumis pasirūpinsiu – žvaigždės tesės savo žodį ir ras jums gerą vyrą.

Tarsi laukinis gyvulėlis, išsekęs, prislėgtas siaubo ir nuovargio, grafaitė Amelina leidosi tempiama savo vadovų ten, kur jie norėjo. Ji tikrai buvo tokia sutrikusi ir bejėgė, kad nors garbingoji porelė, kuri ją veikiau nešė, o ne vedė, garsiai kalbėjosi šalia, ji visai nieko nebesusigaudė.

– Aš visą laiką sakiau, kad tavo planas kvailas, – tarė Martona. – Jeigu būtum suvedęs abu jaunuosius, mes būtume galėję tikėtis jų dėkingumo ir įsitaisyti jų pilyje. Ar toks dailus jaunuolis vestų šitą seną kvailę?

– Rizpa, – kreipėsi į merginą Heiradinas, – tu taip ilgai vadinaisi krikščionišku vardu ir gyvenai tų papaikusių žmonių šėtrose, kad turbūt užsikrėtei jų kvailumu. Iš kur aš galėjau žinoti, kad jis ims spyriotis dėl kelerių metų – pamanyk, jaunesnė ar senesnė, – kai šitos vedybos aiškiai naudingesnės? Be to, pati supranti, tos bailios mergelės nebūčiau taip lengvai palenkęs kaip šitą damą, kuri kabo mums ant rankų kaip maišas. Man patiko tas vaikinas, ir būčiau atsimokėjęs jam geru. Vedęs šitą senmergę, jis galėjo tapti turtingas, o apvesdinti su ta Izabele – reiškia už-

karti ant sprando de la Marką, Burgundiją, Prancūziją – kiekvieną, kuris pretenduoja į teisę paskirti jai vyrą. O šita paikšė turi daug turto – aukso ir brangenybių, – kurių dalis ir mums būtų tekusi. Bet lanko templė trūko, ir strėlė nepataikė. Paskubėkim su ja!.. Atiduosime Viljamui Barzdočiui. Šiuo metu jis jau bus kaip paprastai prisisiurbęs vyno ir neatskirs senosios grafaitės nuo jaunosios. Greičiau, Rizpa!.. Nenukabink nosies! Skaisčioji Aldeborano žvaigždė tebelemia dykumos vaikų likimus!

XXI SKYRIUS

Siaubimas

Gailestingumo vartai užsivers,
Ir kietaširdžiai nirštantys kareiviai
Gaus laisvę siausti rankom kruvinom,
Su sąžine, kaip pragaras plačia.

V. Šekspyras „Henrikas V“[149]

Netikėtai užklupti ir išgąsdinti, Šonvaldo pilies kariai vis dėlto kurį laiką narsiai gynė sienas nuo užpuolėjų, tačiau begalinės minios, plūstančios iš Lježo miesto, puolė spiečiais it bitės, blaškė gynėjų dėmesį ir stelbė jų drąsą.

Tarp gynėjų taip pat buvo jeigu ir ne išdavikų, tai bent nenorinčių kautis. Kai kurie ragino pasiduoti, o kiti, palikę savo postus, mėgino bėgti iš pilies. Daugelis šoko nuo sienų į griovį, ir tie, kurie nenuskendo, perplaukę skubiai plėšėsi skiriamuosius ženklus ir gelbėjosi įsimaišydami margoje puolančiųjų minioje. Tik nedaugelis ištikimųjų garbiajam vyskupui susitelkė apie jį ir atkakliai gynė didįjį bokštą, į kurį tas pasitraukė. Kai kurie, nesitikėdami, kad priešas jų pasigailės, o gal apimti beviltiškos drąsos, laikėsi atskiruose didžiulės pilies bokštuose ir sustiprinimuose. Tačiau priešai, greit prasiskverbę į kiemus ir žemutinę rūmų dalį, nuožmiai persekiojo nugalėtuosius ir šmižinėjo po visus kampus, ieškodami grobio.

Staiga vienas karys, tarsi tyčia būtų ieškojęs mirties, nuo kurios visi bėgo, ėmė brautis į sąmyšio sūkurį, genamas vienos minties, kuri jam buvo baisesnė negu aplink regima tikrovė. Jeigu kas būtų pamatęs Kventiną Dervardą tą lemtingąją naktį, nežinodamas, kodėl jis taip elgėsi, būtų palaikęs jį siautėjančiu bepročiu. O tas, kas būtų perpratęs jo tikslą, būtų iškėlęs aukščiau už romanų herojus.

Artėdamas prie Šonvaldo iš tos pusės, iš kur buvo pasitraukęs, jaunuolis sutiko keletą į mišką dumiančių dezertyrų, kurie, suprantama, vengė jo kaip priešo, nes jis bėgo priešinga kryptimi negu jie. Priartėjęs jis išgirdo, o paskui ir pamatė, kaip kariai krito nuo sienos į pilies griovį, o kitus turbūt nuo dantytų kuorų buvo nustūmę užpuolikai. Tačiau Kventino drąsa nė valandėlę nesusvyravo. Jis neturėjo laiko dairytis valties, net jeigu ir būtų galėjęs ja pasinaudoti. Taip pat veltui būtų brovęsis prie sodo vartelių, nes ten grūdosi susikimšę bėgantys kariai, kurie, už nugarų stumiami kitų, puolė į vandens griovį, neturėdami kuo jo perplaukti.

Matydamas, kad per čia neprasibraus, Kventinas šoko plaukti per griovį netoli vadinamųjų mažųjų pilies vartų, kur pakeliamasis tiltas kol kas dar buvo nenuleistas. Jis šiaip taip išsisuko besikabinančių skęstančiųjų ir, priplaukęs prie pakeliamojo tilto, čiupo už vienos karančios grandinės, paskui, įtempęs visas jėgas ir miklumą, ėmė kilti į aikštelę, ant kurios laikėsi tiltas. Kai jis, darbuodamasis rankoms ir keliais, sliuogė viršun, kažkoks landsknechtas su kruvinu kardu rankoje prišoko prie jo ir užsimojo kirsti mirtiną smūgį.

– Ką tu, draugužį! – sušuko Kventinas įsakmiu balsu. – Tai šitaip tu padedi savo draugui? Duok ranką!

Kareivis tylėdamas ir dvejodamas ištiesė jam ranką ir padėjo pasikelti ant aikštelės, o škotas, neduodamas jam laiko pagalvoti, pridūrė tuo pačiu įsakmiu tonu:

– Dumk į vakarinį bokštą, jeigu nori būti turtingas... Vyskupo iždas yra vakariniame bokšte.

Šie žodžiai tuoj suskambo visose pusėse: „Į vakarinį bokštą! Iždas vakariniame bokšte!“ – ir plėšikautojai tarsi ruja alkanų vilkų puolė į priešingą pusę nuo tos, kur Kventinui reikėjo žūtbūt prasibrauti.

Elgdamasis taip, tarsi jis būtų buvęs vienas iš nugalėtojų, o ne nugalėtųjų, Kventinas nuskubėjo į sodą ir nustebo, kad ten buvo kur kas mažiau kliūčių, negu tikėjosi, nes šūksnis: „Į vakarinį bokštą!“ nuviliojo vieną puolėjų būrį, o kitas, išgirdęs karinę komandą ir trimito garsus, nuskubėjo į pagalbą atremti beviltiško išpuolio, kurį pradėjo bokšto gynėjai, tikėdamiesi prasiskinti kelią iš pilies ir taip išsigelbėti drauge su vyskupu. Todėl Kventinas leidosi per sodą skubiu žingsniu ir besidaužančia širdim, atsidavęs dangiškosioms jėgoms, kurios gynė jį daugelyje gyvenimo pavojų, drąsiai pasiryžęs pasiekti tikslą arba paaukoti gyvybę. Dar jam nespėjus pereiti sodo, prie jo prišoko trys vyrai su pakeltomis ietimis šaukdami:

– Už Lježą! Už Lježą!

Pasirengęs gintis, bet nepuldamas, jis atsakė:

– Už Prancūziją, Lježo rėmėją!

– Tegyvuoja Prancūzija! – sušuko lježiečiai ir nubėgo toliau.

Tas pats šūksnis pasirodė esąs tarsi talismanas: jis padėjo nukreipti ginklus dar keturių ar penkių de la Marko karių, kuriuos jis sutiko sode ir kurie šoko prie jo šaukdami:

– Už Šerną! Už Šerną!

Žodžiu, Kventinas ėmė viltis, jog visų įsitikinimas, kad jis yra karaliaus Liudviko agentas, konspiratyvus Lježo sukilėlių kurstytojas ir slaptas de la Marko rėmėjas, ko gera, apsaugos jį nuo šios nakties baisybių.

Pasiekęs bokštelį jis suvirpėjo, kai pamatė, kad šoninės durelės, pro kurias Martona ir grafaitė Amelina neseniai buvo išėjusios jo pasitikti, užverstos keletu negyvų kūnų.

Du kūnus jis greitai nutempė į šalį ir jau buvo bežengiąs per trečiąjį, bet tariamas negyvėlis įsitvėrė į jo apsiaustą ir ėmė maldauti, kad padėtų jam atsikelti.

Toji kliūtis pasitaikė taip ne laiku, jog Kventinas, nenorėdamas gaišti, ketino pribaigti sužeistąjį, bet tas vėl ėmė maldauti:

– Aš dūstu savo šarvuose! Aš esu Lježo sindikas Pavijonas! Jeigu tu mūsiškis, padarysiu tave turtingą... Jeigu tu prieš mus, aš tave apginsiu... Tik nepalik... nepalik manęs čia mirti kaip dūstančio paršo!

Kad ir koks sąmyšis tvyrojo aplinkui, kad ir kaip liejosi kraujas, blaivus Kventino protas pašnibždėjo, kad šis pareigūnas vėliau galėtų padėti jam pasitraukti iš pilies. Todėl jis padėjo Pavijonui atsistoti ir paklausė, ar jis nesužeistas.

– Ne, nesužeistas... Bent man atrodo, kad nesužeistas, – atsakė biurgeris. – Tik neatgaunu kvapo.

– Sėskite tada ant šito akmens ir atsikvėpkite, – tarė Kventinas. – Aš tuoj grįšiu.

– Katros jūs pusės? – paklausė biurgeris, vis dar įsitvėręs į jį.

– Aš už Prancūziją... Už Prancūziją, – atsakė Kventinas, stengdamasis ištrūkti.

– O! Nejau čia mano jaunasis šaulys? – nustebo garbusis sindikas. – Na, jeigu likimas lėmė susitikti draugą šią siaubingą naktį, dievaži, nebepaleisiu jo. Eikite, kur norite, aš seksiu iš paskos. Jeigu man pavyktų surinkti šauniuosius savo gildijos vyrukus, galėčiau jums padėti atsilygindamas. Tik jie visi iškriko kaip žirniai... O, kokia siaubinga naktis!..

Visą tą laiką jis vilkosi paskui Kventiną, o šis, suprasdamas, kaip svarbu užsitikrinti šitokio įtakingo asmens užtarimą, sulėtino žingsnius, kad tasai spėtų iš paskos, nors širdyje keikė už tokį trukdymą.

Laiptų viršuje, prieškambaryje, žiojėjo dėžės ir skrynios, aiškiai išplėštos, nes daug daiktų mėtėsi ant grindų. Viršum židinio spingsintis žibintas apšvietė ant žemės gulintį žmogų – negyvą ar netekusį sąmonės.

Šokęs nuo Pavijono tarsi skalikas nuo varovo saito, ir taip smarkiai, kad vos neparvirto, Kventinas puolė į antrąjį ir trečiąjį – paskutinį kambarį, kuris turėjo būti grafaičių de Krua miegamasis. Nė gyvos dvasios neišvydo nė viename. Jis pašaukė grafaitę Izabelę vardu – iš pradžių tyliai, paskui garsiau, o galop tiesiog beviltiškai, tačiau niekas neatsiliepė. Jis ėmė grąžyti rankas, rautis plaukus ir trypti kojomis iš nevilties. Paskui pro lentinės sienos plyšį tamsiame miegamojo kampe staiga pastebėjo blyškią švieselę ir supratęs, kad anapus užuolaidos turi būti kažkoks slaptas kampelis, puolė žiūrėti, kas ten yra. Jis aptiko, kad ten iš tikrųjų esama slaptų durų, tiktai greitosiomis negalėjo jų atida-

ryti. Nepaisydamas, jog gali susižeisti, užgulė duris visa jėga. Jį nešanti viltis ir deginantis nusiminimas suteikė tiek jėgų, kad būtų išlaužęs ir stipresnius skląsčius.

Šitaip kone kūlvirsčiais jis įpuolė į mažą maldyklėlę. Čia, mirtinai išsigandusi, klūpodama priešais šventą paveikslą, karštai meldėsi moteris, kuri dabar, iš naujo pergąsdinta šio priartėjusio triukšmo, sukniubo apalpusi ant grindų. Kventinas greitai pakėlė ją nuo žemės ir... o džiaugsmų džiaugsme! Tai buvo toji, kurios jis ieškojo, pasiryžęs išgelbėti... Grafaitė Izabelė... Jis prispaudė ją prie krūtinės... Jis troško, kad ji atsipeikėtų... Maldavo atitokti... nes ją dabar gins tas, kuriam pakaktų drąsos ir ryžto ją apsaugoti net nuo visos armijos.

– Dervardas! – pratarė ji, pagaliau atsipeikėjusi. – Ar jūs čia iš tikrųjų? Vadinasi, dar yra šiokios tokios vilties? O aš jau maniau, kad visi gyvi ir mirę draugai pametė mane negailestingam likimui. Nebepalikite manęs!

– Niekados! Niekados! – užtikrino Dervardas. – Kad ir kas nutiktų!.. Kad ir koks pavojus grėstų! Tegu neteksiu malonės, įgytos per šventąjį kryžių, jeigu nesidalysiu jūsų dalia, iki jūs vėl tapsite laiminga!

– Kaip liūdna ir graudu! – šiurkščiai, dusulingai sutrūkčiojo balsas už nugaros. – Meilės romanėlis, kaip matau. Iš visos sielos gailiuosi mielosios mergaičiukės, lyg jinai būtų mano Gertrūda.

– Jūs privalote padaryti daugiau, ne tik gailėtis mūsų, – tarė Kventinas, pasisukdamas į kalbantįjį. – Privalote apginti mus, pone Pavijonai. Užtikrinu jus, man šią damą globoti pavedė jūsų sąjungininkas, Prancūzijos karalius, ir jeigu nepadėsite man jos apginti nuo smurto ar įžeidimo, jūsų miestas neteks Liudviko Valua malonės. Svarbiausia, ją reikia apginti nuo Viljamo de la Marko.

– Tai bus sunku, – pasakė Pavijonas, – nes tie šelmiai landsknechtai yra tikri kipšai, baisiai landūs prie mergų. Bet aš padarysiu, ką galėsiu. Eime į kitą kambarį, ten aš pažiūrėsiu... Šie laiptai gana siauri, ir jūs galėsite užremti duris ietimi, iki aš pasidairysiu pro langą ir pasišauksiu keletą savosios Lježo odininkų gildijos šaunuolių. Jie tokie pat patikimi kaip ir jų peiliai, kuriuos nešiojasi prie juostos. Bet pirma atkrapštyk

man tuos susegimus. Šios geležinės liemenės aš nebuvau užsidėjęs nuo pat Sen Trono mūšio*. O nuo to laiko pasunkėjau visu pusšimčiu svarų, jeigu nemeluoja olandų buožinis svertuvas.

Be geležinio apvalkalo tas geraširdis storulis pasijuto kur kas lengviau. Dėdamasis šarvus jis taip degė entuziazmu kovoti už Ležą, kad pamiršo, jog nemoka elgtis su ginklu. Tada paaiškėjo, kad visai prieš savo norą jis buvo nutemptas į ataką ir savo odininkų užkeltas ant pilies sienų, o paskui šis miesto tarybos atstovas buvo blaškomas iš vienos pusės į kitą puolėjų ir gynėjų srauto. Pagaliau, kaip jūra išmeta plūduriuojantį rąstą į krantą pirmame pasitaikiusiame užutėkyje, panašiai ir jisai, taip nukamuotas, kad nebegalėjo net žodžio ištarti, galų gale buvo nusviestas į grafaičių de Krua kambarių priedurį, kur jo paties šarvų svoris ir dar tarpduryje du nukauti ir ant jo užkritę kariai būtų ilgai laikę jį prislėgę, jeigu nebūtų išgelbėjęs Dervardas.

Dėl karšto būdo Hermanas Pavijonas buvo nirtus ir užsidegęs fanatikas politikas, tačiau asmeniniame gyvenime tai netrukdė jam būti kilniaširdžiam, maloniam žmogui, kuris, jeigu kartais truputį ir pasiduodavo tuščioms paikystėms, visada buvo pasirengęs geranoriškai padėti kitiems. Jis paliepė Kventinui kuo rūpestingiausiai globoti vargšę gražiąją damą, nors tas paliepimas buvo visai nereikalingas, paskui priėjo prie lango ir ėmė rėkti:

– Lježiečiai! Ei lježiečiai! Eikit šen, eikit šen, šaunieji odininkų gildijos nariai!

Keletas artimiausių jo šalininkų atskubėjo, išgirdę šią komandą ir po jos sutartinį švilptelėjimą (kiekviena gildija turėjo savą signalą), ir tuoj pat, prie jų prisidėjus dar kitiems, sudarė sargybos būrį kaip tik po langu, pro kurį plyšojo jų vadas, ir ties durimis.

Atrodė, sąmyšis ėmė rimti. Niekas nebesipriešino, ir puolėjų būrių vadai bandė užkirsti kelią nežabotam plėšimui. Sugaudė didysis varpas,

* Šiame mūšyje Ležo sukilėliai kovojo su Burgundijos hercogu Karoliu Drąsiuoju, kai tas dar buvo Šaralua grafas. Daug lježiečių buvo iššudyta, ir sukilėliai pralaimėjo.

šaukdamas į karo tarybą. Geležinė jo šerdis kartu skelbė lježiečiams, kad sukilėliai pergalingai užvaldė Šonvaldą. Prie didžiojo varpo pritapo visi miesto varpai, o jų tolimi ir skardūs balsai tarsi šaukė:

– Tegyvuoja nugalėtojai!..

Būtų buvę visiškai suprantama, jei ponas Pavijonas dabar būtų išėjęs iš savo sustiprintos užuolandos, tačiau, ar pagarbiai rūpindamasis tais, kuriuos apsiėmė ginti, ar būgštaudamas dėl savo paties saugumo, jis pasitenkino tuo, kad siuntė pasiuntinį po pasiuntinio pašaukti ar tiesiog pas jį atvesti jo pavaduotoją Peterkiną Geislerį.

Pagaliau, pasirodžius Peterkinui, jis pajuto palengvėjimą, nes tai buvo tas asmuo, kuriuo Pavijonas labiausiai pasitikėjo visais ypatingais karo, politikos ar prekybos klausimais. Šis jo pavaduotojas buvo stambus, kresnas žmogus plačiu veidu ir tankiais juodais antakiais, kurie rodė, kad jis mėgsta kištis į kitų reikalus ir ginčytis, – taip sakant, iš veido atrodė kaip žmogus, mėgstąs kitiems duoti patarimus. Jis buvo apsisiautęs odine striuke, su plačiu diržu ir kardu prie šono, o rankoje turėjo alebardą.

– Peterkinai, mielas mano pavaduotojau, – sušuko jo viršininkas. – Šaunią turėjome dienelę... Naktelę, geriau pasakius... Tikiuosi, pagaliau tu patenkintas?

– Aš jau dėl to patenkintas, kad jūs patenkintas, – atsakė šaunusis pavaduotojas. – Tiktai niekaip nesuprantu, kodėl švenčiate pergalę, – jeigu tatai vadinate pergale, – šioje palėpėje, kai jums reikia būti taryboje.

– Bet ar iš tikrųjų manęs ten reikia? – paklausė sindikas.

– O, prisiekiu Marija! Jums reikia ten ginti Lježo teises, kurios atsidūrė baisiausiame pavojuje, – atsakė pavaduotojas.

– Ką tu, Peterkinai! – tarė jo vadas. – Tu amžinai kuo nors nepatenkintas, niurni ir niurni...

– Niurnu? Tik ne aš, – atkirto Peterkinas. – Kas patinka kitiems žmonėms, ir man visuomet patinka. Bet norėčiau, kad mes vietoj karaliaus Rąsto negautume karaliaus Gandro, kaip varlės toje pasakoje, kurią mums Šventojo Lamberto vienuolyne diakonas skaitydavo iš pasakininko Ezopo[150] knygos.

– Nesuprantu tavo žodžių, Peterkinai, – tarė sindikas.

– Na, tai aš jums pasakysiu, pone Pavijonai, kad šitas Šernas ar Lokys*, atrodo, nori išsiknisti urvą pačiame Šonvalde, o toks kaimynas kažin ar pasirodys geresnis mūsų miestui negu senasis vyskupas. Jis visą pergalę prisiskyrė sau ir tik nežino, ar jam pasivadinti kunigaikščiu, ar vyskupu. Ir gėda žiūrėti, kaip jie tyčiojasi iš to senuko.

– Aš to neleisiu, Peterkinai! – sušuko Pavijonas subruzdamas. – Nemėgau mitros, bet ne galvos, kuri ją dėvėjo. Mūsų yra dešimt prieš vieną kovos lauke, Peterkinai, ir mes neleisime šitokių dalykų.

– Taip, dešimt prieš vieną kovos lauke, bet vyras prieš vyrą čia, pilyje. Be to, Nikelis Blokas, tas mėsininkas, ir visi priemiesčių valkatos prisidėjo prie Viljamo de la Marko iš dalies dėl midučio ir alučio, nes jis atkimšo visas alaus statines ir vyno bosus, o iš dalies dėl seno pavydo mums, amatininkams, ir mūsų privilegijoms.

– Peterkinai, – tarė Pavijonas, – mes tuoj vykstame į miestą. Aš nepasiliksiu Šonvalde.

– Bet pilies tiltai pakelti, vade, – paprieštaravo Geisleris. – O vartai užstumti, ir juos saugo landsknechtai. O jeigu mėgintume prasiveržti, tie pajodžargos, kurių kasdieninis amatas yra karas, padarytų košę iš mūsų, nes mes kariaujame tik šventadieniais.

– Bet kuriems galams jis uždarė vartus? – paklausė sunerimęs miestietis. – Kaip jis gali dorus žmones laikyti nelaisvėje?

– Aš negaliu pasakyti... Ką aš žinau, – tarė Peterkinas. – Kažkoks triukšmas kilo dėl kažkokių grafaičių de Krua, kurios pabėgo, imant pilį. Dėl to pirmučiausia ir pašėlo tasai Barzdočius, o dabar nusigėrė ir į žmogų nebepanašus.

Burmistras beviltiškai dirstelėjo į Kventiną, tarsi nežinodamas, ką daryti. Dervardas, kuris girdėjo kiekvieną pokalbio žodį, taip pat buvo labai susijaudinęs. Tačiau jis suprato, kad juos išgelbėti gali tik jo paties šaltakraujiškumas ir Pavijono drąsa, jeigu jam pavyks ją palaikyti. Todėl Kventinas įsiterpė į pašnekesį drąsiai, kaip žmogus, turintis teisę tarti žodį svarstyme.

* Angliškai *boar* – šernas, *bear* – lokys.

– Man gėda, pone Pavijonai, – tarė jis, – kad jūs svyruojat ir nežinot, ką daryti. Eikite drąsiai pas Viljamą de la Marką ir pareikalaukite, kad jis leistų pasitraukti iš pilies jums, jūsų pavaduotojui, jūsų ginklanešiui ir jūsų dukteriai. Jis neturi jokios teisės laikyti jus nelaisvėje.

– Man ir mano pavaduotojui?.. Tai yra man ir Peterkinui?.. Gerai... bet kas toks yra mano ginklanešys?

– Kol kas aš esu, – atsakė drąsuolis škotas.

– Jūs! – nesusigaudė miestelėnas. – Bet ar jūs nesate Prancūzijos karaliaus Liudviko pasiuntinys?

– Taip, bet aš atnešiau žinią į Lježo magistratą... ir tik Lježe galėsiu ją pranešti. Jeigu prisipažinsiu Viljamui de la Markui, kas esu, tai juk man tektų pradėti derybas su juo. Be to, jis gali mane sulaikyti. Privalote pasirūpinti, kad aš slapta pasišalinčiau iš pilies kaip jūsų ginklanešys.

– Gerai... mano ginklanešy! Bet jūs kažką kalbėjot apie mano dukterį... Mano duktė, tikiuosi, saugiai sėdi namuose Lježe... Ir iš visos širdies norėčiau, kad ten būtų ir jos tėvas.

– Šitoji dama, – tarė Dervardas, – vadins jus tėvu, kol būsime pilyje...

– Ir kol tik būsiu gyva, – tarė grafaitė, puldama Pavijonui po kojų ir apkabindama kelius. – Kiekvieną dienelę aš didžiai godosiu jus, mylėsiu ir melsiuosi už jus kaip duktė už tėvą, jeigu padėsite man šioje siaubingoje bėdoje. O, nebūkite kietaširdis! Įsivaizduokite, kad jūsų paties duktė klūpo prieš nepažįstamą žmogų ir meldžia jį apginti jos gyvybę ir garbę... Pagalvokite apie tai ir padėkite man taip, kaip norėtumėt, kad jai kas nors padėtų.

– Iš tikrųjų, – pasakė geraširdis miestietis, didžiai sujaudintas karšto jos maldavimo. – Man rodos, Peterkinai, kad ši dailioji panaitė lipšniu savo veiduku panaši į mūsų Gertrūdą, – aš iš pat pradžių tai pastebėjau. O šis guvus jaunuolis, kuris taip moka gerai patarti, kažkuo man panašus į Gertrūdos jaunikį. Lažinuos iš viso šimto skatikų, Peterkinai, kad čia tikra meilė, ir būtų nuodėmė jiems nepadėti.

– Ir nuodėmė, ir gėda, – atsiliepė Peterkinas, geraširdis flamandas, nors ir gana pasipūtęs. Kalbėdamas jis striukės rankove nusišluostė akis.

– Jei taip, tai ji bus mano duktė, – tarė Pavijonas. – Tik tegu kaip reikiant apsimuturiuoja tuo juodu šilkiniu šydu. O jeigu neužteks ištikimų odininkų apginti ją kaip sindiko dukterį, tai jie neverti prisiliesti prie odų, kurias išdirba. Bet paklausykite... Reikės juk atsakyti į jų tardymus. Jeigu būsiu prispirtas pasakyti, ką mano duktė veikė čia, kur vyko tokios žiaurios kautynės, tai kaip man paaiškinti?

– O ką veikė čia pusė Lježo moterų, lydėjusių mus iki pilies? – sušuko Peterkinas. – Tokioj vietoj joms užvis mažiausia buvo ką veikti. O dailioji mūsų Gertrūda žengė žingsnelį toliau už kitas... Štai ir viskas.

– Puikiai pasakėte, – tarė Kventinas. – Tik, kilnusis pone Pavijonai, būkite drąsus ir įsidėmėkite gerą šio savo adjutanto patarimą. Tada, neužsitraukdamas bėdos, atliksite garbingiausią geradarystę nuo pat Karolio Didžiojo laikų. O jūs, mieloji grafaite, apsisiauskite šia skraiste (mat daug moteriškų drabužių gulėjo išmėtyta kambaryje) ir nesijaudinkite, o po kelių minučių būsite saugi laisvėje. Kilnusis pone, – pridūrė jis, kreipdamasis į Pavijoną, – pirmyn!

– Palaukite!.. Palaukite!.. Palaukite valandėlę!.. – sustabdė Pavijonas. – Mane ima baimė! Tas de la Markas neregėtas siaubūnas. Jis iš tikrųjų kaip laukinis šernas, dėl to taip ir vadinamas. Jeigu jaunoji dama – viena iš tų grafaičių de Krua, kas tada būtų, jeigu jis tai patirtų ir užsirūstintų?

– O jeigu aš ir būčiau viena iš tų nelaimingų moterų, – tarė Izabelė, vėl norėdama pulti jam į kojas, – tai ar jūs atstumtumėte mane šią nevilties akimirką? O, kad aš būčiau tikrai jūsų duktė ar neturtingiausio miestelėno duktė!

– Ne tokia jau neturtinga... Ne tokia jau būtumėt neturtinga, mieloji gražuole. Mes turime nemaža pinigėlio, – tarė miestelėnas.

– Atleiskite man, kilnusis pone, – vėl pradėjo maldauti nelaimingoji mergina.

– Aš joks kilnusis ir joks ponas, – atkirto sindikas. – Aš paprastas Lježo miestietis, kuris apmoka savo vekselius auksiniais guldenais. Bet tatai nesvarbu. Na, jeigu jūs ir būtumėt grafaitė, aš vis tiek jus ginčiau.

– Privalote ją ginti, net jeigu ji būtų hercogo duktė, – pridūrė Peterkinas, – nes jau davėte žodį.

– Teisingai, Peterkinai, labai teisingai, – sušuko sindikas. – Juk mes, nyderlandai, esame pratę sakyti: „Tesėtas žodis žmogų parodys!“ O dabar čiupkim jautį už ragų. Mums reikia atsisveikinti su tuo Viljamu de la Marku. Ir vis tiek pats nežinau, kodėl mane baimė krečia, kai pagalvoju apie jį. O, kad būtų galima apsieiti be šios ceremonijos... neturiu nė mažiausio noro.

– O gal būtų geriau užpulti vartus ir pašalinti sargybą? Juk jūs turite būrį ginkluotų vyrų! – pasiūlė Kventinas.

Tačiau Pavijonas ir jo patarėjas vienu balsu sušuko, kad nedera šitaip užpulti sąjungininko kareivių ir kad tai būtų neprotinga. Kventinas iš to suprato, kad neverta rizikuoti, turint reikalą su šitokiais bendrininkais.

Todėl jie nusprendė žengti drąsiai į didžiąją pilies menę, kur, kaip spėjo, Laukinis Ardėnų Šernas šventė pergalę, ir pareikalauti, kad būtų leista laisvai pasitraukti Lježo sindikui ir jo draugams, nes prašymas atrodė visiškai pagrįstas, jo nebuvo galima atmesti. Vis dėlto gerasis miestelėnas, dirstelėjęs į savo palydovus, suaimanavo ir pasiskundė ištikimajam Peterkinui:

– Matai, ką reiškia turėti pernelyg drąsią ir pernelyg švelnią širdį! O, Peterkinai, kiek man kainavo mano drąsa ir žmoniškumas, ir kiek dar gali tekti sumokėti už savo dorybes, iki dangus išvaduos mus iš šios prakeiktos Šonvaldo pilies.

Kai jie ėjo per kiemus, dar pilnus merdinčiųjų ir negyvėlių, Kventinas, vesdamas Izabelę per šią siaubo vietą, pašnibždomis drąsino, ramino ir kartu priminė, kad ją išgelbėti gali tiktai jos tvirtybė ir šaltakraujiškumas.

– Ne mano... Ne mano, – prieštaravo ji, – viskas priklauso tik nuo jūsų... Tik nuo jūsų. O, jeigu laimingai baigtųsi ši siaubo naktis, niekada nepamirščiau to, kuris mane išgelbėjo!.. Tik vienos malonės leiskite paprašyti iš jūsų, ir meldžiu man jos neatsakyti dėl jūsų motinos garbės ir jūsų tėvo garbės!

– Ką aš galėčiau atsakyti? – pašnibždomis paklausė Kventinas.

– Verčiau perverkite durklu man širdį, tik nepalikite manęs tų siaubūnų rankose, – maldaudama paprašė ji.

Kventinas užuot atsakęs spustelėjo jaunajai grafaitei ranką, ir jam pasirodė, kad grafaitė, jeigu ne ją sukausčiusi baimė, būtų atsiliepusi į šį jo prisirišimo ženklą. Remdamasi į jaunąjį savo gynėją, jinai įžengė į baisiąją menę, sekdama paskui Pavijoną, jo adjutantą ir lydimą kokio tuzino odininkų ir kailiadirbių, kurie sudarė tarsi sindiko garbės sargybą.

Kai jie artėjo prie menės, iš jos sklindantis garsus riksmas ir kraupaus juoko papliūpos veikiau bylojo, kad ten lėbauja piktosios dvasios, džiaugdamosi pasiekusios pergalę prieš žmonių giminę, o ne žmonės, laimėję drąsų žygį. Pakilus ryžtas, kurį galėjo įkvėpti tiktai neviltis, padėjo Izabelei sukaupti visą drąsą; baimės nežinanti narsa, kuri didėja kartu su pavojais, palaikė Dervardą, o Pavijonas ir jo adjutantas bėdoje dėjosi narsūs ir nuolankiai pasitiko savo likimą, lyg tie prie stulpo pjudymui pririšti lokiai, kuriems norom nenorom tenka perkęsti visus nemalonumus.

XXII SKYRIUS

Lėbautojai

K e i d a s
Kur yra Dikas, Eršfordo mėsininkas?
D i k a s
Čia, pone.
K e i d a s
Jie krito nuo tavo rankos kaip avys
ir jaučiai. Tu darbavaisi lyg savoje
skerdykloje!
V. Šekspyras „Henrikas VI“[151]

Vargu ar įmanoma įsivaizduoti permainą, keistesnę ir siaubingesnę už tą, kuri įvyko Šonvaldo pilyje nuo to meto, kai Kventinas joje pietavo. Iš tikrųjų ši permaina kuo kraupiausiai atspindėjo karo klaikybes, ypač tokio karo, kuriame siautėja nuožmiausi žudikai – samdomieji barbariško amžiaus kareiviai. Tie žmonės, per ilgą laiką tapę profesionalais, buvo apsipratę su visomis negailestingų, kruvinų karų žiaurybėmis ir neturėjo savyje nė lašo patriotizmo, nė krislelio romantiškos riterių dvasios.

Vietoj tvarkingų, padorių, net, sakytum, oficialių vaišių, prie kurių pasaulietiškieji ir dvasiškieji pareigūnai prieš keletą valandų sėdėjo toje pačioje menėje, kur net juokaujama buvo tik pašnibždomis ir kur, net

padauginus vyno ir pernelyg įsilinksminus, vyravo padorumas, kartais kone apsimestinis, dabar vyko tokia palaida, siautėjanti orgija, kad pats šėtonas, ėmęs jai pirmininkauti, vargu ar būtų ką daugiau beišradęs.

Garbingajame stalo gale, baldakimu dengtame vyskupo soste, paskubomis atitemptame čia iš didžiosios posėdžių salės, iškilmingai sėdėjo nuožmusis Ardėnų Šernas, tikrai vertas to baisaus vardo, kuriuo didžiavosi ir kurį stengėsi pateisinti, tiesiog nerdamasis iš kailio. Jis buvo be šalmo, tačiau su masyviais žvilgančiais šarvais, kuriuos retai kada tenusiimdavo. Ant pečių buvo užsimetęs sunkų apsiaustą, pasiūtą iš didžiulio laukinio šerno kailio su gryno sidabro iltimis ir kanopomis. Šernenos galva buvo taip pasiūta, kad, užsitraukęs ją ant šalmo, kai būdavo su šarvais, arba lyg gobtuvą užsimovęs tiesiog ant galvos, kai būdavo be šalmo, kaip, sakysim, šį kartą, de la Markas atrodydavo lyg siaubinga išsišiepusi pabaisa. Beje, Ardėnų Šernui nebūtinai ir reikėjo tokio kraupaus papuošalo, jo veidas ir taip buvo klaikus.

Viršutinė de la Marko veido dalis tokia, kokia ji buvo iš prigimties, prieštaravo jo charakteriui. Mat nors jo plaukai, kai juos atidengdavo, panėšėjo į šiurkščius ir bjaurius gobtuvo šerius, tačiau atvira, aukšta ir vyriška kakta, platūs, rausvi skruostai, didelės, žiburiuojančios, šviesios akys ir nosis, išlenkta it erelio snapas, leido spėti, kad jam nesvetima narsa ir kilnūs polėkiai. Bet ir šiuos patrauklesnius bruožus buvo sudarkęs nuolatinis girtavimas, palaidas gyvenimas ir netramdomas smurtavimas, įspaudęs veide antspaudą, visai paslėpusį tą šiurkštų galantiškumą, kurio galėjai jame tikėtis. Dėl nuolatinio lėbavimo skruostai ir paakiai buvo pabrinkę, ypač paakiai, akys apsiblaususios ir paraudusios, ir todėl visas veidas atrodė tartum kokio pabaisos, kuriai prilygti siaubingasis baronas ir norėjo. Tik dėl kažkokio keisto prieštaringumo de la Markas, visą laiką stengęsis atrodyti kuo panašesnis į Laukinį Šerną ir net didžiavęsis šiuo vardu, dabar bandė ilga ir vešlia barzda pridengti tuos bruožus, dėl kurių kadaise buvo taip pramintas. Veidą darkė ir nepaprastai storos, atsikišusios lūpos, viršutinis žandikaulis su dideliais kyšančiais iltiniais dantimis, panašiais į šerno iltis, o kadangi de la Markas mėgo švaistytis po Ardėnų girias, tai žmonės jam ir prisegė Ardėnų Šerno pravardę. Bet

ir plati, šiurpi, susivėlusi barzda nei užmaskavo baisaus veido bruožus, nei juos sukilnino.

Kariai ir karininkai sėdėjo aplink stalą pramaišiui su Lježo žmonėmis, kurių nemaža buvo iš pačių padugnių. Aiškiai išsiskyrė mėsininkas Nikelis Blokas, įsitaisęs šalia paties de la Marko; jis sėdėjo atraitytomis rankovėmis, kruvinomis ligi alkūnių rankomis, o priešais jį ant stalo gulėjo kirvis, taip pat aptekęs krauju. Daugumas kareivių, sekdami vado pavyzdžiu, buvo su baisiomis ilgomis barzdomis; plaukus turėjo supintus į kasas ir atmestus atgal, ir dėl to žiaurūs jų veidai atrodė dar nuožmesni. Apsvaigę iš dalies nuo pergalės, o iš dalies nuo vyno, jie atrodė bjaurūs ir atstumiantys. Jų šnekos ir dainos, kurias jie plyšojo, visiškai nesiklausydami vienas kito, buvo tokios nešvankios, nepadorios, jog Kventinas padėkojo Dievui, kad per kurtinamą triukšmą jų negalėjo suprasti jo lydimoji grafaitė.

Belieka tik paminėti padoresnius miestelėnus, kurie dalyvavo tose baisiose linksmybėse sykiu su de la Marko kareiviais ir kurių daugelio išblyškę persigandę veidai rodė, jog jie bjaurėjosi šia pramoga ir bijojo savo bendrų. Tačiau kiti, kurie buvo mažesnio išsilavinimo ir brutalesnės prigimties, šitokį kareivių ūžavimą laikė riterišku elgesiu ir visaip stengėsi jį mėgdžioti, ragino vienas kitą prie jų pritapti ir be skaičiaus maukė vyną ir juodąjį alų, pasiduodami ydai, kuri visais laikais Nyderlanduose buvo kasdieniškas reiškinys.

Pokyliui buvo pasiruošta taip pat netvarkingai, kokia buvo ir kompanija. Visi sidabriniai vyskupo indai, net bažnytiniai, – mat Ardėnų Šernas nesivaržė ir šventvagystės, – maišėsi išvien su bjauriais moliniais, aukštais odiniais puodeliais ir paprasčiausiais gėrimo ragais.

Paminėję dar vieną šiurpią aplinkybę, mes paliksime visą sceną paties skaitytojo vaizduotei. Vienas de la Marko landsknechtas (jis ypač pasižymėjo drąsa ir narsumu tą vakarą imant pilį), per tą klaikią puotą negavęs vietos užstalėje, akiplėšiškai pagriebė didelę sidabrinę taurę ir nusinešė pareikšdamas, kad jinai jam atlygins tai, ko jis netenka, negalėdamas dalyvauti puotoje. Iš šito pokšto, taip gerai suprantamo lėbautojams, vadas juokėsi net susiriesdamas, bet kada kitas, matyt, ne tiek

pasižymėjęs mūšyje, pamėgino taip pat laisvai pasielgti, de la Markas bemat sustabdė šitokias išdaigas, nes greitai nuo stalo būtų dingę visi vertingesni ir puošnesni indai.

– Ho! Kad tave perkūnas! – sušuko jis. – Kurie nemoka būti vyrai priešo akivaizdoj, tegu nesideda vagimis tarp draugų. Kaip drįsti tu, lepši, tu... kuris laukei, iki bus atidaryti vartai ir nuleistas tiltas... Juk Konradas Horstas per tą laiką prasiskynė kelią per griovį ir sienas... Kaip tu drįsti būti toks įžūlus? Pakabinkite jį ant menės lango grotų. Tegu jis kojomis muša mums taktą, kol mes išgersime po bokalą, kad jo siela sėkmingai nusikraustytų pas velnią!

Vos spėtas ištarti nuosprendis kaipmat buvo įvykdytas, ir po valandėlės nelaimingasis spurdėjo mirties kančiose, pakabintas ant geležinių virbų. Jo kūnas ten tebekabojo, kai Kventinas ir kiti įžengė į menę. Mėnesienos šviesa, užkliudžiusi jį lange, metė ant pilies grindų šešėlį, kuris, nors neaiškiai, bet bauginamai rodė, nuo kokio daikto krito.

Kai tame siautėjančiame sambūryje iš lūpų į lūpas buvo pranešta, kad atėjo sindikas Pavijonas, šis pabandė nutaisyti deramą jo reputacijai ir padėčiai orią, reikšmingą miną, tačiau tai buvo labai nelengva, matant šiurpų kūną lange ir klaikų reginį aplinkui, nors Peterkinas, pats visas persigandęs, mėgino jį padrąsinti, šnibždėdamas į ausį: „Drąsos, pone! Kitaip mes žuvę!“

Sindikas iš paskutiniųjų vis dėlto gana oriai pasakė keletą žodžių puotaujantiesiems, pasveikino visus ir pagyrė už didžią pergalę, kurią bendromis jėgomis laimėjo de la Marko kareiviai ir dorieji Lježo piliečiai.

– Taip, – sarkastiškai atsiliepė de la Markas. – „Mes pagaliau pribaigėme žvėrį“, kaip pasakė poniutės taksas vilkšuniui. Bet ką aš matau! Pone burmistre, jūs pasirodote kaip Marsas su gražuole prie šalies. Kas toji mergužėlė? Šalin šydą! Šalin šydą!.. Jokia moteris negali šiąnakt laikyti savo grožio tik sau!

– Tai mano duktė, kilnusis vade, – atsakė Pavijonas, – ir aš meldžiu, leiskite jai likti su šydu. Ji davė tokį apžadą šventiesiems Trims Karaliams.

– Aš tuoj dispensuosiu ją nuo to apžado, – tarė de la Markas, – nes čia pat vienu kirvio smūgiu įsišventinsiu į Lježo vyskupus. Manau, kad vienas gyvas vyskupas vertesnis už tris mirusius karalius?

Visi sudrebėjo, ir murmesys perbėgo per salę, nes ne tik Lježo parapijiečiai, bet ir storžieviai kareiviai gerbė Kelno Karalius, kaip Trys Karaliai buvo paprastai vadinami, nors šiaip jokių šventųjų nepripažino.

– O ne, aš nenorėjau įžeisti tų didenybių atminimo, – pasakė de la Markas, – tiktai nusprendžiau tapti vyskupu. Valdovas, turintis savo rankose pasaulietinę ir bažnytinę valdžią, galintis „surišti ir atrišti", geriausia tiks gaujai tokių kaip jūs nusidėjėliai, kuriems niekas kitas neduos išrišimo. Bet eikite šen, kilnusis burmistre!.. Sėskite šalia manęs ir pamatysite, kaip aš moku pasidaryti sau reikalingą laisvą vietą. Atveskite mūsų pirmtaką – šventąjį vyskupą.

Menėje visi sujudo, o Pavijonas, padėkojęs už pasiūlytą garbingą vietą, atsisėdo toliau nuo de la Marko, beveik pačiame žemajame stalo gale. Jo draugė susispietė čia pat už jo, kaip kad avių kaimenė, išvydusi svetimą šunį, glaudžiasi prie seno bandos avino, manydama jį esant drąsesnį. Netoli jų sėdėjo itin dailus berniukas, kaip visi kalbėjo, pavainikis nuožmiojo de la Marko sūnus, kuriam tasai kartais būdavo meilus ir net švelnus. Berniuko motina, gražutė sugulovė, numirė nuo smūgio, kurį jai kirto žiaurusis vadas, būdamas girtas ar apimtas pavydo, ir dėl jos mirties šis despotas jautė sąžinės graužimą, kiek toks tironas, žinoma, galėjo jausti. Dėl to jis tikriausiai ir buvo prisirišęs prie šio našlaičio sūnaus. Kventinas, kuris žinojo šį de la Marko gyvenimo faktą iš senojo kapeliono, susirado vietą kuo arčiau jaunuolio nutaręs, kad jis gali būti naudingas arba kaip įkaitas, arba gynėjas, jeigu kito kelio išsigelbėti nebus.

Kolei visi stovėjo įtemptai laukdami, iki bus įvykdytas tirono duotas įsakymas, vienas iš Pavijono palydos sušnibždėjo Peterkinui:

– Girdėjai, mūsų burmistras pavadino tą mergiotę savo dukterimi? Bet ji negali būti mūsų Gertrūda. Ši augalota mergšė aukštesnė už Gertrūdą kokiais dviem coliais. Ir aure juoda plaukų garbana kyšo iš po šydo. Prisiekiu šventuoju mūsų turgavietės Mykolu, juodą veršiuką taip pat galima pavadinti balta telyčaite.

– Cit! Cit! – atkirto Peterkinas nesutrikdamas. – Kas čia tokio, jeigu mūsų burmistras sugalvojo pasivogti stirnaitę iš vyskupo parko, nepasisakęs gerajai savo burmistrienei? Nejau tau ar man dera jį šnipinėti?

– Žinoma, nedera, brolau, – atsakė tas, – nors nebūčiau pagalvojęs, kad tokiuose metuose burmistras dar susigundytų... Po perkūnais!.. Kokia drovi toji fėja! Matai, kaip gūžiasi už žmonių nugarų, kad nenužiūrėtų de la Marko kareiviai. Bet žiūrėk, žiūrėk, ką jie darys su vargšu senuku vyskupu?

Sulig tais žodžiais žiaurūs kareiviai išvilko Lježo vyskupą Liudviką Burboną į jo rezidencijos menę. Išsiplaikstę plaukai, barzda ir drabužiai rodė, kad iš jo jau buvo tyčiotasi. Kelios bažnytinės drapanos, tyčia ant jo užmestos, atrodė, buvo užkartos pasijuokti ir pasišaipyti iš vyskupo kaip iš dvasininko ir kaip iš valdovo. Laimė, pagalvojo Kventinas, kad grafaitė Izabelė, kurios jausmai, išvydus savo gynėją šitokioje bėdoje, galėjo išduoti jos paslaptį ir jai pakenkti, sėdėjo tokioje vietoje, kad nei girdėjo, nei matė, kas čia turėjo įvykti. Dervardas rūpestingai stengėsi ją užstoti, kad ji pati nematytų, kas dedasi, ir kad nebūtų matoma kitų.

Paskui įvykusi scena buvo trumpa ir kraupi. Nelaimingasis dignitorius, atitemptas prie laukinio vado kojų, laikėsi oriai ir išdidžiai, kaip ir dera garbingos giminės palikuoniui, nors visą gyvenimą buvo atlaidus, geras žmogus. Jo žvilgsnis atrodė ramus ir ryžtingas, judesiai, kai paleido šiurkščios kareivių rankos, – kilnūs kaip feodalo didiko ir kartu kuklūs it krikščionių kankinio. Net pats de la Markas, nustebintas savo belaisvio tvirtybės ir prisiminęs iš jo anksčiau patirtą gerumą, buvo taip sukrėstas, jog nebežinojo, ką daryti, ir nudelbė akis, tačiau išmaukęs didžiulę vyno taurę vėl arogantiškai ir įžūliai kreipėsi į nelaimingąjį kalinį.

– Liudvikai Burbonai, – tarė žiaurusis kareiva, gaudydamas orą, gniauždamas kumščius, griežd amas dantimis ir dar darydamas visokius judesius, kad tik atrodytų baisesnis. – Aš ieškojau tavo draugystės, bet tu mane atstūmei. Ką dabar duotum, kad taip nebūtų atsitikę? Nikeli, pasiruošk.

Mėsininkas atsistojo, paėmė savo ginklą ir, užsėlinęs už de la Marko krasės, atsistojo, laikydamas jį pakeltą plikose raumeningose rankose.

– Pažvelk į šį žmogų, Liudvikai Burbonai, – tęsė de la Markas. – Kokias sąlygas tu dabar pasiūlysi, kad išvengtum šios valandos?

Vyskupas liūdnai, bet drąsiai pažvelgė į niekingą pakaliką, pasirengusį įvykdyti tirono valią, ir tvirtai tarė:

– Išklausykite mane, Viljamai de la Markai, ir jūs, visi gerieji žmonės, jeigu yra čia nors vienas, vertas šio vardo! Išklausykite vieninteles sąlygas, kurias aš galiu pasiūlyti šiam galvažudžiui. Viljamai de la Markai, tu sukurstei maištą imperijos mieste... Užpuolei ir paėmei Šventosios Vokiečių Imperijos kunigaikščio pilį... Iššudei jo žmones... Išplėšei jo turtus... Pasityčiojai iš paties valdovo. Už tai užsitraukei imperatoriaus pasmerkimą, nusipelnei būti paskelbtas už įstatymo ribų. Ir todėl blaškaisi, neturėdamas jokių teisių, jokių valdų. Bet tu padarei ne tik tai. Ne vien žmonių įstatymus tu sutrypei... Ne vien žmonių kerštо nusipelnei. Tu įsilaužei į Viešpaties šventovę... Smurto rankomis palietei Bažnyčios tarną... Liedamas kraują ir plėšdamas lyg koks šventvagiškas galvažudys, išniekinai Dievo namus...

– Dar tu nebaigei? – suriko de la Markas, nuožmiai nutraukdamas jį ir treptelėdamas koja.

– Nebaigiau, – atsakė vyskupas, – nes dar nepasakiau tų sąlygų, kurias norėjai išgirsti.

– Tai kalbėk, – tarė de la Markas, – ir, žiūrėk, kad galas man patiktų geriau už šitą įžangą, – kitaip vargas žilai tavo galvai! – ir atsilošęs savo krėsle, jis ėmė griežti dantimis, kol putos pradėjo dribti jam nuo lūpų ir nuo ilčių lyg tam laukiniam gyvūnui, kurio vardą ir kailį nešiojo.

– Tokios yra tavo piktadarystės, – vėl prabilo vyskupas ramiai, bet ryžtingai. – Dabar išklausyk sąlygas, kurias, kaip gailestingas valdovas ir Bažnyčios dignitorius, užmiršęs visus asmeniškus įžeidimus ir atleisdamas visas skriaudas, aš teikiuosi tau pasiūlyti. Mesk į šalį savo krivūlę... Atsižadėk vadovavimo... Paleisk kalinius... Grąžink, ką prisiplėšei... Išdalyk kokias turi gėrybes ir padėk tiems, kuriuos padarei našlaičiais ir našlėmis... Apsisiausk maišu ir apsibarstyk pelenais... Paimk į rankas piligrimo lazdą ir keliauk basas su maldininkais į Romą... Tada mes užtarsime tave Imperijos taryboje Ratisbone, kad ji dovanotų tau gyvybę, ir prieš šventąjį tėvą popiežių, kad jis pasigailėtų nelaimingos tavo sielos.

Kol Liudvikas Burbonas dėstė šias sąlygas tokiu oriu tonu, lyg būtų sėdėjęs vyskupo krasėje, o uzurpatorius būtų klūpojęs maldaudamas prie jo kojų, tironas lėtai pakilo iš kréslo, jo nuostaba pamažu virto įsiūčiu, o kai vyskupas nutilo, jis tik pažvelgė į Nikelį Bloką ir netaręs nė žodžio pakėlė pirštą.

Galvažudys smogė, lyg būtų darbavęsis paprasčiausioje skerdykloje, ir nužudytas vyskupas susmuko nė neaiktelėjęs prie savo vyskupo krasės*. Lježiečiai nesitikėjo šitokios siaubingos atomazgos ir laukė, kad pasitarimas baigsis tam tikrų sąlygų priėmimu, todėl visi kaip vienas pašoko, klykdami iš pasibaisėjimo ir kartu šaukdamiesi kerštо.

Tačiau Viljamas de la Markas, griausmingu balsu perrėkęs triukšmą ir grūmodamas kumščiu, garsiai sukriokė:

– Nutilkit, Lježo kiaulės! Jums tik voliotis po Maso purvą! Kaip drįstate lygintis su Laukiniu Ardėnų Šernu? Ei jūs, Šerno ruja, – (šiuo žodžiu dažnai jis pats ir kiti vadindavo jo kareivius), – parodykite šiems flamandų paršams savo iltis!

Visi lig vieno de la Marko kariai pašoko išgirdę komandą ir, kadangi sėdėjo susimaišę su neseniai buvusiais savo sąjungininkais ir galbūt numatė tokį netikėtumą, kiekvienas čiupo kaimyną už apykaklės, dešiniąja ranka mosuodamas plačiu durklu, žvilgančiu lempų šviesoje ir mėnesienoje. Visų rankos buvo pakeltos, bet niekas nesmogė, nes aukos buvo pernelyg staigiai užkluptos, kad galėtų pasipriešinti, be to, matyt, de la Markas norėjo tik įbauginti civilius savo bendrininkus.

Tačiau drąsusis Kventinas Dervardas, ne pagal amžių ryžtingas ir veiklus, be to, šią akimirką paskatintas viso to, kas suteikia žmogui jėgų

* Istoriniai faktai yra kiek kitokie. Vyskupas, užpultas Viljamo de la Marko, išsirengė į karą prieš jį drauge su Lježo miestiečiais, kuriuos jis manė būsiant ištikimus. Tačiau lemiamu mūšio momentu lježiečiai, būdami iš anksto su priešu susimokę, atsimetė nuo vyskupo, ir jis buvo lengvai nugalėtas ir pateko į nelaisvę. Laukinis Ardėnų Šernas, kai vyskupas buvo pas jį atvestas, smogė jam į veidą kardu, o paskui pats savo ranka nudūrė. Nuogas vyskupo lavonas kurį laiką gulėjo didžiojoje Lježo turgavietėje priešais Šventojo Lamberto katedrą.

Vyksupo mirtis romano intrigos sumetimais iš 1482 m. atkelta į 1468 m.

ir išradingumo, įvykius pasuko kita linkme. Sekdamas de la Marko karių pavyzdžiu, jis prišoko prie Karlo Ebersono, jų vado sūnaus, ir, lengvai jį įveikęs, pridėjo durklą prie berniuko gerklės šaukdamas:

– Tai šitaip jūs sumanėte pažaisti? Tada ir aš prisidėsiu.

– Palauk! Palauk! – suriko de la Markas. – Mes tik pajuokavom, tik pajuokavom. Nejau manai, kad aš skriausčiau geruosius savo draugus ir sąjungininkus iš Lježo miesto? Vyrai, šalin rankas, sėskite! Išneškite šią dvėseną, – pridūrė jis, paspirdamas vyskupo lavoną. – Tai jis vos nesukurstė vaido tarp draugų! Išgerkime ir pamirškime kivirčą.

Visi nuleido rankas, o Lježo piliečiai ir kareiviai stovėjo spoksodami vienas į kitą, lyg nežinodami, ar jie draugai, ar priešai. Kventinas Dervardas pasinaudojo padėtim.

– Klausykite! – kreipėsi jis. – Viljamai de la Markai ir jūs, Lježo gyventojai, biurgeriai. O jūs, jaunuoli, stovėkite ramiai, – (mat berniukas Karlas mėgino ištrūkti jam iš rankų), – nieko bloga jums neatsitiks, nebent vėl kas sumanytų panašiai juokauti.

– Kas toks esi, po šimts velnių, – sušuko nustebęs de la Markas, – kad drįsti siūlyti sąlygas ir imti įkaitus mūsų pačių stovykloje... ir iš to, kuris pats ima iš kitų ir niekam nenusileidžia.

– Aš esu Prancūzijos karaliaus Liudviko pavaldinys, – drąsiai atsakė Kventinas, – škotų gvardijos šaulys, kaip galite spręsti iš mano kalbos ir apdaro. Esu čia atsiųstas jus stebėti ir pranešti apie jūsų darbus. Ir štai apstulbęs regiu, kad elgiatės veikiau kaip pagonys, o ne kaip krikščionys... Kaip pamišėliai, o ne sveiko proto žmonės. Burgundijos Karolio kariuomenė kaipmat iššygiuos prieš jus visus. Tad jeigu norite pagalbos iš Prancūzijos, turite elgtis kitaip. O jums, Lježo gyventojai, aš patariu tuoj pat grįžti namo. Tuos, kas nors kiek trukdys, neleis iš čia pasitraukti, aš paskelbsiu savo valdovo, mielaširdingiausiojo jo didenybės karaliaus priešais.

– Tegyvuoja Prancūzija ir Lježas! Tegyvuoja Prancūzija ir Lježas! – ėmė šaukti Pavijono palydovai ir keli kiti miestelėnai, kurie įgavo drąsos, išgirdę narsiai kalbant Kventiną.

– Tegyvuoja Prancūzija ir Lježas! Tegyvuoja narsusis šaulys! Mes gyvensime ir mirsime su juo!

Viljamo de la Marko akys sužaibavo, ir jis griebėsi durklo, lyg pasirengęs smogti į širdį drąsiajam kalbėtojui, bet apsidairęs aplinkui perskaitė savo kareivių žvilgsniuose kažką, ką net ir jis privalėjo gerbti. Daugelis jų buvo prancūzai, ir visi jie žinojo apie slaptą paramą, kurią Viljamas de la Markas gaudavo žmonėmis ir pinigais iš tos karalystės. Be to, daugelis jų buvo sukrėsti ką tik padarytos žiaurios ir šventvagiškos piktadarystės. Išgirdę minint Burgundijos Karolį, kuris, be abejo, baisiausiai pasipiktins šios nakties darbais, jie sunerimo, nes beprotiška politika vaidytis iš karto su lježiečiais ir kelti ranką prieš Prancūzijos monarchą juos stačiai pritrenkė, nors visų galvos dar tebebuvo apkvaitusios.

Žodžiu, de la Markas pamatė, jog jo neparems net jo paties gauja, jeigu jis tuoj pat ryšis naujam smurtui, ir todėl, nebe tokiu rūsčiu žvilgsniu žvelgdamas, tarė:

– Aš neketinau užgauti gerųjų Lježo bičiulių. Jie visi gali netrukdomi pasitraukti iš Šonvaldo pilies, nors aš tikėjausi, kad jie papuotaus bent vieną naktelę su manim mūsų pergalei atšvęsti, – ir kur kas ramiau negu paprastai pridūrė: – esu pasirengęs pradėti derybas dėl grobio dalybų ir dėl bendros gynybos nors ir rytoj arba vėliau, kada tik norėsite. Šiuo tarpu aš tikiuosi, kad Škotijos bajoras pagerbs mano puotą ir neatsisakys pabūti su mumis Šonvalde.

Jaunasis škotas mandagiai padėkojo sakydamas, kad jo veiksmai priklauso nuo to, kaip apsispręs Pavijonas, pas kurį yra atsiųstas, tačiau prižadėjo priimti de la Marko vaišingumą, kai kitą kartą aplankys jojo būstinę.

– Jeigu jūs laukiate mano žodžio, – tarė Pavijonas skubiai ir garsiai, – tai jums teks palikti Šonvaldą tuoj pat. Ir jeigu žadate atvykti čia vėl su manimi, tai šičia kažin ar greit apsilankysite.

Pastaruosius žodžius garbusis miestietis sumurmėjo pats sau, bijodamas garsiai išreikšti jausmus, kurių vis dėlto negalėjo visai sutramdyti.

– Laikykitės manęs, mano narsuoliai odininkai, – kreipėsi jis į savo sargybą, – ir mes kuo greičiau išsidanginsime iš šio vagių urvo.

Daugumas padoresnių lježiečių, matyt, buvo tokios pat nuomonės kaip sindikas, ir vargu ar jie taip džiaugėsi paimdami Šonvaldo pilį, kaip

dabar, galėdami išnešti iš jos sveiką kailį. Jiems buvo leista laisvai išvykti iš pilies. Ir kaip džiaugėsi Kventinas, kai jis atsuko nugarą toms kraupioms sienoms!

Pirmą kartą nuo tos minutės, kai jie įžengė į šią šiurpią menę, Kventinas išdrįso paklausti jaunąją grafaitę, kaip ji jaučiasi.

– Gerai, gerai, – atsakė ji, karštligiškai skubėdama, – kuo puikiausiai. Negaiškite, neklausinėkite, nėra kada kalbėtis. Bėkime! Bėkime!

Ji stengėsi žengti kuo sparčiau, bet jeigu Dervardas nebūtų palaikęs, būtų parkritusi iš bejėgiškumo. Švelniai, tarsi motina, gelbstinti kūdikį, jaunasis škotas paėmė brangiąją savo globotinę ant rankų ir, kai ji apglėbė jo kaklą viena ranka, nieko daugiau negalvodama, tik trokšdama greičiau iš čia ištrūkti, Kventinas dėkojo likimui už visus tą naktį patirtus pavojus, nes jau gavo tokį atpildą.

Garbųjį burmistrą savo ruožtu prilaikė ir tempė ištikimas jo patarėjas Peterkinas drauge su vienu iš jo vyrukų. Ir taip paskubomis, uždusę, jie pasiekė upės krantą, sutikdami daugybę būreliais slankiojančių miestiečių, kurie nekantravo sužinoti, kaip buvo paimta pilis ir ar teisybė, kad nugalėtojai susivaidiję tarpusavyje.

Kuo trumpiau atsakinėdami į smalsius lježiečių klausimus, Peterkinas su keliais bendrais pagaliau parūpino valtį, ir visi džiaugėsi pirmu poilsiu, ypač reikalingu Izabelei, kuri ir toliau gulėjo beveik nejudėdama savo išgelbėtojo rankose, bei šauniajam burmistrui, kuris, padėkojęs Dervardui, pernelyg įsigilinusiam į savo mintis ir nieko neatsakiusiam, pradėjo ilgą šneką su Peterkinu apie savo drąsą, geranoriškumą ir apie pavojus, kuriuos dėl šių dorybių jam teko patirti šį kartą ir per visą gyvenimą.

– Peterkinai, Peterkinai, – kalbėjo jis, vėl ėmęs aimanuoti kaip aną vakarą, – jeigu ne mano drąsi širdis, argi būčiau pasipriešinęs dėl dvidešimtinės mokesčių, kuriuos visi lježiečiai buvo pasirengę mokėti? Taigi, jei ne mano narsumas, kas mane būtų įviliojęs į aną Sen Trono mūšį, kur kažkoks riteris nuvertė ietimi į purviną griovį, o iš jo jokiomis pastangomis negalėjau išsikapstyti iki pat mūšio pabaigos? O šiąnakt, Peterkinai, per savo drąsą įlindau į šiuos ankštus šarvus, būčiau juose ir nusibaigęs,

jei nebūtų pagelbėjęs šis šaunus jaunas bajoraitis, tikras riteris, ir dėl to aš nuoširdžiai linkiu laimės. Per tą savo gerą širdį, Peterkinai, aš tapau skurdžius... tai yra būčiau tapęs skurdžius, jei nebūčiau mokėjęs laviruoti šiame niekšingame pasaulyje. Ir vienas dangus težino, kiek dar bėdų užgrius man ant galvos per visas tas damas, grafaites ir jų paslaptis! Jaučiu, kad gali tekti paaukoti pusę savo gero ir dar galvą palydėti.

Kventinas nebegalėjo ilgiau tylėti ir pasakė, kad už visus pavojus ar nuostolius, kuriuos sindikas patirs per šią jo globojamą damą, bus atsidėkota ir, kai leis galimybės, atlyginta.

– Ačiū, jaunasis ponaiti, gvardijos šauly, ačiū, – atsiliepė Ležo sindikas. – Bet kas jums pasakė, jog aš geidžiu iš jūsų užmokesčio už tai, kad atlikau doro žmogaus pareigą? Aš tik apgailestauju, kad man gali daug kainuoti, ir tikiuosi, jog turiu teisę šitą pasakyti savo padėjėjui, visai nejausdamas apmaudo dėl nuostolių ir patirtų pavojų.

Kventinas iš to nusprendė, kad jo bičiulis yra iš tų žmonių, kurie už gerus darbus patys sau atlygina murmėdami, nes taip bent šiek tiek pakelia savo padarytų paslaugų vertę. Todėl jis protingai tylėjo iki pat sindiko namų ir kantriai klausėsi, kaip tas pasakojo savo padėjėjui apie pavojus ir nuostolius, patirtus per uolumą tarnaujant bendram labui ir nesavanaudiškai padedant artimui savo.

Iš tiesų dorasis biurgeris manė, kad padarė klaidą, leisdamas tam nepažįstamam jaunuoliui tarti lemiamą žodį kritišką valandą Šonvaldo pilies menėje. Tegu jis ir džiaugiasi, jog Dervardas sėkmingai viską išsprendė aną akimirką, bet dabar, apsigalvojus, jam atrodė, kad truputį buvo pakirstas jo autoritetas, ir todėl, norėdamas pakelti savo vertę, jis pabrėžtinai dėstė nuopelnus, už kuriuos jam turinti dėkoti tėvynė, jo bičiuliai, o ypač grafaitė de Krua ir jaunasis jos gynėjas.

Bet kai tik valtis sustojo jo sodo gale ir Peterkino padedamas jis išlipo ant kranto ir peržengė slenkstį, iš karto nurimo įžeista savimeilė ir pavydas, o nepatenkintas, pažemintas masių vadas vėl virto nuoširdžiu, maloniu, vaišingu ir draugišku šeimininku.

Jis garsiai pašaukė Gertrūdą, ši tuoj pat pasirodė, nes iš baimės ir nerimo maža kas miegojo Ležo mieste tą atmintiną naktį. Jai buvo įsakyta

kuo širdingiausiai pasirūpinti dailia kone apalpusia nepažįstamąja. Stebėdamasi jos grožiu ir kartu gailėdamasi jos nelaimėje, Gertrūda uoliai, tarsi mylinti sesuo, ėmėsi globoti viešnią.

Nors buvo vėlus metas ir pats sindikas atrodė nuvargęs, Kventinui sunkiai būtų pavykę atsisakyti nuo butelio išskirtinio, brangaus vyno, saugomo gal net nuo Azenkūro mūšio dienų, ir kad ir labai spirdamasis, jis būtų turėjęs nusileisti, jei ne namų šeimininkė, kuri atėjo iš miegamojo, kai Pavijonas garsiai šūktelėjo paduoti rūsio raktus. Ponia Pavijon buvo guvi, apskritutė moteriškė, kadaise daili, bet dabar jau daugelį metų ryškiausios jos žymės buvo raudona smaili nosis, spigus balsas ir griežtas reikalavimas, kad sindikas, turėdamas nemažą įtaką mieste, namuose privalo paklusti griežtai disciplinai.

Vos tik supratusi, dėl ko ginčijasi vyras su svečiu, jinai trumpai drūtai pareiškė savajam, kad jam vyno jau nebereikią, nes ir taip yra padauginęs. Užuot patenkinusi jo prašymą ir išrinkusi raktą iš didžiulio ryšulio, kabančio ant sidabrinės grandinės jai prie juostos, ji be jokių ceremonijų atgręžė jam nugarą ir nusivedė Kventiną į jaukų, mielą, jam skirtą kambarėlį, kur jis rado tokį komfortą, patogumus, kokių lig tol net nebuvo matęs. Tai rodo, kad pasiturintys flamandai namų jaukumu prašoko ne tik neturtingus ir neišprususius škotus, bet ir pačius prancūzus.

XXIII SKYRIUS

Pabėgimas

Dabar man liepkit veikti,
Ir aš prieš jokią kliūtį nesuklupsiu,
Kol nugalėsiu.
Tiktai greičiau kelionėn,
Ir aš liepsnojančia širdim jus seksiu
Atlikti tai, ko nežinau dar.
V. Šekspyras „Julius Cezaris"[152]

Nepaisydamas sumišusių jausmų – džiaugsmo, baimės, abejonių, jaudulio ir kitokių išgyvenimų – jaunasis škotas, galop įveiktas alsinamo praeitos dienos nuovargio, paniro į kietą gramzdinantį miegą ir atsibudo vėlai rytą, kada dorasis jo šeimininkas įėjo į kambarį kažko didžiai susirūpinęs.

Jis atsisėdo ant svečio lovos ir ėmė ilgai ir painiai postringauti apie šeimynines santuokinio gyvenimo pareigas, o ypač apie tą siaubingą valdžią ir teisių tironiją, kurią vedusiems vyrams tenka visada iškęsti, kai susikerta jų ir žmonų nuomonės.

Kventinas klausėsi šiek tiek sunerimęs. Jis žinojo, kad vedę vyrai, kaip ir visos kariaujančios valstybės, kartais esti nusiteikę giedoti *Te Deum**,

* „Tave, Dieve, garbiname" (*lot.*) – katalikų giesmė.

veikiau norėdami nuslėpti pralaimėjimą, negu švęsti pergalę. Todėl pasiskubino smulkiau sužinoti, kas nutiko, ir paklausė, ar dėl jų atvykimo neiškilo kokių nepatogumų mielajai namų šeimininkei.

– Nepatogumų! Kur ten! – atšovė burmistras. – Jokia moteris nebūna taip pasirengusi sutikti svečius kaip mano Meibl!.. Ji visada laiminga, galėdama priimti draugus... Visada turi svečiui švarutėlį kambarį ir skanaus gatavo užkandžio. Kaip sakoma, su Dievo padėjimu atsiras ir patalas, ir duonos kepalas. Nerasite žemėje tokios vaišingos moteriškės... Tik gaila, kad jos charakteris keistokas.

– Vienu žodžiu, ji nepatenkinta, kad čia apsistojom? – tarė škotas ir pašokęs iš lovos ėmė paskubomis rengtis. – Jeigu tik grafaitė Izabelė gali keliauti po viso nakties siaubo, mes nė minutės ilgiau nebevarginsime jūsų.

– Taigi, – atsiliepė Pavijonas, – šitą patį jaunoji dama pasakė Meibl. Ir kad būtumėt matęs, kaip nuraudo jos veidelis! Pieninininkė, penkias mylias nuskuodusi priešais speigų vėją iki turgaus, atrodytų balta kaip lelija, palyginti su ja. Nenuostabu, kad Meibl kiek suėmė pavydas, vargšelę.

– Tai grafaitė Izabelė jau išėjo iš savo kambario? – paklausė jaunuolis, dar labiau skubėdamas rengtis.

– Taip, – atsakė Pavijonas, – ir laukia jūsų baisiai nekantraudama, nes nori susitarti, kuria linkme keliausite... jeigu jau taip esate pasiryžę. Bet aš tikiuosi, palūkėsite pusryčių?

– Kodėl iš karto nepasakėte? – nekantriai tarė Dervardas.

– Ramiau, ramiau! – ramino sindikas. – Man rodos, aš ir taip per greit pasakiau, jeigu ėmėte taip skubėti. O aš galėčiau dar šį tą daugiau jums pranešti, jeigu turėtumėt kantrybės mane išklausyti.

– Tai kalbėkite, garbusis pone, greit ir nieko nelaukdamas, jei tik galite. Aš atidžiausiai klausau.

– Na gerai, – pradėjo burmistras. – Tarsiu tik vieną žodį. Gertrūda, kuriai gaila išsiskirti su dailiąja dama, lyg jinai būtų jos sesuo, pataria jums abiem persirengti, nes mieste sklinda šnekos, kad grafaitės de Krua keliauja šiame krašte apsimetusios maldininkėmis ir lydimos škotų gvardijos šaulio. Sako, kad vieną iš jų vakar naktį į Šonvaldą atitempęs kažkoks

čigonas tada, kai mes iš ten pasitraukėme. Be to, žmonės šneka, kad tas pats čigonas užtikrino Viljamą de la Marką, jog jūsų niekas nesiuntė nei pas jį, nei pas geruosius lježiečius ir jog jūs pasigrobėte jaunąją grafaitę ir keliaujate su ja kaip jos mylimasis. Visos šios žinios atėjo iš Šonvaldo šį rytą. Ir mes, taip pat kiti patarėjai, išgirdome tatai ir nežinome, ką daryti. Mat nors Viljamas de la Markas truputėlį pasikarščiavo su vyskupu ir su mumis, tačiau tvirtai tikime, kad širdies gilumoje jis yra geras žmogus, kai negirtas, ir kad jis vienintelis vadas, kuris gali mus vesti prieš Burgundijos hercogą. Ir tikrai, kai yra šitokia padėtis, tai ir aš linkęs manyti, jog mums reikia nesipykti su juo, nes nuėjome per toli, kad galėtume atsitraukti.

– Jūsų duktė gerai pataria, – atsakė Kventinas Dervardas, susilaikydamas nuo priekaištų ar įtikinėjimų, nes matė, jog vis tiek neperkalbės garbingojo burmistro, kuris pataikauja ir savo partijos įsitikinimams, ir žmonos norui. – Jūsų duktė protingai pasiūlė. Mums reikia išvykti persirengus ir nieko nelaukiant. Tikiuosi, galime pasikliauti, jog jūs, kiek bus įmanoma, laikysite paslaptį ir padėsite mums pabėgti?

– Kuo širdingiausiai, kuo širdingiausiai, – patikino dorasis biurgeris, nes suprasdamas, kad elgiasi ne itin garbingai, jis karštai troško išpirkti kaltę. – Juk aš negaliu pamiršti, kad vakar naktį jūs išgelbėjote man gyvybę, atsegęs tą prakeiktą plieno liemenę ir ištraukęs iš kitos dar bjauresnės velniavos. Juk tas Šernas ir jo gauja panašesni į šėtonus negu į žmones. Todėl būsiu ištikimas jums kaip peilio geležtė kotui, kaip sako mūsų peilininkai, kurie yra garsiausi visame pasaulyje. Na, jūs jau apsirengęs, tai eime su manimi, ir aš įrodysiu, kaip jumis pasitikiu.

Sindikas išsivedė Kventiną iš kambario, kuriame jis nakvojo, į savo kontorą, kur tvarkydavo verslo reikalus. Užstūmęs duris ir tiriamu, atidžiu žvilgsniu apsidairęs aplinkui, jis atidarė slaptą skliautuotą kamarėlę už gobeleno, kur stovėjo keletas geležinių skrynių. Atvėręs vieną, pilną guldenų, pasiūlė Kventinui paimti iš jos tiek, kiek jam reikėtų jo globotinės ir jo paties išlaidoms.

Kadangi pinigai, kuriuos Kventinas gavo išvykdamas iš Plesi pilies, dabar buvo beveik jau išleisti, jis nedvejodamas pasiėmė du šimtus guldenų ir tuo didžiai palengvino širdį Pavijonui, žiūrinčiam į šį nenaudingą

sandėrį, kai jis noriai tapo skolintoju, kaip į atsiteisimą už tą nesvetingumą, kurio negalėjo išvengti dėl įvairių sumetimų.

Rūpestingai užrakinęs iždą, turtingasis flamandas nusivedė svečią į svetainę, kur šis išvydo grafaitę, apsirengusią pasiturinčios flamandų mergaitės drabužiais; nors ir išblyškusi po praėjusios nakties išgyvenimų, ji atrodė žvali ir dvasia, ir kūnu. Kambaryje nieko daugiau nebuvo, tik Gertrūda, kuri kruopščiai triūsė, baigdama tvarkyti grafaitės drabužius ir mokydama ją, kaip reikia laikytis. Grafaitė ištiesė ranką ir, jaunuoliui pagarbiai ją pabučiavus, tarė:

– Sinjore Kventinai, mes turime palikti savo bičiulius, jeigu nenorime ant jų užtraukti tos bėdos, kuri persekioja mane nuo pat tėvo mirties. Jums reikia persirengti kitais drabužiais ir keliauti su manimi, jeigu dar neįkyrėjo globoti šitokią nelaimingą būtybę.

– Man!.. Man įkyrėjo jus lydėti! Iki pat pasaulio pabaigos globosiu jus! Bet jūs... Jūs pati... Ar ištversite naują kelionę? Ar galėsite po šitokio praėjusios nakties siaubo...

– Nepriminkite to, – prašė grafaitė. – Man rodos, tai buvo siaubingas padrikas sapnas. Ar kilnusis vyskupas išsigelbėjo?

– Tikiuosi, jis dabar laisvėje, – atsakė Kventinas, duodamas Pavijonui ženklą tylėti, nes tas, atrodė, jau ketino pradėti baisų pasakojimą.

– Ar mes galėsime prie jo prisidėti? Ar jis surinko kiek karių? – pasiteiravo grafaitė.

– Dabar visos jo viltys danguje, – atsakė škotas. – Tačiau kur tik jūs keliausite, aš būsiu su jumis kaip atsidavęs vadovas ir globėjas.

– Pagalvosime, – tarė Izabelė ir valandėlę patylėjusi pridūrė: – norėčiau pasirinkti vienuolyną, bet bijau, kad ten negalėsiu būti apsaugota nuo persekiotojų.

– Hm! Hm! – sumiksėjo sindikas. – Aš nepatarčiau jums rinktis jokio vienuolyno Lježo provincijoje, nes Ardėnų Šernas, nors šiaip narsus vadas, patikimas bendražygis ir mūsų miesto bičiulis, vis dėlto turi bjaurių įgeidžių ir apskritai mažai tegerbia visokius vienuolynus – ar juose gyventų vienuoliai, ar vienuolės. Žmonės sako, kad kokios dvi dešimtys vienuolių – tai yra buvusių vienuolių – visą laiką bastosi su jo būriais.

– Skubiai ruoškitės, sinjore Dervardai, – įsakė Izabelė, sulaikydama Pavijoną, kad nesileistų į smulkmenas, – nes aš galiu pasikliauti tik jumis.

Vos sindikas ir Kventinas išėjo iš kambario, Izabelė ėmė klausinėti Gertrūdą apie kelią ir apie visa kita taip protingai ir įžvalgiai, jog pastaroji nejučia sušuko:

– Madam, aš stebiuosi jumis! Man teko girdėti apie vyrų tvirtumą, bet jūsų tvirtumas tiesiog neregėtas.

– Būtinybė, – atsiliepė grafaitė, – būtinybė, mano mieloji, yra drąsos ir išradingumo motina. Dar neseniai aš alpdavau, išvydusi lašant kraują iš mažo įdrėskimo. O paskui mačiau žmonių kraują upeliais tekant aplink save, tačiau viską ištvėriau ir atlaikiau. Manote, tatai buvo lengva? – pridūrė ji, drebančia ranka paliesdama Gertrūdai petį, nors kalbėjo tokiu pat tvirtu balsu. – Mažas vidinis mano pasaulis yra lyg tūkstančio priešų apsupta tvirtovė, kurią išgelbėti gali tik jos pačios gynėjų ryžtas. Jeigu mano padėtis būtų bent kiek mažiau pavojinga ir jeigu nesuprasčiau, kad tik savo šaltakraujiškumo ir savitvardos dėka galiu išvengti likimo, baisesnio už mirtį, aš šią akimirką pulčiau jums į glėbį, Gertrūda, ir išliečiau susitelkusį skausmą krūtinėje tokiu ašarų srautu, koks niekad nėra tvinęs iš žiauriai nukamuotos širdies.

– O ne, neverkite, madam! – su užuojauta tarė flamandė. – Laikykitės! Melskitės, atsiduokite Apvaizdai, ir tikrai, jeigu dangus žmogui atsidūrus ties pražūties bedugne siunčia išgelbėtoją, tai tasai drąsus ir sumanus jaunas bajoraitis turi būti skirtas jums. Yra dar vienas jūsų gynėjas, – pridūrė ji, visa nurausdama, – kuriuo aš galiu pasitikėti. Neprasitarkite mano tėvui, bet aš įsakiau savo mylimajam Hansui Gloveriui palaukti jūsų prie rytinių vartų ir man daugiau akyse nesirodyti, jeigu neišves jūsų saugiai iš šio krašto.

Tik švelniu pabučiavimu jaunoji grafaitė galėjo išreikšti savo dėkingumą atvirai ir geraširdei miesto mergaitei, o toji meiliai ją apkabino ir tarė nusišypsodama:

– Tikrai, jeigu dvi mergaitės su savo ištikimais mylimaisiais nesugebės persirengę pabėgti, tai pasaulis yra nebe toks, koks buvo, kaip pasakoja žmonės.

Nuo šių žodžių vėl nuraudo išblyškę grafaitės skruostai ir pasidarė dar skaistesni, staiga pasirodžius Kventinui. Jis įžengė apsirengęs kaip paprastas turtingesnio luomo flamandas su šventiniu Peterkino kostiumu, kurį noriai atiduodamas tasai parodė domumą jaunuoju škotu ir kartu prisiekė, kad nors jį tampytų ir luptų smarkiau už jaučio odą, niekas neišgautų nė žodžio, galinčio išduoti jaunąją porelę.

Du puikius arklius parūpino apdairioji motulė Meibl, iš tikrųjų nelinkinti nieko bloga nei grafaitei, nei jos palydovui, tik trokštanti savo namus ir šeimą apsaugoti nuo pavojų, kurie galėjo ištikti, atvykėlius čia paslėpus. Pasakiusi, kad jie suras rytinius vartus, iš tolo sekdami Peterkiną, kuriam buvo liepta eiti ta kryptim kaip vadovui, bet neišsiduoti, ji su didžiu pasitenkinimu palaukė, kol jie užsėdo ant arklių ir išjojo.

Vos svečiai išvyko, motulė Meibl pasinaudojo proga ir išklojo Gertrūdai ilgą pamokslą, kaip kvaila yra skaityti romanus, kurie susuka protus kilmingoms rūmų damoms, ir tos, užuot dorai tvarkiusios namus, jodinėja nutrūkdamos galvas kaip kokios klajūnės ir ieško nuotykių, negalėdamos susirasti geresnio palydovo už kažkokį dykinėjantį bajoraitį, pasileidusį pažą ar svetimšalį padaužą šaulį, rizikuoja sveikata, švaisto turtą ir nepataisomai žlugdo savo gerą vardą.

Visa tai Gertrūda išklausė tylomis, netardama nė žodžio, bet turint galvoje jos charakterį sunku pasakyti, ar ji padarė išvadas, kokių motina norėjo.

Tuo tarpu keleiviai pasiekė rytinius miesto vartus, aplenkdami minias žmonių, kurie, laimė, buvo pernelyg užsiėmę politiniais to meto įvykiais ir gandais, kad būtų kreipę dėmesį į porelę, savo išvaizda niekuo nekrintančią į akis. Jie praėjo sargybas, parodę Pavijono duotą, o Ruslero pasirašytą leidimą, ir atsisveikino su Peterkinu Geisleriu, draugiškai, nors ir trumpai palinkėdami vieni kitiems visokeriopos sėkmės.

Kai tik juodu atsidūrė už vartų, tuoj pat prie jų prijojo ant gražaus širmio kresnas jaunas vyrukas ir prisistatė kaip Hansas Gloveris, Pavijono dukters Gertrūdos sužadėtinis. Vaikinas buvo mielo flamandiško veido, anaiptol nepasižymįs sumanumu, o veikiau linksmumu ir geraširdiškumu, ir, kaip grafaitė nejučiomis pagalvojo, vargu ar vertas nuoširdžiosios

Gertrūdos. Tačiau jis, atrodė, labai troško jiems pasitarnauti, norėdamas įvykdyti sužadėtinės valią, tad pagarbiai pasisveikinęs paklausė grafaitę flamandiškai, kuriuo keliu vesti.

– Veskite, – tarė ji, – arčiausio miesto Brabanto pasienyje link.

– Tai jūs jau nusprendėte, kur vykstate? – pasukdamas savo arklį prie Izabelės, Kventinas paklausė prancūziškai, kad vadovas nesuprastų.

– Taip, – atsakė jaunoji grafaitė. – Mano padėtis tokia rizikinga, jog mums reikia keliauti kuo trumpesniu keliu, nors dėl to grėstų net rūstus kalėjimas.

– Kalėjimas? – nustebo Kventinas.

– Taip, mano drauguži, kalėjimas. Bet aš pasirūpinsiu, kad jums netektų patirti mano likimo.

– O, nekalbėkite... Negalvokite apie mane, – atsakė Kventinas. – Kad tik jūs išsigelbėtumėt! Apie mane nė negalvokite.

– Nekalbėkite taip garsiai, – tarė grafaitė Izabelė. – Mūsų vadovas pasijus nejaukiai... Matote, jis pajojėjo toliau į priekį...

Iš tikrųjų geraširdis flamandas, elgdamasis taip, kaip pats būtų geidęs iš kito, tuoj pasitraukė į šalį, vos tik Kventinas pasuko prie damos.

Grafaitė įsitikinusi, kad jų niekas nebestebi, tarė:

– Mano bičiuli, mano gynėjau! Kodėl turėčiau gėdytis taip jus vadinti, jei pats dangus jus man atsiuntė? Turiu pasakyti, kad nusprendžiau grįžti į gimtą šalį ir pasikliauti Burgundijos hercogo malone. Nors, man linkint gero, buvo patarta pasitraukti iš jo globos ir atsiduoti klastingajam ir veidmainingajam Prancūzijos monarchui Liudvikui, bet patarimas buvo klaidingas.

– Tai jūs nusprendėte ištekėti už grafo Kampo-Baso, to niekingo Karolio favorito? – paklausė Kventinas ir, nors stengėsi kalbėti abejingai, balsas išdavė vidinę kančią – taip pasmerktas nusikaltėlis, dėdamasis tvirtas, teiraujasi, ar jau atsiųstas mirties nuosprendis.

– O ne, Dervardai, ne, – atsakė grafaitė Izabelė, tiesiai atsisėsdama balne. – Jokia karinė Burgundijos jėga neprivers, kad de Krua giminės duktė priimtų tą nekenčiamą sąlygą. Hercogas gali užgrobti mano valdas ir lenus, gali įkalinti mane vienuolyne, bet blogiau nepadarys. O aš

pasiryžusi iškęsti didesnes blogybes, tačiau niekada neatiduosiu rankos Kampo-Basui.

– Blogiau! – sušuko Kventinas. – Bet kas gali būti blogiau už apiplėšimą ir įkalinimą? O, apsigalvokite, kol dar esate laisva ir turite globėją, kuris rizikuos gyvybe, bet nuves jus į Angliją, Vokietiją ar net Škotiją, kur rasite kilnius gynėjus. Kol dar galima, neatsižadėkite taip neapgalvotai laisvės, geriausios dangaus teikiamos palaimos! O, kaip gražiai pasakė mano tėvynės poetas[153]:

Ak, laisvė – nuostabi gėrybė,
Joje džiaugsmu mums viskas žiba, –
Nes laisvė laimei skonį duoda.
Gyvent joje tikra paguoda.
Skausmai, negalios, skurdas, vargas
Ištinka tą, kurs tampa vergas.

Izabelė klausėsi su liūdna šypsena, kaip jos vadovas deklamavo eiles, šlovinančias laisvę, o paskui patylėjusi tarė:

– Laisvė brangi tik vyrams. Moteris visą laiką turi ieškoti gynėjo, nes prigimtis nesuteikė jai galios apsiginti. O kas mane apgins? Ar tas gašlūnas Anglijos Edvardas? Ar gal girtuoklis Vokietijos Vaclovas? Sakote, Škotijoje? O Dervardai, kad būčiau jūsų sesuo ir kad jūs galėtumėt pažadėti man prieglobstį kokiame savo kalnų klonyje, apie kuriuos taip gražiai pasakojate, ir kur iš malonės ar už savo dar išsaugotas brangenybes galėčiau nepersekiojama gyventi ir užmiršti tą dalią, kuriai gimiau!.. O, kad galėtumėte pažadėti, jog mane atiduosite globoti kokiai garbingai savo tėvynainei matronai... ar kokiam baronui, kurio širdis būtų tokia patikima kaip jo kardas, tada iš tikrųjų turėčiau viltį, dėl kurios būtų verta toliau kęsti žmonių pasmerkimą, leidžiantis į tokias tolimas klajones!

Grafaitės Izabelės balsas švelniai suvirpo, kai ji šitai išsakė, o Kventiną tie žodžiai užliejo džiaugsmu ir palietė pačias širdies gelmes. Valandėlę jis patylėjo prieš atsakydamas, paskubomis pergalvojęs, kur galėtų parūpinti jai priebėgą Škotijoje, bet turėjo pripažinti liūdną tiesą, kad

būtų ir žema, ir žiauru siūlyti grafaitei keliauti kartu, kai jai apsaugoti neturi nei menkiausios galios, nei lėšų.

– Grafaite, – tarė jis pagaliau, – aš pasielgčiau negarbingai ir neriteriškai, jeigu leisčiau jums manyti, kad Škotijoje turiu galios parūpinti kokią kitą apsaugą, be ištikimos jūsų vargingo tarno rankos. Aš net nežinau, ar yra bent vienas žmogus mano gimtinėje, kurio gyslose teka mano kraujas. Riteris Inerkveritis vidurnaktį užpuolė mūsų pilį ir iššudė visus, kurie vadinosi mūsų giminės vardu. Jei grįžčiau į Škotiją, ten rasčiau tik daugybę galingų priešų, o aš esu vienišas ir silpnas. Ir net jeigu karalius norėtų grąžinti man teises, jis nedrįstų sukiršinti prieš save valdovą, turintį penkis šimtus raitelių, kad atlygintų skriaudą beturčiui.

– O varge! – tarė grafaitė. – Tada nėra pasaulyje kampelio, kur nebūtų priespaudos, jeigu jinai nevaržomai siautėja ne tik turtinguose ir derlinguose Nyderlanduose, bet ir tose nykiose kalvose, kur tiek maža pagundų gobšuoliams.

– Tai liūdna tiesa, ir aš nedrįstu jos paneigti, – pritarė škotas. – Vien iš kerštо ir kraujo troškimo priešiški mūsų klanai kaip budeliai žudo vienas kitą. Ogilviai ir į juos panašūs elgiasi Škotijoje taip pat, kaip de la Marko plėšikai šioje šalyje.

– Tada nebekalbėkime apie Škotiją, – pasakė Izabelė su apsimestu ar nuoširdžiu abejingumu. – Nebekalbėkime apie Škotiją, kurią aš jums paminėjau tik juokais, norėdama pažiūrėti, ar jūs iš tikrųjų drįsite kaip prieglobsčio vietą pasiūlyti man tą labiausiai pakrikusią Europos karalystę. Aš tik išmėginau jūsų nuoširdumą, ir man džiugu, kad juo galima pasikliauti net tada, kai užgautas stipriausias jūsų jausmas – tėvynės meilė. Taigi ir sakau, kad niekieno kito globos nesitikiu ir pasiduosiu pirmam sutiktam garbingam hercogo Karolio vasalui.

– O kodėl jums negrįžti į savo pačios valdas, į stiprią savo pilį, kaip ketinote būdama Ture? – paklausė Kventinas. – Kodėl jums nesutelkti savo tėvo vasalų ir nesudaryti sutarties su Burgundijos hercogu, užuot pasidavus jam? Juk, be abejo, atsiras daug drąsių žmonių, kurie stos į kovą už jus. Bent aš žinau vieną, kuris mielai paaukos gyvybę, kad parodytų kitiems pavyzdį!

– Deja, – atsiduso grafaitė, – tas planas, klastingojo Liudviko pasiūlytas, kaip ir viskas, ką jis siūlė, siekdamas daugiau naudos sau negu man, jau nebeįvykdomas, nes jį išdavė Burgundijos hercogui dvigubas išdavikas Zametas Mograbinas. Tada mano giminaitis buvo pasodintas į kalėjimą, o į mano pilis pasiųstos įgulos. Ne, toks mano žingsnis tik užtrauktų mano šalininkams hercogo Karolio kerštą. Tad kuriems galams lieti dar daugiau kraujo, kai jo jau tiek pralieta ir dėl tokios niekingos priežasties? Ne, aš pasiduosiu savo siuzerenui kaip pareiginga vasalė, pasilikdama neliečiamą tiktai asmeninio pasirinkimo laisvę; tuo labiau kad mano teta, grafaitė Amelina, kuri patarė ir net skatino mane bėgti, tikriausiai jau žengė šį protingą ir pagarbos vertą žingsnį.

– Jūsų teta! – pakartojo Kventinas, prisiminęs tai, ko jaunoji grafaitė nė nenuvokė ir ką jis pats, greitai keičiantis pavojingiems ir jaudinamiems įvykiams, buvo užmiršęs.

– Taip, mano teta, grafaitė Amelina de Krua... Jūs žinote ką nors apie ją? – paklausė Izabelė. – Tikiuosi, dabar ji yra Burgundijos hercogo prieglobstyje. Jūs tylite! Vadinasi, žinote ką nors?

Pastarąjį klausimą grafaitė ištarė taip susirūpinusi, jog Kventinas turėjo papasakoti, ką žinojo apie grafaitės likimą. Jis paminėjo, jog buvo prašytas lydėti ją bėgančią iš Lježo ir jog nė kiek neabejojo, kad grafaitė Izabelė bėgs kartu. Jis pasakė, ką patyrė, kai jie pasiekė giraitę, ir pagaliau papasakojo, kaip pats grįžo į pilį ir rado ją užpultą. Bet nieko neprasitarė apie ketinimus, su kuriais, kaip buvo aišku, grafaitė Amelina paliko Šonvaldo pilį, taip pat beveik neužsiminė apie pasklidusį gandą, atseit ji patekusi į rankas Viljamui de la Markui. Iš kuklumo neatskleidė Amelinos ketinimų, o iš pagarbos bendrakeleivės jausmams, ypač šiuo momentu, kada jai reikėjo kuo didžiausios fizinės ir dvasinės stiprybės, jis neprasitarė, kas Amelinai nutiko, juoba kad tai buvo tik gandas.

Bet ir tai, ką grafaitė Izabelė išgirdo, padarė jai stiprų įspūdį, ir ji, ilgai tylėjusi, pagaliau nepatenkinta šaltai prabilo:

– Vadinasi, jūs palikote nelaimingą mano giminaitę gūdžioje girioje niekingo čigono ir išdavikės kambarinės malonei? Vargšė Amelina! O ji taip aukštino jūsų ištikimybę!

– Jeigu būčiau to nepadaręs, madam, – tarė Kventinas, pagrįstai užsigavęs už šitaip įvertintą jo riteriškumą, – kas būtų ištikę tą, kuriai tarnauti buvau kur kas labiau įpareigotas? Jeigu nebūčiau palikęs grafaitės Amelinos de Krua globoti tiems, kuriuos ji pati pasirinko kaip patarėjus ir vadovus, grafaitė Izabelė jau seniai būtų buvusi Viljamo de la Marko, Laukinio Ardėnų Šerno, nuotaka.

– Jūsų tiesa, – pripažino grafaitė Izabelė vėl švelnesniu balsu. – Aš, kurią jūs ginate nesvyruodamas, nederamai ir nedėkingai jus įskaudinau. Bet vis dėlto kokia nelaiminga mano giminaitė! Ir ta niekingoji Martona, kuria ji taip pasitikėjo, pasirodė to pasitikėjimo neverta!.. Tai juk jinai supažindino mano giminaitę su tais niekšais Zametu ir Heiradinu Mograbinais, kurie, apsimesdami išmaną chiromantiją ir astrologiją, apsuko jai galvą; tai ji, pritardama jų pranašystėms, žadino jai... aš net nežinau, kaip tai pavadinti... iliuzijas apie meilę ir vedybas, nors, turint galvoje mano giminaitės amžių, tai yra juokinga. Aš neabejoju, kad nuo pat pradžios mes buvome įpainiotos į karaliaus Liudviko pinkles, kuris stengėsi priversti mus ieškoti prieglaudos jo rūmuose ar, tiksliau, pasiduoti jo valdžiai. O kai mudvi žengėme šį neapgalvotą žingsnį, kaip nekarališkai, neriteriškai, nedžentelmeniškai ir nekilniai jis su mumis pasielgė! Jūs, Kventinai Dervardai, tatai puikiai žinote. Bet, o varge! Mano teta... Kaip manote, kas dabar jos laukia?

Stengdamasis įkvėpti jai vilties, kurios pats beveik neturėjo, Dervardas atsakė, kad čigonų godumas esąs stipresnis už visus kitus jų troškimus, kad Martona tada, kai jis juos paliko, atrodė linkusi laikyti save grafaitės Amelinos gynėja, ir pagaliau kokią naudą turėtų tie niekšai, blogai elgdamiesi su grafaite ar nužudydami ją, kai gali daug ką laimėti, elgdamiesi su ja gerai ir laikydami kaip įkaitą.

Kad nukreiptų liūdnas grafaitės Izabelės mintis, Kventinas atvirai papasakojo jai apie Mograbino išdavystę, kurią jis atskleidė, kai buvo apsistoję netoli Namiūro, ir kuri pasirodė esanti iš anksto suplanuota karaliaus ir Viljamo de la Marko. Izabelė suvirpėjo iš siaubo, o paskui atitokusi tarė:

– Man gėda, aš nusidėjau, suabejojusi šventųjų užtarimu ir patikėjusi, jog gali pavykti toks žiaurus, žemas ir negarbingas sumanymas, kai iš

dangaus į žmonių nelaimes žvelgia gailestingos akys. Tokiais dalykais negalima tiktai bjaurėtis ir jų bijoti – juos reikia atmesti kaip neįsivaizduojamą apgaulę ir niekšiškumą, kad vien tikėjimas, jog jie gali įvykti, būtų šventvagystė. Dabar aiškiai suprantu, kodėl toji veidmainė Martona taip kurstė pavydą ir nepasitenkinimą tarp vargšės mano tetos ir manęs, kodėl visą laiką pataikavo į akis vienai, kai nebūdavo kitos, stengdamasi nuteikti vieną prieš kitą. Tačiau niekada nebūčiau pamaniusi, kad Martona taip paveiks mano tetą, jog ji paliks mane Šonvalde tokiam pavojuj ir pabėgs.

– Tai nejau grafaitė Amelina neužsiminė jums, jog ketina bėgti? – paklausė Kventinas.

– Ne, – atsakė Izabelė, – tik prasitarė apie kažkokią paslaptį, kurią Martona man pranešianti. Pasakysiu teisybę: vargšei mano giminaitei taip apsuko galvą paslaptingomis šnekomis tas nenaudėlis Heiradinas, kurį tą dieną ji slaptai buvo įsileidusi ir ilgai kalbėjosi, o paskui pati ėmė šnekėti tokiom keistom užuominom, kad... kad... žodžiu, aš nesistengiau išgauti iš jos kokio paaiškinimo, kai ji buvo tokios būklės. Tačiau ji pasielgė žiauriai, palikdama mane pily.

– Aš nemanau, kad grafaitė Amelina ketino padaryti tokią žiaurybę, – tarė Kventinas. – Tada visiems grėsė pavojus, be to, buvo taip tamsu, kad aš esu įsitikinęs, jog grafaitė Amelina taip pat manė einanti su dukterėčia, kaip ir aš, suklaidintas Martonos apsirengimo ir elgesio, tariausi esąs drauge su abiem de Krua damom... ypač su ta, – pridūrė jis tyliu, bet ryžtingu balsu, – be kurios jokie pasaulio turtai nebūtų sugundę manęs pasitraukti iš Šonvaldo.

Izabelė palenkė galvą, tarsi neišgirdusi karštai Kventino ištartų pastarųjų žodžių. Bet kai jis prašneko apie Liudviko politiką, vėl atsisuko į Kventiną, ir besikalbėdami jie lengvai išsiaiškino, kad abu čigonai kartu su bendre Martona buvo klastingojo monarcho agentai, nors vyresnysis brolis Zametas, išdavikas kaip visi čigonai, mėgino žaisti dvigubą žaidimą ir atitinkamai buvo už tai nubaustas.

Šitaip atvirai besikalbėdami, pamiršę keistą savo padėtį ir kelio pavojus, keleiviai jojo keletą valandų tesustodami, kad arkliai pailsėtų nuoša-

lioje sodyboje ar kaimelyje, kur juos užvesdavo Hansas Gloveris, kuris visą laiką elgėsi kaip supratingas ir taktiškas vadovas, nevaržydamas jų ir leisdamas laisvai kalbėtis.

Dirbtinė pertvara, skirianti du įsimylėjėlius (nes dabar juos galime taip vadinti), pamažu išnyko, susiklosčius naujoms aplinkybėms. Mat nors grafaitė galėjo didžiuotis aukštesne kilme ir buvo nepalyginamai didesnio turto paveldėtoja negu Kventinas, kurio visą lobį sudarė tik kardas, tai šiuo tarpu ji buvo tokia pat neturtinga kaip ir jis, o už apsaugą, garbę ir gyvybę jautėsi skolinga šiam šaltakraujiškam, narsiam ir atsidavusiam jaunikaičiui. Jie, žinoma, nesikalbėjo apie meilę, nors dama, kurios širdis buvo kupina padėkos ir pasitikėjimo, būtų atleidusi jam net karščiausią prisipažinimą. Tačiau Kventinas, kurio lūpas buvo sukaustęs ir įgimtas drovumas, ir riteriškas delikatumas, bijojo net užsiminti apie meilę, kad ji nepagalvotų, jog jis nori pasinaudoti bejėgiška jos padėtimi. Taigi, nors jie nesikalbėjo apie meilę, abu neišvengiamai apie ją galvojo. Tarp jųdviejų buvo tokie santykiai, kai abipusė pagarba veikiau numanoma, o ne išsakoma, santykiai, kurie gaubiami netikrumo, tačiau suteikia nemaža laisvės, ir dažnai tai būna laimingiausios žmogaus gyvenimo valandos, bet taip pat dažnai jie atneša nusiminimą, blaškymąsi ir baisias kančias dėl sudužusių vilčių ir neatlieptos meilės.

Buvo antra valanda dienos, kai vadovas pranešė keliauninkams baisią žinią, – išblyškęs ir išsigandęs jis pasakė, jog juos seka de la Marko „juodųjų raitelių" būrys. Šie kareiviai ar, veikiau, banditai, buvo vakarinės Vokietijos srityse surinktos gaujos, visu kuo panašios į landsknechtus, tik veikė kaip lengvoji kavalerija. Norėdami pateisinti juodųjų raitelių vardą ir įkvėpti didesnę baimę priešams, jie paprastai jodavo ant juodų žirgų ir juodai nutepliodavo savo ginklus ir šarvus, kartu išsimurzindami rankas ir veidus. Žiaurumu ir visa morale juodieji raiteliai nenusileido pėstiesiems savo broliams landsknechtams.

Kventinas, pažvelgęs atgal ir pamatęs, kad lygiu keliu, kuriuo jie ką tik jojo, į juos atsirita dulkių debesys su keliais pašėlusiai lekiančiais raiteliais priešaky, kreipėsi į bendrakeleivę:

– Brangioji Izabele, aš turiu tik vieną ginklą – savo kardą. Kadangi negaliu kautis už jus, tai bent padėsiu pabėgti. Jeigu mums pavyks greičiau pasiekti antai tą mišką, galėsime nesunkiai išsigelbėti.

– Tebūnie taip, vienintelis mano drauge, – sutiko Izabelė, paleisdama savo žirgą šuoliais. – O tu, mielasis, – pridūrė ji, kreipdamasi į Hansą Gloverį, – suk kitu keliu, kad neužsitrauktum nelaimės ir pavojų.

Dorasis flamandas papurtė galvą ir atsakė į kilnų jos raginimą:

– *Nein, nein, das geht nichts**.

Taigi visi trys pasileido miško prieglobstin, kiek nešė išvargę arkliai, vejami tuo pat metu ir juodųjų raitelių, kurie padidino greitį, pamatę juos sprunkant. Bet nors arkliai ir buvo nuvargę, bėgliai, neturėdami ginklų ir todėl būdami lengvesni, turėjo akivaizdų pranašumą prieš vejančiuosius ir buvo jau ketvirtį mylios nuo miško, kai ginkluotų karių būrys su herbine riterio vėliavėle išniro iš po medžių, pastodamas jiems kelią.

– Jie su blizgančiais šarvais, – tarė Izabelė. – Tai veikiausiai burgundai. Kad ir kas jie būtų, turime pasiduoti jiems, o ne tiems galvažudžiams, kurie mus vejasi.

Tuojau pat, žvilgtelėjusi į vėliavėlę, ji sušuko:

– Aš pažįstu tą herbą su perverta širdimi! Tai grafo Krevkero, kilnaus burgundo, vėliava... Aš pasiduosiu jam!

Kventinas Dervardas atsiduso. Bet kas jam liko daryti? O, koks laimingas jis būtų buvęs, jeigu prieš valandėlę būtų galėjęs išgelbėti Izabelę net ir kur kas brangesne kaina! Greitai jie atsidūrė tarp Krevkero karių, ir grafaitė pareiškė norinti pasikalbėti su vadu, kuris sulaikė savo būrį, pamatęs juoduosius raitelius. Kai Krevkeras abejodamas ir sumišęs pažvelgė į ją, jinai tarė:

– Kilnusis grafe, Izabelė de Krua, senojo jūsų kovos bendro, grafo Reinoldo de Krua, duktė, pasiduoda jums ir prašo apgynimo sau ir savo palydai.

– Visada pasiryžęs jus ginti, gražioji giminaite, kad ir nuo visos kariaunos priešų, išskyrus mano siuzereną, Burgundijos valdovą. Bet

* Ne, ne, taip nedera. (*Vok.*)

nėra kada kalbėtis. Šie juodnugariai kipšai sustojo, lyg ketindami išmėginti ginklus. Prisiekiu šventuoju Jurgiu Burgundu, jiems pakaks įžūlumo pulti Krevkero vėliavą! Ką gi! Nejau jie mano, kad mes jų nepažabosim? Damijanai, mano ginklanešy! Vėliavą pirmyn! Atstatyti ietis! Krevkerai, į ataką!

Paskelbęs šį kovos šūkį ir sekamas savo riterių, jis šuoliais pasileido prieš juoduosius raitelius.

XXIV SKYRIUS

Pasidavimas

Nelaisvėn, riteri, jums pasiduodu,
Darykit su manim, ką lieps kilnumas,
Tik nepamirškite, kad vieną dieną
Kautynių laimė gali jus įstumti
Į liūdinčių belaisvių gretą.

Nežinomas autorius

Juodųjų raitelių susidūrimas su Burgundijos riteriais buvo labai trumpas – pirmiesiems greitai teko bėgti, nes pastarieji turėjo pranašesnius šarvus, geresnius arklius ir buvo kovingesni. Nepraėjo nė penkios minutės, ir grafas Krevkeras, šluostydamas kruviną kardą į žirgo karčius, prieš įstumdamas jį į makštis, jau grįžo į pamiškę, iš kur Izabelė stebėjo kovą. Dalis karių sekė paskui jį, o kiti dar trumpą kelio galą nusivijo bėgantį priešą.

– Gėda, – tarė grafas, – kad riterių ir bajorų ginklus tenka sutepti šių purvinų kiaulių krauju.

Tai sakydamas jis įsikišo kardą į makštis ir pridūrė:

– Kaip matote, tėviškė sutiko jus sugrįžusią gana nedraugingai, dailioji mano giminaite, bet klajojančios princesės privalo tikėtis šitokių nuotykių. Gerai, kad aš laiku pasirodžiau, nes, leiskite man jus užtikrinti, juodieji raiteliai taip pat mažai tegerbia grafaitės karūną, kaip

ir kaimo merginos kyką, o jūsų palyda kažin ar būtų pajėgusi kaip reikiant pasipriešinti.

– Kilnusis grafe, – kreipėsi grafaitė Izabelė, – leiskite be jokių įžangų paklausti, ar aš esu belaisvė ir kur jūs ketinate mane vesti?

– Pati žinote, paikas vaikuti, – atsakė grafas, – ką aš atsakyčiau į šį klausimą, jeigu būtų mano valia. Bet jūs ir jūsiškė vedybų ištroškusi, piršlybomis užsiėmusi vėjavaikė teta pastaruoju metu taip plačiai išskleidė sparnus, kad dabar, ko gera, teks kuriam laikui juos suglausti narvelyje. Mano pareiga, nors ir nemaloni, bus atlikta, kai nulydėsiu jus į hercogo dvarą Peronoje. Dėl to vadovavimą šiam žvalgomajam būriui pavedu savo sūnėnui, grafui Stefanui, ir grįšiu su jumis, nes, man rodosi, jums ten gali prireikti užtarėjo. Tikiuosi, šis jaunasis plevėsa sugebės atlikti savo pareigą.

– Atleiskite, mielas dėde, – atsiliepė grafas Stefanas, – bet jeigu abejojate mano sugebėjimu vadovauti riteriams, tai pats likite su jais, o aš pabūsiu grafaitės Izabelės de Krua tarnas ir gynėjas.

– Be abejo, mielas sūnėne, – atsakė jo dėdė, – tokia mano plano pataisa būtų visai nebloga, bet, manding, bus geriau, jeigu aš padarysiu, kaip pirma nusprendžiau. Ir dar prašau įsidėmėti, kad tavo darbas šičia yra ne vytis ir pribaigti tuos juodus paršus, nors tam, atrodo, pajutai ypatingą pašaukimą, o surinkti ir pranešti man tikras žinias, kas dedasi Lježo provincijoje, apie kurią mes girdime tokius klaikius gandus. Tegu kokia dešimtis karių joja paskui mane, o kiti su mano vėliava tepasilieka su tavimi.

– Dar valandėlę, dėde Krevkerai! – tarė grafaitė Izabelė. – Leiskite man, pasiduodant jums į nelaisvę, išsiderėti bent neliečiamybę tiems, kurie buvo mano draugai negandose. Leiskite šiam geram jaunuoliui, ištikimam mano vadovui, grįžti nekliudomam į gimtąjį Lježo miestą.

– Mano sūnėnas, – tarė Krevkeras, metęs skvarbų žvilgsnį į dorą platų Gloverio veidą, – šį gerą vyruką, kuris, atrodo, iš tikrųjų neturi jokių kėslų, palydės tiek, kiek pats su būriu žygiuos, o paskui paliks keliauti vieną.

– Nepamirškite perduoti mano linkėjimus mielajai Gertrūdai, – paprašė grafaitė savo vadovo ir, iš po šydo nusegusi perlų karolius, pridūrė: – Paprašykite, kad ji priimtų juos kaip nelaimingosios draugės prisiminimą.

Dorasis Gloveris paėmė perlų karolius ir kažkaip juokingai, bet kartu nuoširdžiai ir meiliai pabučiavo dailią rankutę grafaitei, kuri mokėjo taip delikačiai atsidėkoti už jo paslaugas ir patirtus pavojus.

– Hm! Atminimo dovanėlės ir suvenyrai! – sumurmėjo grafas. – Gal dar kokių prašymų turite, gražioji mano dukterėčia? Mums laikas keliauti.

– Tiktai vieną – kad malonėtumėt parodyti palankumą šiam jaunam bajoraičiui, – tarė grafaitė sumišusi.

– Hm! Hm! – vėl sumykė Krevkeras, nuverdamas Kventiną tokiu pat žvilgsniu kaip ir Gloverį, bet, matyt, liko kur kas mažiau patenkintas ir, pamėgdžiodamas, nors neužgauliai, grafaitės sumišimą, pridūrė: – Hm! Taip!.. Čia jau kita kalba... Bet sakykite, dukterėčia, ką šis... toks jaunas bajoraitis padarė, kad pelnė tokį jūsų užtarimą?

– Jis išgelbėjo man gyvybę ir garbę, – atsakė grafaitė, rausdama iš gėdos ir pasipiktinimo.

Kventinas, taip pat įsižeidęs, užsiplieskė, bet nusprendė, kad nesusivaldydamas tik viską pablogintų.

– Gyvybę ir garbę? Hm!.. – pakartojo grafas Krevkeras. – Man rodos, būtų buvę geriau, dukterėčia, jeigu jūs būtumėt elgusis taip, kad nebūtų reikėję tokių įsipareigojimų šitam... tokiam jaunam bajoraičiui. Na, bet tiek to! Tegu jaunuolis prisideda prie mūsų palydos, jeigu jo rangas leidžia. Tiktai įspėju, jog ateity aš pats ginsiu jūsų gyvybę ir garbę, o jam gal rasiu tinkamesnę tarnybą, negu būti ginklanešiu klajojančioms damoms.

– Milorde grafe, – tarė Dervardas, nebegalėdamas ilgiau tylėti, – kad paskui nereikėtų gailėtis, jog apie nepažįstamą asmenį kalbėjot ne tokiais žodžiais, kokių jis vertas, teikiuosi pareikšti jums, jog esu Kventinas Dervardas, šaulys, priklausąs škotų gvardijai, į kurią, kaip jūs gerai žinote, priimami tik bajorai ir garbingi žmonės.

– Dėkoju jums už informaciją ir bučiuoju rankas, sinjore šauly, – su tokia pat pašaipa atsakė Krevkeras. – Būkite malonus ir pajojėkite su manim į būrio priešakį.

Kai Kventinas leidosi priekin, paklusdamas grafui, kuris dabar turėjo jeigu ne teisę, tai galią jam įsakinėti, pastebėjo, kad grafaitė Izabelė sekė jį sunerimusi ir su baime, net su užuojauta, ir akys nejučia pasruvo

ašaromis. Tačiau Kventinas prisiminė, jog turi laikytis kaip vyras prieš Krevkerą, nes jis kaip nė vienas kitas Prancūzijos ar Burgundijos riteris pasijuoks, išgirdęs apie jo didžios meilės sielvartą. Todėl jaunasis škotas nusprendė nelaukti, iki tas kreipsis į jį, o pradėti pašnekesį tokiu tonu, kad Krevkeras suprastų, jog jis, Kventinas, vertas geresnio elgesio ir didesnės pagarbos, negu buvo linkęs pripažinti grafas, galbūt įsižeidęs, kad sutiko kur kas žemesnio rango asmenį, įgijusį tokį didelį aukštakilmės ir turtingos giminaitės pasitikėjimą.

– Milorde grafe Krevkerai, – kreipėsi jis santūriu, bet tvirtu balsu, – leiskite paklausti jus, prieš pradedant tolesnį pašnekesį: ar aš esu laisvas, ar turiu laikyti save suimtu?

– Keblus klausimas, – atsakė grafas, – ir į jį šiuo metu galiu atsakyti, pateikdamas kitą klausimą: ar tarp Prancūzijos ir Burgundijos, jūsų manymu, dabar yra karas ar taika?

– Tatai, – atsakė škotas, – jūs, milorde, turėtumėt geriau už mane žinoti. Aš jau seniai išvykau iš Prancūzijos karaliaus dvaro ir kurį laiką negirdėjau jokių naujienų.

– Na, matote, – atsiliepė grafas, – kaip lengva klausti ir kaip sunku atsakyti. Tai štai, aš pats, prabuvęs Peronoje su hercogu daugiau kaip savaitę, taip pat tegaliu atspėti šią mįslę, kaip ir jūs. O nuo atsakymo į šį klausimą, pone ginklanešy, priklauso, ar jūs esate suimtas, ar laisvas žmogus, bet kol kas aš priverstas laikyti jus kaip suimtąjį. Tiktai, jeigu iš tikrųjų dorai pasitarnavote mano giminaitei ir atvirai atsakysite į klausimus, jūsų reikalai gali pagerėti.

– Grafaitė de Krua, – atsakė Kventinas, – gali teisingiausiai spręsti, ar aš jai kuo pasitarnavau, ir šito klauskite ją. Apie mano atsakymus jūs pats spręsite, kai aš atsakysiu į jūsų klausimus.

– Hm!.. Koks išdidumas! – sumurmėjo grafas Krevkeras. – Visai tinkamas tam, kuris prie kepurės nešioja damos paištą kaspinėlį ir yra įsitikinęs, kad gali riesti nosį iš pagarbos tai brangiai ir blizgančiai šilko skiautei. Ne, ponaiti, tikiuosi, tatai nepažeis jūsų orumo, jeigu pasakysite man, kiek laiko jūs sukiojotės apie panelės Izabelės de Krua personą?

– Grafe Krevkerai, – atsakė Kventinas Dervardas, – jeigu aš atsakysiu į klausimus, kurie klausiami beveik užgauliu tonu, tai tik todėl, kad iš mano tylėjimo nebūtų padarytos įžeidžiamesnės išvados apie tą asmenį, kurį mudu abu privalome gerbti. Aš lydžiu grafaitę Izabelę nuo to laiko, kai ji išvyko iš Prancūzijos ieškoti prieglobsčio Flandrijoje.

– Ohoho! – nusistebėjo grafas. – Vadinasi, nuo tada, kai ji pabėgo iš Plesi pilies? Ir, kaip škotų gvardijos šaulys, jūs lydėjote ją, žinoma, gavęs ypatingą karaliaus Liudviko įsakymą?

Nors Kventinas nesijautė įsipareigojęs Prancūzijos karaliui, kuris, ketindamas grafaitę Izabelę atiduoti kaip grobį Viljamui de la Markui, veikiausiai vylėsi, jog jaunasis škotas bus nukautas, ją gindamas, jis vis dėlto manė, kad negali apvilti Liudviko pasitikėjimo, tikro ar apsimestinio, ir todėl į grafo Krevkero žodžius atsakė, kad jam užteko aukštesnio savo karininko įsakymo ir kad daugiau jis apie nieką nesiteiravo.

– Užtenka ir to, – tarė grafas. – Mes visi žinome, kad karalius niekada neleis savo karininkams siųsti gvardijos šaulių lyg paladinų lydėti klajojančių damų, jeigu neturės kokio politinio tikslo. Karaliui Liudvikui bus sunku toliau įžūliai tvirtinti, jog jis nieko nežinojo apie damų de Krua pabėgimą iš Prancūzijos, jeigu jas lydėjo vienas jo gvardietis. Ir kur, sinjore šauly, jūs turėjote keliauti?

– Į Lježą, grafe, – atsakė škotas, – kur damos norėjo atsiduoti velionio vyskupo globai.

– Velionio vyskupo? – sušuko grafas Krevkeras. – Tai Liudvikas Burbonas mirė? Hercogas visai nežinojo, kad vyskupas sirgo. Nuo ko jis mirė?

– Jis miega kruviname kape, grafe, jeigu jo žudikai jį supylė.

– Jis nužudytas? – vėl sušuko Krevkeras. – Šventoji dangaus Motina!.. Jaunuoli, tai neįmanoma!

– Aš pats savo akimis mačiau, kaip tai buvo padaryta, ir dar daug baisiausių darbų.

– Matėte? Ir neišgelbėjote gerojo dignitoriaus? Ir nesukėlėte pilies prieš jo žudikus? Ar nežinote, kad vien žiūrėti į šitokį darbą nesipriešinant yra niekšinga šventvagystė?

– Iš karto pasakysiu, grafe, – tarė Dervardas, – kad ši žmogžudystė buvo padaryta, kai pilį užgrobė kraugerys Viljamas de la Markas, padedamas sukilusių lježiečių.

– Jaučiuosi lyg perkūno trenktas! – nusistebėjo Krevkeras. – Lježiečiai sukilo!.. Šonvaldas paimtas!.. Vyskupas nužudytas! Nelaimių pranašė! Niekada joks žmogus nėra atnešęs tiek liūdnų naujienų! Kalbėk... Ar tu žinojai apie šį užpuolimą?.. Apie šį sukilimą?.. Apie šį nužudymą? Kalbėk... Tu esi vienas iš Liudviko patikėtųjų šaulių, o tiktai jis, niekas kitas paleido šią skaudžią strėlę. Kalbėk, kitaip paliepsiu tave suplėšyti tyrais lakstantiems laukiniams arkliams!

– Net jeigu ir taip padarytumėt, grafe, neišgautumėte iš manęs nieko, kas nederėtų garbingam škotų bajorui. Apie šias niekšybes aš žinojau ne daugiau už jus... Ir jeigu mano galios bent dvidešimtąja dalele būtų atitikusios mano troškimą toms baisybėms pasipriešinti, būčiau kovojęs iki paskutinių jėgų. Bet ką aš galėjau padaryti?.. Jų buvo šimtai, o aš vienas. Vienintelis mano rūpestis buvo išgelbėti grafaitę Izabelę, ir tai man laimingai pavyko. Tačiau jei būčiau buvęs ganėtinai arti, kada su tuo senuku buvo taip žiauriai pasielgta, būčiau išgelbėjęs žilą jo galvą ar atkeršijęs už jį. Šiaip ar taip, aš bent gana ryžtingai parodžiau savo pasibaisėjimą ir tuo sutrukdžiau tolesnes piktadarystes.

– Aš tikiu tavim, jaunuoli, – tarė grafas. – Tu ne tokio amžiaus ir ne tokio būdo, kad būtų galima pavesti tokias kruvinas žiaurybes, nors ir gerai tinki būti damų ginklanešiu. Bet, o varge! Geraširdis kilnusis dignitorius nužudytas savoje pastogėje, kur jis taip dažnai priimdavo pakeleivį su krikščionies labdaringumu ir valdovo dosnumu... Nužudytas to niekšo, to siaubūno! To kraugerio, išgamos, pabaisos, kuris išaugo tuose pačiuose rūmuose, kur susitepė rankas savo geradario krauju! Bet arba aš nepažįstu Burgundijos hercogo... arba turėsiu suabejoti dangaus teisingumu, jeigu kerštas nebus toks pat negailestingas, staigus ir rūstus kaip ši niekšybė, neturinti pavyzdžio savo nuožmumu. Ir jeigu niekas kitas nepersekiotų žudiko... – čia jis nutilo, išsitraukė kardą, paskui, paleidęs pavadžius, sudavė šarvais apdengtomis rankomis sau į krūtinę, kad visi plieno apdarai subarškėjo, ir, iškilmingai iškėlęs

jas į dangų, vėl kalbėjo toliau: – Aš... aš, Filipas Krevkeras de Kordė, duodu įžadą Dievui, šventajam Lambertui ir Trims Kelno Karaliams, kad negalvosiu apie jokius kitus žemiškus rūpesčius, iki neatkeršysiu gerojo Liudviko Burbono žudikams, nesvarbu kur juos sutiksiu: girioje ar lauke, mieste ar kaime, kalnuose ar lygumoje, karaliaus dvare ar Dievo namuose. Ir tai aš laiduoju savo valdomis ir pilimis, draugais ir tarnais, gyvybe ir garbe. Tepadeda man Dievas ir šventasis Lježo Lambertas, taip pat Trys Kelno Karaliai!

Kai grafas Krevkeras padarė įžadą, atrodė, kiek atlėgo jį užgulęs sielvartas ir nuostaba, su kuria išklausė naujieną apie siaubingą tragediją Šonvalde, ir jis ėmė toliau kamantinėti Dervardą visų smulkmenų apie nelaimę. Škotas, anaiptol nenorėdamas užgesinti grafo kerštо įkarščio, išsamiai jam atsakinėjo.

– Bet tie akli išdavikai persimetėliai, tie besmegeniai galvijai, tie lježiečiai, – piktinosi grafas, – kaip jie susidėjo su tuo siaubūnu plėšiku ir žudiku! Kaip jie susimokė nužudyti teisėtą savo valdovą!

Čia Dervardas skubiai paaiškino nirštančiam burgundui, kad Lježo miestelėnai, ar bent turtingesnieji iš jų, kad ir buvo nesąmoningai įsitraukę į sukilimą prieš savo vyskupą, tikrai neketino, kaip jam atrodė, talkininkauti de la Markui šioje žmogžudystėje, – priešingai, jeigu būtų galėję, jie būtų to neleidę, o tatai išvydę pasibaisėjo.

– Nekalbėkite man apie tuos neištikimus bestuburius, tuos padugnes plebėjus! – nutraukė jį Krevkeras. – Jie pakėlė ginklą prieš valdovą, kuris nieku kitu jiems nenusikalto, tik tuo, kad buvo per daug geras tokiai nedėkingų vergų gaujai... Ką daugiau jie galvojo, jeigu ne apie žudymą, kai apsiginklavo ir įsiveržė į taikius jo namus? O kai susidėjo su Laukiniu Ardėnų Šernu, didžiausiu broliažudžiu Flandrijos žemumose, kokį kitą tikslą galėjo turėti, jei ne žudymą, kuris ir yra vienintelis jų amatas? Ir argi pats nesakėt, kad žmogžudystę padarė vienas iš tų niekingų padugnių? Ne, aš dar pamatysiu, kaip kraujas tekės Lježo kanalais degančių jų namų gaisuose! O, kaip jie drįso nužudyti tokį geraširdį, kilnų, dosnų vyskupą! Kiti vasalai sukildavo spaudžiami duoklių ir skurdo, bet Lježo miestelėnai – iš įžūlumo ir pertekliaus...

Jis vėl paleido žirgo pavadžius ir sielvartingai ėmė gniaužyti rankas plieninėse nelanksčiose pirštinėse. Kventinas aiškiai matė, kad neslepiamą grafo sielvartą dar labiau didino skaudūs praeities susitikimų ir draugystės su nužudytuoju prisiminimai, ir todėl dabar tylėjo, gerbdamas širdgėlą, kurios nenorėjo aitrinti, o paguosti, žinojo, negalės.

Tačiau grafas Krevkeras vis grįžo prie šios temos – teiravosi kiekvienos smulkmenos apie Šonvaldo antpuolį ir vyskupo žūtį. Paskui staiga, lyg prisiminęs kažką, kas buvo dingę iš atminties, pasiteiravo, kas atsitiko grafaitei Amelinai ir kodėl jos nėra.

– Aš anaiptol nemanau, – pridūrė jis su panieka, – kad tai nuostolis grafaitei Izabelei. Nors Amelina buvo jos teta ir šiaip gera moteriškė, bet Kokanijos[154] dvaras dar nėra išauginęs didesnės paikšos. Aš neabejoju, kad savo dukterėčią, kurią visą laiką pažinojau kaip kuklią ir padorią merginą, padaryti tokią kvailystę – bėgti iš Burgundijos į Prancūziją – sukurstė tik ta pakvaišusi sentimentali senmergė, svaičiojami apie piršlybas ir zyliojanti paskui jaunikius!

Kokie užgaulūs žodžiai romantiško įsimylėjėlio ausiai! Tuo labiau kad juos turėjo išklausyti tokiu metu, kada būtų buvę juokinga ginklo jėga mėginti įtikinti grafą, jog jis bjauriai įžeidė grafaitę – neprilygstamą proto ir grožio tobulybę – pavadindamas tik kuklia ir padoria mergina; šitoks pagyrimas galėjo tikti saulėje įdegusiai valstiečio dukrai, raginančiai lauke tėvo jaučius. Ir dar – kaip gali grafas įsivaizduoti ją esant stumdomą ir tvarkomą kažkokios paikos sentimentalios tetos... Toks šmeižtas turėjo būti sviestas jam atgal į akis. Tačiau atviras, nors ir rūstus grafo Krevkero veidas, aiški panieka tiems jausmams, kurie kunkuliavo Kventino krūtinėje, sulaikė vaikiną ne dėl to, kad būtų išsigandęs grafo, kaip kario, šlovės – šitai būtų tik dar labiau sukurstę jo norą mesti jam iššūkį, – bet baiminosi būti išjuoktas, o pajuoka yra pats baisiausias ginklas visiems entuziastams: jis ne tik sulaiko tokias natūras nuo paikysčių, bet kartais užsmaugia ir kilnius jų polėkius.

Taigi pabūgęs, kad gali užsitraukti grafo pajuoką, o ne pyktį, Dervardas, nors labai nenorom, probėgšmais papasakojo, jog grafaitė Amelina pabėgo iš Šonvaldo dar prieš užpuolant pilį. Juk jis negalėjo

aiškiai viską išdėstyti, nepalikdamas pajuokai artimos Izabelės giminaitės, o sykiu galbūt ir savęs, nes juk į jį buvo nukreiptos absurdiškos Amelinos viltys. Padriką savo pasakojimą jis užbaigė pridurdamas, jog girdėjęs žinią, nors gal ir netikrą, kad grafaitė Amelina patekusi į rankas Viljamui de la Markui.

– Tikiuosi, kad šventojo Lamberto padedamas jis ves ją, – tarė Krevkeras. – Jis taip tikrai padarys dėl jos pinigų ir trenks jai per galvą, vos tik juos pasičiups ar iššvaistys.

Paskui grafas ėmė taip smulkiai klausinėti, kaip abi damos laikėsi kelionėje, kokie buvo jų santykiai su Kventinu ir dar daugybę kankinamų smulkmenų, kad išerzintas, sugėdintas ir įpykintas jaunuolis nebegalėjo nuslėpti savo sumišimo nuo akylo kario ir dvariškio, kuris staiga liovėsi jį tardęs ir pareiškė:

– Hm! Matau, kad neapsirikau spėdamas. Bent dėl vienos šalies! Gal nors kita šalis buvo protingesnė... Na, pone ginklanešy, paspauskite pentinus ir jokite būrio priešakyje, kol aš pasikalbėsiu su panele Izabele. Man rodos, sužinojau iš jūsų tiek, kad galėsiu kalbėti su ja apie šiuos liūdnus dalykus labai jos nesujaudindamas, nors jus truputėlį pagnaibiau. Bet luktelkite, jaunasis riteri! Dar vieną žodelį! Man rodosi, jūs išgyvenote laimingą kelionę po svajonių šalį, kupiną didvyriškų nuotykių, didžių vilčių ir drąsiausių romantiškų iliuzijų, tarsi keliavę po fėjos Morganos sodus[155]. Užmirškite viską, jaunasis kareivi, – pridūrė jis, patapšnodamas Kventinui per petį. – Užmirškite klajojančią gražuolę ir prisiminkite tą damą tik kaip kilniąją grafaitę de Krua... Tada jos draugai – už vieną jų aš galiu garantuoti – taip pat prisimins tik paslaugas, kurias jai padarėte, ir pamirš, apie kokį neprotingą atpildą jūs įžūliai drįsote svajoti.

Įniršęs, jog negali nuslėpti nuo įžvalgaus Krevkero savo jausmų, iš kurių grafas aiškiai šaipėsi, Kventinas piktai atsakė:

– Grafe Krevkerai, kada man reiks jūsų patarimo, aš jo paprašysiu. Kada pareikalausiu jūsų pagalbos, turėsite užtektinai laiko ją suteikti ar atsakyti. Kada imsiu ypatingai vertinti jūsų nuomonę apie save, visada suspėsite man ją pasakyti.

– Olialia! – nustebo grafas. – Aš atsidūriau tarp Amadžio ir Orijanos[156], ir dabar belieka laukti iššūkio į areną!

– Jūs kalbate apie tai kaip apie neįmanomą dalyką, – tarė Kventinas. – O kai aš sukryžiavau ietis su Orleano hercogu, galėjau pralieti kilmingesnį kraują negu Krevkerų. Kai susirėmiau kardais su Diunua, mano priešininkas buvo narsiausias Prancūzijos karys.

– Teapšviečia dangus tau protą, mielas jaunuoli! – palinkėjo Krevkeras, tebesijuokdamas iš įsimylėjusio riterio. – Jeigu sakai tiesą, tau teko ypatinga laimė šiame pasaulyje. Ir tikrai, jeigu Apvaizdos malonė siunčia tau tokius išbandymus, kai dar barzda nesužėlus, tu patraksi iš puikybės net vyru netapęs. Manęs tu nesupykinsi – tik pralinksminai. Patikėk, nors tu gal ir koveisi su princais, ir vaidinai nugalėtoją grafaitėms, – juk Fortūna retkarčiais iškrečia panašių pokštų, – bet anaiptol nesi lygus su tais, kuriems atsitiktinai buvai arba priešininkas, arba – dar atsitiktiniau – bendrakeleivis. Ką gi, aš suprantu, kad tu, kaip dažnas jaunuolis, prisiskaitęs romanų, pradėjai manyti esąs paladinas ir ilgokai svaiginaisi žaviais sapnais, bet nepyk ant geraširdžio bičiulio, jei jis gal kiek ir šiurkštokai papurtė tave už peties, norėdamas pažadinti.

– Grafe Krevkerai, – neiškentė Kventinas, – mano giminė...

– O ne, aš visai ne apie giminę kalbėjau, – atsakė grafas, – bet apie rangą, turtus, padėtį ir taip toliau – kas skiria žmones vienus nuo kitų. O dėl kilmės – tai visi mes paeiname iš Adomo ir Ievos.

– Grafe Krevkerai, – pakartojo Kventinas, – mano protėviai, Glenhulakino Dervardai...

– Na, jei sakai, jog tavo protėviai senesni už Adomą, tai aš pasiduodu! – tarė grafas. – Geros kloties!

Jis pasuko arklį ir prijojo prie grafaitės, kuriai jo užuominos ir patarimai, nors ir geraširdiški, turbūt buvo dar nemalonesni negu Kventinui. Šis, jodamas tolyn, murmėjo po nosimi: „Akiplėša, pasipūtėlis, išdidus mulkis! Norėčiau, kad kitas šaulys škotas, kuris turės rankose arkebuzą, nepaleistų tavęs taip lengvai, kaip aš!“

Vakare jie pasiekė Šarlerua miestą prie Sambros, kur grafas Krevkeras buvo nusprendęs palikti grafaitę Izabelę, nes po vakarykščio iš-

gąsčio, nuovargio, penkiasdešimties mylių kelio ir tiekos išgyvenimų ji nebūtų turėjusi jėgų tolesnei kelionei. Visai nusilpusią grafas ją perdavė Cistersių vienuolyno abatei[157] Šarlerua mieste, kilmingai matronai, kuriai Krevkerai bei de Krua buvo giminės ir kurios sumanumu ir geraširdiškumu jis galėjo pasitikėti.

Pats Krevkeras tesustojo pas mažos burgundų įgulos komendantą, kuris saugojo tą vietą, patarė būti itin atsargiam ir pareikalavo išstatyti garbės sargybą priešais vienuolyną, kol ten gyvens grafaitė Izabelė de Krua, pareikšdamas, jog ji privalo būti patikimai saugoma, bet tikriausiai norėdamas sutrukdyti pabėgti, jeigu ji tai sumanytų. Kaip priežastį visam tam grafas tenurodė neaiškius gandus apie neramumus Lježo vyskupijoje. Jis pasiryžo pats pranešti hercogui Karoliui siaubingas žinias apie sukilimą ir vyskupo nužudymą su visomis kraupiomis detalėmis, todėl, parūpinęs naujus arklius sau ir palydai, leidosi į kelią, nusprendęs pasiekti Peroną be poilsio. Pranešęs Kventinui Dervardui, kad šis turįs jį lydėti, jis tarsi juokaudamas atsiprašė už tai, kad teksią atsiskirti nuo gražiosios bendrakeleivės, bet pareiškė viltį, jog šitokiam atsidavusiam damų ginklanešiui keliauti nakties mėnesienoje bus mieliau, negu niekingai miegoti kaip paprastam mirtingajam.

Kventinas, jau gana prislėgtas dėl to, kad tenka atsiskirti nuo Izabelės, norėjo atsakyti į šią patyčią karingu iššūkiu, bet žinodamas, kad grafas tik pasijuoks iš jo apmaudo ir numos ranka į iššūkį, nusprendė tatai atidėti ateičiai, kada pasitaikys proga atsiskaityti su šiuo išpuikėliu didiku, kuris, nors dėl visai kitokių priežasčių, jam tapo beveik toks pat nekenčiamas kaip Laukinis Ardėnų Šernas. Taigi, neturėdamas kitos išeities, Kventinas tapo grafo palydovu, ir juodu išvyko, skubėdami kiek tiktai gali, vieškeliu, einančiu iš Šarlerua į Peroną.

XXV SKYRIUS

Nelauktas svečias

Nėra žmogaus, taip tobulai sukurto,
Kad neturėtų jis jokių silpnybių.
Narsuoliui tenka bėgti nuo šunyčio,
Išminčius kai kada taip apsijuokia,
Kad kvailiui gėda būtų. Bet dažniausiai
Gudročius, permanąs klastas pasaulio,
Kitam žabangus taip vylingai rezga,
Kad pats galop į juos, žiūrėk, pakliūna.

Sena pjesė

Tą naktį, pradėjus kelionę, Kventinui teko kovoti su tuo skaudžiu sielvartu, kurį jaunuolis išgyvena išsiskyręs, ir galbūt amžinai, su mylimąja.

Krevkeras nekantravo kuo greičiau pasiekti Peroną, ir jie skubėjo per turtingas Eno lygumas, maloniai lydimi ryškaus, giedro rudens mėnulio. Jis žėrė sidabrinę savo blankumą ant derlingų plačių ganyklų, ant giraičių ir javų laukų, kuriuose valstiečiai mėnulio šviesoje dorojo derlių – tokie darbštūs buvo flamandai net tais laikais. Jis nušvietė plačias, ramias, krantus drėkinančias upes, kuriomis, netrukdomos akmenų ir negenamos pernelyg smarkios srovės, lengvai slydo baltos prekybinių laivų burės pro taikius ramius kaimus, savo gražumu ir

švarumu bylojančius, kad juose gyvenama jaukiai ir patogiai. Mėnesienoje skendėjo kilmingų baronų ar riterių feodalinės pilys su giliais grioviais, dantytomis sienomis ir aukštomis varpinėmis, nes Eno riteriai garsėjo turtingumu tarp Europos didikų; skaidrūs mėnulio spinduliai tolumoje iš tamsos išplėšė ne vienos didingos vienuolyno bažnyčios bokštus.

Tas nuostabus grožis, nė iš tolo neprilygstantis jo tėviškės dykynėms ir tyrams, negalėjo išsklaidyti Kventino sielvarto. Jis paliko savo širdį Šarlerua mieste, ir dabar jo galvoje buvo vienintelė mintis, kad kiekvienas žingsnis tolina jį nuo Izabelės. Jis stengėsi prisiminti kiekvieną jos ištartą žodį, kiekvieną jam skirtą žvilgsnį, ir, kaip dažnai būna tokiais atvejais, šių smulkmenų prisiminimas veikė jo vaizduotę dar stipriau negu pati tikrovė prieš tai.

Pagaliau, praslinkus šaltai vidurnakčio valandai, begalinis nuovargis, kurį Kventinas patyrė per pastarąsias dvi dienas, ėmė jį veikti, kad ir kaip jutosi meilės sukeltas sielvartas, kad ir kaip buvo pripratęs prie vargo, o ypatingas jo gyvybingumas, skaudūs, ramybės neduodantys prisiminimai lig šiol vijo tą nuovargį šalin. Sąmonė, nukamuota ir išsekinta nepaprastos alsos, taip mažai bekontroliavo jo mintis, jog vaizduotės reginiai stelbė atbukusius regos ir klausos pojūčius, juos iškraipydami ir klaidindami, todėl Dervardas suvokė tik tiek, kad nemiegojo. Jis iš paskutiniųjų stengėsi neužsnūsti bijodamas, kad staiga nugrimzdęs į kietą lyg negyvėlio miegą arba pats nenukristų nuo arklio, arba nepargriūtų drauge su juo. Tačiau po minutės akyse vėl ėmė mirguliuoti įvairiausių spalvų šešėliai, mėnesienos užlietas gamtovaizdis virto ištisa plyna baltuma, ir jį vėl apėmė toks nuovargis, jog grafas Krevkeras, žvilgtelėjęs jo pusėn, įsakė dviem savo palydovams joti Dervardui iš šalių, kad šis nenukristų žemėn.

Kai pagaliau jie pasiekė Landresi miestelį, grafas, užjausdamas jaunuolį, beveik tris naktis nemiegojusį, leido palydai keturioms valandoms sustoti ir pailsėti.

Kietai Kventinas miegojo, iki jį pažadino grafo trimitas, jo žygūnų ir šauklių riksmai:

– *Debout! Debout! Ha! Messires, en route, en route!**

Nors šie nemalonūs garsai Kventiną per greitai prikėlė, jis pasijuto visai kitaip. Pasitikėjimas savimi ir savo laime grįžo drauge su atgyjančia dvasia ir kylančia saule. Apie meilę jis nebegalvojo kaip apie beviltišką ir fantastišką sapną, o kaip apie aukštą ir įkvepiantį idealą, kurį verta puoselėti širdyje, nors žinodamas, kokius sunkumus teks įveikti, negalėjo tikėtis jį pasiekti.

„Vairininkas, – mąstė jis, – irdamas savo luotą, žvelgia į Šiaurės žvaigždę, nors niekada nesitiki prie jos priartėti. Taip ir man mintys apie Izabelę de Krua padės pasidaryti garbingu riteriu, net jei daugiau jos ir nepamatysiu. Kai ji išgirs, jog škotas riteris Kventinas Dervardas pasižymėjo savo žygiais arenoje ar krito puldamas kokią tvirtovę, prisimins savo kelionės draugą, kuris stengėsi kaip įmanydamas ją apsaugoti nuo žabangų ir visokių negandų, ir galbūt pagerbs jo atminimą ašara, o jo karstą papuoš vainiku".

Šitaip vyriškai nusiteikęs iškęsti savo nedalią, Kventinas pasijuto galįs kur kas ramiau atsikirsti grafui Krevkerui, kai tas vėl ėmė šaipytis iš jo išlepimo ir neatsparumo nuovargiui. Dabar jaunasis škotas taip geraširdiškai klausė grafo juokavimų ir atsakinėjo taip išradingai ir sykiu pagarbiai, jog grafas ėmė kur kas palankiau apie jį galvoti negu vakar, kai, būdamas suirzęs dėl susidariusios padėties, Kventinas tai niauriai tylėjo, tai nirtingai ginčijosi.

Galų gale senasis karys pamatė, kad jaunasis jo bičiulis yra šaunus vyrukas, iš kurio šį tą galima padaryti, ir gana aiškiai užsiminė, kad jeigu Kventinas atsisakytų tarnauti Liudviko gvardijoje, jis rastų jam garbingą vietą Burgundijos hercogo dvare ir pats pasirūpintų jo paaukštinimu. Kventinas, deramai padėkojęs, atsisakė šios malonės, nes dar gerai nežinojo, ar yra tikrai apgautas savo pirmojo patrono, karaliaus Liudviko, ir santykių su grafu nesugadino. Entuziastiškas Kventino mąstymas, svetimšališka tarmė ir savotiškas minčių reiškimas dažnai sukeldavo šypseną rimtajam grafui, bet toji šypsena dabar buvo linksma ir mandagi, be vakarykščio sarkazmo ir kandumo.

* Kelkitės! Kelkitės! Ei! Ponai, į kelionę, į kelionę! (*Pranc.*)

Šitaip, daug darniau sutardami negu vakar, jie drauge su maža kavalkada pagaliau atsidūrė per dvi mylias nuo garsaus Peronos miesto tvirtovės, netoli kurio stovėjo Burgundijos hercogo kariuomenė, pasirengusi, kaip buvo manoma, įsiveržti į Prancūziją. Jai pasipriešinti ir Liudvikas XI buvo surinkęs stiprias pajėgas netoli Sen Maksenso, norėdamas atvesti į protą įsismarkavusį savo vasalą.

Perona, išsidėsčiusi lygumoje palei gilią upę, apsupta galingais sustiprinimais ir nepereinamais grioviais, ir senovėje, ir vėlesniais laikais buvo laikoma viena galingiausių Prancūzijos tvirtovių*.

Grafas Krevkeras su savo palyda ir belaisviu pasiekė pilį apie trečią valandą po pietų. Jodami gražiais spindžiais per didelę girią, kuri tada supo miestą iš rytų pusės, jie susitiko du aukšto rango didikus (kaip galima buvo spręsti iš gausios jų palydos), vilkinčius drabužiais, tinkamais taikos metui. Sprendžiant iš sakalų, tupinčių jiems ant riešų, ir iš daugybės kurtų ir skalikų, kuriuos vedė varovai, jie linksmai medžiojo. Tačiau išvydę Krevkerą, kurio ginkluotę ir aprangą gerai pažinojo, jie liovėsi persekioję gervę palei ilgo kanalo krantus ir pasileido šuoliais jo pasitikti.

– Naujienų, naujienų, grafe Krevkerai! – sušuko abudu iš karto. – Pasakokit savo naujienas! O gal pirmiau norit išgirsti mūsų? Arba sakykim kartu!

– Mielai sutikčiau šitaip, ponai, – atsiliepė Krevkeras, mandagiai pasisveikinęs, – tik ar turite tokių svarbių naujienų, kurios galėtų prilygti manosioms?

Abu medžiotojai nusišypsojo vienas kitam. Vyresnysis atrodė dailus baronas, tamsaus veido, pažymėto tuo liūdesiu, kurį vieni fizionomistai priskiria melancholiškam temperamentui, o kiti, kaip tas italų skulpto-

* Iš tikrųjų, nors ji buvo prie pat sienos, kur nuolat vyko karai, priešas jos nė karto nebuvo paėmęs, ir ji su pasididžiavimu buvo vadinama Perona, Neprieinamąja Mergele, iki hercogas Velingtonas[158], negailestingai nuplėšęs miesto šlovę, užėmė ją per atmintiną savo žygį į Paryžių 1815 metais.

rius, išskaitęs iš Karolio I veido[159], mano, jog jis pranašauja nelaimingą mirtį*. Pasisukęs į savo bendrą, šis medžiotojas tarė:

– Krevkeras lankėsi Brabante, prekybos šalyje, ir, be abejo, ten išmoko gudrybių. Mums bus sunku laimėti mainus prieš jį.

– Ponai, – tarė Krevkeras, – hercogas turi teisę pirmas gauti mano prekes, nes siuzerenas pasiima muitą, dar prieš turgui prasidedant. Bet pasakykit, ar jūsų naujienos linksmos, ar liūdnos?

Asmuo, į kurį jis šitaip kreipėsi, buvo žvalios išvaizdos vyriškis, kurio žvitrų žvilgsnį šiek tiek gesino rimtas susimąstęs veidas, ypač burnos linija. Iš šio žmogaus fizionomijos galėjai spręsti, jog jis greitai viską pamato ir suvokia, bet yra išmintingas ir neskuba daryti išvadų ar pareikšti savo nuomonę. Tai buvo garsusis Eno grafas, Kolaro, arba Nikolo de l'Elito, sūnus, tarp istorikų pagarsėjęs kaip Filipas de Kominas, tuo metu hercogo Karolio Drąsiojo patikėtinis ir vienas gerbiamiausių patarėjų. Į Krevkero klausimą, kokios jo ir barono d'Emberkuro naujienos, jis atsakė:

– Jos yra kaip vaivorykštės spalvos, spindinčios vis kitaip, žiūrint iš kokio taško stebėsi ir ar tamsiame debesyje, ar šviesiame danguje ją išvysi. Šitokios vaivorykštės niekas nėra matęs nei Prancūzijoj, nei Flandrijoj nuo pat Nojaus arkos dienų.

– Mano naujienos, – atsakė Krevkeras, – panašios į kometą: pačios yra niaurios, klaikios ir siaubingos, bet ateityje žada dar didesnes ir šiurpesnes blogybes.

– Atrodo, mums reikės atidaryti savo krepšius, – tarė Kominas savo bendrui, – kitaip už akių užbėgs kokie pašaliečiai, nes juk mūsų naujienos visiems čia žinomos. Trumpai sakant, Krevkerai... klausykite ir stebėkitės: karalius Liudvikas atvyko į Peroną!

– Ką! – sušuko grafas nustebęs. – Nejau hercogas pasitraukė be mūšio? Ir jūs jodinėjate čia, apsirengę taikos drabužiais, kai miestą

* D'Emberkurą nuteisė mirti Gento gyventojai drauge su Burgundijos kancleriu 1477 metais. Marija Burgundė, Karolio Drąsiojo duktė, apsirengusi gedulo drabužiais, atėjo į turgavietės aikštę ir su ašaromis maldavo sukilusius savo pavaldinius pasigailėti nuteistųjų, bet jos prašymas buvo veltui.

laiko apsupę prancūzai?.. Aš negaliu net pagalvoti, kad Perona būtų paimta...

– O ne, nieko panašaus, – paneigė d'Emberkuras, – burgundų vėliavos neatsitraukė nė per pėdą, ir vis dėlto karalius Liudvikas yra Peronoje.

– Tada Anglijos karalius Edvardas turbūt persikėlė per jūrą su savo lankininkais, – tarė Krevkeras, – ir, kaip jo protėviai, laimėjo antrąjį Puatjė mūšį.

– Anaiptol, – papriešta ravo Kominas. – Nė viena Prancūzijos vėliava nepaimta, nė viena burė nepasirodė iš Anglijos pusės, kur Edvardas pernelyg užsiėmęs Londono miestelėnų žmonomis ir nemano vaidinti Juodojo Princo[160]. Taigi paklausykite, kas čia dedasi. Ar žinote, kad jums išvykus pasitarimas tarp Prancūzijos ir Burgundijos įgaliotinių nutrūko be jokios vilties susitaikyti?

– Taip, ir mes nesitikėjome nieko kito, tik karo.

– Kas įvyko paskui, buvo iš tikrųjų taip panašu į sapną, – tarė Kominas, – kad aš beveik įtikėjau, jog nubusiu ir pamatysiu, kad sapnavau. Tik vakar Taryboje hercogas taip nirtingai pasipriešino prieš tolesnį delsimą, jog buvo nutarta paskelbti iššūkį karaliui ir nedelsiant žygiuoti į Prancūziją! Mūsų heroldas, Aukso Vilnos riteris, jau buvo net užsivilkęs paradinius drabužius ir įkėlęs koją į balno kilpą, tik žiūrim – Prancūzijos heroldas Monžua įjoja į mūsų stovyklą! Nusprendėme, kad Liudvikas skelbia mums iššūkį, ir ėmėme svarstyti, kaip hercogas supyks ant tų, kurie savo įkalbinėjimais sutrukdė jam pirmam paskelbti karą. Tačiau kaip nustebome, kai skubiai sušaukus Tarybą heroldas pranešė, jog Prancūzijos karalius Liudvikas yra vos už valandos kelio nuo miesto ir su maža palyda nori aplankyti Karolį, Burgundijos hercogą, kad jų nesutarimai būtų išspręsti per privatų pasikalbėjimą.

– Jūs apstulbinote mane, ponai, – pasakė Krevkeras. – Bet vis dėlto ne taip, kaip tikriausiai tikėjotės. Mat kai paskutinį kartą buvau Plesi le Turo pilyje, karaliaus patikėtinis kardinolas Baliu, įžeistas savo valdovo ir būdamas palankus Burgundijos hercogui, man užsiminė, jog pasinaudojęs tam tikromis Liudviko silpnybėmis jis pasistengs įstumti

jį į tokią padėtį, kad Burgundijos hercogas galėtų jam padiktuoti savo taikos sąlygas. Tik aš niekada nemaniau, kad toks senas lapinas kaip Liudvikas leistųsi savo noru įviliojamas į šitokias pinkles. Ką gi pasakė Burgundijos patarėjai?

– Kaip ir galite įspėti, – atsakė d'Emberkuras, – daug kalbėjo apie tai, kaip būtina pateisinti karaliaus pasitikėjimą, ir nė žodžio, kokios naudos galima turėti iš šito apsilankymo, nors buvo aišku, kad jie galvoja vien apie naudą ir tik žiūri, kaip tai suderinti su reikiamu etiketu.

– O ką pasakė hercogas? – teiravosi toliau grafas Krevkeras.

– Kalbėjo trumpai ir drąsiai, kaip paprastai, – atsakė de Kominas. – „Kuris iš jūsų, – paklausė jis, – regėjo, kaip mudu su broliu Liudviku susitikome po Montleri mūšio, kai aš buvau toks neapdairus, kad su dešimčia palydovų palydėjau jį anapus Paryžiaus sutvirtinimų ir taip atsidaviau karaliaus malonei?" Aš atsakiau, kad daugelis iš mūsų tai matėme ir kažin ar kada galėsime pamiršti tą nerimą, kurį išgyvenome dėl jo malonybės. „Taip, – tarė hercogas, – jūs priekaištavote man už mano neapdairumą, o paskui ir aš pats prisipažinau jums, kad pasielgiau kaip koks plevėsa. Bet aš taip pat žinau, kad mano tėvas, amžiną jam atilsį, tada dar buvo gyvas ir mano giminaitis Liudvikas mažiau būtų turėjęs naudos, pagrobdamas mane, negu kad aš dabar turėčiau, paimdamas jį. Tačiau jeigu garbingasis mano giminaitis šį kartą atvyksta čia su tokiu pačiu nuoširdumu, kokį tada parodžiau aš, jis bus priimtas kaip valdovas. Bet jei rodydamas pasitikėjimą jis nori mane apgauti – nukreipti mano dėmesį ir įvykdyti kokią politinę savo machinaciją, tai, prisiekiu šventuoju Burgundijos Jurgiu, tegu saugosi". Šitaip pasakęs suktelėjo aukštyn ūsus, trenkė koja į grindis ir įsakė visiems mums šokti ant arklių ir sutikti tokį ypatingą svečią.

– Ir jūs sutikote karalių kaip pridera? – vėl paklausė grafas Krevkeras. – Stebuklai neišnyko ir mūsų dienomis. Su kokia palyda jis atvyko?

– Su visai menkute, – atsakė d'Emberkuras. – Gal kokia trisdešimt škotų gvardiečių ir keletas riterių su jo dvariškiais, tarp kurių astrologas Galeotis buvo žymiausia figūra.

– Tasai žmogus, – tarė Krevkeras, – turi šiokią tokią įtaką kardinolui Baliu. Nenustebčiau sužinojęs, jog ir jis prikišo nagus, paskatinda-

mas karalių šiam abejotinos politikos žingsniui. Ar palydoje yra kas iš aukštųjų didikų?

– Diunua ir Orleano hercogas, – atsakė Kominas.

– Tegu kalba žmonės, ką nori, o su Diunua tai paūšiu, – sušuko Krevkeras. – Bet mes girdėjome, kad juodu su hercogu buvo patekę į nemalonę ir atsidūrę kalėjime?

– Juodu buvo pasodinti į Lošo pilį, tą mielą užuovėją Prancūzijos didikams, – paaiškino d'Emberkuras, – bet Liudvikas juos paleido, norėdamas pasiimti kartu į čia... Gal todėl, kad bijojo Orleanietį palikti namie. O iš kitų palydovų, dievaži, man rodos, verčiausi dėmesio jo kūmas, vyriausiasis budelis, su keletu savo bendrų ir Olivjė, jo kirpėjas... Bet visa draugė taip skurdžiai vilki, kad, prisiekiu savo garbe, karalius visiškai panašus į seną palūkininką, kuris su žandarų pakalikais keliauja surinkti įšalusių skolų.

– O kur jis apgyvendintas? – paklausė Krevkeras.

– O, tatai užvis nuostabiausia, – atsakė Kominas. – Mūsų hercogas pasiūlė karaliaus šaulių gvardijai stoti saugoti kurių nors miesto vartų ir valčių tiltą per Somos upę, o pačiam Liudvikui paskyrė turtingo miestiečio Žilio Orteno namą. Bet eidamas į ten karalius išvydo vėliavas, priklausančias de Lo ir Ponsė de Rivjerui, kuriuos jis ištrėmė iš Prancūzijos. Taigi, matyt, bijodamas apsigyventi taip arti išvytų pabėgėlių ir priešiškai nusiteikusių valdinių, jis pageidavo apsistoti Peronos pilyje, ir ten pagal jo norą ir buvo įkurdintas.

– O, Viešpatie, pasigailėk! – sušuko Krevkeras. – Jis ne tik įsiropštė į liūto narvą, bet dar ir galvą įkišo jam į pat nasrus. Tas gudrus senas politikas būtinai turėjo įlįsti į patį pelėkautų dugną!

– Dar ne viskas, – šūktelėjo Kominas. – D'Emberkuras dar nepapasakojo apie le Glorjė*, o jis, manding, ten pasirodė sąmojingiausias iš visų.

– Ir ką pasakė šviesiausioji jo išmintis? – paklausė grafas.

– Kai hercogas skubiai paliepė šį tą atrinkti iš sidabrinių indų ir kitokių dalykų padovanoti karaliui ir jo palydai, pasveikinant su atvykimu, –

* Karolio Burgundo juokdarys, apie kurį dar bus pasakojama toliau.

ėmė pasakoti Kominas, – tai le Glorjė sušuko: „Dėl to nevargink savo vargšės galvos, mano drauge Karoli. Aš įteiksiu tavo svečiui Liudvikui tauresnę ir tinkamesnę dovaną: savo kepurėlę ir varpelius, o dar pridėsiu barškalą, nes, prisiekiu šventosiomis mišiomis, jis yra didesnis kvailys už mane, jeigu atsidavė tavo galiai“. „O jeigu aš neduosiu progos jam dėl to gailėtis, žmogau, kaip tada?“ – paklausė hercogas. „Tada, Karoli, pats gausi kepurėlę ir barškalą kaip didžiausias kvailys iš mūsų trijų“. Ir žinai, šie nenaudėlio žodžiai skaudžiai užgavo hercogą. Mačiau, kaip jis visas nukaito ir prikando lūpą. Tai štai tokios mūsų naujienos, kilnusis Krevkerai. Na, ką jūs pasakysite?

– Pasakysiu, kad jos kaip parako pripilta mina, – atsiliepė Krevkeras. – Ir bijau, kad man lemta prikišti prie jos užžiebtą dagtį. Jūsų ir mano naujienos – tarsi linai ir ugnis, ir jei jos susidurs, pliūptels liepsna, arba kaip tam tikros magiškos medžiagos, kurioms susijungus įvyksta sprogimas. Mano draugai, prijokite arčiau ir, kai aš jums papasakosiu, kas nutiko Lježo vyskupijoje, man rodos, pritarsite, kad karalius Liudvikas būtų mažiau rizikavęs, jei būtų leidęsis tiesiai į pragarą, negu tokiu nepalankiu metu atvykęs į Peroną.

Abu didikai prijojo iš abiejų pusių prie grafo ir, kartais negarsiai sušukdami ir iš didelio nusistebėjimo bei susijaudinimo mosteldami rankomis, klausėsi jo pasakojimo apie įvykius Lježe ir Šonvalde. Jie vis šaukė Kventiną ir be perstojo klausinėjo smulkmenų apie vyskupo mirtį, kol pagaliau šis pareiškė nebeatsakinėsiąs, nes nežino, kam jis kvočiamas ir kam gali būti panaudoti jo atsakymai.

Tuo metu jie pasiekė vešlia augmenija apaugusias Somos pakrantes ir senoviškas nedidelio Peronos, Neprieinamosios Mergelės, miesto sienas. Aplink jas, tamsiai žaliose lankose, baltavo daugybė Burgundijos hercogo kariuomenės palapinių, kuriose buvo apie penkiolika tūkstančių vyrų.

XXVI SKYRIUS

Pasitarimas

Valdovų susitikimus galėtų
Laikyti astrologai blogu ženklu,
Kaip Marso ir Saturno sutapimą.

Sena pjesė

Sunku pasakyti, ar tai valdovų privilegija, ar bausmė, kad per susitikimus iš pagarbos savo rangui ir orumui jie privalo elgtis ir kalbėtis laikydamiesi griežto etiketo, kuris draudžia karštai ir atvirai rodyti jausmus ir kuris teisėtai galėtų būti traktuojamas kaip didžiausia veidmainybė, jeigu visas pasaulis nežinotų, kad tas priverstinis mandagumas tėra vien ceremonialo paisymas. Ir vis dėlto, jeigu tik kuris nors valdovas pažeidžia šio ceremonialo taisykles, atviriau parodydamas pyktį, iškart netenka privalumo pasaulio akyse. Taip atsitiko žymiems konkurentams Pranciškui I ir imperatoriui Karoliui V[161], kurie vienas kitą atvirai apkaltino melu ir savo nesutarimus nutarė išspręsti dvikovoje.

Nors Karolis Burgundas buvo baisus karštuolis, pats nekantriausias ir gal neprotingiausias to meto valdovas, vis dėlto ir jis pasijuto lyg uždarytas šiame magiškame ceremonialo rate. Mat jis privalėjo demonstruoti kuo didžiausią pagarbą Liudvikui, kaip suvereniam savo valdovui ir siuzerenui, kuris teikėsi parodyti ypatingą garbę jam, karūnos vasalui, asmeniškai jį aplankydamas.

Apsisiautęs hercogo mantija ir lydimas aukštųjų savo pareigūnų ir žymių riterių bei didikų, jis išjojo su šia prašmatnia palyda sutikti Liudviko XI. Jo svita žėrėte žėrėjo auksu ir sidabru, nes kai Anglija iššvaistė savo turtus Jorko ir Lankasterio giminių karams, o Prancūzijos išlaidas suvaržė jos taupusis valdovas, Burgundija pasidarė pranašiausia šalis anuometinėje Europoje. Liudviko palyda, priešingai, buvo negausi ir, palyginti su Karolio, tiesiog skurdi; pats karalius su nušiurusiu apsiaustu, savo amžinąja aukšta skrybėle, apkaišyta šventųjų figūrėlėmis, dar labiau ryškino kontrastą, o kai Karolis, visas blizgėdamas, su hercogo vainiku ir iškilmių mantija nušoko nuo iškilnaus ristūno ir, priklaupęs ant vieno kelio, pasisiūlė palaikyti kilpą, kol Liudvikas nulips nuo mažo ramaus savo eidininko, įspūdis buvo beveik komiškas.

Abiejų valdovų pasisveikinime, žinoma, buvo tiek apsimesto geraširdiškumo ir draugingumo, kiek stigo nuoširdumo. Tačiau hercogui dėl savo būdo buvo itin sunku išlaikyti reikiamą balso toną, kalbėseną ir manieras, o karaliui apsimetinėjimas ir veidmainiavimas buvo taip įaugęs į kraują, kad net tie, kurie jį geriausiai pažinojo, negalėjo suprasti, kas buvo apsimesta, o kas tikra.

Galbūt geriausiai tą susitikimą galėtume įsivaizduoti taip (jeigu toks palyginimas neįžeistų tokių aukštų monarchų): karalius, žmogus, puikiai išmanantis šunų giminės įpročius ir polinkius, kažkodėl nori susidraugauti su didžiuliu piktu buldogu, o šis nepatikliai žiūri į jį ir pasirengęs įkąsti jam, vos tik pastebės kokį nedraugiškumo ar priešiškumo ženklą. Buldogas urzgia patylom, šiaušia gaurus, šiepiasi, tačiau gėdisi šokti ant įsibrovėlio, kuris atrodo toks malonus ir vertas pasitikėjimo, ir todėl gyvulys kenčia jo glostymą, bet nė kiek neatlyžta ir visą laiką stebi, ieškodamas mažiausios progos, kuri pateisintų jį savo paties akyse, kad galėtų čiupti bičiulį už gerklės.

Pasikeitęs hercogo balsas, įsitempimas ir staigūs judesiai, be abejo, leido karaliui pajusti, kad uždavinys, kurio imasi, itin keblus, ir gal širdyje jis jau gailėjosi, jog tam ryžosi. Tačiau gailėtis buvo per vėlu, ir karaliui teliko vien tas nepamėgdžiojamas menas gudriai manipuliuoti, kurį jis mokėjo bent ne blogiau už kiekvieną mirtingąjį.

Liudvikas su hercogu elgėsi taip, tarsi širdis būtų tryškusi džiaugsmu, kad jis nuoširdžiai susitaiko su gerbiamu patikimu draugu, nuo kurio buvo atšalęs dėl laikinai susiklosčiusių aplinkybių, bet dabar jau pasikeitusių ir iškart užmirštų. Karalius sau priekaištavo, kad anksčiau neženge šio lemiamo žingsnio ir parodytu pasitikėjimu neįtikino mielo ir gero savo giminaičio, jog pikti nesusipratimai jau praeityje, ir kad jie nieko nereiškė, atmenant draugiškumą, su kokiu jis buvo priimtas, kai, patekęs į savo tėvo karaliaus nemalonę, buvo ištremtas iš Prancūzijos. Jisai kalbėjo apie Gerąjį Burgundijos Hercogą – taip Filipas, hercogo Karolio tėvas, tada buvo vadinamas – ir prisiminė daugybę tėviško jo geraširdiškumo pavyzdžių.

– Man rodos, brolau, – kalbėjo karalius, – tavo tėvas beveik vienodai rūpinosi tavimi ir manimi. Prisimenu, kartą netyčia paklydau per medžioklę ir grįžęs išgirdau, kaip Gerasis Hercogas barė tave, kad palikai mane girioje, tarsi būtum nepasirūpinęs vyresniuoju savo broliu.

Burgundijos hercogo veido bruožai iš prigimties buvo šiurkštūs, rūstūs, ir kai jis bandydavo nusišypsoti, pripažindamas tai, ką karalius kalbėjo, jo grimasa atrodydavo iš tikrųjų lyg velnio.

„Veidmainių karaliau, – galvojo jis giliai širdyje, – labai norėčiau, jei mano garbė leistų priminti, kaip tu atsidėkojai už visas mūsų giminės geradarystes".

– Be to, – kalbėjo karalius, – jeigu kraujo ir dėkingumo ryšiai negana mus sieja, gerasis mano brolau, yra dar dvasinė mūsų giminystė. Juk aš esu krikšto tėvas tavo gražiajai dukrai Marijai, kuri man tokia pat brangi kaip ir mano mergaitės. O kada šventieji (tebūnie palaimintas dangiškasis jų vardas!) atsiuntė man kūdikėlį, – deja, jo gyvybė užgeso po trijų mėnesių, – tai juk kilnusis tavo tėvas jį laikė prie krikštyklos ir atšventė jo krikštynas daug turtingiau, iškilmingiau ir prašmatniau, negu būtų derėję net pačiame Paryžiuje. Aš niekada neužmiršiu to didžiulio neišdildomo įspūdžio, kurį paliko palūžusioje vargšo tremtinio širdyje hercogo Filipo ir tavo, mano brangusis broli, kilnumas.

– Jūsų didenybe, – įsiterpė hercogas, prisiversdamas ką nors atsakyti, – tada pareiškėte dėkingumą už tą mažytę paslaugą tokiais žodžiais, kurie su kaupu atlygino visa, ką Burgundija galėjo padaryti, deramai pripažindama jūsų parodytą garbę jos hercogui.

– Aš prisimenu net tuos žodžius, kuriuos jūs turite galvoje, mielas brolau, – atsiliepė karalius nusišypsodamas. – Man rodos, tada, atsidėkodamas už man parodytą geradarystę tomis dienomis, aš, vargšas klajūnas, nieko negalėjau pasiūlyti, tik save, savo žmoną ir kūdikį. Manding, tikrai ištesėjau savo pažadą.

– Neketinu ginčyti, ką jūsų didenybė teikiatės tvirtinti, – tarė hercogas, – bet...

– Bet jūs klausiate, – pertarė jį karalius, – kokiais veiksmais aš patvirtinau savo žodžius? Ogi štai kokiais: mano vaikučio Joachimo kūnas ilsisi Burgundijos žemėje; aš pats šį rytą besąlygiškai atsidaviau jūsų galiai; o kalbant apie mano žmoną, tai iš tikrųjų, brolau, man rodos, vargu ar reikalausite, jog šiuo atveju laikyčiau savo žodį, – juk jau praėjo tiek laiko. Ji gimė prieš penkiasdešimt metų, per Palaiminto Apreiškimo šventę (jis persižegnojo ir sumurmėjo *Ora pro nobis**), tačiau gyvena ne per toliausia – Reimse, tad jeigu reikalaujate, jog aš raidiškai tesėčiau pažadą, jinai bematant įvykdys jūsų norą.

Nors Burgundijos hercogą siutino įžūlus karaliaus mėginimas kalbėti draugiškai ir intymiai, jis neiškentė nesusijuokęs, kai išgirdo tokį aikštingą keistojo monarcho atsaką, ir jo juokas buvo šaižus, stačiokiškas, kaip ir kalbėjimo maniera. Nusikvatojęs ilgiau ir garsiau, negu anuo metu – taip pat ir mūsų dienomis – būtų derėję šitokiomis aplinkybėmis, jis padėkojo tuo pačiu tonu už suteiktą garbę, atvirai atsisakydamas susitikti su karaliene, bet pareikšdamas norą pamatyti vyresniąją karaliaus dukterį, kurios grožis plačiai garsėjąs.

– Aš esu laimingas, mielas brolau, – tarė karalius, kaip kad dažnai dviprasmiškai šypsodamasis, – jog jūs maloningai pasirinkote vyresniąją dukterį, o ne Joaną. Kitaip būtų tekę sukryžiuoti ietis su gerbiamuoju Orleano hercogu, ir, bet kuriai pusei nukentėjus, aš vis vien būčiau netekęs mielo draugo ir atsidavusio giminaičio.

– O ne, ne, didysis mano valdove, – atsakė hercogas Karolis, – Orleano hercogui aš nestosiu skersai kelio, kurį jis pasirinko iš meilės, priežastis, dėl kurios sukryžiuočiau ietį su juo, turėtų būti aiški ir paprasta.

* Melskis už mus (*lot.*).

Liudvikas anaiptol neįsižeidė dėl šios stačiokiškos užuominos apie princesės Joanos negražumą. Priešingai, jis buvo gana patenkintas pastebėjęs, kad hercogui patiko šiurkštūs sąmojai, kuriais jis manipuliavo meistriškai ir kurie, kaip šiais laikais sakoma, leido išvengti sentimentalios veidmainystės. Todėl jis bematant nukreipė pašnekesį tokia linkme, kad nors Karolis ir nesugebėjo dėtis maloniu ir nuolaidžiu draugu monarchui, kuris tiek blogio jam buvo padaręs ir kurio nuoširdumu šiuo momentu taip labai abejojo, tačiau galėjo nesunkiai vaizduoti nuoširdų šeimininką prieš sąmojingą svečią. Taigi nuoširdumo stoką tarp jų abiejų atstojo geraširdiško bičiuliškumo tonas, kuris hercogui buvo patogus dėl jo atviro ir, galima pridurti, stačiokiško būdo, o Liudvikui, nors ir gebančiam bendrauti visokiomis aplinkybėmis, toks tonas labiausiai tiko, nes padėjo šiurkščią mintį apvilkti kandžiu sąmoju.

Laimė, visą laiką, kol tęsėsi pokylis, surengtas Peronos rotušėje, abu valdovai šnekėjosi tokiu juokaujamu tonu ir dėl to jautėsi lyg ir neutralioje žemėje, o Liudvikui tai padėjo apmaldyti Burgundijos hercogo aikštingumą, nes tik tada, kaip jam atrodė, pats galėjo jaustis saugus.

Bet Liudvikas sunerimo, išvydęs hercogo rūmuose ne vieną aukščiausio rango Prancūzijos didiką, kuriuos per savo griežtumą ar neteisingumą buvo ištrėmęs ir kurie čia, Burgundijoje, įgavo didelę galią ir hercogo pasitikėjimą. Kaip tik todėl, kad bijojo jų pykčio ir keršto, Liudvikas pasiprašė (kaip jau minėta) apgyvendinamas Peronos citadelėje, ar pilyje, o ne pačiame mieste*. Hercogas Karolis mielai įvykdė šį prašymą, palydėdamas savo žodžius niūria šypsena, kuria, sunku buvo pasakyti, linkėdavo gera ar bloga.

* Čia buvo atvykę trys broliai Savojos hercogai, monsinjoras de Lo, kurį karalius ilgai laikė kalėjime, seras Ponsė de Rivjeras ir senjoras de Jurfė, kuris, beje, kaip tam tikros rūšies romanų rašytojas, galėjo gana sėkmingai figūruoti šioje knygoje, jeigu Jufuisto likimas nebūtų tam tikru atžvilgiu įspėjęs autoriaus. Visi šie didikai, pasipuošę Burgundijos emblema, būtent šventojo Andriejaus kryžiumi, sukėlė Liudvikui tokį įtarimą, kad jis labai neatsargiai pareikalavo būti apgyvendintas senojoje Peronos pilyje ir per tai pasidarė visiškas belaisvis. *Žiūrėk „Komino memuarai apie 1468 metus“.*

Tačiau kada karalius kuo atsargiausiai, tokiu tonu, kuris, jo manymu, turėjo užliūliuoti visus įtarimus, paklausė, ar jo škotų gvardijos šauliai negalėtų saugoti Peronos pilies, kol jis joje gyvens, o ne miesto vartus, kaip hercogas pasiūlė, Karolis jam atsakė įprastiniu griežtu šiurkščiu balsu, kuris skambėjo dar grėsmingiau dėl to, kad kalbėdamas jis arba pariesdavo ūsus, arba trukteldavo iš makščių ir vėl atgal įstumdavo kardą ar durklą*.

– O šventasis Martynai, kur tai girdėta! Jūs esate savo vasalo mieste – taip žmonės vadina mane iš pagarbos jums, – o mano pilis ir miestas priklauso jums. Ir mano žmonės priklauso jums! Todėl koks skirtumas, ar mano riteriai, ar jūsiškiai škotai šauliai saugos išorinius vartus ir pilies prieigas? Ne, prisiekiu šventuoju Jurgiu, Peronos pilis vadinama Neprieinamąja Mergele, ir ji nepraras šio vardo dėl mano neapdairumo. Mergeles reikia rūpestingai saugoti, didingasis valdove, jeigu norime, kad jos neprarastų šlovės.

– Žinoma, brolau, aš visiškai sutinku su jumis, – tarė karalius. – Juk šio mažo šauniojo miesto garbė man rūpi labiau negu jums, nes Perona, kaip gerai žinote, yra iš tų miestų Somos pakrantėje, kurie, kadaise mūsų atiduoti jūsiškiam tėvui, amžiną jam atilsį, kaip užstatas už paskolintus pinigus, dabar gali būti išpirkti. Ir pasakysiu atvirai, atvykdamas čia kaip sąžiningas skolininkas, pasiryžęs atlyginti visokias skolas, aš atsivedžiau keletą nešulinių mulų, apkrautų išpirkos sidabru, kurio pakaks trejus metus išlaikyti net tokius karališkus rūmus kaip jūsų, mielas brolau.

– Aš nė skatiko nepaimsiu, – atkirto hercogas, pariesdamas ūsus. – Išpirkimo terminas jau seniai praėjo, jūsų didenybe. Be to, niekas rimtai nė nemanė jums leisti pasinaudoti šia teise. Šie atiduoti miestai buvo vienintelė Prancūzijos kompensacija mano tėvui[162], kada laimingą jūsų šeimai valandą jis sutiko užmiršti mano senelio nužudymą ir išmainyti sąjungą su Anglija į draugystę su jūsų tėvu. O šventasis Jurgi, jeigu jis taip nebūtų pasielgęs, tai jūsų didenybė vargu ar būtų išlaikiusi

* Šis gestas, išryškinantis nuožmų charakterį, nuo senų laikų teatrų pastatymuose yra išskirtinis V. Šekspyro Ričardo III bruožas.

ne tik miestus prie Somos, bet ir už Luaros. O ne! Nė vieno tų miestų akmens aš neatiduosiu, nors man būtų siūloma tiek aukso, kiek jie patys sveria. Dėkoju Dievui ir savo protėvių išminčiai ir narsai, kad Burgundijai, nors ji tik hercogystė, užtenka savų pajamų rūmams išlaikyti, net kai į svečius atvyksta karalius, ir man nėra reikalo pardavinėti savo tėvoniją.

– Gerai, brolau, – atsiliepė karalius taip pat taikiai ir ramiai, nė kiek nesutrikęs dėl per garsaus hercogo tono ir smarkių mostų. – Aš matau, jog jūs esate toks ištikimas Prancūzijos bičiulis, kad nenorite atiduoti net to, kas jai priklauso. Bet kai imsime šiuos reikalus tvarkyti Taryboje, mums reikės tarpininko. Ką pasakysite, pavyzdžiui, apie Sen Polį?

– Nei Sen Polis, nei Sen Pjeras[163], nei joks kitas šventasis iš viso kalendoriaus, – tarė Burgundijos hercogas, – savo pamokslais neįtikins manęs atsižadėti Peronos.

– O ne, jūs manęs nesupratote, – karalius nusišypsojo. – Aš turėjau galvoje Liudviką Liuksemburgietį, ištikimąjį mūsų konetablį, grafą Sen Polį. Prisiekiu šventąja Embreno Marija, mums pasitarime trūksta tik jo galvos, protingiausios galvos visoje Prancūzijoje, kuri geriausiai galėtų sugrąžinti taiką tarp mūsų.

– Prisiekiu šventuoju Burgundijos Jurgiu, – sušuko hercogas, – aš stebiuosi, girdėdamas jūsų didenybę šitaip kalbant apie neištikimą žmogų, ir Prancūzijos, ir Burgundijos išdaviką, žmogų, kuris visą laiką stengėsi įpūsti dažnų mūsų nesutarimų liepsną ir tai darė, kad vėliau galėtų veikti kaip tarpininkas. Prisiekiu ordinu, kurį nešioju, kad pelkės nebeilgai teiks šiam žmogui prieglobstį.

– Nesikarščiuokite, brolau, – tarė karalius šypsodamasis ir prislopinęs balsą pridūrė: – kai aš pasakiau, kad reikėtų konetablio *galvos* mažoms mūsų nesantarvėms pašalinti, aš visai neturėjau galvoje jo *kūno*, kuris gali sau ramiai likti Sen Kventine.

– Cha cha cha! Supratau jūsų užuominą, brolau! – atsakė Karolis tuo pačiu šaižiu juoku, kurį jam sukeldavo ir kiti šiurkštūs karaliaus pokštai, o paskui, kaukštelėjęs kulnu, pridūrė: – Sutinku, kad šiuo požiūriu konetablio galva galėtų būti naudinga mums Peronoje.

Visi šie pašnekesiai, kuriuose tarp pokštų ir anekdotų karalius užsimindavo apie rimtus dalykus, nėjo vienas po kito ištisai, bet buvo sumaniai užmegzti per pokylį rotušėje, o vėliau per kitą susitikimą paties hercogo menėse, – žodžiu, kada proga atrodė patogi ir tinkama opiems klausimams.

Ir tikrai, kad ir kaip neapgalvotai Liudvikas leidosi į žygį, kurio baigtis dėl karšto hercogo temperamento ir įsikerojusio abipusio priešiškumo buvo abejotina ir pavojinga, reikia pripažinti, kad joks vairininkas nežinomuose vandenyse nesielgė tvirčiau ir apdairiau už jį. Jis ypatingai taikliai ir tiksliai zondavo savo priešo mąstysenos ir būdo gilumas bei seklumas ir neparodydavo nei baimės, nei abejonės, kai po visų tyrinėjimų aptikdavo kur kas daugiau paslėptų uolų ir pavojingų rifų, negu saugių vietų inkarui išmesti.

Pagaliau baigėsi diena, kuri buvo taip pat sunki Liudvikui, nes padėtis reikalavo iš jo nuolatinio budrumo, atsargumo ir atidumo, kaip varginanti hercogui, nes jam reikėjo tramdyti savo siautulį, o šitaip jis nebuvo pratęs.

Vos tik Karolis pasitraukė į savo menę, pagal etiketo taisykles atsisveikinęs nakčiai su karaliumi, iškart prasiveržė jo aistros, kurias jis taip ilgai tramdė, ir daug patyčių bei prakeiksmų, kaip pasakė jo juokdarys Glorjė, „krito tą naktį ant galvų, kurioms jie niekada neturėjo būti skirti“. Mat ant dvariškių buvo išlieti visi susikaupę keiksmai, kurių, paisydamas etiketo, hercogas negalėjo nukreipti į garbingąjį savo svečią net jam nesant, o jų sulaikyti jau nebeįstengė. Tik juokdario pokštai šiek tiek apmaldė hercogo apmaudą. Karolis garsiai nusikvatojo, sviedė jam auksinį pinigą, leidosi ramiai nurengiamas, išmaukė didelę taurę vyno su prieskoniais, atsigulė ir kietai užmigo.

Vakarinis ceremoningas karaliaus Liudviko pasirengimas guoliui vertas kur kas daugiau dėmesio negu Karolio, nes nevaldomai išsiliejęs tūžmas ir pyktis veikiau priklauso gyvuliškai, o ne dvasinei mūsų prigimčiai ir maža mus tedomina, palyginti su tylia galingo ir veržlaus proto veikla.

Liudviką palydėjo į būstą, jo paties pasirinktą Peronos pilyje, arba citadelėje, Burgundijos hercogo šambelionai ir kamerherai, o prie įėjimo jį sutiko stipri šaulių ir riterių sargyba.

Nulipęs nuo žirgo ir žengdamas per pakeliamąjį tiltą virš nepaprastai plataus ir gilaus griovio, jis pažvelgė į sargybinius ir tarė de Kominui, kuris lydėjo jį drauge su Burgundijos didikais:

– Ir jie dėvi šventojo Andriejaus kryžius, bet ne tokius kaip škotų gvardijos šauliai.

– Jūs įsitikinsite, kad jie taip pat pasiryžę mirti, gindami jus, karaliau, – tarė burgundas, jautria savo ausim išgirdęs karaliaus žodžiuose nerimą, kurį Liudvikas, be abejo, būtų paslėpęs, jei jam būtų pavykę. – Jie nešioja šventojo Andriejaus kryžių, prikabintą grandinėle prie Aukso Vilnos ordino, kuris yra mano valdovo, Burgundijos hercogo, ordinas.

– Manote, to nežinau? – atkirto Liudvikas, paliesdamas grandinėlę, kurią turėjo prisisegęs kaip svečias, įsiteikdamas savo šeimininkui. – Ji simbolizuoja brangų brolystės saitą tarp jūsų mylimo hercogo ir manęs. Mes esame broliai kaip riteriai, ir dar pagal dvasinę giminystę. Mus sieja kraujo ryšiai, ir mes esame tikri bičiuliai ir geri kaimynai, susaistyti kilniausių troškimų. Ne! Tik iki šio žemutinio kiemo! Toliau nebelydėkite, kilnieji ponai ir didikai! Ne, ne, nereikia... Jūs ir taip buvote gana maloningi!

– Mums įsakė hercogas, – tarė d'Emberkuras, – palydėti jus iki jūsų būsto. Tikimės, jūsų didenybė leisite įvykdyti mūsų valdovo įsakymą.

– Tokiu nereikšmingu atveju, – atsiliepė karalius, – tikiuosi, net jūs, jo pavaldiniai, leisite sau nepaklausyti jo įsakymo ir įvykdysite mano. Aš kažkodėl jaučiuosi ne visai gerai, mano ponai, esu pavargęs. Dideli malonumai nuvargina taip, kaip ir didelis skausmas. Tikiuosi, rytoj galėsiu pasidžiaugti jūsų kompanija. Ir jūsų taip pat, pone Filipai Kominai. Girdėjau, esate mūsų dienų istorikas. Mes, kurie geidžiame palikti istorijoje savo vardą, turime pagarbiai kalbėti su jumis, nes žmonės sako, kad jūsų plunksna būna aštri, kai norite. Labanakt, mano ponai ir didikai, labanakt jums visiems!

Burgundijos riteriai pasišalino, didžiai pamaloninti meilingų Liudviko manierų ir ceremoningai jiems parodyto dėmesio. Karalius liko su keletu savo patikėtinių po vartų arka žemajame Peronos pilies kieme, ties pat didžiuliu kampiniu bokštu, pagrindiniu pilies įtvirtinimu, kur sykiu buvo ir kalėjimas. Šis aukštas, tamsus, masyvus pastatas ryškėjo

mėnesienoje, kuri švietė ir Kventinui Dervardui, keliaujančiam iš Šarlerua į Peroną, kaip skaitytojas atsimena, viską nužėrusi sidabru.

Didysis bokštas savo forma beveik panėšėjo į Londono citadelės Baltąjį bokštą[164], bet jo architektūra buvo senoviškesnė, – kai kas tvirtino jį buvus pastatytą dar Karolio Didžiojo dienomis. Sienos buvo baisiai storos, langai mažyčiai, išpinti geležinėmis grotomis, ir šis gremėzdiškas statinys metė niūrų ir kraupų šešėlį per visą kiemą.

– Nejau man paskirta čia gyventi? – tarė karalius, ir jį nukrėtė šiurpas, lyg nujaučiant kažką grėsminga.

– O ne, – atsiliepė žilaplaukis senešalas, kuris jį lydėjo nusiėmęs kepuraitę. – Sergėk, Dieve! Jūsų didenybei apartamentai paruošti štai čia pat, šiuose žemesniuose pastatuose, kuriuose karalius Jonas miegojo dvi naktis prieš Puatjė mūšį.

– Hm! Ir vėl nieko gero nelemiantis ženklas! – sumurmėjo karalius. – Bet kas čia per bokštas, drauguži, jei tu pasakei, sergėk, Dieve, mane ten teks gyventi?

– Matote, maloningasis valdove, – atsiliepė senešalas, – nieko blogo apie tą bokštą aš nežinau... tik sargybiniai sako, kad naktimis ten matyti blykčiojant šviesos ir girdėti keisti garsai. Gali būti, kad tai tiesa, nes kadaise bokšte buvo valstybės kalėjimas, ir sklinda visokie pasakojimai apie ten įvykusius atsitikimus.

Daugiau Liudvikas neklausinėjo, nes joks kitas žmogus labiau negerbė kalėjimo paslapčių už jį. Ties durimis į jam skirtus apartamentus, kurie, nors ir vėliau statyti negu bokštas, vis vien buvo senoviški ir niūrūs, stovėjo keletas škotų gvardijos sargybinių; juos hercogas, nors ir atsisakęs įvykdyti Liudviko prašymą, čia pastatė, kad jie galėtų būti arčiau savo valdovo. Su jais buvo ir ištikimasis lordas Krofordas.

– Krofordai! Dorasis, ištikimasis mano Krofordai, – sušuko karalius, – kur tu buvai šiandien? Ar Burgundijos didikai tokie nesvetingi, kad nepasirūpino vienu narsiausių ir kilmingiausių bajorų, kokie kada lankėsi jų dvare? Juk aš tavęs nemačiau prie vaišių skobnių?

– Pats atsisakiau, valdove, – atsakė Krofordas. – Aš jau nebe tas. Praėjo tos dienos, kada būčiau galėjęs palenktyniauti puotoje su smarkiau-

siais Burgundijos išgėrovais, ir dar maukdamas jų pačių sunkelę. Dabar, išmetus kokias keturias pintas, jau sukasi galva. Be to, mano pareigos jūsų didenybei reikalavo, jog aš parodyčiau pavyzdį savo vaikinams.

– Tu visada atsargus, – tarė karalius, – bet šiandien, kai turi tiek nedaug žmonių, pareigos ne tokios svarbios. Ir švenčių metas nereikalauja tokio pasiaukojimo kaip pavojaus dienomis.

– Kadangi turiu mažiau žmonių, – atsakė Krofordas, – tai privalau juos laikyti geriau pasirengusius, valdove. O ar ši viešnagė baigsis švente, ar kautynėmis, tai Viešpats Dievas ir jūsų didenybė žinote geriau negu senasis Džonas Krofordas.

– Ar jūs nujaučiate kokį pavojų? – skubiai pašnibždomis paklausė karalius.

– Nenujaučiu, – atsakė Krofordas, – bet norėčiau, nes, kaip sakydavo grafas Tainmenas[165], nujausti pavojai visada gali tapti išvengtais pavojais. Kokį slaptažodį jūsų didenybė malonėsite duoti nakčiai?

– Tegu bus „Burgundija". Tuo pagerbsime mūsų šeimininką ir jūsų mėgstamą gėrimą, Krofordai.

– Aš nieko nesakau nei prieš hercogą, nei prieš tuo vardu vadinamą gėrimą, – atitarė Krofordas, – tegu tik visada jie esti savo vietoje. Labanakt, jūsų didenybe!

– Labanakt, ištikimasis škote, – atsakė karalius ir nuėjo į savo apartamentus.

Prie jo miegamojo durų stovėjo Liudovikas Leslis.

– Palydėk mane į vidų, – tarė karalius praeidamas, ir sargybinis, lyg mašinos dalis, meistro rankos paleista suktis, paklusniai nužengė iš paskos į miegamąjį ir sustojo tylus, sustingęs, laukdamas karaliaus įsakymo.

– Ar tu ką nors girdėjai apie tą klajojantį paladiną, savo sūnėną? – pasiteiravo karalius. – Mat mes nieko apie jį nežinome nuo to laiko, kada, kaip jaunas riteris, patraukęs nuotykių ieškoti, parsiuntė namo porą belaisvių – pirmuosius savo riteriškumo trofėjus.

– Milorde, šį tą girdėjau, – atsakė Randuotasis, – bet, manau, jūsų didenybė patikėsite, kad jei jis pasielgė neteisingai, tatai atsitiko anaiptol ne man pamokius ar davus pavyzdį. Juk aš niekada nebuvau toks drąsus,

kad išmesčiau iš balno kurį nors šviesiausią jūsų didenybės giminaitį, nes puikiai žinau savo vietą ir...

– Apie tai nė žodžio, – nutraukė jį karalius. – Tavo sūnėnas atliko savo pareigą.

– Šito tai aš tikrai jį mokiau, – toliau šnekėjo Randuotasis. – „Kventinai, – sakiau jam, – kad ir kas atsitiktų, neužmiršk, jog priklausai škotų šaulių gvardijai ir žūtbūt įvykdyk savo pareigą".

– Neabejoju, kad jis turėjo puikų mokytoją, – tarė Liudvikas. – Bet man svarbu, kad atsakytum į aną mano klausimą. Ar girdėjai ką nors apie savo sūnėną pastaruoju laiku? Pasitraukite atokiau, mano ponai, – pridūrė jis, kreipdamasis į savo didikus, – nes tai girdėtina tik mano ausims.

– Girdėjau ir galiu pasakyti jūsų didenybei, – atsakė Randuotasis. – Kaip tik šį vakarą sutikau grumą Šarlo, kurį sūnėnas pasiuntė iš Lježo ar iš kažkurios vyskupo pilies, esančios netoliese, kur jis saugiai apgyvendino damas de Krua.

– Tebūnie pašlovinta Dievo Motina! – sušuko karalius. – Bet ar tai tiesa? Ar esi tikras dėl šių gerų naujienų?

– Esu, – patvirtino Randuotasis, – tas vyrukas, rodos, turi laiškų jūsų didenybei nuo grafaičių de Krua.

– Greičiau man juos atnešk, – įsakė karalius. – Atiduok savo arkebuzą kuriam šių vyrų... kad ir Olivjė... bet kam... Šlovė Marijai Embrenietei! Pasižadu aukštą jos altorių papuošti sidabrinėmis grotelėmis.

Liudvikas, apimtas dėkingumo ir dievobaimingumo, nusiėmė kaip paprastai skrybėlę, išsirinko iš figūrėlių, kuriomis ji buvo apkaišyta, savo mylimiausią Mariją, pastatė ją ant stalo ir atsiklaupęs pamaldžiai pakartojo ką tik duotą įžadą.

Netrukus pasirodė laiškais nešinas grumas, su pirma žinia Dervardo pasiųstas iš Šonvaldo pilies. Karaliui adresuoti laiškai buvo damų de Krua, jos trumpai ir labai šaltais žodžiais dėkojo už vaišingumą jo dvare ir truputėlį šilčiau už tai, kad leido joms išvykti iš savo valdų ir davė apsaugą. Perskaitęs Liudvikas ne supyko ant jų, o tik skaniai pasijuokė.

Paskui jis, aiškiai susidomėjęs, paklausė Šarlo, ar jie nepatyrė kokių nuotykių ir ar niekas jų neužpuolė kelionėje. Šarlo, kvailas vaikinas, kaip

tik dėl to ir pasirinktas, labai sujauktai papasakojo apie susidūrimą, kuriame jo bendras gaskonas buvo nukautas, tačiau daugiau jokių įvykių nežinojo. Liudvikas ir vėl smulkiai, išsamiai išsiteiravo, kuriuo keliu jų kavalkada pasiekė Lježą, ir, atrodė, ypač sukluso, kai buvo pasakyta, kad jie, artėdami prie Namiūro, laikėsi tiesesnio kelio į Lježą ir jojo dešiniuoju Maso krantu, o ne kairiuoju, kaip buvo nurodyta pradžioje. Tada karalius įsakė tam vyrukui duoti kokią nors dovanėlę ir atleido jį, savo smalsumą užslėpęs paaiškinimu, kad jis nerimavęs dėl damų de Krua.

Tačiau naujienos, nors ir bylojančios, jog jo puoselėtas planas sužlugo, atrodė, suteikė karaliui daugiau pasitenkinimo, negu kad būtų suteikusios puikiausiai pasisekus. Jis atsiduso kaip žmogus, kuriam nuo pečių nusirito sunki našta, dievobaimingai sumurmėjo padėkos maldelę, pakėlė akis aukštyn ir ėmė kurti naujas, patikimesnes machinacijas savo siekiams įgyvendinti.

Dėl to Liudvikas įsakė pakviesti astrologą Martivalį Galeotį. Šis pasirodė kaip paprastai itin orus, tačiau jo veide šmėkščiojo nerimo šešėlis, tarytum būtų abejojęs, ar karalius iš tikrųjų jį maloniai priims. Šįsyk valdovas jį sutiko palankiai, net daug širdingiau negu per kitus susitikimus. Liudvikas vadino jį savo bičiuliu, išmintinguoju tėvu, veidrodžiu, kuriame karaliai gali įžvelgti tolimą ateitį, ir galų gale užmovė jam ant piršto gana didelės vertės žiedą.

Nors Galeotis ir nežinojo aplinkybių, dėl kurių karalius rodė jam tokią didžią pagarbą, tačiau pernelyg gerai išmanė savo amatą, kad būtų išsidavęs nežinąs. Rimtai ir kukliai jis priėmė Liudviko pagyrimus, priskirdamas juos kilniajam mokslui, kuriam atstovavo, mokslui, kuris nepalyginamai daugiau vertas nuostabos dėl to, kad daro stebuklus, pasirinkęs įrankiu tokį silpną žmogų, koks jis esąs. Pagaliau juodu atsisveikino kaip niekad patenkinti vienas kitu.

Išėjus astrologui Liudvikas susmuko į krėslą ir visai išsekęs atleido kitus tarnus, pasilikdamas tik vieną Olivjė; šis, slaidžiodamas aplinkui tyliais žingsniais ir paslaugiai įsiteikdamas, padėjo jam susiruošti poilsiui.

Nurengiamas karalius buvo toks neįprastai tylus ir prislėgtas, kad tarną apstulbino šitoks pasikeitęs jo elgesys.

Net blogiausių žmonių širdyse dažnai rusena geras jausmas: taip banditai kartais esti ištikimi savo vadui, globojamas ir proteguojamas favoritas pajunta kibirkštėlę dėkingumo monarchui, per kurio malonę pasiekė savo didybę. Olivjė Velnias, arba Nelabasis (ar kuriuo kitu vardu jis buvo pramintas dėl savo blogų polinkių), vis dėlto dar nebuvo tikras velnias ir jautė truputėlį užuojautos savo valdovui tokiu momentu, kai šiojo likimas, atrodė, kabėjo ant plauko ir kai jam reikėjo visų jo jėgų.

Kurį laiką Olivjė tylomis kaip paprastai patarnavo savo ponui, padėdamas atlikti vakarinį tualetą, o paskui susigundė prašnekti, pasinaudodamas laisve, kurią monarcho familiarumas suteikdavo jam šitokiomis aplinkybėmis.

– Dievaži, valdove, atrodote taip, lyg būtumėt pralaimėjęs mūšį. Bet aš kiaurą dieną praleidau arti jūsų didenybės ir dar niekada nemačiau, kad kada būtumėt taip narsiai grūmęsis kovos lauke.

– Kovos lauke? – kandžiai paklausė karalius, pakėlęs akis. – *Pasques-dieu*, mano drauge Olivjė! Verčiau sakyk – arenoje kovojęs su bulium. Juk tokio aklo, užsispyrusio, nesutramdomo ir neprieinamo gyvulio kaip mūsų hercogas Karolis nėra buvę, nebent tik Mursijos buliai, tyčia išdresuoti koridoms. Na, bet tiek to! Aš išvengiau jo ragų. Ir, Olivjė, pasidžiauk kartu su manim, kad nė vienas mano planas Flandrijoje neišdegė – nei dėl keliaujančių princesių de Krua, nei dėl Lježo... Ar supranti mane?

– Dievaži, nesuprantu, valdove, – atsakė Olivjė. – Aš negaliu sveikinti jūsų didenybės su tiek puoselėto plano sužlugimu, jeigu nepasakysite, kodėl pasikeitė jūsų norai ir ketinimai.

– O ne, niekas nepasikeitė, – paneigė karalius. – Bet, *pasques-dieu*, mano drauguži, šiandien aš sužinojau apie hercogą Karolį daugiau, negu lig šiol žinojau. Kada jis dar buvo Šaralua grafas ir aš, kaip ištremtas iš Prancūzijos dofinas, gyvenau pas jo tėvą, senąjį hercogą Filipą, mes išgerdavome, medžiodavome ir ūžaudavome drauge ir daug drąsių nuotykių patyrėme. Tuo metu aš aiškiai buvau pranašesnis už jį – kaip stiprios dvasios žmogus savaime pranoksta silpnesnį. Bet nuo to laiko jis pasikeitė – tapo užsispyręs, beatodairiškas, pasipūtęs ir valdingas fanatikas, kuris aiškiai puola į kraštutinumus manydamas, kad grobis jau jo ranko-

se. Aš buvau priverstas apsukriai atsitraukti nuo kiekvieno opaus dalyko tarsi nuo raudonai įkaitusios geležies. Teužsiminiau, kad tos klaidžiojančios grafaitės de Krua pakeliui į Lježą (mat atvirai prisipažinau, jog esu įsitikinęs, kad jos ten link pasuko) galinčios patekti į rankas kokiam žiauriam galvažudžiui, ir, *pasques-dieu*, galėjai pamanyti, kad aš prašnekau apie kokią šventvagystę! Neverta nė minėti, ką jis man prikalbėjo. Galiu užtikrinti, kad virš mano galvos būtų pakibęs kardas, jeigu tą akimirką būtų atėjusi žinia, jog tavo nuostabusis planas atnešė tavo draugužiui Viljamui Barzdočiui sėkmę ir jis praturtėjo per vedybas.

– Jis ne *mano* draugužis, jei jūsų malonybė teiksitės sutikti, – pataisė Olivjė. – Nei mano draugužis, nei mano planas.

– Tikrai, Olivjė, – sutiko karalius. – Tu planavai ne apvesdinti šį jaunikį, o nuo jo vilną nukirpti. Nagi, tu grafaitei linkėjai ne geresnio vyro, kada užuolankom drįsai pasiūlyti pats save. Bet žinai, Olivjė, laimingas tas, kas jos negavo, nes „pakarsiu, perplėšiu pusiau, sukaposiu" buvo patys švelniausi žodžiai, skirti mano brolužio tam, kuris vestų jaunąją grafaitę, jo vasalę, negavęs maloningo hercogiško jo leidimo.

– Nė kiek ne mažiau jis, be abejo, nerimauja ir dėl menkiausių neramumų gerajame Lježo mieste? – paklausė karaliaus favoritas.

– Gal net labiau, – atsakė karalius, – kaip pats gali nesunkiai suvokti. Bet nuo tada, kai aš nusprendžiau vykti čionai, mano siųstiniai lankėse Lježe, stengdamiesi laikinai užgniaužti kiekvieną neramumą. O patys uoliausi ir bruzdžiausi bičiuliai Rusleras ir Pavijonas gavo nurodymus lindėti kaip pelės po šluota, iki baigsis ši džiaugsminga mano viešnagė pas giminaitį.

– Kiek suprantu iš jūsų didenybės žodžių, – sausai tarė Olivjė, – geriausia, ko galima tikėtis iš šio susitikimo, yra tai, kad nepablogėtų jūsų padėtis? Visai kaip toje pasakėčioje, kur gervė įkišo galvą lapei į nasrus, o paskui dėkojo likimui, kad ta jos nenukando. Bet jūsų didenybė ką tik dabar, rodos, buvote didžiai dėkingas išmintingajam filosofui, kuris paskatino jus pradėti šį daug žadantį lošimą.

– Jokiu lošimu nereikia nusivilti, iki jis dar nepralaimėtas, – atkirto karalius. – Ir aš neturiu pagrindo manyti, kad man nepasiseks. Prie-

šingai, jeigu dabar niekas nesuerzins šio kerštingo patrakėlio, aš neabejoju savo pergale. Ir, žinoma, turiu dėkoti pranašystės mokslui, kad jis padėjo išrinkti damų de Krua palydovu jaunuolį, kurio horoskopas taip sutapo su manuoju; tas vaikinas išgelbėjo mane nuo pavojaus, nepaklausydamas duotų įsakymų ir pasirinkdamas kelią, kur buvo išvengta de la Marko pasalos.

– Jūsų didenybė, – tarė Olivjė, – rastumėt daug pavaldinių, kurie taip jums tarnautų, nes kiekvienam mieliau vykdyti savo norus, negu klausyti jūsų nurodymų.

– O ne, Olivjė, – nekantriai atsiliepė karalius. – Pagonių poetas sako – *Vota diis exaudita malignis*[166] – tai yra apie mūsų norus, kuriuos šventieji išpildo mums, pykdami ant mūsų. Šitaip būtų buvę ir man, jei Viljamui de la Markui būtų pavykę damas pagrobti, kol aš esu Burgundijos hercogo rankose. Per magijos meną aš tai numačiau, o Galeotis tik patvirtino. Tai yra aš numačiau net tai, kad de la Marko žygis sužlugs, bet kad ano škoto šaulio kelionė man baigsis laimingai... Taip ir buvo, nors ir truputį kitaip, negu tikėjausi. Mat žvaigždės, nors ir išpranašauja rezultatus, tačiau nutyli, kaip juos pasiekti, o jie dažnai būna visiškai priešingi, negu mes tikėjomės arba norėjome. Bet kodėl aš kalbu apie tas didžiąsias paslaptis su tavim, Olivjė, kuris esi blogesnis net už patį velnią, savo bendrapavardį, nes jis tiki ir dreba, o tu netiki nei Dievo, nei magijos mokslu ir toks liksi, iki išsipildys tavo lemtis, kuri, kaip tavo horoskopas ir fizionomija drauge man tvirtina, atves tave į kartuves!

– O jeigu iš tikrųjų taip įvyktų, – atsiliepė Olivjė liūdnu balsu, – tai tik todėl, kad aš buvau pernelyg atsidavęs tarnas ir niekad nedelsiau vykdyti didžiojo savo valdovo įsakymų.

Karalius nusikvatojo įprastu sardonišku juoku.

– Šauniai pataikei man savo ietim, Olivjė, ir, prisiekiu Švenčiausiąja Mergele, teisingai pasielgei, nes aš pats mečiau iššūkį. Bet, meldžiamasis, pasakyk rimtai, ar tu įžvelgi šių žmonių elgesy ką nors, kas duotų pagrindo įtarti, jog mums gresia pavojus?

– Mano valdove, – atsakė Olivjė, – jūsų didenybė ir tas mokytas filosofas ieškote pranašystės ženklų dangaus žvaigždėse ir planetose. Aš

esu žemės kirminas ir dirbu savo darbą. Bet manau, čia jūsų didenybei neparodomas tas rimtas ir atidus dėmesys, su kuriuo žmonės priima mielą aukštesnio rango svečią. Hercogas šįvakar pareiškė nuvargęs ir palydėjo jūsų didenybę tik iki gatvės, palikdamas dvariškiams jus nuvesti į skirtą būstą. Kambariai čia skubotai ir nerūpestingai paruošti, gobelenai pakabinti kreivai, o vienoje paloje, kaip galite pastebėti, žmonės stovi aukštyn kojomis, medžiai auga šaknimis į viršų.

– Niekai! Grynas atsitiktinumas per skubėjimą, – tarė karalius. – Kada tu matei, kad kreipčiau dėmesį į tokias smulkmenas?

– Į jas reikia atkreipti dėmesį ne dėl jų pačių, – kalbėjo toliau Olivjė, – o todėl, kad tai parodo, kiek jus gerbia šeimininkas ir jo dvariškiai. Patikėkite manim, jeigu jis būtų davęs suprasti, jog jūsų malonybė turite būti priimtas su skrupulingiausiu atidumu, jo žmonės per kelias minutes būtų atlikę kelių dienų darbą. O kada, pasakykite, – paklausė jis, rodydamas į praustuvę ir ąsotį, – jūsų didenybės tualeto rakandai buvo iš kitokios medžiagos nei sidabro?

– Na, ši paskutinė pastaba, Olivjė, pernelyg susijusi su tavo profesija, kad kas nors galėtų užginčyti, – tarė karalius, prisiversdamas nusišypsoti. – Vis dėlto tiesa, kad kai aš buvau ištremtas dofinas, mane aptarnavo su aukso indais, įsakius tam pačiam Karoliui, kuris sidabrą manė esant per prastą Prancūzijos sosto paveldėtojui, o dabar, matyt, nusprendė, jog auksas per brangus Prancūzijos karaliui. Na, Olivjė, eisime gulti. Buvo nuspręsta leistis į šį žygį, ir štai jis pradėtas. Dabar nieko daugiau nelieka – tik vyriškai jį tęsti. Aš žinau, kad mano giminaitis hercogas, kaip ir kiekvienas laukinis bulius, užsimerkia įsibėgėdamas prieš puolimą. Tereikia nutaikyti akimirką, kaip daro toreadorai, kuriuos mudu matėme Burgose, ir per savo aklą smarkumą jis atsidurs mano rankose.

XXVII SKYRIUS

Pykčio prasiveržimas

Su baime klausomės, apstulbę, tykūs,
Kada nustėrę akys žaibo plūpsnį
Pro debesį išvysta prasiveržiant.

Dž. Tomsonas „Vasara“[167]

Ankstesnis skyrius, kaip rodo jo antraštė, buvo skirtas pažvelgti atgal, kad padėtų skaitytojui iki galo suprasti tą padėtį, kuri susidarė tarp Prancūzijos karaliaus ir Burgundijos hercogo, kada Liudvikas, paskatintas iš dalies savo tikėjimo astrologija, žadančia sėkmę, bet daugiausia, be abejo, žinodamas, jog savo proto galia gerokai pralenkia Karolį, ryžosi ypatingam niekuo kitu nepaaiškinamam žygiui, atsiduodamas nuožmaus ir įerzinto priešo malonei. Šis pasiryžimas buvo juo labiau rizikingas ir absurdiškas, kad tais neramiais laikais pasitaikydavo visokiausių atsitikimų, rodančių, kad net iškilmingiausios priesaikos ir garantijos neužtikrindavo saugumo tiems, kuriems būdavo duodamos. Juk kad ir hercogo senelio nužudymas ant Montero tilto, kai dalyvavo ir Liudviko tėvas, per iškilmingai iš anksto sulygtą susitikimą taikos ir amnestijos sutarčiai pasirašyti, buvo kraupus pavyzdys, jei hercogas būtų sumanęs juo pasekti!

Tačiau hercogas, nors šiukštus, nuožmus, karštas ir atkaklus, nebūdavo žemas ir klastingas, jei jo neužvaldydavo įniršis; šios ydos paprastai

būdingos šaltesnėms natūroms. Jis anaiptol nesistengė parodyti karaliui širdingumo daugiau, negu svetingumo taisyklės reikalavo, bet, kita vertus, neketino peržengti šventų jų ribų.

Kitą dieną po karaliaus atvykimo turėjo būti visų karinių Burgundijos hercogo dalinių paradas, o jie buvo tokie gausūs ir taip puikiai ginkluoti, jog hercogas džiaugėsi proga pademonstruoti juos didžiajam konkurentui. Ir tikrai, kai jis oficialiai kaip vasalas pasakė komplimentą savo siuzerenui pareikšdamas, kad ši kariuomenė esanti karaliaus, o ne jo, vyptelėjusi viršutinė hercogo lūpa ir išdidžiai žėrinčios akys skelbė, jog jos supranta, kad ištarti žodžiai tėra tuščias formalumas ir kad ši šauni kariauna, esanti tik Burgundijos valdovo žinioje, taip pat pasirengusi žygiuoti Paryžiaus link, kaip ir bet kuria kita kryptim. Bet didžiausias apmaudas Liudviką apėmė tada, kai šių dalinių eilėse pamatė daug Prancūzijos bajorų vėliavų ne tik iš Normandijos ir Bretanės, bet ir iš anksčiau jam priklausiusių provincijų, kurios, dėl įvairių priežasčių būdamos nepatenkintos, atsimetė ir dabar ėjo išvien su Burgundijos hercogu.

Ištikimas savo charakteriui, Liudvikas dėjosi nepastebįs šių atsimetėlių, tačiau iš tikrųjų mintyse įtemptai svarstė, kaip geriausiai būtų galima atplėšti juos nuo Burgundijos vėliavų ir susigrąžinti. Todėl jis nusprendė, kad Olivjė ir kiti agentai slapta sužinotų, kokios nuotaikos tų didikų, kuriuos jis labiausiai vertino.

Karalius pats atsidėjęs, nors ir labai atsargiai, stengėsi palenkti į savo pusę hercogo aukštuosius pareigūnus ir patarėjus naudodamasis įprastomis priemonėmis – įsiteikiamai ir sumaniai pataikaudamas, dosniai dalydamas dovanas, tikėdamasis, jo žodžiais tariant, ne pakirsti jų ištikimybę kilniajam valdovui, bet padėti išlaikyti taiką tarp Prancūzijos ir Burgundijos, – o šis tikslas buvo kilnus ir aiškiai žadėjo gerovę abiem šalims ir viešpataujantiems jų valdovams.

Tokio didžio ir išmintingo monarcho dėmesys jau pats savaime buvo veiksmingas papirkimas. Dar labiau veikė pažadai ir tiesioginės dovanos, kurias to meto papročiai leido Burgundijos dvariškiams imti be skrupulų.

Medžiojant girioje šerną, kai hercogas, visada gyvenąs tik tos akimirkos įspūdžiais, nesvarbu, ar būdavo rimtas reikalas, ar pramoga, įsileido į medžioklės azartą, Liudvikas, visai jo nesivaržydamas, surado progą slaptai ir nuošaliai pasišnekėti su daugeliu tų, kurie, kaip jis girdėjo, turėjo didžiausią įtaką Karoliui. Tarp šių nebuvo praleisti d'Emberkuras ir Kominas; įsiteikdamas šiems žymiems asmenims, Liudvikas sumaniai gyrė pirmojo narsą ir karinius nuopelnus, o antrąjį, pavadinęs būsimuoju epochos istoriku, išliaupsino už didžią išmintį ir literatūrinį talentą.

Šitokia proga asmeniškai palenkti, arba, jei skaitytojas sutinka, papirkti Karolio pareigūnus, karaliui galbūt buvo svarbiausias apsilankymo tikslas, jeigu gudrumu nepavyktų prisigerinti prie paties hercogo. Prancūzijos ir Burgundijos tarpusavio ryšiai buvo tokie stiprūs, kad daugelis didikų, priklausydami vienai šaliai, puoselėjamomis viltimis ar net turimomis valdomis buvo susiję su kita šalim, ir Liudviko palankumas tas viltis galėjo daryti realias, o asmeniška jo nemalonė – jas žlugdyti. Taigi Liudvikas, gabus šitokioms ir dar visokioms intrigoms, be galo dosnus, kai to reikalavo jo planai, ir sugebantis kuo patraukliausiai nuspalvinti savo pažadus bei dovanas, mokėjo išdidžiųjų dėmesį atkreipti į jųjų asmeninę naudą, o kitus tikrus ar tariamus patriotus įtikinti, jog jo siekiamas tikslas – Prancūzijos ir Burgundijos gerovė. Taip savanaudiški visų šių žmonių siekiai, tarytum paslėptas mašinos mechanizmas, veikė nė kiek ne blogiau dėl to, kad buvo nematomas.

Karalius kiekvienam rado reikiamą masalą ir tinkamą būdą jį pakišti. Jis įberdavo užmokestį į rankovę tam, kuris buvo pernelyg išdidus ištiesti ranką, ir tvirtai tikėjo, kad dosnumas, nors jis krito kaip rasa tyliai ir nepastebimai, atėjus laikui, sėjėjui tikrai atneš gausų derlių – mažių mažiausia palankumą, o gal ir vertingesnes paslaugas.

Žodžiu, Liudvikas jau seniai per savo agentus skynėsi kelią į Burgundijos dvarą, stengdamasis ten įgyti tokią įtaką, kokia būtų naudinga Prancūzijai, ir per kelias valandas, remdamasis, be abejo, anksčiau surinktomis žiniomis, laimėjo daugiau, negu jo įgaliotiniai pasiekė per ištisus nuolatinių pasitarimų metus.

Karalius itin pasigedo vieno didiko, kurį ypač geidė palenkti, – būtent grafo de Krevkero; mat jojo griežtumas, kai jis, kaip pasiuntinys, lankėsi Plesi pilyje, toli gražu ne supykino Liudviką, o priešingai – sužadino norą palenkti jį savo pusėn. Liudvikas visai nenudžiugo išgirdęs, kad grafas su šimtu ietininkų iššygiavo Brabanto pasienin apginti vyskupo, jeigu prireiktų, nuo Viljamo de la Marko ar nuo nepatenkintų jo pavaldinių, bet guodėsi, kad šis pasirodęs kariuomenės būrys ir jo duoti nurodymai per ištikimus agentus padės toje šalyje užkirsti kelią bet kokiems priešlaikiniams neramumams, kuriems prasidėjus, kaip jis numatė, dabartinė jo padėtis galėjo tapti itin grėsminga.

Kai atėjo vidudienis, hercogo dvariškiai sėdo pietauti girioje, kaip įprastai per dideles medžiokles su svečiais. Tatai šiuo metu itin malonu buvo Karoliui, nes jis geidė sutrumpinti tas iškilmingas oficialias ceremonijas, kurių turėjo laikytis, vaišindamas karalių Liudviką rūmuose. O Liudvikas, nors gerai pažino žmones, šį kartą apsiriko. Jis tikėjosi, jog hercogas bus be galo pamalonintas, kad jo siuzerenas parodė tokį nusižeminimą ir pasitikėjimą, atvykdamas į Peroną, bet pamiršo, kad hercogystės priklausymas nuo Prancūzijos karūnos buvo tiesiog nepakenčiamai skaudus tokiam galingam, turtingam ir išdidžiam hercogui kaip Karolis, aiškiai siekiančiam savo šalį paversti nepriklausoma karalyste. Karaliui svečiuojantis Burgundijoj, hercogas turėjo elgtis kaip pavaldus vasalas ir atlikti daugybę feodalinio pagarbumo ir paslaugumo apeigų, kurias šitokios išdidžios prigimties asmuo laikė žeminančiomis suverenų valdovą, kokiu visomis progomis jis stengėsi kiek galėdamas rodytis.

Per pietus ant žalios vejos, aidint trimitams, triukšmingai šaudant gėrimų statinėms ir laisvai besivaišinant, nereikėjo laikytis ceremonijų, tačiau vakarienė kaip tik dėl to turėjo būti itin iškilminga.

Nurodymai dėl to buvo duoti iš anksto, ir, grįžęs į Peroną, karalius Liudvikas rado patiektas tokias šaunias ir prašmatnias vaišes, kokios derėjo galingam jo vasalui, valdančiam beveik visus Nyderlandus, tada turtingiausią Europos dalį. Garbingajame gale ilgo stalo, kuris linko nuo aukso ir sidabro indų, kupinai prikrautų skanumynų, sėdėjo hercogas, o jo dešinėje dar aukštesnė krasė buvo skirta karališkajam svečiui. Už šei-

mininko iš vienos pusės stovėjo Gelderno hercogo sūnus, patarnaujantis kaip svarbiausias porcijų dalytojas, iš kitos – le Glorjė, jo juokdarys, su kuriuo jis retai tesiskirdavo, nes, kaip daugelis šitokio karšto ir šiurkštaus charakterio žmonių, Karolis beatodairiškai laikėsi to amžiaus mados turėti dvare pokštininkų ir juokdarių, ekscentriškose ir absurdiškose jų išdaigose rasdamas malonumą, kurio jo konkurentas, kur kas pranokstantis jį protu ir neprilygstantis nuoširdumu, ieškodavo stebėdamas žmogaus prigimties silpnybes aukštesniuose individuose ir gėrėdamasis „drąsuolių baime ir išminčių kvailumu“[168], kaip sako Brantomas[169]. Ir jeigu šis autorius teisingai pasakoja, dvaro juokdarys, sykį nugirdęs, kaip Liudvikas, dievobaimingumo priepuolio apimtas, pats sau priekaištauja, kad nunuodijo savo brolį grafą Henriką de Gijeną[170], rytojaus dieną per pietus išpasakojo visiems susirinkusiems dvariškiams – tai visai suprantama, kad šis monarchas visam gyvenimui prarado norą smagintis juokdarių pokštais.

Bet šį kartą Liudvikas vis dėlto atkreipė dėmesį į mėgstamą hercogo juokdarį ir plojo už jo šmaikštybes. Tai jis darė juo entuziastiškiau, nes pastebėjo: nors le Glorjė kvailiojimai kartais atrodydavo ir labai storžieviški, iš tiesų jis buvo daug įžvalgesnis ir sąmojingesnis negu kiti jo amato meistrai.

Tiesą pasakius, Tilis Vecveileris, pramintas le Glorjė, anaiptol nebuvo paprastas juokdarys. Šis aukštas, išvaizdus vyriškis buvo itin sportiškas, ir tai vargu ar derinosi su protiniu silpnumu, atseit būdingu jo profesijai, – fiziniam miklumui pasiekti juk reikia kantrybės ir atsidėjimo. Paprastai jis lydėdavo hercogą į medžioklę ir į mūšius. Prie Montleri, kai Karoliui grėsė gana rimtas pavojus, – sužeistą į gerklę, jį galėjo paimti nelaisvėn vienas prancūzų riteris, kuris jau buvo nutvėręs jo arklį už kamanų, – Tilis Vecveileris taip smarkiai puolė priešininką, jog ištrenkė jį iš balno ir išlaisvino savo valdovą. Galimas daiktas, jis pabijojo, kad ši paslauga gali būti palaikyta pernelyg rimta jo padėties žmogui ir kad tie riteriai bei didikai, kurie juokdariui paliko pasirūpinti hercogu, taps jo priešais. Nežinia, kaip ten būtų buvę, bet jis nutarė verčiau būti pajuokiamas, o ne giriamas už šitą žygdarbį, ir ėmė taip perdėtai liaupsinti

savo didvyriškumą mūšyje, kad daugelis pamanė, jog Karolio išgelbėjimas – toks pat prasimanytas kaip ir visi kiti jo sapaliojimai. Kaip tik dėl to jam ir buvo prikergta le Glorjė (Pagyrūno) pravardė, kuria vėliau visą laiką jis ir buvo vadinamas.

Le Glorjė vilkėjo labai puošniai, bet toli gražu ne kaip visi juokdariai, ir būdingi šiam amatui aprangos atributai buvo veikiau simboliški, o ne parodantys jo padėtį. Jo galva nebuvo nuskusta, – priešingai, vešlūs, ilgi garbanoti plaukai krito iš po kepuraitės ir, susijungdami su prižiūrima ir dailiai apkarpyta barzda, išryškino veido bruožus, kurie, jeigu ne keistai spindinčios akys, galėjo būti pavadinti gražiais. Raudono aksomo juostelė ant kepuraitės buvo kiek panaši į gaidžio skiauterę – juokdariui būtiną galvos papuošalą. Jo barškutis, išpjaustytas iš juodmedžio, su sidabrine kvailio galva ir asilo ausimis buvo toks mažas ir taip juvelyriškai išdrožinėtas, kad atidžiai neįsižiūrėjus galėjo būti palaikytas oficialia kokio pareigūno krivūle. Tai ir buvo vienintelės aprangos detalės, rodančios jo profesiją. Šiaip jo drabužiai prilygo aukščiausio rango dvariškių apdarams. Ant kepuraitės jam žvilgėjo auksinis medalis, ant kaklo – to paties metalo grandinė, o puošnių drabužių sukirpimas prašmatnumu nesiskyrė nuo jaunųjų riterių, griežčiausiai besilaikančių mados reikalavimų.

Per vaišes į šį žmogų Karolis, taip pat ir Liudvikas, pamėgdžiodamas šeimininką, vis kreipėsi ir abu smagiai juokėsi, matyt, patenkinti le Glorjė atsakymais.

– Kieno čia vietos liko tuščios? – paklausė Karolis juokdarį.

– Viena iš jų privalo priklausyti man pagal paveldėjimo teisę, – atsakė le Glorjė.

– Kodėl, šelmi? – vėl paklausė Karolis.

– Nes jos priklauso ponams d'Emberkurui ir de Kominui, kurie taip toli paleido savo sakalus, jog pamiršo vakarienę. Na, o tas, kas dairosi į peslį padangėje, o ne į fazaną ant stalo, yra giminė kvailiui. Štai kodėl man turi atitekti viena krasė kaip kilnojamojo jų turto dalis.

– Tai senas sąmojis, drauguži Tili, – tarė hercogas. – Bet ar kvailiai jie, ar išminčiai... O štai ir patys pasirodė.

Jam tai pasakius į menę įėjo de Kominas su d'Emberkuru ir, atidavę pagarbą abiem valdovams, tylom atsisėdo į jiems paliktas vietas.

– Kas yra, ponai? – sušuko hercogas, kreipdamasis į juos. – Ar jums medžioklė labai sekėsi, ar ničnieko nepešėte, jeigu taip toli nuklydote ir taip pasivėlinote. Pone Filipai de Kominai, jūs atrodote toks prislėgtas!.. Gal d'Emberkuras laimėjo prieš jus stambias lažybas? Juk esate filosofas ir neprivalote sielvartauti dėl nesėkmių. O šventasis Jurgi! Ir d'Emberkuras atrodo toks pat nuliūdęs kaip ir jūs. Kas yra, ponai? Nieko nesumedžiojote? O gal pražudėte savo sakalus? Gal ragana perėjo skersai tako? O gal sutikote girioje Laukinį Medžioklį[171]? Dievaži, atrodo, jūs atėjote į laidotuves, o ne į puotą.

Hercogui kalbant visų akys nukrypo į d'Emberkurą ir de Kominą. Prislėgti, sutrikę šių vyrų veidai, tokie visiems neįprasti, iškart krito į akis, juokas ir linksmybė, įsišėlstanti prie stalo kelis kartus apėjus puikaus vyno taurėms, palengva ėmė tilti, ir puotaujantieji, nė nenumanydami, kodėl šitaip pasikeitė nuotaika, šnibždėjosi tarpusavy, lyg laukdami kažkokių svarbių ir baisių naujienų.

– Ką reiškia šitoji tyla, mano ponai? – sušuko hercogas, pakeldamas ir taip jau šaižų savo balsą. – Ko eiti į puotą taip nukabinus nosis ir taip niūriai tylėti? Geriau reikėjo likti pelkėse ir medžioti gerves arba verčiau slankas bei pelėdas.

– Maloningas valdove, – tarė de Kominas. – Grįždami šičia iš girios, mes sutikome grafą de Krevkerą.

– Ką! – sušuko hercogas. – Jis jau grįžo iš Brabanto?.. Tikiuosi, ten viskas gerai?

– Grafas tuojau pats išdėstys jūsų malonybei naujienas, – tarė d'Emberkuras. – Mes jas girdėjome tik probėgšmais.

– Po galais, kurgi grafas? – nekantravo hercogas.

– Jis persirengs ir tuoj pasirodys jūsų didenybei, – atsakė d'Emberkuras.

– Persirengs? Po perkūnais! – suriko hercogas. – Kuriems velniams persirengti? Jūs turbūt su juo susimokėte mane tyčia erzinti!

– Teisingiau pasakius, jis nori pranešti tas naujienas per asmeninę audienciją.

– Po perkūnų! – vėl nusikeikė Karolis. – Matote, mano karaliau, kaip mūsų patarėjai mums tarnauja. Jeigu tik išgirsta ką nors, kas, jų manymu, yra svarbu mums, iš karto pasipučia ir ima didžiuotis kaip asilas su nauju balnu... Pasakykite Krevkerui, kad ateitų čionai! Jis atvyko nuo Lježo pasienio, ir bent mes, – jis pabrėžė šį įvardį, – ten neturime jokių paslapčių, kurias bijotume skelbti viešai.

Visi pastebėjo, kad hercogas buvo per daug išgėręs ir dėl to įgimtas jo atkaklumas dar padidėjęs. Nors daugelis norėjo priminti, kad dabar netinka klausyti ataskaitų ir tartis svarbiais klausimais, bet visi pernelyg gerai pažinojo nirtingą jo būdą, kad būtų drįsę įsiterpti, ir sėdėjo, neramiai laukdami žinių, kurias grafas turėjo paskelbti.

Trumpą valandėlę hercogas nenustygdamas žvelgė į duris, o svečiai sėdėjo nudelbę akis į stalą, lyg norėdami nuslėpti savo smalsumą ir nuogąstavimus. Tik vienas Liudvikas, likęs visai ramus, toliau šnekučiavo čia su tituluotu porcijų dalytoju, čia su juokdariu.

Pagaliau Krevkeras pasirodė, ir valdovas jį iš karto apibėrė skubriais klausimais:

– Kokios naujienos iš Lježo ir Brabanto, pone grafe? Žinia, kad jūs sugrįžote, nuvijo linksmumą nuo mūsų skobnių. Mes tikimės, kad jūs, pats pasirodęs, vėl mus pralinksminsite.

– Mano siuzerene ir valdove, – atsiliepė grafas tvirtu, bet liūdnu balsu, – naujienas, kurias aš atnešiau, labiau tiktų išklausyti Taryboje, o ne prie puotos stalo.

– Klok jas, žmogau, tegu tai būtų ir Antikristo žinios! – sušuko hercogas. – Bet aš jau numanau – Lježo gyventojai vėl maištauja?

– Taip, mano pone, – labai rimtai atsakė Krevkeras.

– Matai, žmogau, – atšovė hercogas, – aš išsyk atspėjau, ką tu taip bijojai man pranešti... Tie vėjo pamušalai biurgeriai vėl pakėlė ginklus. Ką gi! Pačiu laiku, nes dabar mes galime išgirsti, ką patars mūsų siuzerenas, – jis linktelėjo į karalių Liudviką, pažvelgdamas su geliančia, nors ir tramdoma neapykanta, – kaip lieps pasielgti su tais maištininkais. Gal dar kokių naujienų turi, Krevkerai? Klok jas, o paskui pasiaiškink, kodėl nevykai į pagalbą vyskupui.

– Mano valdove, kitas naujienas man sunku balsu pasakyti, o jums bus skaudu jas išklausyti. Nei aš, nei viso pasaulio riterija nebūtų padėjusi kilniajam Bažnyčios dignitoriui. Viljamas de la Markas drauge su Lježo sukilėliais paėmė Šonvaldo pilį ir nužudė vyskupą jo iškilmių menėje.

– *Nužudė!* – pakartojo hercogas sodriu tyliu balsu, tačiau jis buvo girdėti visoje menėje nuo vieno galo ligi kito. – Tave suklaidino kokie nors gandai, Krevkerai. Tai neįmanoma!

– Deja, mano valdove, – tarė grafas, – man pasakė tas, kuris tatai savo akimis regėjo: Prancūzijos karaliaus škotų gvardijos šaulys, kuris buvo menėje, kada Viljamo de la Marko įsakymu padaryta toji žmogžudystė.

– Ir kuris, be abejo, talkininkavo ir skatino tą pasibaisėtiną šventvagystę! – sušuko hercogas ir pašokęs taip trenkė koja į kėdutę, stovinčią priešais jį, kad ta subyrėjo į šipulius. – Užsklęskite menės duris, ponai... Užstokite langus... Neleiskite jokiam svetimšaliui pajudėti, jei jis nenori būti nudėtas vietoje! Burgundai, išsitraukite kardus!

Ir pasisukęs į Liudviką jis iš lėto ryžtingai ėmė siekti ranka kardo, o karalius, nė kiek neparodydamas, jog jo bijo, ir visai neketindamas gintis, tepratarė:

– Šios žinios, mielas brolau, sudrumstė jums protą.

– O ne! – siaubingu balsu suklykė hercogas. – Jos tik sužadino teisingą pyktį, kurį aš per ilgai laikiau užgniaužęs, smulkmeniškai paisydamas vietos ir aplinkybių. Na, savo brolio žudike!.. Savo tėvo išdavike!.. Pavaldinių tirone!.. Sąjungininke išdavike!.. Karaliau žodlaužy!.. Niekingas žmogau!.. Dabar tu mano galioje, ir aš dėkoju Dievui už tai.

– Verčiau padėkokite mano kvailybei, – tarė karalius, – nes kai mes kaip lygus su lygiu susitikome prie Montleri, man rodos, jūs norėjote būti nuo manęs toliau, negu kad dabar esate.

Hercogas dar tebebuvo nusitvėręs kardo rankenos, bet delsė išsitraukti ginklą ir smogti priešui, kuris nė nemanė gintis ir nedavė jokios dingsties užpuolimui.

Tuo metu menėje kilo pašėlęs visuotinis sujudimas. Durys buvo užsklęstos ir hercogo įsakymu saugomos. Tačiau keletas prancūzų didikų,

nors jų buvo ir nedaug, pašokę iš vietų, stojo ginti savo monarcho. Liudvikas nebuvo prataręs nė žodžio nei Orleano hercogui, nei Diunua nuo to laiko, kada juos išvadavo iš Lošo pilies – jeigu išvadavimu galima pavadinti įtraukimą į karaliaus svitą, kur į juos aiškiai buvo žiūrima veikiau su įtarimu negu su pagarba ir godone, bet vis dėlto Diunua balsas pirmas prasiveržė pro triukšmą, kai jis garsiai kreipėsi į Burgundijos hercogą:

– Pone hercoge, jūs užmiršote, jog esate Prancūzijos vasalas, o mes, jūsų svečiai – prancūzai. Jeigu pakelsite ranką prieš mūsų monarchą, pasirenkite sutikti baisiausią žūtbūtinį mūsų pasipriešinimą. Ir patikėkite, mes taip liesime burgundų kraują, kaip ką tik liejome jų vyną. Drąsos, kilnusis Orleanieti! Ir jūs, Prancūzijos bajorai, susiburkite apie Diunua ir sekite jo pavyzdžiu!

Kaip tik tokią akimirką karalius turi progą įsitikinti, kokiais žmonėmis gali tikrai pasikliauti. Keletas nepriklausomų didikų ir riterių, kurie lydėjo Liudviką ir kuriuos jis tik varstė šnairais žvilgsniais, neišsigandę kur kas pranašesnių jėgų, grasinančių jiems žūtimi, jeigu reikėtų susigrumti, skubiai susitelkė aplink Diunua ir jo vadovaujami stengėsi prasigauti iki aukštutinio skobnių galo, kur sėdėjo abu priešai valdovai.

O tie Liudviko pakalikai ir favoritai, kuriuos jis ištraukė iš jiems deramų vietų ir nevertai išaukštino, pasirodė esą abejingi bailiai ir, likę ramiai sėdėti kaip sėdėję, nė neketino kištis ir rizikuoti savo galvomis, kad ir kas ištiks jų geradarį.

Pirmas iš drąsiųjų buvo garbingasis lordas Krofordas, jis vikriai, kaip niekas nesitikėjo iš jo tokiuose metuose, prasiskynė kelią pro burgundus (tiesą pasakius, didelių pastangų nereikėjo, nes daugelis ar iš pagarbos jam, ar slapta norėdami išgelbėti Liudviką nuo gresiančio pavojaus patys davė kelią) ir drąsiai atsistojo tarp karaliaus ir hercogo. Tada jis atsmaukė ant šalies savo kepuraitę ir iš po jos pasklido surizgusios žilų plaukų sruogos. Išblyškę jo skruostai ir raukšlėta kakta raudonai užsiplieskė, o senatviškos akys sužėravo ugnimi kaip riterio, pakilusio į žūtbūtinę kovą. Jis sustojo, apsiaustą užsimetęs ant peties, pasirengęs kiekvienu momentu apsukti aplink kairiąją ranką, o dešiniąja išsitraukti iš makščių kardą.

– Aš koviausi už karaliaus tėvą ir už jo protėvį, – tarė jis, – ir prisiekiu šventuoju Andriejum, kad ir kas nutiktų, neapleisiu jo šioje bėdoje.

Šiems dalykams aprašyti reikėjo šiek tiek laiko, o tikrovėje tatai įvyko žaibo greitumu, nes vos hercogas padarė grėsmingą gestą, Krofordas jau spėjo įsiterpti tarp jo ir to, kuriam hercogas ketino atkeršyti. Prancūzų bajorai taip pat kuo greičiausiai apsupo savo valdovą. Burgundijos hercogas vis dar tebebuvo įsitvėręs kardo ir, rodės, tuoj duos ženklą visiems pulti. Susirėmimas aiškiai būtų pasibaigęs silpnosios pusės žūtimi, bet Krevkeras išpuolė į priekį ir sušuko garsiai tarsi trimitas:

– Jūsų šviesybe, Burgundijos valdove, pagalvokite, ką darote! Čia yra *jūsų* menė... Jūs esate karaliaus vasalas... Nepraliekite savo svečio kraujo prie savo židinio. Nežudykite savo siuzereno, sėdinčio krasėje, kurią pats jam pastatėte ir į kurią jis sėdo, būdamas jūsų prieglobstyje. Dėl savo namų garbės – nebandykite už vieną kraupią žmogžudystę atkeršyti dar klaikesne!

– Šalin iš kelio, Krevkerai, – suriko hercogas, – ir tegu įvyksta mano kerštas! Šalin! Valdovų pykčio privalu bijoti kaip dangaus rūstybės.

– Tik tada, kai jis, kaip ir dangaus rūstybė, yra teisingas, – ryžtingai atsakė Krevkeras. – Aš jus maldauju, valdove: pažabokite savo rūstybę, kad ir kaip teisingai esate įžeistas. O jums, mano ponai prancūzai, patariu susilaikyti nuo veiksmų, kurie baigtųsi kraujo praliejimu, nes pasipriešinimas čia nieko nepadės.

– Jis sako tiesą, – tarė Liudvikas, kuris išliko šaltakraujiškas net šią siaubingą akimirką ir kuris lengvai numatė, kad jei prasidėtų susirėmimas, įsikarščiavus gali atsitikti tai, ko įmanoma išvengti, nesigriebus ginklo.

– Mano brolau Orleanieti, mielasis Diunua ir jūs, ištikimasis mano Krofordai, nepraliekite kraujo ir neieškokite pražūties, pernelyg skubiai ėmę veikti. Mūsų brolį hercogą prislėgė žinia, kad nužudytas artimas ir mylimas bičiulis, garbingasis Lježo vyskupas – jo šiurpią mirtį mes apgailestaujame kartu su juo. Ankstesni ir, mūsų nelaimei, pastarieji nesutarimai skatina jį įtarti, kad mes palaikėme šį nusikaltimą, kuriuo bjaurisi mūsų širdis. Jeigu Burgundijos hercogas ketina mus nužudyti čia, vietoje, – mus, savo karalių ir giminaitį, – klaidingai manydamas,

kad mes prisidėjome prie šio nelaimingo įvykio, mūsų likimas maža palengvės, greičiau dar pasunkės, jeigu jūs pasipriešinsite. Todėl pasitrauk, Krofordai! Jei tai ir paskutinis mano žodis, aš kalbu kaip karalius savo pavaldiniui ir reikalauju paklusnumo. Pasitrauk ir, jeigu reikės, atiduok savo kardą. Aš įsakau tau, ir tavo priesaika įpareigoja paklusti.

– Teisingai kalbate, mano valdove, – tarė Krofordas, pasitraukdamas ir kišdamas į makštis kardą, kurį buvo jau beveik išsitraukęs. – Jūs labai išmintingai kalbate, bet duodu garbės žodį: jei turėčiau bent pusantros kapos savo vyrukų, o manęs neslėgtų maždaug toks pat skaičius metų, tai pamėginčiau atvesti į protą šiuos išsipusčiusius riterius su jų auksinėmis grandinėmis ir apraitytomis beretėmis, apsegiotomis margiausiais kaspinais ir emblemomis.

Hercogas ilgokai stovėjo nudelbęs akis, o paskui tarė su karčia ironija:

– Krevkerai, tu gerai sakai, kad mūsų garbė reikalauja įvykdyti savo pareigą didžiajam karaliui, gerbiamam ir mylimam mūsų svečiui, ne taip skubotai, kaip pirma pasikarščiavę ketinome. Mes padarysime taip, kad visa Europa pripažins, jog pasielgėme teisingai. Prancūzijos bajorai, atiduokite savo ginklus mano riteriams! Jūsų valdovas sulaužė paliaubas ir nebeturi teisės jomis toliau naudotis. Tačiau pripažindami jūsų orumą ir pagerbdami karaliaus vardą, kurį jis, deja, išniekino, ir giminę, iš kurios jis išsigimė, mes nereikalaujame mūsų brolio kardo.

– Nė vienas iš mūsų, – pasakė Diunua, – neatiduos savo ginklo ir neišeis iš šios menės, jeigu nebūsime užtikrinti, kad mūsų karaliui negresia pavojus.

– Ir nė vienas škotų gvardijos šaulys, – sušuko Krofordas, – taip pat nesudės ginklų, jei to nepareikalaus Prancūzijos karalius arba didysis jos konetablis.

– Narsusis Diunua, – tarė karalius, – ir tu, ištikimasis mano Krofordai, jūsų uolumas tik pakenks man, nepadaręs nieko gera. Aš kur kas daugiau pasikliauju, – pradėjo jis oriai, – savo teisumu negu bergždžiu priešinimusi, kuris atsieitų gyvastį geriausiems ir narsiausiems mano kariams. Atiduokite savo kardus... Kilnieji burgundai, kurie gaus iš jūsų

tokius garbingus užstatus, geriau už jus galės apginti ir jus, ir mane. Atiduokite savo kardus. Aš to reikalauju.

Šitaip baisaus pavojaus akivaizdoje Liudvikas pasirodė sugebąs blaiviai spręsti ir tinkamai veikti, ir tik tai galėjo išgelbėti jam gyvybę.

Jis jautė, kad kol dar neištraukti kardai, dauguma čia dalyvaujančių Burgundijos didikų, be abejo, pasistengs sutramdyti savo valdovo įniršį, bet jeigu jau prasidėtų grumtynės, jis su saujele savo šalininkų būtų bemat iššudyti. Tuo pat momentu net aršiausi Liudviko priešai pripažino, kad jo elgsenoje nebuvo nieko žemo nei bailaus. Karalius stengėsi dar labiau neįnirtinti įpykusio hercogo, tačiau nei maldavo, nei pasirodė jo bijąs ir toliau žvelgė į jį ramiai, sutelkęs dėmesį – šitaip drąsus žmogus stebi grėsmingus bepročio judesius suprasdamas, kad jo paties ramumas ir santūrumas veikia kaip nematoma, bet stipri jėga net pamišėlio siautėjimą.

Krofordas, karaliui įsakius, sviedė savo kardą Krevkerui tardamas:

– Imkite ir džiaukitės juo kartu su velniu. Teisėtas jo savininkas tuo nesuteršia savo garbės, nes mums nebuvo leista juo dorai pasinaudoti.

– Palaukit, ponai, – sušuko hercogas, užsikirsdamas taip, kaip žmogui pyktis užgniaužia žadą. – Pasilikite kardus – man pakaks to, kad pasižadėsite jų nevartoti. O jūs, Liudvikai de Valua, tapsite mano belaisviu, iki bus įrodyta, kad neprisidėjote prie šventvagiškos žmogžudystės. Veskite jį į pilį... į grafo Herberto bokštą!.. Palikite jam šešis didikus iš jo svitos, kuriuos jis pasirinks. Pone Krofordai, jūsų sargyba turės palikti pilį, ir jūs su derama pagarba būsite apgyvendintas kitur. Pakelkite visus tiltus ir nuleiskite visas grotas. Patrigubinkite vartų sargybas. Nuplukdykite keltą į dešinįjį upės krantą. Išstatykite aplinkui pilį mano juodųjų valoniečių[172] dalinį ir trigubai sustiprinkite kiekvieno posto gynybą! Jūs, d'Emberkurai, pasirūpinkite, kad raiti ir pėsti patruliai tikrintų miestą kiaurą naktį kas pusvalandį, o rytoj – kas valandą, jei, žinoma, tokio atsargumo dar reikės ir išaušus rytui, bet man atrodo, šis reikalas labai greitai paaiškės. Saugokite Liudviką, jeigu jums brangi jūsų pačių gyvybė!

Ir hercogas nirtingai, niauriai pakilo nuo stalo, pervėrė karalių mirtinos neapykantos žvilgsniu ir išlėkė iš menės.

– Ponai, – tarė karalius, oriai dairydamasis aplinkui, – sielvartas dėl sąjungininko mirties įaudrino jūsų valdovą. Tikiuosi, jūs, kaip riteriai ir didikai, gerai žinote savo pareigas ir suprantate, jog neprivalote paremti išdavikiško savo valdovo smurto prieš siuzereną.

Tuokart iš gatvės pasigirdo būgnų garsai ir ragų trimitavimas – buvo šaukiami kariai.

– Jūsų didenybe, – kreipėsi Krevkeras, kuris hercogo dvare ėjo maršalo pareigas, – mes esame Burgundijos pavaldiniai ir turime atlikti savo pareigą. Negailėsime maldų ir pastangų grąžinti taikai ir sąjungai tarp jūsų šviesybės ir mūsų hercogo. Tačiau šiuo tarpu privalome klausyti jo įsakymų. Čia esantys Burgundijos riteriai ir bajorai džiaugsis galėdami pasirūpinti garbinguoju Orleano hercogu, narsiuoju Diunua ir karinguoju lordu Krofordu. Aš pats būsiu jūsų didenybės šambelionas ir nuvesiu jus į jums skirtus kambarius, kurie, deja, atrodo kitaip, negu kad aš geisčiau, prisiminęs Plesi pilies svetingumą. Jūs tik pasirinkite palydovus, kurių skaičių – šešis – nurodė hercogas.

– Jei taip, – tarė karalius apsidairydamas ir valandėlę susimąstydamas, – aš geidžiu, kad mane lydėtų Olivjė le Denas, vienas mano gvardijos eilinis, pramintas Randuotuoju, kuris gali atiduoti ginklą, jeigu norite, Tristanas Atsiskyrėlis su dviem savo tarnais ir teisingasis, ištikimasis ir atsidavęs mano filosofas Martijus Galeotis.

– Jūsų didenybės valia bus tiksliai įvykdyta, – pažadėjo grafas de Krevkeras. – Galeotis, – pridūrė jis, skubiai pasiteiravęs, – kaip girdžiu, šiuo metu vakarieniauja kažkur linksmoje kompanijoje, bet jis bematant bus pakviestas. Kiti yra čia pat ir paklausys jūsų didenybės žodžio.

– Tad keliaukim į naująją buveinę, kurią svetingasis mūsų šeimininkas mums skiria, – tarė karalius. – Mes žinome, kad jos tvirtos sienos, ir tik norėtume viltis, jog ji bus ir tokia pat saugi.

– Ar jūs girdėjote, kokius palydovus pasirinko karalius Liudvikas? – le Glorjė tylom paklausė grafą Krevkerą, kai jie lydėjo Liudviką iš menės.

– Žinia, linksmasis mano drauguži, – atsakė grafas. – Kuo tau jie nepatinka?

– Nieko, nieko... Tiktai labai spalvinga kompanija! Šėtonas barzdaskutys, samdytas škotas kareiva, vyriausiasis budelis su dviem savo pakalikais ir sukčius šarlatanas. Aš eisiu su jumis, Krevkerai, noriu pažiūrėti, kaip paskirstysite jiems pareigas, ir pasimokyti iš jūsų. Pats velnias vargu ar surinktų geresnę šutvę ir kažin ar mokėtų geriau jai vadovauti.

Tai taręs juokdarys, kuriam viskas buvo galima, familiariai įsitvėrė grafo rankos ir žengė šalia jo, priešaky stiprios sargybos, kuri pagal visas pagarbos taisykles vedė karalių į naują buveinę.

XXVIII SKYRIUS

Netikrumas

Saldus varguolio miegas, – naktys būna
Neramios galvai, dėvinčiai karūną.
V. Šekspyras „Henrikas IV“[173]

Keturiasdešimt riterių su plikais kardais ir liepsnojančiais deglais sudarė palydą arba, tikriau, karaliaus Liudviko sargybą, vedančią jį iš Peronos rotušės į pilį, o kai jis įžengė į šią tamsią ir niūrią tvirtovę, jam pasirodė, lyg kažkieno įspėjantis balsas rikte suriko į ausį žodžius, kuriuos Florencijos poetas[174] užrašė ant vartų į pragaro buveinę: „Čionai įžengęs, viltį mesk į šalį.“

Galbūt šią akimirką neaiškus atgailos jausmas būtų dilgtelėjęs Liudviko širdyje, jeigu jis būtų pagalvojęs apie šimtus, – kur ten! – tūkstančius tų, kuriuos be priežasties ar tik neaiškiai įtardamas pats įstūmė į požemių prarają, atimdamas paskutinę laisvės viltį ir priversdamas bjaurėtis net gyvenimu, į kurį kabintis juos teskatino gyvuliškas instinktas.

Ryškiai plėvojantys deglai, užgoždami blankią mėnesieną, kuri šią nakt buvo dar blyškesnė negu prėjusį vakarą, ir raudona dūmuota liepsna nušviesdami aplinkui senoviškus pastatus, kalėjimo bokštą, vadinamą grafo Herberto bokštu, darė dar šiurpesnį. Tai buvo tas pats pastatas, į kurį Liudvikas, apimtas blogos nuojautos, žiūrėjo vakar vakare ir kuriame dabar buvo pasmerktas apsigyventi, su siaubu galvodamas, kad

sujžūlėjęs stiprus jo vasalas, apimtas įniršio, gali pasiduoti pagundai ir imtis bet kokio smurto šiose slaptose despotizmo užuolandose.

Karalius dar skaudžiau nuliūdo, kai eidamas per kiemą išvydo keletą lavonų, ant kurių paskubomis buvo užmestos kariškos milinės. Bematant jis įsitikino, kad tai jo škotų gvardijos šauliai, kuriems, kaip Krevkeras jam paaiškino, nepaklausius duoto įsakymo palikti postus prie ankstesnių karaliaus apartamentų, įvyko susidūrimas su hercogo valoniečiais, asmenine jo gvardija, ir, nespėjus įsikišti nė vienos pusės karininkams, keletas vyrų buvo nukauti.

– Ištikimieji mano škotai! – sušuko karalius, stebėdamas šį liūdną reginį. – Jeigu tik jiems būtų tekę kautis vyras prieš vyrą, visoje Flandrijoje, – net kartu su Burgundija, – nebūtų atsiradę lygių.

– Žinoma, – atsiliepė Randuotasis, kuris ėjo karaliui iš paskos. – Tačiau jei jūsų didenybė leisite įsiterpti, tai, nors žmonės sako: „Geras šienpjovys – platus pradalgys", bet retas kuris pajėgtų kovoti daugiau kaip prieš du vyrus iš karto. Aš ir pats niekada nebandau grumtis išsyk su trimis, nebent to reikalauja pareiga, – tada negi skaičiuosi galvas.

– Ar tu čia, senas mano bičiuli? – paklausė karalius, pažvelgdamas atgal. – Jei taip, tai aš vis dėlto turiu vieną ištikimą pavaldinį.

– Ir vieną ištikimą tarną, pasirengusį padėti jūsų didenybei ir darbais, ir patarimais, – sušnibždėjo Olivjė le Denas.

– Mes visi esame ištikimi, – niūriai sumurmėjo Tristanas Atsiskyrėlis. – Juk jeigu jie nužudys jūsų didenybę, tai ir mūsų nė vieno nepaliks gyvo, nors mes to ir norėtume.

– Štai ką aš ir vadinu tvirta ištikimybės garantija, – tarė le Glorjė, kuris, kaip jau minėta, iš smalsumo buvo įsimaišęs į jų tarpą.

Tuo metu skubiai pašauktas senešalas, nusitvėręs sunkų raktą, visomis jėgomis stengėsi atrakinti vartus į didžiulį gotikinį bokštą, bet turėjo pasikviesti į pagalbą vieną iš Krevkero palydovų. Kai vartai buvo atrakinti, šeši vyrai žengė pirmyn su deglais, šviesdami taką, siauru ir vingiuotu koridorium, kuriame žiojėjo slaptos šaudymo angos, iškirstos storose sienose. Šio koridoriaus gale kilo aukštyn tokie pat masyvūs laiptai iš didžiulių akmens luitų, grubiai apkapotų kūju ir nevienodo aukščio.

Jais užlipę, pro tvirtas geležim kaustytas duris jie pateko į patalpą, kuri kadaise buvo didžioji to bokšto salė, labai blankiai apšviesta net dieną, nes langų angos nepaprastai storose sienose atrodė be galo mažos, panašios veikiau į siaurus plyšius. Dabar, liepsnojant deglams, tie langučiai atrodė beveik visai tamsūs. Keli šikšnosparniai ar kokie kiti bloga lemiantys paukščiai, pakirdę nuo neįprastos šviesos, puolė prie deglų ir ko tik jų neužgesino. Senešalas tuo tarpu oficialiai atsiprašė karalių, kad iškilmių salė nesutvarkyta, nes jam ką tik buvo pranešta jį priimti. Paskui pridūrė, kad, tiesą pasakius, patalpa nenaudojama jau dvidešimt metų, ir anksčiau būdavo gyvenama gana retai, bent kiek jam teko girdėti, nuo pat karaliaus Karolio Naiviojo dienų[175].

– Karaliaus Karolio Naiviojo! – pakartojo Liudvikas. – Dabar aš prisimenu šio bokšto istoriją. Čia jį nužudė išdavikas jo vasalas Herbertas, grafas de Vermandua, kaip skelbia mūsų metraščiai. Žinojau, jog kažką buvau girdėjęs apie Peronos pilį, tik negalėjau prisiminti ką. Tai čia, vadinasi, buvo nužudytas mano protėvis?

– Ne čia, ne visai čia, jei leisite pasakyti, jūsų didenybe, – patikslino senasis senešalas, žengdamas paslaugiai kaip koks gidas, aprodinėjantis vietos įdomybes. – Ne čia, o kiek toliau, šoniniame kambaryje, į kurį patenkama iš jūsų didenybės miegamojo.

Jis skubiai menės gale atidarė dureles, atsiveriančias į miegamąjį, mažytį, kaip įprasta tokiuose senuose pastatuose, bet kaip tik dėl to kur kas jaukesnį negu didžiulė menė, kurią jie ką tik praėjo. Čia buvo šis tas paskubomis paruošta karaliui gyventi. Patalpą puošė pakabintas gobelenas, seniai nenaudojamame židinyje su aprūdijusiomis grotelėmis kūrenosi ugnis, ir matėsi šiaudinis gultas, paklotas tiems ponams, kuriems derėjo praleisti naktį šiame kambaryje, kaip tais laikais buvo įprasta.

– Visiems kitiems jūsų palydovams paklosime menėje, – pasakė šnekusis senis, – nes, atleiskite, jūsų didenybe, pasiruošimui turėjome tiek nedaug laiko. Ir jeigu jūsų didenybė malonėsite žvilgtelėti į šias dureles už gobeleno, pamatysite, kad jos atsidaro į mažą patalpą storoje sienoje, kur buvo nužudytas Karolis. Iš apačios yra slapti laipteliai, kuriais tie vy-

rai užkopė susidoroti su juo. Tikiuosi, jūsų didenybės akys yra geresnės už manąsias ir dar galėsite įžiūrėti kraują ant ąžuolinių grindų, nors tatai įvyko prieš penkis šimtus metų.

Taip šnekėdamas senešalas grabaliojo sieną, ieškodamas durelių, apie kurias kalbėjo, bet karalius tarė:

– Luktelk, senuk!.. Luktelk truputėlį, gal tau greitai teks pasakoti naujesnę istoriją ir rodyti šviežesnį kraują... Ką jūs apie tai manote, pone Krevkerai?

– Aš tegaliu pasakyti, valdove, kad šiuose dviejuose apartamentuose jums valia tvarkytis taip, kaip ir savo Plesi pilyje, ir kad Krevkeras, kurio vardas niekad nebuvo suterštas išdavyste ar žmogžudyste, rūpestingai saugos jas iš lauko pusės.

– Bet kaip su slaptais laipteliais, apie kuriuos kalbėjo šis senis? – paklausė karalius tyliu susijaudinusiu balsu, viena ranka tvirtai įsikibęs Krevkero alkūnės, o kita rodydamas į dureles.

– Tai tikriausiai senešalo Mornėjaus fantazija, – paaiškino Krevkeras, – arba kokia sena kvaila legenda. Bet mes tuojau patikrinsime...

Kai jis jau buvo beatveriąs dureles į kamarėlę, Liudvikas įsiterpė:

– Ne, nereikia, Krevkerai. Jūsų garbė man patikima garantija. Bet ką su manim ketina daryti jūsų hercogas? Ilgai kalinti juk negalės!.. Trumpai kalbant, pasakykite savo nuomonę, Krevkerai.

– Mano pone ir viešpatie, – atsiliepė grafas, – jūsų didenybė pats galite suprasti, kaip didžiai Burgundijos hercogą papiktino ta baisi žiaurybė, įvykdyta prieš artimą jo giminaitį bei sąjungininką, ir tik jūs vienas galite žinoti, kiek teisingi jo įtarimai, jog tai inspiravo jūsų siųstiniai. Bet mano valdovas yra kilnios prigimties ir kaip tik dėl savo karšto būdo nesigriebs slaptų veiksmų. Nežinau, ką jis darys, bet tatai įvyks dienos šviesoje ir abiejų tautų akivaizdoje. Ir aš galiu pridėti, kad visi jo patarėjai – išskyrus gal tik vieną – iš paskutiniųjų stengsis, jog jis pasielgtų šiuo atveju atlaidžiai ir kilniai, bet kartu ir teisingai.

– Ak, Krevkerai, – tarė Liudvikas, spausdamas jo ranką, lyg kažką skaudaus prisiminęs, – koks laimingas yra valdovas, turįs prie savęs patarėjus, galinčius apsaugoti jį nuo pykčio padiktuotų sprendimų! Jų vardai

pasirodys įrašyti aukso raidėmis, kada bus sklaidomi jo viešpatavimo istorijos lapai. O, kad man likimas būtų lėmęs turėti tokius patarėjus kaip jūs, kilnusis Krevkerai!

– Tada jūsų didenybė būtų stengęsis kuo greičiausiai jais atsikratyti! – įsiterpė le Glorjė.

– Aha! Ir ponas išminčius čionai? – sušuko Liudvikas, atsigręždamas į juokdarį ir staiga iš nuoširdaus pokalbio su Krevkeru pereidamas į lengvą ir linksmą pašnekesį. – Kodėl čia mus atlydėjai?

– Matote, pone, – atsiliepė de Glorjė, – Išmintis, apsitaisiusi juokdario drabužiais, turi sekti iš paskos ten, kur jai rodo kelią Kvailybė, vilkinti karališkąją mantiją.

– Kaip tai suprasti, pone Saliamone? – paklausė Liudvikas. – Nejau pats geistum pasikeisti su manim vietomis?

– O ne, apsaugok, Viešpatie, – atsakė le Glorjė. – Net jeigu man pridėtumėt penkiasdešimt kronų.

– Nagi, kodėl? Man rodos, jei reikėtų rinktis valdovą, aš būčiau visai patenkintas turėti tave karaliumi.

– Gal ir taip, valdove, – atsakė le Glorjė, – bet klausimas, ar aš, spręsdamas apie jus iš to, kad čia atsidūrėte, sutikčiau turėti tokį bukagalvį juokdarį kaip jūsų didenybė.

– Nusiramink, šelmi! – sutramdė grafas de Krevkeras. – Tu jau per daug paleidai liežuvį.

– Leiskite jam kalbėti, – tarė karalius. – Nėra tinkamesnės temos patyčioms kaip kvailystės tų, kurie privalo būti protingi. Štai, šmaikštusis mano drauguži, imk šią piniginę su auksiniais, o su ja kartu ir patarimą: niekada nedaryk didžiausios kvailystės – nelaikyk savęs išmintingesniu už kitus žmones. Būk toks malonus, pasiteirauk, kur yra mano astrologas Martijus Galeotis, ir tuojau jį atsiųsk pas mane.

– Būtinai, mano pone, – pažadėjo juokdarys. – Esu tikras, jog rasiu jį pas Žaną Doplturą, nes filosofai ne blogiau už juokdarius žino, kur parduodamas geriausias vynas.

– Ar galiu paprašyti, kad šis mokytas filosofas būtų praleistas pro jūsų sargybas, pone de Krevkerai? – kreipėsi Liudvikas.

– Įeiti, be abejo, leisime, – atsakė grafas, – bet turiu, deja, pranešti, kad duoti nurodymai nesuteikia man galios leisti kam nors *išeiti* iš jūsų didenybės kambarių. Linkiu labos nakties, – pridūrė jis. – Man reikia skubiai pasirūpinti ana mene, kad tie džentelmenai, kurie joje gyvens, galėtų įsitaisyti kuo patogiau.

– Nesirūpinkite jais, pone grafe, – tarė karalius, – jie yra pratę prie sunkumų. Beje, išskyrus tai, kad noriu pasikalbėti su Galeočiu, šiąnakt daugiau nieko nenorėčiau priimti, jei tai dera su jūsų instrukcijomis.

– Man nurodyta, – atsakė Krevkeras, – palikti jūsų didenybei visas teises šiuose kambariuose. Taip liepė mano valdovas.

– Jūsų valdovas, grafe Krevkerai, – tarė Liudvikas, – kurį aš galiu taip pat pavadinti ir savuoju, yra tikrai maloningas. Mano valdos, – pridūrė jis, – kiek sumažėjo apimtimi – jos dabar apsiriboja tik sena mene ir miegamuoju, bet jų užtenka visiems mano pavaldiniams, kuriais šiuo metu galiu pasigirti.

Grafas de Krevkeras atsisveikino, ir netrukus pasigirdo į postus einančių sargybinių žingsniai, karininkų komandų žodžiai ir skubiai nutolstančios paleistos sargybos balsai. Pagaliau viskas nutilo, ir tebuvo girdėti, kaip apačioje, palei pilies sienas, tingiai sruvena gili drumsta Soma.

– Eikite į menę, mano draugai, – paliepė Liudvikas savo palydai, – bet negulkite. Būkite pasirengę, nes šįvakar reikia šį tą atlikti, ir nedelsiant.

Olivjė ir Tristanas klusniai pasitraukė į menę, kur Randuotasis ir vyriausiasis profosas su dviem tarnais buvo pasilikę, kitiems įėjus į karaliaus miegamąjį. Jie pamatė, jog tie ant ugnies jau buvo uždėję kelis žabų kūlelius, kad būtų šviesu ir šilta, ir susisupę į apsiaustus sėdėjo ant grindų tokiomis pozomis, kurios šiaip ar taip išdavė juos esant sunerimusius ir prislėgtus. Olivjė ir Tristanas matydami, kad nėra ką kita veikti, pasekė jų pavyzdžiu. Niekad nebuvę artimi bičiuliai anomis geromis dienomis rūmuose, ir dabar abu lygiai nebuvo linkę vienas kitam patikėti savo minčių apie šią keistą ir netikėtą likimo permainą. Taigi visi sėdėjo slogioje tyloje.

O jų valdovą, pasitraukusį ir užsidariusį savo kambarėlyje, kamavo žiaurios kančios, galinčios išpirkti dalį tų, kurias jis buvo lėmęs kitiems, jis vinkliojo po kambarį mažais nelygiais žingsniais, dažnai sustodavo

kaip įkastas ir sunerdavo rankas, – žodžiu, davė valią jausmams, kuriuos viešumoje sugebėjo taip vykusiai paslėpti. Pagaliau, grąžydamas rankas, sustojo priešais dureles, už kurių, pasak senešalo Mornėjaus, buvo nužudytas vienas jo pirmtakas, ir palengva jo išgyvenimai ėmė veržtis padriku monologu.

– Karoli Naivusis! Karoli Naivusis! Kaip ateinančios kartos pramins Liudviką Vienuoliktąjį, kurio kraujas gal netrukus paryškins tavąsias dėmes? Liudvikas Kvailasis... Liudvikas Mulkis... Liudvikas Paikasis... Visi šie vardai per silpni nusakyti baisiausiam mano idiotiškumui! Kaip aš galėjau patikėti, kad tie karštakošiai lježiečiai, kuriems maištauti yra tas pat, kas prisikimšti pilvus, bent vieną dieną pabus ramūs!.. Kaip galėjau įsivaizduoti, kad tas laukinis Ardėnų žvėris nors valandėlę liausis siautėjęs ir kraugeriškai smurtavęs!.. Kaip galėjau manyti, kad pavyks ką nors protingai susitarti su Karoliu Burgundu, prieš tai neįsitikinęs, ar išmintingi žodžiai gali paveikti nesutramdomą bulių!.. Kvailys, paskutinis idiotas buvau! Bet nevidonas Martijus Galeotis neišsigelbės. Jis dėl visko kaltas... Jisai ir tas nenaudėlis ilgaskvernis, tas bjaurusis Baliu. Jeigu man kada pavyks išsikrapštyti iš čia, būtinai nuplėšiu jam nuo galvos kardinolo skrybėlę, nors iš tiesų kartu reikėtų ir skalpą nurauti*! Bet kitas išdavikas yra mano rankose. Aš dar tebesu karalius ir tebevaldau imperiją, kurioje užteks ir pavaldinių, ir vietos nubausti tą šarlataną, tą tuščiažodžiautoją, spoksantį į žvaigždes, tą melagingą apgaviką, per kurį aš, kaip neregėtas mulkis, patekau į spąstus. „Žvaigždžių konsteliacija!“ Kaipgi, žvaigždžių konsteliacija! Pripliauškė tokių nesąmonių, kad vargu ar būtų apmulkinęs triskart virtą avino galvą, o aš, pusprotis, įsivaizdavau atseit jį suprantąs! Bet mes tuoj pamatysime, ką toji konsteliacija iš tikrųjų reiškė. O kol kas reikia pasimelsti.

* Liudvikas ištesėjo savo pažadą atkeršyti kardinolui la Baliu, kurį kaltino esą tas išdavęs jį Burgundui. Grįžęs į savo karalystę, jis įsakė buvusį favoritą įmūryti į geležinį narvą Lošo pilyje. Jame žmogus negalėjo atsistoti stačias nei išsitiesęs atsigulti. Buvo sakoma, kad šią siaubingą bausmę sugalvojęs pats la Baliu. Šiaip ar taip, jis buvo uždarytas į vieną tokį narvą vienuolikai metų. Liudvikas jį išleido tik susirgusį prieš pat mirtį.

Virš durelių, gal atminti tai žiaurybei, kuri anapus jų buvo padaryta, grubiai iškirstoje nišoje kabojo akmeninis krucifiksas. Į šį tikėjimo simbolį karalius nukreipė akis ir jau buvo besiklaupiąs, bet staiga susilaikė, tarytum ir šiam kryžiui būtų taikęs žemiško elgesio principus ir manęs, jog akiplėšiška kreiptis į jį, prieš tai neužsitikrinus, kad bus užtartas kokio palankaus šventojo patrono. Todėl nusigręžė nuo Išganytojo, lyg būdamas jo nevertas, ir iš statulėlių, kuriomis, kaip ne kartą minėta, buvo apkaišiota visa jo skrybėlė, išsirinkęs Kleri Dievo Motiną, atsiklaupė prieš ją ir sukalbėjo labai keistą maldą; iš jos matyti, jog dėl tamsuoliško savo prietaringumo jis laikė Kleri Švenčiausiąją Mergelę esant kažkuo skirtingą nuo Embreno madonos, mėgstamo savo stabo, kuriai dažniausiai skirdavo maldas.

– Meilingoji Kleri Dievo Motina! – sušuko jis, sunerdamas rankas ir mušdamasis į krūtinę. – Palaimintoji gailestingumo motina! Tu, kuri esi visagalė pas visagalį, pasigailėk manęs, nusidėjėlio! Prisipažįstu, kad buvau kiek primiršęs tave per tavo švenčiausiąją seserį Embrenietę, bet aš esu karalius, mano valdžia didelė, mano turtai beribiai, ir jei jų neužtektų, aš padvigubinsiu mokesčius savo pavaldiniams ir žūtbūt atsilyginsiu, kiek esu skolingas, jums abiem. O, atverk šias geležines duris... Užpilk šiuos klaikius griovius... Išvesk mane kaip motina vaiką iš šito baisiausio ir didžiausio pavojaus! Jeigu aš padovanojau tavo seseriai Bulonės Grafystę, tai galiu ir tau parodyti tokį patį atsidavimą. Tu turėsi plačią ir derlingą Šampanės provinciją, ir pelnas iš jos vynuogynų suplauks į tavo vienuolyną. Šią provinciją buvau pažadėjęs savo broliui Karoliui, bet jis, tu žinai, jau miręs, – jį nunuodijo tasai nedorėlis Sen Žano d'Anželi vienuolyno abatas[176], kurį, jei liksiu gyvas, būtinai nubausiu! Aš jau anksčiau esu davęs šį įžadą, bet dabar savo žodį tikrai ištesėsiu. Ir jeigu aš leidau įvykti tai žmogžudystei, tai patikėk, brangioji globėja, tik todėl, kad neišmaniau, kaip kitaip nuraminti nesantaiką savo karalystėje. O, nepriskirk šiandien mano sąžinei tos senos nuodėmės ir būk kaip visada atlaidi, gailestinga ir lengvai permaldaujama! Maloningiausioji Dievo Motina, išmelsk, kad tavo sūnus man atleistų visus mano praeities nusikaltimus ir tą vieną... vieną mažą prasižengimėlį, kurį šiąnakt turiu atlikti... O ne, tai jokia nuodėmė, brangiausioji Kleri Dievo Motina!.. Jokia nuodėmė,

tik tylomis įvykdytas teisingumo aktas, juk tas nenaudėlis yra didžiausias iš visų apgavikų, kada nors pasakiusių melą į valdovo ausis! Be to, jis linksta į bjaurią graikišką ereziją ir nenusipelnė, kad tu jį gintum. Palik jį mano rankoms ir laikyk geru darbu, kad išgelbėsiu pasaulį nuo to žmogaus, nes jis yra magas ir raganius, nevertas, kad tu apie jį galvotum ir juo rūpintumeis. Jis yra šuo, ir užgesusi jo gyvybė tavo akyse neprivalo turėti didesnės reikšmės kaip užminta kibirkštis, nukritusi nuo žibinto ar spragtelėjusi iš židinio. Nekreipk dėmesio į šį menką dalyką, o švelnioji, geroji Dievo Motina, ir tik galvok, kaip geriausiai padėti mano varguose! Štai aš prispaudžiu karališkąjį savo antspaudėlį prie tavo atvaizdo kaip ženklą, kad tesėsiu savo žodį dėl Šampanės Grafystės ir kad dabar jau paskutinį kartą prašau tavo padėjimo kruviname darbe žinodamas, kokia tu esi atlaidi, maloninga ir gailiaširdė.

Po šios be galo keistos sutarties su Dievo Motina Liudvikas labai pamaldžiai sukalbėjo septynias atgailos psalmes lotyniškai ir keletą sveikamarijų bei maldų, skirtų tiktai Švenčiausiajai Mergelei. Paskui jis atsistojo patenkintas, kad užsitikrino Dievo Motinos užtarimą, juo labiau, kaip jis klastingai pagalvojo, kad daugumas nuodėmių, dėl kurių prašydavo jos apgynimo anksčiau, buvo kitokios ir kad Kleri Dievo Motina neturėtų jo laikyti užkietėjusiu žudiku, nes apie kruvinus savo nusikaltimus jis dažniau prisipažindavo kitiems šventiesiems.

Šitaip apvalęs sąžinę ar, tiksliau pasakius, pagražinęs ją iš oro kaip seną kapų rūsį, karalius kyštelėjo galvą pro menės duris ir pasikvietė pas save Randuotąjį.

– Gerasis mano kary, – tarė jis, – tu ilgai man tarnavai ir beveik nebuvai paaukštintas. Mūsų padėtis dabar tokia, kad neaišku, ar aš liksiu gyvas, ar gal turėsiu mirti. Bet nenorėčiau mirti kaip nedėkingas žmogus, neatsimokėjęs – kiek tam šventieji suteiks man galios – ir draugams, ir priešams. Supranti, man reikia atsilyginti bičiuliui, tai yra tau... ir nubausti už nusižengimus vieną priešą – tai žemas, klastingas niekšas, Martijus Galeotis. Savo apgavystėmis ir nudailintais melais jis atviliojo mane čia į rankas mirtinam mano priešui, taip ryžtingai nusprendęs sunaikinti, kaip mėsininkas į skerdyklą atsivarytą gyvulį.

– Aš jį iššauksiu į dvikovą, nes, sako, jis moka kautis, nors atrodo nelabai miklus, – pareiškė Randuotasis. – Neabejoju, kad Burgundijos hercogas palaiko visus narsius karius ir leis mums dorai susikauti kokioje tinkamoje vietoje. Ir jeigu jūsų didenybė ligi tol dar gyvensite ir būsite laisvas, tai savo akimis išvysite, kad aš moku kovoti už jus ir galiu prideramai atkeršyti tam filosofui, kaip to geidžia jūsų širdis.

– Tebus pagirtas tavo narsumas ir atsidavimas, – tarė karalius. – Bet tas klastingas niekšas yra smarkus mušeika, ir aš nenorėčiau rizikuoti tavo gyvybe, šaunusis mano kary.

– Aš nebūčiau narsus karys, leiskite pasakyti, jūsų didenybe, – pasakė Randuotasis, – jeigu nedrįsčiau stoti ir prieš stipresnį priešininką negu tasai storulis. Nieko sau pasirodyčiau, jei aš, kuris nemoku nei skaityti, nei rašyti, nusigąsčiau to veltėdžio, meitėlio, kuris visą gyvenimą tiktai skaitė ir rašė.

– Vis dėlto, – tarė karalius, – menkas man džiaugsmas stumti tave į pavojų, Liudovikai. Tas išdavikas mūsų paliepimu tuoj ateis. Mes norėtume, kad tu, nutaikęs progą, prieitum ir bakstelėtum jam po penktuoju šonkauliu. Supratai?

– Žinoma, supratau, – atsakė Randuotasis, – bet, tegu tai neužrūstina jūsų didenybės, šitokiam dalykui aš visai netinku. Negalėčiau nudėti net šuns, jeigu jis manęs nirtingai nepuls, nesivys ar nešoks draskyti.

– Klausyk, ar tu apsimeti turįs švelnią širdį? – sušuko karalius. – Tu, kuris visur pirmas būdavai per puolimus ir apgultis? Juk tu, kaip žmonės man pasakojo, būdavai godesnis už kitus naudos bei trofėjų, kurie tokiomis progomis laimimi nuožmia širdimi ir kruvina ranka?

– Mano valdove, – atsiliepė Randuotasis, – su kardu rankoje aš nebijojau ir nesigailėjau jūsų priešų. O puolimas – tai žūtbūtinė kova, čia pavojus taip sujudina žmogaus kraują, kad, prisiekiu šventuoju Andriejum, jis nenurimsta keletą valandų, ir tuo aš visai pateisinu plėšimą po pergalės. Ir tegu Dievas pasigaili mūsų, vargšų karių, kuriuos pirma pavojus padaro puspročius, o paskui pergalė visai atima protą. Girdėjau, sykį buvęs legionas, atseit sudarytas vien iš šventųjų. O, jie tai bent turėtų darbo, kol išmelstų ir išprašytų nuodėmių atleidimą visoms kitoms kariuomenėms, visiems tiems, kurie dėvi šalmus ir šarvus, nešioja ietis

ir kalavijus. Tačiau tai, ką jūsų didenybė siūlote, yra ne mano sritis, nors niekad nesakysiu, kad šitokių darbų nebūta. O dėl to astrologo, tai jeigu jis išdavikas, tegu ir miršta kaip išdavikas, ir aš nei kišiuosi, nei galvos suksiu. Jūsų didenybė už šitų durų turite vyriausiąjį profosą su dviem padėjėjais, kurie geriau tinka su juo susidoroti negu škotas bajoras, kilęs iš garbingos giminės ir tarnaujantis karaliaus gvardijoje.

– Gerai šneki, brolau, – tarė karalius, – bet tavo pareiga yra bent pasirūpinti, kad niekas nesutrukdytų įvykdyti didžiai teisingą mano nuosprendį.

– Tai aš atliksiu, neišsigąsdamas net ir visos Peronos, – pažadėjo Randuotasis. – Jūsų didenybė galite niekada neabejoti mano atsidavimu visuose tuose dalykuose, kuriuos galiu suderinti su savo sąžine, o ji – mano paties patogumui ir jūsų didenybės naudai – užtikrinu, gana plačių ribų. Pamenu atlikęs jūsų didenybei tokių darbelių, kad verčiau būčiau pats susivaręs sau durklą, jei tai nebūtų buvusi paslauga jums.

– Kas buvo – pražuvo, – nukirto karalius. – O dabar klausyk! Kai Galeotis ateis ir uždarys duris, atsistok su kardu ir saugok jas iš vidaus. Neleisk niekam įeiti – tai viskas, ko iš tavęs reikalauju. Dabar drožk ir pakviesk pas mane vyriausiąjį profosą.

Randuotasis sulig tais žodžiais išėjo iš kambario, ir netrukus iš menės pasirodė Tristanas Atsiskyrėlis.

– Sveikas, drauguži, – tarė karalius. – Ką manai apie mūsų padėtį?

– Esame lyg myriop pasmerktieji, – atsakė vyriausiasis profosas, – jeigu hercogas nepasigailės.

– Pasigailės ar nepasigailės, bet tas, kuris mus įviliojo į šias žabangas, privalo keliauti kaip mūsų kurjeris į aną pasaulį paruošti mums būsto, – pasakė karalius, kraupiai ir nuožmiai nusišypsodamas. – Tristanai, tu esi ne kartą šauniai pasidarbavęs teisingumo vardu... *Finis* – turėčiau pasakyti – *funis coronat opus**. Tu privalai tarnauti man iki galo.

– Ir tarnausiu, mano valdove, – atsiliepė Tristanas. – Nors esu paprastas žmogus, bet moku būti dėkingas. Aš atliksiu savo pareigą tarp

* *Finis* – pabaiga, *funis* – virvė (*lot.*); iškreiptas posakis „Pabaiga vainikuoja darbą“ įgauna kitą prasmę: „Virvė užbaigia darbą.“

šių sienų ne blogiau kaip kur kitur ir, kol būsiu gyvas, jūsų didenybės žodis man turės tą pačią pasmerkimo galią ir jūsų nuosprendis bus taip pat įvykdytas, tarsi sėdėtumėt savo soste. Žinoma, nepraėjus nė valandai jie gali susidoroti su manimi, bet tai nesvarbu.

– Šito aš ir tikėjausi iš tavęs, mylimas mano drauge, – tarė Liudvikas. – Bet ar turėsi reikiamą paramą? Išdavikas stiprus ir pajėgus gintis. Jis, be abejo, šauksis pagalbos. Škotas gvardietis nedarys nieko, tik saugos duris. Ir tam jį prikalbinau tik meilikaudamas ir gerindamasis. Olivjė niekam daugiau netinka, tik meluoti, pataikauti ir dar duoti pavojingus patarimus. Man rodos, vieną gražią dieną jis pats greičiau užsitarnaus kilpą, negu užners ją kitam. Kaip atrodo, ar tau užteks žmonių ir priemonių greitai ir gerai apsidirbti?

– Aš čia turiu Truazešelį ir Mažių Andrė, – atsakė tas. – Jie tokie prityrę darbininkai, kad iš trijų žmonių vieną pakars, kitiems dviem nespėjus nė apsižiūrėti. Juk mes visi esame pasiryžę gyventi ar mirti su jūsų didenybe, nes žinome, kad kai jūsų nebebus, mes tiek tealsuosime, kiek bet kuri mūsų auka. Bet kas toks dabar žada būti mūsų klientas, leiskite paklausti jūsų didenybę? Man patinka tiksliai žinoti, ką reikia pakabinti, nes, kaip jūsų didenybė ne sykį esate priminęs, aš tai šiada, tai tada apsirikdavau ir vietoj nusikaltėlio pakardavau dorą varguolį, kuris jūsų didenybei visai nebūdavo nusižengęs.

– Taip, taip, – sutiko karalius. – Tada žinok, Tristanai, kad pasmerktasis yra Martijus Galeotis. Tu stebiesi, bet iš tikrųjų taip, kaip pasakiau. Tas nenaudėlis melagingomis ir klastingomis pranašystėmis įviliojo mus čia, kad atsidurtume Burgundijos hercogo rankose.

– Bet ir jam geruoju nesibaigs! – sušuko Tristanas. – Net jeigu tai būtų paskutinis darbas mano gyvenime, aš jam mirtinai įgelčiau lyg stimpanti širšė, tegu po akimirkos pats būčiau sutraiškytas!

– Neabejoju tavo ištikimybe, – tarė karalius, – ir žinau, kad kaip ir visi dori žmonės patiri malonumą, atlikdamas pareigą, nes dorybė, kaip sako išminčiai, yra pati sau atpildas. Bet skubėk ir pasakyk viską savo žyniams, nes aukojamasis tuoj ateis.

– Ar įsakysite tai atlikti jūsų akivaizdoje, maloningasis mano valdove?

Liudvikas atmetė šį pasiūlymą, bet paliepė vyriausiajam profosui viską parengti, kad jo įsakymas būtų tiksliai įvykdytas tą minutę, kai astrologas išeis iš jo kambario.

– Mat aš būtinai noriu dar kartą susitikti su tuo niekšu, – paaiškino karalius, – ir pažiūrėti, kaip jis laikysis akivaizdoje savo valdovo, kurį įpainiojo į šias pinkles. Man bus smagu pamatyti, kaip, pajutus artėjančią mirtį, išbals raudoni jo žandai ir susidrums akys, kurios juokėsi meluodamos. O, kaip gaila, kad su juo nėra to antrojo, savo patarimais skatinusio jo pranašystes! Bet jeigu iš čia gyvas ištrūksiu – saugok savo purpurą, pone kardinole! Roma maža kuo tau padės – tegu neužsirūstina dėl šių mano žodžių šventasis Petras ir palaimintoji Kleri madona, kuri yra pilna gailestingumo! Na, ko delsi? Eik ir greičiau paruošk savo tarnus. Tas nenaudėlis gali pasirodyti kiekvienu momentu. Meldžiu Aukščiausiąjį, kad jis ko nors neįtartų ir neatsisakytų ateiti! Tai tikra nesėkmė būtų! Drožk, Tristanai. Tu niekada taip negaišuodavai, kai reikėdavo veikti.

– Priešingai, jūsų didenybė visada sakydavote, kad aš vis pernelyg skubėdavau, klaidingai suprasdavau jūsų norą ir pakardavau visai ne tą žmogų. Todėl malonėkite, jūsų didenybe, kaip tik tą akimirką, kai atsisveikinsite su Galeočiu nakčiai, duoti man ženklą, ar jūsų įsakymas lieka galioti, ar ne. Juk pamenu, kaip jūsų didenybė keletą kartų pakeitėte savo sprendimą ir paskui priekaištavote man už pasiskubinimą*.

– Ak tu, įtarusis padare! – sušuko karalius. – Juk sakau tau, kad šį kartą nepakeisiu savo sprendimo. Tačiau kad galėtum būti ramus, įsidėmėk štai ką: jei aš atsisveikindamas tam nenaudėliui pasakysiu: „Dievas yra virš mūsų“, tada veik, bet jei ištarsiu: „Keliauk ramybėje!“, tai žinok, kad apsigalvojau.

– Mano galva kažkodėl sunkiai susigaudo tuose dalykuose, kurie neliečia mano amato, – tarė Tristanas Atsiskyrėlis. – Palaukite, aš pakartosiu. Vadinasi, jeigu jūs liepsit jam eiti ramybėje, tai čiupti jį?

* Prancūzų istorikas Varila[177], rašydamas apie Liudviką XI, nurodo, kad jo vyriausiasis profosas dažnai taip skubėdavo įvykdyti nuosprendį, kad nužudydavo ne tą asmenį, kurį būdavo nurodęs karalius. Dėl to turėdavo mirti du žmonės, nes kerštinga Liudviko rūstybė niekad nelikdavo užganėdinta klaidingo asmens nubaudimu.

– Ne, ne, tu idiote! – užriko karalius. – Tada leisk jam nekliudomam išsinešdinti. Bet jeigu pasakysiu: „Dievas yra virš mūsų“, kilstelk jį per kokį jardą kitą aukščiau prie planetų, su kuriomis jis taip linkęs bendrauti.

– O, kad aš čia turėčiau tam priemones, – apgailestavo profosas.

– Jei negali kilstelti jo aukštyn, tai trinktelk į žemę, man visai vis tiek, – nuožmiai šypsodamasis atsakė karalius.

– O kaip su lavonu? – paklausė profosas. – Kur jį nukišime?

– Leisk pagalvoti valandėlę, – tarė karalius. – Menės langai per siauri, bet aukštutinė anga gana plati. Išmesime jį į Somą, ant krūtinės prisegę raštelį su žodžiais: „Praleisti be muito – karaliaus teisingumas“. Tegu hercogo pareigūnai pasičiumpa jį kaip kontrabandą, jei panorės.

Vyriausiasis profosas, išėjęs iš karaliaus miegamojo, pasišaukė abu savo padėjėjus pasitarti didžiosios menės ambrazūroje, kur Truazešelis įspraudė į sieną deglą, kad būtų šviesiau. Jie šnekėjosi pašnibždomis, beveik nepastebėti Olivjė le Deno, kuris atrodė didžiai prislėgtas nevilties, ir Randuotojo, kuris kietai miegojo.

– Draugai, – kreipėsi profosas į savo pakalikus, – gal jūs manėte, kad jau baigta su mūsų amatu arba kad veikiau su mumis kas nors susidoros, kaip mes susidorodavome su kitais, bet toli gražu nesitikėjome, kad mums patiems dar teks pasidarbuoti. Aukštyn galvas, vyručiai! Maloningasis valdovas mums patikėjo kilnų darbelį, kurį reikia šauniai atlikti, kaip žmonėms, kurie įeis į istoriją.

– O, aš numanau, kas mūsų laukia, – tarė Truazešelis. – Mūsų viešpats pasielgs kaip senovės Romos ciesoriai, kurie, priėję liepto galą, arba, kaip mes sakome, atsidūrę prie kopėčių į kartuves, pasirinkdavo iš savo teisingumo vykdytojų kokį prityrusį vyrą, kad su pateptąja jų asmenybe nesiterliotų koks naujokas ar nevėkšla. Gražus paprotys pagonims, bet aš, geras katalikas, turėčiau pagalvoti, prieš prisiliesdamas rankomis prie krikščioniškiausiojo karaliaus.

– Et, brolau, tu visada pernelyg skrupulingas, – įsiterpė Mažius Andrė. – Jeigu jis pateiks raštą, ir dar su antspaudu, kad jam reikia įvykdyti mirties nuosprendį, nežinau, kaip galėtume nepaklusti. Romoj gyve-

ni – klausyk popiežiaus! Taip ir profoso žmonės privalo klausyti savo viršininko žodžių, o jis – karaliaus.

– Nutilkite, nenaudėliai! – sudraudė juos vyriausiasis profosas. – Tatai nieko bendra neturi su karaliaus asmeniu. Reikės sudoroti tiktai tą graiką eretiką, atskalūną pagonį ir musulmonų raganių Martijų Galeotį.

– Galeotį! – sušuko Mažius Andrė. – Kitaip ir negalėjo būti! Dar nepažinojau nė vieno fokusininko, kuris visą gyvenimą, taip sakant, šoktų ant įtemptos virvės ir pagaliau nepakibtų tabaluodamas ant vieno jos galo... Čik, ir baigta!

– Man tiktai gaila, – Truazešelis pakėlė akis, – kad vargšas turės mirti be išpažinties.

– Nieko, nieko! – nuramino vyriausiasis profosas. – Jis toks užkietėjęs atskalūnas ir burtininkas, kad visa kunigų kolegija neišgelbėtų nuo užsitarnautos pražūties. Tačiau jeigu jis staiga pajustų tokį norą, tu, Truazešeli, juk mokėsi pabūti jam dvasios tėvu. Tik štai kas daug svarbiau: juk jūs neturite čia reikiamų įrankių savo darbui. Teks, vyručiai, griebtis durklų.

– Teapsaugo mus Paryžiaus Dievo Motina, – tarė Truazešelis, – kad karaliaus įsakymas užkluptų mane be amato įrankių! Aš visada vaikštau susijuosęs keturlinka šventojo Pranciškaus virvute[178] su dailia kilpa ant galo. Mat aš priklausau šventojo Pranciškaus brolijai ir turėsiu teisę užsidėti jo gobtuvą, kai man ateis paskutinioji... Už tai dėkoju Dievui ir geriesiems Somiūro vienuoliams.

– O aš, – pridūrė Mažius Andrė, – kelionmaišyje nešiojuosi skridinį, arba ripką, kaip žmonės sako. Turiu ir geležinį varžtą jai pritvirtinti, jeigu tektų keliauti, kur retai teauga medžiai arba kur jų šakos aukštai nuo žemės. Aš įsitikinau, kad tai labai patogu.

– Puikiausiai pravers, – sutiko vyriausiasis profosas. – Tau tik reikės prisukti skridinį aure prie anos sijos virš durų ir per jį permesti virvę. Aš tą vyruką kaip nors užkalbinsiu ties ta vieta, kol jūs prisitaikysite užnerti kilpą jam po smakru, o tada...

– O tada mes truktelsime aukštyn virvę, – pabaigė Mažius Andrė, – ir fit! Mūsų astrologas atsidurs taip aukštai danguje, kad jo kojos nebesieks žemės.

– O šie ponai? – pasiteiravo Truazešelis, pažvelgdamas židinio pusėn. – Ar jie mums nepadės? Nepanorės kokį skatiką mūsų amatu pelnyti?

– Hm! Neatrodo, – atsakė profosas. – Barzdaskutys moka tiktai svetimom rankom žarijas žarstyti, o škotas saugos duris, kol mes veiksime, nes jam stinga miklumo ir drąsos kiek veiksmingiau pasireikšti. Kiekvienam savo amatas!

Nepaprastai mikliai ir net su savotišku profesiniu pasitenkinimu, kuris padėjo jiems pamiršti grėsmingą jų pačių padėtį, garbingieji profoso egzekutoriai paruošė virvę ir skridinį įvykdyti nuosprendžiui, kurį nelaisvėje esąs monarchas paskelbė Galeočiui, – jie, matyt, džiaugėsi, kad ir paskutinis jų darbas pateisins visą ankstesnį gyvenimą. Tristanas Atsiskyrėlis sėdėjo, stebėdamas jų triūsą su savotišku smagumu. Olivjė iš viso nekreipė į juos dėmesio, o Liudovikas Leslis, jeigu sujudimo pažadintas ir dirsteldavo ton pusėn, tarėsi, jog tai visai jo neliečia, ir už nieką nesijautė atsakingas.*

* Autorius stengėsi pavaizduoti atstumiantį Tristaną Atsiskyrėlį, atkakliai ir žiauriai atsidavusį Liudvikui, kaip kad buldogas būna prisirišęs prie savo šeimininko. Būdamas itin nuožmus, kaip tat būdinga niekšiškoms natūroms, jis, aišku, nestokojo drąsos ir jaunystėje; po nuožmaus mūšio paėmus Fronsako miestą, buvo pakeltas į riterius kartu su daugeliu kitų jaunų didikų. Tą ceremoniją atliko vyresnysis Diunua, išgarsėjęs didvyris Karolio Penktojo viešpatavimo metais.

XXIX SKYRIUS

Kaltinimas prieš kaltinimą

Neišmušė dar tavo valanda...
Žinau – tebetarnauji uoliai velniui,
O jis – jo naudai plušantiems tarnams.
Tepadeda vien taip, kaip tas vadovas,
Kuris, aklam pasiūlęs savo petį,
Jį vedė per daubas, pakalnes,
Kol, prarają priėjęs, jon įstūmė.

Sena pjesė

Paklusdamas monarcho įsakymui, tiksliau, prašymui, – dabar Liudviko padėtis buvo tokia, kad galėjo tik *prašyti*, – le Glorjė nuėjo vykdyti pavedimo. Tai jam visai nebuvo sunku – jis iš karto pasuko į prašmatniausią Peronos taverną, kurioje pats lankydavosi kur kas dažniau, negu derėtų atsitiktiniam lankytojui, didžiai vertindamas gėrimėlius, kurie visų kitų žmonių smegenis sulygindavo su jo.

Čia, bendrame kambaryje su didžiuliu židiniu, juokdarys rado arba, tikriau sakant, pastebėjo astrologą, kamputyje slaptingai besikalbantį su moteriškaite, kuri vilkėjo keistą, lyg ir maurišką, lyg ir azijietišką apdarą. Pastebėjusi, kad le Glorjė artinasi prie Martijaus, ji atsistojo, ketindama pasitraukti.

– Šiomis žiniomis jūs galite visiškai pasikliauti, – tarė moteris Galeočiui ir dingo tarp daugybės svečių, kurie sėdėjo susispietę aplink stalus kambaryje.

– Brolau filosofe, – prabilo juokdarys prisistatydamas, – dangus, vos atsiėmęs vieną sargybinį, jo vieton tuoj siunčia kitą. Vienai kvailai galvai pasišalinus, čia štai ateinu aš palydėti tavęs į Prancūzijos karaliaus apartamentus.

– Ir tave siuntė karalius? – paklausė Galeotis, žiūrėdamas į jį su įtarimo šešėliu ir iš karto pažindamas, jog tai juokdarys, nors jo išorė, kaip minėjome, nerodė akivaizdžiai jo profesijos.

– Taip, pone, – atsiliepė le Glorjė. – Ir jūsų šviesiam protui turi būti aišku, kad kai Valdžia siunčia Kvailybę pašaukti Išminties, tai ženklas, rodantis, kuria koja šlubuoja ligonis.

– O kas bus, jei atsisakysiu eiti, kai toks pasiuntinys pakviečia tokią vėlyvą valandą? – pasiteiravo Galeotis.

– Tada, kad jums būtų patogiau, mes jus nunešime, – tarė le Glorjė. – Čia yra kokia dešimt Burgundijos žaliūkų, su kuriais kaip tik tam mane atsiuntė pats Krevkeras. Žinokite, kad mes su draugužiu Karoliu Burgundu dar neatėmėme iš mūsų giminaičio Liudviko karūnos, kurią jis kaip asilas atidavė mums į rankas; mes ją tik truputį apibrūžinome dildėmis ir apkarpėme žirklėmis, ir ji, nors virtusi mažu blizgučiu, vis vien tebėra auksinė. Paprastai tariant, jis tebeturi valdžią savo žmonėms, taip pat ir jums, ir tebėra krikščioniškiausiasis karalius senoje Peronos pilies pokylių menėje, kur jūs, kaip ištikimas jo pavaldinys, privalote teiktis tuojau keliauti.

– Aš einu su jumis, pone, – sutiko Martijus Galeotis ir negaišuodamas žengė paskui le Glorjė, matyt, supratęs, kad neišsisuks.

– Ir gerai darote, pone, – pasakė juokdarys, jiems pasukus pilies link. – Mat mums tenka būti su mūsų brolužiu, su senu išbadėjusiu liūtu, narve – kartkartėm jam reikia įmesti kokį veršį, kad seni jo žandikauliai galėtų padirbėti.

– Tai tu manai, – pasiteiravo Martijus, – kad karalius kėsinasi man ką padaryti?

– Tatai jūs geriau už mane galite žinoti, – atsakė juokdarys. – Nors naktis apsiniaukusi, bet esu tikras, jūs regite žvaigždes ir pro rūką. Aš nieko apie tai nežinau, nieko... Tik mano motina vis patardavo būti atsargiam su sena žiurke spąstuose, nes ji tada nirčiausiai puola kąsti.

Astrologas daugiau neklausinėjo, o le Glorjė, kaip pratę visi juokdariai, ir toliau padrikai malė liežuviu, maišydamas draugėn kandybes ir kvailybes, iki pristatė filosofą Peronos pilies vartų sargybai, o ši, perduodama jį iš rankų į rankas, pagaliau atlydėjo iki Herberto bokšto.

Juokdario užuominos įstrigo Martijui Galeočiui, o jas, atrodė, patvirtino Tristano žvilgsnis ir laikysena, nes kai tas vedė jį į karaliaus miegamąjį, jo žodžiai nuskambėjo niauriai, įtartinai ir buvo aiškiai bloga lemiantys. Atidžiai sekdamas ne tik dangaus kūnus, bet ir visa, kas dedasi žemėje, astrologas negalėjo nepastebėti skridinio ir virvės, kuri dar tebesiūbavo: iš to jis suprato, jog, netikėtai pasirodęs, sutrukdė kažkam, kas turėjo ją pritaisyti. Tai išvydęs jis pasiryžo gudrumu išvengti gresiančio pavojaus, o jeigu nepavyktų, gintis iš paskutiniųjų, kad ir kas užpultų.

Kupinas pasiryžimo, kurį aiškiai rodė jo žvilgsnis ir eigastis, Martijus prisistatė Liudvikui visai nesutrikęs, kad neišsipildė jo pranašystės, nedrebėdamas prieš monarcho rūstybę ir galimus jos padarinius.

– Tebūnie jūsų didenybei palankios visos laimę lemiančios žvaigždės! – prabilo Galeotis, žemai nusilenkdamas, kaip įprasta Rytų kraštuose. – Visi bloga lemią žvaigždynai tesitraukia tolyn nuo mano didžiojo valdovo!

– Sakyčiau, – atsiliepė karalius, – kad apsidairius po šį kambarį ir prisiminus, kur jis yra ir kaip stipriai saugomas, jūsų išmintis galėtų suprasti, jog palankios žvaigždės išdavė mane ir visos bloga lemiančios konsteliacijos jau atliko, kas pragaištingiausia. Ar tau ne gėda, Martijau Galeoti, regėti mane čia, kalinį, kada pats prisimeni, kieno patikinimais aš buvau čia įviliotas?

– O ar ne gėda tau, karališkasis mano viešpatie? – atkirto filosofas. – Ar ne gėda tau, kuris darei tokią pažangą šiame moksle, kuris taip greitai viską suvokdavai, kuris buvai taip užsispyrusiai uolus, ar ne gėda tau bėgti, išvydus pirmą nepalankų Fortūnos žvilgsnį, kaip kad bėga bailys, išgirdęs pirmą ginklų žvangtelėjimą? Ar tu neketinai patirti tas paslaptis, kurios iškelia žmogų virš jo aistrų, gyvenimo negandų, sopulių, sielvartų į tokią būseną, kurią galima pasiekti tik savo tvirtybe pranokus senovės stoikus. Nejau tu susigūši nuo pirmo nesėkmės smūgio ir atsižadėsi šlo-

vingo atpildo, kurį taip troškai gauti? Nejau išsuksi iš pasirinkto kelio kaip baikštus žirgas, išsigandęs netikrų, prasimanytų blogybių?

– Netikrų, prasimanytų blogybių! Koks tu įžūlus! – sušuko karalius. – Ar šis kalėjimas yra prasimanymas? Ar mano nekenčiamo Burgundijos hercogo sargybiniai su žvangančiais ginklais prie vartų yra tik šešėliai? Tai kas, išdavike, yra tikros blogybės, jeigu įkalinimas, sosto praradimas ir pavojus gyvybei yra prasimanytos?

– Tamsumas... tamsumas, mano brolau, ir prietaringumas, – atsakė išminčius kuo ramiausiai, – yra tikros blogybės. Patikėk manim, karalius, tegu jis ir visagalis valdovas, bet jeigu skendi tamsybėje ir prietaruose, yra didesnėje nelaisvėje negu išminčius kalėjime, sukaustytas geležies grandinėmis. Į tą tikrą laisvę aš ir privalau vesti tave... jeigu tik klausysi mano nurodymų.

– Tai į tokią filosofinę laisvę turėjo vesti mane tavo pamokymai? – sušuko karalius su didžiausiu kartėliu. – Reikėjo dar Plesi pilyje pasakyti, kad viešpatavimas, kurį taip dosniai man žadėjai, tebus mokėjimas valdyti savo paties aistras, kad sėkmė, kurią man užtikrinai, bus mano pažanga filosofijos moksle ir kad aš tapsiu toks mokytas ir gudrus kaip iš Italijos atsibastęs fokusininkas! Juk aš galėjau laimėti šį dvasinį pranašumą kur kas kuklesne kaina, o ne prarasti gražiausią krikščioniškame pasaulyje karūną ir tapti Peronos kalėjimo kaliniu! Eik ir nesitikėk išvengti deramos bausmės. „Dievas yra virš mūsų!“

– Aš nepaliksiu tavęs likimo valiai, – atsiliepė Martijus, – iki nesusigrąžinsiu net ir aptemusiose tavo akyse savo gero vardo, kuris švyti skaisčiau už labiausiai žėrintį tavo karūnos brangakmenį ir kuriuo stebėsis pasaulis dar daug amžių po to, kai Kapetų giminė[179] sudūlės į plėnis Sen Deni kriptose.

– Kalbėk toliau! – tarė Liudvikas. – Tavo įžūlumas neprivers manęs pakeisti savo nusistatymo ar nuomonės. Kadangi aš gal niekada nebeskelbsiu nuosprendžio kaip karalius, todėl nepasmerksiu tavęs neišklausęs. Tad kalbėk... nors geriausia, ką gali padaryti, tai pasakyti tiesą. Prisipažink, kad mane apkvailinai, kad esi apgavikas, kad tariamas tavo mokslas – prasimanymas ir kad virš mūsų žėrinčios planetos taip mažai

tegali paveikti mūsų likimą, kaip kad jų šešėliai, atsispindėdami upėje – pakeisti jos kryptį.

– O iš kur tu žinai, – drąsiai atkirto astrologas, – kokią slaptą įtaką turi dangiškieji žiburiai? Kalbi, kad jie negali paveikti vandenų, nors žinai, kad net silpniausias iš jų, Mėnulis, – silpniausias, nes yra arčiausia prie varganos mūsų Žemės, – veikia ne tik tokias skurdžias upes kaip Soma, bet net patį vandenyną: tas atslūgsta ir tvinsta sulig kiekviena jaunatim ar delčia, stebi dangaus šviesulio atmainas ir kaip vergas laukia mažiausio ženklo iš sultono? O dabar, Liudvikai de Valua, atsakyk ir tu į alegorinį mano klausimą. Prisipažink, ar nesi panašus į paiką keliautoją, kuris pyksta ant savo vairininko, kad tas negali įplukdyti laivo į uostą, nesusidūręs su priešiškomis vėtromis ir srovėmis? Aš galėjau, žinoma, pasakyti, kad tavo žygis veikiausiai baigsis laimingai, bet tik Apvaizdos galioje buvo sėkmingai nuvesti tave į tikslą. Ir jeigu kelias į jį pavojingas ir nelygus, tai ar mano jėgoms jį išlyginti ir sumažinti pavojus? Kur vakarykštė tavo išmintis, kuri taip teisingai tave įtikinėjo, jog likimas dažnai viską pakreipia į gerąją pusę, nors, atrodo, tai kertasi su mūsų norais?

– Tu priminei man... Tu priminei man... – skubiai įsiterpė karalius, – dar vieną konkretų savo melą. Tu pranašavai, kad tas škotas sėkmingai atliks žygį mano naudai ir garbei. O ar žinai, kaip jis baigėsi?.. Niekas negalėjo man taip pragaištingai pakenkti, kaip žinia apie to žygio baigmę, suaudrinusi pasiutėlio Burgundijos buliaus smegenis. Tavo pranašystė pasirodė aiškus melas, čia jau tu niekaip neišsiteisinsi – nebegalėsi pasiremti palankiais tolimos ateities įvykiais, kurių aš turėčiau patenkintas laukti lyg tas puskvaišis, sėdėdamas ant kranto ir žiūrėdamas, kada nutekės vanduo ir upė liks sausa. Ir šį sykį tu apsirikai... Buvai toks kvailas, jog pasakei konkrečią pranašystę, o ji pasirodė suvis melaginga.

– Ji pasirodys kuo teisingiausia ir tiksliai išsipildys, – drąsiai atsakė astrologas. – Aš negeidžiu didesnės mokslo pergalės prieš neišmanėliškumą kaip toji, kurią man atneš tos pranašystės išsipildymas. Sakiau, kad škotas ištikimai įvykdys bet kokią garbingą užduotį... Nejau neįvykdė?.. Sakiau, kad jis toks skrupulingas, kad neįsipainios į jokią niekšybę... Ar pamelavau? Paklausk čigoną Heiradiną.

Čia karalius visas paraudo iš gėdos ir piktumo.

– Aš tau sakiau, – kalbėjo toliau astrologas, – kad planetų konsteliacija žadėjo pavojų siunčiamam asmeniui... Ar kelionėje jo netykojo pavojai?.. Aš tau sakiau, kad žvaigždės žadėjo sėkmę siuntėjui... ir tu veikiai patirsi viso to naudą.

– Veikiai patirsiu naudą! – perkartojo karalius. – Ar man dar maža tos tavo naudos – pažeminimo ir įkalinimo?

– Ne, – atsiliepė astrologas, – čia dar ne galas... Netrukus tu pats turėsi pripažinti, kad tavo nauda priklausė nuo to, kaip tavo pasiuntinys vykdė jam pavestą užduotį.

– Tatai jau per daug... akiplėšiška, – sušuko karalius, – kartu ir apgaudinėti, ir įžeidinėti!.. Nešdinkis lauk!.. Atmink, kad už niekšybę, kurią man iškrėtei, tau bus atkeršyta... „Dievas yra virš mūsų!“

Galeotis pasisuko eiti.

– Dar palauk, – sustabdė jį Liudvikas. – Tu narsiai gynei savo apgaulę... Noriu išgirsti tavo atsaką į vieną klausimą, bet prieš prabildamas pagalvok! Ar gali tariamas tavo mokslas nurodyti tavąją mirties valandą?

– Tik susietai su kito asmens likimu, – atsakė Galeotis.

– Nesuprantu tavo atsakymo, – tarė Liudvikas.

– Tad žinok, o karaliau, – paaiškino Martijus, – kad visiškai tikra, ką aš galiu pasakyti apie savo paties mirtį, yra tik tai, kad ji įvyks lygiai dvidešimt keturios valandos prieš jūsų didenybės mirtį.*

– Ką! Ką tu sakai? – visas pasikeitęs paklausė Liudvikas. – Palauk! Palauk!.. Neišeik!.. Palauk valandėlę... Tu pasakei, kad aš mirsiu netrukus po tavo mirties?

– Po dvidešimt keturių valandų, – tvirtai pakartojo Galeotis, – kaip teisingai pranašauja švytintys ir paslaptingos išminties kupini dangaus

* Šis guvus astrologo atsakymas neturi nieko bendra su tikrove. Panašus tariamo pranašautojo išsigelbėjimas iš valdovo nemalonės yra minimas daugelio senovės autorių. Romėnų istorikas Tacitas[180] rašo, kad burtininkas Trasulas išpranašavo užsirūstinusiam imperatoriui Tiberijui[181], jog jis mirsiąs po trijų dienų mirus jam, burtininkui, ir taip užsitikrino visam gyvenimui didžias privilegijas.

šviesuliai, kurie be žodžių byloja kiekvienas savo orbitomis... Linkiu jūsų didenybei labos nakties!

– Palauk! Palauk!.. Neišeik! – sušuko karalius, paimdamas jį už alkūnės ir vesdamas nuo durų. – Martijau Galeoti, aš buvau tau geraširdis valdovas... padariau tave turtingą... laikiau tave bičiuliu... savo palydovu... savo mokytoju... Būk atviras man, meldžiu tave... Ar tikrai tavo mokslas sako teisybę? Ar to škoto misija iš tikrųjų baigsis man palankiai?.. Ir nejau mūsų abiejų mirties valandos taip labai... labai artimai... susijusios? Prisipažink, gerasis mano Martijau, kad šneki, kaip reikalauja tavo amato gudrybės... Prisipažink, meldžiu tave, ir tu nieko bloga iš manęs nepatirsi. Aš jau senas... Uždarytas kalėjime... veikiausiai iš manęs bus atimta karalystė... Todėl mano padėtyje tiesa yra brangesnė už visą karalystę, ir iš tavęs, brangusis Martijau, aš laukiu tos neįkainojamos brangenybės.

– Ir aš ją išklojau jūsų didenybei, – tarė Galeotis, – nors rizikavau, kad baisiai supykęs jūs šoksite ant manęs ir sudraskysite.

– Kas? Aš, Galeoti? – nuolankiai atsakė Liudvikas. – O, kaip tu skaudžiai apsirinki! Ar aš nesu belaisvis?.. Ar nesupranti, kad man reikia būti kantriam, nes rūstybė tik atskleistų mano bejėgiškumą? Todėl pasakyk nuoširdžiai, ar neapmulkinai manęs? O gal tavo mokslas tikras? Ir gal tiesa tai, ką tu pranašauji?

– Teatleidžia man jūsų didenybė, jeigu aš atsakysiu, – pradėjo Martijus Galeotis, – kad tiktai laikas... laikas ir įvykiai... išsklaidys jūsų netikėjimą. Aš pažeminčiau savo reputaciją, kurią turėjau kaip patarėjas pas garsųjį karžygį, Vengrijos Matiašą Korviną, ir net paties imperatoriaus kabinete, jei ir vėl imčiau tvirtinti, kad mano žodžiai buvo tiesa. Jeigu netikite manimi, aš tegaliu remtis ateities įvykiais. Diena kita kantrybės parodys, ar teisinga buvo mano pranašystė dėl jaunojo škoto. Su džiaugsmu sutiksiu mirti ant rato sulaužytomis rankomis ir kojomis, jeigu drąsus to Kventino Dervardo elgesys neatneš jūsų didenybei naudos, ir net labai didžios. Bet jeigu man tektų mirti šitokiose kančiose, būtų gerai, kad jūsų didenybė pasiieškotumėte dvasios tėvo, nes nuo paskutinio mano atodūsio tik dvidešimt keturios valandos liks jums išpažinčiai ir atgailai.

Liudvikas, lydėdamas Galeotį, tebelaikė už apsiausto, o kai atidarė duris, garsiai ištarė:

– Rytoj mes apie tai smulkiau pasikalbėsime. Keliauk ramybėje, išmintingasis mano tėve. *Keliauk ramybėje! Keliauk ramybėje!*

Jis pakartojo šiuos žodžius tris kartus, bet vis tiek bijodamas, kad vyriausiasis profosas gali apsirikti, palydėjo astrologą iki menės, stipriai įsitvėręs jo apsiausto, lyg nuogąstaudamas, kad kas neišplėštų šio mokyto vyro jam iš rankų ir nenužudytų prieš pat akis. Jis paleido astrologą tik tada, kai, kelis sykius pakartojęs: „Keliauk ramybėje!“, dar davė atskirą ženklą vyriausiajam profosui, jog tas nedrįstų net pirštu palytėti astrologo.

Šitaip slaptos žinios kartu su ryžtinga drąsa ir šaltu protu išgelbėjo Galeotį iš grėsmingiausio pavojaus, o Liudvikas, įžvalgiausias ir kerštingiausias iš visų to meto monarchų, buvo apgaule sulaikytas nuo keršto dėl baisaus savo prietaringumo ir mirties baimės, kuri jį itin kamavo, nes sąžinę slėgė daugybė nusikaltimų.

Tačiau jis jautėsi gana įširdintas, kad turėjo atsižadėti sumanyto keršto, o ne mažiau nusivylę, atrodė, buvo ir jo tarnai, kurie turėjo įvykdyti mirties bausmę. Tiktai Randuotasis, visiškai tam abejingas, vos tik buvo duotas ženklas, pasitraukė nuo durų, prie kurių stovėjo, ir po keleto minučių kietai užmigo.

Vyriausiasis profosas, kai jo bendrai, karaliui grįžus į miegamąjį, susiruošė menėje poilsiui, toliau spitrėjo į iškilnų astrologo stotą lyg buldogas į mėsos gabalą, kurį jam iš nasrų ištraukė virėjas. Truazešelis su Andrė pašnibždomis šnekučiavosi.

– Vargšas aklasis raganius, – didžiai susigraudinęs ir užjausdamas pasakė Truazešelis savo bičiuliui Mažiui Andrė, – prarado puikiausią progą numirti nuo palaimintosios šventojo Pranciškaus virvės ir išpirkti bent vieną kitą niekingą savo raganystę! Aš, dievaži, ketinau palikti tą išganingą kilpą jam ant kaklo, kad prie nuodėmingo kūno neįstų šėtonas.

– O aš, – tarė Mažius Andrė, – taip ir negavau įsitikinti, kiek ištemps virvę toks dviejų pūrų maišas! Juk tai mums būtų buvęs puikus bandymas, o linksmasis druckis būtų taip lengvai numiręs!

Kolei budeliai tarp savęs šnabždėjosi, Martijus, atsisėdęs kitapus didžiulio akmeninio židinio, apie kurį buvo visi susispietę, įtartinai dirsčiojo į juos skersomis. Pirmiausia jis įkišo ranką užantin, kad įsitikintų, ar galės labai aštrų dviašmenį durklą, kurį visuomet nešiojosi, patogiai nustverti už rankenos. Kaip jau buvo minėta, astrologas, nors šiek tiek aptukęs, buvo dar stiprus, atletiškas vyras, galįs puikiai pasidarbuoti ginklu. Įsitikinęs, kad patikimas įrankis kaip visada vietoje, jis išsitraukė iš už ančio pergamento ritinėlį su graikiškaisiais rašmenimis ir kažkokiais kabalistiniais ženklais, sužėrė į krūvą nuodėgulius židinyje ir įpūtė tokią liepsną, kad galėjo aiškiai matyti visų aplink sėdinčiųjų ar gulinčiųjų veidus ir pozas. Škotas tysojo nejudėdamas, giliai nugrimzdęs į miegą, ir grubus jo veidas buvo toks bejausmis, sakytum išlietas iš bronzos. Išblyškęs ir susirūpinęs Olivjė vienu metu atrodė tarsi užmigęs, bet vėl atmerkė akis ir staiga pakėlė galvą, lyg įgeltas kokio vidinio sielvarto ar pažadintas tolimo garso. Profoso fizionomija buvo nepatenkinta, kraupi, it buldogo snukis, bylojąs, kad

...jis pyksta, niršta nieko nepakoręs,
Jį slegia, degina žudyti noras...

Už jo šmėkšojo šventeivišku veidu Truazešelis, kurio akys žvelgė į dangų, lyg jis mintyse būtų poteriavęs. O Mažius Andrė smaginosi bjauriai vaipydamasis, mėgdžiodamas savo bičiulio judesius ir grimasas, iki susiruošė gulti.

Tarp šių vulgarių, prastų fizionomijų iškilnus Galeočio stotas, puiki laikysena ir įtaigūs veido bruožai ypač ryškiai išsiskyrė. Jis galėjo būti palaikytas senovės magu, kuris, įkalintas plėšikų urve, šaukiasi į pagalbą dvasią, kad jį išlaisvintų. Ir tikrai, jeigu jis būtų išsiskyręs tik savo gražia banguota barzda, krentančia ant paslaptingojo pergamento jo rankoje, ir tai būtų reikėję apgailestauti, kad tokia tauri puošmena duota tam, kuris paskyrė savo gabumus, mokytumą, iškalbą ir visą didybę niekingoms melo ir apgavysčių painėms.

Taip praslinko naktis Peronos pilies grafo Herberto bokšte. Kai ryto sambrėška įsiskverbė į senovišką gotikinį kambarį, karalius pasišaukė

Olivjė, ir tasai rado monarchą, sėdintį su chalatu. Olivjė nustebo, kaip didžiai mirties baimė per vieną naktį jį pakeitė. Jau buvo beprašnenkąs apie tai, bet karalius nutildė savo tarną ir ėmė pasakoti, kokiomis gudrybėmis jis bandė laimėti draugų Burgundijos dvare, o kai baigė, įsakė Olivjė toliau taip daryti, kai tik bus leista išeiti iš čia. Ir niekada klastingasis tarnas taip nesistebėjo blaiviu karaliaus protu ir dideliu išmanymu apie visas spyruokles, kurios inspiruoja žmonių veiksmus, kaip per tą atmintiną pasitarimą.

Maždaug po poros valandų Olivjė iš tikrųjų gavo Krevkero leidimą išeiti ir įvykdyti valdovo pavedimus. O Liudvikas, pasišaukęs astrologą, kuriuo, matyt, vėl pasitikėjo kaip anksčiau, ilgai šnekėjosi, tarėsi ir tada, atrodė, liko kur kas ryžtingesnis ir žvalesnis, negu buvo iš pradžių. Todėl kai Krevkeras ryte atėjo karaliaus pasveikinti, šis sutiko Burgundijos didiką taip ramiai, jog pastarasis didžiai tuo nusistebėjo. Mat Krevkeras buvo spėjęs išgirsti, kad hercogą jau kelios valandos apėmęs tūžmas, ir dėl to karaliui grėsė pavojus.

XXX SKYRIUS

Netikrumas

Mūs patarimai – tartum eldija,
Kurią dvi susidūrę srovės blaško.

Sena pjesė

Liudvikas praleido naktį itin susirūpinęs ir neramus, bet dar labiau susijaudinęs buvo Burgundijos hercogas, kuris niekada nesugebėdavo užgniaužti savo aistrų ir kuris, tiesą pasakius, beveik nesivaldydamas joms pasiduodavo.

Sulig to meto papročiu du svarbiausi ir mėgstamiausi hercogo patarėjai – d'Emberkuras ir de Kominas – nakvojo tame pačiame miegamajame, kur jiems buvo paruošti guoliai prie hercogo lovos. Jie kaip niekada buvo reikalingi tą naktį, kai, kamuojamas sielvarto, pykčio, noro atkeršyti ir garbės jausmo, kuris neleido susidoroti su Liudviku dabartinėje jo padėtyje, hercogas išgyveno dvasinę būseną, panašią į kunkuliuojantį ugnikalnį, verčiantį lauk kalno uolienas, sulydytas į vientisą degančią masę.

Jis atsisakė nusirengti, gulti į lovą ir visą naktį siautėjo iš įniršio. Arba staiga imdavo be perstojo kalbėti su savo patarėjais taip tankiai ir greitai, jog jie iš tikrųjų išsigąsdavo, kad hercogas neišeitų iš proto. Jis išskaičiuodavo nužudytojo Lježo vyskupo nuopelnus, aukštindamas jo geraširdiškumą, prisimindavo buvusią draugystę, prisirišimą, abipusį pasitikėjimą

ir tada taip įsiaudrindavo, kad krisdavo kniūbsčias ant lovos, ir, rodėsi, pasprings ašaromis ir verksmu, kurį veltui stengdavosi užgniaužti. Paskui, pašokęs iš guolio, įpuldavo į dar siautulingesnį įniršį, lakstydavo po kambarį, svaidydavo padrikus grasinimus ir dar padrikesnius keršto prakeiksmus. Kaip paprastai, trypdamas koja, šaukdavosi šventąjį Jurgį, šventąjį Andriejų ir dar kitus, jo manymu, didžiausius šventuosius būti liudytojais, kad jis kruvinai atkeršys de la Markui, Lježo gyventojams ir tam, kuris buvo viso to kaltininkas. Pastarieji grasinimai, tariami ne taip aiškiai, kaip kiti, matyt, lietė karaliaus asmenį, ir vienu momentu hercogas pareiškė esąs pasiryžęs pasikviesti Normandijos hercogą, karaliaus brolį, su kuriuo Liudviko santykiai buvo kuo blogiausi, kad priverstų įkalintą monarchą atsižadėti arba karūnos, arba kai kurių karališkųjų teisių ir valdų.

Kita diena ir naktis praslinko kupinos tokių pačių audringų ir liguistų svarstymų arba, teisingiau pasakius, pykčio protrūkių, nes hercogas beveik nevalgė ir negėrė, nepersirenginėjo ir iš viso elgėsi kaip žmogus, kurio niršulys gali baigtis išprotėjimu. Protarpiais, mažumą aprimęs, jis imdavo tartis su savo ministrais, tačiau visus jų patarimus atmesdavo. De Kominas savo memuaruose rašo, kad vienu metu žygūnas jau sėdėjo ant žirgo, pasirengęs vykti su kvietimu pas Normandijos hercogą, o tokiu atveju kalėjimas Prancūzijos monarchui, be abejo, būtų tapęs tiesiausiu keliu į kapą.

Kitomis valandėlėmis, kai pailsdavo siautėdamas, Karolis sėdėdavo niūrus, apsiniaukęs ir sustingęs, kaip žmogus, sumanęs žengti beprotišką žingsnį, tik kol kas negalįs galutinai pasiryžti. Ir, be abejo, tereikėjo kuriam iš jį supančių patarėjų pašnibždėti kokią klastingą užuominą, ir hercogas būtų buvęs pastūmėtas beprotiškiausiems veiksmams. Tačiau Burgundijos didikai, pripažindami karaliaus ir feodalinio jų valdovo neliečiamybę, brangindami savo krašto, taip pat ir savo hercogo garbę, kuria Liudvikui buvo laiduotas saugumas, kai tas atsidavė jiems į rankas, beveik vieningai buvo linkę siūlyti nuosaikias priemones, ir argumentai, apie kuriuos d'Emberkuras ir de Kominas kartkartėm išdrįsdavo netiesiogiai užsiminti naktį, buvo pakartojami ir primygtinai siūlomi ramesnėmis ryto valandomis.

Ko gera, visi jie atrodė šiek tiek suinteresuoti taip uoliai ginti karalių. Daugelis, kaip minėjome, buvo jau patyrę karaliaus dosnumą; kiti turėjo valdų Prancūzijoje ar tikėjosi jas atgauti ir todėl savaime stengėsi jam įsiteikti. Be to, visi matė, kad brangenybių maišai, kuriais buvo apkrauti keturi mulai, kai karalius įžengė į Peroną, kur kas palengvėjo per tą laiką, kol dar vyko derybos.

Trečią dieną italas grafas de Kampo-Basas su savo karinga išmintim atėjo į talką Karolio patarėjams. Liudviko laimė, kad jis atvyko tuo metu, kai hercogo įniršis jau buvo kiek atlėgęs. Jam pasirodžius, tuoj pat buvo sušauktas eilinis hercogo patarėjų susirinkimas apsvarstyti, kokių priemonių reikia imtis šiomis itin sunkiomis aplinkybėmis.

Ta proga Kampo-Basas išdėstė savo nuomonę kaip pasakėčią apie Keleivį, Gyvatę ir Lapę[182], primindamas hercogui, kad Lapė patarė Keleiviui sutriuškinti mirtiną savo priešą, kurį likimas atidavė jam į rankas. De Kominas išvydęs, kaip hercogo akys sužibėjo nuo šio pasiūlymo, kurį jau ne kartą jam šnibždėjo siautulingas jo paties temperamentas, paskubėjo pareikšti:

– Juk visai galimas dalykas, kad Liudvikas tiesiogiai neskatino to kruvino nusikaltimo, kuris įvyko Šonvalde. Gal jis galės paneigti jam metamą kaltinimą ir veikiausiai sutiks kitaip kompensuoti žalą, kurią jo intrigos padarė hercogo ir jo sąjungininkų valdose. Smurtas prieš karalių atneštų Prancūzijai ir Burgundijai daugybę pražūtingų padarinių, kurių baisiausias būtų tas, kad anglai pasinaudotų neišvengiamai kilsiančiais sujudimais ir pilietinėmis nesantaikomis. Juk jie nori atgauti Normandiją bei Gijeną ir vėl pradėti tuos siaubingus karus, kurie vargais negalais buvo baigti, tik susijungus Prancūzijai su Burgundija prieš bendrą priešą! Pagaliau, – atvirai pareiškė de Kominas, – aš visai nemanau, kad Liudvikui reikia grąžinti besąlygišką laisvę. Tačiau hercogas iš dabartinės padėties galėtų turėti naudos, priversdamas karalių pasirašyti dorą ir teisingą sutartį tarp šalių, gaudamas tokią karaliaus garantiją, kad jam būtų sunku sulaužyti įsipareigojimus ar drumsti vidinę Burgundijos ramybę ateityje.

D'Emberkuras, Krevkeras ir kiti pareiškė, jog jie nepritaria Kampo-Baso pasiūlytoms smurtinėms priemonėms ir jog, jų nuomone, iš su-

tarties su Prancūzija galima gauti daugiau ilgalaikės naudos. Šitaip būtų daug garbingiau Burgundijai negu tas smerktinas poelgis, kuris užtrauktų šaliai žodlaužystės ir nesvetingumo nuodėmę.

Hercogas klausėsi šių išvedžiojimų nudelbęs akis ir taip suraukęs kaktą, kad tankūs jo antakiai atrodė ištisai suaugę. Bet kai Krevkeras ėmė dėstyti, kad jis nemano, jog Liudvikas žinojo ar skatino žiaurų nusikaltimą, padarytą Šonvalde, Karolis pakėlė galvą ir, tulžingai dėbtelėjęs į savo patarėją, sušuko:

– Ar ir tave, Krevkerai, apžavėjo Prancūzijos aukso skambesys? Man rodos, jis skamba mano Taryboje taip garsiai, kaip Šventojo Dionizijaus varpai... Kas išdrįs tvirtinti, jog Liudvikas nekursto neramumų Flandrijoje?

– Maloningasis valdove, – atrėmė Krevkeras, – mano ranka visą laiką buvo labiau pratusi lytėti plieną, o ne auksą, ir aš niekada nemaniau, kad Liudvikas yra nekaltas dėl neramumų Flandrijoje, – priešingai, ne taip seniai visų dvariškių akivaizdoje pasmerkiau jį už šių įsipareigojimų sulaužymą ir jūsų vardu mečiau jam iššūkį. Tačiau nors jo intrigos, be abejo, davė pradžią toms sumaištims, aš anaiptol netikiu, kad jis organizavo vyskupo nužudymą, nes žinau, jog vienas jo pasiuntinys viešai tą užprotestavo. Aš galėčiau pristatyti tą asmenį, jeigu jūsų malonybė teiktumėtės jį išvysti.

– Aš teikčiausi išvysti? – sušuko hercogas. – Šventasis Jurgi! Nejau abejojate, kad mes trokštame pasielgti teisingai? Visi žino, kad net didžiausios rūstybės akimirką esu nešališkas ir teisingas. Aš pats pasimatysiu su Prancūzijos karalium, pats išklosiu visus kaltinimus dėl mums padarytų skriaudų ir pats nurodysiu, kokios kompensacijos mes laukiame ir reikalaujame. Jeigu paaiškės, kad jis nekaltas dėl šios žmogžudystės, atsipirkti už kitus nusikaltimus jam bus lengviau. O jeigu kaltas, kas išdrįs pasakyti, kad įkalinimas visam gyvenimui kokiame nuošaliame vienuolyne nebus labiausiai pelnyta ir kartu gailestingiausia bausmė? Kas išdrįs smerkti, – pridūrė jis užsidegdamas, – net žiauresnį ir greitesnį kerštą? Tegu jūsų liudytojai susiruošia! Valandą prieš vidudienį vyksime į pilį. Mes įrašysime į sutartį pagrindinius punktus, ir vargas jam, jeigu nenorės

su jais sutikti!.. Kiti punktai priklausys nuo įrodymų. Pasitarimas baigtas, visi galite skirstytis. Aš tiktai persirengsiu, nes su šiuo apdaru vargu ar galiu pasirodyti *maloningiausiam savo valdovui.*

Kandžiai, ironiškai pabrėžęs pastaruosius žodžius, hercogas atsistojo ir išėjo iš kambario.

– Liudviko likimas ir, dar blogiau, Burgundijos garbė priklauso nuo atsitiktinumo, – tarė d'Emberkuras Krevkerui ir de Kominui. – Skubėk į pilį, de Kominai, tavo liežuvis geriau pagaląstas negu Krevkero ir mano. Paaiškink Liudvikui, kokia audra artėja, ir jis pats žinos, kaip laviruoti. Tikiuosi, jo gvardietis šaulys nepasakys ko nors, kas apsunkintų padėtį, bet kas gali žinoti, kokia slapta užduotis jam buvo pavesta.

– Tas jaunuolis, – pasakė Krevkeras, – atrodo smarkus, bet atsargus ir protingas ne pagal amžių. Viską pasakodamas man, jis pagarbiai kalbėjo apie karalių kaip valdovą, kuriam tarnauja. Manau, kad jis taip laikysis ir hercogo akivaizdoje. Aš tuojau pat leisiuosi ieškoti jo ir jaunosios grafaitės de Krua.

– Grafaitės? Jūs sakėte, palikote ją Šventosios Brigitos vienuolyne?

– Taip, bet aš buvau priverstas skubiai pristatyti ją čia paties hercogo įsakymu. Ją atgabenome neštuvuose, kitaip negalėjo keliauti. Ji didžiai prislėgta, nes nežino, nei kokia dalia ištiko jos giminaitę grafaitę Ameliną, nei kas laukia jos pačios. Juk ji nusikalto, pasitraukdama iš feodalinio savo siuzereno hercogo Karolio globos, o pastarasis anaiptol ne iš tų, kurie abejingai leistų kam nors pažeisti savo, kaip valdovo, teises.

Žinia, kad jaunoji grafaitė yra Karolio rankose, kaip aštrūs dygliai įsmigo Liudvikui į širdį. Jis gerai suprato, kad kai grafaitė atskleis intrigas, kuriomis jis paskatino grafaitę Ameliną ir ją pačią pasitraukti į Plesi pilį, savaime iškils aikštėn įrodymai, kuriuos karalius tikėjosi nuslėpti, pakardamas Zametą Mograbiną. Ir neabejojo, jog Burgundijos hercogas Karolis, išgirdęs liudytojos parodymus, kaip Liudvikas kišosi į jo teises, nusitvers šios dingsties kaip priekabės ir galės puikiai pasinaudoti dabartine sunkia jo padėtimi.

Liudvikas, didžiai sunerimęs, aptarė šiuos dalykus su ponu de Kominu, kurio įžvalgumas ir diplomatinis talentas buvo jam kur kas labiau

prie širdies negu tiesmukas, kariškas Krevkero būdas ir didžiūniškas d'Emberkuro pasipūtimas.

– Tų geležinrankių kareivių, gerasis mano drauge Kominai, – tarė Liudvikas būsimajam savo istorikui, – nederėtų įsileisti į karaliaus menę. Jie turėtų pasilikti su alebardomis ir ietimis prieškambaryje. Kare, žinoma, be jų neapsieisi, bet tas monarchas, kuris mano, kad jų galvos tinka kam nors daugiau, negu būti priekalu priešų kardams bei kuokoms, yra toks pat kvailys kaip tas, kurs savo mylimajai vietoj karolių padovanojo šuns antkaklį. Tik su tokiais kaip tu, Filipai, kurio akys gali kiaurai permatyti visa ko esmę, turėtų valdovai sėsti prie pasitarimų stalo, įsileisti į savo menę, net... net į slapčiausius sielos kampelius.

De Kominas, aštraus proto žmogus, aišku, buvo pamalonintas sumaniausio Europos valdovo pagyrimo. Jis neįstengė visai nuslėpti savo pasitenkinimo, ir Liudvikas suprato, jog jam padarė įspūdį.

– Kaip norėčiau turėti tokį pavaldinį, – toliau kalbėjo jis, – arba, teisingiau pasakius, kad būčiau vertas tokį turėti! Tada nebūčiau atsidūręs šioje apgailėtinoje padėtyje. Bet ir dabar mažiau krimsčiausi, jei žinočiau, kaip pelnyti tokio prityrusio valstybės veikėjo patarimų.

De Kominas atsakė, kad jis visomis galiomis pasirengęs tarnauti krikščioniškajai jo didenybei, jeigu tik tatai derinasi su ištikimybe teisėtam jo viešpačiui, Burgundijos hercogui Karoliui.

– O ar aš tave įkalbinėju, kad būtum neištikimas? – jausmingai paklausė Liudvikas. – Deja, argi aš pats šią minutę esu tokiam pavojuj ne todėl, kad pernelyg pasitikėjau savo vasalu? Ir ar gali feodalinė ištikimybė būti šventesnė kam kitam kaip man, kurio likimas priklauso tiktai nuo to, kaip jos bus paisoma? Ne, Filipai de Kominai, ir toliau būk ištikimas Burgundijos hercogui. Ir tu geriausiai jam pasitarnausi, jeigu padėsi dorai susitarti su Prancūzijos karaliumi. Šitaip padarysi paslaugą abiem, ir vienas jų tikrai tau bus dėkingas. Girdėjau, kad pačiam mokama vos tiek, kiek vyriausiajam sakalininkui, ir taip išmintingiausias Europoje patarėjas už savo paslaugas sulyginamas arba, teisingiau pasakius, net žemiau vertinamas už tą, kuris šeria ir gydo plėšriuosius paukščius! Prancūzija turi plačias valdas, jos karaliui nestinga aukso. Suteik progą,

mano bičiuli, ištaisyti šią piktinančią neteisybę! Lėšų toli ieškoti nereikia, tik leisk man jas pasiūlyti.

Karalius išsitraukė prikimštą pinigų maišelį, bet de Kominas, kur kas skrupulingesnis už daugelį to meto dvariškių, atsisakė siūlomos dovanos pareikšdamas, jog esąs visai patenkintas savo šalies valdovo dosnumu, ir užtikrindamas Liudviką, jog taip norįs jam patarnauti, kad paskatinimui nereikia tokios pašalpos, kokią jis pasiūlė.

– Keistasis žmogau! – sušuko karalius. – Duok man apkabinti vienintelį šių dienų didiką, kuris kartu yra ir išmintingas, ir nepaperkamas. Išmintis vertesnė už gryną auksą, ir, patikėk manim, Filipai, šioje bėdoje aš pasikliauju tavo geraširdiškumu daugiau negu pirkta parama daugelio tų, kurie gavo mano dovanų. Aš žinau, tu nepatarsi savo valdovui piktam panaudoti šitokią progą, kokią jam suteikė Fortūna ir – būsiu atviras, de Kominai, – mano paties kvailystė.

– *Panaudoti piktam?* Jokiu būdu! – atsakė istorikas. – Tik ja *pasinaudoti!*

– Bet kaip ir ligi kokios ribos? – paklausė Liudvikas. – Aš nesu visiškas asilas, kad tikėčiausi išsigelbėti be jokios išpirkos, bet tegu ji būna protinga, nes aš visą gyvenimą linkęs klausyti proto – nesvarbu, ar Paryžiuje, Plesi pilyje ar Peronoje.

– Taip, – atitarė de Kominas, – bet jeigu jūsų didenybė leisite pasakyti, proto balsas Paryžiuje ar Plesi pilyje bylodavo taip tyliai ir prislopintai, kad ne visuomet pasiekdavo jūsų didenybės ausis, o Peronoje jis griaudėte griaudžia per būtinybės ruporą ir todėl yra įsakmus ir valdingas.

– Kalbi vaizdžiai, – atsiliepė Liudvikas, negalėdamas sutramdyti apmaudo. – Bet aš esu stačiokas mulkis, pone Kominai, todėl, meldžiu, mesk savo tropus ir nusileisk ant žemės. Ko tikisi iš manęs jūsų hercogas?

– Aš neįgaliotas pasakyti jo pasiūlymų, mano valdove, – tarė de Kominas. – Hercogas pats netrukus išdėstys savo valią. Tačiau nujaučiu šį tą, kas gali būti pasiūlyta, ir jūsų didenybė turėtumėt būti tam pasirengęs. Pavyzdžiui, galutinai atiduoti miestus prie Somos upės.

– Taip ir maniau, – tarė Liudvikas.

– Kad jūs atsižadėtumėt lježiečių ir Viljamo de la Marko.

– Taip pat mielai, kaip atsižadu pragaro ir šėtono! – sušuko Liudvikas.

– Bus pareikalauta įkaitų, atiduoti tvirtoves ar dar kitaip užtikrinti, kad ateityje nebekurstysite sukilimų tarp Flandrijos gyventojų.

– Čia šis tas naujo, – atsiliepė karalius. – Vasalas reikalauja garantijos iš siuzereno. Bet tebūnie...

– Gal pareikalaus tinkamų ir nepriklausomų valdų šviesiajam jūsų broliui, mano valdovo sąjungininkui ir bičiuliui – Normandijos ar Šampanės. Hercogas prisirišęs prie jūsų tėvo giminės, mano pone.

– Taip prisirišęs, – sušuko Liudvikas, – kad pasiryžęs padaryti juos visus karaliais! Ar jau baigei savo pranašystes?

– Ne visai, – atsakė patarėjas. – Be abejo, bus pareikalauta, kad jūsų didenybė liautųsi varginęs priekabėmis Bretanės hercogą, kaip darėte paskutiniu metu, ir kad nebeginčytumėte teisės, kurią turi jis ir kiti didieji lenai, – kalti savo pinigus, tituluotis hercogais ir valdovais iš Dievo malonės...

– Žodžiu, aš turiu visus savo vasalus padaryti karaliais. Pone Filipai, nejau jie nori, kad aš tapčiau brolžudžiu? Juk visi gerai prisimena mano brolį... Vos tik jis buvo tituluotas Gijeno hercogu, tuoj ėmė ir pasimirė. Ir kas liks Didžiojo Karolio palikuoniui ir vietininkui, kai jis neteks šių turtingų provincijų? Tik žinia, kad yra pateptas Reimse šventaisiais aliejais ir valgo pietus po aukštu baldakimu!

– Šį jūsų didenybės rūpestį mes sumažinsim perpus, duodami jums antrininką toje vienišoje didybėje, – atsakė Filipas de Kominas. – Burgundijos hercogas, nors kol kas nepretenduoja į nepriklausomo karaliaus titulą, vis dėlto ateityje geidžia išsivaduoti nuo žeminančio pavaldumo, kurio iš jo reikalauja Prancūzijos karūna. Jis siekia savo hercogo vainiką apjuosti imperatoriaus lanku ir viršuje uždėti aukso rutulį – emblemą, rodančią, kad jo valdos yra nepriklausomos.

– Ir kaip drįsta Burgundijos hercogas, prisiekęs Prancūzijos vasalas, – Liudvikas pašoko neįprastai susijaudinęs, – kaip jis drįsta siūlyti šitokias sąlygas savo valdovui, kai pagal visos Europos įstatymus už tai iš jo turėtų būti atimtos leno teisės!

– Dabartinėje padėtyje sunku būtų atimti leno teises, – ramiai atsakė de Kominas. – Jūsų didenybė gerai žino, kad feodaliniai įstatymai

laikomi pasenusiais net pačioje Vokietijos Imperijoje ir kad siuzerenai su vasalais patys stengiasi gerinti savo santykius ir padėtį, kiek jiems leidžia jėgos ir aplinkybės. Jūsų didenybės kišimasis į hercogo vasalų teises Flandrijoje pateisins mano valdovo elgesį, jeigu jis, stiprindamas savo nepriklausomumą, užsispirs, kad Prancūzijai būtų atimta proga tai daryti ateityje.

– Ak Kominai, Kominai! – sušuko Liudvikas, vėl atsistodamas ir imdamas melancholiškai vaikščioti po kambarį. – Tai man baisi pamoka tema: *Voe victis!** Ar tu iš tikrųjų manai, kad hercogas pareikalaus įvykdyti visas šias sunkias sąlygas?

– Vis dėlto geriau, kad jūsų didenybė būtumėt pasirengęs dėl jų derėtis.

– Bet nuosaikumas, de Kominai, nuosaikumas – to niekas geriau nesupranta kaip tu – yra būtinas, siekiant kuo didesnės naudos.

– Atleiskite, jūsų didenybe, bet nuosaikumą, kaip esu pastebėjęs, paprastai labiausiai aukština pralaiminti pusė. Nugalėtojas labiau vertina apdairumą, kuris įspėja nepalikti neišnaudojus jokios galimybės.

– Gerai, mes pagalvosime, – atsakė karalius. – Dabar jau, tikiuosi, išdėstei visus beprotiškus hercogo reikalavimus? Daugiau jau turbūt nieko neliko... O jeigu liko, kaip rodo tavo veidas, tai tikriausiai tik mano karūna. Bet jei aš patenkinsiu visus jūsų reikalavimus, ji ir taip nebeteks jokio blizgesio!

– Mano pone, – tarė de Kominas, – kas dar lieka paminėti, daug, gana daug priklauso nuo hercogo, nors vis dėlto jis norėtų gauti jūsų didenybės sutikimą, nes tai iš tiesų artimai susiję su jumis pačiu.

– Po velnių! – nekantriai keiktelėjo karalius. – Kas dar, sakyk, pone Filipai. Gal turėsiu nusiųsti jam į suguloves savo dukterį? Ar dar kokią kitą negarbę jis nori man užtraukti?

– Jokios negarbės, mano pone! Tik jūsų didenybės pusbrolis, šviesusis Orleano hercogas...

– A-a!.. – nutęsė karalius.

* Vargas nugalėtiems! (*Lot.*)

Bet de Kominas kalbėjo toliau, nekreipdamas į jį dėmesio.

– ...susižavėjo grafaite Izabele de Krua, ir Burgundijos hercogas tikisi, kad jūs iš vienos pusės, kaip jis iš kitos, sutiksite su šiomis vedybomis ir sutarsite apdovanoti šią kilmingą porą kraičiu, kuris drauge su grafaitės dvarais galėtų sudaryti deramas valdas Prancūzijos sūnui.

– Niekados! Niekados! – sušuko karalius. Iki šiol tramdytas susijaudinimas prasiveržė, ir jis ėmė blaškytis po kambarį, o tai jam, visada santūriam, buvo labai neįprasta. – Niekados, niekados! Tegu jie atsineša žirkles ir plikai nukerpa man plaukus kaip miestelio kvailiui, į kurį aš toks panašus! Tegu įsako atsiverti priešais mane vienuolynui arba kapo duobei... Tegu raudonai įkaitinta geležim išdegina man akis... Tegu nukerta galvą ar nunuodija... ką tik nori... bet Orleanietis nesulaužys mano dukteriai duoto žodžio ir neves kitos, kolei ji gyva!

– Jūsų didenybei, – tarė de Kominas, – derėtų pagalvoti, ar turite galios tai sutrukdyti, ir tik tada taip spirtis prieš šį pasiūlymą. Kiekvienas protingas žmogus, matydamas ant savęs virstančią uolą, atsisako bergždžio mėginimo ją sulaikyti.

– Bet drąsus žmogus, – atkirto Liudvikas, – bent randa savo kapą po ja. Pagalvok, de Kominai... tik pagalvok, kokią pragaištį... visišką sužlugimą šios vedybos atneš mano karalystei! Prisimink, aš turiu tik vieną silpną sūnų, o šis Orleanietis – artimiausias mano įpėdinis. Pati Bažnyčia pritarė šioms jo vedyboms su Joana, ir jos taip vykusiai jungia abi mano giminės šakas. Apgalvok visa tai ir dar prisimink, kad šios vedybos yra karščiausia viso mano gyvenimo svajonė... Aš planavau jas, kovojau dėl jų, naktis nemiegojau, meldžiausi ir ne kartą dėl jų nusidėjau. Filipai de Kominai, aš jų neatsižadėsiu! Tik pagalvok, žmogau, pagalvok!.. Ir pasigailėk manęs šioje didžiausioje bėdoje... Lankstus tavo protas gali veikiai rasti kokį atpirkimo ėrą vietoje šios aukos, nes tas planas man toks pat brangus kaip patriarchui Abraomui vienturtis jo sūnus[183]. Filipai, pasigailėk manęs! Tu bent turėtumei gerai suprasti, kad įžvalgiam, į ateitį žiūrinčiam žmogui ilgai puoselėtų vilčių žlugimas yra šimtą kartų skaudesnis negu praeinanti nesėkmė paprastam žmogui, kuris tesiekia patenkinti visai laikiną įgeidį. Tu juk moki užjausti gilesnį, kur kas labiau

sukrečiantį sudužusių siekių ir vėjais nuėjusių pastangų sielvartą!.. Nejau tu nepasigailėsi manęs?

– Mano valdove ir karaliau! – atsakė de Kominas. – Aš užjaučiu jus, kiek leidžia mano lojalumas savo ponui...

– Neminėk jo! – nutraukė Liudvikas, pasiduodamas ar bent apsimesdamas, kad pasiduoda prasiveržiančiam ir nesuvaldomam impulsui, nustūmusiam į šalį įprastinį budrumą, kontroliuojantį jo žodžius. – Karolis Burgundas nevertas tavo prisirišimo. Jis, kuris drįsta savo patarėjus įžeidinėti ir net smogti jiems!.. O išmintingiausiam ir ištikimiausiam iš jų prisegti gėdingą pravardę „Apdaužyta makaulė"!

Nors Filipas de Kominas buvo išmintingas žmogus, bet ne mažiau vertino ir savo orumą, todėl pasijuto taip įskaudintas karaliaus žodžių, kuriuos tas pasakė įsikarščiavęs ir peržengęs mandagumo ribas, jog tesugalvojo pakartoti pravardę:

– Apdaužyta makaulė! Tiesiog neįsivaizduojama, kad mano valdovas hercogas galėjo taip pavadinti tarną, kuris buvo šalimais nuo tada, kai jis pirmą kartą užsėdo ant arklio... ir dar girdint svetimos šalies monarchui! Ne, taip negalėjo būti!

Liudvikas iš karto pamatė, kokį įspūdį padarė Kominui, ir, vengdamas parodyti gailestį, kuris galėjo užgauti, taip pat užuojautą, kuri galėjo atsiduoti veidmainyste, prabilo paprastai ir kartu oriai:

– Per savo nelaimę aš pamiršau mandagumą, kitaip nebūčiau prašnekęs apie tai, kas, be abejo, nemalonu išgirsti. Bet tu apkaltinai mane, kad kalbu neįmanomus dalykus... Tai užgavo mano garbę. Taigi, kad paneigčiau tavo kaltinimą, aš turiu papasakoti, kokiomis aplinkybėmis hercogas, juokdamasis iki ašarų, paporino, kaip kilo ta gėdinga pravardė, kurios čia nekartosiu, nenorėdamas tavęs skaudinti. Štai kaip tada atsitiko. Tamsta, pone Filipai de Kominai, dalyvavai medžioklėje drauge su hercogu Burgundu, savo valdovu. Grįžus namo jis pareikalavo, kad nuautum jam batus. Gal įžiūrėjęs tavo veide suprantamą pasipiktinimą dėl tokio pažeminimo, nežinau, bet jis įsakė tau atsisėsti ir padarė tą pačią paslaugą, kurios ką tik buvo paprašęs. Tačiau užsigavęs, kad leidaisi nuaunamas, jis, vos nutraukęs vieną tavo batą, ėmė

juo žiauriai talžyti tau per galvą, kad net kraujas pasipylė, be perstojo rėkdamas atseit ant įžūlaus pavaldinio, kuris buvęs toks akiplėša, jog sutikęs priimti tokią paslaugą iš savo valdovo. Ir nuo tada jis, taip pat ir mylimas jo juokdarys le Glorjė kitaip tavęs ir nevadina, kaip *Tête-Botté,* arba „Apdaužyta makaulė", ir visą laiką darosi smagumą iš tos kvailos, juokingos pravardės.*

Šitaip kalbėdamas Liudvikas patyrė dvigubą malonumą: viena, jam buvo smagu skaudžiai įgelti žmogui, su kuriuo kalbėjosi, nes taip elgtis jis mėgo net tais atvejais, kada, kaip šį kartą, negalėjo pasiteisinti vien keršto sumetimais, o antra, pastebėjo, kad pagaliau surado silpną de Komino vietą, ir tuo pasinaudodamas galėjo pamažėl palenkti jį tarnauti ne Burgundijai, o Prancūzijai. Nors tuo metu įžeistas dvariškis užgniaužė geliamą apmaudą, kurį jautė savo valdovui, vėliau kaip tik dėl to atsisakė tarnybos pas Karolį ir perėjo pas Liudviką; šiuo momentu jis lyg tarp kitko užsiminė, jog yra draugiškai nusiteikęs Prancūzijos atžvilgiu, gerai žinodamas, kad karalius supras jo žodžius kaip reikia. Žinoma, būtų neteisinga apjuodinti šio prakilnaus istoriko atminimą tvirtinant, kad dėl šios priežasties jis tapo neištikimas savo valdovui, tačiau, be abejo, dabar jis buvo jau daug palankesnis Liudvikui negu įžengdamas į jo kambarį.

De Kominas prisivertė nusikvatoti iš juokingo atsitikimo, kurį papasakojo Liudvikas, o paskui pridūrė:

– Nemaniau, jog toks nereikšmingas pokštas būtų taip įstrigęs hercogui atmintin, kad net atrodo vertas pasakoti kitiems. Gal iš tikrųjų pasitaikė panašių dalykų... juk jūsų didenybė žinote, kad hercogas mėgsta šiurkščias išdaigas... bet pasakodamas jis gerokai pagražino. Neverta nė prisiminti...

* Apie šį faktą drastiškiau ir ne taip įtikinamai pasakojama to meto prancūzų memuaruose. Juose teigiama, kad de Kominas, galantiškų manierų didikas, įsismaginęs paprašė Karolį Burgundą nutraukti jam batus, nors jam nebuvo duota pagrindo elgtis taip laisvai. Aš pakeičiau tą anekdotą taip, kad jis labiau derėtų šiam išmintingam istorikui.

– Žinoma, neverta prisiminti, – tarė karalius. – Tikrai gėda, kad mes apie tai tiek kalbėjome. Geriau apie reikalus. Taigi, pone Filipai, tikiuosi, esi palankus Prancūzijai ir šiomis sunkiomis aplinkybėmis man būsi geriausias patarėjas. Aš gerai žinau, jog turi siūlo galą išeit iš šio labirinto[184]... Jeigu tik patikėsi jį man.

– Ir aš, ir mano protas jūsų didenybės paslaugoms – jei tai neprieštaraus pareigoms manajam valdovui, – atsakė de Kominas.

Beveik tą patį šis didikas jau buvo pareiškęs anksčiau, tik dabar tatai pakartojo visai kitokiu tonu, ir Liudvikas, tąsyk iš de Komino žodžių supratęs, kad svarbiausia jam ištikimybė Burgundui, šiuosyk pamatė, kad viskas virto priešingai – de Kominas pabrėžė pažadą patarti, o apie pareigą užsiminė tik dėl formalumo ir padorumo.

Karalius atsisėdo į krėslą, pakvietė de Kominą įsitaisyti šalia ir ėmė klausytis politiko su tokia atida, tarsi jo žodžiai būtų buvę orakulo bylojimas. De Kominas kalbėjo tuo tyliu įspūdingu balsu, kuriame buvo ir nuoširdumo, ir drauge savotiško atsargumo, ir taip lėtai tarė žodžius, lyg būtų norėjęs, kad karalius pasvertų ir apgalvotų kiekvieną frazę, kaip turinčią ypatingą ir apibrėžtą prasmę.

– Tie pasiūlymai, – kalbėjo jis, – kuriuos aš išdėsčiau jums apsvarstyti, nors ir labai nemalonūs pasirodė jūsų ausiai, yra visai švelnūs, palyginti su tais, kuriuos hercogo Taryboje pateikia daug priešiškiau prieš jūsų didenybę nusiteikę patarėjai. Ir man turbūt nereikia jūsų didenybei priminti, kad ryžtingesni ir žiauresni patarimai malonesni ausiai mūsų valdovo, kuris linkęs pasirinkti verčiau greitas ir pavojingas priemones, o ne saugesnes, įvykdomas aplinkiniais keliais.

– Prisimenu, – įsiterpė karalius, – kartą mačiau, kaip jis plaukė per upę, rizikuodamas prigerti, nors, pajojėjęs porą šimtų jardų, būtų radęs tiltą.

– Taip, valdove! O kas rizikuoja gyvybe, tenkindamas prasiveržusį įgeidį, tas, pasidavęs tam pačiam impulsui, panorės patenkinti ir savąjį valdžios troškimą.

– Tikriausia tiesa, – pritarė karalius. – Kvailiui visada svarbiau valdžios regimybė negu pati valdžia. Karolis Burgundas kaip tik toks ir yra.

Bet, brangusis mano drauge de Kominai, kokią išvadą tamsta darai iš šių prielaidų?

– Štai kokią, mano pone, – atsakė de Kominas. – Jūsų didenybė esate matęs, be abejo, kaip sumanus meškeriotojas, sugavęs didelę, sunkią žuvį, ištraukia ją ant kranto plonutėliu valu. Žuvis juk nutrauktų ir dešimt kartų storesnį, jeigu žvejas bandytų staiga užkirsti, užuot leidęs jai daužytis ir blaškytis. Taip ir jūsų didenybė nusileiskite hercogui tose smulkmenose, kurias jis taip sieja su garbe ir troškimu atkeršyti, ir išvengsite daugelio kitų nepriimtinų reikalavimų, kurie labiausiai trikdo jūsų didenybę ir kurie – turiu atvirai pasakyti – labai nusilpnins Prancūziją. Iš pradžių jos gali išslysti hercogui iš atminties, o paskui, atidėtos vėlesniems pasitarimams ir svarstymams, ko gera, bus visai užmirštos.

– Aš tave suprantu, gerasis mano pone Filipai. Bet grįžkim prie savo reikalų, – toliau kalbėjo karalius. – Kurie iš tų mielų pasiūlymų jūsiškiam hercogui taip prie širdies, kad prieštaravimas padarytų jį nesukalbamą ir nepalenkiamą?

– Kiekvienas arba, kitaip sakant, visi, kuriems tik būtų pabandyta prieštarauti – nesupykite, jūsų didenybe. Kaip tik šito jūsų didenybė žūtbūt privalote vengti, o prisimindamas mano palyginimą būti budrus ir pasirengęs atleisti valą, kai tik hercogas ims blaškytis, apimtas įniršio. Jis greitai išsikvėps, jeigu jo siautėjimui nebus priešinamasi, ir netruksite pastebėti, jog taps draugiškesnis ir sukalbamesnis.

– Vis dėlto, – tarė karalius susimąstęs, – tikriausiai esama kokių ypatingų reikalavimų, kurie mano pusbrolio širdžiai mielesni už kitus. Jeigu aš tatai žinočiau, pone Filipai...

– Menkiausias reikalavimas taps pačiu svarbiausiu, jeigu tik jūsų didenybė bandysite jam pasipriešinti, – atsakė de Kominas. – Mano pone, drąsiai galiu viena pasakyti, kad bet koks mėginimas susitarti žlugs, jeigu neatsižadėsite Viljamo de la Marko ir lježiečių.

– Jau sakiau, kad jų atsižadėsiu, – pakartojo karalius, – nieko daugiau tie niekšai ir neverti – pradėjo maištą tokiu nepalankiu momentu, kad aš galėjau galvą palydėti.

– Kas padega minos dagtį, greitai turi laukti ir sprogimo, – tarė istorikas. – Bet hercogas Karolis tikėsis iš jūsų didenybės ne vien pažado jų neberemti. Žinokite, jis reikalaus, kad jūsų didenybė padėtumėt numalšinti sukilimą ir savo dalyvavimu pritartumėt tai bausmei, kurią jis sumanė maištininkams.

– Tatai vargu ar derinsis su mūsų orumu, de Kominai, – suabejojo karalius.

– Atsisakymas tai padaryti vargu ar derinsis su jūsų saugumu, – perfrazavo de Kominas. – Karolis yra pasiryžęs įrodyti Flandrijos gyventojams, kad jokios viltys, jokie Prancūzijos pažadai neapsaugos jų nuo Burgundijos rūstybės ir keršto, jeigu mėgins maištauti.

– Bet, pone Filipai, aš kalbėsiu atvirai, – atsiliepė karalius. – Jeigu mes kaip nors uždelstume, ar tie Lježo nenaudėliai neatsilaikytų vieni prieš hercogą Karolį? Tų niekšų yra daug, ir jie atkaklūs. Ar jie neįstengtų apginti savo miesto nuo hercogo?

– Su tūkstančio Prancūzijos šaulių parama, kurią jūsų didenybė jiems pažadėjo, gal ir galėtų šį tą nuveikti, bet...

– Kurią aš pažadėjau? – sušuko karalius. – Gerasis pone Filipai, tai šmeižtas, ir tu mane užgauni taip sakydamas...

– Tačiau be tos paramos, – toliau dėstė de Kominas, nepaisydamas karaliaus žodžių, – kadangi jūsų didenybei dabar vargu ar atrodys patogu padėti, – kažin ar lježiečiai gali tikėtis apginti miestą, kurio sienose didžiulės spragos, išmuštos Karolio po Sen Trono mūšio, tebėra neužtaisytos? Eno, Brabanto ir Burgundijos ietininkai gali pro jas praeiti po dvidešimt žmonių gretose.

– Besmegeniai asilai! – pasipiktino karalius. – Jeigu jie patys taip nesugeba savimi pasirūpinti, tai ir man nėra ko jų ginti. Dėstyk toliau! Aš nė nemanau dėl jų kivirčytis.

– Kitas reikalavimas, bijau, dar labiau sužeis jūsų didenybei širdį, – tarė de Kominas.

– A! – atsiliepė karalius. – Turi galvoj tas prakeiktas vedybas! Aš nesutiksiu, kad būtų sulaužytas susitarimas tarp mano dukters Joanos ir mano pusbrolio Orleaniečio – tatai išplėštų Prancūzijos skeptrą iš ma-

nęs ir mano palikuonių. Juk tas silpnas berniukas dofinas yra pakąstas žiedas, kuris nuvys, nedavęs vaisių. Apie šias Joanos vedybas su Orleaniečiu aš galvojau dienų dienas, sapnavau naktų naktis. Sakau tau, pone Filipai, aš negaliu leisti jų išardyti! Be to, tiesiog nežmoniška reikalauti iš manęs, kad pats savo rankomis sugriaučiau tiek puoselėtą savo politikos planą ir nuo pat jaunystės nuskirtos poros laimę.

– Nejau jie taip myli vienas kitą? – paklausė de Kominas.

– Bent jau viena pusė tikrai myli, – atsakė karalius, – ir tai yra toji, dėl kurios aš jaučiu pareigą labiausiai nerimauti. Bet tu šypsaisi, pone Filipai... netiki meilės jėga.

– O ne, – prieštaravo de Kominas, – jeigu leisite pasakyti, valdove, tai aš ja labai tikiu ir todėl ketinau pasiteirauti, ar nepritartumėt noriau siūlomoms Orleano hercogo vedyboms su Izabele de Krua, jeigu jums įrodyčiau, jog toji grafaitė taip myli kitą, kad tos vedybos jokiu būdu neįvyks.

– O! – atsiduso karalius Liudvikas. – Gerasis, brangusis mano drauge, iš kokio kapo rūsio ištraukei tokią numirėlio paguodą? Ji myli! Iš tikrųjų! Kalbėkim tiesiai. Tegu Orleanietis ir bjaurisi mano dukterim Joana, tačiau jeigu ne šitaip nelemtai susipynusios aplinkybės, jis jau būtų ją vedęs. Tad pagalvoki, de Kominai, nejau toji mergužėlė, dar šitaip verčiama, galės jo atsisakyti, tuo labiau kad jis – Prancūzijos sūnus. O ne, Filipai! Nėra ko tikėtis, kad ji priešinsis vedyboms su tokiu įsimylėjėliu. *Varium et mutabile*[185], Filipai.

– Jūsų didenybė galite šiuo atveju apsirikti, negana įvertindamas jaunosios grafaitės užsispyrimą. Ji yra kilusi iš ryžtingos ir atkaklios giminės. Be to, aš nugirdau iš Krevkero, kad ji romantiškai įsimylėjusi jauną riterį, kuris, reikia pasakyti tiesą, padarė jai nemažai paslaugų kelionėje.

– Štai kaip! – nusistebėjo karalius. – Įsimylėjusi mano gvardijos šaulį Kventiną Dervardą?

– Tą patį, man rodos, – atsakė de Kominas. – Jis buvo paimtas į nelaisvę drauge su grafaite, kai jie keliavo beveik vieni.

– O, tegu būna pašlovintas dangiškasis mūsų Dievas Tėvas ir Dievo Motina, monsinjoras šventasis Martynas ir monsinjoras šventasis Julijonas! – sušuko karalius. – Ir tebūna godojamas ir aukštinamas

mokytasis Galeotis, kuris išskaitė iš žvaigždžių, kad šio jaunuolio likimas susijęs su manuoju! Jeigu toji mergužėlė taip jį įsimylėjusi, kad pasipriešins Burgundo valiai, šis Kventinas iš tikrųjų neregėtai man pasitarnavo.

– Aš tuo tikiu, mano pone, – patvirtino de Kominas. – Pasak Krevkero, atrodo, kad jinai nepasiduos Burgundui. Be to, kilnusis hercogas Orleanietis, be abejo, nenorės atstumti mielosios savo pusseserės, su kuria jis jau taip seniai sužadėtas, kaip jūsų didenybė teikėtės ką tik spėtinai užsiminti.

– Hm! – numykė karalius. – Bet tu nesi matęs mano dukters Joanos. Viena bėda, žmogau!.. Tikra pelėda, kurios aš pats gėdijuosi! Bet tegu tik Orleanietis būna protingas ir veda ją, o paskui gali sau lakstyti paskui visas Prancūzijos gražuoles, aš tai iš anksto leidžiu. Na, dabar, Filipai, jau iki galo išdėstei savo valdovo reikalavimus?

– Aš supažindinau jus, pone, su tais punktais, dėl kurių jis šiuo metu labiausiai linkęs jus spausti. Tačiau jūsų didenybė gerai žino, jog hercogo ūpas yra kaip upokšnis, kuris ramiai teka tik tada, kai jo srautas nesutinka jokių kliūčių. O dėl ko jis gali įtūžti, neįmanoma įspėti. Jeigu netikėtai iškiltų aikštėn aiškūs įrodymai, kad jūsų didenybė buvote sudaręs sąmokslą (atleiskite už šiuos žodžius, nes nėra laiko ieškoti tinkamų) su lježiečiais ir Viljamu de la Marku, tai padariniai gali būti baisūs. Beje, gauta keistų žinių iš to krašto: sako, de la Markas vedęs Ameliną, vyresniąją grafaitę de Krua.

– Ta sena paikša tiek kliedėjo dėl vedybų, jog būtų ištekėjusi net už šėtono, – tarė karalius. – Mane labiau stebina, kad tas žvėris de la Markas ją vedė.

– Taip pat sklinda gandai, – toliau kalbėjo de Kominas, – kad de la Marko pasiuntinys, ar heroldas, artėja prie Peronos. Tatai gali hercogą baisiausiai įsiutinti. Tikiuosi, jis neturi jokių laiškų ar ko panašaus, kas įrodytų, jog jūsų didenybė ten pridėjote ranką.

– Laiškų Laukiniam Šernui? – atsiliepė karalius. – Ne, ne, pone Filipai, aš nebuvau toks kvailas, kad švaistyčiau perlus kiaulėms. Retiems susižinojimams su tuo neraliuotu galviju naudojau tik žodinius prane-

šimus, kuriems samdydavau tokius niekingus vergus ir bastūnus, kad jų liudijimas negaliotų net vištidės išplėšimo byloje.

– Tada aš galiu tik patarti, – tarė de Kominas atsisveikindamas, – kad ir toliau jūsų didenybė būtumėt budrus, orientuotumėtes įvykiuose ir vengtumėt su hercogu tokių žodžių ir argumentų, kurie tegu ir derėtų jūsų orumui, bet kenktų dabartinei padėčiai.

– Jeigu mano orumas, – atsiliepė karalius, – ims man kenkti – nors tai atsitinka retai, kai tenka galvoti apie svarbesnius dalykus, – aš turiu nuo jo specialų vaistą. Man tereikia pažvelgti į vieną nykų kambarėlį, pone Filipai, ir prisiminti Karolio Naiviojo mirtį. Ir tatai pagydys mane taip pat veiksmingai, kaip kad šalta maudynė atvėsina karštligę. O dabar, mano bičiuli ir patarėjau, tau turbūt reikia keliauti? Žinok, pone Filipai, ateis laikas, kai tau įgris mokyti didžiosios politikos tą Burgundijos bulių, kuris negali suprasti paprasčiausių tiesų. Tada, jeigu Liudvikas de Valua dar bus gyvas, tu rasi draugą Prancūzijos dvare. Aš kartoju, bičiuli Filipai, būtų tikra palaima mano karalystei, jeigu kada tave laimėčiau. Tu, puikiai išmanydamas valstybės reikalus, turi dar sąžinę, galinčią įžvelgti ir atskirti, kas bloga ir kas gera. Teatleidžia man dangiškasis Tėvas, Dievo Motina ir monsinjoras šventasis Martynas, bet Olivjė ir Baliu širdys kietos kaip girnų akmuo, o mano gyvenimas apkartęs nuo atgailos ir sąžinės graužimo už nusikaltimus, kuriuos jie verčia mane daryti. Ir tik tu, pone Filipai, kuris valdai dabarties ir praeities laikų išmintį, tik tu gali pamokyti, kaip tapti didžiam ir likti doram.

– Sunkus uždavinys, ir tik nedaugeliui yra tai pasisekę, – atsakė istorikas, – bet vis dėlto tai įmanoma valdovams, kurie to trokšta. O dabar, jūsų didenybe, būkite pasirengęs netrukus susitikti su hercogu.

Liudvikas ilgai žiūrėjo Filipui įkandin, kai tas išėjo iš kambario, o paskui pratrūko karčiai kvatoti.

– Jis kalbėjo man apie žvejį, o aš jį ir pamoviau kaip upėtakį ant kabliuko. Manosi esąs doras, kad nepaėmė jokio kyšio, pasitenkino tik maloniais mano žodžiais ir pažadais, apsidžiaugęs, kad galės atkeršyti už įžeistą savo tuštybę! Ką gi, jis tik nusiskriaudė atsisakydamas pinigų, o nė per nago juodymą netapo doresnis. Šiaip ar taip, jis priklausys man,

nes turi iš visų jų gudriausią galvą. Na, o dabar teks medžioti kur kas didesnį žvėrį! Reikės stoti prieš Leviataną Karolį, kuris bematant atplauks čia, skrosdamas vandenis. Man reikia kaip drebančiam jūreiviui išmesti už borto statinę[186] jam pažaisti. Bet gal ateis diena, kai aš suvarysiu jam į vidurius žeberklą.*

* Apie susitikimą su Liudviku Peronoje de Kominas rašo savo memuaruose. Jis perėjo tarnauti pas Prancūzijos karalių apie 1472 metus. Mirus Liudvikui šis patarėjas aštuoniems mėnesiams jo dukters buvo įkalintas viename iš aprašytų narvų už ryšius su asmenimis, kurie buvo jos nemalonėje. Vėliau Karolis VIII ir Liudvikas XII naudojosi šio istoriko paslaugomis, spręsdami svarbius valstybės reikalus.

XXXI SKYRIUS

Pasimatymas

Kary, byloki tiesą. Tu, skaistveide,
Tesėki pažadą, – palik melu
Suktybes regzt senatvei gudragalvei.
Tyri jūs būkit it aušros dangus,
Dar grynas nuo dienovidžio ūkų.

„Apklausa"

Tą grėsmingą ir reikšmingą rytą, prieš įvykstant dviejų valdovų susitikimui Peronos pilyje, Olivjė Denas, veikdamas kaip aktyvus ir sumanus agentas, stengėsi užkariauti palankumą Liudvikui visose pusėse čia dovanomis, čia pažadais, kad kai įsiliepsnos hercogo pyktis, visi aplinkui būtų suinteresuoti gesinti, o ne kurstyti tą gaisrą. Olivjė slankiojo it nakties šešėlis nuo palapinės prie palapinės, nuo namo prie namo, palenkdamas sau draugus, bet ne apaštališkais metodais, o Mamonos nedorybėmis[187] – kaip yra pasakyta apie kitą veiklų politinį agentą, „jo pirštai gribštelėjo kiekvieno delną, jo lūpos kuštelėjo į kiekvieno ausis." Ir taip įvairiais keliais, – vieną kitą jų mes anksčiau minėjome, – jis palenkė daugelį Burgundijos didikų, kurie arba turėjo ko nors viltis iš Prancūzijos ar jos bijoti, arba kurie manė, kad, Liudviko galybei pernelyg sumažėjus, jų hercogas, ko gera, drąsiai ir niekieno netrukdomas ims siekti despotiškos valdžios, į kurią iš prigimties buvo linkęs.

Ten, kur Olivjė įtardavo, kad jo paties pasirodymas ar įtikinėjimas gali būti ne toks veiksmingas, jis panaudodavo kitus karaliaus pavaldinius. Šitaip per grafo de Krevkero malonę jis pasiekė, kad lordas Krofordas, lydimas Randuotojo, pasikalbėtų su Kventinu Dervardu, kuris nuo pat atvykimo į Peroną buvo laikomas savotiškoje garbės nelaisvėje. Kaip priežastis prašyti šio susitikimo buvo nurodyti asmeniški reikalai, bet labai galimas daiktas, kad Krevkeras bijodamas, jog jo valdovas įpykintas nesigriebtų negarbingo smurto prieš Liudviką, pasistengė pasirūpinti, kad Krofordas galėtų pamokyti jaunąjį šaulį, kaip naudingai paliudyti savo valdovui.

Trijų škotų susitikimas buvo nuoširdus ir net jaudinamas.

– Tu šaunus vyrukas, – tarė Krofordas, glostydamas galvą jaunajam Dervardui kaip senelis vaikaičiui. – Po šimts pypkių, esi laimės kūdikis, lyg būtum po laiminga žvaigžde gimęs.

– Tai dėl to, kad jis nuo tokios jaunumės stojo tarnauti gvardiečiu, – tarė Randuotasis. – Apie mane, mielas sūnėne, niekas tiek nešnekėjo, nes aš jau buvau dvidešimt penkerių, kai išsikrapščiau iš pažų.

– Tu buvai panašesnis į vaiduokliška kalnų pabaisą, o ne į pažą, Liudovikai, – pasakė senasis gvardijos vadas. – Tavo barzda buvo kaip kepėjo ližė, o nugara kaip Galijoto.

– Bijau, kad aš labai neilgai galėsiu džiaugtis šaulio vardu, – suabejojo Kventinas, nudelbęs akis. – Ketinu atsisakyti tarnybos gvardijoje.

Randuotasis nustebęs tiesiog žado neteko, o senojo Krofordo veidu šmėkštelėjo nepasitenkinimas.

Pagaliau Randuotasis šiaip taip ištarė:

– Atsisakyti! Mesti tarnybą škotų gvardijoje! Kur tai regėta? Aš nemainyčiau savo vietos su Prancūzijos konetabliu.

– Ramiau, Liudovikai, – ėmėsi raminti Krofordas. – Šis jaunuolis geriau negu mes, seniai, žino, kaip kreipti bures, kad į jas pūstų vėjas. Keliaudamas jis turbūt prisiklausė gražių pasakaičių apie karalių Liudviką ir dabar tikisi laimėti gerą kąsnį, pasidaręs burgundu ir viską papasakojęs Karoliui.

– Jeigu aš tuo tikėčiau, – supyko Randuotasis, – tai perskrosčiau jam gerklę savo ranka, tegu jis ir penkiasdešimt kartų būna mano sesers sūnus!

– Bet pirma, mielas dėde, tikiuosi, pasiteirautumėt, ar aš nusipelniau, kad su manim taip būtų elgiamasi? – atrėmė Kventinas. – O jūs, milorde, žinokite, kad aš nesu koks paskalų nešiotojas ir nei tardomas, nei kankinamas nepasakysiu nė žodžio karaliaus Liudviko nenaudai, tegu šį tą ir sužinojau, jam tarnaudamas. Kol kas tarnybinė mano priesaika liepia man tylėti. Bet aš neliksiu tarnauti ten, kur, be pavojų atvirame mūšyje su priešais, man dar draugai žabangas spendžia.

– Na, jeigu jis nesutinka žabangų spęsti, – nesupratęs Kventino, tarė Randuotasis ir liūdnai pažvelgė į Krofordą, – bijau, milorde, kad iš jo nieko gero neišeis. Aš kokius trisdešimt kartų buvau į jas įkliuvęs ir, man rodos, dvigubai tiek pats jas spendžiau, nes šitaip mūsų karalius labiausiai mėgsta kariauti.

– Tai tiesa, Liudovikai, – pritarė Krofordas. – Bet vis dėlto tu nusiramink, nes, man rodos, aš geriau už tave suprantu, kur čia šuo pakastas.

– Tepadeda jums Panelė Švenčiausioji, milorde, – palinkėjo Liudovikas, – tačiau aš jaučiuosi sužeistas iki širdies gelmių, kai pagalvoju, kad mano sesers sūnus bijo žabangų.

– Jaunuoli, – tarė Krofordas, – aš iš dalies nujaučiu, ką tu galvoji. Tu patyrei išdavystę, keliaudamas su karaliaus užduotimi, ir tau atrodo, jog valdovas pats ją sumanė.

– Taip, visą kelią, vykdant karaliaus pavedimą, man grėsė išdavystė, – atsakė Kventinas, – bet laimingai pavyko jos išvengti. Ar jo didenybė kaltas, ar nekaltas dėl to, aš tai palieku Dievui ir paties karaliaus sąžinei. Jis pamaitino mane, kai buvau alkanas, priglaudė, kai buvau benamis, ir aš neapsunkinsiu dabartinės jo padėties kaltinimais, kurie iš tikrųjų gali būti neteisingi, nes nugirdau juos tik iš niekingiausių lūpų.

– Brangus mano bernaiti, mielas vaikine! – tarė Krofordas, jį apkabindamas. – Tu galvoji, kaip dera tikram škotui! Tokie kaip tu pamiršta, kad buvo susiginčiję su draugu, kai šis yra priremtas prie sienos, ir prisimena tiktai, ką gero draugas yra padaręs.

– Jeigu milordas Krofordas apkabino mano sūnėną, – pradėjo Liudovikas Leslis, – tai ir aš apkabinsiu, nors norėčiau, kad tu žinotum, jog apie žabangas taip privalu išmanyti kiekvienam kareiviui, kaip kunigui privalu skaityti brevijorių.

– O, nutilk, Liudovikai, – pasakė Krofordas. – Pats esi asilas, brolau, jei nesupranti, kokią palaimą tau dangus atsiuntė su šio narsaus riterio asmeniu. O dabar pasakyk man, Kventinai, mano šaunuoli, ar karalius ką nors nujaučia apie šį narsų, krikščionišką ir vyrišką tavo pasiryžimą? Mat tam vargšui, atsidūrus tokioje bėdoje, reikia žinoti, kuo jis gali pasikliauti. O, kad jis būtų atsivedęs kartu visus gvardiečius! Bet tebūnie Dievo valia! Tai kaip manai, ar žino jis apie tavo sprendimą?

– Tikrai negaliu pasakyti, – atsakė Kventinas, – bet aš užtikrinau mokytąjį jo astrologą, Martijų Galeotį, jog esu pasiryžęs nutylėti visa, kas galėtų pakenkti karaliaus santykiams su Burgundijos hercogu. O savo įtarimų, prašau nesupykti, aš neatskleisiu net jums, milorde, ir, žinoma, juo mažiau buvau linkęs juos pasakyti filosofui.

– Oho! Štai kaip! – atsiliepė lordas Krofordas. – Vadinasi, Olivjė teisybę man sakė, kad Galeotis drąsiai pranašavo, kaip pats ateityje žadi laikytis. Ir man tikrai smagu patirti, kad šįsyk jis rėmėsi tikresniu dalyku negu žvaigždės.

– Pranašavo! – nusijuokė Randuotasis. – Bet žvaigždės jam turbūt niekad nepasakė, kad dorasis Liudovikas Leslis padėdavo vienai jo mergelei iššvaistyti skambiuosius dukatus, kuriuos jis žeria jai į skreitą.

– Cit, Liudovikai, – nutildė jį gvardiečių kapitonas. – Nutilk tu, nepraustaburni! Jeigu negerbi mano žilo plauko dėl to, kad ir aš pats geras plevėsa kadaise buvau, tai pagodok vaikino jaunystę bei nekaltumą ir nepliaukšk tokių nešvankybių...

– Tamstelė galite sakyti, kas jums patinka, – atsiliepė Liudovikas Leslis, – bet, dievaži, aiškiaregis Sondersas Sauplidžas, Glen-hulakino kurpius, buvo dukart vertesnis pranašas už Galotį, ar Galipotį, ar kaip jūs ten jį vadinate. Jisai išpranašavo, kad visi mano sesers vaikai kurią nors dieną mirs. Ir tai jis išpranašavo tą pačią valandą, kada jauniausiasis gimė, tai yra šis pats bernaitis Kventinas, kuris, aišku, atėjus laikui,

mirs, ir tada išsipildys kurpiaus pranašystė. Ir tuo labiau gaila, kad visa jų giminė žuvo – liko tik jis vienas. Tas Sondersas vieną dieną ir man išpranašavo, kad aš prasisieksiu per vedybas, kurios, aišku, taip pat kada nors įvyks, nors joms dar neatėjo metas. Sunku įspėti, kaip ir kada, nes man visai nerūpi brautis į moterystės stoną, o Kventinas dar tik bernaitis. Taigi tas Sondersas išpranašavo...

– Na, na, – sustabdė jį lordas Krofordas, – jeigu ta pranašystė nieko bendra neturi su mūsų reikalu, tai aš privalau nutraukti tave, gerasis mano Liudovikai. Dabar mums reikia palikti tavo sūnėną pasimelsti Švenčiausiajai Panelei, kad ji sustiprintų kilnų jo pasiryžimą. Juk šiame reikale vienas neatsargus žodis gali pridaryti tiek bėdos, kad paskui visas Paryžiaus Parlamentas negalės nieko pataisyti. Laiminu tave, mano bernaiti. Tu neskubėk pasitraukti iš gvardijos, nes netrukus mums teks šauniai susiremti, ir dienos šviesoje, be jokių pasalų.

– Aš taip pat tave laiminu, sūnėne, – tarė Liudovikas Leslis. – Jeigu tavim patenkintas kilnusis mūsų kapitonas, tai ir aš patenkintas, kaip jam pavaldus tarnyboje.

– Palaukite, milorde, – pasakė Kventinas ir pasivedė lordą Krofordą į šalį. – Aš privalau jums pasakyti, kad daugelį tų aplinkybių, kurios gali nulemti karaliaus Liudviko likimą ir kol kas turi būti laikomos paslapty, be manęs, žino dar vienas asmuo. To asmens su karaliumi nesieja nei pareiga, nei dėkingumas, todėl ji gali pamanyti, kad laikyti paslaptį nebūtina.

– *Ji!* – šūktelėjo Krofordas. – Dievaži, jeigu paslaptį žino moteris, tepasigaili mūsų Dievas, mes vėl atsitrenkėme į uolas!

– Negalvokite taip, milorde, – tarė Kventinas. – O verčiau paveikite grafą Krevkerą, kad jis leistų man pasikalbėti su grafaite Izabele de Krua, ir aš esu tikras, jog įtikinsiu ją saugoti paslaptį taip pat šventai, kaip aš, be abejo, saugosiu ir neprasitarsiu nieko, kas galėtų sukurstyti hercogą prieš karalių Liudviką.

Senasis lordas ilgai svarstė, žvelgė į lubas, paskui vėl į grindis, paskui pakraipė galvą ir pagaliau tarė:

– Čia yra kažkas, ko aš, dievaži, nesuprantu. Grafaitė Izabelė de Krua!.. Pasimatyti su tokia aukštakilme, žymios giminės ir turtuole

dama! Ir tu, paprastas Škotijos bernaitis, esi toks tikras, kad ji tavęs klausys? Arba pernelyg savim pasikliauni, jaunasis mano drauge, arba toje kelionėje nesnaudei. Tačiau, prisiekiu šventojo Andriejaus kryžiumi, aš pasistengsiu palenkti Krevkerą, o kadangi jis iš tikrųjų bijo, kad hercogas Karolis nesiimtų kraštutinių veiksmų prieš karalių, tai, man rodos, patenkins tavo prašymą, nors tas prašymas išties gana juokingas.

Tai taręs ir gūžtelėjęs pečiais, senasis lordas išėjo iš kambario, lydimas Liudoviko Leslio, kuris, pamėgdžiodamas savo viršininko miną, stengėsi atrodyti toks pat mįslingas ir orus kaip Krofordas, nors ir nežinojo, dėl ko tasai stebisi.

Po keleto minučių Krofordas grįžo, bet jau be savo palydovo Randuotojo. Senis atrodė taip keistai linksmas, juokėsi ir kikeno pats sau, nors tai visai netiko jo rūsčiam ir rimtam veidui, ir vis kraipė galvą, lyg būtų privalėjęs smerkti kažką, kas jam atrodė nepaprastai komiška.

– Po galais, tėvynaini, – tarė jis, – tu ne pėsčias. Esi tikras vyras, jei pavergei tokią gražuolę! Nuo tavo prašymo Krevkeras susiraukė, lyg acto išgėręs, ir prisiekė visais Burgundijos šventaisiais, kad jeigu negrėstų pavojus valdovų garbei ir taikai tarp karalysčių, tu niekad neišvystum net grafaitės Izabelės kurpaitės pėdsako ant žemės. Jeigu jis neturėtų žmonos, ir gana gražios, būčiau pamanęs, jog pats ketina susiremti ietimis, tikėdamasis grafaitės sau. O gal jis galvoja apie savo sūnėną, grafą Stefaną... Grafaitė!.. Ar ne per aukštai užplasnojai, a? Na, eime. Žinok tik, kad pasimatymas su ja bus trumpas. Bet aš manau, tu veltui laiko neleisi... Cha cha cha! Dievaži, negaliu net išbarti tavęs, kad taikai į tokias aukštybes, taip ima juokas...

Įraudusiais skruostais, įsižeidęs ir sutrikęs dėl stačiokiškų seno kareivos užuominų, susierzinęs, kad tokia absurdiška jo meilė atrodo kiekvienam labiau patyrusiam žmogui, Dervardas tylomis nusekė paskui lordą Krofordą į Uršuliečių vienuolyną[188], kuriame grafaitė buvo apgyvendinta, ir laukiamajame išvydo grafą de Krevkerą.

– Vadinasi, jaunasis riteri, – rūsčiai tarė grafas, – jums reikia dar kartą susitikti su gražiąja romantiškos jūsų kelionės bendražyge?

– Taip, milorde grafe, – drąsiai atsakė Kventinas. – Ir dar svarbiau – man reikia pasimatyti su ja vienam.

– Niekada! – atrėžė grafas de Krevkeras. – Lorde Krofordai, tik pagalvokite! Ši grafaitė, seno mano draugo ir bendražygio duktė, turtingiausia Burgundijos įpėdinė, prisipažino man, kad ji... Bet aš čia... Žodžiu, ji yra paikša, o šitas jūsų riteris – įžūlus pasipūtėlis. Trumpai tariant, jų negalima palikti vienų.

– Tada aš nepasakysiu grafaitei nė žodžio, – didžiai nudžiugęs atkirto Kventinas. – Tegu aš ir įžūlus pasipūtėlis, bet jūs išdavėte man tokį dalyką, apie kurį nė svajoti nedrįsau.

– Tai tiesa, mano drauge, – tarė Krofordas. – Jūs neprotingai pasielgėte, tai jam pasakydamas, bet kadangi prašote mano patarimo, tai štai: aure kambaryje yra tvirtos ir stiprios grotos – pasitikėkite jomis, palikite juos, ir tegu sau plepa kiek tinkami. Na kaip? Nejau karaliaus gyvybė, o gal ir daugelio tūkstančių gyvybės niekai prieš tai, kad du jaunikliai mažumą paburkuos vienas kitam į ausį!

Tai sakydamas lordas tempte išsitempė iš kambario Krevkerą, kuris ėjo labai nenoromis ir vis piktai dėbčiojo į jaunąjį šaulį.

Netrukus grafaitė Izabelė priėjo iš kitos pusės prie grotų ir, pamačiusi Kventiną vieną, staiga sustojo ir valandėlę negalėjo pakelti akių.

– Bet kodėl aš turėčiau būti nedėkinga tik dėl to, – pagaliau prabilo ji, – kad žmonės be reikalo įtarūs? Mano drauge... Mano išgelbėtojau! Aš beveik galiu taip jus pavadinti, nes buvau persekiojama tiekos išdavysčių... Mano vienintelis ištikimas ir atsidavęs drauge!

Tardama šiuos žodžius, grafaitė ištiesė jam pro grotas rankutę, net leido palaikyti, ir jis apibėrė ją visą bučiniais, sumišusiais su ašaromis.

Jinai tepasakė:

– Dervardai, jeigu tai nebūtų paskutinis mūsų susitikimas, aš nebūčiau pasidavusi tokiai paikystei.

Prisiminusios, nuo kiek pavojų Izabelę apsaugojo Kventinas, ir kad jis iš tiesų buvo vienintelis ištikimas ir uolus jos gynėjas, mielosios mano skaitytojos, net jeigu tarp jų pasitaikys grafaičių bei turtingų paveldėtojų, gal atleis jai už šį nusižeminimą.

Bet pagaliau grafaitė atitraukė rankutę ir, žengtelėjusi žingsnį nuo grotų, paklausė Dervardą sumišusiu balsu, ko jis norįs ją prašyti.

– Kad jūs atėjot su prašymu, – tarė ji, – man pasakė senasis Škotijos lordas, kuris ką tik čia lankėsi su mano giminaičiu Krevkeru. Jei tas prašymas bus protingas ir vargšė Izabelė galės jį išpildyti nepažeisdama savo garbės ir priedermių, tada neabejokite mano jėgomis. Tiktai meldžiu, nekalbėkite neatsargiai, – pridėjo ji, nedrąsiai apsidairydama, – nesakykite nieko, kas galėtų mudviem pakenkti, jeigu nugirstų pašalinė ausis.

– Nebijokite, kilnioji grafaite, – tarė Kventinas sielvartingai. – Argi čia aš galėčiau pamiršti tą bedugnę, kuria likimas mus atskyrė, ar užtraukti jums išdidžiųjų jūsų giminaičių priekaištus, kad jūs įkvėpėte karščiausią meilę tam, kuris ne toks turtingas ir galingas kaip jie... bet kilnumo ne mažiau kilnus. Tegul šią meilę užmiršta kaip sapną visi, išskyrus vieną širdį, kuriai tas sapnas amžiams atstos tikrovę.

– Liaukitės! Maldauju! – sudraudė jį Izabelė. – Dėl savęs paties... dėl manęs... Nekalbėkite apie tai. Verčiau sakykite, ko norite mane prašyti.

– Atleidimo tam, – atsakė Kventinas, – kuris savanaudiškais sumetimais elgėsi kaip jūsų priešas.

– Man rodos, aš atleidžiu visiems savo priešams, – tarė Izabelė. – Ak Dervardai, iš kokių pavojų jūsų drąsa ir šaltakraujiškumas išgelbėjo mane! Toji kruvina menė... Gerasis vyskupas... Aš tik vakar viską sužinojau apie tą siaubą, kurį tada apsvaigusi regėjau!

– Negalvokite apie tai, – paprašė Kventinas išvydęs, kaip jos skruostai, pirmiau užsiplieskę raudoniu, dabar bemat mirtinai išblyško. – Nebesigręžkite į praeitį, o drąsiai žiūrėkite į priekį, kaip dera tiems, kurie žengia pavojingu keliu. Klausykite, ką pasakysiu. Jums geriau nei kam kitam žinoma, kas iš tikrųjų karalius Liudvikas yra – klastingas intrigantas politikas. Bet jeigu dabar jį apkaltinsite tuo, kad kurstė jus pabėgti, o dar svarbiau – planavo atiduot į rankas de la Markui, tai šiuo momentu jis gali būti pasmerktas mirti ar nušalintas nuo sosto, ir tarp Prancūzijos ir Burgundijos neišvengiamai kiltų kruviniausias karas, kokį kada šios šalys kariavo.

– Ne, aš neleisiu, kad tokios nelaimės įvyktų per mane, jeigu jų galima išvengti, – atsakė grafaitė Izabelė. – Ir patikėkite, mažiausio jūsų prašymo užtektų pamiršti kerštui, jei net ir karštai šito trokščiau. Nejau aš labiau atsiminsiu karaliaus Liudviko padarytas nuoskaudas negu neįkainojamas jūsų paslaugas? Tačiau ką man daryti? Kai būsiu pašaukta pas savo valdovą Burgundijos hercogą, turėsiu arba stovėti be žado, arba kalbėti tiesą. Tylėsiu – pasirodysiu nepaklusni... O meluoti... juk jūs pats nenorėsite, kad meluočiau.

– Žinoma, ne, – pritarė Dervardas, – bet liudydama apie Liudviką apsiribokite tuo, ką pati tikrai žinote, jog tai tiesa. O jei teks pasakyti, ką iš kitų girdėjote, tai nors ir patikimi tie gandai atrodys, laikykite juos tiktai gandais ir neišsiduokite, kad pati jais tikite. Susirinkusi Burgundijos Taryba negali pasielgti su monarchu neteisingai, nes mano šalyje teisingumas garantuojamas net menkiausiam nusikaltėliui. Taryba turės pripažinti jį esant nekaltą, kol nebus pateikta aiškių, tikrų įkalčių. Todėl tai, kas atrodys abejotina iš jūsų liudijimo, turės būti paremta faktais, o ne nuogirdomis.

– Man rodos, aš jus suprantu, – atsakė grafaitė Izabelė.

– Aš paaiškinsiu dar smulkiau, – tarė Kventinas ir jau buvo bepradedąs dėstyti pavyzdžius, bet tuo tarpu suskambo vienuolyno varpas.

– Tai ženklas, kad mums reikia skirtis... skirtis visam laikui! – sušuko grafaitė. – Bet nepamirškite manęs, Dervardai... Aš niekada nepamiršiu jūsų... širdingų jūsų paslaugų...

Negalėdama daugiau kalbėti, ji ištiesė rankutę, Dervardas vėl ją prispaudė prie savo lūpų. Ir aš pats nežinau, kaip atsitiko, kad stengdamasi ištraukti rankutę grafaitė priėjo taip arti grotų, jog Kventinas pasijuto padrąsintas bučiniu pasakyti sudie. Jaunoji grafaitė nesudraudė jo... Turbūt nebuvo tam laiko, nes Krevkeras ir Krofordas, kurie viską matė pro stebėjimo angą, o gal net ir girdėjo, kas įvyko, įskubėjo į laukiamąjį, pirmasis liepsnodamas pykčiu, antrasis juokdamasis ir prilaikydamas grafą.

– Atgal į savo kambarį, panele! Į savo kambarį! – sušuko grafas Izabelei, kai ji, užsimetusi šydą, skubiai pasitraukė. – Jus vertėtų uždа-

ryti į celę ir palaikyti su duona ir vandeniu. O jūs, kilnusis pone, esate tikras akiplėša... Ateis laikas, kada karalių ir karalysčių interesai nebepriklausys nuo tokių kaip tu, ir tada sulauksi bausmės, kad toks elgeta išdrįsai pakelti akis...

– Gana! Liaukitės! Nusiraminkite, grafe! – nutraukė jį senasis lordas. – O jums, Kventinai, įsakau tylėti ir eiti į savo būstinę... Jūsų panieka, pone Krevkerai, čia visai ne vietoje, dabar aš tai galiu pasakyti, kai jis išėjo. Kventinas Dervardas toks pat kilmingas kaip ir karalius, tik, kaip sako ispanai, ne toks turtingas. Jis toks pat bajoras kaip ir aš, o aš esu savo giminės galva. Todėl nutilkite, žmogau, nes neturite teisės mums grasinti.

– Milorde, milorde! – nekantriai sušuko Krevkeras. – Šių svetimšalių samdinių įžūlumas net priežodžiu tapo, ir jūs turėtumėte verčiau juos sudrausti, o ne padrąsinti, jeigu esate jų vyresnysis.

– Pone grafe, – atsiliepė Krofordas, – aš įsakinėju savo šauliams jau penkiasdešimt metų, neklausdamas patarimo nei prancūzo, nei burgundo ir, jums leidus, ketinu taip elgtis tol, kol turėsiu šį postą.

– Gerai, gerai, milorde, – apsiramino Krevkeras, – aš nenorėjau jūsų užgauti. Dėl rango, kaip ir dėl amžiaus, jums galima atleisti tokį karštuoliškumą. O dėl šių jaunų įsimylėjėlių, tai aš pamiršiu, kas tarp jų buvo, bet pasirūpinsiu, kad ateityje jie daugiau niekad nesusitiktų.

– Tik neprisiekite savo sielos išganymu, Krevkerai, – tarė senasis lordas juokdamasis. – Sakoma, kad kalnas su kalnu susitinka, tai kodėl mirtingieji negalėtų susitikti, jeigu jie turi kojas, jei yra kupini gyvybės ir meilės, kuri juos stumia vieną prie kito. Tas bučinys, Krevkerai, buvo tikrai iš meilės... Man rodos, tai blogas ženklas.

– Jūs vėl mėginate mane išvesti iš kantrybės, – pasakė Krevkeras, – bet aš nesuteiksiu jums to malonumo. Klausykite! Varpas skambina rinktis į pilį... į baisų pasitarimą, kurio padarinius tik vienas Dievas gali numatyti.

– Tuos padarinius ir aš galiu numatyti, – atsikirto senasis Škotijos lordas. – Jeigu prieš karaliaus asmenį bus griebtasi smurto, tai nors jis turi nedaug draugų ir jie apsupti priešų, valdovas nežus vienišas ir už jį

neliks neatkeršyta. Tiktai skaudu, kad griežti jo paties įsakymai neleido man tinkamai pasirengti šitokiam atvejui.

– Milorde Krofordai, – tarė grafas, – pasirengti tokiai blogybei reikštų ją išprovokuoti. Vykdykite jo didenybės savo valdovo įsakymus, neduokite dingsties smurtui, per greit įsižeisdamas, ir pamatysite, kad diena praeis kur kas sklandžiau, negu jums dabar atrodo.

XXXII SKYRIUS

Apklausa

Aš, pusbroli, geidžiu tavosios meilės, –
Nereikia man apsimesto lipšnumo.
Gana klūpot! – Žinau, širdis tava
Nenuolanki, nors tu ant kelių puolei.
V. Šekspyras „Ričardas II"[189]

Pasigirdus pirmiems varpo dūžiams, šaukiantiems žymiuosius Burgundijos didžiūnus į pasitarimą su nedaugeliu Prancūzijos perų, kurie jame galėjo dalyvauti, hercogas Karolis, lydimas nedidelės svitos, ginkluotos ietimis bei alebardomis, įžengė į Herberto bokšto menę Peronos pilyje. Karalius Liudvikas, laukiantis šio vizito, atsistojo, žengė porą žingsnių hercogo link ir liko sustingęs oria poza. Nors šiaip jis vilkėdavo neišvaizdžiais drabužiais ir paprastai būdavo familiarus, mokėjo laikytis didingai, kada matė reikalą. Jo ramumas ir santūrumas tokią kritišką akimirką aiškiai paveikė konkurentą, kuris, įėjęs į menę skubiais žingsniais, staiga nutaisė eigastį, labiau derančią didžiam vasalui savo siuzereno valdovo akivaizdoje. Matyt, hercogas buvo iš anksto nusprendęs bent pradžioje elgtis su Liudviku pagal visus reikalavimus, atitinkančius aukštą jo padėtį, tačiau iš karto krito į akis, kad jam prireikė didelių pastangų suvaldyti ugningą, nepažabojamą savo temperamentą, nuslėpti pyktį ir kerštо troškimą, kunkuliuojantį krūtinėje. Todėl nors

jis ir stengėsi, kad judesiai ir kalba būtų galantiški ir pagarbūs, hercogo skruostai čia raudo, čia balo, šneka buvo kapota, šiurkšti ir nelygi, rankos virpėjo nuo tramdomų judesių, jis raukėsi ir iki kraujo kramtė lūpas, – žodžiu, iš kiekvieno gesto ir žvilgsnio ryškėjo, kad šiam karščiausio būdo valdovui, koks kada gyveno pasaulyje, buvo užėjęs baisus įniršio priepuolis.

Karalius stebėjo šią aistrų kovą ramiai ir nesijaudindamas. Mat nors hercogo akyse jis išskaitė, jog jam gresia kraupi mirtis, kurios bijojo kaip kiekvienas mirtingas ir nuodėmingas žmogus, tačiau buvo pasiryžęs kaip sumanus ir apdairus vairininkas nepasiduoti baimei ir nepaleisti iš rankų vairo, kol dar rusena viltis laivą išgelbėti įžvalgiai manevruojant. Todėl kai hercogas šiurkščiu ir užsikertančiu balsu kažką pratarė apie menką karaliaus būstą, Liudvikas nusišypsojęs atsakė, kad kol kas negalįs skųstis, nes iki šiol Herberto bokštas jam buvo geresnė buveinė negu vienam iš jo protėvių.

– Vadinasi, jums papasakota bokšto istorija? – nusistebėjo Karolis. – Taip... Čia jis buvo nužudytas... Bet tai atsitiko todėl, kad jis atsisakė užsidėti gobtuvą ir baigti dienas vienuolyne.

– Ir kvailai pasielgė, – atkirto Liudvikas apsimetęs, jog tas jo visai nejaudina. – Juk jis mirė kankinio mirtim, nenusipelnęs tapti šventuoju.

– Aš atėjau, – prabilo hercogas, – melsti jūsų didenybę dalyvauti didžios reikšmės pasitarime, kuriame turi būti apsvarstyti svarbūs Prancūzijos ir Burgundijos gerovės klausimai. Jūs tuoj pat susitiksite su Tarybos nariais... tai yra, – jeigu jūsų bus tokia valia...

– O ne, mielas mano brolau, – pasakė karalius, – nereikia tokio perdėto mandagumo: nemaldaukite ten, kur galite įsakyti. Tad į Tarybą, jeigu tokia jūsų malonybės valia! Mano svita, deja, gana reta, – pridūrė jis, pažvelgdamas į savo palydovus, kurie išsirikiavo jį lydėti, – bet jūs, brolau, užtat blizgėsite už du.

Žengdami paskui Auksinės Vilnos riterį, vyresnįjį Burgundijos heroldą, abu valdovai paliko grafo Herberto bokštą ir įėjo į pilies kiemą, kuris, kaip Liudvikas pastebėjo, buvo pilnas hercogo gvardiečių ir karių, prašmatniai išsipuošusių ir kariškai išsirikiavusių. Perėję skersai kiemą,

jie įžengė į posėdžių menę, kuri buvo kur kas vėliau statytoje pilies dalyje negu toji, kur Liudvikas dabar gyveno, ir kuri, nors ir apleista, paskubomis buvo paruošta viešo pasitarimo iškilmėms. Dvi garbės krasės stovėjo ant pakylos po baldakimu. Karaliui skirtoji buvo dviem pakopom aukščiau už tą, į kurią turėjo sėsti hercogas. Kokia dvidešimt aukščiausių didikų pagal rangą buvo susėdę abipus sosto krasių. Ir atsitiko taip, kad kai abu valdovai atsisėdo, tas asmuo, kurio teisti, – nes taip galima teigti, – buvo sušaukta Taryba, sėdėjo aukščiausioje vietoje ir atrodė čia pirmininkaująs.

Galbūt norėdamas, kad nebūtų toks ryškus šis kontrastas ir kad iš to, ko gera, nekiltų nesusipratimų, hercogas Karolis, vos linktelėjęs karaliaus pusėn, iškart ėmė ir pradėjo posėdį tokiais žodžiais:

– Ištikimieji mano vasalai ir patarėjai! Jūs žinote, kokių neramumų yra buvę mūsų teritorijose, valdant mano tėvui ir man pačiam, kai vasalai sukyla prieš savo siuzereną ir pavaldiniai prieš savo valdovus. Net šiuo momentu mes akivaizdžiai regime, kokios baisios blogybės įvyko pas mus. Grafaitė Izabelė de Krua ir jos giminaitė Amelina skandalingai pabėgo ieškoti prieglobsčio svetimoje karalystėje, sulaužydamos mums duotą ištikimybės priesaiką, ir už tai turi būti konfiskuoti jų lenai. Įvyko ir kitas, dar baisesnis ir didžiai apverktinas įvykis – žiauriai nužudytas mylimas mūsų brolis ir sąjungininkas, Lježo vyskupas, be to, sukilo išdavikiškas miestas, kuris buvo pernelyg švelniai nubaustas už paskutinį maištą. Mes gavome žinių, kurios įrodo, kad šių liūdnų įvykių priežastis buvo ne tik tų moterų neišmanymas bei paikumas ir išpuikusių miestelėnų akiplėšiškumas, bet ir svetimos valstybės intrigos, galingo kaimyno kišimasis, nors iš pastarojo, jeigu už gera mokama geru, Burgundija negalėjo tikėtis nieko kita, tik kuo nuoširdžiausios ir tvirtos draugystės. Jeigu šios žinios pasirodys tikros, – tarė hercogas, sukąsdamas dantis ir stukteldamas kulnimi į grindis, – nežinau, kodėl mes, turėdami tam galios, delstume imtis tokių priemonių, kurios veiksmingai, iš pat gelmių užgniaužtų versmę, iš kur kasmet ant mūsų liejasi šios blogybės?

Hercogas pradėjo savo kalbą palyginti ramiai, tačiau į pabaigą pakėlė balsą, ir paskutinis sakinys buvo ištartas tokiu tonu, nuo kurio suvir-

po visi patarėjai, o karaliaus veidas akimirką išbalo. Tačiau bematant Liudvikas atgavo drąsą ir kreipėsi į Tarybą taip santūriai, kad hercogas, nors, atrodė, ir norėjo jį nutraukti, nerado tinkamos progos.

– Prancūzijos ir Burgundijos didikai, – prabilo karalius, – Šventosios Dvasios ir Auksinės Vilnos ordinų riteriai! Kadangi karaliui tenka ginti savo bylą kaip atsakovui, jis negali geisti įžymesnių teisėjų kaip šis aristokratijos žiedas ir riterijos elitas bei pasididžiavimas. Mielas mūsų brolis Burgundas tiktai aptemdė mūsų ginčą, nes mandagumas jam neleido viską aiškiai išdėstyti, tiksliai suformulavus. Man nebūtina laikytis tokio delikatumo, beje, ir padėtis neleidžia, todėl noriu kalbėti aiškiau. Mus, mano ponai, mus – savo siuzereną, savo giminaitį, savo sąjungininką – hercogas Karolis, kurio blaivų protą ir kilnią širdį sudrumstė nelaimingos aplinkybės, piktai kaltina, kad kurstėme jo vasalus būti nepaklusnius, sugundėme Lježo miestelėnus sukilti ir padėjome galvažudžiui Viljamui de la Markui padaryti žiauriausią ir šventvagiškiausią žmogžudystę. Prancūzijos ir Burgundijos didikai, aš galiu pasiteisinti jau pačia padėtimi, kurioje dabar esu ir kuri griežčiausiai paneigia tokį kaltinimą. Juk ar galima įsivaizduoti, kad aš, turėdamas bent lašą sveikos nuovokos, būčiau besąlygiškai atsidavęs į rankas Burgundijos hercogui, regzdamas prieš jį išdavikiškas intrigas, kurios, be abejonės, turėjo iškilti aikštėn ir iškilusios neišvengiamai atiduoti mane į teisėtai užsirūstinusio valdovo rankas, kaip kad dabar ir esu atsidūręs? Žmogus, kuris įžiebtų dagtį ir ramiai sėstų pailsėti ant parako statinės, būtų ne kvailys, o išminčius, palyginti su man primetamu elgesiu. Aš neabejoju, kad tarp įvykdžiusiųjų šią siaubingą išdavystę Šonvalde buvo niekšų, kurie veikė mano vardu, bet argi aš turiu atsakyti už tai, ko daryti niekam nedaviau teisės? Jeigu dvi paikos moteriškaitės, nusivylusios dėl kažkokių romantiškų istorijų, ieškojo prieglobsčio mano dvare, tai nejau galima galvoti, kad jos tai darė mano nurodymu? Ištyrus šią bylą paaiškės, kad garbė ir riteriškumas neleido man jų grąžinti atgal kaip belaisvių į Burgundijos dvarą, – o to, man rodos, ponai, nebūtų pataręs nė vienas, kuris nešioja šiuos riterijos ordinus, – ir todėl aš perdaviau jas į rankas garbingam dvasios tėvui, kuris dabar yra

danguje, – čia Liudvikas, atrodo, didžiai susijaudino ir prisidėjo nosinę prie akių. – Į rankas, kartoju, savo paties giminaičiui, Burgundijos hercogo artimajam, kurio padėtis, aukštas bažnytinis rangas ir, o varge, didžios dorybės davė jam teisę globoti tas nelaimingas pakeleives trumpą laiką ir tarpininkauti, sutaikant jas su jų siuzerenu. Todėl aš sakau, kad tos pačios aplinkybės, kurios mano broliui Burgundui, gerai jų neapsvarsčius, matyt, sukėlė mano atžvilgiu nepagrįstą įtarimą, gali būti paaiškintos doriausiais ir garbingiausiais ketinimais. Ir dar pareiškiu, kad nė mažiausio patikimo įrodymo negali būti pateikta paremti neteisingiems kaltinimams, paskatinusiems mano brolį atsisakyti bičiuliškų santykių su žmogum, kuris atvyko pas jį, visiškai pasikliovęs jo draugyste, ir privertusiems jį puotos menę padaryti teismo sale, o svetingus apartamentus – kalėjimu.

– Valdove, valdove! – prabilo Karolis, vos tik karalius stabtelėjo. – Kad jūs atvykote čia tokiu laiku, kuris taip nelemtai sutapo su jūsų užmačių išsipildymu, aš tegaliu paaiškinti tuo, kad žmonės, kurie nuolat apgaudinėja kitus, kartais tiesiog baisiai patys apsigauna. Juk ir ginklininką kartais užmuša jo paties sumeistruota petarda[190]. O mūsų sprendimas tegu priklausys nuo šio iškilmingo teismo. Įveskite grafaitę Izabelę de Krua!

Kai jaunoji dama įėjo, iš vienos pusės palaikoma grafienės de Krevker, kuriai taip buvo liepęs jos vyras, o iš kitos – Uršuliečių vienuolyno abatės, Karolis kaip paprastai sušuko šiurkščiai ir stačiokiškai:

– Ak, štai ir jūs, mieloji princese! Sunku net patikėti! Juk buvote kone be žado, kai paskutinį kartą turėjote atsakyti į teisingus ir protingus mūsų reikalavimus, bet, pasirodo, užtekot jėgų nubėgti tokį kelią, kurio nėra nubėgusi jokia medžiojama stirna... Na, ir ką jūs manote apie kivirčą, kilusį dėl jūsų tarp dviejų valdovų ir dviejų galingų šalių, kurios vos neįsivėlė į karą dėl kūdikiško jūsų veidelio?

Gausus susirinkimas ir storžieviškas Karolio elgesys visiškai išsklaidė Izabelės pasiryžimą pulti hercogui po kojų ir melsti, kad jis paimtų jos valdas ir leistų jai pasitraukti į vienuolyną. Ji stovėjo sustingusi kaip netikėtai audros užkluptas žmogus, kuris girdi aplinkui dundant perkūną

ir laukia, kad plykstelėjęs žaibas nutrenks jį negyvai. Bet čia grafienė de Krevker, sumani ir aukštakilmė dama, išlikusi graži net matronos metuose, pamanė turinti įsikišti.

– Kilnusis hercoge, – prabilo ji, – mieloji giminaitė yra mano globoje. Aš geriau žinau už jūsų malonybę, kaip reikia elgtis su moterimis, ir mes tuoj pat pasišalinsime iš šio susirinkimo, jeigu jūs nekalbėsite tokiu tonu, kuris labiau atitiktų mūsų rangą ir lytį.

Hercogas pratrūko kvatoti.

– Krevkerai, – pasakė jis, – per tavo romumą tavoji grafienė pasidarė valdinga matrona. Na, bet tai ne mano reikalas. Duokite atsisėsti tai paikai mergiūkštei, kuriai aš ne tik nejaučiu jokio priešiškumo, bet reiškiu didžiausią godonę ir pagarbą. Sėskite, panele, ir nesivaržydama papasakokite, koks kipšas paragino jus bėgti iš gimtosios šalies ir tapti nuotykių ieškančia bastūne.

Prisiversdama ir keletą kartų nutraukta, Izabelė prisipažino, kad, būdama griežtai nusistačiusi prieš vedybas, kurias jai pasiūlė Burgundijos hercogas, ji susigundė viltimi rasti prieglobstį Prancūzijos karaliaus dvare.

– Prieglobstį pas Prancūzijos karalių? – sušuko hercogas. – Ir, aišku, buvote tikra, kad jį ten rasite?

– Be abejo, – atsakė grafaitė Izabelė, – kitaip nebūčiau ryžusis tokiam svarbiam žingsniui.

Čia Karolis dirstelėjo į Liudviką su didžios paniekos kupina šypsena, bet karalius ją atlaikė kuo ištvermingiausiai, tik jo lūpos vos pastebimai pabalo.

– Tačiau visos mano žinios apie karaliaus Liudviko ketinimus mūsų atžvilgiu, – toliau kalbėjo grafaitė, truputį patylėjusi, – buvo visai klaidingos, perpasakotos nelaimingosios mano tetos, grafaitės Amelinos, o ji savo ruožtu rėmėsi ją užtikrinusiais ir įtikinėjusiais asmenimis, kurie, kaip vėliau paaiškėjo, buvo niekingiausi išdavikai ir nepatikimiausios būtybės šiame pasaulyje.

Ir ji trumpai papasakojo, ką jai teko išgirsti apie Martonos ir Heiradino Mograbino išdavystę, o baigdama pridūrė:

– Aš nė kiek neabejoju, kad ir vyresnysis Mograbinas, vardu Zametas, kuris pirmasis patarė mums bėgti, galėjo ryžtis žemiausiai išdavystei, taip pat apsimesti Liudviko agentu, neturėdamas tam jokių įgaliojimų.

Visiems tylint, grafaitė kiek palaukusi ėmė toliau labai glaustai pasakoti, kaip ji paliko Burgundijos teritoriją drauge su savo teta, ir užbaigė, kaip buvo paimtas Šonvaldas ir kaip ji pasidavė grafui Krevkerui. Kai ji trumpai ir užsikirsdama apsakė savo negandas, aplinkui tvyrojo tyla, o Burgundijos hercogas įrėmė nirtingą ir niaurų žvilgsnį į žemę, tarsi ieškodamas dingsties savo pykčiui, bet nerado nieko, kas pateisintų patį save.

– Kurmis, – sušuko jis pagaliau, pakeldamas akis, – juk vis vien rausia savo tamsiuosius požeminius takus po mūsų kojomis, nors mes tik nujaučiame, bet negalime aiškiai pasakyti kur. Tačiau aš norėčiau išgirsti iš karaliaus Liudviko, kodėl jis šias damas priėmė savo dvare, jeigu jos ten nusidangino nekviestos?

– Dvare aš jų nepriėmiau, mielas brolau, – atsakė karalius. – Pasigailėjęs priglaudžiau privačiuose namuose ir pirma pasitaikiusia proga pavedžiau jas globoti velioniui vyskupui, jūsų paties sąjungininkui (amžiną jam atilsį!), geriau išmanančiam už mane ar kitą kurį pasaulietinį valdovą, kaip suderinti pagalbą pabėgėlėms su pareiga, siejančia valdovą ir sąjungininką, iš kurio valdų jos pabėgo. Aš drąsiai klausiu šią jauną damą, ar priėmiau jas širdingai, ar, priešingai, taip, kad jos turėjo apgailestauti, pasirinkusios mano dvarą kaip priebėgą?

– Mes buvome priimtos taip neširdingai, – atsakė grafaitė, – kad aš suabejojau, ar jūsų didenybė tikrai mus kvietėte, kaip tvirtino tie, kurie sakėsi esą jūsų patikėtiniai. Juk padarius prielaidą, kad jie veikė iš tikrųjų jūsų įgalioti, būtų sunku jūsų didenybės elgesį pavadinti pritinkančiu karaliui, riteriui ir bajorui.

Tardama šiuos žodžius, grafaitė dirstelėjo į karalių priekaištingu žvilgsniu, bet Liudviko krūtinė buvo gerai apsaugota nuo šitokios artilerijos. Priešingai, iš lėto sumosavęs ištiestomis rankomis ir apsidairęs aplinkui, jis tarsi pergalingai kreipėsi į visus esančiuosius būti liudytojais, kad grafaitės atsakymas puikiausiai įrodo jo nekaltumą.

O Burgundas dėbtelėjo į jį žvilgsniu, kuris tarsi sakė, kad nors jis šiek tiek ir pritilo, anaiptol nėra patenkintas. Paskui staiga tarė grafaitei:

– Man rodos, gerbiamoji panele, pasakodama apie savo klajones, jūs visai nepaminėjote keistų meilės nuotykių. Taip! Taip! Ar jau raustate?.. Nepapasakojote ir apie miško riterius, kurie buvo sudrumstę jūsų ramybę... Bet tas įvykis pasiekė mūsų ausis, ir mes dabar galime iš to padaryti šiokias tokias išvadas. Kaip jūs manote, karaliau Liudvikai, ar nebūtų geriau, kol dar ši besibastanti Elena, – iš Trojos ar iš de Krua giminės[191], – nesupykdė daugiau karalių... ar nebūtų geriau tinkamai ją ištekinti?

Nors karalius Liudvikas žinojo, kokį nemalonų pasiūlymą tuojau išgirs, ramiai tylomis pritarė Karolio žodžiams. Tačiau tokia grėsminga situacija įkvėpė drąsos pačiai grafaitei. Ji paleido grafienės de Krevker ranką, į kurią lig šiol rėmėsi, žengtelėjo į priekį nedrąsiai, bet oriai ir, atsiklaupusi prieš hercogo sostą, šitaip kreipėsi į jį:

– Kilnusis Burgundijos hercoge ir mano siuzerene, aš prisipažįstu, jog esu kalta, kad pasitraukiau iš jūsų valdų be jūsų malonybės leidimo, ir nuolankiai priimsiu bet kokią bausmę, kurią teiksitės skirti. Aš atiduodu visas savo žemes ir pilis teisingai jūsų nuožiūrai ir meldžiu tik jūsų gerumo pagerbti mano tėvo atminimą ir skirti paskutiniajai de Krua giminės palikuonei iš didelių jos valdų tokią kuklią dalį, kurios jai užtektų pragyventi vienuolyne iki dienų galo.

– Ką jūs manote, valdove, apie damos prašymą? – paklausė hercogas, kreipdamasis į Liudviką.

– Kad tai šventas ir dievobaimingas noras, – atsakė karalius. – Jį, be abejo, įkvėpė dangaus malonė, ir jam nedera prieštarauti nei kliudyti.

– Nuolankieji ir nusižeminusieji bus išaukštinti! – sušuko Karolis. – Stokite, grafaite Izabele... Mes palankiau žiūrime į jus, negu jūs pati tikitės. Mes nemanome nei konfiskuoti jūsų dvarų, nei pažeminti jūsų rango – priešingai, mes viena ir kita tiktai padidinsime.

– Ak mano siuzerene, – tarė grafaitė tebeklūpodama, – jūsų palankus gerumas man kur kas baisesnis už jūsų rūstybę, jeigu mane verčiate...

– O šventasis Burgundijos Jurgi! – pratarė hercogas Karolis. – Nejau ji vėl priešinsis mūsų įsakymams ir nepaisys mūsų valios? Stok, sakau,

mergyte, ir dink iš čia kol kas... Kai turėsime laiko apie tave pagalvoti, taip viską patvarkysime, kad, po šimts perkūnų, tu arba paklusi mums, arba sužinosi, kur pipirai auga.

Nepaisydama rūstaus atsakymo, grafaitė Izabelė liko klūpoti ir savo užsispyrimu gal būtų privertusi hercogą karštosiomis pasakyti ką nors šiurkščiau, bet grafienė de Krevker, geriau žinodama hercogo nuotaikas, pakėlė jaunąją savo globotinę ir išsivedė iš menės.

Dabar buvo pakviestas Kventinas Dervardas; šaulys prisistatė karaliui ir hercogui su tokiu laisvumu, kuriame nebuvo nė šešėlio drovaus varžymosi, kaip ir atžarios drąsos, ir kuris dera aukštakilmiui išauklėtam jaunuoliui, rodančiam pagarbą ten, kur reikia, bet nesutrinkančiam akivaizdoje tų, kuriems tą pagarbą rodo. Jo dėdė pasirūpino, kad jis stotų prieš Tarybą su visa škotų gvardijos šaulio apranga ir ginkluote, dėl to dar labiau krito į akis dailus jo veidas, šauni laikysena ir puiki išvaizda. Žydinti jo jaunystė jam taip pat pelnė didikų palankumą, nes sunku buvo patikėti, kad gudrusis Liudvikas būtų pavedęs tokiam jaunam žmogui savo politines machinacijas. O karalius šiuo, kaip ir daugeliu kitų atvejų, turėdavo didesnės naudos iš taip keistai parinktų agentų, nes dėl savo amžiaus ir žemos padėties jie atrodydavo visiškai neįtartini. Hercogo įsakymu ir su Liudviko pritarimu Kventinas pradėjo pasakoti apie savo kelionę su grafaitėmis de Krua į Lježo provinciją, pradžioje priminęs, kad karalius Liudvikas buvo įsakęs jas saugiai nulydėti į vyskupo pilį.

– Ir tu įvykdei mano įsakymą? – paklausė karalius.

– Taip, valdove, – atsakė škotas.

– Tu praleidai vieną momentą, – įsiterpė hercogas. – Girioje jus sulaikė pora klajojančių riterių.

– Man nedera nei prisiminti, nei minėti tokį atsitikimą, – atitarė jaunuolis, droviai nuraudęs.

– Bet man nedera jo pamiršti, – atkirto Orleano hercogas. – Šis jaunuolis drąsiai vykdė savo pareigą ir gynė jam patikėtas damas taip, kad aš ilgai atminsiu. Užeik į mano kambarį, šauly, kai baigsis ši byla, ir tu pamatysi, kad aš nepamiršau tavo narsumo, kuris – man džiugu tai matyti – tolygus tavo kuklumui.

– Užeik ir pas mane! – sušuko Diunua. – Aš tau duosiu šalmą, nes, man rodos, esu jį skolingas.

Kventinas nusilenkė jiems, ir kvota vėl vyko toliau. Hercogo Karolio reikalavimu jis pateikė rašytinę instrukciją, kurią buvo gavęs vadovautis kelionėje.

– Ar laikeisi šios instrukcijos paraidžiui, riteri? – vėl iškilmingai paklausė hercogas.

– Ne, jūsų šviesybei leidus, – atsakė Kventinas. – Man buvo nurodyta, kaip jūs teikiatės pažymėti, persikelti per Masą ties Namiūru, o aš laikiausi kairiojo kranto, nes tas kelias į Ležą buvo ir artesnis, ir saugesnis.

– O kuo remdamasis pakeitei kelią? – vėl paklausė hercogas.

– Aš pradėjau abejoti savo vadovo ištikimybe, – toks buvo Kventino atsakymas.

– Dabar gerai klausyk, ko aš tave paklausiu, – tarė hercogas. – Teisingai atsakyk man ir nebijok niekieno rūstybės. Tačiau jeigu imsi sukti užuolankom ir veidmainiauti, aš tave, surakintą geležinėmis grandinėmis, gyvą pakabinsiu ant rotušės bokšto, ir tu šauksies mirties kelias valandas, kol ji galų gale išvaduos.

Stojo spengianti tyla. Pagaliau, davęs jaunuoliui laiko pasverti aplinkybes, kuriose jis buvo atsidūręs, hercogas pareikalavo, kad Dervardas pasakytų, kas buvo jo vadovas, kas jį jam davė ir kodėl jis ėmė jį įtarti. Atsakydamas į pirmąjį iš šių klausimų, Dervardas nurodė čigoną Heiradiną Mograbiną, o į antrąjį – kad vadovą rekomendavo Tristanas Atsiskyrėlis. Atsakydamas į tretįjį, jis paminėjo, kas nutiko Pranciškonų vienuolyne prie Namiūro, kaip čigonas buvo pašalintas iš šventos vietos ir kaip, įtardamas jo elgesį, jisai, Dervardas, nusėlino iš paskos į jo pasimatymą su vienu Viljamo de la Marko landsknechtu, kur nugirdo, kaip jie susitarė užklupti jo globojamas damas.

– O dabar klausyk toliau, – tarė hercogas, – ir dar kartą prisimink, kad tavo gyvybė priklauso nuo tavo teisingumo. Ar tie nenaudėliai nekalbėjo, kad karalius – štai šisai Prancūzijos karalius – pavedė jiems užklupti palydą ir pasigrobti damas?

– Jeigu tokios šlykščios būtybės ir būtų taip pasakiusios, – toliau aiškino Kventinas, – tai kaip aš būčiau galėjęs jomis patikėti, kai iš paties karaliaus buvau girdėjęs visiškai priešingą įsakymą.

Liudvikas, kuris lig šiol klausėsi įtempęs dėmesį, nejučia su palengvėjimu atsiduso, išgirdęs šį Dervardo atsaką, lyg jam nuo pečių būtų nusiritusi sunki našta. Hercogas vėl apsiniaukė ir atrodė nežinąs, ko griebtis. Paskui, dar labiau prisispyręs, ėmė klausinėti Kventiną, ar jam nepasirodė iš slapto tų žmonių pokalbio, kad jų rengiamą sąmokslą buvo palaiminęs karalius Liudvikas.

– Aš kartoju, jog negirdėjau nieko, kas man leistų tatai tvirtinti, – atsakė jaunuolis, kuris, nors širdyje buvo įsitikinęs, kad karalius buvo inspiravęs Heiradino išdavystę, manė, kad nelojalu iškelti aikštėn savo įtarimus. – O kita – kartoju: ir išgirdęs šitokius nenaudėlius tai tvirtinant, vis vien nebūčiau jų žodžiais patikėjęs labiau kaip paties karaliaus nurodymais.

– Tu toks ištikimas tarnas, – tarė hercogas pašaipiai, – jog, drįstu tvirtinti, pernelyg uoliai vykdydamas karaliaus nurodymus, apvylei jo lūkesčius, ir dėl to būtum skaudžiai nukentėjęs, jeigu vėlesni įvykiai šuniškos tavo ištikimybės nebūtų pavertę paslauga.

– Aš nesuprantu jūsų, mano pone, – nustebo Kventinas Dervardas. – Težinau tiek, kad mano valdovas, karalius Liudvikas, pasiuntė mane lydėti damų ir kad aš globojau jas, kiek leido jėgos, ir kelionėje į Šonvaldą, ir per visus įvykius pilyje. Karaliaus užduotį aš laikiau garbe ir sąžiningai ją vykdžiau. Jeigu ji būtų buvusi kitokia, nebūčiau jos ėmęsis nei kaip bajoras, nei kaip škotas.

– *Fier comme un Ecossois*!* – sušuko Karolis, kuris, nors ir nusivylęs Dervardo atsakymu, buvo tiek teisingas, kad nepriekaištavo jam už drąsą. – Bet klausyk, šauly: kokios instrukcijos paskatino tave, kaip mums papasakojo keletas nelaimingų pabėgėlių iš Šonvaldo, paraduoti Lježo gatvėmis priešaky tų maištininkų, kurie vėliau žiauriai nužudė laikinąjį savo valdovą ir dvasios tėvą? Ir kokią prakalbą tu išdrožei po žmogžu-

* Išdidus kaip škotas! (*Pranc.*)

dystės pareikšdamas, jog esi Liudviko įgaliotinis? Ar tik nesiekei, kad tavo valdžią pripažintų tie niekšai, kurie ką tik buvo padarę tokį siaubingą nusikaltimą?

– Valdove, – atsiliepė Kventinas, – daug kas gali paliudyti, kas nelaikiau savęs Prancūzijos įgaliotiniu Lježo mieste, bet man tai primetė, atkakliai šaukdami, patys miestelėnai, kurie nė iš tolo nenorėjo tikėti mano įrodinėjimais. Tatai aš išdėsčiau vyskupo pareigūnams, kai man pavyko pasprukti iš miesto, ir patariau susirūpinti pilies saugumu. Jeigu jie būtų manęs paklausę, galimas daiktas, būtų pavykę išvengti tos nelaimės ir vėlesnės siaubo nakties. Be abejo, tai tiesa, kad aš didžiausio pavojaus valandą pasinaudojau ta galia, kurią man suteikė tariamoji mano užduotis, kad išgelbėčiau grafaitę Izabelę, pats išsigelbėčiau ir, kiek leido jėgos, pažabočiau žudymo aistrą, kuri jau buvo spėjusi taip baisiai prasiveržti. Aš kartoju ir guldau galvą, kad neturėjau jokių įgaliojimų iš Prancūzijos karaliaus dėl Lježo miestelėnų, o tuo labiau instrukcijų sukurstyti juos maištui. Ir jeigu aš galų gale pasinaudojau tuo man primestu vaidmeniu, tai pasielgiau kaip žmogus, kuris čiumpa skydą pavojaus valandą sau pačiam ir kitiems pridengti neklausdamas, ar jis turi teisę į skydą puošiantį herbą.

– Ir tuo metu mano pakeleivis ir belaisvis elgėsi drąsiai ir sumaniai, – sušuko Krevkeras, nebegalėdamas ilgiau tylėti, – ir dėl jo veiksmų anaiptol negali būti kaltinamas karalius.

Aplinkui pasigirdo pritariamas didikų šnabždesys, jis džiugiai suskambo karaliaus Liudviko ausyse, bet nepaprastai užgavo Karolį, tas piktai dėbtelėjo į vieną ir kitą pusę, ir šis taip visuotinai ir tiekos daugelio aukščiausių jo vasalų bei protingiausių patarėjų pareikštas nusistatymas veikiausiai nebūtų sutrukdęs jam nirtingai ir despotiškai įsisiautėti, jeigu ne de Kominas, kuris, numatęs šį pavojų, užbėgo už akių, staiga paskelbdamas, kad iš Lježo miesto atskubėjo heroldas.

– Heroldą atsiuntė audėjai ir vinių dirbėjai? – nusistebėjo hercogas. – Vis tiek įleiskite jį tuojau pat. O Dievo Motina! Aš sužinosiu iš šito heroldo, ką rengia ir ko viliasi jį pasiuntusieji ponai. Jis papasakos tikrai daugiau negu šis jaunas škotas, Prancūzijos kareivis!

XXXIII SKYRIUS

Heroldas

Arielis
Klausyk, jos urzgia.
Prosperas
Kaip reikiant jas tu pavaikyk!
V. Šekspyras „Audra“[192]

Susirinkusieji padarė taką, ir visi smalsiai veržėsi pamatyti heroldą, kurį Lježo sukilėliai išdrįso pasiųsti tokiam išdidžiam valdovui kaip Burgundijos hercogas, ant jų taip užsirūstinusiam.

Reikia atsiminti, kad tais laikais heroldus vienas kitam siųsdavo tik suverenūs valdovai iškilmingomis progomis ir kad žemesni dvariškiai siųsdavo žygūnus – žemesnio rango pasiuntinius. Taip pat pažymėtina, kad Liudvikas XI, pripažinęs tik realią, valdžios teikiamą naudą, niekino heroldus bei heraldiką su „raudonomis, mėlynomis ir žaliomis spalvomis ir visokiausiais niekais“[193], o išdidusis jo konkurentas Karolis, būdamas visai kitokio būdo, šiuos dalykus laikė itin svarbiais.

Heroldas, dabar atvestas monarchų akivaizdon, vilkėjo tuniką, arba mantiją, su išsiuvinėtu savo valdovo herbu. Jame aiškiai matėsi šerno galva, kuri, žinovų nuomone, buvo kur kas margesnė, negu leido heraldikos taisyklės. Kiti jo drabužiai – heroldai visada rengėsi gana margai – buvo apkarstyti nėriniais, įvairiausiais papuošalais, išsiuvinėti, o

plunksnų kuokštas ant kepurės buvo toks aukštas, tarsi heroldas būtų norėjęs nušluostyti juo menės lubas. Žodžiu, jo kostiumas buvo paprastai spalvingo ir puošnaus heroldų apdaro karikatūra. Šerno galva buvo ne tik pakartota ant kiekvieno drabužio, bet netgi ant heroldo kepurės buvo iškištas liežuvis ir kruvinos iltys. Pažvelgus į šį žmogų, jautėsi ir akiplėšiška narsa, ir baimė, lyg jis būtų ryžęsis pavojingam žingsniui suprasdamas, kad tik drąsa gali jį išgelbėti. Ta pati baimė ir įžūlumas matėsi ir jo laikysenoje, kai jis išreiškė savo pagarbą. Be to, jis atrodė juokingai nerangus, o tai buvo visai neįprasta heroldams, kuriems reikėdavo stoti valdovų akivaizdon.

– Kas tu esi, po velnių? – tokiu pasveikinimu Karolis Drąsusis sutiko šį keistą pasiuntinį.

– Aš esmi Raudonasis Šernas, – atsakė heroldas, – ginklanešys Viljamo de la Marko, kuris Dievo malone ir kapitulos rinkimais patvirtintas Lježo vyskupu bei valdovu...

– Štai kaip! – sušuko Karolis, bet, sutvardęs pyktį, parodė jam kalbėti toliau.

– ...ir kaip garbingosios grafaitės de Krua vyras – grafas de Krua ir Brakemonto pilies valdytojas.

Hercogas Karolis, nepaprastai apstulbęs, kad taip įžūliai jo akivaizdoje buvo išvardyti šie titulai, atrodė, neteko žado, o heroldas, be abejo, pagalvojęs, jog padarė reikiamą įspūdį pasiskelbdamas, kas esąs, ėmė dėstyti savo misiją:

– *Annuncio vobis gaudium magnum**, – prabilo jis. – Pranešu jums, Burgundijos Karoli ir Flandrijos grafe, savo valdovo vardu, kad, laukdamas greit atsiunčiamo dispenso iš švenčiausiojo tėvo Romoje ir paskyrimo būti tinkamu vietininku *ad sacra***, jis nusprendė vykdyti kartu ir vyskupo, kaip feodalinio valdovo, funkcijas, ir prisiimti grafo de Krua teises.

Burgundijos hercogas po šios ir kitų heroldo pauzių tik šūkteldavo: „Šit kaip!“ ar kitą panašų jaustuką, nieko neatsakydamas, ir jo

* Pranešu jums džiugią žinią (*lot.*).

** Prie šventų apeigų (*lot.*).

balsas buvo kaip žmogaus, kuris, nors nustebęs ir sujaudintas, nori išgirsti viską iki galo, prieš pats prabildamas. Visi susirinkusieji dar labiau nustebo, kad jis netgi neskėtriojo ir negestikuliavo taip baisiai, kaip visada, o tik kramsnojo nykščio nagą, kaip mėgdavo daryti ko nors įdėmiai klausydamas, ir žvelgė į grindis, kad paslėptų pyktį, kurį galėjo išduoti akys.

Todėl pasiuntinys akiplėšiškai ir nesivaržydamas toliau dėstė tai, kas jam buvo pavesta pranešti.

– Taigi Lježo valdančiojo vyskupo ir grafo de Krua vardu man pavesta pareikalauti, idant jūs, hercogai Karoli, liautumėtės pretendavęs ir puldinėjęs laisvą, imperijai priklausantį Lježo miestą, kurį užvaldėte, padedamas velionio Liudviko Burbono, kaip tik dėl to neverto būti vyskupu.

– Štai kaip! – vėl sušuko hercogas.

– Taip pat idant grąžintumėte bendruomenės vėliavas, kurias smurtu išplėšėte iš miesto – iš viso trisdešimt šešias; idant užmūrytumėte spragas sienose ir atstatytumėte sutvirtinimus, kuriuos tironiškai išgriovėte, ir pripažintumėte mano valdovą Viljamą de la Marką valdančiuoju vyskupu, kaip teisėtai išrinktu laisvuose kapitulos rinkimuose, kurių protokolą štai pasižiūrėkite.

– Ar jau baigei? – paklausė hercogas.

– Dar ne, – atsakė pasiuntinys. – Man dar pavesta pareikalauti iš jūsų malonybės ką tik minėto didžiai kilnaus ir garbingo valdovo, vyskupo ir grafo vardu, idant jūs tuojau pat atitrauktumėte įgulas iš Brakemonto pilies bei kitų tvirtovių, priklausančių De Krua Grafystei, – įgulas, kurios ten buvo pasiųstos jūsų didžios šviesybės vardu ar Izabelės, save tituluojančios grafaite de Krua vardu, ar kieno kito vardu. Netrukus imperijos seimas turės nutarti, kad ginčijamieji lenai privalo priklausyti velionio grafo seseriai, maloningajai mano valdovo žmonai Amelinai, o ne jo dukteriai, pagal *jus emphyteusis* *.

– Jūsų valdovas yra didžiai mokytas žmogus, – atsakė hercogas.

* Teisė, liečianti paveldėjimą (*lot*).

– Tačiau, – toliau kalbėjo heroldas, – kilnusis valdovas ir grafas yra linkęs, išsprendus visus kitus ginčus tarp Burgundijos ir Ležo, paskirti grafaitei Izabelei valdą, kuri atitiktų jos rangą.

– Jis dosnus ir atjaučiantis, – vėl tarė hercogas tuo pačiu tonu.

– Prisiekiu vargšo juokdario sąžine, – tarė le Glorjė patylom grafui Krevkerui, – aš veikiau sutikčiau lindėti maru stimpančios karvės kailyje negu marguose šio žmogaus apdaruose! Šis apakėlis elgiasi kaip girtuoklis, kuris maukia bokalą po bokalo, nežiūrėdamas į brūkšnelius, smuklininko brėžiamus kreida už grotelių.

– Ar jau baigei? – hercogas vėl paklausė heroldą.

– Dar vienas žodis, – atsiliepė Raudonasis Šernas, – minėto kilniojo ir garbingojo mano valdovo vardu dėl ištikimojo ir šauniojo jo sąjungininko, krikščioniškiausiojo karaliaus...

– Štai kaip! – sušuko hercogas, pašokdamas ir šūkteldamas nirtingiau negu prieš tai, tačiau susigriebęs vėl ėmė įdėmiai klausyti.

– Sklinda gandas, kad jūs, Burgundijos Karolis, įkalinote karališkąjį krikščioniškiausiąjį karalių, nusikalsdamas savo, kaip vasalo, priedermėms Prancūzijos karūnai ir sulaužydamas duotą žodį, kurio įprasta laikytis tarp krikščionių monarchų. Dėl to minėtas kilnusis ir garbingas mano valdovas mano lūpomis reikalauja, kad jūs nedelsdamas išleistumėte į laisvę karališkąjį ir krikščioniškiausiąjį jo sąjungininką arba priimtumėt iššūkį, kurį pavesta jums paskelbti.

– Dabar jau baigei? – vėl paklausė hercogas.

– Baigiau, – atsakė heroldas, – ir laukiu jūsų šviesybės atsako tikėdamasis, kad tas atsakas neleis pralieti krikščionių kraujo.

– Prisiekiu šventuoju Burgundijos Jurgiu! – sušuko hercogas, bet, jam nespėjus nieko daugiau pasakyti, Liudvikas atsistojo ir prabilo tokiu oriu tonu ir taip valdingai, jog Karolis negalėjo jo pertarti.

– Jums leidus, mielas mano brolau Burgunde, – tarė karalius, – mes patys pirma meldžiame žodžio atsakyti šiam įžūliam padarui. Apgailėtinas heroldai ar kas tu būtumei, pranešk priesaiklaužiui plėšikui ir žudikui Viljamui de la Markui, kad Prancūzijos karalius netrukus nužygiuos prie Ležo nubausti šventvagiško žmogžudžio, nugalabijusio mylimąjį jo ve-

lionį giminaitį Liudviką Burboną. Aš esu pasiryžęs pakarti de la Marką už įžūlumą vadintis mano sąjungininku ir už pavedimą karališkąjį mano vardą kartoti niekingam jo pavaldiniui.

– Ir nuo manęs pridėkite ką nors, – įsiterpė Karolis, – kas derėtų mano vardu pasakyti bjauriam vagiui ir žudikui. Ir nešdinkis!.. Bet palauk! Joks heroldas nėra palikęs Burgundijos dvaro be dosnių dovanų! Nuplakite jį taip, kad kailis nusinertų!

– Negalima, leiskite priminti, jūsų šviesybe! – iškart sušuko Krevkeras ir d'Emberkuras. – Jis yra heroldas ir todėl privilegijuotas.

– Nejau jūs, ponai, esate tokie apuokai, jog manote, kad užsivilkęs tuniką žmogus tampa heroldu, – atkirto hercogas. – Iš šio tipelio herbo matau, kad jis yra paprasčiausias apgavikas. Tegu Aukso Vilnos heroldas išeina į priekį ir jį paklausinėja mūsų akivaizdoje.

Lig šiol laikęsis įžūliai, dabar Laukinio Ardėnų Šerno pasiuntinys išbalo, nors jo veidas buvo vietomis padažytas. Aukso Vilnos riteris, vyriausiasis Burgundijos hercogo heroldas, kaip mes anksčiau minėjome, ir geriausias heraldikos žinovas, išėjo į priekį ir paklausė tariamąjį savo bendrapareigį, kokioje kolegijoje jis studijavo mokslą, kurį skelbiasi išmanąs.

– Aš baigiau heraldikos kolegiją Ratisbone, – atsakė Raudonasis Šernas, – ir ten mokytinių draugija man išdavė garbės heroldo diplomą.

– Vadinasi, jūs sėmėtės žinių iš paties tyriausio šaltinio, – patikslino Aukso Vilnos riteris, dar žemiau nusilenkdamas, – ir jeigu aš drįstu kalbėtis su jumis apie kilnaus mūsų mokslo paslaptis, paklusdamas maloningiausiojo hercogo įsakymui, tai darau ne vildamasis jus pamokyti, bet pats praplėsti savo žinias.

– Daryk kas liepta! – sušuko nekantriai hercogas. – Šalin ceremonijas! Klausk jį klausimų, kurie parodytų jo išmanymą.

– Būtų neoru klausinėti garbingosios Ratisbono heraldikos kolegijos mokytinį, ar jis žino įprastinius heraldikos terminus, – tarė Aukso Vilnos heroldas, – bet man rodos, neįžeisdamas Raudonojo Šerno didybės, aš galėčiau pasiteirauti, ar jam žinomi tie mįslingesni ir slaptingesni šio mokslo terminai, kuriais didžiai mokyti vyrai emblemiškai ir tam tikru

atžvilgiu paraboliškai tarp savęs pasako tai, ką kitiems išreiškia paprasta kalba, ir kurie sudaro pačius heraldikos pradmenis?

– Man suprantami ir vieni, ir kiti heraldikos dalykai, – atsakė drąsiai Raudonasis Šernas. – Tik, galimas daiktas, mes, Vokietijoje, vartojame ne tuos pačius terminus kaip jūs čia, Flandrijoje.

– Ką jūs sakote? Nejau? – nusistebėjo Aukso Vilnos riteris. – Juk taurusis mūsų mokslas, tikra kilmingųjų vėliava ir riterijos šlovė, yra tas pats visose krikščioniškose šalyse ir net žinomas ir pripažįstamas saracėnų ir maurų!.. Todėl aš prašyčiau jus apibūdinti man bet kokį herbą pagal planetas, tai yra pagal žvaigždes.

– Apibūdinkite pats, jei jums patinka, – atšovė Raudonasis Šernas, – o aš jūsų įsakytas neišdarinėsiu triukų kaip kokia dresuota beždžionė.

– Parodykite jam kokį herbą, ir tegu apibūdina jį kaip tiktai nori, – įsakė hercogas. – Ir jeigu nemokės, tai pažadu, kad ant jo nugaros bus raudonų, mėlynų ir juodų spalvų herbas.

– Štai, – tarė Burgundijos heroldas, išsitraukdamas iš kišenmaišio skiautelę pergamento, – šiame ritinėlyje aš išbraižiau kaip mokėdamas senovišką herbą. Maloniai prašyčiau savo kolegą, jeigu jis iš tikrųjų yra baigęs garbingąją heraldikos mokyklą Ratisbone, apibūdinti mokslo terminais.

Le Glorjė, kuris, kaip atrodė, buvo didžiai susidomėjęs šiuo ginču, dabar prasispraudė prie pat abiejų heroldų.

– Aš tau pagelbėsiu, gerasis bičiuli, – tarė jis Raudonajam Šernui, beviltiškai spoksančiam į pergamentą. – Čia, mano ponai ir valdovai, pavaizduotas katinas, žiūrintis pro pieninės langą.

Šis sąmojis visus prajuokino, išgelbėdamas Raudonąjį Šerną, nes Aukso Vilnos heroldas, pasipiktinęs tokiu nesupratingu piešinio traktavimu, pasiskubino paaiškinti, kad šį herbą prisiėmė Prancūzijos karalius Childebertas, paėmęs į nelaisvę Burgundijos karalių Gondemarą[194]. Lūšis arba leopardas už grotų simbolizuoja nelaisvėn paimtą valdovą arba, kaip Aukso Vilnos riteris heraldiškai apibūdino: „Juodam fone kairėje herbo pusėje už raudonų grotų su auksinėmis vinimis auksinis tigras su pakelta dešine letena“.

– Prisiekiu savo barškalu, – tarė le Glorjė, – jeigu leopardas vaizduoja Burgundiją, tai būtų teisingiau jį patalpinti šiapus grotų.

– Tikrai, mielas bičiuli, – sušuko nusijuokdamas Liudvikas, nors visi kiti ir net pats Karolis atrodė sutrikę dėl tokio įžūlaus sąmojo. – Aš tau skolingas auksinį pinigą, kad tu tokią liūdną padėtį pavertei linksmu pokštu, kuriuo, tikiuosi, viskas ir baigsis.

– Nutilk, le Glorjė! – sušuko hercogas. – O tu, Aukso Vilnos heroldai, esi toks mokytas, kad tavęs net suprasti negalima! Pasitraukit į šalį! Kas nors atveskite man arčiau šį nenaudėlį. Klausyk, niekše, – tarė jis kuo šiurkščiausiai, – ar tu moki atskirti auksą nuo sidabro, kai kalba eina ne apie pinigus?

– Susimildamas, jūsų šviesybe, pasigailėkite manęs! Kilnusis karaliau Liudvikai, užtarkite!

– Kalbėk pats už save, – atkirto hercogas. – Sakyk tiesiai, ar tu heroldas, ar ne?

– Tik šiam kartui! – prisipažino prispirtas žygūnas.

– Prisiekiu šventuoju Jurgiu, – sušuko hercogas, dėbteldamas į Liudviką, – mes nežinome jokio karaliaus, jokio dvariškio, taip pažeminusio kilnųjį mokslą, kuriuo remiasi visi karaliai ir didikai! Išimtis yra tik vienas karalius, kuris pasiuntė Anglijos Edvardui heroldu aprengtą paprastą tarną.[262]*

– Šitokia karinė gudrybė, – tarė Liudvikas, juokdamasis ar apsimesdamas, jog juokiasi, – galėjo būti pateisinta tiktai dvare, kuriame tuo metu nebuvo jokių heroldų, o aplinkybės reikalavo skubiai ką nors pasiųsti. Bet tik toks žmogus, kurio galvoj smegenų ne daugiau kaip laukinio šerno, tegalėjo tikėtis, kad tokia apgaulė, kuria pavyko apmulkinti buką rambiaprotį salos valdovą, pavyks Burgundijos dvare.

* Viduramžiais heroldai buvo laikomi neliečiamais asmenimis. Už sušėrimą heroldui buvo baudžiama mirtimi. Šias pareigas galėjo eiti tik aukšto rango asmenys. Tie valdovai, kurie heroldu aprengdavo paprastą tarną, sulaukdavo visuotinės paniekos. Tik toks nieko nepaisęs valdovas kaip Liudvikas XI nesivaržė griebtis šitokios apgavystės, norėdamas užmegzti ryšius su Anglijos karalium Edvardu IV.

– Nesvarbu, kas jį pasiuntė, – įniršo hercogas, – bet jisai grįš atgal, atrodydamas pasigailėtinai. Čionai! Tempkite jį į turgavietę! Nuplakite kamanomis ir šunų botagais, kol jo mantija pavirs karančiais skudurais! Pui, pui, Raudonąjį Šerną!.. Atiū, atiū!

Keturi ar penki didžiuliai skalikai, tokie kaip nutapyti Rubenso ir Sneiderso medžioklės paveiksluose[195], kaipmat išgirdo gerai pažįstamą hercogo balsą ir ėmė loti, skalyti, sakytum tikras šernas ką tik buvo pakeltas iš guolio.

– Prisiekiu šventuoju kryžium, – tarė karalius Liudvikas, stengdamasis įtikti pavojingajam savo pusbroliui, – jeigu asilas įsinėrė į šerno kailį, tai ir aš paleisčiau šunis, kad tą kailį jam nudirtų!

– Tikrai, tikrai! – sušuko hercogas Karolis, nes šis pasiūlymas kaip tik tiko dabartinei jo nuotaikai. – Taip ir padarysiu! Paleiskite skalikus! Pui, Talbo! Pui, Bomonai! Mes pavyjėsime jį nuo pilies durų iki rytinių vartų.

– Tikiuosi, jūsų šviesybė elgsitės su manim bent kaip su medžiojamu žvėrim, – pasakė heroldas, prisiversdamas pajuokauti iš savo padėties, – ir duosite man lengvatą?

– Tu esi tiktai niekingas šliužas, – tarė hercogas, – ir negali reikalauti jokių medžioklės taisyklių, bet aš tau duosiu lengvatą – šešiasdešimt jardų, vien už neprilygstamą tavo įžūlumą. Eime, eime, ponai! Pasižiūrėsime šios medžioklės!

Ir triukšmingai ėmus skirstytis susirinkimui, visi išsiskubino, neatsilikdami nuo abiejų valdovų, pasidžiaugti pramoga, kurią pasiūlė karalius Liudvikas.

Raudonasis Šernas padarė jiems šaunią pramogą. Baimės genamas ir pridurmui vejamas kokios dešimties nirtingų skalikų, kurie kibo jam į kinkas, aidint ragams ir varovų šūkalojimams, jis dūmė kaip vėjas ir, jeigu nebūtų susipainiojęs heroldo mantijoj – tai baisiausias kliuvinys bėgikui, – ko gera, būtų ištrūkęs nuo šunų. Keletą kartų jis taip mitriai puolė į šonus, kad žiūrovai garsiai šūkaudami jam pritarė. Tačiau niekas, net pats Karolis, nebuvo taip patenkintas šia medžiokle, kaip karalius Liudvikas, kuris, iš dalies politiniais sumetimais, iš dalies dėl

to, kad visada džiaugdamasis stebėdavo žmogaus kančias, o dar juokingoje aplinkoje, juokėsi, iki ašaros ėmė riedėti iš akių, ir kvatodamas nusitvėrė hercogo šermuonėlių mantijos lyg prisilaikyti, kad neparkristų. Hercogas, ne mažiau džiūgaudamas, apkabino karalių per pečius, tuo pademonstruodamas palankų pritarimą ir familiarumą, tokį prieštaringą jų santykiams per pastarąsias dienas. Greitai apsišaukėlio heroldo kojos pradėjo klupti ir nebūtų išgelbėjusios jo nuo persekiojančių ilčių. Skalikai čiupo jį, parsivertė ir, be abejo, bematant būtų sudraskę, jei hercogas nebūtų sušukęs:

– Susiekite šunis! Susiekite šunis. Atitraukite nuo jo! Jis taip šauniai dūmė, kad nors šunų užspeistas ir nesigynė, aš pasigailiu jo gyvybės.

Keletas varovų puolė atginti šunų. Netrukus vienus jie susiejo, o kitus ėmė vaikytis po gatves, kuriomis šunys bėgo pasišokčiodami ir nešdamiesi dantyse margaspalves ornamentuotas skiautes, išplėštas iš mantijos, nelaimingojo heroldo apsivilktos nelemtą valandą.

Šiuo momentu, kada hercogas buvo per daug užsiėmęs tuo, kas vyko jam prieš akis, ir negalėjo sekti, kas dėjosi už jo, Olivjė Denas, prisėlinęs iš užpakalio prie Liudviko, pašnibždėjo jam į ausį:

– Tai čigonas, Heiradinas Mograbinas. Blogai būtų, jeigu jis prieitų prie hercogo.

– Jis privalo mirti, – atsakė Liudvikas tuo pačiu tonu. – Negyvėliai nieko neišplepa.

Po valandėlės Tristanas Atsiskyrėlis, kuriam Olivjė tarstelėjo žodelį, pasirodė priešais karalių ir hercogą ir prabilo kaip visada storžieviškai:

– Atleiskite, jūsų didenybe ir jūsų šviesybe, ši žvėriena priklauso man, ir aš jos reikalauju. Ji pažymėta mano ženklu. Jam ant peties išdeginta lelija, tą visi mato. Jis yra žinomas niekšas ir nužudė ne vieną karaliaus pavaldinį, plėšė bažnyčias, prievartavo nekaltas mergaites, karališkajame parke medžiojo briedžius...

– Užtenka, užtenka, – nutraukė jį hercogas Karolis. – Kaip matyti iš visų jo žygių, jis yra didingojo mano pusbrolio nuosavybė. Ką su juo darysite, jūsų didenybe?

– Jeigu jis atiduotas mano valiai, – tarė karalius, – aš bent norėčiau jį šiek tiek pamokyti heraldikos, kurią jis taip blogai išmano. Noriu jam tik praktiškai išaiškinti, ką reiškia herbas, kuriame nupieštas kryžius su kabančia kilpa.

– Ne tas, kuris pasikabinamas ant kaklo, o tas, ant kurio kabama už kaklo. Tegu jis tą kursą išeina pas jūsų draugužį Tristaną. Jis tikras šitokių mokslų profesorius, – atsakė hercogas, šaižiai nusijuokdamas iš savo paties sąmojo.

Liudvikas taip nuoširdžiai jam pritarė, kad jo konkurentas nenorom geraširdiškai pažvelgė į jį ir tarė:

– Ak Liudvikai, Liudvikai! Kad Dievas duotų, jog tu būtum toks žodį laikąs monarchas, koks esi linksmas kompanionas! Aš vis prisimenu ir prisimenu tuos smagius laikus, kuriuos mes leidom drauge.

– Jūs galite juos susigrąžinti, kada panorėjęs, – tarė Liudvikas. – Aš sutiksiu su visomis sąlygomis, kokių išdrįsite pareikalauti dabartinėje mano padėtyje, kad nebūčiau pasmerktas viso krikščioniškojo pasaulio. Ir prisiekiu laikytis savo pažadų šia šventa relikvija, kurią visada nešiotis aš turiu laimę, – būtent, stebuklingo kryžiaus gabalėliu.

Ir jis išsiėmė mažą auksinę relikvinę, kuri kabojo jam pakaklėje po marškiniais ant to pat metalo grandinės, ir, pamaldžiai ją pabučiavęs, kalbėjo toliau:

– Kas tik bandė melagingai prisiekti šia švenčiausia relikvija, tą, nepraslinkus nė metams, ištikdavo Apvaizdos kerštas.

– Tačiau ta pačia relikvija, – tarė hercogas, – jūs prisiekėte draugystę man, išvykdamas iš Burgundijos, ir netrukus po to atsiuntėte nenaudėlį Riubamprė nužudyti arba pagrobti mane.

– O, mielas brolau, kam aitrinate senas žaizdas, – papriekaištavo karalius. – Užtikrinu, čia jūs buvote suklaidintas. Aš ne šia relikvija tada prisiekiau, o kitu stebuklingo kryžiaus gabaliuku, kurį gavau iš Turkijos sultono, ir jo galia, be abejo, buvo susilpnėjusi, nes ilgai buvo pas nekrikštus. Be to, ar ne tais pat metais prasidėjo karas prieš „Visuotinės gerovės“ lygą, ar Burgundijos kariuomenė neapsupo Sen Deni, remiama

visų didžiųjų Prancūzijos vasalų, ir ar man neteko atiduoti Normandijos savo broliui? Ne, Dieve, apsaugok mane nuo melagingų priesaikų dabartinėje padėtyje, kai aš pats esu įkaitas!

– Gerai, brolau, – atsakė hercogas, – aš tikiu, jog jūs turėjote pamoką ir būsite ištikimas ateityje. O dabar iškart, negudraudamas ir neveidmainiaudamas, sakykit, ar tesėsit pažadą ir žygiuosit su manim nubausti to galvažudžio de la Marko ir ležiečių?

– Aš žygiuosiu prieš juos, – pareiškė Liudvikas, – su visomis Prancūzijos vasalų vėliavomis ir net su plevėsuojančia Oriflama.

– O ne, ne, – nukirto jį hercogas, – to visai nereikia ir net nepageidautina. Jūsų škotų gvardijos ir dviejų šimtų rinktinių iečių užteks parodyti, kad savo noru prisidedate. Didžiulė armija galėtų...

– ...iš tikrųjų grąžinti man laisvę, jūs norėtumėt pasakyti, mielas brolau? – paklausė karalius. – Gerai, jūs pats skirkite, kiek kareivių man pasiimti.

– Ir kad nebeliktų nesantaikos obuolio, ar sutiksite, kad grafaitė Izabelė de Krua ištekėtų už Orleano hercogo?

– O brolau, – tarė karalius, – jūs norite per daug pasinaudoti mano palankumu. Orleanietis yra mano dukters Joanos sužadėtinis. Būkite kilnus, nusileiskite dėl šio klausimo. Verčiau pakalbėkime apie miestus prie Somos.

– Apie juos su jūsų didenybe kalbės mano Taryba, – atsakė Karolis. – Man labiau rūpi, kad būtų atsiteista už padarytas skriaudas, o ne praplėsti savo valdas. Jūs kišotės į mano vasalų reikalus, štai dabar ir pasirūpinkite Burgundijos globotine. Jūsų didenybė turite atiduoti jos ranką karališkosios savo giminės nariui, nes jau anksčiau ėmėtės šio reikalo – kitaip mūsų pasitarimas iširs.

– Jeigu sakyčiau, kad noriai sutinku, – tarė karalius, – niekas manim nepatikėtų. Todėl, mielas brolau, spręskite, kaip noriu jums įtikti, kai prisiversdamas pareiškiu, jog jeigu abi pusės sutiks ir bus gautas popiežiaus dispensas, tai aš nesipriešinsiu jūsų siūlomoms vedyboms.

– Visa kita lengvai išspręs mūsų pareigūnai, – tarė hercogas. – O dabar mes vėl esame broliai ir bičiuliai.

– Tebūnie pašlovintas Aukščiausiasis! – tarė Liudvikas. – Laikydamas savo rankoje valdovų širdis, jis maloningai palenkia juos į taiką, kilniaširdingumą ir neleidžia pralieti žmonių kraujo. Olivjė! – šnibžtelėjo jis į šalį savo patikėtiniui, kuris visą laiką šmėkščiojo šalia jo kaip raganiaus iššaukta dvasia. – Klausyk, ką pasakysiu: pranešk Tristanui, kad jis greičiau susidorotų su tuo perėjūnu čigonu.

XXXIV SKYRIUS

Mirties bausmė

Eime į mielą žalią mišką,
Patsai ten pasirinksi medį.
Senoviška dainelė

– Garbė Dievui, kad jis mums davė galią juoktis ir juokinti kitus, ir tesusigėsta neraliuotas besmegenis, kuris tyčiojosi iš juokdario profesijos! Štai pokštas, ir ne per sąmojingiausias (nors gal ir neblogas, nes pralinksmino abu valdovus), padarė daug daugiau negu tūkstantis politinių argumentų, išgelbėjo nuo karo Prancūziją ir Burgundiją.

Tokią išvadą padarė le Glorjė, kai po susitaikymo, kurį smulkiai aprašėme ankstesniame skyriuje, burgundų sargybos buvo atšauktos iš Peronos pilies ir karaliaus būstinė perkelta iš nelemtojo grafo Herberto bokšto, ir dideliam tiek prancūzų, tiek burgundų džiaugsmui, bent iš pažiūros, atrodė, vėl grįžo draugystė ir pasitikėjimas tarp hercogo Karolio ir jo siuzereno. Karalius, nors pagerbiamas visomis ceremonijomis, gana aiškiai juto, kad į jį ir toliau žiūrima įtariai, bet išmintingai apsimetė to nepastebįs ir rodėsi laikąsis visiškai laisvai.

Deja, kaip dažnai pasitaiko tokiais atvejais, kai pagrindiniai konflikto veikėjai būna suvedę sąskaitas, kokia smulki figūra, dalyvavusi jų intrigose, savo kailiu patiria karčią tokios politinės taisyklės tiesą: jei šio pa-

saulio galingiesiems tenka pasinaudoti niekingais įrankiais, jie pasiteisina prieš visuomenę, palikdami juos savo likimui, vos tik tie menki žmogeliai jiems tampa nebereikalingi.

Toks smulkus įrankis buvo Heiradinas Mograbinas, kurį hercogo tarnai perdavė karaliaus vyriausiajam profosui, o pastarasis atidavė į rankas dviem ištikimiems savo padėjėjams, Truazešeliui ir Mažiui Andrė, kad tie negaišdami jį pakartų.

Tarp šių budelių, kurių vienas buvo *Allegro*, o kitas *Penseroso*[196], lydimas keleto sargybinių bei didelės minios, Heiradinas žengė (pavartojant šių dienų palyginimą, kaip Garikas tarp Tragedijos ir Komedijos[197]) į artimiausią mišką, kur jo likimo lėmėjai nusprendė pakabinti jį ant pirmo ganėtinai aukšto medžio, kad nereikėtų vargintis ruošiant kartuves ir atliekant kitas ceremonijas.

Ilgai neieškoję, jie surado ąžuolą, kaip Mažius Andrė juokaudamas pasakė, tinkamą kaboti tokiai gilei, ir, palikę nelaimingąjį nusikaltėlį ant kranto saugoti sargybai, ėmė skubomis ruoštis galutinei atomazgai. Tuosyk Heiradinas, žiūrėdamas į minią, išvydo Kventiną Dervardą. Mat pastarajam pasirodė, kad sučiupto apgaviko fizionomija panaši į neištikimo jo vadovo veidą, ir todėl jis nusekė su minia pasižiūrėti mirties bausmės ir įsitikinti, ar nesuklydo. Kai bausmės vykdytojai Heiradinui pranešė, kad viskas parengta, šis kuo ramiausiai jų paprašė paskutinės malonės.

– Ko tik nori, mano sūnaiti, kad tik derintųsi su mūsų pareigomis, – tarė Truazešelis.

– Tai yra visko, tik ne gyvybės, – atsakė Heiradinas.

– Tikrai taip, – patvirtino Truazešelis. – Ir dar daugiau, nes, kaip atrodo, pats esi pasiryžęs pagerbti mūsų amatą ir mirti vyriškai, nesimaivydamas. Taigi, nors mums duotas įsakymas paskubėti, mes nesijaudinam, jei atidėsim dar kokiai dešimčiai minučių.

– Jūs pernelyg kilnūs, – tarė Heiradinas.

– Žinoma, mums už tai gali kliūti, – tarė Mažius Andrė. – Bet tiek to. Aš beveik sutikčiau paaukoti gyvybę dėl tokio šaunaus kabalduoklio, tokio guvaus, apsukraus vyruko, kuris ryžtasi gracingai atlikti paskutinį šuolį, kaip dera doram žmogui.

– Taigi, jeigu pats nori nuodėmklausio... – tarė Truazešelis.

– O gal kvortos vyno?.. – įsiterpė linksmasis jo bendras.

– O gal pasiklausyti psalmės? – pasiūlė tragikas.

– O gal linksmos dainelės? – pridūrė komikas.

– Nei viena, nei kita, mielieji, gerieji ir paslaugiausieji mano draugai, – atsakė čigonas. – Aš teprašau leisti man pasikalbėti keletą minučių su anuo škotų gvardijos šauliu.

Budeliai valandėlę svyravo, bet Truazešelis prisiminė, kad Kventinas Dervardas, sprendžiant iš visko, buvo didžioje jų valdovo karaliaus Liudviko malonėje, ir todėl nusprendė leisti pasikalbėti.

Kai Kventinas, jų pakviestas, prisiartino prie pasmerkto nusikaltėlio, jis negalėjo nepasibaisėti jo išvaizda, nors šis tikrai buvo nusipelnęs šitokio nuosprendžio. Juokingai ir apgailėtinai atrodė puošnaus heroldiško jo apdaro likučiai, į skiautes sudraskyti šunų ilčių ir vėliau pačiupusių dvikojų, kurie jį išgelbėjo nuo skalikų tik tam, kad paskui nuvestų prie kartuvių. Jo veidas buvo nutepliotas dažais, dar karojo kuokštai barzdos, prisiklijuotos tam, kad nebūtų atpažintas, o skruostai ir lūpos buvo mirtinai išbalę. Tačiau, kaip visi jo gentiečiai, jis buvo ramiai ryžtingas, ir nenustygstančios žvilgančios akys, taip pat iškreipta šypsena, atrodė, bylojo apie panieką prisiartinusiai mirčiai.

Apimtas pasibaisėjimo, o iš dalies užuojautos, Kventinas lėtai artinosi prie šio nelaimingo žmogaus.

Tai veikiausiai matėsi iš jo judesių, nes Mažius Andrė sušuko:

– Greičiau, šaunusis kary. Šis ponaitis neturi laiko jūsų laukti, jeigu žengsite per šiuos akmenukus taip, tarsi jie būtų kiaušiniai ir bijotumėte juos sutraiškyti!

– Man reikia su juo pasikalbėti tik dviese, – tarė nusikaltėlis, ir aiškiai girdėjosi, kaip jo balse suskambo neviltis, tariant šiuos žodžius.

– Tatai vargu ar suderinama su mūsų pareigomis, mielasis strakale, – pareiškė Mažius Andrė. – Mes iš seno žinome, koks tu slidus ungurys.

– Mano rankos ir kojos surištos arklių pasaitais, – pasakė nusikaltėlis. – O aplinkui galite pastatyti sargybą, tik taip, kad negirdėtų, ką mes kalbėsime... Šis šaulys yra jūsų karaliaus tarnas, ir jeigu aš jums duočiau dešimt guldenų...

– Paskirti mišioms, tie pinigai gali praversti nelaimingai jo sielai, – nusprendė Truazešelis.

– Paversti į vyną ar degtinę, jie atgaivintų vargšą mano kūną, – atsakė Mažius Andrė. – Tai krapštyk juos, drauguži mielas!

– Sumokėkite šiems kraugeriams, ko jie prašo, – Heiradinas kreipėsi į Dervardą. – Pačiupę mane, jie pagrobė paskutinį guldeną... Jums tat labai išeis į naudą.

Kventinas sumokėjo budeliams prašomą sumą, ir tuodu, kaip žodį tesį džentelmenai, pasitraukė tiek, kad negalėtų girdėti, tačiau akylai sekė nusikaltėlį. Kventinas palaukė valandėlę, iki nelaimingasis prakalbės, bet, jam vis dar tylint, pats jį užkalbino:

– Vadinasi, štai kokio galo sulaukei!

– Taip, – atsakė Heiradinas. – Nereikėjo nei astrologo, nei fizionomo, nei chiromanto išpranašauti, kad man teks patirti savo šeimos likimą.

– Taip anksti priėjai liepto galą per nesuskaičiuojamus nusikaltimus ir išdavystes! – tarė škotas.

– O ne, prisiekiu šviesiąja Aldeborano žvaigžde ir visomis mirksinčiomis jos sesėmis! – atsiliepė čigonas. – Aš čia atsidūriau per savo kvailystę, patikėjęs, kad kraugeriškas frankų žiaurumas visai neliečia to, ką jų tauta pareiškia laikanti švenčiausiu dalyku. Kunigo sutana taip pat nebūtų manęs apgynusi, kaip ir heroldo mantija, nors ir kaip davatkiškai jūs liaupsinate pamaldumą ir riterystę.

– Sučiuptas apgavikas neturi teisės pretenduoti į neliečiamumą apdaro, kurį neteisėtai užsivilko, – pasakė Dervardas.

– Sučiuptas! – sušuko čigonas. – Mano šneka nebuvo blogesnė už to seno kvailo heroldo gudrybes. Bet tiek to. Vieną kartą vis tiek reikės mirti.

– Gaišti laiką, – pasakė Kventinas. – Jeigu turi ką pranešti, sakyki greitai, o paskui pasirūpinki savo siela.

– Savo siela? – perklausė čigonas, kraupiai nusikvatojęs. – Nejau manote, kad per dvidešimt metų įsišaknijusius raupsus galima iškart pagydyti? Jeigu aš ir turiu sielą, tai ji jau nuo tada, kai man buvo dvidešimt metų, o gal dar mažiau, tiek visko patyrė, kad man reikėtų ištiso mėnesio

prisiminti visiems nusikaltimams ir antra tiek išporinti juos kunigui. O jeigu kas man duotų šitiek laiko, tai garantuoju penkiais šansais prieš vieną, kad jį sunaudočiau kam kitam.

– Užkietėjęs nenaudėli, nepiktžodžiauk! Sakyk man, ką turi pasakyti, ir aš paliksiu tave tavo likimui, – sudraudė jį Dervardas, apimtas gailesčio ir pasibaisėjimo.

– Aš noriu paprašyti vienos malonės, – tarė Heiradinas. – Bet pirma atlyginsiu už ją, nes jūsų tauta, kad ir kaip liaupsina artimo meilę, už nieką nieko neduoda.

– Aš pasakyčiau: prasmek su visu savo atlyginimu, jeigu nestovėtum ant amžinybės slenksčio, – atsakė Kventinas. – Prašyk, ko nori, ir pasilik, ką turi, pats sau, – man tatai nepravers, nes aš dar puikiai atsimenu visas tavo geras paslaugas.

– O vis dėlto aš jus pamilau už tai, kas įvyko ant Šero kranto, – tarė Heiradinas. – Ir norėjau pasukti jums turtingą pačią. Jūs dėvėjote jos mėgstamos spalvos šaliką, kuris ir suklaidino mane. Ir iš tikrųjų maniau, kad Amelina su pilna pinigine pačiam kur kas parankesnė už tą putpelę su senąja gūžta Brakemonte, kurią pasigrobė Karolis ir, matyt, nebeišleis iš letenų.

– Nekalbėk tokių niekų, nelaimingasis, anie budeliai nekantrauja.

– Duokit jiems dar dešimt guldenų už kitas dešimt minučių, – paprašė nusidėjėlis, kuris, kaip ir daugelis tokioje padėtyje, nors laikėsi ryžtingai, bet troško toliau nustumti gresiantį likimą. – Sakau, tatai pačiam išeis labai į naudą.

– Tad bent gerai išnaudok šitaip nupirktas minutes, – pasakė Dervardas ir lengvai atliko naują sandėrį su profoso padėjėjais.

Tada Heiradinas kalbėjo toliau:

– Taip, užtikrinu jus, aš tik gero troškau, ir Amelina būtų buvusi lengvai pasiekiama ir paranki nuotaka. Juk ji sutiko ištekėti net už Ardėnų Šerno, nors jo piršlybos nebuvo labai delikačios. Dabar ji šeimininkauja jo kiaulidėje, tarsi visą gyvenimą būtų mitusi kaštonų žievėmis ir gilėmis.

– Liaukis taip storžieviškai ir ne laiku juokavęs, – sudraudė jį Kventinas, – arba dar sykį sakau: palieku tave tavo likimui.

– Teisingai, – pritarė Heiradinas, valandėlę patylėjęs, – ko negalima atidėti, reikia drąsiai pasitikti! Gerai, tad žinokit, aš atvykau čia su šituo prakeiktu apdaru dėl to, kad mane suviliojo didelis de la Marko atlyginimas. Be to, dar daugiau vyliausi iš karaliaus Liudviko, nes atnešiau ne tik iššūkį, kurį pats turbūt girdėjai, bet norėjau pašnibždėti karaliui svarbią paslaptį.

– Tai buvo baisi rizika, – tarė Dervardas.

– Užtat buvo brangiai apmokėta ir brangiai man kainavo, – atsakė čigonas. – De la Markas pirma bandė susisiekti su Liudviku per Martoną, tačiau ji, atrodo, tegalėjo susitikti su astrologu. Jam ir papasakojo visus kelionės nuotykius ir apie Šonvaldą. Bet vargu ar jos žinios kada pasieks Liudviką, nebent tik kaip pranašystės. Tai štai mano paslaptis, kuri svarbesnė už viską, ką galėjo pasakyti Martona. Viljamas de la Markas surinko gausias ir stiprias pajėgas Lježo mieste ir didina jas kasdien, naudodamas senojo vyskupo iždą. Bet jis neketina leistis į rizikingą mūšį su Burgundijos riteriais, o tuo labiau atlaikyti šio nesutvirtinto miesto apgultį. Štai jo planas: jis leis karštakošiui Karoliui išsidėstyti priešais miestą, neparodydamas pasipriešinimo, o nakčia įsiverš su visomis savo pajėgomis į jo stovyklą. Daugelį savo karių jis apvilks prancūzų uniforma ir lieps jiems šūkauti: „Už Prancūziją! Už šventąjį Liudviką! Už Deni Monžua!“, kad atrodytų, jog mieste stovi stiprus į pagalbą atsiųstas prancūzų dalinys. Tatai neabejotinai sukels baisiausią sąmyšį tarp burgundų, ir jeigu karalius Liudvikas su savo gvardiečiais, palydovais ir tais kariais, kurie bus šalia, jį parems, tai Ardėnų Šernas tikisi, jog pavyks sutriuškinti visą Burgundijos kariauną. Štai toji mano paslaptis, ir aš ją palieku jums. Paremkite arba sužlugdykite šį žygį, perduokite šią žinią karaliui Liudvikui ar hercogui Karoliui – man vis tiek. Išgelbėkite ar sunaikinkite kurią tik norite pusę. Aš tik apgailestauju, kad negaliu šia paslaptimi, lyg parako statine, jų visų susprogdinti.

– Tai iš tikrųjų svarbi paslaptis, – tarė Kventinas, iš karto supratęs, kaip lengvai gali būti sukurstytas nacionalinis priešiškumas stovykloje, kurią sudaro prancūzai ir burgundai.

– Taip! Svarbi! – atsakė Heiradinas. – Ir dabar, kai jinai jūsų, jūs norite nešdintis, nepadaręs man tos geradarybės, už kurią aš jums iš anksto atsilyginau.

– Sakyk, ko prašai, – pasakė Kventinas. – Aš tikrai tai padarysiu, jeigu tik galėsiu.

– O ne, šis prašymas nesudarys jokių sunkumų. Tai tik dėl vargšo Kleperio, mano arklėko, vienintelio gyvo padaro, kuris gal pasiges manęs. Už geros mylios į pietus rasite jį besiganantį prie negyvenamos anglininko trobelės. Švilptelkite jam šitaip, – čia jis keistai švilptelėjo, – paskui pašaukite vardu: „Kleperi!“, ir jis ateis. Štai čia jo kamanos po mano rudine. Laimė, kad tie skalikai jų nenučiupo, nes arklėkas kitomis neužmaunamas. Pasiimkite jį ir pasirūpinkite... nesakau, kad dėl manęs, bet bent dėl to, kad patikėjau jums paslaptį, kuri nulems didelį karą. O arklėkas niekad jūsų neapvils... ilga kelionė ar trumpa, sotus ar alkanas, giedra ar dargana, šilta arklidė ar žiemos padangė – Kleperiui vis tas pats. Jeigu man būtų pavykę pasprukti pro Peronos vartus ir nubėgti iki tos vietos, kur jį palikau, nebūčiau čia atsidūręs. Prižadėkite rūpintis Kleperiu!

– Prisiekiu, kad rūpinsiuos, – atsakė Kventinas, kurį sujaudino toks savotiškas šio kietaširdžio žmogaus švelnumas.

– Tada sudie! – atsisveikino nusikaltėlis. – Bet palaukite... palaukite... Aš nenoriu mirti kaip slunkius, pamiršęs vienos damos užduotį. Štai šis laiškutis yra nuo didžiai maloningos ir be galo kvailos Laukinio Ardėnų Šerno žmonos juodaakei jos dukterėčiai. Iš jūsų žvilgsnio matau, jog pasirinkau geranorį pasiuntinį. Ir dar vienas žodis: pamiršau jums pasakyti, kad mano balno pasėstėje rasite pilną aukso piniginę, dėl kurios rizikavau gyvybe. Pasiimkite ją ir šimteriopai atsilyginkite sau už tuos guldenus, kuriuos sumokėjote šiems kraugeriškiems šunims, – aš jums pavedu savo palikimą.

– Juos sunaudosiu geriems darbams ir mišioms tavo sielai išgelbėti, – tarė Kventinas.

– Neminėkite daugiau šio žodžio, – nutraukė Heiradinas, ir jo veidą iškreipė klaiki grimasa. – Nėra... negali būti... ir neprivalo būti... šitokio dalyko! Tai tik kunigų prasimanymas!

– Nelaimingas, didžiai nelaimingas padare! Pagalvok geriau! Liepk skubiai pašaukti kunigą. Šie budeliai dar truputėlį palauks. Aš juos papirksiu, – pasakė Kventinas. – Ko tu gali tikėtis, mirdamas su šitokiomis pažiūromis ir neatgailaudamas?

– Tikiuosi susilieti su pradiniais elementais, – atsakė šis užkietėjęs ateistas, prispausdamas grandine surakintas rankas prie krūtinės. – Aš tikiuosi, viliuosi ir laukiu, kad paslaptingas žmogaus apdaras ištirpęs susilies su gamta tam, kad vėl pereitų į kitas formas, kuriomis gamta kasdien papildo išnykstančias ir sugrįžtančias skirtingais pavidalais. Skystosios mano kūno dalelės pateks į upes ir į lietaus vandenį, kietosios praturtins motiną žemę, kvėpavimas išsisklaidys vėjo dvelkime, o ugningi pradai dar labiau praskaidrins Aldeborano ir kitų jo žvaigždžių spindesį. Šitaip tikėdamas aš gyvenau ir mirsiu! Sudie! Eikite! Nebetrukdykite manęs! Aš ištariau paskutinius žodžius, kuriuos mirtingojo ausys turėjo išgirsti.

Kad ir didžiai paveiktas siaubingos čigono būsenos, Kventinas matė, jog tuščia buvo tikėtis išaiškinti jam baisią jo padėtį. Todėl tetarė sudie, o nusikaltėlis tik niūriai linktelėjo, kaip žmogus, kuris susimąstęs atsisveikina su draugais, trikdančiais jo mintis.

Dervardas pasuko į nurodytą mišką ir lengvai rado besiganantį Kleperį. Arklėkas priėjo pašauktas, tačiau ilgai nesileido pagaunamas, prunkštė ir traukėsi atatupstas, kai nepažįstamasis bandė prie jo prisiartinti. Bet pagaliau Kventinas, ir šiaip mokėdamas elgtis su arkliais, ir galbūt atidžiai prisižiūrėjęs Kleperio įpročių, kai jie keliavo drauge, paėmė į savo rankas čigono palikimą. Kai jis pasuko į Peroną, čigonas jau seniai buvo nukeliavęs ten, kur baisingo jo tikėjimo beprasmybė turėjo patirti galutinę baigtį... klaikią išeitį žmogui, kuris nejautė nei atgailos dėl praeities, nei baimės dėl ateities.

XXXV SKYRIUS

Atpildas už narsą

Šaunu, kada gražuolę
Geriausias kardas laimi.
„Grafas Palatinas"

Kai Kventinas pasiekė Peroną, ten jau buvo susirinkusi Taryba, kurios pasitarimo rezultatai siejosi su jo likimu daugiau, negu jis galėjo spėti, nors joje posėdžiavo tokio rango asmenys, su kuriais jį turint ką bendra atrodė beveik neįsivaizduojamas dalykas.

Karalius Liudvikas po įvykio su de la Marko pasiuntiniu, nepraleidęs progos dar labiau sustiprinti per tai laimėtą įtaką hercogui Karoliui, visą laiką su juo tarėsi, arba, galima beveik pasakyti, teiravosi jo nuomonės, su kokiu skaičium ir kokia kariuomene jis, hercogo Burgundo pagalbininkas, turėtų dalyvauti jungtiniame žygyje prieš Ležą. Karalius aiškiai matė, kad Karolis geidė pasikviesti į savo stovyklą tiek nedaug ir tokio rango prancūzus, kad jie galėtų būti laikomi veikiau kaip įkaitai, o ne pagalbininkai. Vis dėlto, prisimindamas de Komino patarimą, jis taip noriai sutikdavo su kiekvienu hercogo pasiūlymu, tarsi jam pačiam tai būtų atėję į galvą.

Tačiau už šitokį savo nuolaidumą karalius pats sau atsilygino, išgiežda mas apmaudą ant kardinolo Baliu, kurio patarimų paklausęs jis taip besąlygiškai pasitikėjo hercogu Burgundu. Tristanas, nunešęs įsakymą

iššygiuoti pagalbiniam daliniui, taip pat gavo ir kitą pavedimą – nugabenti kardinolą į Lošo pilį ir ten jį uždaryti viename iš geležinių narvų, kuriuos, kaip buvo kalbama, jis pats sugalvojęs.

– Tegu pats išbando savo išmonę, – tarė karalius. – Jis yra Šventosios Bažnyčios žmogus, ir mes negalime pralieti jo kraujo. Bet *pasques-dieu!* mes duosim jam dešimčiai metų vyskupiją su tokiom nepereinamom sienom, kad kompensuos mažą plotą. Ir žiūrėk, kad kariuomenė iššygiuotų tuoj pat!

Galbūt Liudvikas šiuo paklusniu nuolankumu tikėjosi išvengti tos nemalonesnės sąlygos, kuria hercogas sustiprino jų susitaikymą. Bet jeigu jis turėjo tokią viltį, tai prastai pažinojo savo pusbrolio būdą, nes nebuvo žmogaus, kuris būtų atkakliau siekęs tikslo kaip Karolis Burgundas, ir kuo mažiausiai jis buvo linkęs atsižadėti to savo reikalavimo, kurį paskelbdavo supykęs, trokšdamas keršto ar jausdamasis nuskriaustas.

Vos tik buvo pasiųsti žygūnai pašaukti karines pajėgas, kurios turėjo veikti kaip pagalbinis dalinys, Karolis pareikalavo, kad Liudvikas duotų viešą sutikimą Orleano hercogo vedyboms su Izabele de Krua. Karalius sutiko ir su tuo, bet sunkiai atsidusęs čia pat nežymiai paprieštaravo, kad esą būtina atsižvelgti į paties Orleaniečio norą.

– Jo noro mes jau atsiklausėme, – tarė Burgundijos hercogas. – Krevkeras pasikalbėjo su ponu Orleaniečiu ir patyrė, nors ir keista, kad tas taip abejingai žiūri į garbę gauti karališką nuotaką, jog sutiko su pasiūlymu vesti grafaitę de Krua su didžiausia malone, kokią tik tikrasis tėvas būtų galėjęs padaryti.

– Jis baisiai nemandagus ir nedėkingas, – pareiškė Liudvikas. – Bet tebūnie viskas taip, kaip jūs, brolau, norite, jeigu tik dėl to sutinka abi pusės.

– Dėl to nesijaudinkite, – patikino hercogas.

Ir vos baigėsi šis pokalbis, po kelių minučių Orleano hercogas ir grafaitė de Krua, pastaroji lydima, kaip ir pirmą kartą, grafienės de Krevker bei uršuliečių abatės, buvo pašaukti valdovo akivaizdon ir išgirdo iš Bur-

gundijos hercogo lūpų, – nepriešta raujant Liudvikui, kuris sėdėjo tylus ir nusiminęs dėl tokio savo įtakos sumenkinimo, – kad abiejų valdovų išmintis nusprendė sujungti jų rankas, siekiant sustiprinti amžiną sąjungą, kuri ateityje privalo įsigalėti tarp Prancūzijos ir Burgundijos.

Išgirdus šį pasiūlymą, Orleano hercogui sunku buvo nuslėpti džiaugsmą, o jo parodyti nederėjo Liudviko akivaizdoje. Ir tik nuolatinė baimė prieš šį monarchą padėjo jam nusiraminti tiek, kad galėtų paprastai atsakyti, jog „jo pareiga vykdyti valdovo valią".

– Mielas brolau Orleanieti, – tarė Liudvikas niūriai ir rimtai, – kadangi aš turiu kalbėti tokia nemalonia proga, tai man nėra ko jums priminti, kad aš, vertindamas jūsų nuopelnus, buvau nusprendęs pasiūlyti jums nuotaką iš savo paties šeimos. Tačiau jei mano brolis Burgundas yra įsitikinęs, kad kitaip pakreiptas jūsų likimas yra tikriausias laidas įtvirtinti draugystei tarp jo valstybės ir mano, tai aš pernelyg vertinu ir viena, ir kita, kad tam nepaaukočiau savo vilčių ir norų.

Orleano hercogas parpuolė ant kelių ir pabučiavo – šį kartą su nuoširdžia padėka – ranką, kurią jam ištiesė karalius, nugręžęs į šalį veidą. Jis, kaip ir visi kiti, aiškiai matė, kad karalius sutiko nenoromis; beje, šis užkietėjęs veidmainys ir nesistengė slėpti savo nepasitenkinimo, priešingai, norėjo parodyti, kad, kaip karalius, jis atsisako savo seniai puoselėtų planų ir net aukoja tėviškus jausmus valstybės reikalams ir savo krašto naudai. Ir Burgundas buvo sujaudintas, o Orleaniečio širdis suplazdėjo iš džiaugsmo, kad išsivadavo nuo sužadėtuvių su princese Joana. Jeigu jis būtų žinojęs, kaip jį keikė širdyje karalius ir kaip ruošėsi jam atkeršyti ateityje, tai, galimas dalykas, nebūtų sau taip priekaištavęs dėl egoizmo.

Paskui Karolis pasisuko į jaunąją grafaitę ir stačiai paskelbė jai, kad šios vedybos – nuspręstas reikalas, dėl kurio negalima nei abejoti, nei delsti. Ir čia pat pridūrė, kad tai pernelyg švelni bausmė už ankstesnį jos nepaklusnumą.

– Mano hercoge ir siuzerene, – tarė Izabelė, sutelkdama visą drąsą, – aš nusilenkiu jūsų šviesybės įsakymams ir pasiduodu jiems.

– Užtenka, užtenka, – hercogas nutraukė. – Visa kita mes sutvarkysime. Jūsų didenybe, – vėl kreipėsi jis į karalių Liudviką, – rytą mes medžiojome šerną, o ką pasakysite, jeigu po pietų pakeltume iš guolio vilką?

Jauņoji grafaitė pamatė, kad jai reikia ryžtis.

– Jūsų šviesybė klaidingai mane supratot, – prabilo ji nors bailiai, tačiau garsiai ir ganėtinai ryžtingai, kad atkreiptų hercogo dėmesį, kurio jai parodyti dėl aiškios priežasties jis nebuvo linkęs. – Aš nuolankiai sutinku, – pasakė ji, – atiduoti tik žemes ir dvarus, kuriuos jūsų šviesybės protėviai davė maniesiems ir kuriuos aš pavedu Burgundijos Hercogystei, jeigu mano siuzerenas mano, kad dėl savo nepaklusnumo aš nesu verta juos valdyti.

– Oho! Prisiekiu šventuoju Jurgiu, – šūktelėjo hercogas, smarkiai trepteldamas koja į žemę, – ši paikša turbūt nežino, prieš ką stovi... ir su kuo kalba!

– Mano valdove, – atsakė grafaitė nesutrikusi, – aš stoviu prieš savo siuzereną ir, tikiuosi, prieš teisingą siuzereną. Jeigu jūs atimate mano žemes, tai susigrąžinate visa, ką jūsų dosnūs protėviai mums davė, ir per tai sutraukote vienintelius saitus, kurie mus riša. Juk ne jūs davėte šį vargingą ir persekiojamą mano kūną, o tuo labiau dvasią, kuria aš gyvenu. Ir tatai ketinu pašvęsti tarnauti Viešpačiui Uršuliečių vienuolyne, vadovaujama šventosios motinos abatės.

Sunku būtų suvokti hercogo pyktį ir nuostabą, jeigu neįsivaizduotume, kaip nustebtų sakalas, prieš kurį balandis gindamasis išskėstų sparnus.

– Nejau šventoji motina priims jus be jokio kraičio? – paklausė jis paniekinamai.

– Jeigu ji ir padarytų savo vienuolynui tokį nuostolį, – atsakė grafaitė Izabelė, – aš tikiuosi, kad mano giminėje yra ik valiai kilnių draugų, kurie artimo meilės vardu suteiks paramą našlaitei de Krua.

– Tai melas! – sušuko hercogas. – Tai žema dingstis pridengti kokią nors slaptą ir niekingą meilę. Milorde Orleanieti, jinai priklausys jums, nors man savo rankomis tektų nutempti ją prie altoriaus!

Grafienė de Krevker, kilnios širdies moteris, pasitikinti savo vyro nuopelnais ir hercogo jam rodomu palankumu, nebegalėjo ilgiau tylėti.

– Mano valdove, – tarė ji, – rūstybė jūsų lūpomis taria visai nederamus žodžius. Jokios aukštakilmės moters ranka negali būti kam nors atiduota prievarta.

– Ir joks krikščioniškas valdovas neturi teisės, – įsiterpė abatė, – stoti skersai kelio dievobaimingai sielai, kuri, palaužta šio pasaulio negandų ir persekiojimų, trokšta tapti Kristaus sužadėtine.

– Ir mano brolis Orleanietis, – tarė Diunua, – negali, nepažeisdamas savo garbės, priimti pasiūlymą, jeigu dama taip viešai užprotestuoja.

– Jeigu man būtų leista, – prabilo lengvabūdis Orleanietis, kuriam Izabelės grožis padarė didelį įspūdį, – bent trumpą laiką paasistuoti grafaitei palankesnėmis sąlygomis...

– Mano pone, – nutraukė Izabelė, kurios ryžtą dabar didžiai sustiprino visų padrąsinimas, – tatai būtų veltui. Aš esu tvirtai apsisprendusi šių vedybų atsisakyti, nors toks pasiūlymas man didelė garbė.

– O aš, – sušuko hercogas, – neturiu laiko laukti, kada jūsų užgaidos pasikeis su mėnulio permaina. Monsinjore Orleanieti, jinai šią pat valandą patirs, kad klusnumas yra būtinas.

– Tik ne mano naudai, valdove, – atsiliepė Orleanietis, kuris suprato sumenkinsiąs savo garbę, jeigu pasinaudos atkakliu hercogo reikalavimu. – Jeigu kartą viešai ir aiškiai atsakyta, Prancūzijos riteriui to pakanka. Jis nebegali toliau pirštis.

Hercogas nirtingai dėbtelėjo pirma į Orleanietį, paskui į Liudviką ir, išskaitęs pastarojo veide, nors šis ir stengėsi neparodyti savo jausmų, slaptą džiūgavimą, tiesiog pasiuto.

– Rašykite mūsų nuosprendį! – paliepė jis savo sekretoriui. – Atimti visas valdas ir įkalinti šią neklusnią ir įžūlią mergšę! Į kalėjimą ją, į šaltąją, į cypę, tegu tupi kartu su tais, kurie prilygsta jai akiplėšiškumu!

Aplinkui visi ėmė murmėti.

– Mano valdove hercoge, – tarė grafas Krevkeras, ryžęsis prabilti už visus kitus, – tatai reikia geriau apgalvoti. Mes, ištikimi jūsų vasalai,

negalime leisti šitokios negarbės Burgundijos bajorijai ir riterijai. Jeigu grafaitė prasižengė, nubauskite ją, bet taip, kaip dera jos ir mūsų rangui, nes mes esame susieti su jos gimine kraujo ir bičiulystės ryšiais.

Hercogas valandėlę tylėjo ir rūsčiai žvelgė į savo patarėją kaip bulius, kuris, kerdžiaus varomas nuo pasirinkto kelio, svarsto, ar paklusti, ar pulti varovą ir ragais išmesti jį į orą.

Tačiau išmintis nugalėjo įniršį. Jis suprato, kad šitaip nusiteikus visa Taryba, ir pabūgo, kad Liudvikas, pamatęs jo vasalų nesantarvę, tuo nepasinaudotų, be to, gal susigėdo negarbingo savo pasiūlymo, nes buvo veikiau šiurkštaus ir smurtingo, o ne pikto būdo.

– Jūsų tiesa, Krevkerai, – tarė jis, – ir aš pasikarščiavau. Tegu jos likimas bus išspręstas pagal riterystės taisykles. Jos pabėgimas į Lježą buvo ženklas vyskupo nužudymui, todėl tasai, kas narsiausiai atkeršys už šį nusikaltimą ir pristatys mums Laukinio Ardėnų Šerno galvą, turės teisę pretenduoti į grafaitės ranką. O jeigu ji nesutiks, tai mes bent galėsime dovanoti jam jos lenus, ir tada priklausys nuo jo dosnumo, kokias lėšas jis jai paskirs, kad ji galėtų pasitraukti į vienuolyną.

– O ne! – sušuko grafaitė. – Prisiminkite, jog mano tėvas buvo grafas Reinoldas, narsus ir ištikimas jūsų tėvo pavaldinys. Nejau jūs mane atiduosite kaip laimikį tam, kas mikliau pasišvaistys kardu?

– Jūsų prosenelė, – tarė hercogas, – buvo laimėta turnyre, o dėl jūsų bus kovojama tikrame mūšyje. Vis dėlto, pagerbdamas grafo Reinoldo atminimą, aš skelbiu, kad sėkmingasis laimėtojas turės būti bajoras, nepriekaištingos kilmės ir nesuteršto vardo. Ir jeigu jis toks bus, tegu ir neturtingiausias, turįs tiktai saitą kardui pasirišti, vis vien galės pretenduoti į jūsų ranką. Tai aš prisiekiu šventuoju Jurgiu, savo hercogystės karūna ir ordinu, kurį nešioju. Na, mano ponai, – pridūrė jis, pasisukdamas į susirinkusius didikus, – taip, man rodos, mes nepažeisime riterystės taisyklių?

Izabelės prieštaravimus nustelbė džiaugsmingi pritarimo šūksniai, tarp kurių garsiausiai skambėjo senojo lordo Krofordo balsas, – jis apgailestavo, kad metų našta trukdanti jam kovoti dėl tokio nepaprasto

laimikio. Hercogas buvo patenkintas visuotiniu pritarimu, ir jo pyktis atlėgo kaip patvinusios upės srovė, ėmusi tekėti savo vaga.

– O argi mes, kuriems likimas jau davė žmonas, – paklausė Krevkeras, – turime likti šios kilnios kovos žiūrovais? Tatai nesiderina su mano garbe, nes aš daviau įžadą nudėti tą iltėtą ir šeriuotą gyvulį – de la Marką.

– Kovok drąsiai, Krevkerai, – tarė hercogas, – laimėk ją, o kadangi negali jos vesti pats, padovanok kam nori – grafui Stefanui, savo sūnėnui, jeigu patinka.

– Labai ačiū, mano valdove! – padėkojo Krevkeras. – Kiek jėgos leis, aš dalyvausiu mūšyje, ir jeigu man pasisektų laimėti, tada tegul Stefanas parodo savo gražbylystę ir įveikia abatę.

– Tikiuosi, – tarė Diunua, – Prancūzijos riteriai taip pat turi teisę dalyvauti šiose kilniose varžybose?

– Dievaži, narsusis Diunua, – atsiliepė hercogas, – jau vien dėl to, kad pasigėrėtume jūsų narsa. Aš neprieštaraučiau, jeigu grafaitė Izabelė ištekėtų už prancūzo, bet vis dėlto su sąlyga, kad grafas de Krua taptų Burgundijos pavaldiniu.

– Na, tada aš atsitraukiu, – nusprendė Diunua. – Mano herbo niekada nepuoš De Krua Grafystės vainikas. Aš gimiau ir mirsiu prancūzu. Bet nors ir nepretenduoju į valdas, vis vien kausiuosi dėl damos.

Randuotasis nedrįso garsiai kalbėti šitokiame susirinkime, tik pats sau murmėjo:

– Na, Sondersai Sauplidžai, tesėk pranašystę! Tu visada sakei, kad mūsų giminei laimė nušvis per vedybas, o šitokia proga išsipildyti tavo žodžiui pasitaiko pirmą kartą.

– Apie mane niekas nė nepagalvojat, – įsiterpė le Glorjė. – O aš garantuotai nunešiu jums laimikį.

– Teisybę sakai, mielas drauguži, – tarė Liudvikas. – Juk ten, kur įpainiota moteris, didžiausias kvailys turi daugiausia galimybių laimėti.

Kol valdovai ir jų didikai šitaip juokavo, spręsdami grafaitės Izabelės likimą, abatė ir grafienė de Krevker veltui stengėsi paguosti nelaimingąją, kai su ja pasišalino iš Tarybos. Abatė kalbėjo jai, kad Dievo Motina Mer-

gelė Marija nepritars jokiems mėginimams atitraukti ištikimą įžadininkę nuo šventosios Uršulės altoriaus. O grafienė de Krevker guodė labiau pasaulietiškai, kad joks tikras riteris, kuriam pavyks žygis, nepasinaudos prieš jos valią hercogo pažadėtu atpildu ir kad, ko gera, gali būti ir taip, kad pelnys jos palankumą ir ji pati jam paklus. Meilė, kaip ir neviltis, griebiasi mažiausio šiaudelio, ir nors ši viltis buvo visai blanki ir neaiški, grafaitė Izabelė raudojo nebe taip skausmingai, kai apie tai mąstė.*

* Turtingos nuotakos atidavimas mūšyje laimėjusiam kariui buvo ne toks jau dažnas reiškinys XIV amžiuje. Tai buvo įprasta anksčiau, kai riterijos įstatymai turėjo didesnę galią. Vis dėlto įtikėtina, kad toks despotiškas valdovas kaip hercogas Karolis galėjo panašiai pasielgti.

XXXVI SKYRIUS

Išpuolis

Žengiąs į mirtį nuteistasis
Gyvena viltimis,
Kančias patirdama kraupiąsias,
Vis tikisi širdis.

Viltis, lyg mirksinčioji žvakė, –
Palaima dyvina;
Ir kuo naktis tamsesnė akiai, –
Ryškesnė ta liepsna.

O. Goldsmitas[198]

Praslinko keletas dienų, kol Liudvikas, šypsodamasis kerštodžiaugsmu, gavo žinią, kad jo favoritas ir patarėjas kardinolas Baliu jau dejuoja geležiniame narve, taip sukonstruotame, kad jame negalima nei išsitiesti, nei rasti padėties poilsiui, ir jame, tebūnie pasakyta probėgšmais, jis niekieno negailimas iškalėjo beveik dvylika metų.

Pagalbinė kariuomenė, kurios hercogas pareikalavo iš Liudviko, taip pat atvyko, ir karalius guodėsi, kad jos pakako apginti jam nuo smurto, nors ji ir nebuvo tokia gausi, kad būtų galėjusi susiremti, reikalui esant, su didele Burgundijos kariauna. Be to, džiaugėsi, kad kai ateis parankus laikas, galės įgyvendinti ir ankstesnį savo planą ištekinti dukterį už

hercogo Orleaniečio. Ir nors jautė, jog jam negarbė žygiuoti į karą su kilniausiais savo perais po savo vasalo vėliavomis prieš žmones, kuriuos sukilti pats buvo paskatinęs, šiuo tarpu neleido sau dėl to sielotis ir tikėjosi, jog ateis diena, kada galės atsiskaityti.

– Atsitiktinumas, – pasakė jis savo ištikimajam Olivjė, – gali iš tikrųjų padėti tik kauliukus metant, bet tik kantrybė ir išmintis laimi galų gale lošimą.

Šitaip nusiteikęs vieną gražią vėlyvos vasarapjūtės dieną karalius sėdo ant žirgo ir nepaisydamas, jog atrodė veikiau kaip trofėjas, dalyvaująs nugalėtojo triumfo parade, o ne kaip nepriklausomas monarchas, apsuptas savo gvardiečių ir riterių, išjojo pro gotikinius Peronos vartus prisidėti prie Burgundijos armijos, kuri kaip tik tuo metu pradėjo žygį prieš Ležą.

Dauguma žymių damų, kurios čia buvo, išėjo, kuo dailiausiai apsirengusios, ant vartų kuorų ir įtvirtinimų pasižiūrėti puikios karžygių žygiuotės, išvykstančios į karą. Grafienė de Krevker čia atsivedė ir grafaitę Izabelę. Ši ėjo labai nenoromis, tačiau Karolis buvo primygtinai įsakęs, kad toji, kuri turėjo tapti šio turnyro pergalės palmės šakele, pasirodytų riteriams, žygiuojantiems į mūšio areną.

Kai jie būriu traukė iš po vartų arkos, mirguliavo daugybė vėliavų ir skydų, papuoštų naujomis emblemomis, išreiškiančiomis atsidavusį narsuolio pasiryžimą iškovoti tokį taurų laimėjimą. Vienur buvo nutapytas viesulu į tikslą lekiąs žirgas, kitur į taikinį sminganti strėlė. Vienas riteris nešėsi ant skydo kruviną širdį, bylojančią apie jo aistrą, kitas – kaukolę ir laurų vainiką, rodantį jo ryžtą laimėti arba mirti. Buvo daug ir kitokių emblemų, o kai kurios tokios gudragalviškai painios ir neaiškios, kad jų nebūtų išnarpliojęs net pats sumaniausias heraldikos žinovas. Kiekvienas riteris, reikia manyti, taip pat paspaudė savo žirgą pentinais ir kuo gracingiausiai įsitempė balne, prajodamas pro tokią gražią puokštę matronų ir panelių, kurios skatino jų narsą šypsenomis ir skepetaičių bei skraisčių mostais. Šaulių gvardija, surinkta perdėm iš šauniausių škotų tautos sūnų, buvo sutikta ovacijomis už galantišką, šaunią išvaizdą.

Tarp šių svetimšalių atsirado vienas, kuris išdrįso pasirodyti pažįstąs grafaitę Izabelę, nors to nemėgino net patys kilmingiausi Prancūzijos

riteriai. Tai buvo Kventinas Dervardas, ir jis, prajodamas rikiuotėje pro damą, įteikė grafaitei de Krua ant ieties smaigalio jos tetos laišką.

– Na, dievaži, – sušuko grafas de Krevkeras, – šis nuotykių ieškotojas per didelis akiplėša!

– Nevadinkite jo taip, Krevkerai, – ėmėsi raminti Diunua. – Aš galiu paliudyti jo narsą – ir kaip tik ginant šią damą.

– Jūs padarėte istoriją iš nieko, – tarė Izabelė, droviai nurausdama ir šiek tiek pyktelėjusi. – Šis laiškas nuo nelaimingosios mano tetos. Ji rašo linksmai, nors jos padėtis, be abejo, baisi.

– Paskaitykite, paskaitykite, kaip jaučiasi Šerno nuotaka, – paprašė Krevkeras.

Grafaitė Izabelė perskaitė laišką, kuriame jos teta, regis, džiaugėsi tuo, kas dar liko iš jos vilčių, ir guodėsi dėl skubių ir negarbingų vedybų mintimi, jog ištekėjo už drąsiausio tų laikų žmogaus, kuris narsumu jau laimėjo kunigaikštystę. Amelina meldė dukterėčią nespręsti apie jos Viljamą (kaip jinai jį vadino) iš to, ką kiti kalba, o palaukti, iki pažins jį pati. Jis gal ir turįs ydų, bet jų turi visi stipraus charakterio vyrai, kuriuos ji visą laiką garbino. Viljamas gal mėgstąs išgerti, bet toks buvęs ir riteris seras Godfris, jos senelis. Jos vyras šiek tiek karšto ir nesuvaldomo būdo, bet toks buvęs jos brolis, palaiminto atminimo Reinoldas. Jis šiurkštus, bet beveik visi vokiečiai esą tokie. Jis šiek tiek savavališkas ir despotiškas, bet ji įsitikinusi, kad visi vyrai mėgsta valdyti. Dar daug ten buvo panašiai prirašyta. Gale jinai pareiškė viltį ir prašymą, kad Izabelė, padedama to, kuris įteiks šį laišką, pasistengtų pabėgti nuo tirono burgundo ir atvyktų pas mylimą savo giminaitę į Lježo dvarą, kur smulkūs nesutarimai dėl jų abiejų teisių į grafystės paveldėjimą galėtų būti išspręsti, Izabelei ištekėjus už grafo Ebersono. Šis jaunikis, tiesa, būtų jaunesnis už nuotaką, bet tatai, kaip ji, grafaitė Amelina, galinti patvirtinti iš savo patirties, yra tokia smulkmena, kurią lengviau pakęsti, negu Izabelė įsivaizduojanti...*

* Nereikia ir aiškinti, kad Viljamo de la Marko vedybos su grafaite Amelina yra pramanytos kaip ir pati grafaitė. Tikroji Ardėnų Šerno žmona buvo Joana d'Aršel, baronienė Skunhoven.

Čia grafaitė Izabelė liovėsi skaičiusi, nes abatė, rūsčiai dirstelėjusi, pareiškė, kad ji jau ir taip visko prisigraibsčiusi iš knygų apie pasaulietiškas tuštybes.

O grafas de Krevkeras suriko:

– Kad tu prasmegtum, apgaulingoji ragana[199]! Visi jos patarimai dvokia kaip paspirgintas sūris pelėkautuose. Fu, fu, kokia sena kvaiša!

Grafienė de Krevker rūsčiai sudraudė vyrą už tokį storžieviškumą.

– Grafaitė Amelina, galimas daiktas, buvo apgauta de la Marko apsimesto mandagumo.

– Apsimesto mandagumo! – sušuko grafas. – Dedu galvą, ne jam toks apsimetinėjimas. Tai tas pat, kas tikėtis mandagumo iš tikro laukinio šerno... Kaip mėginti paauksinti seną surūdijusį geležies virbą. O ne! Kad ir kokia jinai idiotė, bet ne tokia kvaila žąsis, kad įsimylėtų ją pagavusį lapiną, ir dar jos pačios oloje. Bet jūs, moterys, visos panašios... Jums kad tik gražūs žodžiai... Ir dedu galvą, ta dailioji mano pusseserė taip pat nekantrauja pasprukti pas savo tetą į tą kvailių rojų ir ištekėti už kokio nors šerniūkščio.

– Tokios kvailystės aš niekada nepadarysiu, – tarė Izabelė, – priešingai, aš kuo nuoširdžiausiai trokštu atkeršyti kilniojo vyskupo žudikams, nes kartu išvaduočiau savo tetą iš to niekšo nagų.

– O! Čia iš tikrųjų pasigirdo Krua giminės balsas! – sušuko grafas, ir kalba apie laišką nutrūko.

Reikia paminėti, kad Izabelė, skaitydama tetos laišką draugams, nusprendė esant verta praleisti postskriptumą, kuriame grafaitė Amelina visai moteriškai aprašė, ką ji veikia: kol kas atidėjusi į šalį karinį savo vyro apsiaustą, ant kurio siuvinėjo horizontaliai perskirtą jungtinį de Krua ir de la Marko herbą. Mat jos Viljamas nusprendęs strateginiais sumetimais mūšyje savo karius papuošti savo herbu, o pats užsivilkti apsiaustą su Orleaniečio herbu – su įžambiu dryžiu, – kitaip tariant, apsimesti hercogu Diunua. Pridėtos popieriaus skiautelės turinio grafaitė taip pat garsiai neskaitė, nes joje tebuvo šie žodžiai: „Jeigu neilgai trukus apie mane jums nepraneš šlovės trimitai, laikykite esant žuvusį, tačiau vertą garbės.“

Mintis, kurią lig šiol ji vijo kaip visiškai neįtikimą, dabar dviguba viltim sužibo grafaitei Izabelei. Moterų sumanumas visada randa išeitį, ir jinai viską patvarkė taip, kad, prieš iššygiuojant kariuomenei, Kventinas gavo iš nežinomo asmens grafaitės Amelinos laišką, pažymėtą trimis kryžiukais priešais postskriptumą su prirašytais šiais žodžiais: „Tasai, kuris nebijojo Orleaniečio herbo, kai jis puošė narsaus jo savininko krūtinę, neišsigąs, išvydęs tą herbą ant tirono ir žudiko."

Tūkstantį kartų šias eilutes bučiavo ir spaudė prie krūtinės jaunasis škotas! Juk jos nurodė jam taką, kuriuo žengiant garbė ir meilė siūlė savo atpildą ir atskleidė jam kitiems nežinomą paslaptį, kaip pažinti tą, kurio mirtis – ir tik to žmogaus mirtis – galėjo įkūnyti jo viltis. Šią paslaptį jis protingai nusprendė paslėpti savo širdyje.

Tačiau Dervardas suprato, jog visai kitaip būtina elgtis su gauta iš Heiradino slapta žinia, nes de la Marko ketinamas išpuolis, jeigu nuo jo nebūtų rūpestingai apsisaugota, sužlugdytų visą apgulančią kariuomenę, – taip sunku buvo atremti naktinius netikėtumus chaotiškame anų laikų kare. Viską apsvarstęs, jis nusprendė pranešti šią žinią tik asmeniškai ir abiem valdovams esant drauge. Galimas daiktas, Dervardas nujautė, jog, supažindinus atskirai Liudviką su gudriu ir viltį teikiančiu planu, svyruojančio monarcho sąžinė gali pajusti stiprią pagundą paremti, o ne atmušti ketinamą išpuolį. Todėl Kventinas pasiryžo laukti progos atskleisti paslaptį, kada Liudvikas su Karoliu susitiks, o tai galėjo pasitaikyti negreitai, nes nei vienas, nei kitas nemėgo juos varžančio bendravimo.

O žygis vyko toliau, ir sąjungininkai netrukus pasiekė Lježo teritoriją. Čia Burgundijos kareiviai, teisingiau, dalis jų, sudaryta iš tų gaujų, kurios buvo pramintos „kailialupiais", savo elgesiu su gyventojais, atseit jiems keršydami už vyskupo mirtį, įrodė teisėtai nusipelnę šio garbingo vardo. Toks jų elgesys labai sunkino Karolio padėtį, nes terorizuojami gyventojai, kurie šiaip būtų likę nuošaliai nuo karo, ėmėsi ginklo savigynai. Jie trukdė Karolio žygį, atkirsdami smulkius jo dalinius ir, pagrindinių jėgų spaudžiami, traukdamiesi į Lježą, prisidėjo prie maištingų miestelėnų ir taip padidino ryžtingų miesto gynėjų skaičių. O prancūzai, kurių buvo nedaug ir visi rinktiniai šalies kariai, klausė karaliaus įsakymų, neatitolo

nuo savo vėliavų ir laikėsi griežčiausios drausmės. Šis kontrastas kėlė įtarimą Karoliui, kuris aiškiai matė, kad Liudviko kariuomenė elgėsi veikiau lyg lježiečių draugai, o ne Burgundijos sąjungininkai.

Galop, nepatyrusi rimtesnio pasipriešinimo, kariauna atžygiavo į turtingą Maso klonį priešais didžiulį ir daug gyventojų turintį Lježo miestą. Čia jie pamatė, kad Šonvaldo pilis visai sugriauta, ir sužinojo, jog Viljamas de la Markas, kuris tepasižymėjo vien kariniais sugebėjimais, sutraukė visas savo jėgas į miestą ir buvo nusprendęs vengti kautynių su Prancūzijos ir Burgundijos riterija atvirame lauke. Ir puolėjai netruko įsitikinti, kaip pavojinga pulti didžiulį miestą, tegu ir nesustiprintą, jeigu gyventojai nusiteikę žūtbūtinai jį ginti.

Burgundų avangardo dalis, pamaniusi, kad jeigu Lježo sienos sugriautos ir pilnos spragų, tai gali lengviausiai žygiuoti į miestą, įsiveržė šaukdama: „Pirmyn, burgundai! Žudykit, žudykit! Viskas mūsų! Keršykit už Liudviką Burboną!"

Tačiau kai jie netvarkingai žygiavo siauromis gatvėmis ir išsisklaidė ieškodami grobio, didelis gyventojų būrys, staiga prasiveržęs iš miesto, nirtingai juos užpuolė ir gana daug išskerdė. De la Markas pasinaudojo net sienų spragomis, pro kurias miestelėnai įsibrovė iš įvairių pusių ir, atskirais keliais pasiekę ginamą priemiestį, užpuolė įsiveržėlius iš priešakio, šonų ir užpakalio, ir tie, apstulbinti nirtingo, netikėto ir tokio didelio pasipriešinimo, vos spėjo susitelkti apie vėliavas. Užėjęs vakaras dar labiau padidino sąmyšį.

Kai ši žinia pasiekė hercogą Karolį, jis pašėlo iš pykčio: jo nesumažino net karaliaus Liudviko pasiūlymas pasiųsti į priemiestį prancūzų riterius, kad šie išgelbėtų ir sugrąžintų burgundų avangardą. Iš karto atmetęs šį pasiūlymą, hercogas norėjo pats žygiuoti savo gvardiečių priešakyje į pagalbą įstrigusiems neatsargiems priešakiniams daliniams, bet d'Emberkuras ir Krevkeras jį meldė šį uždavinį palikti jiems. Įžygiavę į kautynių vietą iš dviejų pusių, daug tvarkingiau ir su derama savitarpio parama, šiuodu garsūs vadai įstengė atmušti lježiečius ir išvaduoti avangardą, kuris neteko, neskaitant belaisvių, ne mažiau kaip aštuonių šimtų vyrų, o iš jų koks šimtas buvo riteriai. Beje, belaisvių buvo atidavę gana

mažai, nes daugumą jų išvadavo d'Emberkuras, dabar ėmęsis okupuoti ginamą priemiestį ir dėstyti sargybas priešais miestą, nuo kurio jį skyrė atvira vieta, arba esplanada, kokių penkių ar šešių šimtų jardų pločio, neužstatyta namais gynybos sumetimais. Tarp miesto ir priemiesčio dėl uolėtos žemės nebuvo jokio griovio. Priešais priemiestį stovėjo vartai, pro kuriuos lengvai galima buvo prasiveržti iš miesto, o sienoje žiojėjo dvi ar trys spragos, hercogo Karolio paliepimu atsiradusios po Sen Trono mūšio ir paskubomis užtaisytos tik rąstų barikadomis. D'Emberkuras į vartus atgręžė dvi patrankas, o kitas dvi – į didžiausią spragą atmušti bet kokiam prasiveržimui iš miesto. Paskui sugrįžo prie Burgundijos armijos ir rado ją didžiai pakrikusią.

Tai atsitiko dėl to, kad pagrindinė gausios hercogo kariaunos dalis ir ariergardas vis žygiavo į priekį, o sumuštas ir besitraukiantis avangardas slinko atgal. Dėl šių dalinių susidūrimo ir kilo didžiulis sąmyšis. Dėl to, kad šiuo metu nebuvo, kaip minėjome, d'Emberkuro, kuris turėjo eiti visas feldmaršalo arba, kaip dabar pasakytume, vyriausiojo kvartirmeisterio pareigas, dar labiau padidėjo netvarka. Be viso to, stojo naktis, tamsi kaip vilko nasrai. Prapliupo smarkus lietus. O žemė, kurioje turėjo išsidėstyti sąjungininkų armija, buvo balota ir išraižyta daugybės kanalų. Tiesiog negalima įsivaizduoti, kokia suirutė kilo Burgundijos kariuomenėje, kur vadai buvo atskirti nuo savo kareivių, o kareiviai nuo savo vėliavų ir karininkų. Kiekvienas nuo pat aukščiausio iki žemiausio ieškojo prieglobsčio ir užuovėjos, kur tik paskirai, savo jėgomis galėjo rasti. Pavargę ir sužeisti mūšio dalyviai veltui šaukėsi pastogės ir pagalbos, o tie, kurie dar nieko nežinojo apie pralaimėjimą, veržėsi į priekį pasiimti savosios grobio dalies nusprendę, kad priešakiniai tatai jau be vargo padarė.

Grįžęs d'Emberkuras pamatė, jog jam teko neregėtai sunkus uždavinys. Suerzintą priekaištus svaidančio savo valdovo, kuris neatsižvelgė, kad d'Emberkuras ką tik atliko kur kas svarbesnę pareigą, šaunųjį vadą pagaliau išvedė iš kantrybės nepagrįsti hercogo puldinėjimai.

– Aš pasitraukiau bent šiek tiek aptvarkyti avangardo, – sakė jis, – ir palikau kariuomenę jūsų šviesybei, o grįžęs štai negaliu rasti, kur mūsų priešakiniai daliniai, kur flangai, kur ariergardas, – viskas maišyte susimaišę.

– Tad mes esame lyg silkės statinėj, – įsiterpė le Glorjė. – Geresnio palyginimo puikiai flamandų armijai ir nerasi.

Juokdario žodžiai prajuokino hercogą ir, galimas daiktas, užkirto kelią tolesniam jo ginčui su vyriausiuoju vadu.

Vargais negalais mažutė vila ar turtingo lježiečio užmiesčio namas buvo atkovota iš jį užėmusių miestelėnų apgyvendinti hercogui su artimiausiais jo palydovais, o d'Emberkurui ir Krevkerui pagaliau šiaip taip pavyko aplinkui pastatyti apie keturiasdešimt riterių sargybinių; šie sukūrė didžiulį laužą, sukrovę jį iš rąstų, paimtų sugriovus šiam tikslui ūkinius pastatus.

Kairėliau nuo šios vilos, tarp jos ir priemiesčio, kuris, kaip minėjome, buvo priešais miesto vartus ir kurį laikė užėmęs burgundų avangardas, stovėjo kitas vasarnamis, apsuptas sodo ir kiemo su dviem ar trim aptvarais bei gardais už jų. Čia Prancūzijos karalius įsirengė savo būstinę. Pats jis niekada nepretendavo būti karo dalykų žinovu ir kariu save laikė tik tiek, kiek įgimtas pavojaus nepaisymas ir didelis įžvalgumas davė jam teisę į tai, bet jis tiesiog pavyzdingai mokėjo parinkti tam sumaniausius žmones ir žinojo, kada ir kur galima jais pasikliauti. Liudvikas ir artimiausieji jo palydovai apsigyveno antrojoje viloje. Dalis škotų gvardijos įsikūrė kieme, ūkiniuose pastatuose ir pastogėse prisiglausti nuo darganos, dar kiti – sode. Kiti prancūzų riteriai taip pat nakvojo netoliese, karinėje parengtyje pastatę sargybinius, jeigu tektų atremti puolimą.

Diunua ir Krofordas, padedami keleto senų karininkų ir kareivių, tarp kurių Randuotasis išsiskyrė savo stropumu, pasistengė išgriaudami sienas, prakirsdami spragas gyvatvorėse, užversdami griovius ir dar kaip įmanydami palengvinti susisiekimą su visa kariuomene, jeigu kiltų pavojus.

Karalius Liudvikas manė esant reikalinga be jokių ceremonijų aplankyti Burgundijos hercogo būstinę ir sužinoti, kaip ketinama veikti ir kokio bendradarbiavimo iš jo tikimasi. Ta proga buvo sušauktas savotiškas karo tarybos posėdis, apie kurį šiaip Karolis nebūtų nė pagalvojęs.

Kaip tik dabar Kventinas Dervardas ėmė prašyte prašytis prie jų prileidžiamas, sakydamasis turįs svarbų dalyką pranešti abiem valdovams. Jis buvo priimtas be ypatingų sunkumų. Ir didžiai nustebo Liudvikas

išgirdęs, kaip tas ramiai ir aiškiai išdėstė Viljamo de la Marko ketinimą užimti puolančiųjų stovyklą, prisidengus prancūziškais drabužiais ir vėliavomis. Liudvikas, galimas daiktas, būtų buvęs labiau patenkintas, tokią svarbią žinią gavęs personaliai, bet kadangi viskas buvo viešai išdėstyta, girdint Burgundijos hercogui, jis tepratarė:

– Ar tai tiesa, ar melas, bet šitokia žinia mums didžiai svarbi.

– Nė kiek! – atsainiai tarė hercogas. – Jeigu iš tikrųjų toks būtų jų planas, kaip šis jaunuolis apskelbė, man to nebūtų pranešęs kažkoks škotų gvardijos šaulys.

– Tačiau, šiaip ar taip, – atsiliepė Liudvikas, – aš meldžiu jus, mielas brolau, taip pat ir jūsų vadus, atkreipti dėmesį į tai, kad, stengdamasis užkirsti kelią nemaloniems šitokio užpuolimo padariniams, jeigu jis įvyktų netikėtai, aš įsakysiu savo kareiviams ant rankovių užsirišti baltus raiščius. Diunua, pasirūpink, kad jie būtų kaipmat išdalyti, tai yra, – pridūrė jis, – jeigu mūsų brolis ir vyriausias karo vadas tam pritaria.

– Aš neprieštarauju, – atsakė hercogas, – jeigu prancūzai nebijo, kad vėliau bus pravardžiuojami Moteriškų marškinių ordino riteriais.

– Šis vardas visai tiktų, drauguži Karoli, – įsiterpė le Glorjė, – turint galvoje, kad atpildas už didžiausią narsą yra moteris.

– Teisingai pasakei, gudročiau, – pagyrė Liudvikas. – Labanakt, brolau, aš eisiu užsidėti šarvų. Beje, kas bus, jeigu aš pats savo rankomis laimėsiu grafaitę?

– Jūsų didenybė, – tarė hercogas jau kitokiu balsu, – tada turėtų tapti atsidavusiu flamandu.

– Negalėčiau būti dar labiau atsidavęs, negu dabar esu, – atsakė Liudvikas kuo nuoširdžiausiu pasitikinčiu balsu. – Tik nežinau, brangusis brolau, kaip man tuo jus įtikinti!

Hercogas atsakydamas tepalinkėjo karaliui labos nakties tokiu balsu, kuris panėšėjo į baikštaus arklio prunkštelėjimą, kai raitelis, ruošdamasis užsėsti, jį paplekšnoja, kad ramiai stovėtų.

– Aš atleisčiau jam visą veidmainystę, – tarė hercogas Krevkerui, – bet negaliu dovanoti, kai jis mano, jog esu toks kvailas, kad mane galima apmulkinti šitokiais patikinimais.

Liudvikas, grįžęs į savo būstinę, ėmė atvirai tartis su Olivjė le Denu.

– Tas škotas, – tarė jis, – yra toks gudragalvis ir kartu naivuolis, kad nebežinau, nė ką apie jį manyti. *Pasques-dieu!* Tik pagalvok, kokia neatleistina kvailystė, kad jis taip naiviai išklojo apie de la Marko sumanytą išpuolį, girdint hercogui, Krevkerui ir visiems kitiems, užuot pašnibždėjęs man į ausį ir palikęs pačiam spręsti, ar paremti, ar sužlugdyti jį.

– Ne, geriau taip, kaip dabar išėjo, valdove, – atsakė Olivjė. – Juk jūsų palydoje yra nemaža tokių, kurie bjaurėtųsi taip be niekur nieko imti ir užpulti burgundus ir tapti de la Marko sąjungininkais.

– Tavo tiesa, Olivjė. Pasaulyje yra tokių kvailių, o mums nėra kada raminti jų skrupulingumo ir žadinti savanaudiškumą. Būkime ištikimi ir geri Burgundijos sąjungininkai bent šią naktį, Olivjė. Laikui bėgant gal pasitaikys parankesnė proga. Eik ir pasakyk, kad niekas nenusimestų šarvų. Ir tegu šauna prireikus kuo taikliausiai į tuos, kurie šauks „Už Prancūziją!“ ir „Už Sen Deni!“, tarytum šauktų „Už pragarą!“ ir „Už šėtoną!“ Aš taip pat miegosiu su šarvais. Pasakyk, kad Krofordas pastatytų Kventiną Dervardą toliausiame mūsų apsauginės linijos poste, kuo arčiau miesto. Tegu jis pirmasis pasidžiaugia tuo išpuoliu, kurį mums apskelbė... Jeigu išneš kailį gyvas – jo laimė. Tik būtinai pasirūpink Martijum Galeociu ir žiūrėk, kad jis liktų užnugaryje, visiškai saugioje vietoje... Jis juk toks nenuorama ir kaip mulkis nori būti kartu ir kareiva, ir filosofas. Pasirūpink visu tuo, Olivjė, ir labanakt! Kleri Dievo Motina ir šventasis Turo Martynai, maloningai saugokite mano miegą!

XXXVII SKYRIUS

Išpuolis

Pažvelgęs jis pamatė aibių aibes
Iš miesto vartų išsiveržiant.

Dž. Miltonas
„Sugrąžintasis rojus“[200]

Mirtina tyla netrukus įsivyravo Ležą supančioje didžiulėje kariuomenės stovykloje. Tiesa, dar ilgokai kareivių šūkavimai, kartojant slaptažodžius ir ieškant savo vėliavų, aidėjo lyg paklydusių šunų kauksmas, kai jie neranda savo šeimininkų. Bet pagaliau, nukamuoti alsaus dienos nuovargio, išsisklaidę kareiviai susispraudė kiek išsitekdami kokioje priedangoje, o tie, kurie nieko nerado, susmuko nusikamavę palei sienas, tvoras ar šiaip pašaliuose pratūnoti iki ryto – ryto, kurio kai kuriems jau nebebuvo lemta išvysti. Mirtinas miegas sukaustė beveik visus, išskyrus tuos, kurie, vargiai laikydamiesi ant kojų, saugojo karaliaus ir hercogo būstines. Rytdienos pavojai ir viltys – net karštas šlovės troškimas, kurį daugeliui jaunų didikų sužadino žavus atpildas, pasiūlytas tam, kas atkeršys už Ležo vyskupo nužudymą – blėso jiems iš sąmonės, kai jie kiūtojo pastirę iš nuovargio ir snaudulio. Tačiau Kventinas Dervardas nemiegojo. Žinia, kad tik jis vienas galės pažinti de la Marką mūšyje, prisiminimas, kas jam pranešė šią paslaptį ir kartu jį paskatino, įsitikinimas, kad likimas atvedė jį iš

tiesų į pavojingiausią ir grėsmingiausią kryžkelę, tačiau tokią, kuri vis dėlto žadėjo pergalę, – visa tai vijo šalin snaudulį ir taip įtempė nervus, kad jis nejautė jokio nuovargio.

Atskiru karaliaus įsakymu pastatytas budėti tolimiausiame punkte tarp prancūzų pozicijų ir miesto, gerokai į dešinę nuo minėto priemiesčio, jis įtempė akis, kad žvelgte peržvelgtų tamsą, ir klausą, kad išgirstų menkiausią garsą, išduodantį bet kokį sujudimą apgultame mieste. Tačiau didžiulis rotušės laikrodis vieną po kitos išmušė jau trečią valandą po vidurnakčio, o aplinkui tvyrojo kapų tyla.

Pagaliau kaip tik tada, kai Kventinas ėmė manyti, kad puolimas gali būti atidėtas iki aušros, ir džiaugdamasis pagalvojo, kad tada bus ganėtinai šviesu įžvelgti įkypą dryžį skersai lelijos – Orleaniečio herbą, miesto pusėje jis tarytum išgirdo duslų ūžesį, panašų į gintis sujudusio bičių avilio gausmą. Jis įsiklausė: triukšmas nesiliovė, bet buvo toks keistas ir neaiškus, jog galėjai pamanyti atokioje giraitėje tarp šakų ošiant vėją, o gal nuo naktinio lietaus čiurlenant patvinusį upokšnį, kuris skambiau nei paprastai plukdė savo vandenis į tingią Maso upę. Šitaip spėliodamas, Kventinas delsė tuoj pat sukelti aliarmą, nes apsirikęs būtų didžiai prasižengęs.

Bet kada triukšmas tapo garsesnis ir, atrodė, artėjo prie jo posto ir priemiesčio, jis nusprendė, jog reikia tylutėliai nusėlinti atgal ir šūktelti dėdei, kuriam buvo pavestas mažas šaulių dalinys paramai. Visi be triukšmo kaipmat sukilo ant kojų. Po valandėlės jiems vadovauti stojo lordas Krofordas. Pasiuntęs vieną šaulį pažadinti karaliaus ir jo palydos, jis atitraukė mažą savo dalinį šiek tiek už sargybos laužo, kad jų nesimatytų šviesoje. Gaudus ūžesys, kuris dabar buvo jau daug arčiau, staiga lyg nutilo, tačiau tolumoje vis vien galėjai aiškiai girdėti priemiesčio linkui žygiuojant didžiulę žmonių minią.

– Tinginiai burgundai užmigo savo postuose, – sušnibždėjo Krofordas. – Lėk į priemiestį, Kaningemai, ir pažadink tuos neraliuotus jaučius.

– Eikite aplinkui, – patarė Dervardas, – nes jeigu aš neapsigaunu ir girdžiu mirtingų žmonių žingsnius, tai tarp mūsų ir priemiesčio įsiterpęs stiprus dalinys.

– Teisingai, šaunusis mano Kventinai, – tarė Krofordas. – Tavo apdairumas ne pagal amžių. Jie tik sustojo dabar, iki priartės kiti. Norėtųsi žinoti, kur jie užsiglaudė.

– Aš nušliaušiu pasidairyti, milorde, – pasisiūlė Kventinas, – ir pasistengsiu pranešti jums, ką pastebėsiu.

– Gerai, mano sūnau. Tu klausus, akylas ir paslaugus. Tik saugokis... Nenorėčiau tavęs prarasti dėl niekų.

Kventinas išsėlino su užtaisyta arkebuza ir, ėmęs slinkti lauku, kurį buvo rūpestingai iššvalgęs dar temstant iš vakaro, netrukus įsitikino, jog netoliese ne tik labai didelis dalinys buvo išsidėstęs, galima sakyti, tarp karaliaus būstinės ir priemiesčio, bet ir dar vienas mažesnis būrys buvo pasistūmėjęs į priekį, visiškai prie jo. Jis net girdėjo, kaip vyrai šnibždėjosi tarpusavy, lyg nežinodami, ką toliau daryti. Paskui nuo priešakinio būrio atsiskyrė keletas karių ir priartėjo prie jo kone per dvigubą ieties nuotolį. Supratęs, kad nepastebėtas atsitraukti nebegalės, Kventinas garsiai sušuko:

– *Qui vive?**

Pasigirdo atsakymas:

– *Vive Li-Li-ege... c'est à dire... vive la France!***

Kventinas tuoj pat iššovė iš arkebuzos, žmogus suvaitojo ir parkrito, o jis, iškart trenkus daugybei šautuvų, kurių netaikli ugnis padrikai nuslinko visa kolona, be abejo, gana gausia, pasiskubino grįžti prie savo sargybos būrio.

– Šauniai apsisukai, narsusis mano berneli! – pagyrė jį Krofordas. – Na, vyručiai, traukiamės į kiemą. Jų pernelyg daug, kad vertėtų atvirai susiremti.

Jie pasitraukė į kiemą ir į sodą, kur visus rado jau susitvarkiusius, o karalių pasiruošusį sėsti ant žirgo.

– Kur jūs, valdove? – paklausė Krofordas. – Jums saugiausia čia su savaisiais.

* Kas eina? (*Pranc.*)

** Tegyvuoja Lježas... tai yra... tegyvuoja Prancūzija! (*Pranc.*)

– O ne, – atsakė Liudvikas. – Aš turiu skubėti pas hercogą. Jis privalo būti įsitikinęs mūsų ištikimybe šiuo pavojingu momentu, kitaip mus iš karto užgrius ir lježiečiai, ir burgundai.

Ir, užšokęs ant žirgo, jis įsakė Diunua vadovauti išsirikiavusiems prancūzų riteriams, o Krofordui su šaulių gvardija ir likusiais kariais ginti vilą bei jos užtvaras. Jis paliepė jiems atsitempti porą didesniųjų ir porą mažesniųjų pabūklų (savotiškų lauko patrankų), paliktų koks pusmylis užnugaryje, ir atlaikyti kol kas savo pozicijas, tačiau jokiu būdu nepulti priekin, nors priešas ir trauktųsi. Davęs šiuos nurodymus, jis išjojo su nedidele palyda į hercogo štabą.

Visam tam atlikti užteko laiko, nes Kventinas atsitiktinai nušovė vilos savininką, kurį priešakinis priešų būrys buvo pasiėmęs vadovu. Jeigu jie būtų atakavę prancūzus nedelsdami, galimas daiktas, būtų laimėję.

Dervardas karaliaus įsakymu lydėjo jį pas hercogą ir rado tąjį apimtą baisaus įsiūčio, neleidžiančio eiti karo vado pareigų, o tai šiuo metu buvo kaip niekad reikalinga: negana to, kad kairiajame flange, priemiestyje, šėlo nirtingas mūšis, o miesto centre buvo užpultas ir atkakliai ginamas pagrindinis karaliaus būstas – trečia, dar gausesnė lježiečių kolona išsiveržė pro tolesnę spragą sienoje ir, žengdama gatvelėmis, vynuogynais ir jiems vieniems težinomais praėjimais, užpuolė dešinįjį burgundų armijos sparną. Šie, sutrikdyti šauksmų: „Tegyvuoja Prancūzija!“, „Valio Deni Monžua!“, kurie maišėsi su riksmais: „Už Ležą!“, „Už Ardėnų Šerną!“, ir todėl nusprendę, kad juos išdavė sąjungininkai prancūzai, gynėsi labai padrikai ir silpnai. Tuo metu hercogas, su putomis ant lūpų plūsdamas ir keikdamas savo siuzereną ir visą jo šutvę, šaukė šaudyti iš lankų ir arkebuzų į visa, kas prancūziška, – ar juoda, ar balta, – turėdamas galvoje baltus raiščius, kuriais pasiženklino Liudviko kariai.

Atvykęs karalius, lydimas tiktai Randuotojo, Kventino ir kelių šaulių, grąžino santarvę tarp prancūzų ir burgundų. D'Emberkuras, Krevkeras ir kiti burgundų vadai, kurių vardus tada gaubė karinė šlovė ir kurie kėlė siaubą priešams, pulte puolė į mūšį. Vieni skubėjo pritraukti tolesnius dalinius, kurių dar nebuvo apėmusi panika, kiti, puolę į kovos sūkurį, savo pavyzdžiu įkvėpė karius ir, kol hercogas plūkėsi priešakinė-

je linijoje, šūkaudamas, švaistydamasis kardu ir kapodamas kaip eilinis riteris, pamažu surikiavo savo karius ir baisiai išgąsdino puolančiuosius, panaudodami artileriją. Liudvikas veikė kaip ramus, atidus ir įžvalgus vadas, kuris aklai nelindo į pavojus, bet ir nevengė jų, – jis parodė tiek šaltakraujiškumo ir sumanumo, jog burgundų vadai noriai vykdė jo duodamus įsakymus.

Mūšio laukas dabar kunkuliuote kunkuliavo ir alsavo siaubingu įniršiu. Kairėje priemiestis po nuožmių grumtynių buvo padegtas, bet plačiai išsklidęs kraupus gaisras nekliudė kariams kautis dėl liepsnojančių griuvėsių. Mūšio centre prancūzų daliniai, nors spaudžiami kur kas gausesnių pajėgų, taip tankiai ir be atvangos šaudė, kad virš mažutės vilos pliūpčiojo tviskančios liepsnos, tarsi ji būtų buvusi su kankinio liepsnos karūna.

Kairėje kautynės siūbtelėdavo čia pirmyn, čia atgal su permainingа sėkme, kai nauji daliniai įsiliedavo iš miesto arba būdavo permesti iš burgundų ariergardo. Su neilstančiu įniršiu kova truko trejetą klaikių valandų, po kurių pagaliau supilkavo aušra, taip laukiama puolančiųjų. Priešas tuo metu, atrodė, atleido spaudęs dešinėje ir centre. Nuo vilos pusės sugriaudėjo kelios patrankų salvės.

– Pagaliau! Paleido į darbą pabūklus! – sušuko karalius, kreipdamasis į Randuotąjį ir Kventiną. – Ačiū Panelei Švenčiausiajai, vila dabar bus išlaikyta! Pasakykite Diunua, tegu jis priartėja prie Lježo sienų su visais mūsų riteriais, palikęs tiek, kiek reiks ginti vilai, ir atkerta tuos bukagalvius lježiečius dešinėje nuo miesto, iš kur jie vis gauna naujų pastiprinimų.

Dėdė ir sūnėnas nuskubėjo pas Diunua ir Krofordą; šie, bodėdamiesi pasyvia gynyba, mielai paklausė įsakymo ir, išrikiavę šaunų dalinį maždaug iš dviejų šimtų prancūzų bajorų, neskaitant ginklanešių, didesnės dalies šaulių ir palydovų, nužygiavo per kovos lauką, trypdami sužeistuosius, iki pasiekė tą didžiulio lježiečių dalinio flangą, kuris taip nirtingai spaudė dešinįjį burgundų sparną. Labiau praaušus paaiškėjo, kad nauji priešų būriai vis plūdo iš miesto, pasiryžę arba toliau kovoti šioje vietoje, arba gelbėti į mūšį įsitraukusias pajėgas.

– O dangau! – sušuko Krofordas jį sekančiam Diunua. – Jeigu nebūčiau tikras, kad tu joji šalia manęs, tarčiau, jog mačiau tave tarp tų banditų ir miestiečių, tvarkantį ir rikiuojantį juos su savo krivūle... Tik anasis atrodo stambesnis negu tu. Ar tu esi tikras, kad tas šarvuotasis vadas nėra tavo antrininkas, vaikščiojantis tavo šešėlis, kaip flamandai vadina?

– Mano antrininkas? – sušuko Diunua. – Nežinau, ką tu nori pasakyti. Bet tas niekšas, aišku, dėvi mano herbo ženklus ant šalmo ir skydo, ir aš jį tuoj pat nubausiu už tokią įžūlybę.

– Viso, kas kilnu, vardu, mano pone, palikite atkeršyti man! – sušuko Kventinas.

– Ar *tau*, jaunuoli? – nustebo Diunua. – Koks kuklus prašymas! O ne, tokiuose reikaluose niekas nieko negali pakeisti.

Pasisukęs balne, jis šūktelėjo savo kariams:

– Prancūzijos bajorai, suglauskite eiles! Atstatykite ietis! Tegu mums neužstoja tekančios saulės spindulių kaimenės Lježo kiaulių ir Ardėnų paršų, kurie drįso prisidengti senoviškais mūsų herbų ženklais.

Riteriai atsiliepdami garsiai sušuko:

– Diunua! Diunua! Tegyvuoja drąsusis Orleanietis! Paskui Orleanietį!

Ir apsupę savo vadą jie pasileido risčia. Priešas, su kuriuo jie susidūrė, nebuvo bailus. Jų puolamą dalinį sudarė (išskyrus keletą raitų karininkų) vien pėstininkai ir jie, įrėmę iečių kotus į kojas, pirmai eilei atsiklaupus, antrai pasilenkus, o užpakaliniams iškišus ietis pirmiesiems pro galvas, stovėjo tarsi spyglius atstatęs ežys priešais puolančius riterius. Vos keletui pavyko prasiveržti pro šią geležinę sieną, bet tarp jų buvo Diunua; šis, spustelėjęs pentinais eiklųjį žirgą ir privertęs jį perskrieti vienu šuoliu daugiau negu dvylika pėdų, šauniai įsiveržė į pat falangos vidurį ir puolė tą, kuriam smelkėsi atkeršyti. Ir kaip jis nustebo, pamatęs šalia savęs ir Kventiną, besigrumiantį su juo petys į petį. Jaunystė, žūtbūtinė drąsa ir ryžtas laimėti ar mirti įkvėpė jaunuolį neatsilikti nuo narsiausio Europos riterio, nes tuo metu taip buvo kalbama apie Diunua, ir teisingai kalbama.

Raitelių ietys greitai sulūžo, tačiau landsknechtai neįstengė atsilaikyti prieš ilgų ir sunkių jų kardų smūgius, o arkliai ir raiteliai, ištisai padengti šarvais, mažai tenukentėjo nuo priešo iečių. Tą akimirką, kai Diunua ir

Dervardas vienas per kitą veržte veržėsi į tą vietą, kur narsiai ir ryžtingai vadovavo kažkoks nepažįstamasis, akiplėšiškai drįsęs pasisavinti Diunua herbą, pats Diunua kiek nuošaliau išvydo šerno galvą ir iltis – įprastus Viljamo de la Marko ženklus – ir sušuko Kventinui:

– Tu esi vertas atkeršyti už Orleaniečio herbo pasisavinimą! Aš tau palieku šį uždavinį. Liudovikai, padėk savo sūnėnui. Tik tegu niekas nedrįsta kliudyti Diunua medžioti šerną!

Aišku, kaip mielai Kventinas Dervardas sutiko su šitokiu užduočių pasidalijimu, ir abu puolė priekin prie savo tikslo, lydimi ir ginami iš užpakalio tų riterių, kurie įstengė nuo jų neatsilikti.

Bet šiuo momentu dalinys, kurį ketino paremti de la Markas, dabar atakuojamas Diunua, neteko naktį iškovotų pranašumų, nes burgundai ėmus aušti įsitraukė į kovą, kaip dera drausmingai kariuomenei. Didžiulė ležiečių armija buvo priversta trauktis, o paskui ir bėgti. Jiems užgriuvus ant saviškių, kurie grūmėsi su prancūzų riteriais, besikaunantieji, sprunkantieji ir persekiojantieji ležiečiai susiliejo į vieną netvarkingą srautą, kuris plūdo miesto link ir pagaliau įsiliejo pro plačią ir neginamą spragą, pro kurią buvo prieš tai išsiveržę.

Kventinas tiesiog antžmogiškomis pastangomis brovėsi prie savo priešininko, stengdamasis nepamesti iš akių, narsiai remiamas rinktinio landsknechtų dalinio, o tasai savo pavyzdžiu ir paraginimais stengėsi sulaikyti bėglius ir atnaujinti mūšį. Randuotasis bei keletas jo draugų laikėsi šalia Kventino, didžiai stebėdamiesi nepaprastu tokio jauno kareivio šaunumu. Prie pat spragos de la Markui, – nes tai buvo jis, – pavyko valandėlę atsilaikyti ir atmušti priešakinius puolėjus. Rankoje jis turėjo geležinę kuoką, kuri visus klojo ant žemės, ir dėl to pats taip raudonavo apsitaškęs krauju, jog buvo beveik neįmanoma įžiūrėti ant jo skydo herbo, taip įsiutinusio Diunua. Dabar Kventinui nesunku buvo prasigauti iki priešo, nes, užsiėmęs patogesnę vietą ir švaistydamasis siaubinga kuoka, jis nubloškė daugelį puolančiųjų į šonus pasiieškoti ne tokio pavojingo kovotojo kaip šis, kuris taip žūtbūtinai grūmėsi. Tačiau Kventinas, geriau už juos žinąs, ką žada pergalė, įveikus šį siaubingą priešininką, nušoko nuo balno ties pat spraga sienoje ir, palikęs eiklųjį

žirgą, hercogo Orleaniečio dovaną, nubėgo per minią ir užšoko ant griuvėsių susiremti kardais su Ardėnų Šernu. Šis, tarsi atspėjęs jo ketinimą, pasisuko į Dervardą ir iškėlė kuoką. Kai jie jau buvo besusikertą, staiga kraupus pergalės, sąmyšio ir nevilties riksmas paskelbė, kad puolantieji prasilaužė į miestą kitoje vietoje, kaip tik užpakaly tų, kurie gynė šią spragą. Pasigirdus šiam baisiam triukšmui, de la Markas, šaukdamas ir pūsdamas ragą, sutelkė apie save žūtbūtinai besipriešinančius savo liūdno likimo bendrus ir, palikęs spragą, ėmė brautis į tą miesto dalį, iš kur galėtų pasprukti į kitą Maso krantą. Ištikimiausi riteriai, susirinkę aplink jį, sudarė visą būrį drausmingų karių, kurie, niekad nieko nepasigailėję, ir patys neketino pasigailėjimo maldauti ir kurie šią lemtingą valandą susitelkė į tokią tvirtą rikiuotę, kad priešakinė jų eilė užėmė visą gatvę, kuria jie iš lėto traukėsi, retkarčiais atsigręždami ir atremdami persekiotojus, kurių daugelis greitai susirado saugesnį užsiėmimą, – pradėjo plėšti artimiausius namus. Todėl de la Markui gal ir būtų pavykę išsigelbėti, pasislėpus po svetimu apdaru, nuo tų, kurie pasižadėjo sau laimėti garbę ir šlovę, atėmę jam gyvybę, jeigu jo atkakliai nebūtų persekiojęs Kventinas, jo dėdė Randuotasis ir dar keletas gvardiečių. Kas kartą landsknechtams stabtelėjus, tarp jų ir gvardiečių užvirdavo nirtinga kova, ir per kiekvieną susidūrimą Kventinas veržėsi kuo arčiau de la Marko, bet šis, dabar stengdamasis ne kovoti, o pasitraukti, atrodė, vengė susikauti su jaunuoju škotu vienas prieš vieną. Aplinkui siautėjo sąmyšis: klykė ir šaukė moterys, rėkė persigandę gyventojai, su kuriais priešas dabar elgėsi kaip norėjo. Šis šiurpus riksmas mišo su mūšio garsais, tarytum kančia ir neviltis būtų varžiusis su įniršiu ir smurtu, katrų balsai toliau ir garsiau girdėsis.

Kaip tik tą akimirką, kai de la Markas, traukdamasis per šį pragarą, jau buvo praėjęs ypatingai garbinamos mažos koplytėlės duris, pasigirdę šūksmai: „Už Prancūziją! Už Prancūziją!“ ir „Už Burgundiją! Už Burgundiją!“ jam buvo ženklas, kad dalis puolančiųjų įsiveržė iš kito šios siaurutės gatvės galo ir kad trauktis jam nėra kur.

– Konradai, – sušuko de la Markas, – imk visus vyrus, pulk įsibėgėjęs tuos riterius ir prasiveržk, jei pavyks. Man galas! Bet aš, nors ir

priremtas prie sienos, dar pasistengsiu pirmiau pasiųsti į pragarą keletą šių valkatų škotų.

Jo karvedys pakluso ir su likusia saujele landsknechtų puolė į kitą gatvės galą prieš artėjančius burgundus, tikėdamasis prasiveržti ir išsigelbėti. Gal kokie šeši geriausi de la Marko kariai liko žūti su savo valdovu ir atsigręžė į gvardiečius, kurių skaičius buvo maža didesnis.

– Pulkit Šerną! Šerną! Ei, ei, jūs Škotijos plikbajoriai! – sušuko storžievis, bet drąsus vadas, mosuodamas kuoka. – Kas nori laimėti grafo vainiką? Kas smogs Ardėnų Šernui? Tu, jaunikli, man rodos, gviešiesi... Bet prieš užsidėdamas mano vainiką turi dar jį laimėti.

Kventinas negalėjo aiškiai išgirsti žodžių, kurie sugaudė šalmo ertmėje, tačiau gerai suprato, ką reiškė tuos žodžius lydintys gestai. Vos tik jis spėjo šūktelėti dėdei ir draugams, kadangi jie buvo bajorai, pasitraukti į šalį, de la Markas šoko ant jo lyg tigras, taikydamasis smogti kuoka ir taip suderindamas kojų bei rankų judesius, kad, puolus visu kūnu, smūgis būtų dar stipresnis. Tačiau miklus ir akylas Kventinas šoktelėjo į šalį ir išsisuko nuo kuokos, kurios trinktelėjimas būtų buvęs lemiamas.

Tada jie susikibo kaip vilkas su vilkšuniu; Kventino draugai pasyviai stebėjo kaip žiūrovai, nes Randuotasis riktelėjo, kad būtų leista jiems garbingai pasigalynėti, „o jis pasitikįs savo sūnėnu, nors tas šernas būtų ir Galijotas“.

Ir prityrusio kareivos pasitikėjimas nebuvo apviltas. Nors sužvėrėjusio de la Marko smūgiai trinkčiojo kaip kūjis į priekalą, jauno gvardiečio vikrumas padėjo jam jų išsisukti ir atsilyginti priešui ne tokio triukšmingo, bet kur kas fatališkesnio savo ginklo smaigaliu. Ir jis smaigstė juo taip tankiai ir taikliai, kad tvirtasis jo priešininkas ėmė ilsti, o vieta, kur jis stovėjo, virto kraujo klanu. Tačiau, nenustojęs drąsos ir taip pat tebeniršdamas, Laukinis Ardėnų Šernas kovojo toliau su tuo pačiu žūtbūtiniu ryžtu, ir Kventino pergalė atrodė abejotina ir tolima.

Staiga jį iš užpakalio vardu pašaukė moteriškas balsas.

– Gelbėkite! Gelbėkite! Palaimintosios Mergelės Marijos vardu! – šaukė kažkokia moteris.

Kventinas grįžtelėjo ir iš pirmo žvilgsnio pažino Gertrūdą Pavijon. Ją su apnuogintais pečiais tempė kažkoks prancūzų kareivis, vienas iš tų, kurie, įsilaužę į šalia esančią koplyčią, paėmė kaip grobį ten prisiglaudusias persigandusias moteris.

– Palauk manęs valandėlę! – sušuko Kventinas de la Markui ir šoko gelbėti savo geradarės nuo gresiančio savaime suprantamo pavojaus.

– Aš nieko nemanau laukti! – sušuko de la Markas, sumosuodamas kuoka ir imdamas trauktis... be abejo, nudžiugęs, kad išsigelbsti nuo tokio pavojingo priešininko.

– Bet manęs tai gal malonėsi palaukti! – riktelėjo Randuotasis. – Aš neleisiu prisiūti barzdos savo sūnėnui.

Ir jis puolė de la Marką savo dvirankiu kardu.

O Kventinas pamatė, kad išgelbėti Gertrūdą kur kas sunkiau, negu jis manė, ir kad to nepadarys akimoju. Jos pagrobėjas, užsistotas draugų, atsisakė atiduoti laimikį, ir kai Dervardas, padedamas kelių savo tautiečių, prievarta ją atgavo, suprato, kad proga, kurią Fortūna jam taip maloniai buvo pasiūliusi, žadėdama turtus ir garbę, dabar išslydo iš rankų. Taigi kai jis pagaliau sustojo gatvėje su išvaduota Gertrūda, šalimais nieko nebebuvo. Visai pamiršęs pavojingą savo geradarės padėtį, jis buvo vėl bešokąs paskui Ardėnų Šerną kaip skalikas paskui briedį, bet Gertrūda, iš nevilties įsikibusi į jį, sušuko:

– Dėl jūsų motinos garbės, nepalikite manęs šičia! Kaip bajoras palydėkite iki tėvo namų, kurie kadaise priglaudė jus ir grafaitę Izabelę! Susimildamas, nepalikite manęs!

Jos prašymas buvo toks skausmingas, jog jam negalėjai atsispirti. Su neapsakomu kartėliu mintyse sakydamas sudie visoms žaviosioms viltims, kurios teikė jam jėgų, įkvėpė jį tą kruviną dieną ir, rodės, tuoj tuoj išsipildys, Kventinas, it besipriešinanti dvasia, priversta paklusti talismanui, kuriam negali atsispirti, nulydėjo Gertrūdą į Pavijono namus. Jis atvyko kaip tik laiku apginti juos ir patį sindiką nuo siautėjančių kareivių.

Tuo metu karalius ir Burgundijos hercogas pro vieną sienos spragą įjojo į miestą. Juodu ištisai dengė šarvai, bet hercogas, kruvinas nuo pat šalmo plunksnos iki pentinų, nirtingai užvarė žirgą ant spragos griuvėsių,

o Liudvikas užjojo oriai, tarytum vadovaudamas procesijai. Jie tučtuojau įsakė sustabdyti miesto plėšimą, kuris jau buvo prasidėjęs, ir surinkti išsisklaidžiusią kariuomenę. Patys valdovai pasuko katedros link, pasiryžę apginti ten prisiglaudusius garbingus miestelėnus ir po iškilmingų mišių sušaukti karo tarybą.

Tuo pačiu metu lordas Krofordas, kaip ir kiti aukštieji karininkai, rankiodamas mieste savo karius, vienos į Masą einančios gatvės posūkyje sutiko Randuotąjį. Jis ramiai sau žingsniavo link upės, rankoje už kruvinų gaurų laikydamas žmogaus galvą taip abejingai, kaip paukštininkas kad nešasi šaudienos krepšį.

– Sveikas, Liudovikai! – sušuko vadas. – Kam tempi šitą dvėseną?

– Tai mano sūnėno darbelis. Jis jį padarė ir beveik užbaigė. Aš tik truputėlį nagus prikišau, – paaiškino Randuotasis. – Šaunų žmogėną pasiunčiau į aną pasaulį. Jis meldė įmesti jo galvą į Masą. Žmonėms kartais šauna keisti dalykai, kai giltinė griebia už sprando. Ir mums teks su ja pašokti, kai išmuš valanda.

– Ir dabar žadi įmesti jo galvą į Masą? – paklausė Krofordas, atidžiau įsižiūrėdamas į šmėklišką trofėją, primenantį, jog visi mirsime.

– Žinoma, žadu, – atsakė Liudovikas Leslis. – Jeigu neišpildai mirštančio žmogaus prašymo, tai gali vaidentis jo vėlė, o aš linkęs ramiai miegoti naktimis.

– Tai dar turėsi pasiterlioti su ta vėle, – tarė Krofordas. – Po šimts pypkių, juk ši galva verta daugiau, negu pats manai. Eikš su manim... Nė žodžio daugiau... Eime...

– Tiesą sakant, aš jam neprižadėjau, – sutiko Randuotasis. – Mat aš nuskėliau galvą, kai liežuvis dar nebuvo baigęs malti. Kadangi jo nebijojau gyvo, tai, prisiekiu šventuoju Turo Martynu, nė kiek nebijau ir mirusio. Be to, mano bičiulis, linksmasis Šventojo Martyno vienuolyno brolis, paskolins man puodynę švęsto vandens.

Kai iškilmingos mišios buvo atlaikytos Lježo katedroje ir įgąsdintame mieste grąžinta šiokia tokia tvarka, Liudvikas ir Karolis, apsupti savo perų, pasiruošė išklausyti pretenzijas tų, kurie pasižymėjo mūšyje. Pirmenybė buvo suteikta prašymams, susijusiems su De Krua Grafyste

ir gražiąja grafaite. Tačiau kaip nusiminė įvairūs pretendentai, šventai tikėję, jog jiems atiteks brangiausias laimikis, kai paaiškėjo, kad jų pretenzijos abejotinos ir nepagrįstos! Krevkeras parodė šerno kailį, visai tokį pat, kokį paprastai dėvėdavo de la Markas; Diunua pristatė perskeltą skydą su Ardėnų Šerno herbu, atsirado ir kitų, kurie tvirtino nudėję vyskupo žudiką ir pateikė panašių įrodymų, – mat didysis atpildas, paskirtas už de la Marko galvą, užtraukė mirtį visiems, kurie buvo apsišarvavę panašiai kaip Laukinis Ardėnų Šernas.

Susiginčiję varžovai pakėlė didelį triukšmą, ir Karolis, apgailestaudamas dėl savo neapgalvoto pažado, pagal kurį tokios gražios vasalės vedybas ir turtų likimą turėjo išspręsti atsitiktinumas, vylėsi rasiąs būdą išvengti visų šių nesutariančių pretendentų. Tuosyk Krofordas prasispraudė artyn, tempdamas paskui save Randuotąjį, kuris nevikriai ir drovėdamasis sekė lyg nepaklusnus buldogas, vedamas už pasaito. Staiga senasis lordas sušuko:

– Ei, meskit šalin visas kanopas, kailius ir išmargintus geležgalius! Niekas kitas, o tik tas, kas paklojo Šerną, gali parodyti jo iltis!

Tai taręs jis sviedė ant grindų kruviną de la Marko galvą, lengvai atpažįstamą iš keistų žandikaulių, kurie iš tikrųjų buvo savotiškai panašūs į to žvėries, kurio vardu jis vadinosi. Visi, kuriems buvo tekę jį gyvą matyti, iš karto tat pripažino.*

– Krofordai, – prabilo Liudvikas išvydęs, kaip Karolis sėdi paniuręs ir nemaloniai nustebęs, – tikiuosi, vienas iš mano ištikimųjų škotų laimėjo šį trofėją?

– Tai Liudovikas Leslis, valdove, kurį mes vadiname Randuotuoju, – atsakė senasis lordas.

– Bet ar jis bajoras? – paklausė hercogas. – Ar jis kilmingo kraujo? Jei ne, mūsų pažadas negalioja.

* Istoriniai faktai apie baroną de la Marką yra šiek tiek kitokie. Laukinis Ardėnų Šernas, kaip jį paprastai visi tais laikais vadino, buvo aukštakilmis, trečiasis Jono I sūnus. Jis iš tikrųjų nužudė Lježo vyskupą 1482 metais, tai yra praslinkus ketveriems metams po Lježo paėmimo, ir Austrijos imperatorius Maksimilijanas 1485 metais[201] jį nuteisė ir nubaudė mirtimi.

– Teisybę sakant, jis kerėpla stuobrys, – tarė Krofordas, pažvelgdamas į aukštą, gremėzdišką ir sumišusį gvardietį, – bet aš laiduoju, kad, šiaip ar taip, jis yra genealoginio Rotesų giminės medžio, aukštos kilmės, kaip ir kiekviena Prancūzijos ar Burgundijos giminė. Apie jų pradininką yra dainuojama:

Kas tik jį puls, lies, lįs,
*Paklos tą vietoje narsuolis Leslis.**

– Tada tėra viena išeitis, – tarė hercogas. – Gražiausioji ir turtingiausioji Burgundijos valdų įpėdinė turi ištekėti už šitokio storžievio samdinio kareivos arba mirti užsidarius vienuolyne... O ji juk vienturtė mūsų ištikimo grafo Redžinaldo de Krua duktė! Aš pasiskubinau duoti pažadą.

Ir jo kakta apsiniaukė didelei visų perų nuostabai, nes jie retai kada matydavo jį apgailestaujant savo nuosprendžio padarinius.

– Palaukite, palaukite! – sušuko lordas Krofordas. – Viskas gali geriau susiklostyti, negu jūsų šviesybė mano. Tik paklausykite, ką šis karys nori pasakyti. Kalbėk, žmogau, ko tyli, po galais, – pridūrė jis atskirai Randuotajam.

Bet kvėšelis kareiva, nors šiaip gana suprantamai mokėdavęs viską išdėstyti karaliui Liudvikui, prie kurio familiarumo buvo pripratęs, staiga prarado ryžtą kalbėti tokiems aukštiems asmenims, prieš kokius dabar stovėjo. Pasisukęs šonu į abu valdovus, jis kimiai sukikeno, paskui du tris kartus klaikiai vyptelėjo ir, ištaręs du žodžius: „Sondersas Sauplidžas“, beviltiškai užsikirto.

– Jei jūsų didenybė ir jūsų šviesybė leisite, – prabilo Krofordas, – aš kalbėsiu už savo tėvynainį ir seną bičiulį. Jūs turbūt supratote, kad dar jo tėvynėje vienas burtininkas jam išpranašavo, jog jo giminė sulauks laimės per vedybas. Tačiau jisai, kaip ir aš, yra gerokai nualintas metų

* Šia senoviška dainele Lesliai įrodo savo kilmę iš senovės riterio, kuris, sakoma, nukovęs Vengrijos kariūną milžiną ir sugalvojęs prisiimti vardą, sudarytą iš priešui mesto iššūkio žodžių.

naštos ir labiau mėgsta smuklę, o ne damos svetainę, žodžiu, turi kareivinėms derantį skonį ir polinkius, todėl suprasdamas, jog aukštas rangas jį tik apsunkintų, jis pasielgė, kaip aš patariau, ir perleidžia teises, kurias jam suteikė likimas už Viljamo de la Marko nugalėjimą, tam, kas Laukinį Šerną iš tikrųjų prirėmė, – tai yra savo sūnėnui iš motinos pusės.

– Galiu paliudyti, jog šis jaunuolis paslaugus ir išmintingas, – pasakė karalius Liudvikas nudžiugęs, kad likimas nepagailėjo tokio šaunaus atpildo tam, kuriam jis tikėjosi galėsiąs turėti įtakos. – Jei ne jo išmintis ir budrumas, mes būtume sužlugę. Tai jis pranešė mums apie nakties išpuolį.

– Jei taip, – tarė Karolis, – aš jam turiu atsiteisti už tai, kad suabejojau jo teisingumu.

– O aš galiu paliudyti, jog jis tikrai narsus riteris, – pridūrė Diunua.

– Bet, – įsiterpė Krevkeras, – nors dėdė ir yra kažkoks Škotijos bajoras, tai nereiškia, kad jo sūnėnas taip pat toks.

– Jis iš Dervardų giminės, – tarė Krofordas, – kilęs iš Alano Dervardo, kuris buvo didysis Škotijos senešalas.

– Na, jeigu jis yra jaunasis Dervardas, – nusileido Krevkeras, – aš tyliu. Fortūna pernelyg aiškiai palaiko jo pusę, kad toliau priešgyniaučiau tai užgaidžiai dievaitei. Bet tikrai keista, kaip tie škotai nuo lordo iki arklidės vaikio palaiko vienas kitą.

– Kalniečiai, petys į petį! – sušuko lordas Krofordas nusijuokdamas, kad taip apmaudauja išdidusis burgundas.

– Vis dėlto mums derėtų pasidomėti, – pasakė susimąstęs Karolis, – kaip gražioji dama nusistačiusi šio laimingo nuotykių ieškotojo atžvilgiu.

– Prisiekiu šventomis mišiomis, – šūktelėjo Krevkeras, – aš turiu ganėtinai priežasčių tikėti, kad jūsų šviesybė šį kartą patirs kur kas didesnį jos paklusnumą negu anksčiau. Bet ar galima pavydėti jaunuoliui tokios sėkmės? Juk tiktai išmintis, ištvermė ir narsumas laimėjo jam Turtą, Rangą ir Grožį!

Aš jau buvau pasiuntęs šiuos lapus spaudai, užbaigtus, kaip man atrodė, puikiu pamokymu padrąsinti visiems šviesiaplaukiams, mėlynakiams,

lieknaliemeniams ir kilniaširdžiams gimtosios mano šalies išeiviams, kurie gal panorėtų mūsų neramiais laikais leistis ieškoti laimės kaip tie narsieji riteriai, bet vienas draugiškas mano kritikas, iš tų žmonių, kurie cukraus gabaliuką, likusį arbatos puodelio dugne, labiau brangina už patį gėrimo aromatą, didžiai pasipiktino ir reikalauja, kad aš smulkmeniškai ir tiksliai papasakočiau apie jaunojo Glen-hulakino palikuonio vedybas su dailiąja Flandrijos grafaite ir nurodyčiau, kokie turnyrai buvo surengti ir kiek iečių sulaužyta tokia įdomia proga, taip pat kad nenuslėpčiau nuo smalsaus skaitytojo, kiek stiprių berniukų paveldėjo Kventino Dervardo narsybę ir kiek tobulų panelių galėjo didžiuotis atgimusiu Izabelės de Krua žavesiu.

Kitu laišku aš jam atsakiau, kad laikai dabar pasikeitė ir kad iškilmingos vestuvės visai išėjo iš mados. Tais laikais, kuriuos aš dar šiek tiek atmenu, jaunoji pora kviesdavo ne tik „penkiolika draugų" paliudyti savo sąjungai, bet dar ir daugybę muzikantų, kurie, kaip minima „Giesmėje apie senąjį jūrininką"[202], „galvas linkčiojo, iki rytas išaušo". Karštas posetas būdavo geriamas jaunųjų kambary, išmetama kojinė ir dėl nuotakos kojaraiščio būdavo kovojama, stebint laimingajai porai, kurią Himenėjas sujungė į vieną kūną[203].

To laikotarpio rašytojai pagirtinai tiksliai aprašinėjo visus vedybų papročius. Jie nepraleisdavo progos paminėti kiekvieną nuotakos nuoraudį, kiekvieną džiaugsmingą jaunikio žvilgsnį, kiekvieną deimantą jos plaukuose ir kiekvieną sagą siuvinėtoje jo liemenėje, kol pagaliau, kaip dainuoja poetė Astrėja[204], „mielas būtybes savo jie pavesdavo glamonėms guolio"[205]. Bet kiek maža tai teturi bendro su kukliu paslaptingumu, kuris skatina nūdienes mūsų nuotakas – mielas, drovias širdužėles! – bėgti nuo iškilmių ir puošnių kambarių, nuo garbinimo ir apdainavimo ir, kaip sako dorasis poetas Šenstonas[206],

Ieškot saldžios ramybės užeigoj!

Šitokias nuotakas mes baisiausiai papiktintume, iškeldami į viešumą papročius, kurių laikantis visados buvo švenčiamos vestuvės penkiolik-

tame šimtmetyje. Jų nuomone, Izabelė de Krua stovėtų kur kas žemiau už karvių melžėją, atliekančią nemaloniausius darbus, nes ir šitoji, net prie altoriaus, atstumtų savo jaunikio kurpiaus ranką, jeigu jis pasiūlytų *faire des noces*, tai yra kelti vestuves, kaip rašoma Paryžiuje ant iškabų, užuot išvažiavus su pašto karieta, praleisti medaus mėnesį *incognito* Deptforde ar Grinviče[207].

Todėl aš daugiau nieko nepasakosiu apie šį dalyką, o tyliai pasišalinsiu nuo šių vedybų, kaip poetas Ariostas padarė su savo heroje Andželika[208], palikdamas tiems, kurie nori, savo pačių vaizduote papildyti visas tolesnes smulkmenas.

Jums bardas kitas apdainuos, midaus išgėręs,
Kaip gotiška pilis, plačiai vartus atvėrus,
Kilnios grafaitės sutiktą, įleido škotą,
Kuriam ji grožį savo teikės dovanoti.

Ariostas „Pašėlęs Orlandas“

Paaiškinimai

[1] *Liudvikas XI* – Liudvikas XI Valua (Louis XI de Valois, 1423–1483), Prancūzijos karalius nuo 1461 m. (*Čia ir toliau – Irenos Varnaitės komentarai.*)

[2] *...stambiausių Prancūzijos Karalystės vasalų sąjungą...* – 1465 m. sudaryta „Gerovės lyga" (*Ligue du Bien publique*) prieš Liudviką XI. Jai vadovavo Šaralua grafas Karolis, būsimasis Burgundijos hercogas Karolis Drąsusis. 1465 m. Liudvikas XI buvo priverstas pradėti derybas su Lyga.

[3] *...ginkluotas garsiojo riterio kalaviju Durindarte...* – Durindartė – itališkas Rolando kalavijo Diurandalio vardo variantas; Rolandas – prancūzų herojinio epo „Rolando giesmė" herojus.

[4] *...panėšėjo į Berko aprašytuosius...* – Viljamas Berkas (William Burke, mirė apie 1798 m.) laikomas satyrinių pamfletų „Junijaus laiškai", pajuokiančių Anglijos karalių Jurgį III ir jo ministrus, autoriumi.

[5] *Anjesė Sorel* (Agnes Sorel, 1422–1450) – Prancūzijos karaliaus Karolio VII meilužė, dariusi teigiamą įtaką karaliaus politikai; dėl jos staigios mirties buvo įtariamas dofinas Liudvikas, būsimasis Liudvikas XI.

[6] *...Tristanas Atsiskyrėlis.* – Tristanas Atsiskyrėlis (Louis Tristan, Tristan L'Hermite, mirė apie 1477 m.) – karaliaus policijos viršininkas; iškilo Karolio VII laikais, tapo Liudviko XI patikėtiniu, po pastarojo mirties buvo valdovo nemalonėje.

[7] *...aprengtą heroldu...* – Heroldas – pasiuntinys, ceremonmeisteris, genealogijų ir heraldikos žinovas feodalinėse valstybėse ir didikų dvaruose.

[8] Pagal žirgų lenktynių reikalavimus kiekvienam žirgui būdavo nustatoma raitelio svorio norma, ir todėl raiteliui į kišenes dažnai pridėdavo papildomo svorio.

[9] *...užsidarė Plesi pilyje...* – Plesi le Turo pilis, pastatydinta Liudviko XI, čia jis ir mirė 1483 m.

[10] *...atgabenti iš ten tamsuolį pusprotį kaimietį...* – Kalbama apie italų vienuolį asketą ir atsiskyrėlį Prančeską Martotilą (1416–1507) iš Paolos, kurį sirgdamas Liudvikas XI parsikvietė į Prancūziją ir kuris 1519 m. buvo kanonizuotas.

[11] *Filipas de Kominas* (Philippe de Commynes, arba Comines, 1447–1511) Karolio Drąsiojo, vėliau Liudviko XI patarėjas, prancūzų valstybinis veikėjas, istorikas,

smulkiai aprašęs Liudviko XI viešpatavimo laikotarpį. Žymiausias jo veikalas „Memuarai" parašytas po Liudviko XI mirties.

[12] *Fransua Fenelonas* (François de Salignac de la Mothe Fénélon, 1651–1715) – prancūzų baroko rašytojas. Pigmalionas – F. Fenelono romano „Telemacho nuotykiai" veikėjas, Tyro miesto valdovas.

[13] Autoriaus klaida. Liudvikas XI mirė 1483 m. rugpjūčio 30 d.

[14] *Burgundijos Karolis...* – Karolis Drąsusis, Burgundijos hercogas (Charles le Téméraire, Duc de Bourgogne, 1433–1477) siekė Burgundijos nepriklausomybės nuo Prancūzijos, plėtė hercogystės teritoriją, malšino Flandrijos miestų kovą, maištus. Karolis žuvo mūšyje prie Nansi (1477), Burgundijos Hercogystė buvo prijungta prie Prancūzijos.

[15] *...Gelderno hercogas...* – Gelderno hercogas Adolfas kariavo su savo tėvu, jį įkalino; Geldernas – hercogystė Reino žemupyje, nuo 1472 iki 1477 m. priklausė Burgundijai.

[16] *...Gijomas de la Markas...* – Viljamas (Gijomas) de la Markas (Guillaume de La Marck, apie 1446–1485), pramintas Ardėnų Šernu, Nyderlandų feodalas iš La Markų giminės. Norėdamas užgrobti Lježo vyskupo sostą, sudarė sąjungą su Lježo cechais; išvytas iš Lježo, įsikūrė Ardėnų miške, plėšikavo ir savavaliavo šiose apylinkėse. 1468 m. bandė užimti Lježą, tikėdamasis Liudviko XI pagalbos, bet Karolis Drąsusis išvijo jį iš miesto. 1482 m. Viljamas de la Markas vėl bandė įsitvirtinti Lježe, bet buvo sumuštas Vokietijos imperatoriaus Maksimiljano; 1485 m. sugautas ir Maksimiljano įsakymu pakartas. Valteris Skotas sujungė romane 1468 ir 1482 m. įvykius.

[17] Epigrafas – citata iš Viljamo Šekspyro (1564–1616) tragedijos „Hamletas" (III v. 4 scena).

[18] *...makiaveliškomis gudrybėmis...* – imdamasis bet kokių, net amoraliausių ir žiauriausių priemonių tikslui pasiekti, valstybei stiprinti Nikolas Makiavelis (1469–1527) – Renesanso epochos italų rašytojas, istorikas, politinis veikėjas, traktatų „Valdovas" ir kt. autorius.

[19] *...vėliau surinktų į atskirą knygą...* – „Šimtas naujų novelių", anekdotiškų, satyrinių, komiškų, pikantiškų novelių rinkinys, kurio rankraštis buvo žinomas jau 1462 m., knyga išleista 1486 m. Paryžiuje; manoma, jog rinkinį sudaręs prancūzų rašytojas Antuanas de la Salis.

[20] *Margarita Škotė* – Margarita Škotė Stiuart (Marguerite d'Ecosse, Stuart, 1425–1445) – pirmoji Liudviko XI žmona, Škotijos karaliaus Jokūbo I duktė, išsilavinusi moteris, poetė, globojo menininkus, rašytojus; apšmeižta neištikimybe vyrui, nuo nervų sukrėtimo susirgo ir mirė.

[21] *...nedėkingas ir maištingas sūnus...* – Būsimasis sosto paveldėtojas Liudvikas 1440 m. sukėlė dvarininkų maištą prieš savo tėvą Prancūzijos karalių Karolį VII; ištremtas į Dofinė provinciją, toliau intrigavo prieš tėvą, 1456 m. pabėgo pas savo

dėdę Burgundijos hercogą Filipą Gerąjį, Karolio Drąsiojo tėvą, kur išbuvo apie penkerius metus.

[22] *...iki galo nesukapota angis...* – Makbeto žodžių „Mes sužeidėm gyvatę, bet visai /Jos dar nepribaigėm; jinai atgis...“ (V. Šekspyras, „Makbetas“, III v. 2 scena; A. Churgino vertimas) perifrazė.

[23] *Gento, Lježo ir kitų didžiųjų Flandrijos miestų...* – Turtingi miestai, audimo centrai Europoje, garsūs savo amatininkų cechais, atkakliai kovoję už nepriklausomybę nuo kaimyninių valstybių.

[24] Epigrafas – citata iš V. Šekspyro komedijos „Vindzoro šmaikštuolės“ (II v. 2 scena).

[25] *Turenė* – Prancūzijos sritis Luaros baseine; svarbiausias miestas – Turas.

[26] *Mortdieu! Pasques-dieu! Tête-bleau!* (Pranc.) – priesaikos keiksmai, maždaug atitinką lietuvišką „Po velnių!“

[27] *...kreipėsi į nepažįstamą samarietį...* – Gerasis samarietis, pasigailėjęs apiplėšto ir sužeisto svetimšalio keleivio, kuriam nepadėjo kunigas ir levitas (Luko, 10, 29–37); čia: žmogus, nesavanaudiškai pagelbėjęs svetimam.

[28] *...piligrimai parsineša iš Loreto.* – Loretas – miestelis ir vienuolynas Pietų Italijoje, garsus Jėzaus Motinos namu, kurį, pasak XV a. legendos, angelai perkėlę iš Palestinos, Nazareto.

[29] *Prisiekiu Embreno Mergele Marija...* – Embrenas – miestas tvirtovė Aukštutinėse Alpėse, įkurtas galų laikais; garsus sena romanine Dievo Motinos bažnyčia.

[30] *Perona* – Burgundijos miestas Somos ir Kolono upių santakoje.

[31] *...Šventojo Huberto kopłyčią...* – Hubertas – Lježo, Tongro ir Mastrichto vyskupas (mirė 727 m.), katalikų šventasis, laikomas medžiotojų globėju.

[32] *Karalius Pepinas* – Pepinas (arba Pipinas) Jaunasis de Herstalis (Pepin le Jeune, De Herstal, mirė apie 714 m.) – šiaurės rytų frankų valstybės valdovas, vienas pirmųjų Karolingų dinastijos atstovų.

[33] *...čia pilna žabangų...* – Liudvikas XI ėmėsi ypatingų atsargumo priemonių paskutiniais gyvenimo metais, praėjus maždaug dešimčiai metų po romane pavaizduotų įvykių.

[34] Epigrafas – V. Skoto eiliuotas posmas. Epigrafų posmai, po kuriais nurodyta „Nežinomas autorius“, „Sena daina“, „Sena pjesė“, sukurti paties V. Skoto.

[35] *...chevaux-de-frise* – gynybinis įrenginys iš storų rąstų, tarp kurių sukalta keletas eilių kuolų su metaliniais antgaliais; pavadinimas kilęs nuo Frizijos, Olandijos srities.

[36] Epigrafas – netiksli citata iš anglų rašytojo Lorenso Sterno (1713–1768) romano „Tristramas Šendis“.

[37] *...perigorietiško pyrago...* – (pranc. *pâté de Perigord*). Perigoras – Pietvakarių Prancūzijos grafystė, garsėjusi klestinčiu žemės ūkiu.

[38] *...kaip Homero aprašytieji lotoso valgytojai...* – lotofagai, mitiniai žmonės, maitinęsi lotoso žiedais, gyvenę be rūpesčių, linksmai ir taikiai; šis maistas teikdavęs galią pamiršti nelaimes, praeitį, tėvynę (Homeras, „Odisėja", IX, 84–102).

[39] *Duglai* – sena ir kadaise buvusi galinga škotų feodalų giminė, kariavusi net su Škotijos karaliais.

[40] *...kaip Mahometo karstas... kabo tarp dviejų magnetų...* – Musulmonų legenda pasakoja, kad pranašo Mahometo karstas su jo palaikais kabėjo ore tarp dviejų magnetinių stulpų.

[41] *...kilnųjį Liudviką Liuksemburgietį, grafą de Sen Polį, didįjį Prancūzijos konetablį.* – Liudvikas Liuksemburgietis, grafas Sen Polis (Louis de Luxembourg-Ligny, Comte de Saint-Pol, 1418–1475) – Prancūzijos konetablis, už ryšius su Karoliu Drąsiuoju Liudviko XI įsakymu nukirsdintas. Konetablis – vyriausias Prancūzijos kariuomenės vadas.

[42] *Sindikas* – viduramžiais Vakarų Europoje miesto korporacijų arba cechų atstovas, turįs įgaliojimus atstovauti ir tvarkyti jų reikalus.

[43] *Bišopas* – Bišopas, seras Henris Raulis (Bishop, Sir Henry Rowley, 1786–1855) – anglų kompozitorius, parašęs operą V. Skoto romano „Gajus Maneringas" siužetu.

[44] *Stivens* – Katerina Stivens (Catherine Stephens, 1794–1882) – garsi dainininkė, škotų liaudies dainų atlikėja; dainavo operose, sukurtose V. Skoto romanų siužetais. Daina „Ak, mano mielas" sukurta V. Skoto.

[45] *Epigrafas* – citata iš V. Šekspyro komedijos „Kaip jums tai patinka" (II v. 7 scena).

[46] *Karolis Šeštasis* – Karolis VI Pamišėlis (Charles VI le Bien-Amé ou le Fou, 1368–1422); jam valdant (nuo 1380 m.), Prancūzija kentėjo nuo feodalų vaidų, anglai ir burgundai užėmė kai kurias jos sritis.

[47] *...su dideliu baltu šventojo Andriejaus kryžiumi...* – Šventasis Andriejus (arba Andrius) – Škotijos globėjas; X formos kryžius baltame fone – Škotijos vėliavos emblema, taip pat žymimas ant škotų riterių drabužių ir ginklų.

[48] *...durklas (vadinamas „Dievo malone")* – durklas, kuriuo nužudydavo nugalėtuosius kautynėse, jeigu jie nesutikdavo pasiduoti nugalėtojui.

[49] *...kaip mūsų dienomis šveicariškoji Paryžiaus smuklėse...* – Be škotų, Prancūzijos kariuomenėje buvo ir samdytų šveicarų kareivių.

[50] *Ogilviai* – kilminga škotų giminė, jungusi keletą klanų.

[51] *...per Šventojo Judo atlaidus...* – Apaštalo Judo, kitaip dar vadinamo Tadu, diena, katalikų švenčiama spalio 28-ąją.

[52] *...laisvųjų šaulių vadui...* – „Laisvieji šauliai" – nesisamdžiusių feodalams kareivių būriai, puldinėję pilis, gyventojus, plėšikavę pakelėse.

[53] *Šventasis Baltramiejus* – vienas iš dvylikos apaštalų, kankinys, kuriam gyvam buvusi nuplėšta oda.

[54] *Karolis Didysis romanuose...* – Karolis Didysis (Charlemagne, 742–814), frankų karalius (768), frankų imperatorius (800), apdainuotas viduramžių sakmėse, romanuose.

[55] *Robertas Brusas* – škotų tautos didvyris, Škotijos karalius (Robert Bruce, 1274–1329, karalius nuo 1306); 1314 m. sumušė anglų kariuomenę, 1328 m. privertė Angliją pripažinti Škotijos nepriklausomybę; apdainuotas poeto Džono Barburo (1316–1395) poemoje „Brusas".

[56] *Viljamas Volesas* – škotų tautos didvyris (William Wallace, 1272–1305), sukėlė škotus prieš anglus, patekęs į nelaisvę, buvo anglų nužudytas; apdainuotas Henrio Minestrelio, vadinamo Akluoju Hariu (Henry the Minstrel, Blind Harry, 1470–1492), poemoje „Volesas".

[57] *Artua ir Eno* – Prancūzijos grafystės, romane vaizduojamų įvykių metu priklausė Burgundijos Hercogystei.

[58] *...į rankas vyriausiajam profosui...* – Provostas maršalas, aukščiausias karalystės policijos valdininko rangas.

[59] *...Kresi ir Azenkūro mūšius.* – Šimtamečiame kare (1337–1453) tarp Anglijos ir Prancūzijos prancūzų kariuomenė pralaimėjo kelis mūšius, kurių svarbiausi buvo Kresi (1346), Azenkūro (1415) ir kt.; juose ypač pasižymėjo anglų lankininkai.

[60] *Geriausias Prancūzijos riteris, pats Diu Geklenas...* – Bertranas Diu Geklenas (Bertrand Du Guesclin, apie 1320–1380), pramintas „prancūzų riterijos žiedu", Šimtamečio karo metais buvo prancūzų kariuomenės konetablis, išlaisvino Puatu, Normandiją, Gijeną ir kitus miestus ir sritis, užimtas anglų.

[61] *...nepanašus į savo tėvą, kilnųjį Karolį...* – Prancūzijos karalius Karolis VII (Charles VII, 1422–1461), Liudviko XI tėvas; jam valdant buvo atkovotos beveik visos anglų užgrobtos žemės Prancūzijoje, baigėsi Šimtametis karas.

[62] *Anglijos liūtui...* – Liūtas – Britanijos herbas ir simbolis.

[63] *...karalius pasiunčia Olivjė Deną...* – Oliveris Nekeris (Olivier le Dain Necker) – flamandų valstiečio sūnus, tapęs Liudviko XI barzdaskučiu, slaptu patarėju ir agentu; vėliau karalius suteikė jam grafo titulą.

[64] Epigrafas – netiksli citata iš Roberto Bernso (1759–1796) eilėraščio „Makfersono atsisveikinimas".

[65] *...reikalauja auksinė taisyklė...* – Evangelijos postulatas: „Tad visa, ko norite, kad jums darytų žmonės, ir jūs patys jiems darykite; nes tai yra įstatymas ir Pranašai" (Mato, 7, 1–2).

[66] *...panaši į plačiąją strėlę...* – Šiuo ženklu buvo žymimos valstybinės prekės Anglijos muitinėse.

[67] *...bepalaikąs tą būrį saracėnais...* – Viduramžiais saracėnais buvo vadinami arabai, maurai – musulmonai; pagonimis – tautos, neišpažinusios krikščionybės.

[68] *Truazešelis ir Pti-Andrė. Trois-Eschelles* (pranc.) – „Trys laipteliai", kuriais pasmerktasis turi užlipti į kartuves, ir *Petit André* (pranc.) – Mažius Andrė – budelių pravardės.

[69] *Karalius vadindavo juos Demokritu ir Heraklitu...* – Senovės graikų filosofai; Demokritas (apie 460–370 pr. Kr.), pasak legendos, juokęsis iš žmonių paklydimų, o Heraklitas (apie 530–470 pr. Kr.) buvęs niūrus, raudojęs dėl kvailybės ir žmonių netobulumo.

[70] Epigrafas – matyt, paties V. Skoto sukurtas posmas, nes anglų dramaturgo Džordžo Farkerio (1678–1707) komedijoje „Rekrūtų karininkas" šių eilučių nerasta.

[71] *...petys į petį su Duglu ir Bakenu, jojo po Orleano Mergelės vėliava...* – Grafas Arčibaldas Duglas (Archibald, Earl of Douglas, 1369–1424) tarnavo prancūzų kariuomenėje; Džonas Stiuartas lordas Bakenas (arba Baksenas) (John Stewart, Lord Buchan, apie 1381–1424) taip pat kovėsi prancūzų pulkuose, po Božė mūšio (1421 m.), kurį laimėjo prancūzai, tapo Prancūzijos konetabliu; abu žuvo Vernėjo (Verneille) mūšyje. Orleano Mergelė, Žana d'Ark (Jeanne d'Arc, apie 1412–1431) – prancūzų tautos herojė, valstiečių dukra, Šimtamečiame kare vadovavo prancūzų kovai, išvadavo Orleaną; 1430 m. pateko burgundams į nelaisvę, jie ją perdavė anglams; apkaltinta erezija, sudeginta; 1920 m. Katalikų bažnyčios kanonizuota.

[72] *Šventojo Mykolo ordino kaspinas...* – Liudviko XI patvirtintas ordinas 1469 m.; čia – anachronizmas, nes romane aprašomi įvykiai dar ligi ordino įsteigimo.

[73] *...savo sūnui dofinui...* – sosto paveldėtojui, būsimajam Prancūzijos karaliui Karoliui VIII.

[74] *...Kaledonijos apylinkėmis.* – Kaledonija senovės romėnai vadino Škotiją; literatūroje – poetiškas Škotijos vardas.

[75] *...už greitą Oriflamos iškėlimą...* – Prancūzijos karališkosios kariuomenės vėliava, buvusi Sen Deni vienuolyno vėliava, raudona su auksu išsiuvinėtais liepsnos liežuviais.

[76] *...aš mačiau grafo Krevkero karietą...* – Filipas de Krevkeras (Philippe, Comte de Crevecoeur, mirė 1494 m.), artimiausias Karolio Drąsiojo patarėjas ir bendražygis; pastarajam žuvus tarnavo Liudvikui XI ir Karoliui VIII.

[77] *...ištekinti už savo favorito Kampo-Baso.* – Grafas Nikolas de Kampo-Basas, italų kondotjeris, tarnavo Karoliui Drąsiajam, šį jis išdavė per Nansi mūšį 1477 m., ir tai nulėmė Karolio mirtį ir Burgundijos kariuomenės pralaimėjimą.

[78] *...globoti savo dukterims – madam Božė ir princesei Joanai.* – Ana de Božė, vyriausioji Liudviko XI duktė, po tėvo mirties keletą metų buvo Prancūzijos regentė, ligi Karolio VIII pilnametystės. Joana, arba Žana Prancūzė (prancūzų šventoji) – antroji Liudviko XI duktė, ištekėjo už Liudviko Orleaniečio.

[79] *...fėja Meliuzina.* – Viduramžių prancūzų legendų ir riterių romanų personažas, pusiau moteris, pusiau gyvatė.

[80] Epigrafas – citata iš V. Šekspyro istorinės dramos „Karalius Jonas" (I v. 2 scena).

[81] *...grafas Diunua...* – Žanas Diunua, grafas Longevilis (Jean Dunois, Comte de

Longueville, apie 1403–1468), Liudviko Orleaniečio nesantuokinis sūnus, prancūzų kariuomenės vadas, Žanos d'Ark bendražygis; romane veikia jo sūnus Fransua.

[82] *...Orleano hercogas Liudvikas...* – (Louis, Duc d'Orléans, 1462–1515), būsimasis Prancūzijos karalius po Karolio VIII mirties 1498 m.; buvo vedęs Liudviko XI dukterį Žaną Prancūzę; jo dalyvavimas aprašomuose įvykiuose – anachronizmas.

[83] *...kardinolas ir Bažnyčios dignitorius Johanas Baliu...* – Žanas de la Baliu (Jean De La Balue, 1421–1491), Liudviko XI patikėtinis, tapęs kardinolu, ėmė slaptai susirašinėti su Burgundijos hercogu; 1469 m. apkaltintas išdavyste ir karaliaus įsakymu uždarytas geležiniame narve, kur iškalėjo 11 metų; popiežiaus reikalavimu išlaisvintas, išvyko į Romą.

[84] *...kaip Henrikas VIII buvo suteikęs Volsiui...* – Tomas Volsis (apie 1473–1530), Jorko arkivyskupas ir kardinolas, 1515–1529 m. Anglijos lordas kancleris. Henrikas VIII – Anglijos karalius (1509–1547), Renesanso kultūros globėjas, geras politikas.

[85] *...ištekėjo už Pjero de Burbono...* – Pjeras II, hercogas de Burbonas (Bourbon, Pierre II de Beaujeu, 1439–1503) – vienas Liudviko XI patarėjų, princesės Anos vyras.

[86] *„Denis Montjoye!"* – „Deni Monžua!" – prancūzų karo šūkis, imtas vartoti XII a., reiškia „Šventasis Denizas, mano džiaugsmas"; Šventasis Denizas (t. y. Dionizijus) – Prancūzijos globėjas.

[87] *...sunkino abejonė dėl Bretanės hercogo ištikimybės...* – Pranciškus II, Bretanės hercogas (François II, Duc de Bretagne, 1458–1488), kovojo už Bretanės nepriklausomybę nuo Prancūzijos, dalyvavo Lygoje.

[88] *...nusiųstumėte mane į Evrė...* – Senas miestas, vyskupo rezidencija; Evrė valdę senjorai ilgai gynė laisvę nuo Prancūzijos karaliaus.

[89] *Aukso Vilnos ordinas* – riterių ordinas (pranc. *Toison d'Or*), įsteigtas 1429 m. Burgundijos hercogo Filipo Gerojo, Karolio Drąsiojo tėvo.

[90] Epigrafas – citata iš V. Šekspyro istorinės dramos „Ričardas III" (IV v. 2 scena).

[91] *...laiške grafui Damartenui...* – Antuanas de Šabanas, grafas Damartenas (Antoine de Chabannes, Comte de Dammartin, apie 1408–1488) – prancūzų karvedys, su Orleano Mergele kovojęs prieš anglus. Liudvikas XI buvo nuteisęs jį kalėti iki gyvos galvos už tai, kad Damartenas kovojo su juo, kai jis buvo sukilęs prieš savo tėvą Karolį VII, 1468 m. amnestavo ir padarė savo patarėju. V. Skotas remiasi anglų istoriko ir keliautojo Natanielio Reksolo „Prancūzijos istorija".

[92] *...kaip Beketas...* – Tomas Beketas (Thomas Becket, apie 1118–1170), Anglijos kancleris (1155) ir Kenterberio arkivyskupas (1162), gynė Katalikų bažnyčios teises ir privilegijas, priešinosi karaliaus politikai riboti Bažnyčios valdžią; Henriko II įsakymu nužudytas Kenterberio katedroje; 1173 m. kanonizuotas.

[93] *...kaip mėgo mums patarti senasis Andželas...* – Andželas Malevoltis Tremamondas (Angelo Malevolti Tremamondo, 1716–1802), italas, jojimo ir fechtavimo mokytojas, fechtavimo mokyklos įkūrėjas.

[94] *...Niumarketo žokėjai...* – Niumarketas – miestas Pietryčių Anglijoje, garsus mugėmis ir jojimo varžybomis; hipodromas įkurtas XVII a.

[95] *...kaip, sakoma, atsitiko Ispanijos Favilai...* – Favila – gotų nukariautų Ispanijos sričių Asturijos ir Leono karalius (737–739), pasak legendos, žuvo medžioklėje, prispaustas lokio.

[96] *...galėtų prilygti pačiam šventajam Petrui.* – Evangelijos mini, kad apaštalas Petras buvo Tiberiados ežero žvejas.

[97] Pirmasis epigrafas – citata iš V. Šekspyro dramos „Audra" (I v. 2 scena); antrasis epigrafas – citata iš Džono Miltono (1608–1674) pjesės-kaukės „Komus".

[98] *...garsiojo riterio Rolando figūra...* – Rolandas – prancūzų liaudies sakmių ir herojinio epo „Rolando giesmė" herojus, Karolio Didžiojo riteris ir peras, žuvęs Ronsevalio mūšyje.

[99] *...apie danų pralaimėjimą ties Aberlemnu ir Foresu...* – Nuo VIII a. danai puldinėjo Britaniją; čia minimi Škotijos miesteliai, ties kuriais danai buvo sumušti.

[100] *...apie karaliaus Dufo nužudymą Forfare...* – Škotijos karalius Dufas (apie 961–967) žuvo mūšyje su uzurpatoriumi Kolinu ne Forfare, kaip rašo V. Skotas, o Forese; šis siužetas dažnas škotų liaudies baladėse.

[101] *Quis custodiat ipsos custodes* (lot.). „Kas apsaugos pačius sargybinius" – citata iš romėnų poeto Juvenalio VI satyros.

[102] *Liudvikas Orleanietis pasitikėjo Johanu Burgundu...* – Liudvikas Orleanietis (Louis d'Orléans, 1372–1407) buvo tikrasis Prancūzijos valdovas, karaliaujant Karoliui VII Pamišėliui; nužudytas Burgundijos hercogo Jono (1404–1419) pasamdytų žudikų.

[103] *...svainis Škotijos Jokūbas... nusmeigė Duglą...* – Škotijos karalius Jokūbas II (James II, 1437–1460) kovojo su feodalu Duglu, pasikvietė jį į savo pilį ir nužudė. Jokūbas II buvo Liudviko XI pirmosios žmonos, Margaritos Škotės, brolis.

[104] *Kadaise ši taurė priklausė... Henrikui V.* – Anglijos karalius Henrikas V (Henry V, 1413–1422) pretendavo į Prancūzijos sostą ir žemes; laimėjęs Azenkūro ir Ruano mūšius, privertė Prancūzijos karalių Karolį VI pasirašyti Trua sutartį (1420), pagal kurią Prancūzijos karūna turėjo atitekti Henrikui V ir jo palikuonims. Sėkminga tolesnė prancūzų kova su anglais išlaisvino Prancūziją nuo sutarties sąlygų.

[105] Epigrafas – paties V. Skoto eilėraštis, nors rašytojas ir nurodo anglų dramaturgo Džordžo Vilkinso (XVII a.) pjesę.

[106] *...šiai dienai ir taip užtenka rūpesčių.* – Evangelijos patarlės „...Kiekvienai dienai užtenka savų vargų" (Mato, 6, 34) perifrazė.

[107] *...Žano de Trua „Skandalingosios kronikos"...* – Žano de Trua (Jean de Troyes, XV a.) istorinis veikalas, kuriame gausu paskalų, anekdotų.

[108] *Ir Eduardas...* – Anglijos karalius Eduardas IV (Edward IV, 1461–1483), iš Jorkų dinastijos, rėmė Karolį Drąsųjį kovoje su Liudviku XI.

[109] *...išmintingųjų chaldėjų, kurie kadaise skaitė žvaigždžių paslaptis Šinaro lygumose.* – Chaldėjai – semitų tauta, gyvenusi II–I tūkstantmetyje pr. Kr. į pietus nuo Babilono; Šinaro lyguma – vietovė Tigro ir Eufrato žemupyje.

[110] *Jį pasmerkė Ratisbono Rūmai...* – Vokietijos imperatoriui priklausančių feodalinių valdovų seimas. Ratisbonas – senas laisvasis Bavarijos miestas (dabar Regensburgas).

[111] *...Anglijoje Kedas, ar Keidas...* – Džekas Keidas (Jack Cade, mirė 1450 m.) – anglų kareivis, vadovavo 1450 m. Kento Grafystės valstiečių, amatininkų ir smulkiųjų dvarininkų sukilimui. V. Skotas laikosi versijos, pasak kurios Keidas veikęs Jorko hercogo Mortimero vardu, bet ši versija istorikų nepatvirtinta.

[112] *...paprašiau Galeotį Martivalį sudaryti jo horoskopą...* – Marcijus Galeotis (Galeotti Martivale, 1442–1492) – italų teologas, inkvizicijos apkaltintas erezijos skleidimu ir įkalintas; įsikišus popiežiui Sikstui IV, buvusiam Galeočio mokiniui, buvo išlaisvintas, išvyko į Prancūziją, stojo Liudviko XI tarnybon.

[113] *...lydėti grafaites de Krua į Lježo vyskupo rezidenciją.* – Lježo miestą valdė vyskupas hercogas Liudvikas Burbonas (Louis de Bourbon, 1428–1482), Burgundijos hercogo Filipo Gerojo sūnėnas; prieš vyskupą miestiečiai buvo triskart sukilę, bet Burgundija sukilimus numalšindavo. Vienas tokių sukilimų įvyko 1468 m.; V. Skotas aprašo 1482 m. įvykius, kai buvo nužudytas vyskupas.

[114] Epigrafas – matyt, V. Skoto eilės; rašytojo nurodytoje Tomo Tomkio pjesėje „Albumazaras" (pastatytoje 1614 m.) šių eilučių nerasta.

[115] *...aplankiusios šventojo Martyno Turiečio palaikus, ir dabar traukia į šventąjį Kelno miestą...* – Turo katedroje buvęs palaidotas šventasis Martynas, Turo vyskupas (316–397); jo kapą lankė maldininkai. Evangelijos mini tris Rytų karalius, atėjusius į Betliejų pagarbinti gimusio Jėzaus, kurie katalikų garbinami kaip šventieji. Kelno koplyčioje, vėliau katedroje, buvę palaidoti jų palaikai, todėl į šį miestą vykdavo maldininkai.

[116] *Paulius Jovijus* – italų istorikas (Paolo Giovio, 1483–1552), daugelio knygų apie to meto įvykius autorius, garsus savo nepastoviomis pažiūromis.

[117] *...gyveno garsiojo Matiašo Korvino, Vengrijos karaliaus, dvare.* – Matiašas Korvinas (Varnas) (Matthias Corvinus, 1440–1490), Vengrijos karalius nuo 1458 m., kovojo su austrais ir turkais, slopino feodalų pasipriešinimą šalies viduje, stiprino monarchiją; pasižymėjo kaip humanistas – įkūrė universitetą Budoje, biblioteką, knygų spaustuvę.

[118] *...žinome iš Jano Panonijaus...* – Vengrų poetas (Janus Pannonius, apie 1434–1472), rašęs lotynų kalba.

[119] *...po didžiojo Jajco mūšio...* – 1464 m. mūšis ties Jajco miestu Bosnijoje, kuriame Matiašo Korvino kariuomenė sumušė turkus.

[120] *...keletas mažyčių varinių penatų...* – Penatai – senovės romėnų garbinti namų židinio dievukai.

[121] *...po kabalistinių ženklų priedanga.* – Čia: po paslaptingų ženklų priedanga. Kabala (sen. hebr. „tradicija“, „padavimas“) – mistinė srovė judaizme, paremta tikėjimu, kad tam tikrais ritualais ir maldomis žmogus gali paveikti dieviškus ir kosminius procesus. Kabalistika klestėjo Ispanijoje XIII a.

[122] *...knygelę, ką tik išleistą Frankfurte...* – Anachronizmas: aprašomų įvykių metu Frankfurte dar nebuvo spaustuvių; pirmoji knyga Frankfurte išspausdinta 1507 m.

[123] *...neišskiriant net ir didžiojo Nostradamaus...* – Nostradamus (Michel de Nostre-Dame, 1503–1566) – astrologas iš Provanso, Karolio IX gydytojas; jo knygos buvo dažnai leidžiamos, labai tikėta jo pranašystėmis.

[124] *...pas graiką Dubravijų...* – Dubravijus – Olomouco (Moravija) vyskupas, „Bohemijos istorijos“ (1516 m.) autorius.

[125] *...Tebaidos dykumoje.* – Šioje Egipto dykumoje pirmaisiais krikščionybės amžiais apsigyvendavo atsiskyrėliai ir vienuoliai.

[126] *...Šventojo Gasjeno bažnyčia...* – Šventasis Gasjenas (mirė 301 m.) – pirmasis Turo vyskupas.

[127] *Romos imperatoriaus Valentiniano rezidencija.* – Flavius Valentinianas I (364–375), stiprinęs Romos Imperiją, malšinęs provincijų sukilimus, nukariavęs nemaža tautų.

[128] *...atsiduoti Vokietijos imperatoriaus Vaclovo... globai.* – Vaclovas IV (Wenceslaus, Wenzel, 1361–1419) – Čekijos karalius ir Vokietijos imperatorius 1378–1400); jo valdymo metais įvyko Pietų Vokietijos miestų sukilimas, prasidėjo husitų sąjūdis.

[129] *Reingrafas* – Vokietijos feodalų, turėjusių valdas palei Reino upę, titulas.

[130] *...į Šventojo Patibularijaus ordino riterius...* – Patibularijus – pakaruoklis (*lot.*); tokio ordino nėra.

[131] *...Gaskonijos garbės vardu.* – Gaskonija – Prancūzijos sritis; gaskonai pasižymėjo drąsa, narsumu.

[132] *Į Lošą!* – Lošas – senas miestas netoli Turo; Lošo pilis XIII a. paversta kalėjimu, jame kalėjo daug įžymių Prancūzijos žmonių.

[133] *...nešiojamas stradiotų...* – Stradiotai (it. *stradiotti*) buvo kariai raiteliai, XV–XVI a. venecijiečių samdomi daugiausia Balkanuose: Graikijoje, Albanijoje, Dalmatijoje.

[134] Epigrafas – eilutės iš Džono Draideno (1631–1700) pjesės „Granados nukariavimas“ (I dalis, I v. I scena).

[135] *...iš tų Izraelio giminių, kurios buvo išvarytos nelaisvėn...* – Biblijoje (Karalių knyga, XXIV–XXV. Jerem.) minimas žydų išvarymas į nelaisvę į Mesopotamiją 586–539 m. pr. Kr., kai Judėjos karalystę nukariavo Nabuchodonosaras II.

[136] *...kaip Babiloną ir... kaip Tyrą...* – galingi ir turtingi senovės Rytų miestai, valstybių centrai, klestėję II–I tūkstantmečiais pr. Kr., žlugo nuo priešų puldinėjimų. Literatūroje Babilonas ir Tyras dažnai figūruoja kaip tironijos simboliai.

[137] *Belialo sūnūs...* – Belialas – babiloniečių ir kitų Mesopotamijos tautų garbintas dievas. Biblijoje – tai blogio principas, stabmeldystė; Evangelijose – velnio vardas; „Belialo sūnus“ – nekrikščionis, nusidėjėlis.

[138] Epigrafas – citata iš Beno Džonsono (1572–1637) pjesės „Apysaka apie Robiną Hudą“ (II v. 5 scena).

[139] *...šviesioji Aldeborano žvaigždė...* – (taisyklingai: Aldebarano) ryškiausia Tauro žvaigždyno žvaigždė, viduramžiais dažnai minima astrologų.

[140] *...kaip niekingi Mahundo ir Termagundo vergai* – iškraipyti Mahometo ir, matyt, dar kokio musulmonų šventojo vardai; čia: nekrikštai.

[141] *...imtis... jų senešalo pareigų...* – Senešalas – miesto, pilies, tvirtovės komendantas, taip pat karaliaus ar feodalo dvariškio, turinčio svarbias karines pareigas, titulas.

[142] Epigrafe cituojamo posmelio Samiuelio Džonsono (1709–1784) poezijoje nerasta.

[143] *Plinijus* – Kajus Plinijus Sekundas (23–79) – romėnų karys, mokslininkas, daugelio traktatų autorius; žymiausias veikalas – „Gamtos istorija“, joje gausu istorijos faktų, buities aprašymų.

[144] *...kaip mūsų dienomis teigiama apie kaukolės nelygumus.* – V. Skotas užsimena apie frenologiją, pseudomokslinę teoriją, atsiradusią XVIII a. pabaigoje, pasak kurios iš kaukolės sandaros ir formos esą galima pasakyti apie žmogaus psichikos, proto, charakterio ir kitas ypatybes.

[145] Epigrafas – netiksli citata iš V. Šekspyro tragedijos „Julius Cezaris“ (III v. 2 scena).

[146] *...sumušė juos... ties Sen Tronu...* – 1467 m. Karolis Drąsusis sumušė Lježo kariuomenę ir užėmė Sen Troną, miestą dabartinėje Belgijoje.

[147] Epigrafas – netiksli citata iš V. Šekspyro komedijos „Dvyliktoji naktis“ (II v. 5 scena).

[148] *...tai Malvolijus.* – V. Šekspyro komedijos „Dvyliktoji naktis“ veikėjas; būdamas prievaizdas, įsimyli kilmingą savo šeimininkę, tampa pašaipų ir farsinių scenų objektu.

[149] Epigrafas – citata iš V. Šekspyro istorinės dramos „Henrikas V“ (III v. 3 scena).

[150] *Ezopas* – legendinė asmenybė (apie IV a. pr. Kr.), laikomas senovės graikų pasakėčių autoriumi. Čia minima pasakėčia apie tai, kaip varlės prašė Dzeusą duoti joms karalių; Dzeusas įmetė į balą rąstgalį, bet varlės nusivylė „karaliumi“, ant kurio galėjo laipioti ir tupėti, ir meldė Dzeusą kito, kad jas valdytų; Griausmavaldis nusiuntė į balą gandrą, o tas ėmė ryti varles.

[151] Epigrafas – citata iš V. Šekspyro istorinės dramos „Henrikas VI“ (antra dalis, IV v. 3 scena).

[152] Epigrafas – citata iš V. Šekspyro tragedijos „Julius Cezaris“ (II v. I scena).

[153] *...kaip gražiai pasakė mano tėvynės poetas.* – Turimas galvoje Džonas Barburas. Žr. 55-ą paaiškinimą; dalis posmelio – citata iš Dž. Barburo poemos „Brusas“.

[154] *Kokanija* (pranc. *Cocagne*) – įsivaizduojama gerovės ir gausumo šalis.

[155] *...keliavę po fėjos Morganos sodus.* – Fėja Morgana – keltų legendų ir bretonų ciklo riterių romanų personažas, karaliaus Artūro sesuo, viliojanti žmones miražais.

[156] *...tarp Amadžio ir Orijanos...* – Riteris Amadis ir jo mylimoji Orijana – ispanų kurtuazinio romano „Galijos Amadis" (XIV a. pr.) herojai.

[157] *...perdavė Cistersių vienuolyno abatei...* – Cistersių vienuolių ordinas įkurtas XI a. Cisterciume (Prancūzija).

[158] *Hercogas Velingtonas* – Artūras Velslis Velingtonas (Arthur Wellesley, duke Wellington, 1769–1852) – vyriausias anglų kariuomenės vadas, laimėjęs Vaterlo mūšį 1815 m.

[159] *...išskaitęs iš Karolio I veido...* – Anglijos, Škotijos ir Airijos karalius (Charles I, 1625–1649), iš Stiuartų dinastijos, stiprino savo absoliutinę valdžią, varžė Parlamento veiklą; anglų buržuazinės revoliucijos metu nukirsdintas.

[160] *...vaidinti Juodojo Princo.* – Anglijos karaliaus Eduardo III sūnus Eduardas, pramintas Juoduoju Princu (1330–1376), vadovavo anglų kariuomenei per Šimtametį karą, laimėjo daug mūšių, tarp jų Puatjė (1356) ir Kresi (1346).

[161] *...konkurentams Pranciškui I ir imperatoriui Karoliui V...* – Prancūzijos karalius Pranciškus I (François I, 1515–1547) ir Vokietijos imperatorius Karolis I (1519–1556) – jis ir Ispanijos karalius Karolis V (1516–1556) – keturiskart kariavo dėl teritorijų. Kai prancūzai užgrobė Pjemontą ir Savoją, Karolis V iškvietė Pranciškų I į dvikovą, bet pastarasis į kvietimą neatsakė.

[162] *Šie atiduoti miestai buvo vienintelė Prancūzijos kompensacija mano tėvui...* – Burgundijos hercogas Jonas Bebaimis (Jean sans Peur, 1371–1419), Karolio Drąsiojo senelis, vaidijosi su Liudviku Orleaniečiu, Prancūzijos regentu, karaliaujant Karoliui Pamišėliui. Jonas Bebaimis nužudė Liudviką Orleanietį 1407 m., sudarė sąjungą su anglais, pats buvo nužudytas būsimojo karaliaus Karolio VII (Liudviko XI tėvo) riterio Diu Šatelio. Pagal Araso taikos sąlygas (1420), Karolis VII pripažino Flandriją ir miestus palei Somos upę Burgundijos valdomis; Burgundija laikinai nutraukė sąjungą su Anglija.

[163] *Nei Sen Polis, nei Sen Pjeras...* – Žodžių žaismas: šventasis Povilas (pranc. *Saint Paul)* skamba taip pat, kaip ir konetablio pavardė (žr. 41-ą paaiškinimą). Karolis Drąsusis apsimeta, jog kalba eina ne apie kariuomenės vadą, o apie šventuosius.

[164] *...beveik panėšėjo į Londono citadelės Baltąjį bokštą...* – Londono citadelė, kitaip vadinama Taueriu, – tvirtovė prie Temzės upės; seniausias bokštas – Baltasis, statytas Viljamo Nukariautojo laikais 1078 m.; Taueris buvo karalių rezidencija, vėliau – valstybės kalėjimas, dabar – muziejus.

[165] *...kaip sakydavo grafas Tainmenas...* – Grafas Arčibaldas Duglas (žr. 71-ą paaiškinimą) buvo pramintas „nevykėliu" (angl. *tainmen*), kai pralaimėjo keletą svarbių mūšių.

[166] *„Vota diis exaudita malignis"* (lot.) – „Žmonių norai išgirsti nepalankių dievų". Citata iš romėnų poeto Juvenalio (apie 60–127) X satyros.

[167] Epigrafas – citata iš Džeimso Tomsono (1700–1748) poemos „Metų laikai".

[168] *...gėrėdamasis „drąsuolių baime ir išminčių kvailumu"...* – Citata iš S. Džonsono satyrinės poemos „Žmonių troškimų tuštybė".

[169] *...kaip sako Brantomas.* – Pjeras de Brantomas (Pierre de Bourdeilles, seigneur de Brantome, apie 1538–apie 1614) – prancūzų rašytojas, istorikas, Karolio IX laikų politinis veikėjas; jo „Memuaruose" gausu faktų iš to meto aristokratų gyvenimo.

[170] *...savo brolį grafą Henriką de Gijeną...* – V. Skotas turi minty Liudviko XI brolį Karolį, nunuodytą galbūt karaliaus įsakymu, o ne Henriką (supainioti vardai).

[171] *...sutikote girioje Laukinį Medžioklį?* – Pasak vokiečių legendos, juodai apsirengusio medžiotojo šmėkla ant žirgo vaikydavusi iš miško išėjusius medžioti šventadieniais. V. Skotas yra išvertęs į anglų kalbą vokiečių poeto Gotfrydo Biurgerio baladę šiuo siužetu.

[172] *Išstatykite... juodųjų valoniečių dalinį...* – Valoniečiai (valonai) – dabartinės Belgijos ir Nyderlandų prancūziškai kalbą gyventojai; valonai tarnavo Burgundijos hercogo kariuomenėje; „juodaisiais" jie buvo vadinami dėl juodos aprangos, ginklų ir juodų žirgų.

[173] Epigrafas – citata iš V. Šekspyro istorinės dramos „Henrikas IV" (antra dalis, III v. I scena).

[174] *...Florencijos poetas...* – Dantė Aligjeris (1265–1321); toliau citata iš jo „Dieviškosios komedijos" („Pragaras").

[175] *...nuo pat karaliaus Karolio Naiviojo dienų.* – Prancūzijos karalius (Charles III le Simple, 893–922), nuverstas nuo sosto 922 m., ligi mirties buvo Vermandua grafo Herberto kalinys.

[176] *...jį nunuodijo... Sen Žano d'Anželi vienuolyno abatas...* – Bėro ir Gijenos hercogas Karolis, Liudviko XI brolis, dalyvavo Lygoje; sklido gandas, kad jį nunuodijo Sen Žano d'Anželi vienuolyno abatas Žanas Foras karaliaus įsakymu. Iš Liudviko XI maldos matyti, jog karalius kaltas dėl brolio mirties; istorikai šį faktą laiko nepatvirtintu.

[177] *Prancūzų istorikas Varila* (Antoine Varillas, 1626–1696) – „Erezijų istorijos" ir kitų veikalų autorius.

[178] *...susijuosęs keturlinka šventojo Pranciškaus virvute...* – Vienuoliai pranciškonai susijuosdavo abitą paprasta virvele.

[179] *...kai Kapetų giminė...* – Kapetingai (Kapetų dinastija) valdė Prancūziją nuo 987 iki 1328 m.

[180] *Romėnų istorikas Tacitas* – Publijus Kornelijus Tacitas (apie 55–apie 120).

[181] *...burtininkas Trasulas išpranašavo... imperatoriui Tiberijui...* – Trasulas (Thrasullus, I a.) – romėnų astrologas ir filosofas, Tiberijaus bičiulis.

[182] *...kaip pasakėčią apie Keleivį, Gyvatę ir Lapę...* – Užuomina į rytiečių pasakojimą apie dėkingumą už gerą darbą: žmogus išgelbsti gyvatę iš ugnies, gyvatė nori jį įgelti, lapė pataria žmogui ją užmušti.

[183] *...kaip patriarchui Abraomui vienturtis jo sūnus.* – Biblijoje (Genezė, XI–XII) minima, kad patriarchas Abraomas pakluso Dievo įsakymui paaukoti savo sūnų Izaoką.

[184] *...turi... siūlo galą išeit iš šio labirinto...* – Užuomina į graikų mitą apie Kretos labirintą, kuriame buvo Minotauras, pusiau žmogus, pusiau jautis; Tesėjas nukovė pabaisą ir, padedamas Ariadnės siūlo, rado kelią iš labirinto.

[185] *„Varium et mutabile"* (lot.) – „Daugiaveidė ir kintanti nuolat būtybė moteris" (Vergilijus, „Eneida", IV, 569–70. A. Dambrausko vertimas).

[186] *...prieš Leviataną Karolį... reikia išmesti už borto statinę...* – Biblijoje (Jobo kn. XL) pasakojama apie Leviataną, jūrų pabaisą. V. Skotas jį tapatina su banginiu, kuriam senovės jūrininkai išmesdavo statinę į jūrą, kad atitrauktų dėmesį nuo laivo.

[187] *...Mamonos nedorybėmis...* – Mamona sen. aramėjų kalba reiškia turtą; sirų mitologijoje – turto dievas; čia: papirkinėdamas.

[188] *...nusekė į Uršuliečių vienuolyną...* – Uršuliečių vienuolių ordinas buvo įkurtas 1535 m.; čia – istorinis anachronizmas.

[189] Epigrafas – citata iš V. Šekspyro istorinės dramos „Ričardas II" (III v. 3 scena).

[190] *Juk ir ginklininką kartais užmuša jo paties sumeistruota petarda.* – Karolis kartoja Hamleto žodžius: „Sprogdintoją smagu paleist į orą / Su jo paties mina" (V. Šekspyras, „Hamletas", III v. 4 scena. A. Churgino vertimas).

[191] *...ši besibastanti Elena, – iš Trojos ar iš de Krua giminės...* – Graikų mitinė gražuolė, Spartos karaliaus Menelajo žmona, pagrobta Pario; dėl Elenos kilo karas tarp graikų ir trojiečių, kaip pasakojama Homero „Iliadoje"; kituose mituose Elena sutikusi būti pagrobta Pario ir kelionėje į Troją patyrusi daug nuotykių.

[192] Epigrafas – citata iš V. Šekspyro dramos „Audra" (IV v. I scena).

[193] *...„raudonomis... spalvomis ir visokiausiais niekais"...* – Eilutės iš Džono Miltono poemos „Prarastasis rojus" (III knyga) perifrazė.

[194] *...Prancūzijos karalius Childebertas, paėmęs į nelaisvę Burgundijos karalių Gondemarą.* – Frankų karalius Childebertas I (Childebert I, 511–558) plėtė savo valstybės teritoriją, nukariavo daug žemių; 532 m. sumušė burgundų kariuomenę, paėmė į nelaisvę burgundų karalių Gondemarą II (Gondemar II, 524–534), jo valdas prijungė prie Frankų Karalystės.

[195] *...nutapyti Rubenso ir Sneiderso medžioklės paveiksluose...* – Flamandų baroko tapytojai Peteris Paulus Rubensas (1577–1640) ir Fransas Sneidersas (1579–1657) dažnai piešė kartu.

[196] *...vienas buvo* Allegro, *o kitas* Penseroso... – Mažius Andrė čia „linksmasis" (it. *allegro* – linksmai, greitu tempu), Truazešelis – melancholiškas, susimąstęs (it. *penseroso* – susimąsčius, liūdnai); šį palyginimą V. Skotas paėmė iš Dž. Miltono eilėraščių dipticho „L'Allegro" ir „Il Penseroso", atspindinčių skirtingas poeto nuotaikas.

[197] *...kaip Garikas tarp Tragedijos ir Komedijos...* – Deividas Garikas (David Garrick, 1717–1779) – garsus anglų aktorius, vaidinęs tragiškas ir komiškas roles; čia užuomina į jo antkapinį paminklą, kuriame pavaizduota jo figūra tarp mūzų – Melpomenės (tragedijos) ir Talijos (komedijos).

[198] Epigrafas – Oliverio Goldsmito (1728–1774) eilėraštis „Daina".

[199] *Kad tu prasmegtum, apgaulingoji ragana!* – Žodžiai iš V. Šekspyro tragedijos „Makbetas" (I v. 3 scena).

[200] Epigrafas – eilutė iš Dž. Miltono poemos „Sugrąžintasis rojus" (III knyga).

[201] *...Austrijos imperatorius Maksimiljanas 1485 m. jį nuteisė...* – Austrijos erchercogas Maksimiljanas I Habsburgas (Maximilian I von Habsbourg, 1459–1519), Vokietijos imperatorius (nuo 1493 m.), buvo vedęs Karolio Drąsiojo dukterį Mariją; 1485 m. užėmė Lježą, sumušė Viljamo de la Marko kariuomenę, paėmė jį į nelaisvę.

[202] *...kviesdavo ne tik „penkiolika draugų"... kaip minima „Giesmėje apie senąjį jūrininką"...* – Citata iš anglų poeto Samiuelio Teiloro Koulridžo (1772–1834) poemos „Giesmė apie senąjį jūrininką".

[203] *...kurią Himenėjas sujungė į vieną kūną.* – Himenėjas graikų mitologijoje – vedybų dievas, Apolono ir vienos mūzos, pasak kitų mito variantų – Dioniso ir Afroditės sūnus.

[204] *...kaip dainuoja poetė Astrėja...* – Astrėja – anglų rašytojos ir dramaturgės Afros Ben (Aphra Benn, 1640–1689) slapyvardis.

[205] *...„mielas būtybes savo jie pavesdavo glamonėms guolio".* – Citata iš anglų poeto Aleksandro Poupo (1688–1744) satyros „Sekant Horacijumi".

[206] *...kaip sako dorasis poetas Šenstonas...* – Viljamas Šenstonas (William Shenstone, 1714–1763) – anglų poetas; toliau cituojama poetinė eilutė, sukurta V. Skoto, sekant V. Šenstono eilėraščiu „Eilės, parašytos Henlio smuklėje".

[207] *...praleisti medaus mėnesį incognito Deptforde ar Grinviče.* – Deptfordas ir Grinvičas – nedideli miesteliai prie Londono, kur į povestuvines keliones vykdavo neturtingi londoniečiai.

[208] *...kaip poetas Ariostas padarė su savo heroje Andželika...* – Lodovikas Ariostas (Lodovico Ariosto, 1474–1533) – italų poetas, poemos „Pašėlęs Orlandas" autorius; Andželika – šios poemos herojė. Toliau cituojamas posmelis – V. Skoto perkurtos L. Ariosto poemos XXX giesmės eilės.

TURINYS

I SKYRIUS. Priešingybės 15
II SKYRIUS. Keleivis 22
III SKYRIUS. Pilis 34
IV SKYRIUS. Pusryčiai 42
V SKYRIUS. Gvardietis 59
VI SKYRIUS. Čigonai 71
VII SKYRIUS. Priėmimas į gvardiją 89
VIII SKYRIUS. Pasiuntinys 101
IX SKYRIUS. Šerno medžioklė 122
X SKYRIUS. Sargybinis 133
XI SKYRIUS. Rolando menė 147
XII SKYRIUS. Politikas 158
XIII SKYRIUS. Kelionė 172
XIV SKYRIUS. Kelionė 182
XV SKYRIUS. Vadovas 194
XVI SKYRIUS. Bastūnas 204
XVII SKYRIUS. Susektas šnipas 217
XVIII SKYRIUS. Būrimas iš delno 227
XIX SKYRIUS. Miestas 239
XX SKYRIUS. Laiškelis 253
XXI SKYRIUS. Siaubimas 265
XXII SKYRIUS. Lėbautojai 277
XXIII SKYRIUS. Pabėgimas 290

XXIV SKYRIUS. Pasidavimas 305
XXV SKYRIUS. Nelauktas svečias 316
XXVI SKYRIUS. Pasitarimas 325
XXVII SKYRIUS. Pykčio prasiveržimas 342
XXVIII SKYRIUS. Netikrumas 357
XXIX SKYRIUS. Kaltinimas prieš kaltinimą 373
XXX SKYRIUS. Netikrumas 383
XXXI SKYRIUS. Pasimatymas 402
XXXII SKYRIUS. Apklausa 413
XXXIII SKYRIUS. Heroldas 425
XXXIV SKYRIUS. Mirties bausmė 437
XXXV SKYRIUS. Atpildas už narsą 445
XXXVI SKYRIUS. Išpuolis 453
XXXVII SKYRIUS. Išpuolis 463

Paaiškinimai 479

Scott, Walter

Sc 82 Kventinas Dervardas [romanas] / Walter Scott; iš anglų kalbos vertė Juozas Subatavičius. – Vilnius; Žaltvykslė: [2007]. – 496 p.

ISSN 1822-637X
ISBN 978-9986-06-278-3

Didžiojo anglų ir škotų romantiko Walterio Scotto romane piešiama XV a. Prancūzijos praeitis, vaizduojami istoriniai ir pramanyti įvykiai ir aplinkybės, nulėmę šalies ir atskirų asmenybių likimą.

UDK 820-3

Walter Scott

KVENTINAS DERVARDAS

Redaktorė *Agnė Iešmantaitė*
Dailininkė *Deimantė Rybakovienė*
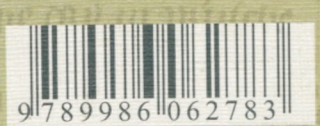
Leido ŽALTVYKSLĖ,
M. K. Čiurlionio 7/1-25, LT-03104 Vilnius
el. p. leidykla@zaltvyksle.com
Spausdino AB Spaustuvė „Spindulys“,
Vakarinis aplinkkelis 24, LT-48184, Kaunas
Tiražas 1000 egz.